

n.25 | Publicacions del Cerele d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona

SALVADOR MASET I VIDAL DIETARI DE L'EXILI A MÈXIC I DEL RETORN A LA CATALUNYA FRANQUISTA (1942-1975)

A cura de Josep Maria Prats i Domènech

SALVADOR MASET I VIDAL
Dietari de l'exili a Mèxic i del retorn
a la Catalunya franquista (1942-1975)

Edició a cura de
Josep Maria Prats i Domènech

CERCLE D'ESTUDIS HISTÒRICS
I SOCIALS «GUILLEM OLIVER»
DEL CAMP DE TARRAGONA

[publicacions]
URV

Tarragona, 2020

CERCLE D'ESTUDIS HISTÒRICS I SOCIALS
«GUILLEM OLIVER» DEL CAMP DE TARRAGONA
L'Arxiu, M2 Espai Tabacalera
Av. Vidal i Barraquer · 43005 Tarragona
Tel. 977 296 230 · A/e: guillemoliver@guillemoliver.com

PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
Av. Catalunya, 35 - 43002 Tarragona
Tel. 977 558 474 · publicacions@urv.cat
www.publicacions.urv.cat

1a edició: novembre de 2020
ISBN CEHSGO: 978-84-122878-1-3
ISBN URV (paper): 978-84-8424-889-7
ISBN URV (PDF): 978-84-8424-890-3

DOI: 10.17345/9788484248897
Dipòsit legal: T 990-2020

Direcció
JORDI PIQUÉ PADRÓ

Consell editorial
JOAN GISBERT CANES
JAUME LLAMBRICH BRULL
JOSEP SÁNCHEZ CERVELLÓ

Assessorament lingüístic
ALBA GATELL PANISELLO

Aquesta edició és possible gràcies a

Cita el llibre.

Consulta el llibre a la nostra web.

Llibre sota una llicència Creative Commons BY-NC-SA.

Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili és membre de la Unió de Editoriales Universitarias Españolas i de la Xarxa Vives, fet que garanteix la difusió i comercialització de les seves publicacions a nivell nacional i internacional.

TAULA DE CONTINGUTS

EL PANORAMA REPUBLICÀ TARRAGONÍ	7
<i>Josep Sánchez Cervelló</i>	
NOTA DE L'EDITOR	11
NOTA DE LA CORRECTORA DEL DIETARI	25
DIETARI	
1942, setembre..	27
Any 1943, gener	33
Any 1944	47
Any 1945	55
Any 1946	63
Any 1947	69
Any 1948	74
Any 1949	79
Any 1950	83
Any 1951	88
Any 1952	92
Any 1953	98
Any 1954	105
Any 1955	108
Any 1956	123
Any 1957	126
Any 1958	130
Any 1959	133
Any 1960	135
Any 1961	143
Any 1962	146

Any 1963	149
Any 1964	152
Any 1965	167
Any 1966	186
Any 1967	192
Any 1968	198
Any 1969	208
Any 1970	218
Any 1971	233
Any 1972	241
Any 1973	248
Any 1974	254
Any 1975	263

EL PANORAMA REPUBLICÀ TARRAGONÍ

La documentació que he fet servir en aquest article són els llibres d'actes de la Joventut Federal de Tarragona, uns documents que foren robats per les tropes feixistes el 15 de gener de 1939, de la seu social d'aquesta entitat, situada a la Rambla 14 d'abril. Els soldats van enviar tota la documentació requisada a Salamanca, on van passar a formar part del polèmic arxiu del que el franquisme es va servir per represaliar i incriminar els que havien defensat el règim republicà.

Tot i disposar dels llibres d'actes hem de deixar clar que aquestes actes són molt esquemàtiques i poc aclaridores. Sovint recullen que tal persona protesta i l'altra replica, però sense especificar el motiu del desacord. Poques vegades s'assenyala el nombre d'assistents a les assemblees i a les votacions. Amb tot, crec que la reproducció dels resums de les diverses reunions tenen el valor de donar a conèixer la vida interna d'ERC, que no es podria albirar d'una altra manera.

De totes formes hem d'assenyalar que Esquerra Republicana de Catalunya era la força més nombrosa en el panorama polític tarragoní. Tot i això el republicanisme a la ciutat estava força fragmentat. Els principals centres republicans abans de la Segona República eren el Nacionalista i el Federal. El Centre de la Unió Nacionalista fou fundat el 28 d'octubre de 1917 i s'integrà a Acció Catalana el 1922. Aquesta formació, el gener de 1930, tingué una escissió, quan els sectors més esquerranosos del partit constituïren Acció Catalana Republicana. A la nostra ciutat ACR, tingué com a cap a Pere Lloret, el qual acabà sent alcalde de la ciutat el 1931 i el 1934. Finalment ACR i AC es fusionaren el 22 de març de 1931 per fundar el Partit Catalanista Republicà, del qual Rovira i Virgili acabà marxant a finals de 1932, per afiliar-se a ERC, partit que l'escollí diputat per Tarragona al Parlament de Catalunya, el novembre d'aquell any.

D'una notable importància fou el Centre Republicà Democràtic Federal (CRDF) creat l'1 març de 1888. Aquesta formació procedia de les restes del Partit Federal fundat per Pi i Margall. El CRDF havia estat el nucli dur del republicanisme tarragoní durant la Restauració, amb una activa presència al consistori, a les institucions provincials i al Parlament de l'Estat des de 1903. Els principals dirigents del CRDF eren Marcel·lí Domingo i Ramon Nogués i Biset.

El primer havia estat designat ministre d'Instrucció Pública del govern provisional de la República el 15 d'abril de 1931. I Nogués es feu càrrec de la Diputació.

En aquesta conjuntura, i a causa de l'Estatut, es dividiren els partits més significatius i s'enfrontaren Macià i Domingo. Macià lliurà el text referendat a Catalunya al Parlament de l'Estat abans que aquest Parlament s'hagués constituït formalment.

Domingo ho considerà un error, ja que pensava que el rellotge polític no l'havia de marcar Catalunya, sinó que s'havia de donar un respir a la República per poder solucionar els afers més urgents. En aquest sentit, el 8 d'agost de 1931, Marcel·lí Domingo i Gabriel Alomar enviaren una carta al Govern de la Generalitat i als diputats catalans, que s'havien de reunir dos dies després, en què deien: «A un règim dèbil no se'l pot agravar amb un ultimàtum.» Domingo acabà marxant de l'esquerra el gener de 1932; llavors encarregà a Nogués i Biset l'organització d'un altra formació, el Partit Republicà d'Esquerres.

La Joventut Federal es constituí el 8 de gener de 1904 com a branca juvenil del CRDF. ERC, com assenyalà Ucelay-Da Cal, no sorgí tant de la fusió dels diversos partits existents, que eren més aparents que reals, sinó d'una federació d'organitzacions locals més o menys identificades amb unes coordenades difusament nacionalistes i republicanes. La importància d'aquests grups locals, que s'anomenaven *centres* o *casals*, és indicada per la mateixa estructura de militància indirecta d'Esquerra: els socis eren militants d'un casal determinat, que, al seu torn, estava adherit a ERC. Això fou el que feu la Joventut Federal de Tarragona en abandonar el CRDF.

L'escissió es consumà el 6 de març de 1932, en el decurs d'una assemblea general de la Joventut Federal. En l'assemblea, Josep Franquet, un dels dirigents favorable a l'escissió, digué que aquesta Joventut Federal havia decidit separar-se del CRDF perquè feia vint anys que estaven lluitant per implantar els principis continguts en el programa d'en Pi i Margall i sempre havien topat amb l'oposició de la gent del Centre Republicà, per la qual cosa no aconseguien assolir les seves aspiracions. Aquesta anàlisi fou validada per l'assemblea general, que escollí el següent comitè polític: Josep Franquet, Ramon Boronat, Joaquim Fort, J. Vives Terrades, Salvador Maset i Josep Segalà.

La unitat republicana ja no s'aconseguí mai més i els desencontres entre els caps de les formacions que donaren suport al Front Popular s'allargaren fins a l'exili.

Hem d'agrair a Josep Maria Prats l'esforç que ha esmerçat en el treball que ha fet per mantenir la memòria de Salvador Maset, que és record d'un exili i de la repressió que patiren milers de republicans que lluitaren per la llibertat. Moltes gràcies, Josep Maria.

JOSEP SÁNCHEZ CERVELLÓ

Guerra i exili: passar la ratlla per salvar la vida i perdre l'ànima

La derrota republicana el 1939 suposà l'expatriació de les persones més compromeses amb la Segona República. Ramon Nogués va començar a redactar el seu diari en el moment de l'expatriació, quan fugia de Barcelona en direcció a França, amb aquestes paraules: «24 de gener, 9 del matí, dia d'hivern i de bon sol. Sol únic de la nostra terra. A Tarragona fa bon sol. Meravellós de llum clara que ens permetia veure fins l'ànima dels homes. Quan podrem saturar-nos de la teua llum?»

Després del seu darrer adeu emocionat als companys de domicili anotà: «Ens acomiadem amb abraçades eternes, llàgrimes cara avall [...] Bons amics que ens heu acompanyat en aquells solemnes moments prestant consol a la meua pobra mare que a la vellesa es queda sola. Gratitude eterna, record fins més enllà de la vida. Acomiadar-se en aquells moments de la mare és cosa que es diu molt aviat, però que un no sap com es pot fer. La deixo al menjador entre abraçades i besades i llàgrimes (també avui ploro per tu, mama estimada, lliguem les nostres ànimes per a sempre ja que les nostres vides materialment es separen. Fins quan? Al deixar-la vaig tenir la impressió de que no la veuria més. Si la pogués tornar a veure...

»Iniciarem la marxa amb un Opel i un Belilla, conduïts per amics seus: els motors dels autos amb el seu roncar ens avisen.

»La Belilla la comanda l'Esquerré i hi prenen plaça la seua muller, el meu fill i jo. El volant de l'Opel va a càrrec de Joaquim Girona, de Móra d'Ebre i hi puja el meu germà. Envaitis l'un i l'altre de maletes i paquets. Al sortir del garatge i tombant al carrer d'en Capmany encara veiem les cases dels amics, imatges sempre presents. No veiem la mare. Ella plora dintre de casa, el cor desfet i l'ànima morta. Nosaltres plorem per ella mentre els cotxes corren per l'ample passeig de la Bona Nova, indiferent a la nostra tragèdia. Barcelona! Amples vies, majestuosos passeigs, no ens dius adeu quan et deixem? És que la tragèdia dels teus fills no arriba al fons de la teua ànima? Ni una paraula, tots pensem en lo mateix.»

Primer passaren per una notaria del carrer del Consell de Cent, per a fer poders de les seues propietats a diversos amics, per tal que poguessin percebre rendes el temps que estiguessin a l'exili i també per fugir de les confiscacions dels franquistes. Amb tot, després de signar els papers anota desconfiat al seu diari: «Serviran per a alguna cosa?»

En aquells moments l'aviació bombardejava despietadament. «Carretera enllà una processó, un poble digne de millor sort que fuig ple de temor i d'horror. Governants! On sou? Governar és prevenir. A on anàvem? No ho sabíem. Sense nord, ni guia. A les cinc de la tarda, sense dinar, arribem a Figueres, havent fet una parada a Girona per repostar gasolina». Cues i més cues on se'ls afegí un altre matrimoni morenc, els Oliva; l'home anava ferit d'una cama.

«Dia 25 Figueres és un bullit de gent, sembla que tota Catalunya s'ha traslladat a la capital de la tramuntana.

»Dia 31, aquests dies a la Figuera foren terribles, gent, bullici, desordre, calamitats. Ja no podíem més. Acabem de fer noves diligències pels papers. Sempre sortien coses noves. Dinem a les quatre i ens donen l'ordre de sortida. Maletes al coll, cap als cotxes. L'Oliva a braços, ja no podíem més. Finalment ens deixen entrar a França.»

Del dietari de Ramon Nogués

NOTA DE L'EDITOR

Primer de tot, vull agrair l'amabilitat d'en Roger Maset i Borrull i de la seva dona, la Montserrat Gaya i Fabre, nebots d'en Salvador Maset, que conserven el manuscrit del seu dietari i ens van donar l'oportunitat de llegir-lo i de publicar-lo.

Ara potser ja fa més de deu anys, parlant amb en Roger Maset, vaig assabentar-me de l'existència del manuscrit i, durant la conversa, li vaig dir que sabia qui era el seu oncle perquè era amic del meu pare i es cartejaven regularment. En aquestes cartes, a més de parlar de temes familiars i particulars, tractaven sobretot de política antifranquista i de personatges rellevants d'aquella lluita. Gràcies a aquesta relació d'amistat entre el meu pare i Salvador Maset, a casa teníem notícies de l'acció política del president Tarradellas a l'exili i de personatges de la rellevància política del senyor Joan Rodríguez Papasseit (l'home de Tarradellas a Catalunya).

A partir dels anys cinquanta, quan Salvador Maset retorna a Catalunya des de l'exili a Mèxic, de manera incansable, va fer una tasca de difusió dels manifestos, editorials i escrits d'acció política i d'anàlisi de l'actualitat que produïen els representants polítics a l'exili i dels responsables del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC). Salvador Maset tenia accés a aquesta documentació perquè havia estat un actiu important del partit des del començament del seu exili a Mèxic. A Tarragona va ser l'enllaç entre els simpatitzants i antics militants d'ERC i la direcció política del partit a l'exili.

Com a exemple de la tasca ingent de difusió d'aquesta producció política que acabem d'esmentar, cal dir que rebia regularment premsa clandestina i copiava a màquina i amb paper carbó els articles que ell considerava més importants, una vegada i una altra, i els feia arribar a tantes persones vinculades a ERC com podia. Aquesta tasca de difusió del catalanisme republicà la va fer fins a la mort de Franco.

El dietari comença el setembre de l'any 1942, moment en què fa el viatge amb molts altres exiliats republicans, primer amb el vaixell *Mariscal Lyautey*, des de Marsella fins a Cabablanca, i després, amb el transatlàntic *Niassa* fins a Veracruz, a Mèxic. Acaba quan mor el dictador l'any 1975.

En aquest dietari es veu el periple de Salvador Maset, un tarragoní nascut l'any 1900. La seva família era la propietària d'un celler-botiga a la plaça de les Cols. Tenia l'ofici de manyà, especialitzat com a torner metal·lúrgic, amb inquietuds polítiques i culturals que el van portar a autoformar-se i a adquirir una vasta cultura. Es va interessar pel món literari, especialment per la producció teatral, com a espectador, però també com a crític teatral, i va ser autor d'algunes peces escèniques i poètiques.

Fill de Josep Maset i Ros, moliner, i de Maria Vidal i Carrabina, amb casa al carrer Major de Tarragona. Salvador Maset va nàixer al Molí de l'Horta, del qual encara es conserva part de l'estructura de l'edifici a la carretera vella de Tarragona a Constantí.

Des de molt jove va ser membre del Tarragona F.C., entitat esportiva que el va relacionar amb molts altres tarragonins de la seva generació, i també va tenir des de molt jove activitat política, primer va ser militant de les joventuts del Partit Republicà Federal i a partir del 1931 militant d'Esquerra Republicana de Catalunya.

En esclatar la Guerra Civil, era el secretari general del Centre d'Esquerra Republicana de Catalunya «Francesc Pi i Margall», de Tarragona, i va anar com a reporter de guerra al front de l'Ebre, en qualitat de corresponsal de premsa de *La Vanguardia* i *La Humanitat*. Va col·laborar també amb *Catalunya Antifeixista*, revista portaveu de la Columna Macià-Companys. Entrat l'any 39 es va allistar com a soldat al bàndol republicà, però no va arribar a entrar en combat.

Per la seva militància política va haver d'exiliar-se a França quan les tropes franquistes van prendre Barcelona. Després de passar pel camp de concentració de la platja de Sant Cebrià, va anar a viure amb la comunitat d'exiliats catalans, primer a Bordeus i després a Montpeller, on va tenir l'oportunitat de relacionar-se amb els pesos pesants de la intel·lectualitat de l'època i amb les primeres figures de la política catalana.

L'any 1942 va haver d'exiliar-se per segon cop, davant l'avenç del nazisme a França. Això va marcar l'inici del present dietari.

Arribat a Mèxic, entrà a treballar en un taller mecànic d'una gran fàbrica de planxa i tubs d'amiant, i hi continuà durant quasi deu anys. Aquesta feina, a la qual hi accedeix gràcies a la comunitat d'exiliats catalans, serà un dels temes recurrents del seu dietari, sobretot pel que fa a l'activitat sindical. Un altre dels temes serà el dia a dia a les diferents cases d'hostes i els companys de despesa amb qui conviu. Però l'eix principal del dietari serà l'activitat del món teatral, amb especial atenció a la dramaturgia catalana desenvolupada a Mèxic, amb la dinàmica de les diferents tertúlies de catalans i l'activitat de l'Orfeo i del Casal Català a Mèxic.

També, a banda dels sentiments cap a la seva família i el pensament envers Tarragona i Catalunya, mentre s'esdevé la Guerra Mundial va expressant les esperances que té la comunitat d'exiliats catalans de retornar a casa.

Pel que fa a l'activitat política, va exercir el càrrec de secretari a la Junta de les Comarques Tarragonines d'ERC a Mèxic des de 1943 fins al 1955, any en què retorna de l'exili, i de secretari del Consell Directiu d'ERC a Mèxic. Primer, sota la presidència de Rouret el 1943, que començava a desenvolupar els plans de Tarradellas d'imposar el partit d'ERC i fer naufragar les comunitats catalanes no afins. Descriu que l'esquerra s'ha dividit en tres sectors: el primer, amb Carles Pi i Sunyer, que des de Londres dirigeix els amics republicans, però molt vinculat a Acció Catalana, Estat Català i altres; després Joan Lluhí Vallescà, que propaga l'amistat amb Negrín i el PSUC, i, en tercer lloc, el directori dirigit per Tarradellas que lluita per la unitat del partit. Després va tornar a ser secretari del Consell Directiu d'ERC a Mèxic, els anys 1950 i 1951 sota la presidència d'Enric Canturri.

L'itinerari polític d'aquests primers anys passa per diferents dissensions en les reunions de la Junta del Consell Directiu del partit, com la protagonitzada per Lluhí, que fa que Salvador Maset dimiteixi momentàniament del càrrec de secretari i quedi com a vocal.

Mesos després, Miquel Santaló presideix la Junta per retre compte dels comunicats rebuts de Tarradellas. Seguidament, és escollit president de la Junta Odó Duran d'Ocon. Mentrestant a París i sota la presidència de Tarradellas, amb el nom de Solidaritat Catalana, s'efectua una unió amb representació d'ERC, Acció Catalana, Unió Democràtica i Estat Català.

Seguidament descriu la notícia que arriba a Mèxic que el president de la Generalitat, Josep Irla, ha nomenat Carles Pi i Sunyer perquè formi el Consell Nacional de Catalunya amb homes de totes les tendències, cosa que a l'agrupació de Mèxic no els agrada gens.

També explica que a l'assemblea d'ERC a Mèxic, a mitjan any 45, Miquel Santaló és escoltat i felicitat i sembla que hi haurà harmonia amb els sectors de més a l'esquerra.

L'estiu de 1946 arriba la notícia que el president Irla ha ampliat el Consell Nacional de Catalunya amb Serra i Moret, Pau Padró i el Dr. Francesc Paniello, cosa que agrada molt a la comunitat catalana de Mèxic.

El 1947, al mes de març, a la reunió de la Junta del Consell Directiu d'ERC a Mèxic, amb representants de les tres tendències, és nomenada una nova junta i un comitè polític en què Duran d'Ocon deixa el càrrec per impedir que Andreu Abelló tiri endavant una mena de federació amb direcció des de Mèxic, la qual cosa hauria fet possible la seva estada en aquest país.

El més rellevant de 1948 són les notícies de la dimissió dels consellers del Govern de la Generalitat el mes de gener, i el nomenament de president de la Junta del Consell Directiu d'ERC a Mèxic de Dalmau Costa Vilanova. La Junta és requerida per Tarradellas perquè defineixi el seu posicionament davant del PSUC i del PSOE. Apareix en escena Manuel Galés, d'idees anticomunistes.

L'any 1949, a la Junta hi ha canvi de panorama, passa a la presidència Joan Moles i a la vicepresidència Dalmau Costa, cosa que implica refermar l'anticomunisme. Es debat la conveniència de l'expulsió de filocomunistes. Hi ha intervencions esperançadores de Ventura i Gassol. N'Antoni Dot ocupa el càrrec que tenia en Pere Purcallas.

De l'any 1950 cal destacar l'elecció d'una nova Junta del Consell Directiu d'ERC a Mèxic, presidida per Enric Canturri, de la qual en formen part Dalmau Costa, Màrius Calvet, Amadeu Oliva, Roc Boronat, Ricard Aldaba, Marian Font i Joaquim Duran. Salvador Maset torna a ser-ne el secretari a petició de Rouret i de Messeguer.

L'any 1951 continuen els mateixos a la Junta del Consell Directiu i, el 1952, Maset deixa la responsabilitat perquè plega de la fàbrica a Mèxic D.F. i se'n va a viure a Monterrey. A finals de maig, però, torna a la capital perquè Galés li comunica que Tarradellas arriba a Mèxic el dia 27. Segons ens explica Maset, Dalmau Costa va ser molt sol·lícit amb el president mentre durà la visita.

Les notícies que va donant Salvador Maset ens informen de què hi ha darrere de l'actuació i de l'estructura del partit al llarg dels anys i dels esdeveniments, atès que és coneixedor tant de les tensions que hi va haver en el si de l'estructura dels partits catalans, com de les del Govern de la República Espanyola a l'exili de Mèxic, entre els personatges de Negrín, Prieto, Giralt, Madariaga i després Llopis, del PSOE, que forma el govern a París, l'any 1947 i després dimiteix, Álvaro de Albornoz...

És important, però, per poder arribar a entendre el present dietari que Salvador Maset relata aquests fets històricament rellevants, només, a mode de vivència personal. És per això que les dades que hi apareixen, de vegades, són subjectives i poc concretes.

De la multitud de persones i personatges amb què es relaciona i també d'aquells que està pendent i té presents en el seu pensament durant l'estada a Mèxic van apareixent notícies, esdeveniments i quimeres a través del dia a dia, els mesos i els anys. A banda de les notícies dels seus familiars, sobretot de la seva mare, es poden compilar detalls interessants de la relació que va tenir amb Manuel Galés, que fins el 1962, i que encara que li va suposar una seguretat pecuniària els darrers anys de l'estada a Mèxic, li va deixar una petjada d'insatisfacció per motius ideològics, que molts anys després encara el fan rumiar com podria haver anat la cosa si no s'hi hagués acostat tant. Recordem que a l'hora d'escollir Josep Tarradellas per a la presidència de la Generalitat, l'any 54, Manuel Galés, que era el president del Consell Directiu d'ERC a Mèxic, va ser l'únic que s'hi va oposar.

Una altra quimera que el colpia era el procés i l'empresonament a Tarragona de Joan Rodríguez Papasseit, des de l'agost de 1948 fins a l'agost de 1953.

El període de l'exili a Mèxic, que és fins l'any 1955, any de retorn a Catalunya, és ple de pinzellades de temàtica recurrent com les descripcions dels menjars, la parla dels nadius, la vegetació i el paisatge autòcton, els productes propis del país, la gent de les dispeses, els amics i les coses que d'alguna manera estan relacionades amb els catalans, ja fos en l'arquitectura, les belles arts, la història, la ciència i el progrés en general de Mèxic. També fa un tractament molt acurat dels seus viatges per l'interior del país. Però sobretot dona notícia d'esdeveniments afins a la comunitat d'exiliats catalans.

L'any 1955 descriu a bastament el viatge de tornada i el retrobament amb la família i els amics. Fa diversos periples per Catalunya per connectar amb parents i amics, però encara té la intenció de retornar a Mèxic. L'any 1957 troba feina a Tarragona gràcies a Recasens Jordà, de la Mútua d'Accidents de Treball. Continuen els viatges per Catalunya i l'assistència a esdeveniments del seu gust. L'any 1958 mor la seva mare. El 1959 ven la casa del carrer Major. A partir de 1961 passa a residir a Barcelona i continua descrivint els seus periples i l'assistència a esdeveniments sobretot. El 1964 fa un viatge de dos mesos per l'Amèrica del Sud i el 1965 en fa un altre en què fa la volta al món; aquests viatges els descriu amb detall al dietari.

Des que resideix a Barcelona fins a la mort del dictador Franco, com hem dit abans, fa una tasca de divulgació d'informació política constant i sense defallir, tant de manera epistolar com fent visites personals a antics amics republicans i catalanistes.

Sistemàticament fa sortides per la província, Catalunya, els Països Catalans, França i Espanya, va allà on hi hagin republicans i catalanistes coneguts. Així ho reflecteix en el dietari en què situa els amics en una ciutat o en un poble i recull la impressió que treu de la trobada.

En tot aquest anar i venir, és clar, també continua amb les seves aficions de veure obres de teatre i de cinema i en fa la crítica o n'expressa la seva opinió. També amb els anys sistematitza la rutina d'actes festius com la Festa Major de Tarragona, l'assistència a aplecs de sardanes, a castells i a diferents actes folklòrics i culturals catalans. Assisteix a diverses tertúlies com la de l'Ateneu Barcelonès, la del cafè Términus i la del cafè Or del Rin. També acut habitualment a la reunió del partit d'ERC a la Llotja de Barcelona. En el present dietari també parla de les seves lectures i de notícies singulars de caràcter polític, cultural o científic dels diaris.

Com ja hem dit abans, el manuscrit d'aquest dietari ens va arribar a les mans ara ja deu fer més de deu anys, i al fer-ne la transcripció vam tenir l'ajut del meu pare, amic i bon coneixedor de Salvador Maset, cosa que ens va facilitar la comprensió de la rellevància històrica de molts dels fets i dels personatges que apareixen descrits en el dietari.

Cal destacar sobretot la seva catalanitat, quasi com una religió, que, lligada a la seva sensibilitat, arriba a enlluernar els que també som catalans.

De vegades utilitza mots per tal de menystenir algunes persones, que en l'actualitat serien inadmissibles i podrien desqualificar l'autor, com l'adjectiu *invertit*, però pensem que era una manera de parlar pròpia de la Tarragona de l'època. També parla de les seves relacions carnals, de pagament, i les coses són així, i no hem volgut censurar res. Tal com ell deia: «Els escrits han de portar salsa, si no, no se'ls llegirà ningú.»

Periodista al Front
d'Aragó 1936

Internat Camp
de Concentració 1939

Esquerra: Salvador Maset, periodista al Front d'Aragó, 1936.
Dreta: Salvador Maset, internat al camp de concentració de Setfontes, 1939

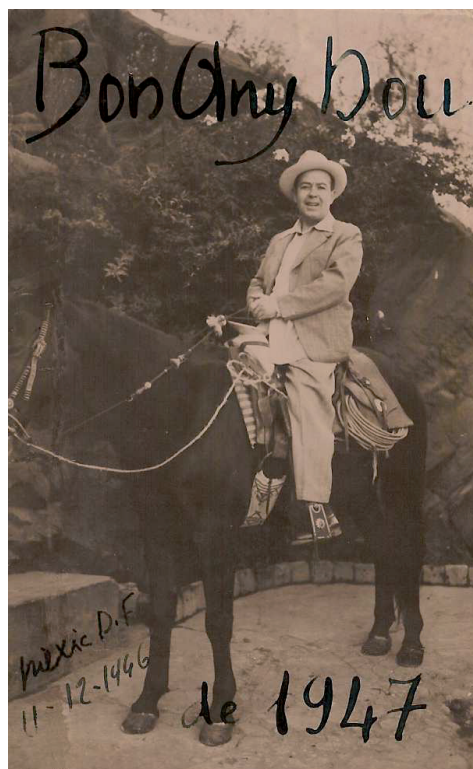
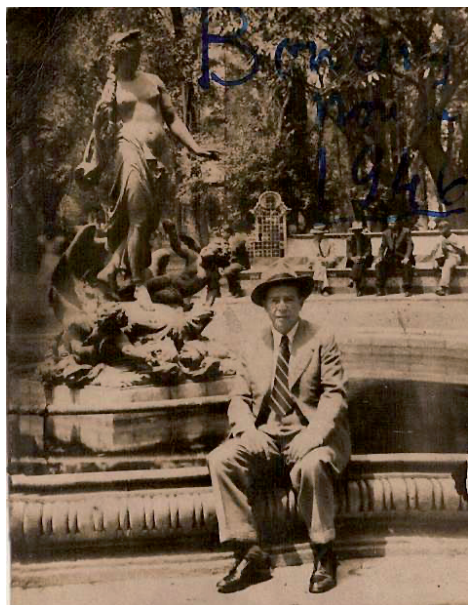

Salvador Maset, a la Residència d'intellectuals catalans de Montpeller, 1941

Salvador Maset, exiliat a Mèxic, 1943

Esquerra: Salvador Maset, a Mèxic D.F., finals de 1945.

Dreta: Salvador Maset, a Mèxic, desembre de 1946

Salvador Maset, amb la família Vidal a Mèxic, 1965

Barna 28 Octubre 1966

Benvolgut amic Prats:

Ja tinc les meves memòries a l'any 1920. Cal que'm donis dades de les actuacions del teu pare llavors fins ^{tot} l'any 1923 que fou delinqüent ^{amb tots els rebuïdos} per haver votat la proposició del CADCI de que Catalunya era una nació el 22 del 12 del 1923. Si ell fos viu podria dir-me tot això. Ara el sempre blorot també està molt malament.

També cal que'm diguis el que sapiques d'en Gales ^{del} que t'ive com a data de partida de les seves coses polítiques que'l 1912 estava en la joventut política de la Lliga i el 1922 regidor de la Lliga s'en començà a parlar votant amb les 2.000 persones en col·ligació al monument als mariners a la rambla. ^{Després} avorrament veig venir a l'Institut i no hi eres ho m'he fet un quatre ratlles dient-me que hauries trobat aquella quin d'Israel que com jo la tenia duplicada de la veig donar a tu que sepa francès.

A veure si t'arritmes i em dones aquestes dades tot seguit.

Diguem quelcom de com està l'afar de Dalman i Ca, Esperant que't trobaran bé de salut això com tota la teua família amb records dels amics d'aquí i ultracades per tu els familiars i amics.

Si saps les dades del casament d'en Gales, la de la mort dels fills quan es separa de la muller quan s'escapà amb la granjeira jut dir-me ho.

ho ho passis Navg que le falta ja la posavi jo, fes-los així:

- Pel novembre etc. etc. etc.
- Pel gener de 1900 etc. etc.

Carta de Salvador Maset a Josep Maria Prats d'octubre de 1966

Barcelona, 28 d'octubre de 1966

Benvolgut amic Prats:

Ja tinc les meves memòries a l'any 1920. Cal que em donis dades de les actuacions del teu pare, de llavors l'any 1923 que fou empresonat amb els regidors que havien votat la proposició del CADCI que Catalunya era una nació, el 22 del 12 del 1923. Si ell fos viu podria dir-me tot això. Ara el senyor Lloret també està molt malament.

També cal que em diguis el que sàpigues d'en Galès, del que tinc com a data de partida de les seves coses polítiques que el 1912 estava en la joventut política de la Lliga i el 1922 regidor de la Lliga, se'n començà a apartar votant amb les esquerres la col·locació del monument als màrtirs a la Rambla.

Darrerament vaig venir a l'Institut i no hi eres.

No m'has fet ni quatre ratlles dient-me que havies trobat aquella guia d'Israel que com que jo la tenia duplicada te la vaig donar a tu que saps francès.

A veure si t'animes i em dones aquestes dades tot seguit.

Diga'm alguna cosa de com està l'afer d'en Dalmau i Cia.

Esperant que et trobaràs bé de salut, així com tota la teva família amb records dels amics d'aquí i abraçades per tu els teus familiars i amics, en

Signatura

Si saps les dades del casament d'en Galès, la de la mort dels fills, quan es separà de la muller, quan s'escapà amb la Guansé, pots dir-m'ho.

No ho facis llarg que la salsa ja la posaré jo. Fes-ho així:

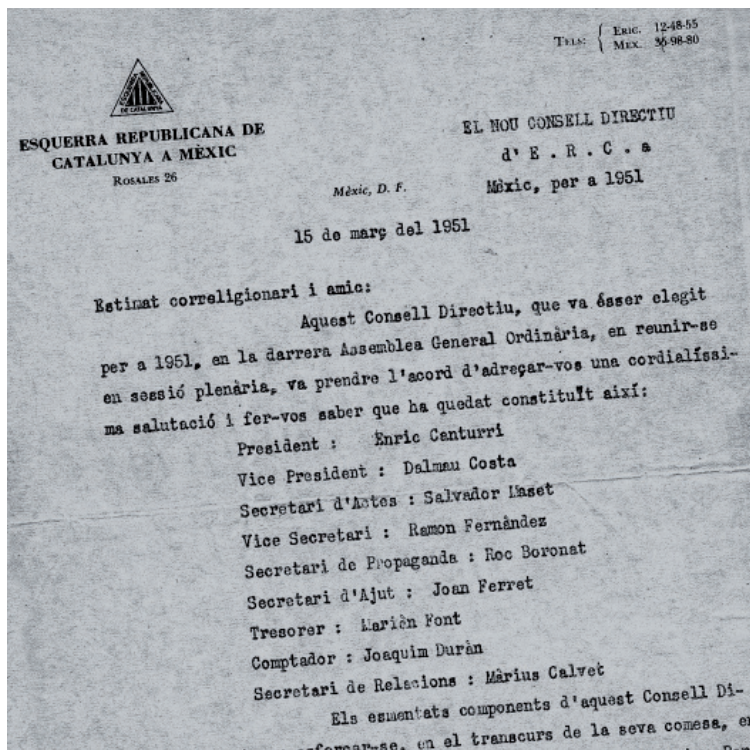
Pel novembre de 19 ... etc. etc. ...

Pel gener de 19 ... etc. etc. ...

[Transcripció de la carta de Salvador Maset a Josep Maria Prats d'octubre de 1966]

Salvador Maset, retrat de principis dels anys 70

Fotografia de l'acta del 15 de març de 1951 del Consell Directiu d'ERC a Mèxic.
Fons: Arxiu Fundació Josep Irla

B. Bosch Gimpera

INSTITUTO DE
INVESTIGACIONES
ANTROPOLOGICAS

Méxic 20 octubre 73

Sr. D. S. Maset

Barcelona.

Distingit amic:

Com sempre li agraeixo molt el seu record enviant-me notícies arqueològiques de Tarragona. No sé si tenia alguna carta seva per contestar i avui ho faig, posant en ordre la meua correspondència després d'una temporada de molta feina en que la he descuidada per força!

Es molt interessant el que es fa a Tarragona i crec que pensen rexonstruir l'amfiteatre. Me n'alegro molt, doncs als meus temps, malgrat els tarragonins es vantaven molt de que August hi hagués residit. semblava que fessin tot el possible per destruir la Tarragona romana. Cuan varem descobrir la necropolis de la Fàbrica de Tabacs varem tenir una lluita amb l'enginyer Tulla i amb l'imbècil que allavors era director del Museu, un Sr. del Arco que deia que allò no tenia cap interès. El Director de la Tabacalera, en Bastos, que era amic de'n Puig i Cadafalch va manar que es respectes i ens va encarregar a l'Institut que fessin les excavacions. El pobre Colomines va tenir molta feina, doncs per ordre de'n Tulla li amagaven els sepulcres que es descobrien. Cuan tothom ja va veure que era cosa important, el van treure i en Tulla es va atribuir haver fet ell els treballs, publicant-los! La cosa va canviar cuan va anar a Tarragona Mossén Serra-Villaró i es va descobrir el gran forum amb columnes, que per cert algú m'ha dit que estava molt descuidat. Pensar que a començaments del segle passat la ciutat romana estava gairebé intacta!

una abraçada del seu bon amic

P. Bosch Gimpera
P. Bosch-Gimpera

TORRE DE HUMANIDADES, PRIMER PISO CIUDAD UNIVERSITARIA, MEXICO 20, D.F.

Carta del professor Pere Bosch Gimpera a Salvador Maset, octubre de 1973

PROPUESTA DE APLAZAMIENTO DE LAS CENTRALES NUCLEARES PREVISTAS

El Club de Amigos de la Futurología hace un llamamiento sobre las alternativas de la energía solar

El Club de Amigos de la Futurología y su Departamento de Prospectiva se han adherido al Manifiesto de la Comisión de Investigación del Colegio de Doctores y Licenciados de Cataluña y Baleares sobre la probabilidad de las centrales nucleares y la suspensión, tanto de sus instalaciones como de la concesión de nuevas licencias, así como de la elaboración de un nuevo plan energético y también de la investigación y puesta a punto de nuevas fuentes de energía no contaminantes ni peligrosas para la vida humana, especialmente la energía solar. El pasado mes de julio se visitó la fábrica y el laboratorio de investigación técnica en el Laboratorio de Investigación Física y en el Laboratorio de Investigación Química de la Universidad de Navarra, donde se pueden observar las aplicaciones de la energía solar y un horno solar en construcción, lo que demuestra que ya no se trata de posibilidades problemáticas sino de realidades concretas y sin freno específico.

El contexto social y humano

Hace tiempo que el Club está realizando una campaña de divulgación y sensibilización sobre las múltiples vertientes de la energía solar. Ha aquí una declaración de intenciones en relación con estas actividades.

El Club de Amigos de la Futurología desea hacer constar que es necesario y urgente decidir un aplazamiento inmediato de la construcción de las centrales nucleares previstas, si se tienen en cuenta los asentamientos humanos por los colegios de Doctores y Licenciados y de Ingenieros de Cataluña y Baleares, así como la necesidad de la acción constructiva entre los técnicos, inventores y los adeptos a las centrales así como el campo de los argumentos sociales y humanos a medio y largo término.

Hay que ir a una revisión de los lugares de emplazamiento así como subsanar los nuevos alcances urbanos, industriales y turísticos dentro del contexto regional y nacional.

También el Club es consciente del abuso de emisiones tóxicas y de inmensas economías y millones que pueden convertirse la cuestión en inexcusable para el ciudadano que nunca puede seguir los rumores y especulaciones dicteriales. La iniciativa sólo puede tener sentido cívico y ser motivo de cualquier colectiva si se introduce una clara opción de futuro, de modo que el pueblo comprenda que hay que escoger entre las líneas planificadas de construcción de su futuro. Por eso es imprescindible incluir en el estudio las energías alternativas (sobre todo la solar) y las tecnologías asociadas si se quiere establecer una estrategia de acción verdadera mente participada.

Competitividad

El Club de Amigos de la Futurología ha sido sensibilizado a la larga de los tres ejes: a través de contenidos educativos, el refinamiento social y económico del aprovechamiento de la energía solar. Por eso, desde el punto de vista de la competitividad (color y vida en las viviendas), industrialmente (energía eléctrica en centros de trabajo de punta en industrias) y agrícolas (planes de fotosíntesis y desalinización de aguas), la energía solar conviene a demostrar una competitividad total que superen cada día más a quien comience a demostrar los gastos del kilovatio de electricidad producida en una central nuclear de 500 MW con el 60 por ciento de costes de poca rentabilidad de diámetro. El potencial de la fotovoltaica ha demostrado que sus avances van cada vez más importantes.

La Península Ibérica

Además, en la Península Ibérica encontramos las condiciones más adecuadas para que la energía solar se convierta no sólo en un sector industrial capaz de crear mejores lugares de trabajo y ayudar a la mejor localización de empresas (contribuyendo a la corrección de desequilibrios territoriales) sino también a la creación de un sector exportador muy caracterizado y capaz de establecer fuertes vínculos con el mundo árabe y América Latina.

El Club de Amigos de la Futurología tiene presente estas alternativas de futuro, con la sensibilización constructiva concertada, con las sugerencias oportunas y propone tener la opción a las nuevas centrales y el incremento de la construcción se continúa con términos no menos enérgicos con el debate de nuevas y grandes opciones (como esta de energía solar, superadora de la nuclear) para que los ciudadanos tengan en sus manos sus propios destinos.

Necrología

Don Salvador Maset Vidal
Falleció en nuestra ciudad, a los 78 años de edad, don Salvador Maset Vidal, cuyo dolo ha causado gran sentimiento entre sus amigos, familiares y muy especialmente en Tarragona, donde había nacido y residió durante muchos años. El señor Maset Vidal falleció en aquella capital la correspondiente de «La Vanguardia».

A los muchos testimonios de pésame que recibiera sus familiares, unimos el nuestro.

Distinción al presidente del Gremio de Floricultores

Don José Casaus ha recibido la encomienda de la Orden del Mérito Agrícola

Se Majestad el Rey ha concedido la categoría de comandante de la Orden Civil del Mérito Agrícola a don José Casaus Colom, presidente del Gremio de Floricultores de Barcelona, uno de los promotores de la jardinería en Cataluña y, asimismo, excelente organizador de la muestra «Jardín» que con tanto éxito se presentó en el último pasado, en Montjuich.

El señor Casaus Colom ha dedicado toda su vida a la jardinería, y su entusiasmo y sus conocimientos han contribuido grandemente a incrementar el amor a las jardines y a las flores.

Se obra es conocida internacionalmente y con motivo de la distinción que ya le ha otorgado, está recibiendo numerosas felicitaciones.

Editorial Seix y Barral no ven

Una revista nacional publicó el 18 de julio que el editor Lara había adquirido acciones de Editorial Seix y Barral.

Editorial Seix y Barral manifiesta que dicha noticia carece totalmente de fundamento y es absolutamente errónea todos sus términos.

Editorial Seix Barral forma parte de manera destacada de un grupo de más de 15 empresas editoriales afiliadas a la edición

NECROLOGIAS

Fernando Allende Antón

Falleció en esta ciudad, a los 71 años de edad, víctima de un accidente de tráfico, don Fernando Allende Antón, ingeniero, hermano político, tío, padrino y amigo íntimo, cuyo entierro se celebrará el día 10 de agosto en el cementerio de San Sebastián, a las 10 de la mañana.

Baldomer Arnalot i Beso

Falleció en esta ciudad, a los 80 años de edad, don Baldomer Arnalot i Beso, ingeniero, profesor de la Sección de Ingeniería Agrícola (A.G.S.) de esta universidad, esposo, hermano y tío, cuyo entierro se celebrará el día 10 de agosto en el cementerio de San Sebastián, a las 10 de la mañana.

Doña Carmen Plaza Usero

Falleció en esta ciudad, a los 82 años de edad, víctima de un accidente de tráfico, doña Carmen Plaza Usero, esposa, hermana política, tía, padrino y amigo íntimo, cuyo entierro se celebrará el día 10 de agosto en el cementerio de San Sebastián, a las 10 de la mañana.

ANIVERSARIOS

Eulalia Cuxart Casanovas

Falleció en esta ciudad, a los 82 años de edad, víctima de un accidente de tráfico, doña Eulalia Cuxart Casanovas, esposa, hermana política, tía, padrino y amigo íntimo, cuyo entierro se celebrará el día 10 de agosto en el cementerio de San Sebastián, a las 10 de la mañana.

Marcelino Costafreda Amorós

Falleció en esta ciudad, a los 82 años de edad, víctima de un accidente de tráfico, don Marcelino Costafreda Amorós, esposo, hermano político, tío, padrino y amigo íntimo, cuyo entierro se celebrará el día 10 de agosto en el cementerio de San Sebastián, a las 10 de la mañana.

En Agustí Palau i Sabater

Falleció en esta ciudad, a los 82 años de edad, víctima de un accidente de tráfico, don En Agustí Palau i Sabater, esposo, hermano político, tío, padrino y amigo íntimo, cuyo entierro se celebrará el día 10 de agosto en el cementerio de San Sebastián, a las 10 de la mañana.

servicio farmacéutico

GUARDIA NOCTURNA DE 10 NOCHE A 9:30 MAÑANA

- BALEARES - Palma y Dofina, 40-42
- BARCELONA - Diagonal de la Victoria, 85
- BENICÀSSIM - Pineda y Galcerán, 92
- BURJASSOT - C/ Sagrada, 40
- GIJÓN - Marqués, 10
- LEÓN - Marqués, 10
- MADRID - Marqués, 10
- MÁLAGA - Marqués, 10
- MURCIA - Marqués, 10
- SEVILLA - Marqués, 10
- VALENCIA - Marqués, 10

Necrològica publicada a *La Vanguardia Española*, 8 d'agost de 1976

NECROLOGICA. — Salvador Maset i Vidal ha mort a Barcelona, víctima d'accident. Nascut a Tarragona el 1900, treballà de serraller i altres oficis. Fou corresponsal de "La Vanguardia" fins al 1936. El 1932 ingressà al partit de Francesc Macià. El 1939 s'exilià a França i Mèxic, fins al 1955 que tornà a Catalunya.

Necrològica publicada al diari *Avui*, 6 d'agost de 1976

RIBERA D'EBRE

La segona batalla de l'Ebre

Cal preguntar-se què passarà quan l'aigua del riu arribi a Barcelona

Per la força de les coses —o per la llei de l'embut— la comarca de Ribera d'Ebre ha esdevingut conflictiva. Dels temps en què tenia caïres arcàdics en què tenia caïres cal per exemple, de banyar-se en l'aigua clara del riu, ha passat a raure sota l'ombra sinistra que projecten les centrals nuclears d'Ascó i el projectat pantà de Xerta, el qual, si arribava a la cota 40, comportaria no menys que la desaparició, sota les aigües, de la major part de la comarca.

Les campanyes que han tingut lloc en diversos llocs i el document signat per setze sacerdots de la Ribera pel que toca al transvasament (en el sentit que cal atendre les necessitats plantejades per l'àrea de Barcelona, sense dany per a les comarques que l'Ebre uneix i fecunda) mostren clarament la trista realitat del greu problema. Cal preguntar-se què passarà al Delta i al Baix Ebre si l'aigua (que podria ser, algun cop, perillosament radioactiva) arriba a Barcelona, i també què passarà si no hi arriba. Hom ha dit, i és cert, que només amb una veritable democràcia que portés als Parlaments català i espanyol, els autèntics representants del poble, es podria trobar la manera de resoldre el problema plantejat. Perquè sense el control democràtic, tant si es porta l'aigua a Barcelona com si no s'hi porta, sembla a dir, com una injustícia. És tant important el conflicte, que ha estat anomenat "la segona batalla de l'Ebre".

UN BOTIFLERISME ANACRÒNIC

"Els programes de festa major cada cop més empenen el català." La notícia ("AVUI", 27 d'agost) procedeix del País Valencià. I per això és doblement satisfactoria. Al Principat, en canvi, encara

abunden les poblacions que publiquen els tals programes en una llengua que no és la nostra. En tenim un a la vista d'una cinquantena de pàgines de les quals només vuit (que corresponen a tres articles de "farciment" i a un anunci) apareixen en català. Cal pensar que el 99 per cent dels habitants de la vila en qüestió és autòcton. I a molts els farieu un greuge si els preguntéssiu si són o no són catalans. En canvi, es comporten com si no ho fossin. Deixen fer, per conformisme, per inèrcia, per allò del "no l'emboliquis", o potser, encara, per por i sense adonar-se que, comportant-se així, s'arrisquen a perdre el que els homes ben raçats han de tenir com a més preat: la llengua, que és com dir l'ànima. Entre els anunciants dels programes esmentats hi ha catalanistes provats. Aleshores, ¿com poden permetre que els seus noms de fonts siguin desfigurats? I paguen perquè hom els anomeni "José" o "Fernando". La crosta aortada per quaranta anys del que ja sabem els ha fets mesells. Sortosament, gairebé sempre, és prima. I en molts casos només cal un simple toc per a fer-la caure. Estem segurs que l'any vinent, si les coses continuen pel camí emprès i la democratització és un fet, aquests rastres de botiflerisme anacrònic (o de "la marca de l'esclau", com deia Rovira i Virgili) desapareixeran.

REQUIEM PER A SALVADOR MASET

La mort de l'amic i company de penes i fatigues durant la nostra guerra i a l'exili, Salvador Maset i Vidal, tarragoní de soca-rel, tan conegut entre els elements —que sobreviuen— d'E. R. de C. de la Ribera d'Ebre, traspassat (en circumstàncies tràgiques, segons que diuen) a Barcelona, el dia 4 d'agost, a l'edat de 75 anys, ha consternat tots els qui el coneixíem a fons.

La nota necrològica publicada per l'AVUI, bé que diu l'essencial (naixença, ofici, filiació política, etc.), no permet endevinar tot el que Salvador Maset, en un cos petit, guardava de gran: patriotisme, fidelitat, conseqüència, culte de l'amistat, dignitat humana...

Liberal i republicà, catalanista i obrerista (ell era serraller, encara que va tenir altres activitats i, entre elles, la del periodisme), lletrafet, autor de comèdies, versaire (e s seus darrers anys), viatger incansable (cada any feia una volta a Catalunya, després d'haver recorregut diversos països d'Europa i Amèrica, arreu tenia amics), dotat d'una curiositat múltiple, inacabable, home d'anècdotes i de tertúlia, magnífic i còpic corresponal de tots aquells que s'hi cartejaven, haurà deixat un record que durarà tant com la vida dels qui forem amics i companys seus. Els qui vam tractar-lo a Tarragona, ja des d'altres de la República, durant aquesta, en el curs de la guerra i tot seguit a l'exili (de primer a França i després a Mèxic), sabem del seu esperit de solidaritat i de la seva fe indestructible en l'esdevenidor de la pàtria. Solidari fins a la darrera hora, preveient la seva propera extinció ("a punt de prendre el tren cap a l'altre barri", com ell deia), va escriure a tots els seus amics una carta patètica que ja era —sense dir ho clarament— de comiat.

Celibatari, no tenia altres familiars que uns nebots. Deixa tres comèdies impreses (fruit del seu amor al teatre), un llibre de versos patriòtics (que darrerament tenia la il·lusió de publicar) i unes Memòries, també inèdites, farcides de detalls saborosos. Seria llàstima que, de tot això, no se'n cantés mai més gall ni gallina.

Descansi en pau Salvador Maset i Vidal, català nacional i universal.

A. BLADE I DESUMVILA

Requiem per a Salvador Maset publicat per Artur Bladé i Desumvila al diari *Avui*

REQUIEM PER A SALVADOR MASET

La mort de l'amic i company de penes i fatigues durant la nostra guerra i a l'exili, Salvador Maset i Vidal, tarragoní de socarrel, tan conegut entre els elements –que sobreviuen– d'E. R. de C. de la Ribera d'Ebre, traspassat (en circumstàncies tràgiques, segons que diuen) a Barcelona, el dia 4 d'agost, a l'edat de 75 anys, ha consternat tots els qui el coneixíem a fons.

La nota necrològica publicada per l'AVUI, bé que diu l'essencial (naixença, ofici, filiació política, etc.), no permet endevinar tot el que Salvador Maset en un cos petit, guardava de gran: patriotisme, fidelitat, conseqüència, culte de l'amistat, dignitat humana, ...

Liberal i republicà, catalanista i obrerista (ell era serraller, encara que va tenir altres activitats i, entre elles, la del periodisme), lletraferit, autor de comèdies, versaire (els seus darrers anys), viatger incansable (cada any feia una volta a Catalunya, després d'haver recorregut diversos països d'Europa i Amèrica, arreu tenia amics), dotat d'una curiositat múltiple, inabordable, home d'anècdotes i de tertúlia, magnífic i copiós corresponsal de tots aquells que s'hi cartejaven, haurà deixat un record que durarà tant com la vida dels qui fórem amics i companys seus. Els qui vam tractar-lo a Tarragona, ja des d'abans de la República, durant aquesta, en el curs de la guerra i tot seguit a l'exili (de primer a França i després a Mèxic), sabem del seu esperit de solidaritat i de la seva fe indestructible en l'esdevenidor de la pàtria. Solidari fins a la darrera hora, preveient la seva propera extinció (“a punt de prendre el tren cap a l'altre barri”, com ell deia), va escriure a tots els seus amics una carta patètica que ja era –sense dir ho clarament– de comiat.

Celibatari, no tenia altres familiars que uns nebots. Deixa tres comèdies impreses (fruit del seu amor al teatre), un llibre de versos patriòtics (que darrerament tenia la il·lusió de publicar) i unes **Memòries** també inèdites, farcides de detalls saborosos. Seria llàstima que, de tot això, no se'n cantés mai més gall ni gallina.

Descansi en pau Salvador Maset i Vidal, català nacional i universal.

A. BLADÉ I DESUMVILA

[Transcripció del requiem per a Salvador Maset publicat per Artur Bladé i Desumvila al diari *Avui*]

NOTA DE LA CORRECTORA DEL DIETARI

A l'hora de fixar els criteris per a començar la correcció del present dietari, el primer que ha calgut tenir en compte és que la intenció d'aquest escrit era la de recollir trossos de la realitat quotidiana de l'autor que, per diversos motius, l'havien colpit o havia jutjat interessants de recordar. De vegades pertanyen al context públic (no hem d'oblidar que va ser testimoni privilegiat d'una època convulsa que ha marcat la història dels catalans i del món), i moltes d'altres al pla privat del senyor Maset.

Així, doncs, ens havíem d'encarar a un conjunt de notes que no havien estat escrites amb la finalitat de ser publicades, i aquesta dada és molt important perquè explica, en bona mesura, el tipus de llenguatge que ens trobem en el manuscrit: no hi ha una tria literària del registre que empra, sinó que utilitza en cada moment el que més li abelleix; no posa cap trava a l'ús de registres des de, més o menys literaris, fins als més vulgars i estripats que podrien sortir d'una persona del poble.

Calia tenir present, també, que parts del dietari les va reescriure Salvador Maset amb posterioritat als fets esdevinguts, durant els anys setanta.

A aquest fet atribuïm, en certa mesura, la barreja caòtica de temps verbals que trobem al llarg del dietari.

Un tercer aspecte que hem tingut present a l'hora de corregir el manuscrit, és el fet que Salvador Maset no havia abocat els seus recursos periodístics, adquirits fent de reporter de guerra, en aquest dietari, el conjunt del qual se'ns presentava lingüísticament i literàriament sense polir.

Amb aquestes tres idees ben assentades, vam afrontar la tasca de posar en solfa el manuscrit del senyor Maset, una crònica de l'època que abraça des de setembre de 1942 fins a desembre de 1975.

Hem intentat, doncs, respectar l'essència del dietari i hem reproduït estrangerismes, cultismes i sobretot dialectalismes tarragonins que donen força i caràcter al text. S'hi poden trobar, també, repeticions, cacofonies i girs propis de l'oralitat o del lliure fluir dels pensaments.

Ja per acabar aquesta petita justificació, voldríem remarcar que hem respectat íntegrament les frases i els girs irònics, perquè tal com diu Salvador Maset, ell volia ser "conyon".

Josefina Tudó Bergadà
Tarragona, octubre de 2012

1942, setembre.

El mateix dia 8 ja vaig començar un diari; era el que havia fet a casa nostra fins el dia que a Montpeller el vaig haver de cremar perquè no se n'apoderessin els nazis. En vaig reduir les dades i de memòria, vaig anotar en una llibreteta el que ha estat la base per fer el meu llibre *Sonets de l'Èxode*.

Així, dins el vaixell *Mariscal Lyautey* anem una massa incomptable com si anéssim dins una gàbia. Són de les comarques de Tarragona en Vidal, Cid Mulet, Rosa Poi, Batista Bladé, muller i dos fills, Artur Bladé amb la muller i un fill, Cornudella, Gilabert petit, P. Casanovas, Dr. Folc, Dr. Julià, Josep M. Camps, muller i fill, gendre Pérez Farràs, Sra. Boada de Ibáñez dels bacallaners de Tarragona.

Dia 9 de setembre, dimecres. A la badia de Roses saludem uns pescadors. A la una del migdia davant de Barcelona cantem cants patriòtics i fem un minut de silenci pel President Companys, i pels germans empresonats. A les sis de la tarda davant de Tarragona, que veiem tan clara amb els prismàtics d'en Camps, plorant dic: adéu mare.

Dia 10 de setembre, dijous. València emboirada. A les 4 de la tarda Alacant rodejada de sequedat; vuit del vespre, davant de Cartagena apareixen grans onades, la gent es mareja.

Dia 11 de setembre, divendres. Apareix la costa d'Àfrica de roquissers esberlats. Arribem a Oran; som molts els que hi baixem. La gent es veu miserable amb la roba molt mal apeçada i molt bruts.

Dia 12 de setembre, dissabte. Al migdia sortim cap a l'Estret. Sembla que el menjar ha millorat, es veu que hem pogut comprar queviures. La Cinta de l'A. Bladé m'ensenya com, raspant amb les ungles, es neteja el plat de llauna.

Dia 13 de setembre, diumenge. Passem molt a prop del Marroc espanyol. En Camps amb els prismàtics ens ensenya els fatídics Gurugú, Barranc del Llop, Mont Arruit, Anual, Alhucemas, Beniurruaque, Gomara, prop de Melilla, nom tot de tragèdia i mort.

Dia 14 de setembre, dilluns. Al passar per Ceuta sembla que la toquem. Gibraltar es veu lluny i emboirat, Larache. Els que estigueren en aquests llocs ens els descriuen amb tot detall.

Dia 15 de setembre, dimarts. Al matí apareix Casablanca fent honor al seu nom. En baixar a terra l'espectacle dels moros és el mateix d'Oran. Tots recordem els que han mort pel camí sens poder arribar. Ens dividim i jo faig cap a un hotel-balneari d'Aïn-Sebaà. El lloc per dormir és la sala menjador que ofereix un espectacle ben galdós, tots barrejats amb dones i criatures. Podem dormir ben dolçament perquè el noi petit d'en Francès ens toca unes sonates al piano .

Dia 16 de setembre, dimecres. El dia és magnífic i hom es banya i veiem com els moros estiren l'art. Molts compren sardines i les fan a la brasa per calmar la fam. Uns comerciants m'ofereixen molts diners per la roba que em sobra.

Dia 17 de setembre, dijous. Ja els comerciants s'atreveixen a oferir preu a les dones. Apareix el boxejador molt conegut a Barcelona Ben Jusef, avui "manco", expulsat pels franquistes d'allí. Li fem una subscripció i es cuida de nosaltres.

Dies 18-19-20 de setembre. Anem a Casablanca a fer vermut i dinem en una casa de catalans i entrem en un *dancing* a veure remenar els malucs. Tot resulta molt atrotinat perquè es veu la misèria arreu. Amb Vidal, Mateu i Vilarrasa entrem en un poblet de la vora. Al tornar fosc, notem els arbres mullats per la rosada, cosa que ens explica la seva subsistència en terres on a penes plou. Molt a prop d'on dormo hi ha una Manresana amb una criatura que no para de plorar.

Dia 21 de setembre, dilluns. Embarquem al transatlàntic portuguès *Niassa*. Ha calgut hores i hores per a despatxar el paperam, per fi tothom és al vaixell i de moment sembla que tornem a la civilització.

Dia 22 de setembre, dimarts. Prou, prou. S'enceta una baralla per a contestar la "jerarquia" dels que van a primera i no volen deixar circular pels seus llocs els de segona. El comissari espanyol del vaixell ho arranja. Sembla que es desperta gelosia entre castellanoparlants i catalans.

Algú de nosaltres, ocupant amb el seu fill un lloc a les bodegues de segona, dóna l'exemple. Es menja bé, en canvi el dormir és fatal. Ha calgut encabir més de mil persones i per això tots hem d'estar amuntegats. Hi torna a haver tràngol i vomitament general espantós.

Dies 23-24 de setembre. Es descobreixen polissons i se'ls hi ha de fer lloc. Al foscant veiem les Canàries i, ja de nit, apareix un submarí alemany que esgarrifa de tal manera la senyora Kats que es vol tirar a mar. Les dones l'amaguen al mig d'elles. Han estat uns quarts d'hora ben angoixosos. Potser han pujat a fer la copa amb l'oficialitat portuguesa?

Dies 25-26-27 de setembre. La posició obtusa dels que van a primera, quasi tots ells castellanoparlants, fa néixer un ambient de desafecció.

Dies 28-29-30 de setembre. La calor i la trempera que patim deuen ésser produïdes per l'excés de calories que ens empassem. A part que hi ha algunes dones que no han pogut aguantar el desig d'entretenir-se amb els homes bonics.

Hi ha homes que per entretenir-se han fet aparèixer, escrites i dibuixades a mà, *La Traca* i *L'Esquella de la Torratxa*, que ens feren passar moments ben divertits.

Dia 1 d'octubre de 1942, dijous. Fa precisament 450 anys que Colom veié la terra anomenada Amèrica.

Com que jo vaig a la proa sóc de la colla del boxejador Gironès, que fa un curs de gimnàstica que té molta acceptació. També puc anar a popa on un grup valencianocastellà escolta diferents oradors que els expliquen geografia i història transatlàntica. A primera els oficials portuguesos i la gent fina que porten fan grans ballades, i és molt popular una cançó i ball que es diu "El Tiro-liro". Per apaivagar els ànims organitzen un festival en el qual hi llueixen bascos, catalans i valencians, que són la majoria, amb parelles que fan ballet i corals. A la nostra hi destaca per les seves condicions en Tolosa.

Dies 2-3-4 d'octubre. Quan arribem a l'illa tropical de la Trinitat, en el seu port anomenat Espanya, ens assabentem que un estol de barcos de guerra que vàrem veure, devien ésser per al desembarcament que preparen americans i britànics.

Dies 5-6-7 d'octubre. A part coses pintoresques dels negres, hem vist els vaixells *Liberty* de 10.000 tones que fabriquen els ianquis en cadena. Els interrogatoris han estat molt minuciosos. Jo he dit que ja havia ajudat els aliats treballant a una fàbrica d'aviació de Bordeus. S'ha contat que gent salvatge ja es volia venjar d'algun enemic donant mals informes. A la fi tothom ha seguit viatge, fins i tot els polissons.

- Dia 8 d'octubre, dijous.** La nena Mora per fi ha mort i s'ha complert l'ordre de donar-la a la mar. Els "jerarques" de primera volien que se l'embolcallés amb les dues banderes. El pare, en un moment d'excitació, l'ha cobert amb la catalana i l'ha llançada al mar.
- Dia 10 d'octubre, dissabte.** Topem amb un comboi aliat. Unes canonades ens han despertat i un avió ha passat per damunt del vaixell. No guanyem per ensurts.
- Dia 11 d'octubre, diumenge.** L'amic Sbert ens ha reunit a uns quants amics i m'ha donat precisions referents a temes que calia aclarir. Lluís Guarner fa un concert de piano. Ha nascut una criatura. L'una va per l'altra.
- Dia 12 d'octubre, dilluns.** No cal dir que les "jerarquias" de primera han volgut que es commemorés el dia de la "raza". Jo ho he trobat de mal gust, millor deixar la Raça tan defensada pels nazis, quieta. S'han llegit versos de Machado i Lorca i l'Atlàntida de Verdaguer. El torero Litri, a la popa, també ha fet la seva conferència sobre toros i sobre la història del boxejador Gironès.
- Dia 13 d'octubre, dimarts.** Dues magnífiques conferències, una a càrrec de l'Sbert sobre dret internacional i una del coronel S. Palma referent a la vida dels Tuaregs.
- Dia 14 d'octubre, dimecres.** Hom s'ha entretingut a confeccionar pergamins de recordança i s'ha fet un altre número de *L'Esquella*, que llegit en veu alta ha tingut un gran èxit.
- Dia 15 d'octubre, dijous.** Es volgué que fos a les set del matí l'acte commemoratiu de l'assassinat del President Companys, recordant l'hora del seu afusellament. Santaló, Garzón i Sevillano representant els diferents grups pronunciaren discursos al·lusius. Com que s'anuncia que el proper dia es veurà terra, a tots ens agafa una gran frisança.
- Dia 16 d'octubre, divendres.** Al trencar el dia, aparegué Veracruz amb els seus llums i quan el sol il·luminà les serralades properes amb el pic nevat d'Orizaba que donava molta grandiositat al panorama, es van avançar amb una barca motora en Prieto i l'Andreu Abelló a saludar-nos. En Rouret ha vingut a contractar-nos per treballar a la fàbrica on ell treballa. Hi ha un batibull tremend i per això sortir-ne es fa molt laboriós. En el viatge ens hem engreixat i tenim força per a tot, fins per ésser a l'estació a les deu de la nit que sortim cap a Mèxic. M'he fet el propòsit de tornar a Veracruz que tan recorda a en Joan Prim.
- Dia 17 d'octubre, dissabte.** Quan el sol ha il·luminat el pic d'Orizaba que tenim tan a prop, el panorama s'ha fet més fascinant. Veiem el moresc verd i moltes flors grogues en els camps. La gent camperola del país es veu molt mística. Després dels camps de tarongers de Córdoba vénen els camps d'atzavares (*magüeis*) barrejats amb els figuers de punxes (*popales*). Quan arribem a les proximitats de la gran ciutat les barraques fan tornar el paisatge de color de catxumbo. Tot s'il·lumina fantàsticament quan entrem a l'estació on hi ha milers de connacionals que ens esperen i una banda de música, els sons de la qual es dilueixen amb els crits dels amics que ens saluden. Tota la gent de la nostra comarca és allí i molts que solament fa mesos que ens separarem, ens abracen i ens besen bojos d'alegria. Fem cap a l'Orfeó Català on es canten Els Segadors. El primer dinar el faig a casa del diputat Folc. Dormo a la dispena del mateix carrer de l'Orfeó on m'han portat en Fortuny i l'Esteller.
- Dia 18 d'octubre, diumenge.** La capital té una vitalitat extraordinària. Tot seguit notem el contrast entre la població europea i els nadius morenos d'ulls i cabells negres. L'abundància dels grans automobilassos sobta de veritat. L'edificació barroca contrasta amb la moderna. En fi, tot és un immens contrast, més si afegim el que mengem els nadius i el que mengem nosaltres.

- Dia 19 d'octubre, dilluns.** No ens falten acompanyants per explicar-nos les coses que veiem. La Catedral amb la seva plaça són grandioses i quan som al parc de Chapultepec i pugem a l'edifici reial, ens adonem de la immensa esplanada de la ciutat. Amb Fortuny, Esteller, Casanoves i Borràs de Reus fem visites nocturnes a la famosa plaça Garibaldi, la dels mariachis. La dispesa, a mans d'una mare vídua i una filla soltera asturians i dues serventes (*gatas*) és un enrenou i entre nosaltres encara dura aquella trempera del barco. Es parla molt del "cuento".
- Dia 20 d'octubre, dimarts.** Com que aviat hauré d'anar a treballar, emprenc les visites dels mercats propers i, amb els tramvies, vaig donant tombs pels barris. El mercat anomenat De la Merced és sensacional, per la varietat i l'abundància dels productes del país. Tot i que és com un Born, la seva grandiositat encanta de veritat. Els acompanyants ens expliquen les històries dels magatzemistes (*abarroteros*) de queviures quasi tots asturians (*gachupines*). La gent té la veu dèbil i dolça. Les flors tan fascinants no fan olor per mor de l'altura: 2.200 metres.
- Dies 21-22 d'octubre.** La gent et tracta amb deferència. No hi ha bicicletes. El parlar mexicà és tan diferent del de Madrid que un madrileny i un mexicà no s'entendrien. L'espectacle de la Pietat a la Basílica de la Guadalupe és molt impactant. Hom parla del conqueridor Cortés: som a Coyocan on ell establí el primer municipi.
- Dies 23-24 d'octubre.** Els cinemes passen les pel·lícules americanes sense doblar, amb subtítols, és una novetat que costa d'adaptar-se. Hi ha cinema americà amb aquells *corridos* que tant ens fascinen ja a casa nostra. Els arguments estan atents a la religió. *El gran dictador* de Chaplin és un film meravellós.
- Dies 25-26-27 d'octubre.** L'Orfeó ens dedica un concert i un vi de benvinguda. Hi contrasten els nouvinguts encara amb la roba vella i els altres, ja molt mudats. La capital és en un districte federal i està manada per un regidor, manat pel secretari de governació i un consell consultiu. Aprofitant un míting he entrat al Palacio de Bellas Artes (òpera) que té la façana de marbre de Carrara. Ja ambientat he escrit la primera carta a la mare, la pobra tant de temps sense saber res de mi.
- Les coses han anat que en Vidal, Mateu i Vilarrasa estem en una dispesa amb en Pino i Potau. De vegades a la nit sortim tots junts a donar el tomb de les meuaques. Cardar en una casa "*bien*" costa 5 pesos.
- Dies 28-29-30-31 d'octubre.** Amb en Poblet, Tolosa, Mallart, Prat, Fradera, etc. hem parlat de fer teatre català i tot seguit comencen els assajos. Jo he trobat el teatre que es fa al país molt diferent del que vèiem a França, segurament per la influència nord-americana. És xocant que la principal actriu es digui Virgínia Fàbregas.
- Dia 1 de novembre de 1942, diumenge.** Molt a la vora de l'Orfeó hi ha les principals dolceries del centre de la ciutat anomenades La Flor de México i El Molino, de catalans procedents d'Igualada. Tal dia com avui que també se celebra la festa dels morts, venen en quantitats grandioses uns pans de brioix que els del país anomenen *pan muerto*. Van a "llorarle el hueso" al cementiri amb la família, és com si fessin un dia de camp.
- Dia 2 de novembre, dilluns.** Primer dia de treball al taller mecànic d'una gran fàbrica de planxa i tubs d'amiant encimentat anomenada Eureka, semblant a la Uralita de Cerdanyola. El taller mecànic està dirigit pel diputat de Sabadell Balart, de la famosa casa de maquinària i l'enginyer Cárdenas, procedent de la Hispano Suïssa a Barcelona. A les oficines hi ha asturians exiliats degut a que el patró Suárez és d'Astúries. La fàbrica la van fundar

dos tècnics tèxtils sabadellencs. Al morir del cor, les vídues ho van vendre al Suárez. Quan el govern de Mèxic declarà la guerra a Itàlia, els tècnics italians passaren als camps de concentració i d'això se n'aprofitaren els catalans.

Dies 3-4-5 de novembre. S'ha celebrat un homenatge al President Azaña al Palacio de Bellas Artes.

Al taller faig amistat amb Jaume Roure que s'està a la mateixa dispensa i Altimir que treballa al meu costat. Els mecànics mexicans són quasi tots mestissos, el que vol dir que són peluts (tenen pèl al pit), i es distingeixen dels peons, que són nadius purs, *pelaos*. Són una mica recelosos amb nosaltres i ens diuen *refugachos*, que vol dir refugiats lletjos, perquè de vegades portem barba de tres dies i anem sense barret, complement aquest que ells no deixen ni per anar a la comuna.

Dies 6-7 de novembre. L'ofensiva britànica a Egipte ens fa renéixer l'apassionament, pels comentaris polítics que es descabdellen diàriament a l'Orfeó. Així hom també entra en el joc polític que està entre bastidors, dels del S.E.R.E. de Negrin i el J.A.R.E. de Prieto. Els nouvinguts de l'Esquerra portem la missió d'imposar el nostre partit i de fer naufragar les comunitats catalanes.

Dies 7-8 de novembre. Dissabte assisteixo a la primera representació de teatre català. S'han fet petites coses de l'Artís i Folc i Torres, com a començament. Diumenge vaig començar les excursions dominicals anant a Xochiilco, lloc on brollen les aigües de la capital, on els nadius fent surar un enllaçat de troncs d'arbres posant-hi terra al damunt cultiven uns jardins amb flors i verdures. L'encant d'aquest lloc navegat per petites embarcacions és el gran colorit que té. Els del país hi gaudeixen menjant les seves menges i bevent el *pulque*, beguda feta del suc que treu l'ull del *maguey*, una vegada tallat tot l'ull, quan comença a fermentar li dona sis graus d'alcohol. El *pulque* té tres colors: groc, vermell i verd. El primer dels rovells d'ou, el segon de les figues (figues de moro) vermelles, el tercer de l'api. El seu gust és més aviat desagradable.

Dia 9 de novembre, dilluns. Per fi desembarcament americà al nord d'Àfrica. La tertúlia de l'Orfeó estava que bullia. Cal aclarir que els que dialoguem a crits som de l'Esquerra i Acció Catalana com a moderats, els extremistes van des dels trotsquistes, anarquistes, comunistes fins els d'Estat Català.

Dies 10-11 de novembre. Les notícies d'Europa vénen roents perquè Hitler envaeix tot França. Pensem en els amics que s'han quedat allí.

Dies 12-13 de novembre. A la dispensa s'hi estatja el mallorquí Orfila, vell resident a Mèxic, que explica a fons el que passa al país.

Dies 14-15 de novembre. Com a dissabte un ball folklòric a l'Orfeó en recordança de les coses de casa nostra. Com a diumenge un partit de futbol Atlante-Espanya. El primer porta els colors del Barça i ens decantem per ell, hi destaquen els barcelonins Vantolrà, Garcia i Muntlloc. Els partits aquí es fan a les dotze del migdia. Tot i ésser en fred, hi ha molt batibull.

Dies 16-17 de novembre. A un saló del Palacio de Bellas Artes, el militar català Guarnier ha fet una conferència explicant com va el desembarcament al nord d'Àfrica. Creu que la guerra durarà pocs anys. Un oficial mexicà ha aprofitat una pausa per dir que no hi havia Déu i ha cridat "Visca l'Escola Moderna".

Dies 18-19-20 i 21 de novembre. És el propi sindicat de la fàbrica el que recapta les cotitzacions directament del patró.

L'estadi és de ferradura. Hom hi celebrà una festa commemorativa.

Començo a tenir artritis.

Dia 22 de novembre, diumenge. Es commemora la revolució mexicana de 1910 amb una gran desfílada d'esportistes i militars, que van acompanyats d'alguns grups de *majorettes* que toquen trompetes i timbals.

Dies 23-24 de novembre. Hem sentit el primer terratrèmol que no ha estat gaire intens.

Dia 27 de novembre, divendres. El "Peterrenc" a França ha vist com la resistència enfonsava l'esquadra a Tolon.

Dia 28 de novembre, dissabte. L'Agrupació de l'Esquerra celebra una reunió important.

Dia 30 de novembre, dilluns. Faig amistat amb l'Alfonso, el vell conserge de l'Orfeó que estigué de jove a Reus. Sap la història de tots els catalans d'aquest país, principalment d'en Mundet i dels Busquets.

Dia 1 de desembre de 1942, dimarts. Com que l'amic Casanova i altres continuen amb la idea d'anar a nord-amèrica, començo a anar a l'acadèmia de Mrs. Anner a aprendre l'anglès. És una acadèmia molt gran i molt pintoresca, on molt aviat m'adono que la pronunciació de l'anglès és molt diferent de la que apreníem a Montpeller.

Dia 5 de desembre, dissabte. Ja m'atreveixo a anar al Follies Bergere tocant a la plaça Garibaldi. Es feia un homenatge a Chucho Monge, autor del cèlebre *corrido* "Mercado de las Flores". Un ambient molt recarregat.

Dia 6 de desembre, diumenge. Com a diumenge faig cap a les piscines (*albercas*) d'Agua Calientes, on van en Gironès i amics i amigues que segueixen aquella gimnàstica del barco.

Dies 8-9 de desembre. L'amic Calm, per fi, rep una carta des de França que ha donat moltes voltes.

Veig un film de Walt Disney molt bo i ben acolorit. Amb en Roure i amics anem als cinemes de bon preu, que valen 50 centaus, ja que només guanyem uns 80 *pesos* al mes i cal fer estalvis per comprar roba.

Dia 11 de desembre, divendres. El menjar, sopa *aguada*, arròs amb dos ous fregits, peix a l'holandesa, carn amb salsa, postres de confitura i molt de cafè, m'ha produït un atac de fetge. Descobreixo un restaurant vegetarià d'uns jueus alemanys que em posa bé.

Dia 17 de desembre, dijous. El film mexicà *La Virgen Morena* explica la versió poètica de l'aparició de la *Guadalupe* al nadiu Diego, en blanc i negre, que té molta gràcia. La Verge en aparèixer-se-li, li féu collir roses a l'hivern i quan les portà al bisbe caputxí, no eren roses el que portava, era la imatge de la Verge impresa en el seu davantal.

Dia 19 de desembre, dissabte. He anat al Lírico, teatret de revistes, on en feien una de molt grassa, de costums del país. Tots els catalans assistents vàrem riure molt.

Dia 22 de desembre, dimarts. Som en ple batibull de les *posadas*, festes que es fan a les nits dels dies abans de Nadal, que consisteixen en cantar una cançó al nen jesuset recordant que la Verge i Sant Josep van demanar posada, i no els la varen donar.

La noia que va al davant porta un petit pessebre.

A l'Orfeó han fet una d'aquestes festes i el més emocionant és quan les criatures trenquen la "pinyata" i es tiren a terra per arrebregar el que hi ha dins, que són cacauets i caramels majoritàriament.

A la dispesa també hi hagué molt de rebombori de *posada*.

Dies 23-24 de desembre. La dispesera em dóna a la vesprada de Nadal el bacallà al pil pil, de costum basc; hom porta ampolles de vi del que falsifiquen els asturians i el *mezcal*, dit per

tothom tequila, que es fa de la soca bullida de l'atzavara, de gust tan amarg que s'ha de prendre llepant sal i barrejat amb llimona.

Dia 27 de desembre, diumenge. A la dolceria catalana hi ha torrons, que la gent del país desconeix; perquè ells mengen petits panets ensucrats. Com que són dies d'ofrenar flors, es veuen bellíssims nards, lliris d'aigua i *flor de nochebuena* tan vermells i bonics.

Dia 31 de desembre, dijous. Hem acabat el primer torn *monopolea* amb caixa Norton, que tants malsdecap ens ha donat al taller. Jo he fet les entalles de l'eix principal i les dels eixos de la caixa Norton. L'hem vist exposat a la botiga que l'empresa té a l'Avinguda Juárez. Feia molta patxoca. Es diu que és el primer torn en el seu gènere construït a l'Amèrica llatina. La gent de la fàbrica estan empenyats perquè el patró no ha donat beneficis (*estrenas*).

Comentari:

Jo he aclarit i he sostingut que la forma de governar dels homes que sostingueren una revolució que costà tantes vides és positiva. Recolzar-se en un partit institucional per fer respectar la Constitució i les lleis dictades, i també en un sindicat semioficial, per tenir tots els empleats disciplinats, és una cosa lògica, vist que hi ha adversaris que voldrien enderrocar el règim. Encara no és hora que hom abandoni la pistola. Si tornem a casa nostra caldrà tenir en compte el que hem vist.

Any 1943, gener

El record de les festes de Cap d'any i Nadal a casa nostra es fa més trist perquè encara no he rebut carta de la mare. No puc maleir la guerra, perquè ella deurà ser l'alliberament i el retorn.

Dia 4 de gener, dilluns. He vist l'obra de teatre *El anticristo*, l'obra fa veure als obrers que solament per portar la contrària als que manen, no creuen que el feixisme sigui dolent.

Dia 6 de gener, dimecres. Els diaris han dit que avui fa dos anys que els anarquistes refugiats assaltaren un cobrador de la cerveseria *gachupina* Modelo. El principal culpable es suïcidà quan anava a ésser detingut. A l'Orfeo es llegeix majorment el diari *Excelcior*, d'empresa capitalista, però que és eclèctic en les idees i en les religions, *El Nacional* és l'òrgan del govern i *El Universal* fa la competència a l'*Excelcior*, però és molt menys reeixit.

Dia 12 de gener, dimarts. Hom s'adona de costums ben extravagants com que les asturianes llueixin els pèls de les cames i que es vegin nadius fent mitja.

Dia 14 de gener, dijous. Fa 4 anys vàrem sortir de Tarragona.

Dia 16 de gener, dissabte. Ja barrejats amb la gent que fa teatre a l'Orfeo, hem comentat com actors castellans i catalans s'han espavilat per ficar-se en companyies del país o muntar-ne de pròpies. Té molta anomenada aquell a qui diuen català a Madrid: Àngel Garasa, que ara al teatre Ideal està fent una temporada de vodevil amb molt d'èxit. Es diu que aquest actor és el que va coordinar el treball de l'actor de cinema Cantinflas (Mario Moreno) i va aconseguir el primer gran èxit amb ell, amb la pel·lícula *Los tres Mosqueteros*, que veiem amb gran plaer en els principals cinemes.

- Dia 19 de gener, dimarts.** Al taller ens avenim més amb els anarquistes que amb els comunistes, i com que jo vaig ésser de la CNT, una colla dels primers m'aprecien. Un d'ells, en Ruiz, fiant-se dels nadius, es ficà en una cantina i explica que li feren veure tres litres de cervesa a punta de pistola i després encara va haver de pagar les consumicions. Aquests anarquistes se les tenen sempre amb l'encarregat català, Arnau, que és comunista.
- Dia 24 de gener, diumenge.** Calia que vegés una corrida de toros així és que vaig triar un "mano a mano" entre Garza i El Soldado. Com que la corrida era a la tarda, l'espectacle era fastigós perquè la majoria d'espectadors anaven torrats. A més els mariguanats (grifa) fan vertadera por.
- Dia 28 de gener, dijous.** La professora d'anglès, Mrs. Lee, ha contat coses inversemblants de la revolució. Diu que el seu oncle fou decapitat el dia que la seva muller havia parit i que li tiraren el cap damunt el llit.
- Dia 29 de gener, divendres.** He canviat de dispesa perquè era insuportable conviure amb l'exmagistrat barceloní Ibáñez, que precisament es fotia a fumar un puro quan anàvem a dormir. Allí havíem de dormir ell, jo i Casanoves del Vendrell. A més la dispesa, que se li deia Casa Esperanza del carrer Uruguai era un gran bordell, ja que la mare s'entretenia amb nois espanyols procedents del famós internat de Morelia i la mestressa es feia amb el Sr. Orfila. No cal parlar de les *gatas*. En Borràs, Fortuny, Esteller, i altres ja havien marxat i jo els vaig imitar. Com que no volia distanciar-me de l'Orfeó ni dels tramvies que havíem d'agafar a quarts de sis del matí, vaig posar a la vora, al carrer Isabel la Catòlica (*Chavela la Mocha*).
- Dia 31 de gener, diumenge.** Amb la finalitat d'estalviar, menjo en un cafè de xinesos de l'Avinguda 5 de Mayo que s'anomena Bohemia, el dinar costa 80 centaus de *peso* i donen sopa *aguada*, arròs amb dos ous fregits, una mica de peix a l'holandesa i bistec amb patates, postres de confitura i una gran tassa de cafè, que és molt fort. A sopar, obeint el consell que s'ha de menjar poc, menjo un gran entrepà de pèril *York* o *guajalote*, un triangle de pastís de confitura i una gasosa.
- Dia 1 de febrer de 1943, dilluns.** Una conferència al nou Centro Español del carrer Tacuba; en Valera ha parlat.
- Dia 2 de febrer, dimarts.** Gran victòria dels russos a Stalingrad i de Justino Rosas, l'autor del famós vals "Sobre las olas".
El Centro Español ocupa tot un edifici noble molt espaiós. Sembla que agrada perquè a peu pla té una gran sala al fons de la qual hi ha l'escenari. Al primer pis hi ha secretàries i en el que en diríem les golfes és on hi ha la timba, molt animada per vells i per nous socis. No és com l'Orfeó Català que ocupa, al carrer Uruguai, una casa mal construïda que fa molta pudor.
- Dia 5 de febrer, divendres.** Es comenta favorablement una contraofensiva russa; en Ricard s'encarrega d'aigular els entusiasmes dient que l'exili ens durarà deu anys.
- Dia 8 de febrer, dilluns.** Al teatret Colonial del carrer San Juan de Letran, una mena de Paral·lel, hi actua el còmic Palillo, que és dels que més es destaca. El barceloní Blanc està ficat en el tràfic de cantaires i ballarines del teatret Apolo de la plaça de las Capuchinas. La colla anàrem un dia a veure l'espectacle i armàrem un petit cacau per fer-lo empenyar.
- Dia 10 de febrer, dimecres.** Els obrers del taller organitzen rifes setmanals de socis, limitats a set.

- Dia 13 de febrer, dissabte.** Hi ha reunió d'Esquerra Republicana de Catalunya, on Roc Boronat ha defensat la posició de l'home d'esquerra que essent nacionalista no és separatista, sinó federal.
- Dia 14 de febrer, diumenge.** L'Orfeo comença a fer excursions amb una a la llacuna de Zempoala, que és vora Puebla. La cosa ha estat divertida, encara que jo he tingut fred als 3.000 metres
- Dia 15 de febrer, dilluns.** Per fi primera carta de la mare. No cal dir que és plena de lamentacions per la fam que estan passant i em diu que vaig tenir molt bona idea a l'aconsellar-li no vendre les garrofes, perquè amb elles han pogut menjar moltes vegades.
- Dia 16 de febrer, dimarts.** En les lectures de diaris i llibres vaig descobrint que hi ha qui pensa fermament que les civilitzacions Maia i Asteca tenen punts de contacte amb les d'Egipte i Grècia. Podria ésser que mils d'anys enrere gent d'aquells països haguessin arribat aquí.
- Dia 17 de febrer, dimecres.** Porten els feixistes a una fortalesa anomenada Perote i són guardats per la tropa. A l'exèrcit mexicà hi ha molts soldats que són reenganxats i cobren 4 pesos diaris.
- Dia 18 de febrer, dijous.** Convidat a dinar al que diuen agrupament d'en Pino, on hi ha en Vidal, Vilarrasa, Potau, etc. La Perelló ha fet una bona escudella i carn d'olla i després ens ha fet conèixer el *mole*, que és *guajalote* amb una salsa espessa que té *chile* (bitxo) i ametlles torrades.
- Dia 20 de febrer, dissabte.** S'estrena la comèdia *Laura* d'en Poblet, que feia molt de temps que s'estava assajant. Ha tingut un gran èxit, així com en Mallart i la Perramon que feien els principals papers. Passa que hi ha molts descontents perquè hi ha proteccionisme al donar els papers.
- Dia 22 de febrer, dilluns.** A quarts de quatre de la matinada es produeix un gran terratrèmol ondulatori. Els veïns esfereïts em vénen a treure del llit. Estan esgarriats perquè temen que caigui una casa de deu pisos que es fa al costat. Jo al veure que no ha passat quasi res, decideixo no tenir por dels terratrèmols.
- Dia 23 de febrer, dimarts** El taller té un petit dispensari mèdic a càrrec d'una infermera i un metge. Avui s'ha dit que un obrer hi ha portat un fillet seu que s'havia ferit al sexe, i que poc temps després el pare treballant s'ha ferit al mateix lloc.
- Dia 25 de febrer, dijous.** S'està fent un volcà anomenat Paracutin a l'estat de Michoacan; hom diu que és dedicat als refugiats (*refugachos*)
- Dia 26 de febrer, divendres.** A l'escola d'idiomes, les relacions estudiants blancs i de color tenen discriminació. La professora de la meua classe ha deixat l'escola. Era irlandesa i molt empipadora per coses de religió.
- Dia 27 de febrer, dissabte.** Cal parlar dels germans Costa del Port de la Selva, que després de treballar al restaurant francès La cremaillere fundaren El Papillon al carrer Madero. Avui hi hem anat a sopar festejant el diputat Balart de Sabadell. Tot ha anat molt civilitzadament.
- Dia 1 de març de 1943, dilluns.** Una espectacular exhibició de balls populars i mariachis al Bellas Artes on tot tan ben ambientat, m'ha agradat molt.
- Dia 5 de març, divendres.** No ha valgut el meu bon comportament al taller i m'han canviat al torn de la tarda, que comença a les 15 hores i acaba a les 23:30, hi ha mitja hora de premi.
- Dia 7 de març, diumenge.** La dispesera és una dona blanca que explica grandeses passades. Més que de la serventa, es val d'un criat (*chamaco*).

- Dia 11 de març, dijous.** Manuel Tolrà és l'arquitecte valencià autor de la façana de la catedral, de l'edifici de mineria i de l'escultura eqüestre de Carles IV a la romana. Els analfabets hi fan conya perquè el cavall no porta els estreps. Li han dedicat un carrer molt a prop del General Prim convergent al de Bucareli, un napolità que fou virrei de Mèxic.
- Dia 14 de març, diumenge.** He anat al nou Hipòdrom a veure què tal eren les carreres. Són més pintoresques que arreu.
En lloc de dedicar-me a menjar *tacos*, o *elotes* (panotxes de blat de moro, moniato, farina de blat de moro amb pollastre, porc o embotit amb una fulla de blat de moro), m'he entestat a fer-me alguna olla barrejada per a aquest fi he hagut de comprar olla, fogó, plats, etc. La botifarra i el porc són fàcils de comprar perquè al Mercat de San José hi ha una cansaladeria catalana.
- Dia 17 de març, dimecres.** El film *Saludos* de W. Disney és una meravella.
- Dia 19 de març, divendres.** Els mexicans celebren amb tot fervor el 5è aniversari de la nacionalització del petroli pel president Cárdenas. El nostre protector, el senyor Alfonso de l'Orfeó, m'explica que a la petició de lliurament de diners per pagar els propietaris anglesos de les explotacions, feia plorar veure com baixaven nadius de les muntanyes a lliurar els anells i alguns fins els *guajalotes*.
- Dia 21 de març, diumenge.** Commemoració del natalici de Juárez, el nadiu de Guelatao. Estudiar aquests personatges de la rebel·lió mexicana m'emociona molt. Aquest home va fer afusellar un Maximilià Hausburg, que Napoleó el petit volia encolomar als mexicans.
- Dia 23 de març, dimarts.** Primera reunió de la nova junta de l'Esquerra en la que actuo de secretari, amb la presidència de Rouret. Comencem a desenvolupar els plans de Tarradellas.
- Dia 25 de març, dijous.** El patró Suárez ens ha pagat el tiquet per assistir a l'homenatge del president Àvila Camacho, que consistia en un vi d'honor amb molts discursos. A l'Orfeó s'ha comentat que no hi han assistit Prieto, Andreu Abelló, Tomàs i Piera, etc., no cal dir que la lluita S.E.R.E.-J.A.R.E. està encara viva.
- Dia 28 de març, diumenge.** Concert de la massa coral de l'Orfeó amb el mestre Costa i Horts. Hom diu que aquest mestre, per massa matisar, fa perdre la vibració a la massa.
- Dia 3 d'abril de 1943, dissabte.** Les converses que s'anaven celebrant per crear una aliança catalana que, es veia de lluny, era empenya pels negrinistes varen acabar molt malament. El diputat Folc hi estava molt entestat.
- Dia 6 d'abril, dimarts.** S'està fent la propaganda per les eleccions a nou president de la República. Sembla que els nadius s'ho prenen molt a la valenta.
- Dia 12 d'abril, dilluns.** La senyora Mercè, la dispesera, m'ha demanat que li deixés la *petaca* (el maletí) parlant de Hitler; diu que li fa més por un sergent que ell.
- Dia 14 d'abril, dimecres.** No hi ha hagut unanimitat per celebrar la diada. L'Orfeó ha muntat unes taules de venda de llibres catalans i tot ha estat bonic i entretingut.
- Dia 15 d'abril, dijous.** S'ha escaigut el *Viernes de Dolores* que mou molta gent cap a les esglésies.
- Dia 19 d'abril, dilluns.** Per Setmana Santa hem fet dos dies de festa. La gent beata fa la visita a les esglésies molt mudada, principalment els *gachupines*. El patró ens ha regalat 35 pesos.
- Dia 20 d'abril, dimarts.** Els presidents Roosevelt i Àvila Camacho han tingut una reunió a la frontera. Hom diu que aquestes reunions les tenen anualment.
- Dia 21 d'abril, dimecres.** En Prieto comenta a *Excelsior* el viatge que el President de la República Martínez Barrio efectua per sud-amèrica.

Dies 22 a 28 d'abril. Aprofito aquests dies de vacances per anar a veure les ciutats de Morelos i Guadalajara. És un llibre de Marcel·lí Domingo que vaig llegir al barco el que m'empeny a fer aquest viatge. Els amics diuen que me'n receli, però jo tossut i tossut. Després de Toluca vénen uns plans desèrtics com els de Castella, això també és una *Meseta*. A Acambaro els blats rossegen. Faig el viatge amb tren i després de passar el llac Cuitzeo travessem com una boira que no és tal, sinó la pols del volcà Paricutin. Arribo a Morelia on dormo a l'Hotel Europa. Passo el dia visitant la Catedral que és gran i bonica i la població. Per anar a Guadalajara agafo un autobús (*camión*). Passem pel llac de Pátzcuaro tan anomenat i als plans de la ciutat de Zamora de Hidalgo els blats també rossegen. Passem per Jiquilpán, lloc on va néixer el President Cárdenas. El tan reanomenat llac de Chapala es veu gris, conté l'aigua que abasteix Guadalajara, i també dona molt peix blanc, molt gustós. L'arribada a aquesta ciutat no pot ésser més bonica, et rep una avinguda de *tabachinos*, arbres de flors vermelles i morades que fan una bona ombra. Poso a l'hotel Independencia, propietat de xinesos on, com a tot arreu, es menja el mateix, sopa, arròs amb ous fregits, peix a l'holandesa i carn, postres i cafè. Hi ha moltes cases amb reixats i patis amb flors. La catedral és una barreja de barroc i neoclàssic, és molt gran i no gaire bonica. El barroc s'adiu més amb la barreja de colors de la gent. L'Alameda i Agua Azul són els dos grans parcs. La plaça de toros és bonica. Té barri de meuques. Lloguen cases molt semblants a les d'Europa, en una de les quals m'estatjo per impregnar-me de l'estil del país. Són 3 pesos, més que tres pessetes. La gent rica viu en una urbanització (*colonia*) amb cases ja a l'europea. He anat a fer orella en un míting sinarquista, un partit de gent reaccionària però que, per contrast, tenia d'oients a pobres *rancheritos*. Els nadius encara parlen més fluix que a la capital, però a l'hora de sentir mariachis s'animen. Suposo que ho fa el *pulque*. He donat un tomb per la ciutat amb un cotxe (*carretela*). Per beguda s'estila la *cebada* andalusa. Als restaurants Apolo i Spiros he menjat peix del llac de Patzcuaro, cosa molt deliciosa. De tornada baixo a Morelia per veure l'escola on el pare de la independència, el capellà Hidalgo, fou professor. Es veu que ensenyà a Morelos i fou un gran insurgent també. El llac de Patzcuaro està rodejat d'hotels on es comença a explotar el turisme. És molt interessant conèixer els pescadors i les xarxes de què es valen per pescar. L'home és enginyós a tot arreu. Els ocells fan grans cantades als parcs i es veuen moltes orenetes iguals a les europees. Els nadius d'aquest estat a Michoacan se'ls anomena *Tarascos*, el nom sembla imposat pels espanyols ja que ells més aviat s'anomenen *Taricuari*. Tornant a la capital, després de passar Toluca hi ha uns revolts de carretera que anomenen Mil cumbres on es veu un panorama meravellós. Després de passar el parc de Salazar arribem a la capital de nit, amb els seus milions de llums.

Dia 29 d'abril, dijous. Retorn al treball. L'Esteller creia que em perdria i ja no em veurien mai més. El cas és no posar-se en embolics i fer la cara seriosa.

Dia 1 de maig de 1943, dissabte. No ens hem deixat perdre la gran manifestació obrera que ha durat prop de quatre hores. Les fàbriques importants regalen amb aquest motiu unes granotes noves als obrers, que marxen més o menys a pas militar flanquejats de bandes de música o de mariachis. Cap al final de la manifestació, refugiats nacionalistes d'Euskadi, Galícia i Catalunya brandaven les respectives banderes. Gent pietosa de l'Orfeó ha assistit a una missa dedicada a Sant Jordi. A la nit a, l'Orfeó, s'ha representat l'obra *Sang blava* de Josep Pous i Pagès, que ha estat bastant bé.

- Dia 6 de maig, dijous.** El taller viu el batibull d'haver de fer eleccions per decidir quin dels dos sindicats que pretenen fer-nos feliços triem. No cal dir que trobem els comunistes a un costat i els anarquistes a un altre.
- Dia 7 de maig, divendres.** Montgomery allibera la ciutat de Tunis.
- Dia 9 de maig, diumenge.** Excursió al Bosque de los Leones, on no hi ha cap lleó, solament un monestir molt tronat.
- Dia 10 de maig, dilluns.** Aconsellat per l'Esteller, avui he començat a treballar al taller de l'alemany Cluck, conegut a Tarragona durant la guerra. També hi treballa en Fradera, un dels puntals de la secció dramàtica. Cluck té socis capitalistes i es veu que vetlla el capital l'amic Marsó Humber Santos. He marxat del taller de l'Eureka per fer una prova d'un mes. He trobat a faltar avui les xerrameques de Solé de Móra, Esteller i el diputat Riera de Martorell, que cuida les peces dels tornos. L'home la passa molt magra, perquè ha començat a fer criatures a la companya que va portar de Martorell.
- Dia 11 de maig, dimarts.** He tingut una ensopegada amb una veïna de la dispesa. Semblava molt innocent i al final ha resultat una meuca com una casa.
- Dia 12 de maig, dimecres.** El baix d'òpera Fernández Armengol, amic de l'Humbert Vantós, m'ha explicat coses de la Lliberata Fernández que creu que és a Cuba.
- Dia 13 de maig, dijous.** Martínez Aroles, el mallorquí que feia de policia a Tarragona, casat amb una Perpinyà, treballa amb mi al taller de Cluck. Al cap de la setmana el jornal ha estat millor que a l'Eureka.
- Dia 17 de maig, dilluns.** Exposició de floricultura a San Jacinto, on he pogut veure tota la varietat de flors del tròpic mexicà, que són un encant. La varietat de cactus (*nopalitos*) és fantàstica.
- Dia 18 de maig, dimarts.** Ha arribat de Tarragona la muller del Dr. Folc, ha explicat coses terribles.
- Dia 19 de maig, dimecres.** Ha desaparegut un peu de rei (*calibrador*) i resulta que, com tot el que desapareix al taller de l'Eureka, és un dels joves refugiats el que l'ha robat.
- Dia 22 de maig, dimecres.** A l'Orfeó es representen tres sainets *Els mals esperits*, *Les bodes de Cirilo* i *El triomf de la carn*. En Fradera que treballa amb mi i la seva dona han estat molt bé.
- Dia 23 de maig, dijous.** S'ha festejat amb un dinar la primera arribada del Niassa. Jo no hi he assistit perquè era una cosa dels que hi anaven.
- Dia 24 de maig, divendres.** He volgut sopar en un establiment dedicat a les menges dels nadius. Per tant, de primer sopa de moresc (*atole*), moresc fresc barrejat amb pollastre o moniato (*tamales*) i panets dolços. Aquests establiments, com els dels forners, tenen darrere el taulell grans imatges de la verge *Guadalupana*, això no impedeix que robin en les pesades com a casa nostra.
- Dia 28 de maig, dimarts.** Es recorda l'aniversari de la declaració mexicana de guerra a Itàlia. Recordo el pànic que, quan érem a França, produí aquesta declaració
- Dia 29 de maig, dimecres.** En el teatret Colonial hi ha el còmic Soto caracteritzat de camperol mexicà que es dedica a la crítica dels governants.
- Dia 30 de maig, dijous.** Al palau de Chapultepec, exposició de records dels autors de la lletra i la música de l'himne mexicà, Bocanegra i Jaume Nunó, tot rodejat de les primitives banderes.

- Dia 1 de juny de 1943, dimarts.** Es fa propaganda electoral a totes hores. He vist un míting de *purititos* nadius molt bo. Al Bellas Artes feien l'homenatge a la marina amb el mariachi de Tata Nacho que és potser el millor conjunt de tot el país.
- Dia 6 de juny, diumenge.** Veiem com l'Esquerra s'ha dividit en tres sectors que s'expliquen així: 1r. Carles Pi Sunyer, des de Londres dirigeix els amics que estan per la comunitat fent l'allioli amb els d'Acció Catalana, Estat Català i altres. 2n. En Lluhí propagant l'amistat amb Negrín, se li apropen molts amics i els del PSUC. 3r. El Directori dirigit per Tarradellas que lluita per la unitat del partit.
- Dia 8 de juny, dimarts.** Les coses no van bé al taller del Juli Cluck. Ens empipa el seu fill al que li diuen Fritz.
- Dia 10 de juny, dijous.** En Met Miravittles publica cartes obertes per enredar més les coses dels catalans.
- Dia 12 de juny, dissabte.** Deixo el taller d'en Cluck a mitja setmana, però ell al pagar-me me l'abona sencera.
- Dia 13 de juny, diumenge.** Em dono uns dies de vacances i vaig a Puebla a veure en Borràs de Reus i Fortuny, on trobo l'Esteller. El viatge ha estat deliciós en un bon autobús, destacant la panoràmica de Rio Frio i el poble de Cholula, on es diu que hi ha tantes esglésies com dies té l'any. Puebla no és tan atractiva com Morelia però té una gran catedral i boniques esglésies barroques. Estic a l'Hotel Colón, d'un gallec que el té molt barat. El barri de les meques no és tan atractiu com el de Guadalajara, però ens hi divertim molt.
- Des de Puebla es veuen els volcans de Mèxic per l'altra part. El parc d'Agua Azul és molt gran i bonic i el mercat destaca per les muntanyes de pinyes, mangos i panotxes de moresc. La casa de l'Ajuntament és molt monumental. Aquestes ciutats mexicanes s'atribueixen un general defensor, així aquí tenim el general Zaragoza, amb una bona estàtua equestre. El riu Atoyar fa anar unes 400 fàbriques, moltes d'elles de teixits, i rega grans extensions d'arbres fruiters. Amb els amics que fan de viatjants hem passat tres dies molt divertits.
- Dia 16 de juny, dimecres.** Assisteixo a un míting dels italians lliures en el qual, per nosaltres, parla Álvaro de Albornoz.
- Dies 17, 18, 19, 20 i 21 de juny.** Tant d'anomenar Acapulco, vaig aprofitar per visitar-la uns dies que em quedaven abans de retornar a l'Eureka. Aquesta ciutat a la costa del Pacífic té una carretera que passa per poblacions de molta anomenada com Cuernavaca i Taxco, on hi ha moltes mines de plata, i té una església barroca meravellosa. Al parar a Iguala, un *escuinle* (noiet) ha recitat uns versos per demanar caritat. Ja en l'estat de Guerrero, passem per Chilpancingo i voregem el riu Papagallo; el poblets són molt miseriosos i les criatures van nues i els grans quasi. Per anar a Acapulco hem emprat dotze hores. Tot seguit vaig a veure els amics Casanoves i Aguilar (ninet) perquè em busquin dispesa, així faig cap a casa el català Ricard, que a més de calafat té aquest negoci. En Casanoves és representant de la Bayer en aquell cantó i ninet està en un hotelet encarregat de la bugada. Hem donat un tomb per la ciutat, que no és més que un poble amb moltes mosques. Fa molta calor i per dormir em donen un catre amb una lona molt tibant.
- Dia 18 de juny, divendres.** El dia és plujós i decidim que no és dia per banyar-se. El munt de nord-americans (*gringos*) se senten estafats. Passejant per les vores de la població hom s'adona de les boniques platges de sorra fina i dels palmerars cocoters que arriben fins a l'aigua. La badia sembla un llac ja que té una obertura a la mar molt estreta. Als bars ens

refresquem amb el suc dels cocos tendres, al qual s'hi afegeix una mica de licor. El menjar que ens han donat no és gaire diferent del de Mèxic, però les bananes eren collides dels bananers que hi havia allí mateix.

Dia 19 de juny, dissabte. Matinejo per anar amb en Casanoves a alguns poblets, principalment a Tecpan que és a 100 km de distància d'Acapulco. Passem per terres planes plantades de palmeres cocoteres. Passem per un llac on veiem bellugar els cocodrils (*lagartos*). Per travessar els rierols hi ha ponts de fusta perillosos, però el Ford passa pertot arreu. Es veuen dones que renten la roba i noietes amb els pits ja fets que joguinegen amb l'aigua. Veiem un noi (*chamaco*) amb un ruquet i el Casanoves el para perquè li culli uns cocos per veure'n l'aigua. Amb una facilitat esbalaïdora s'enfila palmera amunt i fa caure uns deu cocos. En Casanoves li dona 20 centaus i ens fa la mar de reverències. El coco no sent la gran calor que fa perquè està molt abrigat. L'aigua és fresca però insípida. Aquestes palmeres donen quatre collites l'any i fan més de cent cocos, dels quals es fa el producte anomenat *copra*. Anem avançant enmig de plantacions de bananers, de pinyes que es planten com els enciams, manglars i enormes camps de canya de sucre. Se sent un xerroteig escandalós de guacamais, papagais i altres ocells.

Hem dinat a base de *guajalote* i hem esperat que passés la calor. Al tornar, passant pel pont de fusta principal hem vist com en un costat es banyaven homes i nens nuets i a l'altre costat dones nuetes i nenes. Una divisió que m'ha agradat. Tot i l'allunyament de les ciutats a la gent se la veu civilitzada.

Se'ns travessen ramats de bestiar boví, però el Ford ho aguanta tot. A la nit ha vingut a veure'ns en Ninet (l'Aguilar), li hem parlat de l'excursió i hem quedat que aniríem a banyar-nos a Caleta.

Dia 20 de juny, diumenge. És diumenge i fa un sol enlluernador. La casa de banys és una construcció de maons molt atrotinada, una part és per a les dones i l'altra part per als homes. En Ninet ens ha buscat els tapa-sexe. Hi ha molta animació a la platja, amb gent de totes les pells, però observo que els més negres són els blancs que fan bronze, com a Tarragona. Hem nedat i fet cabussons. No cal dir que el que estava més en forma era en Ninet, que conserva una bona musculatura. Els *gringos*, més que fer bronze suen el whisky. Hem dinat amb un gran apetit i a la tarda, com que era dia de festa, hi havia molta gent que admirava els nadius que, en un lloc molt perillós anomenat *la quebrada*, feien uns cabussons (*clavados*) de més de 15 metres de fondària per arramassar les monedes. És un joc molt emocionant i de molta anomenada allí.

Dia 21 de juny, dilluns. Quan em desperto al matí gaudeixo sentint la xerrameca de les nadius. Si parlen mexicà sembla que em trobi a Andalusia, la qual recordo de la passejada que férem amb la mare l'any 1935.

No pesquen amb barques ni amb canya, sinó amb volantins enginyats per ells i es fiquen molt endins. No dic res de les classes de peixos però sempre em donen *guachinango*, una mena de llobarro que té les espines molt gruixudes, però molt saborós. He anat caminant uns quilòmetres pel que diuen platja d'Hornos, on hi ha construïdes bones torres i xalets.

Delfi Coll és un català de Mataró que em conta la història de la seva vida i la dels amos de la fonda. Diu que sap cantar i ja assaja pel dia que es casarà la filla del dispeser, amb un exiliat. Cantarà l'Ave Maria. Aquest nuvi és el gerent i promotor de l'únic diari d'Acapulco, dit *Trópico*. He anat a dormir aviat perquè calia aixecar-me de bon matí. Jo dormia sol enmig de vint catres.

Dia 22 de juny, dimarts. Era fosc quan sortírem d'Acapulco, amb un autobús que era molt primitiu. Quan vam ésser a Cuernavaca vaig baixar, perquè tothom ponderava molt aquesta ciutat en què Hernan Cortés s'havia fet un palau. El tal palau no és res de l'altre món però té uns frescos de Diego Rivera, tots intencionats contra el conqueridor molt bonics. La ciutat molt mal planejada però mil metres més baixa que Mèxic, és un autèntic paradís; tanta és la varietat de flors que hi ha i tant és el gust que tenen els seus habitants a cultivar-les. Hi ha unes begònies meravelloses. La gent rica i amb anys hi va a passar l'hivern. Puc dir que he estat dels primers a fer aquesta excursió. Altres van anar a Acapulco a desguassar un barco, però a fer-hi una excursió jo vaig ésser dels primers. Qui havia de dir que aquell mosquer del 1943 avui és la platja més important d'Amèrica.

Dia 24 de juny, dijous. Sant Joan, no hi ha foguerada però sí coques, gràcies als catalans confiters de la *Flor de Amèrica* i *El Molino*. La Perelló m'ha donat notícies de la mare que els seus li han escrit. Pocs dies després rebo carta que em dona molta alegria.

Dia 27 de juny, diumenge. Dels parcs esportius que hi ha a Mèxic, potser el Carranza és el més bonic. He vist una sessió de boxa. La gent vol veure que els boxejadors treguin sang pel nas. Al cinema que hi ha alternen les sessions de cinema amb cantaires i mariachis.

Dia 30 de juny, dimecres. Visites a la *Penitenciaría* i a l'escorxador (*rastro*) que ocupen i són el centre d'un barri cada un.

Guerra: Aquest mes de juny els aliats amb tropes australianes han ocupat la Nova Guinea que es troba al nord d'Austràlia.

Dia 1 de juliol de 1943, dijous. Un cas còmic perquè una de les artistes que vénen per l'Orfeo m'acusa d'ésser l'autor d'un dels seus fills. La cosa s'aclareix i és que m'havia pres per altre. Encara bo que jo com que tinc el costum de pagar les meuques no em puc trobar mai en aquest cas.

Dia 2 de juliol, divendres. Els aliats han desembarcat a Sicília i tot seguit s'ha produït l'apartament del govern de Mussolini i el retorn del rei al tron del país. No cal dir com tots rebem la notícia. El gran pallasso ha tingut un final de comèdia dolenta. Aquestes notícies ens animen i ens fan pensar que el retorn pot ésser aviat.

Dia 3 de juliol, dissabte. He anat a veure la família Orozco-Rovira. La sra. Carme, tan recordada per mi de quan érem al Molí de l'Horta, ha estat molt afectuosa. A la nit a l'Orfeo s'ha representat l'obra de l'Iglesies *El cor del poble* que ha estat molt ben representada i s'han lluït el matrimoni Fradera.

Dia 4 de juliol, diumenge. Diumenge ha estat dia d'eleccions. Jo he donat un tomb per la ciutat. No he vist molt moviment, suposo perquè m'he aixecat tard. El senyor Alfonso explica que la fórmula que subsisteix després d'haver guanyat la revolució és una fórmula infal·lible. El país no vol ni pot revelar-se contra els guanyadors. Jo no hi tinc res a dir. Si els nostres governants ho haguessin fet així, no fórem a Mèxic. L'any 1933, al dividir-se els socialistes fou fatal. Al pobre Sanahuja no li agradaven gens els socialistes.

Dia 5 de juliol, dilluns. Avui dilluns he tornat a treballar a l'Eureka. Els amics han rigut una mica a les meves costelles, però com que en Roure m'aprecia tant, tot seguit ha trobat la manera de justificar la meua marxa i el fracàs.

Dia 8 de juliol, dijous. El Sr. Alfonso m'ha parlat del Sr. Mercader de Tarragona que fou un home important dedicat a la importació de cupletistes.

Dia 10 de juliol, dissabte. La dita Federació d'Esquerra de les comarques tarragonines s'ha reunit per anar unida a la reunió de l'Esquerra on s'ha debatut que hi ha delegats comu-

- nistoides. Jo que faig de secretari, més aviat em semblen pintorescos tots aquests catalans que són dins el nostre partit.
- Dia 12 de juliol, dilluns.** S'ha comentat que els encarregats Borges (basc) i Badenas (català) no hagin comparegut al taller. S'ha sabut que el primer fou robat en un *meuble* i amb el segon, que s'havia barallat en una cantina, foren portats a una comissaria.
- Dia 15 de juliol, dijous.** Es segueixen fent homenatges. Avui he assistit al Bellas Artes a l'homenatge que s'ha fet a França.
- Dia 17 de juliol, dissabte.** Dissabte. Vaig al teatre Ideal a veure un vodevil amb l'Àngel Garasa i Cia. No em desfaig de la idea que cada dissabte he d'anar a un espectacle. Els divendres els dedico a donar gust al sexe. Per cert que al carrer de Santa María la Redonda hi ha almenys un quilòmetre dedicat a la prostitució.
- Dia 18 de juliol, diumenge.** Excursió a Ixtapalapa on les oliveres plantades pels caputxins estan ben conservades.
- Dia 21 de juliol, dimecres.** Era inevitable i es veia venir que es crearia una altra entitat catalana, ja que l'assalt que feren els comunistes a l'Orfeo, a la secretaria del POUM, havia dividit els socis. Així el Casal Català, posat en un pis del mateix carrer Uruguai, ha reunit a més dels comunistes, el grup que acabdilla en Lluhí de gent de l'Esquerra. L'Esteller i en Fortuny han estat dels primers a ficar-s'hi.
- Dia 23 de juliol, divendres.** El Sr. Alfonso m'ha explicat que per iniciativa dels catalans que havien desertat de Cuba es fundà el Casino Español el 1903, però aquests mateixos catalans, no conformes amb el patriotisme de pandereta que allí regnava, fundaren l'Orfeo Català el 1906 ja que tenien per dirigir la massa coral un nét de l'Anselm Clavé.
- Dia 25 de juliol, diumenge.** Ha estat com un cop de teatre el foragitar Mussolini del govern d'Itàlia. La majoria de la tertúlia pensa que això apressa el nostre retorn. El Lluís Mestres és dels més frisosos per tornar. Pronostica que mentre Hitler aguantarà els russos es deixarà ocupar pels aliats. En aquestes converses hi prenen part Jordi Arquer, el Dr. Tussó i en Bordas de la Cuesta.
- Dia 31 de juliol, dissabte.** Un altre homenatge al patró Suárez que té molt bones paraules. L'estat major d'asturians exiliats que tenen els millors llocs en els seus negocis estaven molt cofois.
- 1 d'agost de 1943, diumenge.** Les figues de punxa (*tunas*) són venudes per tots els carrers per nadius, que pelades les posen a refrescar damunt barres de gel. Són molt dolces.
- Dia 4 d'agost, dimecres.** He acabat el sonet que fa anys dedico al sant de la mare. Suposo que el deurà rebre a temps.
- Dia 6 d'agost, divendres.** Martínez Barrios ha donat compte del seu viatge a Sud-Amèrica en el Bellas Artes amb una gran expectació. S'especula que potser hi haurà Govern de la República a l'exili.
- Dia 7 d'agost, dissabte.** La reunió extraordinària que avui ha celebrat l'Esquerra, tot i que ha acabat a les cinc del matí, ha acabat bé.
- Dia 10 d'agost, dimarts.** Al Bellas Artes, l'exposició de fotos de Rússia, hom l'anomena fotos del paradís comunista.
- Dia 15 d'agost, diumenge.** El dia l'he passat amb el record de la mare. Pensant que la telepatia és una realitat, es veu que ella i jo tot el dia hem estat comunicant-nos.
- Dia 16 d'agost, dilluns.** Als bandits els diuen *abijeros* quan ataquen les persones i *quaterros* si s'emporten el bestiar.

- Dia 18 d'agost, dimecres.** Fa dies que al taller se'm burxa perquè ens destaquem per un o altre dels dos sindicats que volen els nostres vots. Avui hi ha hagut una reunió al sindicat de tots els obrers del taller. Els líders mexicans han estat correctes, no així en Capilla, andalús molt mal educat.
- Dia 23 d'agost, dilluns.** Comunistes i comunistoides han creat el F.O.A.R.E. Diuen que és un element de lluita antifranquista i antifeixista.
- Dia 25 d'agost, dimecres.** L'Esteller, com que el treball de peó que fa al taller no li agrada, se les busca totes. Hom diu que ara fa de guardaespalles del patró.
- Dia 26 d'agost, dijous.** Exiliats i antifranquistes mexicans han assaltat el Casino Español i han llençat al carrer tot el que han trobat de senyal franquista.
- Dia 27 d'agost, divendres.** Al restaurant vegetarià de la jueva alemanya del carrer López, em faig amic del gran pintor Fabregat, un home a qui la patrona deixa portar un quart de pollastre perquè és ell.
- Dia 28 d'agost, dissabte.** Han fet *La Francisquita* al teatre Arbeu, que té cinc pisos però és de capacitat reduïda. El tenor Pineda i la Cia. se n'han sortit bastant bé.
- Dia 29 d'agost, diumenge.** Per fi, l'Àngel Vidal que va anar a Yucatan contractat per una companyia forestal propietat d'uns descendents de catalans, ha tornat explicant-nos les peripècies que ha passat enmig d'aquells nadius tan perillosos i de les serps.
- Dia 31 d'agost, dimarts.** Molts dies vaig a menjar al restaurant dels germans Rodríguez del carrer El Salvador i allí s'aposta pels equips de futbol Asturias i España. Urraza ha apostat 3.000 pesos per l'Espanya.
- 1 de setembre de 1943, dimecres.** M'agrada comentar les coses de la política mexicana i avui s'ha escaigut la sessió inaugural del Parlament mexicà pel President de la República, Ávila Camacho.
- Dia 3 de setembre, divendres.** Un full clavat a les parets recorda que Cuhactemoc, el darrer rei asteca, fou martiritzat i mort pels espanyols l'any 1.624.
- Dia 4 de setembre, dissabte.** El grup d'obriers que pertanyen al sindicat C. R. O. M., comunistoide, fa esclatar una vaga al taller. Comentem aquestes coses amb en Rouret, Bladé, Riera, Pérez Farràs, Blanc, etc, que treballen a la fàbrica. Com que el sindicat C.I.M. és el més governamental decidim donar-li suport ajudats pels amics de la C.N.T.
- Dia 8 de setembre, dimecres.** Ja fa un any que sortírem de Marsella. Itàlia es rendeix incondicionalment. Els residents espanyols celebren la *Covadonga*.
- Dia 9 de setembre, dijous.** En el recompte de vots en pro o en contra de la vaga al taller, guanyen els d'en contra per majoria.
- Dia 10 de setembre, divendres.** L'Esteller em convida a visitar el Casal Català que s'inaugurarà el dia 11. La cosa ha anat que ell portarà el restaurant i Fortuny conserge.
- Dia 11 de setembre, dissabte.** L'onze de setembre se celebra en plena discòrdia perquè els elements nacionalistes i d'Acció Catalana que governen l'Orfeó no han volgut que presidís el representant de la Generalitat. Jo no assisteixo a l'acte commemoratiu ni a la col·locació d'un ram al monument a la Independència.
- Dia 13 de setembre, dilluns.** La ciutat fa els preparatius per celebrar les festes de la independència mexicana el dia 16. Ja sabem que els *curas* que s'aixecaren contra Espanya ho feren contra el rei Josep Bonaparte a qui el clero de Mèxic també havia declarat la guerra.
- Dia 16 de setembre, dijous.** A la matinada assisteixo, amb l'Esteller i Fortuny, a la festa que reuneix milers i milers de persones a la plaça de la Catedral (*zocalo*) per sentir recordar el

grito de llibertat pel President de la República. Els nadius van molt borratxos i fan molts “moris” als *gachupines*. Al matí d'aquest dia es fa la gran parada militar que omple els carrers de nadius dels pobles de tot Mèxic. El conjunt de les festes tenen una gran originalitat. S'ha donat el cas que per primera vegada han desfilat els *conscritos* (quintos), joves amb edat definida, inscrits i sortejats per fer el servei militar obligatori. Abans el servei era prestat per mercenaris, adscrits a la revolució mexicana.

Dia 18 de setembre, dissabte. Arriba l'hora de la mort, a Suïssa, del Cardenal Vidal que s'ha mantingut a l'exili fidel a l'actitud d'ésser neutral en la guerra civil. Recordo que vaig aprendre del pare el dir-li Cisquet de Cambrils.

Dia 23 de setembre, dijous. Dia de la Tecleta tarragonina, és objecte de comentaris meus i dels amics.

Dia 24 de setembre, divendres. La dispesera, Sra. Mercedes, fa una festeta amb motiu del seu sant, la cosa va una mica “fnolis”, però hi ha ball amb discos.

L'Orfeó també celebra La Mercè amb un gran ball de festa major en el qual hi ha fins i tot rifa de la toia, tot acaba bé.

Dia 28 de setembre, dimarts. La Montoya és una actriu mexicana dedicada a la representació del teatre castellà. No cal dir que representen *Locura de amor* de Tamayo i Baus, i és *jaleada* fins al deliri pels *gachupines*.

Dia 29 de setembre, dimecres. Els aliats desembarquen a Calàbria i fem comentaris; veiem l'evidència que han actuat com els catalans que després de Sicília anaren a Calàbria. Els alemanys segresten Mussolini i el fan president a la república italiana que instauren en les terres del nord.

1 d'octubre de 1943, divendres. Al taller hi ha un torner que es diu Mercè a qui l'Altimir i jo hem agafat amistat. Es tracta d'un anarquista que té una filla molt bonica. L'Altimir fou convidat a dinar a casa seva i em convidà perquè li fes companyia, la cosa fou molt atractiva.

Dia 2 d'octubre, dissabte. Faig una visita al sanatori Espanyol on hi ha malalts en Solé i Pérez Farràs. Aquest sanatori si escoltem el Sr. Alfonso també es féu per iniciativa dels catalans. En Mundet fa donacions de centenars de mils de *pesos* per millorar-lo.

Dia 5 d'octubre, dimarts. Visito el nou taller d'en Fradera que té un soci gallec. Jo crec que patirà.

Dia 7 d'octubre, dijous. El Sr. Alfonso creu que el gratacels que es construeix al costat de la casa de la dispesa al carrer Isabel, si bé figura del Sr. Abad, és del germà del president de Mèxic, Maximino. Tothom parla que si bé el president és un home honrat, en canvi el seu germà fa de les seves.

Dia 9 d'octubre, dissabte. L'Humbert Santos periodista al *Diluvio* de Barcelona és un maçó de grau trenta-tres que em té molta afecció; jo trobo la seva conversa de molta amenitat i em desvetlla curiositat per saber de la maçoneria a Mèxic. Diu que expulsats d'ella mexicans i espanyols han fundat una lògia a part.

Dia 10 d'octubre, diumenge. He anat a Texcoco on hom passeja enmig de grans camps de moresc en flor.

Dia 12 d'octubre, dimarts. És la festa de les Amèriques. Representants d'universitaris espanyols han assistit al Congrés de la Universitat mexicana.

- Dia 16 d'octubre, dissabte.** Nosaltres commemorem l'any d'arribada a Mèxic i a l'Orfeó es commemora el 3r aniversari de l'assassinat del President Companys. És una llàstima que no hagués anotat l'orador.
- Dia 20 d'octubre, dimecres.** Han entrat a treballar al taller uns quants nois espanyols dels que anomenen de Morelia, que són els 600 nois que vingueren a Mèxic durant la Guerra Civil. Aquests nois diuen pestes dels tractes de Morelia, però no deu ser així perquè en sis anys solament n'han mort vuit.
- Dia 22 d'octubre, divendres.** La professora mexicana que em taponava un queixal està molt interessada per mi.
- Dia 24 d'octubre, diumenge.** S'ha fet un homenatge al President Companys al teatre Hidalgo en el qual ha imperat la unitat. Oradors de tots els partits han parlat i han remarcat les dots polítiques del gran President de Catalunya. Potser serà la primera pedra de la unitat.
- Dia 30 d'octubre, dissabte.** Al Lírico fan un *Tenorio* en conya en el qual els actors són els Soto pare i fill. Els diaris comenten que fa cent anys del *Tenorio* de Zorrilla.
- 1 de novembre de 1943, dilluns.** En les confiteries de la *Flor de México* i *El Molino* s'hi venen els panallets catalans. Les festes que fan els mexicans per als morts no m'han causat tanta sensació com l'any passat.
- Dia 5 de novembre, divendres.** A la tertúlia del vespre a l'Orfeó s'ha sentit molta eufòria per la conferència que Eden, Hull i Molotow han fet a Moscou. Si bé no tenim comunistes que ens empenyín, tothom comprèn la importància de les victòries russes.
- Dia 8 de novembre, dilluns.** Tant d'anar als restaurants xinesos m'he anat familiaritzant amb els seus quefers i així m'assabento que encara que es diguin noms cristians postissos, continuen sent confucionistes encara que d'amagat.
- Dia 13 de novembre, dissabte.** El film dedicat a Carlos Gardel m'ha recordat la competència que, a Barcelona, tingué amb Espaventa de qui s'ha dit que el seu darrer *manager* fou el català Platja i que ell era francès a Tolosa.
- Dia 14 de novembre, diumenge.** Un film de Xavier Cugat s'ha comentat a l'Orfeó, diríeu que aquest conductor d'orquestra americà és empordanès i té la meua edat?
- Dia 17 de novembre, dimecres.** S'especula que potser hi haurà govern espanyol a l'exili i que possiblement residirà a Mèxic.
- Dia 20 de novembre, dissabte.** La celebració del dia de la Constitució fou iniciada el dia anterior amb l'arribada d'atletes dels estats portant el foc sagrat de la *Patria*. La desfilada ha estat grandiosa amb 25.000 representants de les secretaries, de les universitats i dels sindicats.
- Dia 22 de novembre, dilluns.** També es parla que Prieto vol organitzar una junta d'alliberament per oposar-se als monàrquics.
- Dia 23 de novembre, dimarts.** Ha estat molt celebrat per la majoria de treballadors del taller que s'hagi acomiadat els empipadors encarregats Solé, Bárdenas i Froilà Borges.
- Dia 30 de novembre, dimarts.** He anat a una excursió al lloc anomenat Teotihuacan del que es feien tants elogis. Evidentment, aquesta gran esplanada de dos quilòmetres de llarg és impressionant, principalment per les piràmides del Sol i la Lluna que l'embelleixen. Es creu que totes aquestes construccions d'estil Asteca obeïen a la finalitat d'entretenir els nadius afectes a la religió dels, diguem-ne, reis. Aquests comentaris no són per parlar dels noms dels déus adorats ni dels reis, ja que és un estudi molt complex. Cal dir que hom queda compromès a estudiar aquesta civilització que construïa coses tan extraordinàries.

- 4 de desembre de 1943, dissabte.** L'Esquerra s'ha reunit per escoltar l'Antoni M. Sbert que ha estat nomenat membre de la Junta d'Alliberament, quan per fi s'ha arribat a la convergència per constituir-la.
- Dia 10 de desembre, divendres.** M'he assabentat de com s'extreu i com es comercialitza el *pulque* que s'obté després de tallar l'ull de l'atzavara; aleshores apareix un suc que es diu *aguamiel*, que es recull i es posa en una ampolla i al cap de vint-i-quatre hores ja és despatxat a les famoses i xiroies *pulquerias*. Quins homes tan destarotats, em fan riure tant. Aquest suc és begut quan fermenta i té sis graus d'alcohol.
- Dia 11 de desembre, dissabte.** Els diumenges he començat a anar als mercats de Lagunilla a comprar llibres que donen quasi regalats. Avui he trobat una *Divina Comedia* en italià antic. Després de suar la cansalada caminant vaig als banys de Sant Agustín on puc nedar a la petita piscina (*alberca*) que hi ha i després dutxar-me.
- Dia 12 de desembre, diumenge.** Celebren la festa de la *Guadalupana*, he anat al seu santuari que li diuen La Villa a veure les coses que fan els nadius, entre unes empentes espantoses. La gent bada molt en els balls que fan els grups de nadius i que duren vint-i-quatre hores. Els balladors es van tornant, els badocs creuen que sempre són els mateixos.
- Dia 14 de desembre, dimarts.** La irlandesa professora d'anglès és una gran admiradora de Pau Casals.
- Dia 16 de desembre, dijous.** El Sr. Alfonso m'ha explicat que un català que venia pintures, per la qual cosa tenia bidons d'olis i de pintures de colors, al morir d'un infart, la seva muller busca que buscàs i no li trobava els diners, fins que se li va acudir que podien ser dins els bidons i allí eren: mils i mils de monedes de plata i or.
- Dia 17 de desembre, divendres.** Comencen les *posadas* per festejar el naixement de l'infant Jesús. Són vuit dies en què quasi no es pot dormir. Al terrat d'on jo visc se'n preparen de verdes i de madures.
- Dia 25 de desembre, dissabte.** La nit de Nadal a l'Orfeó l'hem passada recordant dies feliços a casa nostra i el dia de Nadal, com que tenia reuma, no he volgut anar a cap de les cases que m'han convidat.
- Dia 26 de desembre, diumenge.** He fet una excursió a Tacubaya, el barri que cada dia travessem per anar al taller.
- Dia 28 de desembre, dimarts.** El tremend d'en Blanc, en la reunió del sindicat del taller, se les ha emprès contra el català Costa i els castellans Ramírez i Ruiz, aquest darrer protagonista del llibre *La escuadra la mandan los cabos*.
- Dia 31 de desembre, divendres.** *L'abarrotero Suares* de la cantonada, que és asturià, ens conta que amb les tres dones que manté hi té 12 fills. Un treballa a l'oficina de la fàbrica.
- S'ha remarcat que a finals d'any els aliats han tingut importants reunions, evidentment, per abatre Hitler i els seus generals. Així, després de la reunió de Casablanca hi ha hagut les de Washington i Quebec a Amèrica. Franklin D. Roosevelt i Churchill, al Caire s'han reunit amb Chiang Kai-shek, i a Teheran amb Stalin.
- A l'Orfeó es viu amb l'esperança que l'any 1944 s'acabarà la guerra amb la victòria dels aliats i això facilitarà el retorn a casa nostra.
- S'ha de remarcar que l'any ha portat el distanciament d'amics estimats per culpa de criteris tancats, però n'he trobat de nous. He mantingut l'interès en conèixer el país i en assaborir els plaers sensuals que la ciutat ofereix.
- He acompanyat diferents vegades l'equip de veterans de futbol que capitaneja en Camps. Guardo una fotografia feta per la Mary Domingo.

Any 1944

- Dia 2 de gener de 1944, diumenge.** *Watch on the Rhine* un gran film de la gran actriu Bette Davis.
- Dia 6 de gener, dijous.** La carta de la mare és plena de notícies que em desperten records de persones i llocs que voldria reveure.
- Dia 12 de gener, dimecres.** El terratrèmol d'avui m'ha produït un lleuger mareig degut a que també ha tingut moments de sacseig vertical.
- Dia 14 de gener, divendres.** He arranjat la denúncia d'un agent municipal (*tecolote*) pagant penyora (*mordida*) que donada a l'acte no porta els empipaments d'anar d'una oficina a l'altra. A l'Orfeó els vells residents alaben molt l'existència d'aquesta pràctica.
- Dia 16 de gener, diumenge.** La reunió anual de l'Esquerra ha hagut d'aguantar el cop de la dissensió del grup de Lluí. Jo he deixat el càrrec de secretari perquè la cosa ja està endegada, a més hi ha gent més interessada que jo per ocupar-lo
- Dia 17 de gener, dilluns.** En Poblet i companyia han organitzat un servei de tramesa de paquets a casa nostra. N'envio un a la mare de xocolata. Ja veurem si arriba.
- Dia 19 de gener, dimecres.** M'assabento que els monumentals Pegassus que hi ha al voltant del palau del Bellas Artes, són de l'escultor Querol de Tortosa. Hom diu que havien d'anar al cim de l'edifici però com que s'enfonsa s'optà per deixar-los a terra. Els Pegassus tenen una dona que els subjecta. Són bellíssims.
- Dia 21 de gener, divendres.** De resultes d'anar a veure l'Esteller a la seva despesa del carrer Corregidores, vaig a dinar a un restaurant que es d'una neboda d'en Prieto, i que va venir en el nostre vaixell, el *Nyassa*. S'hi menja bon peix i el menjar és més o menys a l'espanyola.
- Dia 22 de gener, dijous.** El film ianqui *L'heroi d'Estalingrad* porta una gran gentada al cinema. L'he trobat bo.
- Dia 25 de gener, dimarts.** M'he passejat per Mizcoac, que és el barri on està ubicada la fàbrica Eureka. Té una piràmide Asteca i després la famosa *Castaneda* que no és altra cosa que el manicomi.
- Dia 30 de gener, diumenge.** L'amic Àngel Tarrac que esculpí uns grups molt importants al municipi d'Agde (departament d'Hérault), m'ha convidat a anar al seu estudi perquè veïés les coses que té empreses. Diu que canviarà totalment el pensament que l'havia guiat i es dedicarà als nadius i per fer més efectiva la seva labor s'ha casat amb la model.
- Dia 31 de gener, dilluns.** Un ocellaire em diu que el Clarín és el millor ocell cantaire d'Amèrica. Jo trobo que no es pot comparar en res al rossinyol.
- Dia 3 de febrer de 1944, dijous.** L'Arbós, peó del taller, m'explica com van anar els amors de l'Añón, atracador de la cerveseria Modelo juntament amb altres amics del poble d'Alcoriza, amb la noia del torner, Mercè, que es fa anomenar "Alegria de viure pensant".
- Dia 6 de febrer, diumenge.** El sastre que hi ha a la casa de la despesa m'ha fet emprar un vestit ja fet que ell ha arranjat. La roba es pur caixmir (panyo) anglès.
- Dia 13 de febrer, diumenge.** L'amic Guillen López m'ha convidat a escoltar uns discos a casa seva. Una família molt amable.
- Dia 14 de febrer, dilluns.** Comprovo que els arbres del que anomenen *alamedas* són freixes. El senyor Alfonso diu que els àlbers es moriren.

- Dia 20 de febrer, diumenge.** Al desembrassar-se una habitació com la meua que amb el llit de matrimoni encara té molt d'espai, s'hi han ficat sis camperols nadius dels que vénen a fer de peons a la ciutat. Ara el terrat ja sembla que sigui un *rancho*.
- Dia 22 de febrer, dimarts.** Ha acudit molta concurrència a la conferència que en Poblet ha donat a l'Orfeó. S'ha embolicat amb l'independentisme, que ni ell mateix hi creu.
- Dia 24 de febrer, dijous.** L'obrer mexicà mestís (*criollo*) Tenòrio m'ha explicat com pot mantenir les tres dones que té, amb les que ha fet un fill a cada una. Hi ha hagut dissabtes que han vingut a esperar-lo a la sortida del taller dues d'aquestes.
- Dia 5 de març de 1944, diumenge.** Tots estem admirats de les ofensives russes, principalment la que ara fan des d'Ucraïna cap els Carpats. Els xinets s'impacienten perquè els aliats no desembarquen a França.
- Dia 6 de març, dilluns.** Un viatjant de xoriços (*gachupin*) està content perquè l'ofensiva russa desacredita els britànics.
- Dia 10 de març, divendres.** L'enginyer català Càrdenas ha abandonat el taller. Sembla que ha estat captat per un grup de generals mexicans que tenen la mania que els construeixi automòbils.
- Dia 13 de març, dilluns.** L'Esteller fa bona aquella dita segons la qual molts homes obeeixen més l'instint sensual que el pensament raonat del cervell.
- Dia 17 de març, divendres.** Fou consolador que en la reunió de renovació de càrrecs del sindicat, el nou secretari remarqués el bon comportament dels obrers espanyols (catalans).
- Dia 20 de març, dilluns.** L'Avel·lí Artís no ha parat fins que ha organitzat un homenatge a l'Adrià Gual; per aquest motiu s'ha representat *Silenci* una obra molt important però gens teatral. Ell ha parlat de l'obra a la concurrència i el seu fill, Tísner, ha fet un nou frontal de l'escenari que ens ha agradat molt.
- Dia 22 de març, dimecres.** El senyor Alfonso diu que els nadius mexicans hereten, quan són descendents d'Espanyols, el complex de Panxo Villa.
- Dia 27 de març, dilluns.** Es pot dir Gran diada catalana la d'avui, amb un magne concert de l'Orfeó al palau Bellas Artes. El mestre Costa i Horts ha estrenat una gran simfonia amb una gran orquestra. Els socis vells es queixaven dels diners que ha costat tot.
- Dia 29 de març, dimecres.** Jordi Arquer i Saltor donà una conferència a l'Orfeó inflamada de desitjos revolucionaris.
- Dia 4 d'abril de 1944, dimarts.** El delegat del sindicat al taller manà que els encarregats catalans Labrandero i Arnau no parlin en català. Al cap de quatre dies ningú es recordava de l'ordre.
- Dia 5 d'abril, dimecres.** El senyor Alfonso diu que el dictador Porfirio Diaz autoritzà la Companyia canadencs *Minera Dolores* a tenir guàrdia pròpia.
- Dia 6 d'abril, dijous.** Com que tothom es veu amb cor de fer conferències, en Francesc Viadiu en fa una perquè els socialistes i els republicans no s'amalgamin.
- Dia 9 d'abril, diumenge.** Al carrer Tacuba davant una farmàcia de *gachupines*, cada any per Dissabte sant, es cremen uns ninots als que s'anomena Judes i representen persones polítiques conegudes.
- Dia 13 d'abril, dijous.** S'ha atemptat contra el president de la República.
- Dia 17 d'abril, dilluns.** Al taller fan hores extraordinàries. Jo no.
- Dia 22 d'abril, dissabte.** És sorprenent veure com hom compra la caixa de morts i les flors i les carrega cap a casa seva.

- Dia 23 d'abril, diumenge.** S'ha celebrat la festa de Sant Jordi i de la Verge de Montserrat amb una missa i ballada de sardanes a l'Orfeó
- Dia 26 d'abril, dimecres.** Solé, de Móra d'Ebre, rep una carta de Barcelona d'en Tarré dient que ja pot tornar cap allà. Solé renega més que mai.
- Dia 30 d'abril, diumenge.** Ja estic fent estalvis. M'ha costat una mica reunir els primers 1.000 pesos.
- Dia 1 de maig de 1944, dilluns.** La manifestació d'aquest dia sembla que ha estat superior a la de l'any passat; hom calcula que han desfilat mig milió de persones.
- Dia 6 de maig, dissabte.** El *xarmant* Zulueta ha fet una conferència referent a la història de les cooperatives i de la importància que tenien a casa nostra. Ha dit que la primera cooperativa es fundà a Suïssa pels productors de formatge de gruyère.
- Dia 9 de maig, dimarts.** En Lluís Mestres ara es mostra molt afectuós amb mi i m'ha convidat a menjar escudella i carn d'olla a casa seva, feta per la seva germana. Tot ha anat molt bé i hem recordat moltes coses de Tarragona.
- Dia 13 de maig, dissabte.** En un reajustament de sous al taller, als *refugachos* no ens l'han augmentat.
- Dia 20 de maig, dissabte.** S'ha celebrat l'aplec anual que organitza l'Orfeó. Aquest any ha estat en un lloc anomenat Nalivitan, prop de Xochimilco. Jo hi he anat amb la colla dels de Móra d'Ebre, és a dir Rouret, Messeguer, en Solé, Mary, etc. S'ha jugat un partit de futbol entre joves i vells que ha arbitrat en Rouret. La Mary ha cuinat l'arròs que ha resultat superior i tots ens n'hem llepat els dits.
- Dia 22 de maig, dilluns.** El meu germà Pep m'ha enviat una foto dels nebots, Joan i Imma, que m'ha fet plorar al veure'ls ja tan grans i bonics.
- Dia 23 de maig, dimarts.** El tal Ruiz, refugiat, ha estat separat del taller; això ens ha agradat.
- Dia 27 de maig, dissabte.** El gran discurs de Churchill ha dividit les opinions de l'Orfeó perquè, si bé no vénen els comunistes, hi ha els trotsquistes que mantenen els mateixos punts.
- Dia 29 de maig, dilluns.** En el partit de futbol entre joves "Catalunya" i veterans d'en Camps, el noi Molas s'ha trencat una cama.
- Dia 3 de juny de 1944, dissabte.** El company de taller Giménez Igualada predica un anarquisme molt humanitari i ben pensat.
- Dia 4 de juny, diumenge.** He assistit al cementiri a l'acte d'aniversari de la mort de Jaume Aiguader.
- Dia 6 de juny, dimarts.** Tots els cors han bategat de satisfacció al saber que els aliats han desembarcat a Normandia. Donava gust veure l'alegria que hi havia a l'Orfeó.
- Dia 12 de juny, dilluns.** Una visita al lloc de Los Remedios on hi ha una ermita que fa un bonic conjunt.
- Dia 15 de juny, dijous.** Els aliats que combaten a Itàlia han pres Roma i Florència. Visca l'esperança!
- Dia 18 de juny, diumenge.** En Poblet ha fet un recital de poesia a l'Orfeó que s'ha vist molt concorregut i per la tria que ha fet, ha agradat molt.
- Dia 20 de juny, dimarts.** L'estimat company de taller Jaume Roure m'ha explicat la seva odissea des de Tolosa cap a Portvendres d'on va poder sortir gràcies a uns polonesos que marxaven a Oran i el prengueren com a polissó. Ells el varen fer arribar a Casablanca, on foren arrestats i posats a la presó pels gendarmes, i gràcies a un català fabricant de taps pogueren sortir.

- Dia 29 de juny, dijous.** Les festes dels Sants Joan i Pere han passat amb la preocupació de buscar-me pis perquè al ser comprada la casa, la dispesera ha hagut de marxar.
- Dia 1 de juliol de 1944, dissabte.** Els russos ja han arribat al Bàltic i s'han apoderat de la Rússia blanca; això enardeix en Jordi Arquer i companyia que fan grans xerrameques a l'Orfeó amb aquest motiu.
- Dia 5 de juliol, dimecres.** En Lluís Mestres m'ha ofert hostatjar-me al seu menut pis del carrer Balderas ja que la seva germana i el marit han anat a fer de mestres a Córdoba (Veracruz-Llave, Mèxic)
- Dia 7 de juliol, divendres.** Ja arribades les petites vacances, en Lluís Mestres aprova que marxi al nord a veure l'Adell i amics.
- Dia 12 de juliol, dimecres.** Amb un òmnibus emprenc la marxa. El dia és magnífic i dona gust anar veient terres exòtiques com les de Jocaba, Ixmiquil, amb pobles deliciosos prop de l'Atlàntic, en un territori que es diu la Huasteca. A Los Valles hi ha plantacions de tomaqueres i a Montemorelos de tarongers que són un encant per a la vista. A Montemorelos hi ha immensos camps de canya de sucre amb una gran refinaria. Passem per Ciudad Victoria i Linares. Després de vint hores efectives de seure, arribem a Monterrey que està ben capotat.
- Dia 13 de juliol, dijous.** M'hostatjo a l'hotel Ancira que és del català Torrellardona d'Igualada, on dormo molt bé. L'Adell es sorprèn molt de la meua valentia d'anar sol per aquells indrets. Amb ell he saludat els seus sogres i cunyats que vingueren amb el nostre *Nyassa*. Monterrey es veu molt nou, té uns 300.000 habitants i està a 500 metres per damunt del mar. Fa molta calor. Hi ha uns carretons que transporten la gent però també hi ha uns camions (busos) molt atrotinats. Les grans indústries són els alts forns d'acer i la cervesera *Cuahtemoc*, a més de fabriquetes.
- Dia 14 de juliol, divendres.** Si bé els carrers comercials són estrets, té un eixample amb carrers amples i ben arbrats i també té unes colònies per a la gent benestant molt modernes. La gent d'aquí parla diferent que la del centre de Mèxic i se'ls veu més alts i vestits potsers a l'americana. A la capital els diuen *codos* (gasius). En fi, he passat un parell de dies molt agradables comprovant que l'Adell i família estan ben encaminats per guanyar-se la vida.
- Dia 15 de juliol, dissabte.** Encara és fosc quan deixo Monterrey; els alts forns il·luminen el paisatge amb els seus focs. Passem terres molt planes i dolentes on hi ha la ciutat de Torreón que es deixa per anar a Saltillo ja en terra més bona i que és la capital de l'estat de Coahuila. Ja es veuen els cultius de cotó quan arribem a Sancillo, que es el poblet on té el *rancho* en Pacià Manuel Rimbau. Dormo en una fonda pintoresca ple de cansament.
- Dia 16 de juliol, diumenge.** L'amic Pacià em rep molt cordialment i em mostra totes les seves explotacions i les instal·lacions vinícoles que té posades dins d'un terreny quadrat i tancat. La casa té detalls com si fos de casa nostra, fins i tot un porró per beure el vi blanc que ell elabora. En Pacià vingué a aquestes terres del nord contractat pel govern de l'estat per fer plantacions de vinya. Ara ja emancipat vol introduir al mercat els vins i els aiguardents que fa. La seva muller, criolla, ens dona un dinar acostat al nostre i bevem vi amb aquell porró, ben originalment.
- Dia 17 de juliol, dilluns.** Ara agafo el tren per anar a Chihuahua i passem terres desertes. Com que el tren tenia l'aire condicionat no hem notat la calor, però al baixar ens morim de calor. Mentre busco el domicili d'en Segarra vaig veient la ciutat, que té una part moderna amb carrers molt amples. Poso en una fonda pintoresca del temps de Panxo Villa. La gent

sembla plàcida i tranquil·la. Després de sopar amb en Segarra i amb un home influent de la ciutat, prenem cafè i m'obsequien amb un passeig nocturn per les cases de meuques. No cal dir que he somniat amb el llegendari guerriller del país i amb aquella pel·lícula dedicada a ell que vaig veure a Tarragona, de Wallace Beery, que tant impacte féu en la colla.

Dia 18 de juliol, dimarts. A Ciudad Juárez encara feia més calor i anant “de presset” vaig arribar a la fonda on estava en Mateu de l'Hospitalet, que era qui m'havia inspirat aquell viatge. Allí em digueren que en Mateu, que havia agafat una terrible diarrea (disenteria), havia marxat cap a Mèxic. No vaig pensar-m'hi gaire a agafar el primer vehicle i sortir d'aquell infern. La vila fronterera era un aiguabarreig de gent dedicada a l'alcohol, a la prostitució i al contraban. De nit passem per Zacatecas i Aguas Calientes on sopem en aquests restaurants que hi ha a les gasolineres. El personal que puja i baixa de l'autobús (camió) ens distreu, perquè el parlar i la indumentària resulten molt pintorescos.

Dia 19 de juliol, dimecres. El sol surt a San Juan de los Lagos i esmorzem a la ciutat de León molt animada pels seus sinarquistes, un partit reaccionari que sempre dóna feina al governador i als periodistes. Mengem unes saboroses maduixes. Ja en ple Bajío passem per Celaya i Querétaro, molt anomenat per les seves esglésies i pel Cerro de las Campanas on fou afusellat l'imbècil emperador Maximilià enredat per l'altre imbècil Napoleó 3r. San Juan del Rio es veu molt verdejant. A l'apropar-nos a la capital es veuen més pobles i altres radis pugen i baixen. Són d'ulls negres i bons mostatxos, però les dones sempre són menudes i apocades. A les vuit del vespre arribem a la Capital ben cansats.

Dia 23 de juliol, diumenge. Com que el metge de la fàbrica Dr. Cánovas, no m'endevinava un doloret que sentia a la part esquerra del ventre vaig anar a que l'amic i doctor Gispert m'ho mirés. Amb ull clínic total em posa el dit pel forat del cul i troba que tenia hèrnia inguinal interna.

Dia 26 de juliol, dimecres. En Josep M. Poblet ha organitzat un sopar al restaurant del Bellas Artes amb motiu d'un viatge al Brasil. Amb en Mestres hi hem assistit i ha estat una festa molt bonica.

Dia 29 de juliol, dissabte. El molí de farina de blat de Sto. Domingo a Tacubaya es diu que és el més antic d'Amèrica.

Dia 30 de juliol, diumenge. Hi ha una exposició de Picasso patrocinada pels ianquis i els mexicans.

Dia 31 de juliol, dilluns. A la fàbrica es desentenem de la responsabilitat de curar-me l'hèrnia i per tant s'ha de recorre al J.A.R.E. per curar-la.

Els reusencs han celebrat la festa major amb un sopar per al qual han fet una crida impresa en què signen Antoni Gilibert, Josep Granell, Antoni Sugranyes i Marian Roca que porta una auca molt ben treballada.

Dia 1 d'agost de 1944, dimarts. L'Estapé, destacat home d'Estat Català, fa una conferència a l'Orfeó en la qual ataca molt la CNT i principalment el seu líder a Mèxic, el reusenc Garcia Oliver. Fou una cosa més aviat còmica.

Dia 9 d'agost, dimecres. Escoltem a la ràdio XEB Fortuni Bonanova, català que parla als noticiaris de Hollywood. El senyor Alfonso em diu que aquesta ràdio és de la fàbrica de tabac *El buen tono* fundada per Ernerst Puigibet, català de la Vall d'Aran.

Dia 10 d'agost, dijous. Al rancho del Charco, en un terreny preparat per fer córrer els cavalls o els bous, fan un espectacle en què els Charros enllacen aquestes bèsties o els hi fan *cola*, que vol dir: anant dalt del cavall agafar la cua del vedell i amb una estrebada fer-lo caure. També hi ha exercicis de llaços i fuets (*manganas*).

- Dia 15 d'agost, dimarts.** Avui els aliats han desembarcat a la Provença. Tots estem emocionats al saber que el general De Latre de Tesigni, que tant havia conegut a Montpeller, és al davant de les forces franceses.
- Dia 20 d'agost, diumenge.** A l'Orfeó aquests dies no es parla d'altra cosa que del desembarcament a França. Hi ha parers per tots els gustos.
- Dia 21 d'agost, dilluns.** *Escuincle* vol dir noi, *guango* vol dir ample, *chotear* vol dir copiar.
- Dia 25 d'agost, divendres.** Els aliats ja són a París i tot fa preveure que la derrota alemanya no es farà esperar gaire. La ciutat de Mèxic per fi s'ha embanderat i s'ha vist alegria en els carrers, promoguda per les colònies aliades i pels refugiats. El nadiu (indi) no participa en aquests esdeveniments; qui sap si per contradir, és germanòfil.
- Dia 26 d'agost, dimecres.** Assistim a l'enterrament de Lluhí i Vallescà traspasat, en contrast amb l'alegria regnant.
- Dia 27 d'agost, dijous.** L'enginyer Campos m'ha fet passar al magatzem en companyia de l'amic Duran vist el meu estat pels dolors de l'hèrnia.
- Dia 28 d'agost, divendres.** La lletra de la mare dóna notícies dels parents i amics de França que demostra que no hi ha hagut gaires baixes.
- Dia 31 d'agost, dijous.** Al Centro Republicano del carrer Tacuba assisteixo a l'acte del comiat de l'ambaixador francès, Paul Rivet, home que estimem molt els exiliats. En Prieto ha fer un magnífic discurs en què ha remarcat el sentir de tothom que a França hi retorni el benestar i que siguin castigats els que han fet de botxins de tants companys nostres. Una gran gernació ha acudit a l'acte.
- Dia 1 de setembre de 1944, divendres.** Causen sensació les primeres notícies arribades de París amb les quals es comprova que el senyor Irla és allí, així com en Tarradellas, Gassol i Martí Feced. Nicolau d'Olwer és el delegat a França de la Junta Espanyola d'Alliberament. A l'edifici d'aquesta delegació hi onegen les banderes espanyola, d'Euzkadi i de Catalunya.
- Dia 9 de setembre, dissabte.** L'Esquerra celebra reunió general per donar compte dels comunicats rebuts de Tarradellas; la presideix Santaló. L'Sbert parla de com estan els afers de la Junta Espanyola d'Alliberament.
- Dia 10 de setembre, diumenge.** En ser diumenge l'Orfeó celebra la commemoració de l'11 de setembre. La massa coral ha estrenat "Segadors" harmonitzats pel mestre Samper. L'Orfeó s'ha vist ple d'una gran concurrència.
- Dia 11 de setembre, dilluns.** Al Casal Català s'ha celebrat la commemoració d'aquest dia. El discurs ha estat a càrrec de l'estimat amic Tolosa. En Mestres no ha vingut perquè la fòbia anticomunista li ha fet perdre l'oració, ben emocionant, del nostre comú amic.
- Dia 16 de setembre, dissabte.** Els mexicans i tots nosaltres hem celebrat aquesta festa amb més entusiasme degut a les bones notícies de França. Tots esperem poder retornar allí.
- Dia 17 de setembre, diumenge.** Els exiliats andalusos han fet una *romeria* a l'estil *Virgen del Rocío*, molt bonica.
- Dia 22 de setembre, divendres.** Un ple a vessar hi havia a l'Orfeó per veure *Els savis de Vilatrista* d'en Rossinyol. Com que en Tolosa prenia part a la representació, Mestres i jo hem estat molt contents per la bona actuació de l'amic. L'escultor Àngel Tarrac ha fet un bon decorat.
- Dia 23 de setembre, dissabte.** Per festejar la nostra Festa Major, Mestres m'ha convidat a un arròs a la Casa Regional Valenciana.

- Dia 26 de setembre, dimarts.** He llegit el terror que produïa la paraula *encomienda*. Sembla que els frares franciscans van aconseguir de Carles I la seva abolició.
- Dia 1 d'octubre de 1944, diumenge.** El sindicat ha celebrat una reunió en la qual, una mica sàdicament, s'ha llegit una relació de les malalties que pateixen els obrers del taller.
- Dia 12 d'octubre, dijous.** Arriben notícies que comandos de refugiats espanyols a França han ocupat llocs fronterers amb tàctica del maquis. Aquestes notícies produeixen efervescència a l'Orfeo i al taller on els comunistes i els seus amics especulen contra els republicans.
- Dia 15 d'octubre, diumenge.** L'homenatge al President Companys al Centre republicà del carrer Tacuba ha tingut una gran solemnitat i transcendència perquè els oradors Bosch Gimpera i Fèlix Gordon Ordaz han parlat de l'endegament de la República en el futur. Gordon Ordaz ha convingut que serà millor que la República sigui federal.
- Dia 16 d'octubre, dilluns.** Organitzat pel flamant Consell Nacional de Catalunya, l'Orfeo i la comunitat catalana, s'ha homenatjat el President Companys a l'amfiteatre Bolívar. Ha parlat Julio de Jáuregui pels bascos, Prada pels gallecs i el poeta Carner pels catalans. Hi ha col·laborat la massa coral.
- Dia 17 d'octubre, dimarts.** Al Casal Català, en l'acte d'homenatge al President Companys hi prengueren part dos comunistes i en Tolosa. La cosa fou molt modesta.
- Dia 18 d'octubre, dimecres.** Els anglesos han desembarcat a Grècia i han ocupat Atenes.
- Dia 20 d'octubre, divendres.** Tito ha entrat a Belgrad amb l'ajuda dels russos.
- Dia 21 d'octubre, dissabte.** Els americans ataquen les Filipines.
- Dia 22 d'octubre, diumenge.** He vist, a Xochimilco, unes regates amb *autratges* (piragües) de quatre i ioles de dos entre els clubs Espanya i Mexicano. El canal d'aigua era curt i estret però sen han sortit bé. El contrast entre l'uropeu i l'asteca ha estat molt xocant. Han guanyat sempre els del Mexicano.
- Dies 23 a 31 d'octubre.** A fi d'operar-me l'hèrnia he hagut de fer moltes visites que han portat a que, al final, fos la *Benéfica Hispana* i no la *Médico Farmacéutica* de Gispert i companyia, la que s'encarregui de l'operació que pagarà l'organització republicana C.A.F.A.R.E., 230 pesos. A la *Benéfica Hispana* és el Dr. D'Arcourt el que em posa el dit al forat del cul, i ell serà l'operador juntament amb el Dr. Jaume Anton Aiguader. La infermera asturiana Julia és l'encarregada de l'afaitada i la terrassenca Encarna es cuida de mi. Ja a la taula d'operacions, és el propi D'Arcour qui em posa la injecció al raquis per adormir-me el centre del cos. Amb els ulls tapats sento com els doctors parlen per despistar-me. Jo no em sentia de res. Quan vaig notar una lleugera angúnia s'acabà l'operació. Em portaren cap al llit; va venir de seguida en Lluís Mestres que va fer-me posar una flassada de més. La injecció que em donaren per dormir fou tan efectiva que vaig dormir tota la nit. Al despertar-me ja vaig veure que compartia habitació amb un jove exiliat, Rascón (morelià), el qual durant els dies que vaig estar allí em va contar tota l'aventura d'aquells nois orfes que foren portats a Mèxic l'any 1937, la majoria valencians i catalans. Al cap de cinc dies ja em volien fer marxar cap a casa però vaig notar un gran dolor al llevar-me i al gitar-me. És que la cosa no estava bé.

Un diumenge al matí va passar un drama tremend. Un asturià a qui havien operat de l'apèndix morí abans que tornessin uns amics que feia una hora li havien dut un esmorzar i venien, justament, per emportar-se'l. El daltabaix fou grandios i aquells homes ploraven i picaven les parets inconsolables.

La terrassenca em digué que tot havia estat culpa d'un coàgul que li produí una embòlia instantània.

Al cap de set dies vaig sortir tot recordant els amics Duran, Olivé, Artemi, Fortuny, Rodríguez Arias, Perez Farràs i en Mestres que no fallà cap dia. El jove Rascón i els seus familiars foren molt complaents amb mi.

Dia 1 de novembre de 1944, dimecres. De retorn a casa d'en Mestres, el dolor al posar-me al llit i al sortir-ne era encara intens.

Dia 9 de novembre, dilluns. El triomf del president Roosevelt en la quarta elecció a president dels USA ens ha causat gran alegria a tots els republicans.

Dia 10 de novembre, divendres. Ens arriben notícies que no ha tingut èxit l'intent de penetració a Espanya per la part pirinenca (Vall d'Aran) dels guerrillers espanyols. A l'àgora de l'Orfeo les controvèrsies han estat constants. Ara estem pendents d'un congrés que se celebrarà a Tolosa de Llenguadoc per explicar el que ha passat.

Dia 12 de novembre, diumenge. Prieto ha fet un discurs de gran ressonància contra els comunistes al Centre republicà del carrer Tacuba.

Dia 18 de novembre, dissabte. Els diaris escriuen dels propòsits de Martínez Barrio de convocar les Corts de la República el mes de gener a Mèxic.

Dia 30 de novembre, dijous. Els catalans hem participat en una exposició de llibres a la qual hem aportat les poques coses que s'han produït després de la guerra, a Mèxic, i coses que teniem a les biblioteques. L'Orfeo amb la seva massa coral també hi ha participat. Com que hi havia molts mexicans, aquests han dit que no els agradava el nostre cant, segurament per les cançons massa sentimentals del programa.

1 de desembre de 1944, divendres. També són objecte de controvèrsia les gestions que se diu que fa Miquel Maura amb Franco perquè doni sortida a la seva dictadura cap a un govern de coalició. No cal dir que el tot o res impera.

Dia 5 de desembre, dimarts. A nosaltres ens satisfà que el President Irla ja estigui en funcions a París ben ajudat per en Tarradellas.

Dia 6 de desembre, dimecres. Sembla que el mariscal alemany Von Rundstedt està entestat en una gran batalla de dubtós objectiu, perquè de la manera que està l'exèrcit alemany és difícil que pugui aguantar molt temps la rendició.

Dia 8 de desembre, divendres. Al magatzem, amb l'amic Duran hem deplorat la sortida del taller de l'enginyer Campos.

Dia 12 de desembre, dimarts. Avui s'ha estrenat a l'Orfeo *Topaze*, l'obra de Pagnol que l'Artur Bladé va traduir i que tant havia costat d'assajar. En Mallart ha estat magnífic i la seva direcció quasi perfecta.

A vegades he estat pregat de col·laborar fent algun paper secundari en les obres que es representen a l'Orfeo, però ho ha impedit principalment l'horari de treball. Per aixecar-se a les sis del matí cal anar a dormir aviat.

Dia 15 de desembre, divendres. El nou barri on visc ha fet que canviés els llocs on anava a banyar-me els diumenges. Ara després de fer el recorregut pel mercat de llibres de la Lagunilla, prenc el bany en una de les bones cases de bany que hi ha per aquell indret. La casa on vaig no té piscina com la que anava, però té uns vestidors molt amplis i és un edifici fet exprés per aquesta funció, el que vol dir que tota la casa té calefacció natural perfecta. No cal dir que té les mateixes "costumotes" de l'altra, com la de fer-se entrar una

sopa de *menudo*, vol dir amb tripa, a fi de refer-se de l'excés de temps d'estar-se al vapor. Jo com que vaig tan apressat els banyistes em diuen: *que ya parezco inspector*.

Dia 20 de desembre, dimecres. M'he adonat que es cultiva el romaní per guisar-lo. Naturalment necessita del bitxo (*xile*) però és cosa ben trobada.

Dia 24 de desembre, diumenge. L'amic Duran m'ha parlat d'una reorganització del magatzem de la fàbrica en la qual jo m'hi podria encabir com a empleat.

Dia 25 de desembre, dilluns. Hem fet un dinar de Nadal a casa Sisa, animats en Tolosa i jo per en Mestres. Hi érem Marrassé de Vila-seca, Dr. Bertran, Tàpies, Miravittles i muller, una mexicana i un èuscar (basc). La cosa ha estat escudella i carn d'olla amb pilota i pollastre rostit. Amb molta conya hem cantat el xotis "Mariatxi" de Moraguetes i jo la "Titona" de Martí Mas i en acabar, els Segadors. La cosa ha estat com un comiat del Met Miravittles perquè ha parlat de la seva anada a Nova York.

Dia 31 de desembre, diumenge. Estem comentant que convocades les Corts espanyoles pel dia 10 de gener no se sap si vindrà o no Negrín. És dubtós que vingui perquè Mèxic és cosa de Prieto.

A finals d'any De Gaulle sembla que ha pogut superar l'aïllament en què el tenien Churchill i Roosevelt, però ell ha fet una aliança amb Rússia que no ens ha agradat gaire.

Acaba l'any esperant que es puguin arranjar les coses que ens impedeixen tornar cap a casa. L'estimat Ricard sempre ens refreda els entusiasmes dient que tindrem vint anys d'exili.

Any 1945

Dia 1 de gener de 1945, dilluns. El dia de Cap d'any l'he celebrat a casa l'amic d'en Tolosa, Esteve Bou, que amb motiu de l'arribada de la seva muller Antonieta Altimir, germana d'aquest amic del taller, ens ha convidat a tots. Ha estat un dinar amb *guajalote* farcit i rostit. La senyora Antonieta ens ha explicat la vida actual de Barcelona i totes les putades que han hagut de passar la nostra gent.

Dia 8 de gener, dilluns. Em varen oferir ser empleat del magatzem, però amb la circumstància que l'amic Odó Duran ja no en seria el cap del mateix; més veient que hauria d'estar amb el madrileny cenetista Antonio Ayala Maroto, vaig dir que m'ho pensaria. L'amic Duran em va convèncer que l'Ayala era de fiar i jo ho vaig acceptar. Ara la meua feina consisteix exercir la direcció del magatzem, quan no hi es l'Ayala. Tenim per amanuenses els escriptors Rodríguez Arias i Capilla, matí i tarda respectivament. Al començar faig el torn de tarda que comença a les 15 h.

Dia 10 de gener, dimecres. L'amic Odó Duran m'ha explicat com ha estat la reunió de les Corts i ha dit que tot obeeix a impressionar els governs que poden fer quelcom per la República.

Dia 13 de gener, dissabte. En la reunió anyal de l'Esquerra en Santaló ha donat compte dels darrers esdeveniments polítics. L'amic Odó Duran d'Ocon ha estat elegit president. Tots hem estat contents perquè han retornat els amics Tolosa, Balart i Dot massa ficats al Casal Català.

- Dia 14 de gener, diumenge.** Els diaris donen la notícia que a París amb el nom de Solidaritat Catalana s'ha efectuat una unió de catalans presidida per Tarradellas en què hi ha representació de l'Esquerra, Acció Catalana, Unió Democràtica i l'Estat Català de Figueres i Cornudella.
- Dia 20 de gener, dissabte.** Al taller són pocs els amics als quals els ha agradat el meu nomenament. El que hi fa més conya es en Bilbao, a pesar del nom nascut a Andalusia i criat a Barcelona, que era de la terregada (turba) que va posar foc a Santa Maria del Mar. En Labrandero tira la pedra i amaga la mà.
- Dia 31 de gener, dimecres.** El senyor Alfonso diu que un català que naufragà a les costes de Yucatan es va endinsar en el país i va arribar a ser cap d'una tribu de maies, els grans inventors del *maiz* (blat de moro).
- Dia 9 de febrer de 1945, divendres.** He parlat amb la vídua Camps, persona ja d'edat que és l'única supervivent de dues famílies sabadellenques, que vingueren a Mèxic amb teories tèxtils, però veient que no existia la indústria de la Uralita de Cerdanyola en fundaren una igual aquí. L'un després l'altre els sabadellencs moriren del cor i així fou com les vídues vengueren la fàbrica al Suárez, que porta el nom d'Eureka que vol dir visca en grec.
- Dia 10 de febrer, dissabte.** Tots estem admirats de l'embranchida que pren l'ofensiva russa en la qual destaca el general Júkov. Tot el front alemany s'està enfonsant dia a dia i ara ja ha caigut Varsòvia, aquella Varsòvia martiritzada pels nazis que tant em féu fremir.
- Dia 12 de febrer, dilluns.** Ve la notícia que hi ha hagut la conferència de Yalta entre Stalin, Churchill i Roosevelt. (Llavors a l'Orfeó de Mèxic preniem una mica en conya els afer-rissats comentaris que des de diferents punts d'opinió emetien els destacats tenors que teníem allí. Ara quan repasso aquelles notes, al 1971, veig com n'eren de serioses aquelles controvèrsies perquè evidentment a Yalta, potser per la debilitat física de Roosevelt, els americans s'afuixaren molt davant d'Stalin.)
- Dia 20 de febrer, dimarts.** S'ha sabut que a París s'ha constituït el Consell de la Generalitat i al costat del President Irla hi figuren els tarragonins, dels de Montpeller, Rovira i Virgili i Nogués Biset.
- A l'Orfeó no tenim els comunistes però tenim els del POUM amb el seu capdavanter Ferrer, que porta la veu cantant en les controvèrsies.
- Dia 24 de febrer, dissabte.** Als palaus de Chapultepec ha tingut lloc una conferència dita Interamericana, propugnada per Mèxic, per resoldre problemes de fi de guerra i de postguerra.
- Dia 28 de febrer, dimecres.** Concert d'hivern a l'Orfeó dirigit pel Mestre Samper que ha inclòs algunes cançons noves que han agradat molt.
- Els nord-americans prenen l'illa d'Iwo Jima als japonesos.
- Dia 1 de març de 1945, dijous.** Amb el meu nou càrrec al taller puc parlar més amb el diputat Rovira, el pobre entre estar malalt i tenir pocs ingressos la passa ben puta. Ell guarda les peces de les màquines noves que es construeixen i tot i que és molt difícil se'n surt bastant bé.
- Dia 5 de març, dilluns.** El "golfu" de l'Ayala ja ha tret les ungles castellanés dient que dins el magatzem no vol que parlem català. Això anava per en Bilbao i jo que sempre hi parlem.
- Dia 16 de març, divendres.** En Mestres s'ha adonat que els lladres han intentat entrar al pis.
- Dia 18 de març, diumenge.** En Mestres i l'Sbert tenen una obsessió a enraonar a les dotze de la nit sota la meua finestra. De vegades són quarts de dues quan acaben.

- Dia 19 de març, dilluns.** La germana d'en Mestres ha tingut un nen que he anat a veure al Sanatori Espanyol. M'ha dit que era l'únic amic tarragoní que l'havia anat a veure.
- Dia 20 de març, dimarts.** Els aliats travessen el Rin.
- Dia 22 de març, dijous.** Badant he estat robat a l'autobús.
- Dia 23 de març, divendres.** Hem fet un sopar commemoratiu de la fundació de l'Esquerra a l'hotel Montejo del passeig de la Reforma, on treballa l'amic Oliva de Girona. La cosa ha estat modesta però tots hem recordat coses de la data que celebrem.
- Dia 28 de març, dimecres.** He visitat l'agrupació de Tlalnepantla on hi ha algunes fàbriques i famoses pulqueries amb noms com *El manjar de los dioses*.
- Dia 31 de març, dissabte.** Ja en les petites vacances de Setmana Santa, pel fet de ser homes de confiança del patró només n'hem fet tres dies, si bé ens han doblat el jornal dels altres. He anat al poblet de nadius de Milpa Alta, darrere de Xochimilco. Molta olor de *pollo con mole* i pulqueries molt boniques.
- Dia 1 d'abril de 1945, diumenge.** El senyor Alfonso diu que l'antic resident català Sequés viu en un *rancho* ben embrutit, essent el seu principal plaer poder-se fotre les *xamaconas* que se li posen a l'abast, que allò ja sembla una casa de barrets.
- Dia 6 d'abril, divendres.** En Casademunt vol entendre molt de sardanes, però no crec que es ballessin primer a l'Ebre que a l'Empordà.
- Dia 9 d'abril, dilluns.** El general Clark ha desembarcat a Gènova accelerant l'ensorrament del front italià.
- Dia 10 d'abril, dimarts.** He anat a dinar al Casal Català on l'Esteller dirigeix el restaurant servit per unes criolles que diuen que en saben tant. L'arròs es l'únic que ha anat bé. En Joan Fortuny m'ha explicat, en el seu càrrec de conserge, que tot marxa molt bé.
- Dia 16 d'abril, dilluns.** Ha traspassat el President Roosevelt i ens ha deixat ben sorpresos. Tots compremem la dissort que ha tingut al no poder veure el dia de la rendició alemanya. Com pot ser que Hitler visqui i el President hagi mort? L'estimem tant per haver aixecat el seu país com per haver fet que entrés en la guerra. En la guerra civil espanyola ell no hi podia fer res. És Hitler i els seus prussians que ensorraren la República.
- Dia 19 d'abril, dijous.** Els russos han entrat a Viena
- Dia 20 d'abril, divendres.** Hi ha hagut la bola que el general Aranda manava a Madrid.
- Dia 22 d'abril, diumenge.** He anat al banquet de commemoració de la proclamació del 14 d'abril celebrat al Casino Militar, amb la presència del President Cárdenas, d'un representant de la República Mexicana i de la plana major dels republicans, socialistes, nacionalistes i comunistes espanyols. Hi ha hagut un refec entre el basc Aldasoro i el català Santaló amb nacionalistes castellans. Érem alguns centenars.
- Dia 27 d'abril, divendres.** Els guerrillers italians detenen Mussolini quan fugia cap Alemanya i l'han penjat en una plaça de Milà cap per avall, amb la seva amant.
- Dia 29 d'abril, diumenge.** El general americà Patton s'apropa a Berlín.
- Dia 30 d'abril, dilluns.** La conferència de San Francisco, que segons els entesos de l'àgora de l'Orfeo pot donar la solució al nostre plet, es va desenvolupant, però Molotov és la *vedette*.
- Dia 1 de maig de 1945, dimarts.** M'assabento que a l'Argentina, a l'estat de Santa Fe, hi ha una ciutat que porta el nom de Tarragona.
- Dies 7 i 8 de maig.** El dia 7 el general Jodl es rendeix als aliats a Reims i el dia 8 Keitel confirma la rendició a Berlín. Vet aquí la data tan esperada ja realitat. La premsa insinua que Hitler s'ha suïcidat. Encara una bogeria d'aquest infame foll que omple les planes dels

diaris i encara veurem les cares tristes de molts *gachupines* i nadius i criollos que per haver apostat a favor d'Alemanya semblen ressentits. Els republicans que aguantàrem la guerra tres anys a casa nostra hem estat venjats, i els milions i milions de morts a tota la terra per culpa dels nazis i feixistes han estat venjats.

Cal esperar que vinguin notícies de França i que ens portin les noves dels parents i amics que la ballaven a la guerra o en camps de concentració.

En l'eufòria general no perdem de vista què farà Franco.

Dia 9 de maig, dimecres. Faig 45 anys

Dia 16 de maig, dimecres. Disney en el film *Los caballeros* ha fet alternar actors amb dibuixos, un resultat bonic.

Dia 18 de maig, divendres. En Fages ja s'ha empescat de tornar els nois de Morelia a Espanya.

Dia 19 de maig, dissabte. Rebo la primera lletra de França que és del Joan Rodríguez Papesseit. Escriu que els coneguts estan tots vius però que l'han passat molt puta.

Dia 21 de maig, dilluns. Especulem que potser els ianquis ara ens deixaran entrar a casa seva.

Dia 25 de maig, divendres. Negrín ha arribat a San Francisco i es reuneix amb Prieto, Albornoz, Gordon Ordaz i Sbert que són allí per posar un plet a favor de la República. Aquesta unió ens dona esperances.

Dia 27 de maig, diumenge. Es dona notícia que els homes claus en la batalla final han estat Patton, Jukov, Montgomery, Leclerc i el tan estimat Montpellerí Latre de Tassigny.

Dia 28 de maig, dilluns. L'Orfeo ha celebrat el centenari del naixement de Verdaguer. En Sala ha llegit versos amb aquell fervor propi d'ell.

Dia 31 de maig, dijous. En Tísner ha parlat del doblatge dels films, cosa que afavorirà els catalans.

A l'orient els americans han guanyat les grans batalles d'Okinawa i Birmània.

Dia 1 de juny de 1945, divendres. Es comenta que en els acords internacionals que es prendran figura l'abolició de la prostitució. La idea no té rèplica, però segur que els vells enyorem les famoses cases de meques on tant ens havíem divertit.

Dia 6 de juny, dimecres. Semblen ja restablertes les comunicacions amb Espanya a través de Portugal i ja ens ha vingut la notícia, amb tots els ets i uts que el Barça ha guanyat el campionat de Lliga. Per celebrar-ho l'Aymeric i la seva colla han fet aparèixer una *Rambla* que ha estat la delícia dels esportius a l'Orfeo.

Dia 9 de juny, dissabte. Mala festa de Corpus ja que el reuma m'ha tingut al llit dos dies.

Dia 13 de juny, dimecres. Quan hem sabut que el senyor Irla havia nomenat en Carles Pi i Sunyer perquè formés un Consell amb homes de totes les tendències no ens ha agradat gens la notícia.

Dia 15 de juny, divendres. He visitat la grandiosa construcció del camp de futbol per a la Ciudad de los Deportes que dirigeix el nostre amic Bertran Cusiné. Hom creu que això d'anar als camps tan miseriosos de l'Espanya i de l'Asturias s'acabarà.

Dia 17 de juny, diumenge. L'estimat periodista Joan Tomàs ens ha fet una conferència comicoconyística en què ha dit que els gitanos entraren a la península per Barcelona.

Dia 19 de juny, dimarts. He assistit al Lírico a l'esdeveniment teatral màxim de l'any, s'ha arribat a les 200 representacions d'*Ancor, amo i senyor* de l'Artís per la companyia que dirigeix en Garassa, en la qual coopera l'Emma Alonso i altres.

- Dia 23 de juny, dissabte.** En la Conferència de San Francisco es va aprovar una proposició feta per Mèxic, per la qual es barra el pas a Espanya en les seves pretensions d'entrar a l'O.N.U.
- Dia 25 de juny, dilluns.** Llegeixo que el president Edouard Herriot ha dit que per molts països no és qüestió de canvi de règim sinó de canvi de moral.
- Dia 28 de juny, dijus.** A San Francisco s'ha signat la carta de seguretat de les 50 nacions unides.
- Dia 30 de juny, dissabte.** Acabada la conferència a San Francisco, es pot dir que l'amic Sbert ha destacat en la representació de la Junta Espanyola d'Alliberament.
- Dia 4 de juliol de 1945, dimecres.** L'assemblea d'esquerrans catalans convocada per l'Esquerra fou molt concorreguda. Santaló fou escoltat i felicitat i s'espera que hi haurà harmonia entre els esquerrans i afins.
- Dia 8 de juliol, diumenge.** Al bus, he sentit dir assenyalant un noi que pispava que anava *caqueando de caco*.
- Dia 13 de juliol, divendres.** Llegeixo que l'Arquebisbe Cámara de Río de Janeiro s'ha separat del papat, i ha fundat l'Església Catòlica Apostòlica i Brasileira. Aquí a Mèxic en temps del president Calles també se'n fundà una d'igual però mexicana.
- Dia 14 de juliol, dissabte.** Al Bellas Artes s'ha celebrat una festa commemorativa de la Marsellesa en la qual ha cantat l'Orfeó. Hom ha muntat un grup humà reproduint el grup de la Marsellesa a l'Arc de Triomf de París.
- Dia 16 de juliol, dilluns.** En Mestres i jo hem estat convidats a la Casa Ilar que regenta en Galés, a un dinar on l'originalitat ha consistit en menjar arengades a la brasa i bacallà esqueixat.
- Dia 18 de juliol, dimecres.** Els comunistes estan engrescats amb l'arribada d'en Negrín. Als catalans republicans no ens ha fet gaire emoció.
- Dia 20 de juliol, divendres.** En lloc de veure la sortida pel "*foro*" de Franco ens adonem que es comenten els seus discursos d'obertura a la democràcia. Què ha passat?
- Dia 25 de juliol, dimecres.** L'Sbert amb la sala de l'Orfeó plena de gom a gom ha parlat del desenvolupament de la Conferència de San Francisco, ha remarcat l'ajuda de la delegació belga i nord-americana per obtenir els acords positius que afavoreixin la República. Ha dit que era pessimista en la immediata restauració de la República.
- Dia 31 de juliol, dimarts.** Ha caigut com una bomba el triomf laborista en les eleccions britàniques. Tots els que tenim Churchill pel nostre salvador hem deplorat aquesta derrota, que un home tan eminent no mereixia.
- Dia 1 d'agost de 1945, dimecres.** Negrín ha omplert el Bellas Artes en un acte polític republicà. L'home ha passat la maroma sobre l'afer de la República. L'oratória ha estat bona.
- Dia 4 d'agost, dissabte.** Reunió a Postdam de Truman, Churchill i Stalin en què s'ha acordat la fórmula de tenir fermada Alemanya. Espanya ha quedat exclosa de tota preocupació.
- Dia 5 d'agost, diumenge.** He conversat amb el ja jaio pintor català Fabregat que és el que pinta els frescos de la meravellosa església franciscana de Coyocán.
- Dia 6 d'agost, dilluns.** L'explosió de la bomba atòmica a la ciutat d'Hiroshima del Japó ha caigut com una bomba. S'havia parlat que podien existir aquestes bombes, però de cop i volta la seva aparició i la seva mortalitat... No sabem què dir.
- Dia 8 d'agost, dimecres.** Rússia declara la guerra al Japó.
- Dia 9 d'agost, dijous.** Explota la segona bomba atòmica a Nagasaki.

- Dia 10 d'agost, divendres.** Es parla que Martínez Barrio convocarà les corts de la República a Mèxic.
- Dia 12 d'agost, diumenge.** El senyor Alfonso m'explica que el pare del tan estimat escriptor mexicà Jaime Torres Bodet, actualment secretari d'educació del govern mexicà, havia estat oficial de la tropa de Pancho Villa, cosa que li permeté protegir els catalans.
- Dia 13 d'agost, dilluns.** A la barberia he llegit que llogaven passis per determinat cinema.
- Dia 15 d'agost, dimecres.** Llegeixo la possibilitat que hagués existit un esfondrament de l'Atlàntida. Tot és molt confós i no em crec res.
- Dia 19 d'agost, diumenge.** S'han reunit les corts espanyoles en el Palau Municipal que hi ha al Zócalo. En Diego Martínez Barrio ha sortit elegit President de la República.
- Dia 21 d'agost, dimarts.** He visitat el taller de construcció de motors d'automòbil que l'enginyer Cárdenas ha muntat gràcies a l'ajuda de capitalistes mexicans. Són de 4, 6 i 8 HP i els anomenen Anahuac.
- Dia 25 d'agost, dissabte.** No cal dir que l'àgora de l'Orfeó ha comentat a fons el que ha passat a les Corts espanyoles. Hom s'ha sorprès que en Negrín dimitís i que fos nomenat, al seu lloc, en Giral. En Prieto és més polític, no crec que s'hi guanyi.
- Dia 29 d'agost, dimecres.** En Giral ja ha format Govern, ha nomenat ministre en Santaló. Els comunistes no hi prenen part.
- Dia 30 d'agost, dijous.** Es parla que Mac Arthur està a punt d'entrar a Tòquio.
- Dia 1 de setembre de 1945, dissabte.** Al Bellas Artes s'ha estrenat l'obra pòstuma de García Lorca *La casa de Bernarda Alba*. És un drama tremend que el poeta dedica a Margarida Xirgu, que fa temps que l'està representant a sud-amèrica. A mi m'agrada.
- Dia 2 de setembre, diumenge.** El Japó capitula i se signa dalt del vaixell de guerra *Missouri*, davant de Tòquio. Ja es pot donar per acabada la guerra que ha fet tants morts a l'Àsia i ha arruïnat tants països, encara bo que se n'ha salvat Austràlia per un pèl. No s'ha vist gens bé que Rússia declari la guerra al Japó quan estava a punt de capitular. L'Stalin és més oportunista que Cambó.
- Dia 11 de setembre, dimarts.** Aquesta data recorda la resistència i la seva celebració davant l'evidència que no es resol la tornada a casa; tindrà raó en Ricard que diu que passarem 20 anys a l'exili?
- Dia 16 de setembre, diumenge.** Jo no he tingut cap interès en la festa mexicana. Hom ha anat a la *colina de la Independència*, com sempre. El grup d'amics també està musti.
- Dia 20 de setembre, dijous.** Un nou peó del taller és el català de Tortellà, Anselm Vila. L'home sempre va de negocis. Ara em vol fer afiliar per obtenir un terreny que el sindicat ha expropiat a un per pistolero, per fer-m'hi una casa. Jo li dic que ell no ho faci.
- Dia 24 de setembre, dilluns.** Ens assabentem que en Tarrac s'ha casat amb la model, dona criolla, que jo vaig conèixer un dia que vaig anar a casa seva.
- Dia 26 de setembre, dimecres.** Com que ja tinc més d'un miler de *pesos*, en Vila diu que els posi en unes obligacions que donen el nou per cent, però en Mestres m'aconsella que compri dòlars.
- Dia 29 de setembre, dissabte.** M'adono que al matí, la majoria de gent que compra el diari és només per fer els mots encreuats.
- Dia 30 de setembre, diumenge.** L'efervescència per nomenar nou president de la República em diu en Mestres que només és una cosa simbòlica perquè ja se sap que qui sortirà és

l'advocat Miguel Alemany. Des de Madero serà el primer president civil. Parlant amb l'amic, acabem dient que quan tornem a casa nostra caldrà pensar en aquest sistema.

- Dia 1 d'octubre de 1945, dilluns.** El senyor Ros és un català que estigué molts anys a l'Havana, on va tenir un cafè amb varietats. Quan a Cuba era President Machado, en Ros va deixar el seu local als estudiants als quals havien prohibit una festa per honorar el Capità Capdevila, un militar que trencà l'espasa abans d'atacar els cubans. Aquest gest l'obligà a abandonar Cuba.
- Dia 5 d'octubre, divendres.** Carrers amb noms catalans a la capital, Albéniz, Barcelona, Cataluña, Ebro, Puigibert, Prim, Granados, Jaime Nunó, Padre Mercè, Pedrell, Mundet, Sidral, Tolrà, Prats, Torroella...
- Dia 8 d'octubre, dilluns.** El govern de la República espanyola s'estableix a l'edifici de l'ambaixada, Londres 10. Amb aquest motiu hi ha hagut una gran recepció.
- Dia 9 d'octubre, dimarts.** Al cinema Proyecciones del carrer Letrán, m'he esgarrifat veient en els documentals l'explosió de la bomba atòmica.
- Dia 10 d'octubre, dimecres.** El senyor Alfonso explica que essent governador de Mèxic Venegas, en temps de la monarquia, va fer que cada regiment portés a la bandera una Verge diferent. Diu que de vegades hi hagué batalla de Verges.
- Dia 15 d'octubre, dilluns.** Cinc anys de l'afusellament del President Companys. Avui ha estat afusellat el president de França Laval, entregat per Franco. Sembla una maledicció això.
- Dia 19 d'octubre, divendres.** Arriben els ministres del Govern de la República Trifón Gómez, Hernández Sarabia, Lluís Nicolau D'Oliver i Torres Campaña.
- Dia 20 d'octubre, dissabte.** Els diaris comencen a portar les quantitats de morts que ocasionà la guerra. Sembla ser que Hitler va fer matar 6 milions de jueus.
- Dia 21 d'octubre, diumenge.** He assistit a la inauguració del complex esportiu Chiapán. El *Jarocho* Guiot ha estat el guanyador de les proves atlètiques.
- Dia 24 d'octubre, dimecres.** Tots hem estat molt contents perquè en l'arribada de personalitats ha vingut en Nogués Biset, que tant coneixia a Montpeller. Uns quants l'hem visitat a l'Hotel Regis de l'Avinguda Juárez. Ha estat una conversa molt profitosa.
- Dia 31 d'octubre, dimecres.** S'ha celebrat l'homenatge al President Companys a l'amfiteatre Bolívar. La presència del Govern de la República ha donat solemnitat a l'acte, però li ha pres la vibració que li donem els catalans sols.
- 7, 8 de novembre de 1945.** Aquests dies els diaris parlen del cinquantenari de la coronació de la Verge Guadalupana.
- Dia 9 de novembre, divendres.** Ens sorprenem que els castellans es prenguin tan seriosament els nomenaments del Govern de la República. En Mestres dubta d'aquesta seriositat. Avui hi ha hagut votació a favor del Govern Giral.
- Dia 15 de novembre, dijous.** L'Esquerra s'ha reunit hi han estat representats els tres sectors. Hom ha escoltat Nogués Biset. Hi ha hagut unes preguntes molt pintoresques.
- Dia 17 de novembre, dissabte.** He anat a l'Hotel Regis a acomiadar en Nogués Biset que ha estat optimista pensant en la nostra tornada a casa.
- Dia 22 de novembre, dijous.** Els que anem al menjador vegetarià de la senyoreta Maria estem molt contents de la bondat del pastís de fruites que fa amb pomes i pinyes.
- Dia 24 de novembre, dissabte.** En Bilbao ja és l'encarregat de la secció d'ajustadors del taller; explica que per fer baixar la febre del seu fill, que té la tos ferina, li han fet fer un petit viatge amb avió.

- Dia 27 de novembre, dimarts.** Hom explica que en aquesta època de l'any es pot agafar una pulmonia si no procures tapar-te al canviar del sol a l'ombra. Quelcom d'això deu ser el que he agafat, un refredat molt empipador.
- Dia 30 de novembre, divendres.** Hom creia que en Prieto posaria obstacles a l'excessiva oficialitat del Govern de la República i no ha estat així per ara. A l'àgora de l'Orfeó es creu que un dia rebenarà. Mentrestant, hem fet publicar el seu discurs a les Corts amb la teoria del plebiscit i el pacte.
- Dia 3 de desembre de 1945, dilluns.** He anat al teatre Arbeu a veure la *Marina*, adaptació de l'òpera d'Emilio Arrieta, dirigida per Jaume Salvador. Com que el tenor Tito Guizar no ha estat bé, la *Marina* ha anat malament.
- Dia 5 de desembre, dimecres.** En Negrín també ha fet publicar la rèplica al discurs d'en Prieto en què remarca el diferent punt de vista respecte al pactisme.
- Dia 7 de desembre, divendres.** En la lletra de la mare, en García hi ha inclòs una foto dels amics que fan d'àrbitres de futbol en què ell també hi és comprès.
- Dia 8 de desembre, dissabte.** Vaig a veure una exposició d'avions emprats durant la guerra. Hi ha aquells *espiritfire* gloriosos que guanyaren la batalla de Londres.
- Dia 9 de desembre, diumenge.** Al restaurant dels germans Rodríguez s'ha parlat tant del torero Manolete que, avui que feia la primera corrida, he anat a veure què passava a les vores de la plaça. Les entrades es venien a preus astronòmics. El torero diuen que és falangista, però també es diu que ha anat a veure en Prieto.
- Dia 12 de desembre, dimecres.** A la premsa es repeteix molt l'argument que cal cristianitzar el món, però no veiem que els papes ni altres jerarquies religioses condemnin els que varen fer esclatar la guerra, començant pels militars de casa nostra.
- Dia 20 de desembre, dijous.** El senyor Alfonso diu que el Samper, concurrent dels matins a l'Orfeó i difamador de tothom, és un pinteta.
- Dia 25 de desembre, dimarts.** Les festes de Nadal les he passat al llit amb un atac de reuma terrible. És el cas que si vaig al vegetarià em debilito, si menjo aquells filets arrodonits amb cansalada de casa els Rodríguez tan saborosos em poso malalt.
- Dia 31 de desembre, dilluns.** En un dels grans cinemes del centre he vist *Por quien doblan las campanas* de la Fox, del gran novel·lista Hemingway, amb l'Ingrid Bergman de protagonista femenina. És un argument a favor dels republicans espanyols molt ben trobat que fa un gran impacte al món.

Aquest any es pot dir que és el més terrible de la història de la humanitat ja que hem vist com s'han hagut d'usar les bombes atòmiques, que d'un sol cop maten centenars de milers de persones. Per nosaltres acaba amb el signe de l'esperança de poder ser possible la tornada a casa.

Any 1946

- Dia 1 de gener de 1946, dimarts.** Josep Maria Miquel i Vergés, en una conferència, ha dit que la Infanta Isabel era filla del general Serrano i que Alfonso XII era fill del militar Puig Baldó, oncle de Puig i Cadafalch. Parlant d'en Prim digué que el feu matar el Duc de Montpensier.
- Dia 12 de gener, dissabte.** El taller ha plegat per reajustament i ha estat acomiadat tothom. Es diu que degut a la venda dels delegats solament hem cobrat 40 dies en lloc dels tres mesos que diu la llei.
- Dia 15 de gener, dimarts.** El senyor Alfonso m'ha parlat del pànic que tenen al llit els nadius mexicans, és per això que dormen en petates i diu que fins i tot generals procedents del poble, al costat del magnífic llit tenen el seu còmode petate, que és el que usen.
- Dia 20 de gener, diumenge.** Em balla pel cap fer una narració en la qual un atrevit català s'introduiria en les terres dels maies. Tot per explicar el que sé d'aquests simpàtics nadius tan abandonats.
- Dia 27 de gener, diumenge.** Amb en Tolosa he anat a casa l'Esteve Bou, cunyat de l'Altimir, per celebrar el naixement del seu tercer nen que es dirà Estevet.
- Dia 28 de gener, dilluns.** Hem reprès el treball al taller de l'empresa "Techo Eterno Eureka" amb un sou de 250 *pesos* mensuals, pagats a la quinzena. El taller ha reprès el treball amb pocs treballadors. Al magatzem sóc com un sots cap a les ordres de l'Ayala, encarregat principalment d'arranjat el desori de la col·locació de tota mena de peces i de coses.
- Dia 1 de febrer de 1946, divendres.** En Labranderos ha volgut seguir fent-me mala cara.
- Dia 8 de febrer, divendres.** Manolete inaugura l'enorme plaça de toros que en Bertran Cusiné ha construït a la Ciudad de los Deportes per encàrrec d'un multimil·lionari "Yucateco" amb plànols d'un enginyer francès. He seguit pas a pas aquesta construcció i he vist que moltes vegades hi treballaven tres mil homes en els tres torns del dia.
- Bertran Cusiné ha complert la paraula de construir la plaça en un any. Visca els catalans!
- Dia 20 de febrer, dimecres.** Amb en Tolosa i en Jordà he anat a veure un partit de futbol, Atlante-Espanya, en què en Ventolrà ha jugat molt bé i ha fet un gol com els que marcava quan tenia 20 anys.
- Dia 28 de febrer, dijous.** He vist a la gran plaça de toros de cinquanta mil persones de cabuda, com les de Madrid i Barcelona juntes, un colze a colze del mexicà Silverio amb Manolete. Feia anys que no veia una corrida, però s'han confirmat els antecedents referents a Silverio que s'embruta la panxa i els collons amb sang del toro per impressionar i al final mata, com pot, però mata el toro. Manolete toreja més conscient i el no moure's del lloc, degut a la flebitis diuen, es veu més manaire i més senyor. Hi havia una enorme gentada fascinada i fanatitzada per aquest espectacle brutal.
- Dia 1 de març de 1946, divendres.** Menjant a casa els germans Rodríguez de la cantonada, m'adono que només es parla de Manolete. Tota la ciutat parla d'aquest torero. Diuen que fa vàries corrides a la setmana i guanya molts *pesos*; una bogeria.
- Dia 5 de març, dimarts.** Al magatzem, l'Ayala s'ha enfrontat al Bilbao que és com l'encarregat de la secció d'ajustatge. Els meus grans amics Roure i Altimir ja no treballen al taller i en les oficines tampoc hi ha en Rouret, ni en Bladé ni en Blanc; en canvi continua Rossinyol que és qui em critica el meu castellà andalusat.

- Dia 13 de març, dimecres.** En Galés ens convida a Mestres i a mi a un dinar d'aniversari de la Casa-llar que regenta. La festa ha estat presidida per en Santaló. Els nois espanyols que educa, exmorelians, s'han portat molt bé. I tant mal que diuen d'ells. Hi havia el senyor Navarro que era catedràtic a Tarragona i que regenta una Casa-llar de noies. Ha explicat que un morelià féu una criatura a una noia acollida i que s'ha decidit acollir-los tots dos.
- Dia 18 de març, dilluns.** He visitat una exposició de figures de fang cuit precolombines dels Tarascos de Morelia que són una delícia.
- Dia 25 de març, dilluns.** No cal dir que el terratrèmol de Manolete ha mogut tant l'Orfeo que l'àgora ha trepidat per si era falangista, però ara opina que ja no ho és.
- Dia 31 de març, diumenge.** Feia dies que ens preparàvem per assistir a un dinar al Molino, per a festejar el bateig del nen Estevet de l'Esteve Bou; així que molt mudats hi hem anat amb Mestres i Tolosa. La mare, l'Antonietta Altimir, estava contentíssima de tenir al seu costat tants amics.
- Dia 1 d'abril de 1946, dilluns.** Després de Manolete arriben aquí cantaires i gent del teatre castellà, que vénen a provar els *camotes* (moniatos) dels *criollos*. He vist Miguel de Molina que va molt ben acompanyat de ballarines.
- Dia 6 d'abril, dissabte.** Una altra carta explosiva d'en Rodríguez Papasseit que com havia promès ha estat a Barcelona; ens retreu el que creu el nostre benestar i demana diners per la feina que li ha estat encomanada. Jo he ensenyat la carta als amics i veig que s'interessen pel que demana en Rouret i en Paco Messeguer.
- Dia 11 d'abril, dijous.** Visito la Primera Exposició Industrial Mexicana. Tot molt lluny del que havíem vist a Barcelona ja fa molts anys.
- Dia 14 d'abril, diumenge.** No em trobo gens bé perquè al magatzem agafo costipats o reuma i per això no vaig als actes commemoratius.
- Dia 17 d'abril, dimecres.** Es divendres de *Dolores*, vol dir divendres Sant, i ensinistrat pel senyor Alfonso, he anat al poblet de Santa Anita, lloc d'on antigament sortien uns canals propers a Xochimilco per on portaven les verdures a la plaça Tenotxitlan, fa 300 anys. Ara tot està en decadència i els canals semiabandonats.
- Dia 18 d'abril, dijous.** En els pocs dies que tenim de festa els que consideren empleats de confiança, he anat a Tepotzotlán, una vila de l'estat de Mèxic que té una meravellosa església del barroc més florit que es pugui imaginar, que formava part d'un cenobi de jesuïtes. Ha estat una excursió molt bonica.
- Dia 29 d'abril, dilluns.** He repassat el dietari que porto i trobo que hi ha moltes mancances. He pres apunts d'obres de teatre o narracions que penso escriure. La tornada a casa es veu difícil i per tant cal reprendre el treball d'escriure.
- Dia 30 d'abril, dimarts.** Amb quatre anys d'estar aquí m'he desfogat molt i les meuques ja només em serveixen per buidar-me. Alguns amics s'han aparellat amb dones del país, més aviat lletges i velles i això no m'entra.
- Dia 1 de maig de 1946, dimecres.** Ja no vaig a veure les desfilades que tant m'agradaven els primers anys. Ara em preocupa prendre banys de sol perquè em veig la pell massa blanca. Tot i que els banys del Carmen, prop del Tepito, amb piscines de bany pels dos sexes no són gaire recomanables hi vaig perquè són dels pocs que tenen solàrium.
- Dia 5 de maig, diumenge.** A l'àgora de l'Orfeo també ens ocupem de les eleccions franceses i de tot el que passa a França, que per això hi tenim familiars i amics. Ha sorprès que socia-

listes i comunistes haguessin quedat en minoria, agafen força els radicalsocialistes amb la coalició *Rassemblement des gauches républicaines*. En De Gaulle s'ha eclipsat.

- Dia 10 de maig, divendres.** Per demostrar el sentiment que tots hem tingut per la de mort de l'estimat filòsof Joaquim Xirau en accident de tramvia, l'Orfeoó ha fet una sessió necrològica; el seu deixeble Eduard Nicol ha estat l'encarregat de l'oració fúnebre. Ha parlat de Sòcrates i Plató i tothom l'ha escoltat atentament.
- Dia 12 de maig, diumenge.** Els castellanoparlants ja han creat moltes cafeteries i restaurants on s'apleguen penyes que es destaquen per diferents fervors polítics o tauromàquics. Així veig com en la cafeteria Betis hi ha penyes barcelonista i madrilenya front a front.
- Dia 15 de maig, dimecres.** Els germans Costa s'han dividit i el Dalmau ha fundat el restaurant Embajadores, al cèntric passeig de la Reforma.
- Dia 17 de maig, divendres.** Ja se'ns acaba a Tolosa i a mi el gaudir del piset d'en Mestres perquè aquest s'ha decidit a anar-se'n cap a França per reunir-se amb la seva muller. Tant que jo vaig fer per assegurar les portes perquè no hi poguessin entrar els lladres, que tres vegades havien intentat d'entrar-hi. Cal dir però que els diferents punts de vista de Tolosa, comunistoide, i en Mestres, liberal, xocaven continuament; el resultat era que jo no podia dormir.
- Dia 20 de maig, dilluns.** Hom fa córrer la bola que Giralt ha dit que a la tardor Franco no seria dictador.
- Dia 25 de maig, dissabte.** El senyor Alfonso diu que em caldria anar a veure el safareig públic d'Iztacalco, on les dones no parlen.
- Dia 30 de maig, dijous.** En les converses que sostenen l'Sbert i Mestres he sentit que el primer li retreia que actuava amb precipitació a l'anar a França.
- Dia 2 de juny de 1946, diumenge.** En Galés, gens partidari de l'anada d'en Mestres a França, li dedica un sopar en què assistim en Tolosa i jo. Cal dir que a en Galés li ha provat Mèxic i dona gust de sentir parlar de les coses interessants que passen.
- Dia 5 de juny, dimecres.** He ajudat en Mestres a fer les maletes durant uns dies i avui l'he anat a acomiadar a l'estació de Buenavista en el seu viatge en tren a Nova York. El vagó de primera es diu *cape rosier*, i el conduirà en quatre dies a la gran capital. Ni jo ni els amics estem convençuts de la necessitat d'aquest viatge.
- Dia 7 de juny, divendres.** Com m'havia dit en Mestres, roba i atuells de cuina que jo no necessitava els he donat a les dues dones que s'alternaven a fer la neteja del pis. S'han barallat com a panteres per la possessió d'una ampolla de vinagre de marca.
- Dia 8 de juny, dissabte.** Tolosa i jo ens canviem a una dispesa del carrer Isabel i Virginia. Tenim una habitació gran amb balcó i amb un llit per cada un. La mestressa és filla de gent del nord de la península.
- Dia 14 de juny, divendres.** La fira del llibre ha estat millor que la de l'any passat. En Cabruja hi ha venut el seu llibre *Raïm*.
- Dia 16 de juny, diumenge.** He anat a veure amb Tolosa el partit Atlante-Moctezuma que era d'homenatge a Ventolrà pels seus 25 anys de futbol professional.
- Dia 18 de juny, dimarts.** A la diada de Catalunya a la fira del llibre, han actuat els ballets de l'Orfeoó i l'assistència de la ja famosa actriu de cinema Emília Guiu ha estat molt celebrada.
- Dia 25 de juny, dimarts.** Hi ha qui no es vol creure que l'avui famosa Guiu no és altra que aquella doneta "boteta" amb una criatura molt escarransida que dormia a la sala de ball

- d'Ain Sebaa a Casablanca. Ell, el castellanoparlant que l'acompanyava, l'ha abandonat i ara ja té un amant de molt pes amb molts *pesos*.
- Dia 7 de juliol de 1946, diumenge.** Dia de l'elecció del President de la República Mexicana. He donat el tomb per llocs on es votava i no es veia res d'extraordinari. A la nit els periodistes en els diaris han dit que no hi havia hagut la *matazon* de les passades eleccions, confirmant que sols hi havia hagut sis morts en tota la República.
- Dia 18 de juliol, dijous.** L'Adell de Monterrey, que quan ve a la capital sempre vol que jo l'acompanyi, s'ha mostrat molt interessat per les cartes d'en Rodríguez Papasseit. Així, ha fet que es convoqués la nostra comarca. A la reunió han assistit en Rouret, Adell, Pino, Fortuny, Paco Messeguer, Folch, Pedret, Falcó, Esteller, Solé de Mora i jo. S'ha decidit recaptar quantitats i enviar-les a la seva muller.
- Dia 22 de juliol, dilluns.** Els elements nadius que fan de mossos del magatzem no són gens de fiar i com que desapareixen broques i altres coses he de fer de detectiu per descobrir els pispes.
- Dia 25 de juliol, dijous.** Jo ja sabia que del *maguei* se'n treia el *pulque*, el *mescal*, cucs pels entrepans, fils per fer corda i pinzells, però he vist que també es mengen les flors.
- Dia 27 de juliol, dissabte.** Se sap que el President Irla ha ampliat el Consell amb els senyors Serra i Moret, Pau Padró i el Dr. Francesc Paniello. Això ha agradat molt als de la comunitat catalana que continuen amb els seus tretze.
- Dia 1 d'agost de 1946, dijous.** De fa temps, al passar per Tacubaya he anat veient com es treballava en la construcció d'un supermercat imitació dels del país dels *gringos*. Suposo que no serà tant. Avui s'ha inaugurat i he entrat a veure'l. És una cosa ben pensada per a les persones riques.
- Dia 7 d'agost, dimecres.** He llegit les memòries d'Ossorio Gallardo i m'ha quedat a la memòria la seva afirmació que els únics homes que varen veure clar la política que s'havia de fer a Espanya foren Prim, Pi i Margall i Maura.
- Dia 10 d'agost, dissabte.** Vaig molt sovint al carrer Mesones on l'Oliva de Girona té una miscel·lània que regenta el fati del seu fill amb en Cabruja d'ajudant. Per allí veiem sovint negres de Cuba que la majoria de vegades són boxejadors, encara que també d'altres són conspiradors. El sorprenent és que la majoria d'ells porten cognoms catalans.
- Dia 15 d'agost, dijous.** La ciutat s'ha engalanat per rebre el general Eisenhower, s'han tirat papers de colors tallats des dels balcons com a Nova York. Jo l'he volgut veure. És un home de pell rosada i de posats infantils. Tots recordem que l'home fort era en Marshall qui va haver de renunciar a ficar-se a Europa per les disputes que havia tingut amb Churchill.
- Dia 20 d'agost, dimarts.** La criada de la dispensa (*gata*) tot i que va voler que tinguéssim una creu de palma al capçal del llit, l'ha tret per pispa.
- Dia 26 d'agost, dilluns.** L'encarregat general del taller, el català Labrandero, després de tantes escenes amb els obrers i amb mi s'ha acomiadat. La incultura és la mare de la rucadura.
- Dia 1 de setembre de 1946, diumenge.** La senyora Remedios, la dispensera, ha celebrat el seu sant. Hi ha hagut ball amb molta concurrència de *chamaconas* amb les quals en Tolosa s'ha divertit molt.
- Dia 5 de setembre, dijous.** A l'àgora de l'Orfeo s'ha comentat molt el desbancament del poder de Léon Blum a França. Hi ha qui creu que això serà l'enterrament del socialisme i que els comunistes apretaran de valent. L'estimat Sanahuja sempre deia que no calia fiar-se ni d'uns ni d'altres perquè tots dos portarien a l'estat totalitari.

- Dia 11 de setembre, dimecres.** La conferència d'aquest any a l'Orfeó ha estat a càrrec d'en Serra i Moret qui ha parlat molt que cal, sempre, estar orientats cap a casa nostra. Ell predica un socialisme a l'anglesa que no agrada als nostres socialistes.
- Dia 12 de setembre, dijous.** Als diaris han donat la notícia que el llicenciat (advocat) Miquel Alemany ha estat elegit president de la República Mexicana. Jo he dit que aquest nom em fa olor de cremat.
- Dia 16 de setembre, dilluns.** Els uns per aquí, els altres per allà ben lluny de celebrar aquesta gran diada mexicana. Jo abans de dinar sempre faig una mica el badoc. Tot i que és difícil traspasar la manifestació, em poso en llocs on tinc un restaurant conegut per anar a dinar. Encara que les *meseras* cobren doble sempre et tracten malament, com si els molestés que hi anéssim a menjar.
- Dia 23 de setembre, dilluns.** Festa Major a Tarragona. M'empipa que tot dient-me alguns "cònsul" no hagi pogut organitzar una celebració com fan els de Reus. De totes maneres estreno una gavardina grisa.
- Dia 24 de setembre, dimarts.** A la placeta del carrer de l'Ajuntament on hi ha l'església dels frares Mercedaris he vist que celebraven la festa del dia.
- Dia 1 d'octubre de 1946, dimarts.** Avui s'ha acomiadat del magatzem de l'Eureka el jove Sergio Ehrlich, un home ros divorciat amb qui mantenia una simpatia mútua. És el clàssic mexicà que s'enamora a primera vista i rapta la nòvia. Es fa el casament que no rutlla, divorci i preocupacions per pagar el convingut a la divorciada. El jove és *parrandero* i no li manquen dones. Jo el vaig salvar d'una anèmia que el portava a una leucèmia fent-li menjar bistecs de bou.
- Dia 4 d'octubre, divendres.** Sóc dels comptats catalans que veuen per primera vegada a la televisió una corrida de toros, cosa que s'ha vist a l'hotel del Prado.
- Dia 6 d'octubre, diumenge.** Anava sovint a veure la construcció de l'estadi olímpic del Pedregal. Avui l'he vist inaugurar amb un partit de rugbi americà entre dos equips universitaris. L'estadi portarà un frontal de Diego Rivera molt extraordinari.
- Dia 8 d'octubre, dimarts.** M'adono que el secret que els moniatos (*camotes*) fossin morats era que estaven bullits amb betavet.
- Dia 11 d'octubre, divendres.** L'Andreu Abelló ha fet el parlament, al Casal Català, de commemoració de l'assassinat del President Companys. Ha dit que en l'avenir caldrà emprar l'audàcia mexicana per al recobriment de Catalunya.
- Dia 13 d'octubre, diumenge.** Dia de la *Guadalupana*. M'assabento que a la muntanya del Tepeyac els nadius adoraven la deessa Tonantzin (nostra Mare en Nàoa). Fou el franciscà Zumàrraga a qui se li acudí canviar-li el nom i dir-li Virgen Morena.
- Dia 15 d'octubre, dimarts.** En l'aniversari de l'assassinat del President Companys el criminal de guerra Goering s'ha suïcidat per por d'esser penjat.
- Dia 16 d'octubre, dimecres.** Avui han penjat els primers generals nazis.
- Dia 23 d'octubre, dimecres.** La reunió de l'ONU d'avui ha despertat entre els catalans grans esperances. A l'àgora de l'Orfeó s'és optimista.
- Dia 28 d'octubre, dilluns.** "El Paco" és un joc de cartes que es juga a l'Orfeó amb vuit baralles, els contendents tenen la meitat de cartes cada un, i han de fer una mena de solitari. Guanya el que acaba més aviat.
- Dia 4 de novembre de 1946, dilluns.** L'ONU passa a l'Assemblea l'afer d'Espanya, cosa que ens deixa a tots molt contents.

- Dia 6 de novembre, dimecres.** D'una tallada de cabells a l'espanyola en diuen *casquete desvanecido* i a la mexicana *castaña*.
- Dia 8 de novembre, divendres.** Al Casal Català hem fet un sopar de benvinguda a Marina Solanes, la tarragonina arribada de poc que s'havia casat amb l'Álvarez, fill de l'enganyacriades, per poders. Ens hi trobàvem en Valdés, la Perelló i Pino, Esteller, Fortuny, Pedret...
Parlant amicalment ha dit que el baster Espanyol, ara inspector de mercats, ja ha posat a la presó a quasi tots els venedors; que al xalet de l'arquitecte Antoni Pujol fou sorpresa una reunió de gent esquerrana i foren detinguts en Ll. Vives, en Solé baster, militars destituïts per la dictadura i un fill de l'arquitecte, entre d'altres; en Cabanes el foraster que presidia el Tarragona F.C., marxà de Tarragona enduent-se els diners recaptats per aplanar el nou camp; la presó nova l'edifiquen els mateixos presos molts d'ells amics nostres, i records de la Teclera Soriano.
- Dia 16 de novembre, dissabte.** Veig el primer partit nocturn de futbol amb il·luminació elèctrica entre l'Espanya i el Moctezuma. L'efecte és fascinant, principalment l'herbei del camp.
- Dia 17 de novembre, diumenge.** Una *polla* són dos ous deixatats amb xerès.
- Dia 19 de novembre, dimarts.** La conya del dia és el crac econòmic d'en Bilbeny que feia companyia amb un israelita de tan bon cor que, després de perdonar-lo, l'ha enviat a la seva finca d'Acapulco perquè es refaci de l'ensurt.
- Dia 28 de novembre, dijous.** He assistit a l'enterrament de l'Artemi Aiguader a qui havia fet moltes visites en la seva llarga malaltia, en el pis on vivia amb la seva amant i el pintor Porta.
- Dia 29 de novembre, divendres.** En Prieto s'ha enutjat molt i ha publicat un article violent contra el Govern de la República Espanyola perquè el sotssecretari, De Benito, va donar un document als *gachupines* en què es marcava el lloc on està enterrat l'Hernando Cortés.
- Dia 1 de desembre de 1946, diumenge.** Miquel Alemany, nou president de la República Mexicana, ha pres possessió del càrrec i amb aquest motiu he vist la gran desfilada que s'ha fet per festejar la diada. Ha desfilat tropa de l'Argentina, banda de Música i conjunts femenins i masculins de Texas, marines argentins i canadencs i per primera vegada veig el sorprenent espectacle d'una esquadreta d'avions propulsats a raig.
- Dia 6 de desembre, divendres.** La tossuderia de menjar xocolata per postres després de l'esmorzar de la *torta* (entrepà) de pernil o guajalote m'ha produït reuma.
- Dia 13 de desembre, divendres.** A San Francisco l'ONU aprova no mantenir relacions amb Franco. Aquesta mesura sembla que farà claudicar el dictador.
- Dia 20 de desembre, divendres.** La mare m'escrui que va rebre les meves mil pessetes quantitat que li penso enviar de tant en tant.
- Dia 25 de desembre, dimecres.** La mestressa de la dispensa, senyora Aguirre, ha estat fent *posadas*, sempre amb gran avalot. Com que hi assistia en Tolosa jo tenia el pretext que m'havia de llevar de matí. Un dia a l'aixecar-me vaig adonar-me que dormia amb una "concurrenta", però una nit que va sonar un tret va venir tot esglaiat dient que li havia passat molt a prop. Hi hagué tant batibull en aquells dies que la filla de la senyora Aguirre s'escapà amb el noví. I tan catòlics que deia ella que eren.
- Dia 31 de desembre, dimarts.** El comiat de l'any, al Folies Bergère de ciutat de Mèxic, amb la superatòmica cubana Antonieta Pons ha estat molt celebrat pels assistents.

S'acaba l'any i les esperances que havíem posat en que un govern de la República a l'exili podria encaminar-nos a casa nostra han estat fallides. Ara l'àgora de l'Orfeo ja comença a pensar que potser seria millor la fórmula que predica en Prieto. En fi, el temps potser ho arranjarà.

En els escrits, dins la carpeta de recordatoris d'aquest any, conservo una còpia d'un article d'Antoni M. Sbert a *La Nostra Revista*, de l'Avel·lí Artís en què tot i queixar-se que la Fundació Ramon Llull no pot desenvolupar els seus plans de publicacions, està content perquè la "Col·lecció Catalònia" de l'Artís ha publicat *La Història de Catalunya* de Bosch Gimpera i Ferran Soldevila.

Any 1947

- Dia 28 de gener de 1947, dimarts.** Crisi del govern Giralt perquè li han retirat el suport el PSOE, la CNT, la UGT i l'ERC.
- Dia 5 de febrer de 1947, dimecres.** A l'àgora de l'Orfeo s'especula que la vinguda de Salvador de Madariaga pugui ser deguda a converses amb Prieto per buscar la conformitat de sectors d'exiliats, per implantar la monarquia.
- Dia 7 de febrer, divendres.** Un diari porta una entrevista amb Madariaga en què fa una ensabonada als pobladors de les regions més destacades d'Espanya.
- Dia 10 de febrer, dilluns.** Sorpren la gran rapidesa amb què Llopis del PSOE ha format govern a París amb Julio Just, Uribe, Santaló, Valera, Trifón Gómez i Irujo. Com molts havíem pensat, s'ha vist que el Govern de la República a Mèxic no tenia cap consistència.
- Dia 13 de febrer, dijous.** Els comprimits homeopàtics m'han curat el reuma.
- Dia 15 de febrer, dissabte.** En la reunió de l'Esquerra s'ha reelegit la Junta anterior i s'ha encomanat a l'Andreu Abelló que procuri aglutinar la gent de l'Esquerra en el si de l'agrupació.
- Dia 28 de febrer, divendres.** La fruita *Zapote borracho* és embafadora.
- Dia 1 de març de 1947, dissabte.** L'homenatge a Marcel·lí Domingo que la *Izquierda Republicana* ha fet en el Centro Republicano Español ha estat molt concorreguda.
- Dia 3 de març, dilluns.** Mèxic ha fet una gran rebuda a Truman. Jo l'he anat a veure i m'ha semblat un home bo.
- Dia 6 de març, dijous.** Aquí al treballar se li diu *Chamba* una mica conyísticament.
- Dia 8 de març, dissabte.** Nova reunió de l'Esquerra a la qual acudeixen representants de les tres tendències. Es nomena nova Junta i un Comitè Polític. Com que han tret a en Duran jo no hi estic conforme, però aquest em diu que així s'ha pogut impedir que l'Andreu Abelló tirés endavant una mena de federació amb direcció des de Mèxic, que hauria fet possible la seva estada en aquest país.
- Dia 10 de març, dilluns.** Tot i que els amics em deien que era una rucada persistir a buscar els lladres del magatzem, que obeeien a l'ambient que regnava en tota la fàbrica on el patró era el principal *caco*, per dignitat avui he pogut acusar el principal pispas quan he agafat el *chino* Reyes robant un paquet de broques. El Reyes era com un lacai de l'Ayala i es creia que no el denunciaria. Encara sort que a l'administrador de la fàbrica, l'asturià Rico, li ha semblat bona la meua actitud i m'ha dit que vigilés l'afer del bronze.

- Dia 15 de març, dissabte.** El premi per la denúncia ha estat ben escàs, només un augment de 60 *pesos* al mes.
- Dia 20 de març, dijous.** El senyor Maleras és un vell resident de Torredembarra que va fer els diners traficant amb maons i altra obra cuita, és amb qui fem tertúlia al matí tot llegint els diaris. El senyor Alfonso diu que és un pillet. A aquesta tertúlia també ve el mestre de cases Bosch, que ho sap tot de Mèxic.
- Dia 30 de març, diumenge.** *Ixtle* és el cordill fet de les fibres que s'extreuen del magüey assecat.
- Dia 1 d'abril de 1947, dimarts.** Franco s'ha erigit en regent acompanyat d'un consell de regència. Els que especulen amb el retorn de la monarquia exulten. Molts pensem que en Mestres, que sempre parla d'aquesta solució, potser tindrà raó.
- Dia 6 d'abril, diumenge.** He aprofitat els cinc dies de vacances per prendre banys de sol al terrat del balneari del Carme. No m'atreveixo a banyar-me a la piscina amb aquell maremàgnum de jovenalla. Als banys de San Agustín del carrer Uruguai hom es podia banyar i nedar amb tota seguretat.
- Dia 9 d'abril, dimecres.** A l'àgora de l'Orfeó els principals pontificadors que són en Josep Bordes de la Cuesta, Salvat i Roca de Reus, pensen que Franco hi haguera guanyat posant de rei en Joan, Comte de Barcelona.
- Dia 14 d'abril, dilluns.** Un grup hem celebrat la commemoració d'aquesta diada i la fundació de l'Esquerra al restaurant Chapultepec i un altre grup solament el 14 d'abril al restaurant Morocco.
- Dia 18 d'abril, divendres.** S'ha comentat que es torna a veure en Rouret en aquests actes després d'un temps d'eclipsi per raons econòmiques. Es diu que en Paco Messeguer ho ha arranjat.
- Dia 25 d'abril, divendres.** En la cinquena fira del llibre se celebra el quart centenari de Cervantes. La caseta dels catalans ha estat molt concorreguda.
- Dia 1 de maig de 1947, dijous.** He anat a sentir en Prieto al Centro Republicano del carrer Tacuba. S'ha esforçat a convèncer-nos que calia sacrificar el Govern de la República a l'exili, que resulta difícil de mantenir, per una mena de Consell representatiu de la solidaritat de tots els antifranquistes.
- Dia 4 de maig, diumenge.** A l'Orfeó es parla de canviar de local perquè el del carrer Uruguai ja resulta rònc i brut.
- Els cinc anys que fa que som a Mèxic han millorat les condicions econòmiques de molta gent i ja les dones demanen més netedat.
- Dia 10 de maig, dissabte.** He anat a veure un Atlante-Veracruz al Camp Nou. Prèviament, amb en Tolosa hem anat a casa en Jordà a esmorzar perquè està pròxim a la fàbrica on treballa, és al carrer Florida del famós barri de *cacos* de Tepito. L'esmorzar ha estat de milionaris i d'allí hem sortit amb el Cadillac d'en Jordà cap el Camp. El partit l'ha guanyat l'Atlante, que no agrada als amics per coses del Ventolrà. Al sortir del camp el Tolosa m'ha convidat a dinar al restaurant del Centro Republicano Español que regenta en Jordà i el seu germà, un tenoret arribat fa poc de Barcelona.
- Dia 11 de maig, diumenge.** Aquest any no hi ha hagut un gran concert de l'Orfeó, ens hem acontentant amb el concert que han fet a la fira del llibre, amb la presència de la gran actriu Emília Guiu que ara està tan de moda.

- Dia 18 de maig, diumenge.** Em feliciten perquè el Nàstic ha guanyat el Barça en partit corresponent a la copa. Per lletres que m'escrivi Garcia ja se com va tota aquesta gresca del Nàstic a primera.
- Dia 24 de maig, dissabte.** Passo un nou atac de reuma articular als dits grossos dels peus. Els comprimits receptats per en Gispert no s'han dissolt als budells i ara vol provar unes injeccions.
- Dia 30 de maig, divendres.** Assisteixo als assajos de la que serà la darrera obra representada a l'Orfeo.
- Dia 7 de juny de 1947, dissabte.** El senyor Enric Botey, president honorari de l'Orfeo, és homenatjat amb la representació de l'obra *Els germans Ferrerons* del reusenc Jaume Caballé, per agradar a M. Roca. La representació ha estat plena de defectes.
- Dia 10 de juny, dimarts.** No es parla de res més que de la trifulga que hi ha hagut entre l'Arnau i en Gonfans. Els dos sallentins s'han barallat per 15.000 pesos que l'Arnau, que té una fàbrica de teixits a Atlitxco, va deixar a en Gonfans per comprar una farmàcia. En Gonfans es veu que es comprà un automòbil per anar veient farmàcies amb la seva muller, la Quimeta Roca de Reus.
- Dia 19 de juny, dijous.** El tal Casillas, que és un crioll que fa de mecanògraf al magatzem, ha vingut acompanyat d'un negre molt miserios dient que el volia col·locar a la fàbrica. Res a fer perquè en Rico no vol negres per a res, ja en té prou amb el mal resultat del *chino* Flores.
- Dia 25 de juny, dimecres.** Es diu *chino* a qui té els cabells arrissats.
- Dia 30 de juny, dilluns.** Al magatzem hi ha molts *bujarrons*, que es tornen bojós per poder *coger* (cardar, donar...) a l'enginyer *cartagenero* i de *la armada* (la marina) Rodríguez.
- Dia 6 de juliol de 1947, diumenge.** El referèndum que Franco ha organitzat perquè el votessin els que pateixen en aquell pobre país ha estat comentat pels diaris com una farsa. Ni Washington ni Londres li han donat cap importància.
- Dia 8 de juliol, dimarts.** Els vint-i-cinc mil milions oferts per USA a Europa fan pensar que els països estimats podran ressorgir més aviat. És un interrogant saber què farà Franco.
- Dia 11 de juliol, divendres.** Els amics Vidal i Pedret inauguren la seva confiteria *Las Ramblas* que està molt ben situada i és molt elegant.
- Dia 16 de juliol, dimecres.** A l'anada a Londres de Prieto se li atribueix la intenció d'entrevistar-se amb el Duc d'Alba, Ventosa Calvell i Gil Robles per restaurar la monarquia a Espanya.
- Dia 20 de juliol, diumenge.** A l'esglesia de Tonatlan veneren un eccehomo agenollat amb un gran forat com a ferida. Molt supertràgic.
- Dia 27 de juliol, diumenge.** Tlalpan és una vila que es destaca per les seves fonts i surgències, que són molt espectaculars.
- Dia 1 d'agost de 1947, divendres.** Els *gachupines* quan es barallen amb els criolls els diuen que són els seus pares, per humiliar-los.
- Dia 7 d'agost, dijous.** Llopis ha dimitit de la Presidència de la República Espanyola atenent els acords del congrés dels socialistes a Tolosa influenciats per Prieto.
- Dia 12 d'agost, dimarts.** Martínez Barrio ha ofert la presidència a Carles Pi i Sunyer i al President Aguirre que han declinat l'ofertament.
- Dia 15 d'agost, divendres.** Penso que la mare deu haver llegit el meu sonet.

- Dia 17 d'agost, diumenge.** S'ha realitzat el meu pronòstic que la selecció mexicana guanyaria el Ferencvaros F.C. d'Hongria.
- Dia 20 d'agost, dimecres.** Hi ha el carrer Claver, amb els d'altres músics, prop de la Calzada de la Villa.
- Dia 24 d'agost, diumenge.** Álvaro de Albornoz ha format govern amb Arauz, Valera, Just, Torres Campaña, Hernández Sarabria i Salvador Quemada. Els bascs i catalans no han donat ministres però hi col·laboraran.
- Dia 29 d'agost, divendres.** Assajant de fer ploure amb cristalls de gel hi ha hagut inundacions a la ciutat.
- Dia 1 de setembre de 1947, dilluns.** La mort del torero Manolete, que tant s'havia fet estimar a Mèxic, ha produït una commoció entre la *gachupinada* i criolls adherits. Al restaurant dels germans Rodríguez he fet la conya de donar-los el condol ja que ploraven de veritat. Una cosa inconcebible.
- Dia 11 de setembre, dijous.** La commemoració de la diada ha tingut com a orador en Gilabert de Reus.
- Dia 15 de setembre, dilluns.** Al vell estadi he vist la festa de *Los hombres voladores*, que consisteix en clavar una soca de pi de vint-i-cinc metres d'alçada on hi ha quatre cordes caragolades. Els homes s'enfilen com si es tractés d'un ritus dels Huastèques de Papantla. Es lliguen la corda a la cintura i prenen embranzida, al descaragolar-se fa l'efecte que volen. És un folklore arriscat de molt d'efecte.
- Dia 23 de setembre, dimarts.** Recordant la Festa Major de Tarragona.
- Dia 25 de setembre, dijous.** A casa Cabruja es comenta que en Roc Boronat s'ha separat de la seva dona perquè aquesta gran calenta es fotia el noi afillat que portaren de Catalunya. El noi és però un bandarria que ha explicat en plena tenda d'en Cabruja, que amb els nois dits de Morelia havia estat a casa del *gachupin* Don Fructuoso qui, per deixar-se-la mamar, li donava quinze *pesos*.
- Dia 1 d'octubre de 1947, dimecres.** Rebo una lletra d'en Tarradellas que explica on el nostre partit és cada dia més estimat a dins i fora de casa nostra.
- Dia 3 d'octubre, divendres.** Per l'Orfeó Català es parla de les activitats que tenen els catalans que purguen penes a la penitenciària de la ciutat de Mèxic. En Pujol del PSUC ven tequila dins d'ampolles de gasosa i es fa molt ric; en Perramon utilitza presos per a la fabricació en comú de *huaratches* (sandàlies). Això ho fa córrer el Juhé gran que fa poc ha sortit d'allí, afegint que l'assassí de Trotski no és altre que un català de cognom Mercader.
- Dia 15 d'octubre, dimecres.** L'Orfeó commemora l'afusellament del President Companys amb un discurs d'en Joan Moles. Al Casal Català commemoren l'assassinat del President Companys i la mort de l'Ignasi Iglésies; n'està a càrrec el lleidatà Josep Maria Francès, Navarro i Costabella fa els discursos.
- Dia 20 d'octubre, dilluns.** A l'Orfeó hi ha qui dóna transcendència al resultat de les converses de Prieto amb els monàrquics, a Londres.
- Dia 25 d'octubre, dissabte.** El madrileny Antonio Ayala, cap del magatzem de l'Eureka, cau malalt d'angina de pit.
- Dia 26 d'octubre, diumenge.** He dinat a casa el Diputat Riera en companyia d'en Tolosa per donar-li el comiat. La seva dona ha estat molt afectuosa i hem pogut veure com creixen les seves cinc filletes i com el fill Agustí es fa un home de profit. En Riera ha canviat

com de la nit i el dia de com estava quan treballava a l'Eureka. Tots celebrem que aquest martorellenc hagi reaccionat tan admirablement.

Dia 2 de novembre de 1947, diumenge. Dinem per celebrar el seu comiat, en Tolosa i jo, a casa l'Esteve Bou on som molt afectuosament atesos per la seva muller i pels seus fills.

Dia 3 de novembre, dilluns. Visito el *Panteon* (cementiri) francès, que presumeix d'una reproducció de l'escultura dedicada a la Marsellesa, de l'Arc de la plaça de l'Estel a París.

Dia 6 de novembre, dijous. Les reunions de la UNESCO inauguren els edificis de la Normal (escola de mestres), d'arquitectura molt moderna i atractiva.

Dia 9 de novembre, diumenge. Hem celebrat el setè concert anyal de l'Orfeó al teatre Ideal amb molt poca concurrència. Amb els catalans tan dividits és difícil que les coses vagin bé.

Dia 13 de novembre, dijous. Els diaris diuen que en la reunió de l'ONU a Nova York s'ha ratificat condemnar el règim franquista.

Dia 15 de novembre, dissabte. Intercalo aquí la notícia de la mort del meu germà Joan que he sabut per una carta de l'altre germà, Josep. Sento molt el traspàs d'aquest germà perquè comptava, en el possible retorn, més amb ell que amb en Josep.

Dia 16 de novembre, diumenge. Acomiada a l'aeroport l'amic i company de dispesa de molts anys en Miquel Tolosa, que retorna a Barcelona per un quasi ultimàtum del seu pare. Darrerament amb la seva mania del suïcidi em tenia enquimerat, la sort fou que en Rouret em digué com l'havia de tractar per calmar-lo.

Dia 17 de novembre, dilluns. Acomiada l'Adell i muller que han estat aquí a fi d'operar-se d'una hèrnia doble, després d'haver patit una paràlisi facial. He estat moltes vegades a l'hospital a veure l'Adell.

Dia 22 de novembre, dissabte. Mor l'Antonio Ayala, cap del magatzem. En el cementiri, ha estat un espectacle denigrant el dels seus fills, incapaços d'aguantar fins el final de l'enterrament.

L'Ayala era un pinxo madrileny que tot i esser de la massoneria tenia manies anticalanes. Va arribar a dir que en Bilbao no volia que parléssim castellà al magatzem. Jo em vaig imposar perquè va descobrir que li era el més útil davant el maremàgnum i la pilleria que existia al magatzem.

Jo treballo per dirigir el magatzem.

Dia 24 de novembre, dilluns. Aquest mes de novembre és terrible, morts, comiats, trasbalsos i per acabar-ho d'ennegrir he de canviar de dispesa i passo a Mesones 36, davant de la tendeta d'en Cabruja on viu la seva promesa Rosita. Pago 50 pesos a un senyor de cognom Alcaide que viu tolit al llit. No cal dir que el pati és bonic, però hi ha un enorme soroll de lloros, gats, gossos, ràdios i criatures.

Dia 1 de desembre de 1947, dilluns. Segurament pels trasbalsos del novembre passo un catarro pulmonar enorme que em curo amb "Lassa", "Privina" i "Fenofan" pel reuma.

Dia 13 de desembre, dissabte. Es representa *La nostra Natatxa* a l'Orfeó, com a director i galà té un gran èxit en Paco Messeguer. La senyora Aymami i el matrimoni Fradera van estar molt bé.

Dia 18 de desembre, dijous. L'Orfeó acorda traslladar-se a un local del carrer Rosales.

Dia 24 de desembre, dimecres. He rebut en aquesta data la lletra del meu germà Josep en què em comunica la mort del meu germà Joan. No estic per a res.

Dia 26 de desembre, divendres. Per acabar d'arrodonir les tragèdies de l'any, els pedicurs de la casa Schull em diuen que tinc papil·loma i que caldran tres setmanes per curar-se.

Dia 31 de desembre, dimecres. Al teatre Fàbregas veig *La vida es sueño* de Calderón, dirigida per l'acabat d'escapar de l'infern franquista Cipriano de Rivas Cherif.

L'actor Miquel Macià, vingut també d'allí, en féu una creació. L'home té la veu apagada de tant rebre a les presons franquistes.

Maleeixo aquest any 1947 que tants dolors i trasbalsos m'ha donat.

Any 1948

Dia 5 de gener de 1948, dilluns. Ja que ni en Lluís Mestres ni la seva germana no contesten les meves cartes, ofereixo l'aparell telefònic d'en Lluís a l'amic Joaquim Duran.

Dia 15 de gener, dijous. Després d'un mes de ser tractat amb nitrat de plata, quedo curat del papil·loma.

Dia 20 de gener, dimarts. Llegim les condicions que ofereix en Prieto per entendre's amb els monàrquics.

Dia 25 de gener, diumenge. Es tenen notícies de la dimissió dels consellers del Govern de la Generalitat.

Dia 28 de gener, dimecres. Tinc carta d'en Tolosa en què explica que va anar a Tarragona per donar el braçat a la mare; el meu germà Josep el va acompanyar per la ciutat.

Dia 30 de gener, divendres. L'assassinat del gran apòstol de l'Índia, M. Gandhi, ens va consternar a tots.

Dia 31 de gener, dissabte. En reunió ordinària de l'Esquerra ha estat nomenat president Dalmau Costa.

Dia 4 de febrer de 1948, dimecres. L'esperada conferència de Prieto al Centre Republicà aglutina una gran gernació. Ataca l'Álvaro de Albornoz i ensabona els nacionalismes basc i català.

Dia 7 de febrer, dissabte. Descobreixo que el noi Ayala que està empleat al magatzem de l'Eureka segueix la mateixa pilleria del seu pare, principalment en el tràfic de la rebava de bronze amb el torero murcià Bienvenido.

Dia 15 de febrer, diumenge. Com que visc al mateix carrer m'interesso per una missa a l'Església episcopal mexicana, fundada sota la protecció del president Calles. Només tenen devoció a Jesús i a la madona. El capellà és molt castís. L'església es diu de Sant Josep de Gràcia.

Dia 28 de febrer, dissabte. Darrera funció de teatre al local del carrer Uruguai. La gent d'en Prat representen *El gran Aleix* de Joan Puig i Ferrer, així com també *Gente Bien* de Santiago Rusiñol. La Perelló pren part en les dues obres.

Dia 5 de març de 1948, divendres. L'assassinat del senador Angulo ha posat al descobert l'actuació del pistolerisme.

Dia 12 de març, divendres. L'Orfeo ja és al nou local del carrer Rosales.

Dia 13 de març, dissabte. Rebo la primera lletra d'en Pau Padró. Pau recomana un pèrit vitícola, assumpte que remeto al Pacià de Chihuahua.

Dia 18 de març, dijous. Surt un nou número de *La Humanitat* a Mèxic que porta un treball meu.

- Dia 20 de març, dissabte.** El sopar de la fundació de l'Esquerra es fa al restaurant Embajadores d'en Dalmau Costa. Pel preu de 15 *pesos* ens dona un bon tiberi. Parlaren: Parlen Dot, Loperena, Santaló i Dalmau Costa. Fem una subscripció per enviar a la nostra gent de França.
- Dia 27 de març, dissabte.** Es comenta la sort que ha tingut en Dalmau Costa de poder muntar un restaurant tan important.
- Dia 28 de març, diumenge.** Llegim que en Pepe Figueres de Costa Rica s'ha aixecat contra el president Picado.
- Dia 5 d'abril de 1948, dilluns.** Tots agraïm al president Truman que es resisteixi a considerar el règim franquista candidat a rebre l'ajuda del Pla Marshall .
- Dia 7 d'abril, dimecres.** Sembla que la guerra estigui a punt d'esclatar i això acalora els comentaris dels ineludibles bàndols. Jo no crec que esclati.
- Dia 8 d'abril, dijous.** A Bogotà on se celebrava una conferència panamericana amb l'assistència de Marshall, els comunistes han desfermat un daltabaix amb bombes i incendis.
- Dia 17 d'abril, dissabte.** Commemorem el 17è aniversari de la proclamació de la República Catalana amb un sopar al Magèstic. He estat al costat del coronel Perez Farràs que ha dit que estava tan empenyat amb Nicolau d'Olwer.
- Dia 18 d'abril, diumenge.** Contra els mals averanys que predicaven els comunistoides, les eleccions italianes han estat guanyades pels de De Gasperi i el comte Sforza.
- Dia 28 d'abril, dimecres.** He sentit una gran emoció al veure, en el noticiari filmic, la cerimònia del descobriment, a Londres, del monument a Roosevelt.
- Dia 2 de maig de 1948, diumenge.** Es fa la inauguració oficial del nou estatge de l'Orfeo a Rosales 26 amb una modesta ballada de sardanes. Som una bona colla els que creiem que no s'ha estat a l'alçada per buscar un local adient. Els que es deixen portar per en F. Salvat són poca cosa.
- Dia 8 de maig, dissabte.** S'ha celebrat a La Haia el congrés pro Estats Units d'Europa on en Churchill ha estat magnífic. Han parlat en Prieto, Madariaga i Aguirre. Els franquistes hi han estat rebutjats.
- Dia 10 de maig, dilluns.** Es comenta la guerra que es fan els àrabs i els israelians pels límits del territori.
- Dia 21 de maig, divendres.** Ja és un fet el nomenament d'un nou encarregat del magatzem de l'Eureka. Això m'ha produït un disgust perquè jo creia que en Rico tindria en compte els meus grans serveis prestats a la casa descobrint-li els lladres. Potser això m'ha perdut.
- Dia 22 de maig, dissabte.** L'Esquerra ha celebrat una assemblea urgent per respondre un qüestionari enviat per Tarradellas referent a la nostra posició enfront del PSUC i del PSOE. Ha estat comentada la presència de l'amic Galés que feia anys que no venia.
- Dia 25 de maig, dimarts.** S'ha produït el que feia temps que preveia al magatzem degut al Mariano Casillas que m'ha faltat al respecte. En Rico ha dit que el trauria.
- Dia 1 de juny de 1948, dimarts.** Llegeixo amb fruïció les memòries de Churchill.
- Dia 10 de juny, dijous.** El senyor Alfonso conta: "En una ocasió l'asturià Güe volia fer un sanatori *asturiano*, quan tingué 100.000 *pesos* guilà a l'Argentina. Els *gachupines* Urraza i Migoya, tan vius i tan *pillos*, volgueren "fotre" en Mundet deixant-lo a l'estacada en una compra de terrenys. Els al·ludits se separaren però en Mundet tossut seguí amb la idea de construir el Gran Parc Mundet que avui és la glòria de la seva família."

- Dia 18 de juny, divendres.** La baixada del *peso* ens ha atordit a tots. En Lluís ja m'havia dit que comprés dòlars.
- Dia 23 de juny, dimecres.** Acomiada la Perelló i en Pino que marxen cap a Europa. Els dono algunes coses per a la família de Tarragona. Ens preocupa que faran a Europa aquesta parella.
- Dia 3 de juliol de 1948, dissabte.** Estic passant un terrible atac de dolor produït per la inflamació de la vesícula biliar degut als disgustos del magatzem.
- Dia 13 de juliol, dimarts.** El Dr. Gispert, després de provar uns comprimits, m'ha donat personalment unes injeccions de Tiamina que han estat efectives. Es diu que la tiamina és una troballa per dissoldre l'àcid úric.
- Dia 1 d'agost de 1948, diumenge.** Estem tots pendants del desenvolupament de l'Olimpíada de Londres on ni mexicans ni espanyols no s'han fet remarcar. La manca d'assistència dels països de l'est és empipadora.
- Dia 2 d'agost, dilluns.** És sorprenent que el mateix dia rebi una carta de Joan Rodríguez Passseit, datada a Barcelona el dia 25 de maig amb nom suposat i correu ordinari, i una altra de la seva muller dient-me els seus temors que Joan hagi estat empresonat a Barcelona.
- Dia 10 d'agost, dimarts.** Rebo carta de la muller de Rodríguez confirmant-me que Joan fou detingut a la frontera per la guàrdia civil quan ja havia complert la seva missió a casa nostra.
- Dia 11 d'agost, dimecres.** Escric a l'Adell el que passa amb en Joan Rodríguez, ja que l'Adell sempre s'ha interessat per Joan. Notifico la nova als amics tarragonins i de les comarques.
- Dia 15 d'agost, diumenge.** El noi Ayala maniobra per "fotre" fora del magatzem de l'Eureka el nou cap.
- Dia 20 d'agost, divendres.** Arriba l'Adell de Monterrey i redacta un document que s'adreçarà a Tarradellas. Sóc encarregat de cercar les signatures i iniciar la subscripció per ajudar la muller d'en Joan Rodríguez.
- Dia 24 d'agost, dimarts.** Corre la bola que en Prieto s'ha entrevistat amb el Comte de Barcelona abans que aquest es vegi amb Franco en alta mar. Els socialistes ja estan fent les maletes.
- Dia 4 de setembre, dissabte.** En Balart, diputat per Sabadell i un dels homes que ajudà més el miracle de l'Eureka, torna a casa nostra acompanyat de l'Anglès, alcalde de Sallent.
- Dia 7 de setembre, dimarts.** El noi Ayala ha deixat el magatzem quan ha vist que Rico no accedia als seus xantatges. Rico deu haver pensat que així es lliurarà d'un altre pilllet.
- Dia 10 de setembre, divendres.** Per primera vegada he vist reproduïda la meva imatge en un aparell de televisió. Cada dia és més sorprenent aquest invent.
- Dia 11 de setembre, dissabte.** L'acte commemoratiu de l'Orfeó ha tingut per orador en Roc Boronat, que ha estat molt independentista. Al Casal l'acte ha estat presidit per en Folch de Montblanc. A tots dos actes hi ha acudit molta gent, segurament per saber noves de l'entesa entre Joan de Borbó i Franco.
- Dia 12 de setembre, diumenge.** Els equips de futbol Catalònia i Barcelona del Casal i l'Orfeó, respectivament, han jugat una copa al camp del parc V. Carranza. Els jugadors han estat molt afectuosos i ha guanyat la copa el Barcelona.
- Dia 21 de setembre, dimarts.** Envio a París la lletra adreçada a Tarradellas recomanant-li que s'ocupi d'en Joan Rodríguez. Va signada per dinou amics de Tarragona i les seves comarques.

- Dia 28 de setembre, dimarts.** De la Cuesta explica els miracles que fa la verge del Sagrat Cor de l'església de St. Josep, una estampa de la qual fou portada per un refugiat des de França. Ell diu que va fregar als seus peus els bitllets de la loteria amb sort alterna.
- Dia 2 d'octubre de 1948, dissabte.** Em fan una bona proposició d'anar a viure al carrer López on viuen tants refugiats. Trobo millor estar prop de la botiga d'en Cabruja on sempre hi ha una tertúlia interessant.
- Dia 8 d'octubre, divendres.** Es creu que Franco aconseguirà entrar a l'ONU tot i el que diuen molts.
- Dia 16 d'octubre, dissabte.** Commemoració de l'afusellament del President Companys amb l'orador Antoni M. Sbert. L'Orfeó estava molt concorregut.
- Dia 20 d'octubre, dimecres.** Les pomes *panocheras* són les millors del país encara que jo prefereixo les *starking* de Califòrnia, USA.
- Dia 29 d'octubre, divendres.** El professor Marcel Santaló fa a l'Orfeó la seva conferència "L'univers i la divinitat". Ja declarant-se deista va explicar que els maies eren grans astrònoms i grans poetes. Informà dels darrers grans descobriments en astronomia i ressaltà la grandiositat de l'univers.
- Dia 3 de novembre de 1948, dimecres.** Contra el que pronosticava la majoria de concurrents a les penyes, ha resultat reelegit per gran majoria el president Harry Truman. Això ha produït gran alegria al món i a la majoria dels amics sense comptar els comunistoides. Comentem que amb aquest gran home petit es demostra que no es necessiten grans llumeneres per conduir els partits.
- Dia 5 de novembre, divendres.** En Folch i jo lliurem 200 *pesos* de la subscripció per en Joan Rodríguez, perquè en Dalmau Costa els faci arribar a la seva muller a França.
- Dia 14 de novembre, diumenge.** Els *degaullistes* han guanyat en el Comitè senatorial francès.
- Dia 15 de novembre, dilluns.** Arriba la notícia que la princesa Isabel de Britània ha "deslliurat" (tingut) un nen, cosa que em fa guanyar una aposta i demostra que els meus estudis psicològics tenen bon fonament, això que a la princesa només l'he vista a través dels noticiaris filmics i de les revistes.
- Dia 25 de novembre, dijous.** He tingut un creuament de paraules gruixudes amb un obrer important de la fàbrica, per no deixar-lo passar sol al magatzem. M'ha dit que em liquidaria. Sempre disgustos.
- Dia 1 de desembre de 1948, dimecres.** Lliuro 250 *pesos* a en Canturri perquè faci arribar mil pessetes a la mare. Les trameses de diners es fan així per temor als bancs espanyols.
- Dia 10 de desembre, divendres.** Dono 25 *pesos* per ajudar els correligionaris de França que ja no reben subsidis. Hom ha gastat els diners en fer governs amb secretaris i fins directors generals que han exhaurit més aviat els diners. Ja es preveia que acabaria així, vista la incapacitat de la gent que ha passat per Madrid.
- Dia 12 de desembre, diumenge.** Els militars s'han apoderat del govern que presidia Rómulo Gallegos a Veneçuela. Els veneçolans no recordaven el que havia passat a Espanya amb l'Azaña. En les tertúlies són majoria els que creuen que els partits i l'estat han d'ésser conduïts per homes de collons encara que tinguin poca cultura. Tots recordem els Clemenceau, Churchill, Roosevelt, els mexicans Carranza i Cárdenas i fins i tot el President Companys
- Dia 19 de desembre, diumenge.** Fa un temps molt bo, tothom està content d'aquest hivern.

Dia 21 de desembre, dimarts. A l'Orfeó hem fet una gran rebuda a Ventura Gassol. Els cabells tenyits li donen un rostre molt vigorós. Gustosament, en una mena de conferència, ens ha contat coses de la vida del Cardenal Vidal a Suïssa, diu que deixa disposat que no sigui traslladat a Tarragona fins que no hi hagi llibertat. Parla de com es troben els il·lustres exiliats Patxot i comte de Güell i els mestres Pau Casals i Pompeu Fabra, així com del President de la Generalitat, Josep Irla. En Gassol va acompanyat de la nova muller francesa ja que la catalana va morir aquí. Els seus dos fills, que han estat ajudats per en Dalmau Costa, estan molt contents de veure el seu pare.

Dia 23 de desembre, dijous. Assisteixo amb altres invitats de l'Esquerra a la recepció que Dalmau Costa fa a Ventura Gassol. S'acomia amb un parlament semblant als que feia a casa nostra amb aquell gran vigor de paraula.

Diu que hem de tenir com a exemple la persistència del poble d'Israel que per fi ha aconseguit la seva llibertat. Els comentaris de la tertúlia han recordat que Gassol va "fotre" el camp de casa nostra durant la guerra amb el pretext, segurament veritat, de les amenaces de la FAI. Són coses que no es perdonen. A mi més difícil menysprear-lo.

Dia 25 de desembre, dissabte. Passem el Nadal més esperançats després d'escoltar les paraules d'en Ventura Gassol. Tots creiem que cal agrair a Dalmau Costa la gentilesa d'haver-lo portat.

Dia 27 de desembre, dilluns. He anat a veure al teatre Esperanza Iris la revista *Bonjour Mexico*, que Cantinflas ha portat de París. La revista té un gran sabor parisenc i ell s'hi despatxa a gust. Els catalans que han muntat la revista, en Vicente i en Fontseré, l'han volguda fer semblant a algunes coses grans vistes al Còmic de Barcelona. La vedette francesa Mona Gilda canta molt bé la popular cançó "La vida en Rosa". El cos de ball molt ben cuidat. En fi un gran èxit. Cal remarcar la història d'aquesta revista que comença quan en Cantinflas, a París, troba els catalans Vicente i Fontseré que en muntaven una, i li mostren, i a en Cantinflas li agrada. Així és com porta a Mèxic aquests compatriotes i com amb la gran quantitat de *lana* (dinners) que té Mario Moreno es realitza aquest gran esdeveniment.

Dia 31 de desembre, divendres. Acabem l'any encara preocupats pel que pugui passar a en Joan Rodríguez perquè si bé, de moment no l'ha "picat", podria passar que el condemnes-sin a mort. Les notícies de Tarradellas són que es podrà superar aquest perill.

Comentari final: m'adono, després de comentar àmpliament la revista de Cantinflas, que poques vegades he remarcat l'assistència a l'estrena d'obres de teatre o líriques o de films d'aventures amoroses amb les senyores que fumen d'aquest país. En el dietari s'hi nota la preocupació política més que cap altra i això ha estat una falla.

El 1948 ha estat un any de grans esdeveniments, tal com he remarcat.

Any 1949

- Dia 3 de gener de 1949, dilluns.** Per l'angoixa que passo al no tenir carta de la mare, ni de l'Annita de Rodríguez, ni de l'Adell, no he acceptat les invitacions d'en Bou ni la de l'Iniesta.
- Dia 5 de gener, dimecres.** Veig la pel·lícula *Angelitos Negros* basada en la famosa cançó del cubà Ernesto Lecuona, interpretada per les catalanes Rita Montaner i Emilia Guiu. No ha estat una producció a l'alçada, ni per la poesia ni per la música.
- Dia 10 de gener, dilluns.** Ha vingut en Pacià i ens ha explicat que Lluís Mestres està sol a Prada del Rosselló i que li ha demanat ajuda per tornar a Mèxic, així com a la seva germana Carme. Ens ha convidat, a Galés i a mi, al Danuvio Azul a menjar sardines fresques. Ens ha explicat l'aventura del reusenc Mario Casagualda que va venir a Mèxic en temps de la revolució, per ajudar-la. Va estar molt mimat per Villa i va arribar, durant el govern de Calles, a ésser el cap de l'escola d'equitació de Mèxic.
- Dia 21 de gener, divendres.** Conta en Perramon que els *gachupines* que té com a patrons en un negoci brut de suc de raïm li han explicat que foren dels que pagaren al setmanari *Novedades* perquè diguessin mal dels refugiats, quan vàrem arribar.
- Dia 27 de gener, dijous.** Vetllada necrològica a l'Orfeó pel traspàs de Pompeu Fabra organitzada per la flamant Institució de la Cultura Catalana, que va omplir el local de catalans. Els parlaments anaren a càrrec de V. Gassol i A. Artís.
- Dia 30 de gener, diumenge.** Amb en F. Messeguer hem anat a veure la torre que s'ha construït el compatriota García Borràs que s'ha fet ric amb els filats. Hi té un observatori i tot. No ens ha agradat la inscripció que diu: "L'home fa la casa i la casa fa l'home".
- Dia 12 de febrer de 1949, dissabte.** En la reunió ordinària anual d'ERC hi ha hagut canvi de panorama, ha passat a President en Moles i Vicepresident en Dalmau Costa. Això vol dir refermar més la posició anticomunista. S'ha debatut la conveniència de l'expulsió del comunistoide Navarro Costabella. En Gassol ha clos l'acte amb una oració molt esperançadora. En Ramon Dot ha ocupat el càrrec que tenia en Pere Purcallas.
- Dia 15 de febrer, dimarts.** Per fi ha vingut l'Adell explicant el poc que sap d'en Rodríguez i d'en Mestres. Com sempre, hem anat a veure els fabricants que li venen els ninots i després hem dinat al Casal amb la senyora Carme de Tortosa. També com a cosa extra hem anat a veure la revista d'en Cantinflas al teatre Esperanza Iris, cosa que li ha agradat molt.
- Dia 19 de febrer, dissabte.** Al cicle de conferències organitzat per l'ERC sobre la història de Catalunya, en Duran d'Ocon que s'ha encarregat dels primers temps ha negligit parlar de Tarragona.
- Dia 21 de febrer, dilluns.** Avui li he dit al director de personal de la fàbrica, l'asturià Rico, tant com n'estic de tip de les coses que passen.
- Dia 5 de març de 1949, dissabte.** A la segona conferència que ha fet, en Duran d'Ocon ha parlat del període que va de 1714 fins a l'època de la primera República espanyola. Ha remarcat la preponderància de la burgesia que tingué com a cabdill el general Prim. Socialment, ha dit que Marx influí en el poble Celta (Castella i Portugal) i Bacunín en la part Ibera (Pirineus, Països Catalans, Andalusia).
- Dia 6 de març, diumenge.** El VIIè concert de l'Orfeó a l'amfiteatre Bolívar ha estat un gran èxit. Hi ha assistit Ventura Gassol que després ha estat convidat a un àpat a l'hotel Magèstic, en un acte de comiat.

- Dia 25 de març, divendres.** L'home de lletres Vasconcelos ha escrit que Quezatl podria haver estat un dels homes que arribaren d'Europa a Mèxic i no pogueren tornar.
- Dia 26 de març, dissabte.** A Embajadores s'ha fet el sopar de l'aniversari de la fundació d'ERC. Han parlat en Canturri i el president Moles. En F. Messeguer ha iniciat una porra en honor d'en Dalmau Costa que tots han corejat en senyal d'agraïment.
- Dia 27 de març, diumenge.** Veient les carrosses de les festes de la Primavera, que és una desfilada molt digna, em pica la pruija de recordar els sofriments dels autòctons a mans dels espanyols.
- Dia 28 de març, dilluns.** A les tertúlies de l'Orfeo m'he pogut despatxar al meu gust amb el triomf a França del que se'n diu tercera força: radicals jacobins, socialistes no marxistes i cristians demòcrates.
- Dia 8 d'abril de 1949, divendres.** En Cabruja i els de la seva tertúlia estan una mica envejosos del viatge que preparo a Monterrey.
- Dia 13 d'abril, dimecres.** Emrenc el viatge cap a Monterrey amb un catarro terrible que em té afònic. Aquesta vegada hi vaig amb autobús ja que aquest servei s'ha modernitzat molt i ara el viatge el fan en 24 hores. Em vaig fixant més com és el país i així veig que a la meseta hi ha el cactus, abans de la costa coníferes i a la costa de Tamazunchale manglars, palmeres i també coníferes. El viatge és fa majoritàriament de nit i al fer-se de dia ja s'arriba als estats del nord, on hi ha grans plantades de tarongers.
- Dia 14 d'abril, dijous.** En data tan assenyalada arribo a casa l'Adell per passar-hi uns dies. Trobo el Paquito molt grandet, així com les nenes i el petit. L'Adell té una baralla constant amb la sogra. Em presenta el seu amic Gràcia, un llibreter. Parlem del que se sap d'en Rodríguez i d'en Mestres.
- Dia 17 d'abril, diumenge.** És diumenge i poden tancar la botiga de queviures i així amb la Maria anem a passejar amb el *carro* de segona mà que tenen. La ciutat en cinc anys ha millorat molt i jo m'hi he anat passejant barri per barri sense cap mena de por. Els Bladé, amb la seva mare, mort el pare, tenen un obrador per fer pernil de York. Amb tan pocs anys se'ls veu la gana de fer diners que els ha arribat. Visito l'enorme fàbrica de cervesa Cuauhtémoc on ja embotellen un milió i quart diari. He notat el parlar diferent de la gent del nord. Es veu bastant gent dels USA que fan turisme.
- Dia 21 d'abril, dijous.** Retorno cap a Mèxic amb autobús i el viatge ja no té tant d'encant, per a mi, com a l'anada. Diuen que en les terres de Ciudad Valles hi ha molts valencians que fan bons negocis amb la tomaca. El pobre Adell amb massa criatures i la sogra intransigent és de plànyer.
- Dia 26 d'abril, dimarts.** Retorno al treball. Els dies passats els he empleat a visitar en Bou, Iniesta, Vidal, Mateu, Messeguer, Rouret i Bladé, per explicar-los el viatge.
- Dia 28 d'abril, dijous.** Acomiadem, a casa Cabruja, l'amic Pibernat que se'n va cap a França. Jo he aportat el Tarragona Port, un vi que fa en Pacia a Chiuaua. Tots els amics d'aquella tertúlia hem fet molta conya.
- Dia 5 de maig de 1949, dijous.** En el mateix primer pis de la casa del carrer Mesones, em traslado a una habitació de la gallega Petra, que fa dispeses.
- Dia 21 de maig, dissabte.** Per fi s'ha estrenat al teatre Iris la formidable obra teatral de Tennessee Williams: *Un tranvía llamado deseo*, que tant d'èxit ha tingut a USA. L'argument és una troballa i el director Seki Sano ha sabut trobar els intèrprets adients.

- Dia 31 de maig, dimarts.** En la tertúlia comentem que el continu cedir dels russos a Berlín demostra que a ells també els fa por una nova guerra.
- Dia 1 de juny de 1949, dimecres.** Els diaris porten la notícia que la gent del règim ha tirat bombes als consolatats del Perú, Brasil i Bolívia a Barcelona, per l'actitud d'aquests països a l'ONU.
- Dia 10 de juny, divendres.** L'estudiant William M. Porter, de Connecticut, descendent d'hugonots, he vist que apreciava la situació dels catalans amb simpatia. Té una manera original de veure els mexicans, els texans i els canadencs.
- Dia 19 de juny, diumenge.** Dos cunyats que viuen junts en un pis de l'escala han vingut col·locats de *marihuana* i es volien matar. Ja acostumat als batibulls d'aquesta casa no em fan ni fred ni calor.
- Dia 1 de juliol de 1949, divendres.** El burgès Suárez ha portat d'ajudant al magatzem el jove Infanzón que cuidava vaques.
- Dia 8 de juliol, divendres.** Segueixen els rumors d'entrevistes d'en Prieto. Ara es diu que s'ha vist amb Moscardó.
- Dia 20 de juliol, dimecres.** Primera vegada que usen una màquina amb motor elèctric per tallar-me els cabells.
- Dia 22 de juliol, divendres.** En Ventolrà estava molt xerraire i ens ha contat episodis de la seva vida futbolística a Sevilla on el treien a coll a l'acabar tots els partits. Aquest equip el vengué a l'Espanyol i després passà al Barça on va renéixer amb actuacions meravelloses, que encara repeteix després de 30 anys.
- Dia 1 d'agost de 1949, dilluns.** Desitjant que a la mare no li faltin diners per l'alça dels preus dels queviures, li he enviat un plànol amb les parts de la vinya aconsellables de vendre.
- Dia 7 d'agost, diumenge.** Avui he anat sol a veure en Ventolrà en un partit de campionat. És una glòria veure'l jugar tan entusiasmada. M'ha semblat, després de molt temps de no anar a veure futbol, que el públic és més assabentat i educat.
- Dia 11 d'agost, dijous.** Hem enterrat en Pérez Farràs que tant havia conegut quan era comandant militar a Tarragona. He recordat aquells episodis amb el Campesino amb què tanta broma fèiem. A Mèxic ja el vaig veure a l'arribar a Veracruz que venia a esperar la filla, el gendre i el nét. Després a l'Eureka anant i venint vàrem tenir temps de parlar de tot. Darrerament era una pena veure'l. Un home amb una gran història.
- Dia 16 d'agost, dimarts.** Daniels, que fou ambaixador dels USA en època de Cárdenas, és un *gringo* diuen, que vol dir estranger que no parla bé el mexicà.
- Dia 20 d'agost, dissabte.** Diego Rivera és el pintor que més m'agrada de Mèxic. Ara fa una exposició al Bellas Artes molt completa que és una delícia.
- Dia 22 d'agost, dilluns.** Hem batejat la sala de l'Orfeo on es mantenen les disputes diàries sobre tota mena d'esdeveniments com l'ONU de l'Orfeo.
- Dia 24 d'agost, dimecres.** Loreto Montmany ha estat de les primeres persones que ha fet el viatge d'anada i tornada a casa nostra. Diu que el viatge ha estat un desencís per la misèria que encara pateixen. Va anar a veure la mare i la va trobar eixerida, en canvi en Tolosa el va trobar místic.
- Dia 1 de setembre, dijous.** Hem estat veient com es construïa la sala d'actes de l'Orfeo amb la intenció que a l'escenari s'hi pogués fer teatre.
- Dia 5 de setembre, dilluns.** Hem enterrat en Navarro Cortabella mort d'un atac de cor, cosa que ens ha estranyat perquè la que es queixava del cor era la seva muller.

- Dia 11 de setembre, diumenge.** L'Orfeó ha estat molt concorregut; ha fet el discurs l'Avel·lí Artís qui ha dit coses desagradables de Rafael de Casanova i en canvi ha elogiat el president Companys.
- Dia 15 de setembre, dijous.** No he pogut veure el nebot d'en Pacià, Manuel, que venia de Tarragona. Tantes ganes que tenia de saber notícies!
- Dia 20 de setembre, dimarts.** En Galés m'ha explicat coses de l'Adell i en Rouret que ara són molt amics. Al darrer, fer de comunistoide li ha servit per anar a un congrés de la Pau a Viena.
- Dia 25 de setembre, diumenge.** La dentista m'ha dit que no tinc cap càries d'importància i que em surt el queixal del seny.
- Dia 1 d'octubre de 1949, dissabte.** El barceloní Díaz Conde ha tingut el premi a la millor música en el film *Pueblerina* en el certamen de Cannes.
- Dia 7 d'octubre, divendres.** Rebo lletra de l'Annita de Rodríguez dient que en Joan ha estat traslladat a Tarragona per esser jutjat.
- Dia 10 d'octubre, dilluns.** He anat a veure l'església que amb l'ajut de mossèn Benet de Vilardona s'ha construït a la colònia de San Àngel, dita Nostra Senyora de Sant Àngel.
- Dia 15 d'octubre, dissabte.** La commemoració de la mort del President Companys ha tingut d'orador en Nicolau d'Olwer, no hi ha assistit gaire gent.
- Dia 16 d'octubre, diumenge.** Setè aniversari de l'arribada a Mèxic que tants records agradables desperta en la memòria. Tot i la divisió d'alguns de les nostres comarques, que s'han passat al casal de Lluhí-Comorera, continuen essent amics com aquell dia ho foren.
- Dia 17 d'octubre, dilluns.** Fa cent anys de la mort de Chopin, hom recorda la seva estada a Mallorca. Jo recordo que el noi d'en Francès ens tocava els seus nocturns en les nits de l'Ain-Seba de Casablanca.
- Dia 19 d'octubre, dimecres.** En els diaris apareixen cròniques de periodistes que han anat a Espanya. Unànimement parlen de la misèria que hi ha allí.
- Dia 22 d'octubre, dissabte.** S'ha commemorat l'assassinat del president Companys. En Canturi ha estat molt fogós, ha dit que en Companys serà la senyera per reconquerir Catalunya.
- Dia 1 de novembre de 1949, dimarts.** En Corredor, a la *Nostra Revista*, diu que conviure amb els espanyols serà sempre per a nosaltres signe de vençuts.
- Dia 6 de novembre, diumenge.** L'escriptor castellà Andújar en una conferència que ha fet a l'Ateneo Espanyol (socialistes) ha elogiat l'esforç que es fa per produir llibres en català.
- Dia 15 de novembre, dimarts.** Les cartes que rebo d'en Bargalló, tan escabroses, deuen ser dictades per l'Artur Roqueta.
- Dia 19 de novembre, dissabte.** Assisteixo a la representació de *L'Hostal de la Glòria* a la Sala Molière de la casa de França, realitzada pels elements de l'Orfeó que dirigeix l'Emma Alonso de Costa, on hi ha el millor dels catalans a Mèxic. Començant per la Sra. Emma, tothom ha estat molt bé.
- Dia 22 de novembre, dimarts.** En Fradera m'envia una felicitació amb l'esbós que ha fet per l'ensenyament de la Joventut esportiva de l'Orfeó.
- Dia 2 de desembre de 1949, divendres.** L'amic mecànic del taller Eureka, Manzaneres Gener, ha posat als seus nens bessons Nil i Ebre a fi que no els treguin diminutius.
- Dia 5 de desembre, dilluns.** Ha arribat la notícia del traspàs de l'estimat tarragoní Rovira i Virgili. Vaig estimar molt aquest home com a escriptor i polític. Quan el partit catalanista

on militava no va voler atendre el president Macià ja no el vaig estimar tant. Sort que ell després rectificà. A Montpeller fórem molt amics. He enviat una lletra de condol als seus fills a Perpinyà.

Dia 20 de desembre, dimarts. Perquè un corresponsal ianqui ha dit que hi ha falangistes republicans, a l'ONU de l'Orfeó s'ha armat un gran guirigall.

Dia 25 de desembre, diumenge. La família reusenca Torres, que es componia d'una mare vídua i dos fills que vénen a l'Orfeó, m'ha convidat a passar el dia de Nadal a casa seva. El fill Josep és separat de la dona i guarda tres fills, Núria, Josep i Mireia.

Dia 28 de desembre, dimecres. Com a concurrent assidu de la biblioteca americana Benjamin Franklin he estat invitat a una festa dedicada al naixement de Jesús. Hi ha hagut cants mexicans i nadalers dels americans.

Dia 31 de desembre, dissabte. Fa setmanes que vaig enviar una carta amb mil pessetes a la mare i no he rebut resposta, segurament deu estar malalta i això em produeix angoixa. Molts dels tertulians han pronosticat que teníem la guerra a la cantonada, sort que no ha estat així. També cal fer notar la resistència de Truman a enviar crèdits a Franco.

Cal remarcar que l'amistat que tenia amb el Paco Messeguer s'ha refermat des de la vinguda dels seus pares de Barcelona. Això fa que accepti les seves invitacions a dinar els dissabtes.

He oblidat de comentar que en Calvet va llegir una conferència a l'Orfeó que li havia escrit Rovira i Virgili expressament per a ell. És molt estrany que em passés això de l'oblit, perquè en Bladé m'ha ensenyat una carta de Rovira explicant-li amb quina vehemència li vaig relatar, jo a ell, l'enorme èxit que va tenir la conferència. El cas és que ni Bladé ni jo recordem la data d'aquesta conferència.

Any 1950

Dia 1 de gener de 1950, diumenge. Ahir va estrenar-se, encara no acabada, la sala d'actes de l'Orfeó amb un sopar i un ball extraordinaris molt concorreguts.

Dia 6 de gener, divendres. En Messeguer m'ha fet fer les paus amb l'Adell i convidats pel primer hem anat a sopar al Tampico Club.

Dia 15 de gener, diumenge. S'ha pogut celebrar el desè concert anual de l'Orfeó a la sala d'actes, que feia molt de goig. Els orfeonistes han estat obsequiats amb un sopar a l'hotel Montejo on hi ha d'administrador el gironí Oliva.

Dia 25 de gener, dimecres. A l'ONU de l'Orfeó s'ha dissentit de l'eficàcia d'una carta que el Secretari d'estat dels USA, en Dean Acheson, ha dirigit als partits polítics dels exiliats.

Dia 27 de gener, divendres. En Gelabert gran de Reus que manté la posició de socialista català, m'ha contat que el tarragoní Torné dirigia l'assalt que la gent del PSUC féu als del POUM mentre celebraven una assemblea a l'Orfeó, l'any 1944. Jo ara veig sovint el Torné perquè viu al mateix carrer Rosales.

Dia 30 de gener, dilluns. En aquesta data ha mort la meua cunyada Genoveva Borrull, ja vídua del meu germà Joan. A la mare no li agradà mai aquesta noia. A mi em feia gràcia que el meu germà estés decidit a casar-s'hi. Durant la guerra jo anava sovint a la taverna a veure'ls ja que la seva filla, Llibertat, era molt graciosa. La mare m'escrivi cartes en contra

- d'ella i tot em fa estar intranquil perquè suposo que, demà, serà un problema això de pujar els tres fills: Llibertat, Joan i Roger.
- Dia 1 de febrer de 1950, dimecres.** Començo les vacances però no vull anar a cap excursió, les notícies de Tarragona m'enquimeren.
- Dia 16 de febrer, dijous.** He fet visites als amics tarragonins de Montpeller. Penso que cap té la situació econòmica ben aclarida.
- Dia 25 de febrer, dissabte.** L'assassinat de Gallostra, representant de Franco a Mèxic, produeix una campanya de la premsa dubtosa contra els exiliats.
- Dia 26 de febrer, diumenge.** En la reunió anual de l'Esquerra, ha estat elegida nova Junta que presidida per en Canturri hi formarem part Dalmau Costa, Calvet, Boronat, J. Duran, Font i Oliva; Altaba i jo serem els secretaris. L'Sbert ha explicat la situació a casa nostra abocada a la monarquia. En Rouret i Messeguer són els que m'han demanat que estés a la Junta.
- Dia 1 de març de 1950, dimecres.** Ens preocupa a tots l'afer Gallostra perquè la policia ha fet detencions als cafès de refugiats del carrer Bolívar.
- Dia 10 de març, divendres.** Hi ha diaris que reproduïxen unes llistes trobades a les butxaques de Gallostra en les quals es veu que aquest ximple feia llista negra.
- Dia 14 de març, dimarts.** Vaig al Bellas Artes a veure l'obra *Rosalba y los llaveros* compresa en el cicle de teatre universal patrocinat per la UNESCO. És una obra de costums *jarochas* molt bonica.
- Dia 16 de març, dijous.** Veig *Medea* d'Eurípides representada per una companyia cubana amb gran encert.
- Dia 17 de març, divendres.** L'obra de teatre americà *The little foxes* de Lilian Hellman m'ha fet una gran impressió.
- Dia 18 de març, dissabte.** A l'Orfeó s'ha commemorat el traspàs de l'estimat tarragoní Rovira i Virgili; l'oració fúnebre ha estat a càrrec de Duran d'Ocon.
- Dia 19 de març, diumenge.** Un amic m'ha animat a veure la corrida de toros amb Dos Santos, Velazques i Procuna. Valia la pena veure els estils diferents d'aquests toreros.
- Dia 25 de març, dissabte.** Celebrem la fundació de l'Esquerra a l'Embajadores d'en Dalmau Costa, on érem més de vuitanta amics. Els parlaments han anat a càrrec de Duran d'Ocon i de Canturri que foren molt aplaudits.
- Dia 3 d'abril de 1950, dilluns.** L'amic Bargalló em comunica des de Tarragona que l'amic Joan Rodríguez ha estat alliberat de la presó. Anem una mica a les fosques per manca de cartes de França que ens expliquin què ha passat.
- Dia 9 d'abril, diumenge.** En els passejos del matí de diumenge pels encants de la Lagunilla on sempre he comprat algun llibre interessant avui he comprat una màquina d'escriure Underwood antiga per vint *pesos*. Una ganga.
- Dia 10 d'abril, dilluns.** He acabat dos actes de l'obra de teatre que escric, que per ara es diu *Amor en transició*.
- Dia 14 d'abril, divendres.** Faig un resum d'obres vistes en el cicle de teatre internacional. He vist *Madre*, una obra txecoslovaca; *Traspàs*, anglesa; *Cirano de Bergerac* i *Montserrat*, obres franceses; que han estat molt ben interpretades i l'última m'ha agradat molt.
- Dia 22 d'abril, dissabte.** Per fi s'ha inaugurat com a teatre la sala d'actes de l'Orfeó que, per la cosa de propaganda, es dirà Sala Guimerà. S'ha estrenat *La Plaça de Sant Joan* de Sagarra,

amb un magnífic decorat de Fontanals. La senyora Emma de Costa s'ha rodejat d'un elenc d'aficionats que ja es pot dir de professionals tan bé com que ho han fet.

Dia 25 d'abril, dimarts. Avanço una carta a la mare on li envio mil pessetes per festejar els meus cinquanta anys. Aquesta carta és la primera que faig amb la flamant màquina d'escriure que m'he comprat.

Dia 30 d'abril, diumenge. Nova desfilada de carrosses en les festes de la Primavera. Aquest any ha estat una gran sorpresa la que han construït els presos de la penitenciària, que era una gran gàbia plena de coloms als quals alliberaven de tant en tant.

Dia 1 de maig de 1950, dilluns. Penso que en un país tan socialitzat com Mèxic, en la desfilada del dia d'avui hi haurien de prendre part també representants dels patrons.

Dia 4 de maig, dijous. He vist *Les Mains sales* de J.P. Sartre al teatre del Caracol, que té vuitanta seients. És un drama angoixant magnífic. L'actor Córcega i l'actriu Pati Moran han brodat els papers.

Dia 9 de maig, dimarts. Complir cinquanta anys en la situació indecisa en què em trobo no em fa cap emoció. En caldran molts més per al retorn triomfant.

Dia 12 de maig, divendres. Per fi s'ha inaugurat la tan anomenada carretera Panamericana de Laredo a Mèxic amb una cursa de *carros* de sèrie. He vist la construcció d'aquesta carretera, que és caríssima, amb blocs de dos metres quadrats per vint-i-cinc centímetres de gruix de ciment. Els USA són molt rics.

Dia 28 de maig, diumenge. S'ha esdevingut a l'Orfeo la primera audició d'un grup infantil de cançons i gestes, dirigits per les senyores Ruíz i Coromines.

Dia 29 de maig, dilluns. Tenim per aquí una selecció de futbolistes espanyols que han vingut mig d'amagat. Han fet dos partits amb una mena de selecció mexicana que ha guanyat per tres gols a un. En Ramallets estava molt enfadat.

Dia 1 de juny de 1950, dijous. Aquests dies són molt comentades les formoses aventures del Dr. Julià i el seu fill. L'amic Julià és a la vila de Xalotepic amb una índia molt castissa i no vol saber res de la seva dona acabada d'arribar. Gràcies a la muller mexicana del seu fill, que és la que té la *lana* (diners), l'esposa viurà a casa dels seus fills.

Dia 21 de juny, dimecres. He anat a veure les sarsueles que ha representat Marcos Redondo al teatre Iris. Quasi totes les havia vist a casa nostra. La tible Rimbau i el tenor Aguilar són molt bons. A l'Orfeo, amb companyia de Joan Tomàs, he saludat el gran Redondo.

Dia 1 de juliol de 1950, dissabte. A l'ONU de l'Orfeo hi ha un combat de contraopinants comentant l'atac que els coreans del nord han fet als del sud. Els partidaris que hi haurà guerra mundial creuen que això és el començament.

Dia 7 de juliol, divendres. Veig que existeix aquí també la cacera dels ocellets amb xarxa i reclam. La dolenteria està escampada a tot el món.

Dia 14 de juliol, divendres. Sempre tinc un record per als jacobins el dia d'avui.

Dia 17 de juliol, dilluns. Aquests dies hem estat pendents del mundial de futbol a Río de Janeiro. Ha resultat guanyador l'Uruguai, país per al qual tinc tanta estimació. La selecció diríem bascocatalana formada per Ramallets, Parra, Alonso, Gonzalvo II, Gonzalvo III, Puchades, Basora, Igoa, Zarra, Panizo, i Gaínza féu la proesa de guanyar els britànics i empatar amb Uruguai.

Dia 26 de juliol, dimecres. Assisteixo a un concert per recaptar diners per als invàlids catalans en el qual commemoràvem el segon centenari de la mort de Johann S. Bach i homenat-

- jàvem Pau Casals, el seu millor intèrpret. El senyor Gago va oferir una conferència en la qual enllaçava les vides de Bach i Casals.
- Dia 1 d'agost de 1950, dimarts.** A l'ONU de l'Orfeo s'ha comentat que el Josep Mascort, que marxà empipant-nos a tots, havia estat afusellat.
- Dia 3 d'agost, dijous.** He acabat de passar a màquina la comèdia que es dirà: *Cinc milions per un idil·li*.
- Dia 7 d'agost, dilluns.** L'Emma Alonso ha muntat una *Maria Rosa* magnífica amb en Rouret de protagonista.
- Dia 19 d'agost, dissabte.** Al Bellas Artes s'ha fet un homenatge a Balzac, amb Andreu Serra Rojas d'orador, que és descendent de Fra Ginebre Serra.
- Dia 22 d'agost, dimarts.** Ha arribat de casa nostra el jove pintor Ferrater amb un bon conjunt de quadres que ha venut molt bé. Diu que així ha pogut pagar el passatge i la paperassa.
- Dia 25 d'agost, divendres.** En Miquel Valdés se n'ha anat a França. Els comentaris de la tertúlia són que se la pot carregar si es manté en la posició rebel a Moscou de Comorera.
- Dia 28 d'agost, dilluns.** Els que defensem Truman hem vist com aquest home és valent al fer front als ferroviaris.
- Dia 10 de setembre de 1950, diumenge.** Al camp de l'Atlante he vist el partit de comiat de Ventolrà com a futbolista. La cosa ha estat molt emocionant i els mexicans s'hi han bolcat amb les ovacions.
- Dia 11 de setembre, dilluns.** Entre els concurrents a l'acte de l'Orfeo hi havia el frare franciscà Francesc de Barcelona que forma part d'una residència.
- En Ventosa Roig va ser l'orador, i va saber donar molta emoció a l'acte.
- Dia 15 de setembre, divendres.** He fet les paus amb en Rovira amb qui m'havia barallat.
- Dia 20 de setembre, dimecres.** A l'ONU de l'Orfeo seguim comentant la guerra de Corea, veiem com els xinesos no s'oposen al desembarcament aliat.
- Dia 6 d'octubre de 1950, divendres.** He anat rumiant la reforma de la casa de la mare a fi que sigui més rendible. Li he enviat un plànol que, suposo, no servirà de res.
- Dia 18 d'octubre, dimecres.** En Marcel Santaló ha estat l'orador en la commemoració de l'assassinat del president Companys. Tots hem celebrat l'originalitat del que ha dit.
- Dia 22 d'octubre, diumenge.** L'homenatge a la senyora Emma Alonso ha consistit en una representació de *L'Hostal de la Glòria* i un dinar a l'hotel Magestic. En tots dos actes hi hem assistit els catalans amants del nostre teatre.
- Dia 30 d'octubre, dilluns.** Magdaleno Vela, encarregat dels torns al taller de l'Eureka, a la fi també ha resultat un pispa. És un fàstic.
- Dia 2 de novembre de 1950, dijous.** He anat a veure el "*panteon*" (cementiri) espanyol, un lloc que els *gachupines* volen mantenir com una cosa d'elit. Ai, però, els epitafis imbècils ja demostren com és el cervell de tots ells.
- Dia 10 de novembre, divendres.** M'ha produït una gran emoció rebre una curta lletra de M. Pau Casals, molt efusiva i optimista. Tots considerem una gran cosa els preparatius que fa dels concerts a Prada.
- Dia 20 de novembre, dilluns.** Com que les eleccions USA no han estat favorables als demòcrates, la majoria de l'ONU de l'Orfeo creu que això és senyal de guerra.
- Dia 28 de novembre, dimarts.** Envio mil "peles" a la mare.

- Dia 30 de novembre, dijous.** He escoltat per primera vegada el conegut poeta mexicà Pellicer en una conferència recordatòria de la vida de Bolívar. He quedat encantat amb la gràcia d'aquest poeta de cognom català.
- Dia 3 de desembre de 1950, diumenge.** El concert anual de l'Orfeó s'ha celebrat al cinema Prado de l'Av. Juarez. Aquest cinema el té llogat un de la colla de l'Hurtado. S'han estrenat tres cançons de catalans d'aquí. Cal resaltar "Oh Roser" de l'Oliva, que viu a Campeche. La secció de nens ha tingut un gran èxit amb "Les calces d'en Jan" amb la revelació del nen Torroja. Ha estat el millor concert dels que he vist.
- Dia 10 de desembre, diumenge.** L'estrena de la comèdia de Ferran Soldevila *L'Hostal de l'Amor*, que tants assajos havia comportat, ha resultat un gran èxit. És un argument de la *Comedia dell'Arte* amb en Pierrot, Colombina i l'Arlequí. No cal dir que l'Emma Alonso ha estat meravellosa i ha tingut l'encert d'encarregar el paper de Pierrot a Rouret el qual l'ha feta quedar bé.
- Dia 11 de desembre, dilluns.** La tertúlia de l'ONU de l'Orfeó troba bé la destitució de MacArthur per Truman. És un home carca molt perillós.
- Dia 14 de desembre, dijous.** S'ha fet un sopar d'homenatge a l'Sbert. He discutit amb Rouret i Messeguer que sostenien que hauríem de menysprear els castellans per la seva incapacitat demostrada durant tants segles. Pau Clarís va haver de confiar en els francesos, potser nosaltres l'hauríem d'imitar. Per callar, Morera i Rovira han dit que això era una bogeria.
- Dia 15 de desembre, divendres.** Parlant amb Ramon Peypoch li he dit que millor que se sumessin a l'Esquerra on podrien figurar com la seva part moderada. Ell ha dit que millor dividits perquè davant dels castellans tenim més representacions.
- Dia 22 de desembre, divendres.** Les malediccions que aboco a l'italianot enginyer Dante Carcano de l'Eureka han fet efecte perquè ha agafat una greu malaltia.
- Dia 25 de desembre, dilluns.** Un Nadal fredíssim ja que hem arribat a vuit sota zero, així de casa a l'Orfeó i de l'Orfeó a casa, i a la tenda d'en Cabruja a veure què diu aquella tertúlia que capitaneja H. Santos.
- Dia 26 de desembre, dimarts.** Aquestes torres de la Loma de Chapultepec amb les seves enormes reixes fan l'efecte que tenen empresonats els seus propietaris.
- Dia 28 de desembre, dijous.** Per primera vegada la televisió ha fet de mitjà de projecció i ha donat a conèixer els ballets de l'Orfeó, que s'han vist molt bé. L'Orfeó ha cantat algunes cançons. La senyora Cortés de Ferrer ha quedat molt bé amb el seu solo del "Cant dels ocells".
- Dia 29 de desembre, divendres.** L'Artur Bilbao, encarregat del taller de l'ajustament, ha dit que l'enginyer Carcano havia bombardejat Barcelona des de Palma i que ell havia ajudat a cremar Santa Maria del Mar.
- Dia 31 de desembre, diumenge.** M'han invitat a un banquet d'homenatge als dirigents de l'Eureka. Els he dit que això fóra més que fer de cabró.
- L'any m'ha estat propici perquè he pogut iniciar amb èxit la primera obra de teatre.

Any 1951

- Dia 10 de gener de 1951, dimecres.** Tots els tarragonins de la Imperial Tarraco han contestat les meves felicitacions de cap d'any però molt pocs de la part de l'Ebre.
- Dia 15 de gener, dilluns.** Rebo la primera carta de Lluís Mestres des de Monterrey, on ha anat de moment.
- Dia 20 de gener, dissabte.** El grup mexicà de teatre en el qual actua Tomás Bárcenas, empleat del magatzem de l'Eureka, ha representat *Madame Bovary* al Bellas Artes. Ho han fet bastant bé, i Nadia de Aro Oliva ha estat magnífica.
- Dia 25 de gener, dijous.** He escoltat, a casa el F. Messeguer, el relat que fan els seus pares del manicomi que és casa nostra a causa de la persecució franquista.
- Dia 26 de gener, divendres.** He assistit al Bellas Artes, a la commemoració del centenari de la mort de Verdi, el gran músic italià del qual jo sempre dic que m'agrada més que Wagner, contraopinant a Canturri que està boig per l'alemany.
- Dia 27 de gener, dissabte.** S'ha mort el pintor Fabregat, el català que vaig conèixer al menjador vegetarià. Em portà un cop a l'església dels franciscans de Coyocan, on decorava el sostre amb uns bellíssims frescos al·legòrics a l'arribada dels franciscans a Mèxic.
- Dia 28 de gener, diumenge.** He anat a veure el partit Boca Juniors - León que ha resultat de joc ras i puntada de peu al cap.
- Dia 30 de gener, dimarts.** Al cobrar la quinzena, prenc la decisió de no tornar a treballar a l'Eureka.
- Dia 6 de febrer de 1951, dimarts.** Lliuro una carta al senyor Rico exposant la meva renúncia. Ha dit que ho sentia. "Prou, prou".
- Dia 14 de febrer, dimecres.** He arribat a Veracruz amb una tempesta del nord mai vista. He esperat tres dies a veure si el temps canviava. Res de res, ni m'he pogut banyar a Boca del Río, un poblet tan bonic. De tornada al passar per Perote, Xalapa, Córdoba, Fortín, Orizaba i Puebla he recordat el dia que els vaig veure per primera vegada.
- Dia 20 de febrer, dimarts.** He sortit a vendre un llibre que es diu *Concreto*, editat pels germans Falcó. La idea la van tenir l'Adell i en Messeguer per treure'm de l'Eureka. El primer que he venut ha estat a l'Humbert Benet.
- Dia 25 de febrer, diumenge.** La tertúlia de cal Cabruja ha celebrat que sortís a vendre.
- Dia 1 de març de 1951, dijous.** Ha desaparegut del despatx d'en Calvet la còpia de la meva comèdia que vaig deixar-li per llegir-la. Ja veurem què passarà.
- Dia 3 de març, dissabte.** Hem celebrat l'assemblea anual de l'Esquerra. He estat reelegit el secretari i continuen els mateixos.
- Dia 12 de març, dilluns.** Els diaris porten notícies de la vaga dels ciutadans de Barcelona, que consisteix en no muntar als tramvies si no rebaixen els preus.
- Dia 16 de març, divendres.** Es tem que la vaga i els aldarulls de Barcelona hagin estat promoguts pels mateixos falangistes que es diuen d'esquerres.
- Dia 18 de març, diumenge.** L'Adell em comunica que li ha nascut un nou fill i que li posarà Roger tal com jo els havia proposat.
- Dia 25 de març, diumenge.** A l'ONU de l'Orfeó s'han discutit les repercussions de la vaga de Barcelona. Som pocs els que sabem que tot això no és aigua clara.

- Dia 31 de març, dissabte.** El sopar al restaurant Embajadores per celebrar el vintè aniversari de la fundació de l'Esquerra ha tingut com a orador l'amic Boix. Han comentat el que ha passat a Barcelona en Faustino Ballvé i en Mariano Joven, forçant la realitat.
- Dia 1 d'abril de 1951, diumenge.** El llibre que venia, ha tingut tanta acceptació, que s'ha exhaurit molt aviat. Mentre fan la nova edició, l'amic Fradera m'ha facilitat vendre mitjons, per a la fàbrica d'un amic seu.
- Dia 10 d'abril, dimarts.** L'amic Joaquim Duran, a qui dec haver estat empleat al magatzem de l'Eureka, em prega que retiri la dimissió que havia presentat de secretari de l'Esquerra, motivada pels atacs del POUM contra el nostre partit.
- Dia 15 d'abril, diumenge.** Celebrem la proclamació de la República Catalana a l'hotel Magestic. En Roc Boronat és l'orador entusiasta que emociona tothom.
- Dia 20 d'abril, divendres.** La mare m'escríu que ja compta amb un comprador per a la vinya. Jo li dic els diners que en cal demanar.
- Dia 1 de maig de 1951, dimarts.** L'amic Garcia de Tarragona, m'ha posat en contacte amb el Sr. Jerade el qual em pot donar comissions.
- Dia 9 de maig, dimecres.** Veig l'orquestra barcelonina *Los Chavales de España*, que m'ha agradat però no m'ha entusiasmat.
- Dia 15 de maig, dimarts.** M'escríu Lluís Mestres des de Monterrey dient-me que pensa quedar-se allí.
- Dia 25 de maig, divendres.** En Peypoch organitza una rifa de rellotges a favor dels empresonats per la dictadura a casa nostra.
- Dia 28 de maig, dilluns.** En Puigdomenech ha provocat un enrenou a l'Orfeo quan ha defensat en Lluís Elies, de qui volen representar *La família Bartolí*. En Josep Maria Francès i en Foix consideren franquista l'Elies i s'han donat de baixa de l'Orfeo, però només durant dos mesos.
- Dia 2 de juny de 1951, dissabte.** S'ha estrenat *La família Bartolí* pel que podríem anomenar segon equip de l'Agrupació Catalana d'Art Dramàtic. Tot ha sortit bastant bé gràcies a la cura d'en F. Messeguer.
- Dia 5 de juny, dimarts.** En Dalmau Costa ha donat la notícia que Negrín ha estat a Monterrey dient mal dels comunistes.
- Dia 9 de juny, dissabte.** He estat a la colònia Las Aguilas, en el cim de la qual frares franciscans catalans construïren una ermita. Els plànols es diu que són del noi Gassol.
- Dia 20 de juny, dimecres.** He visitat el pare d'en Torné (àlies cagaduros) acabat d'arribar de Tarragona. Ha dit que al Serrallo funcionen tres encants de peix: Ximo, Calamans i el pòsit. És veu que el Ximo i l'Enropat; gendre del Calamans, estan fent fortunes.
- Dia 28 de juny, dijous.** Els pares d'en Messeguer volen que porti el noi Benet a distreure'l perquè la malaltia el té molt atuït. Avui hem anat al cinema Roble, que és una mena d'òpera.
- Dia 1 de juliol de 1951, diumenge.** Parlant del text que porta *La Humanitat*, que ha fet sortir l'Esquerra, he disputat amb en Rouret qui sempre té ganes d'empipar.
- Dia 9 de juliol, dilluns.** L'esperada carta d'en Masalles des de Montevideo, no ha corroborat l'entusiasme que jo sentia per aquell país.
- Dia 12 de juliol, dijous.** La companyia Rambal, procedent d'Espanya, ha representat *Isabel la Catòlica* per agradar els *gachupines*. La tan estimada Enriqueta Torres va amb la companyia.

- Dia 17 de juliol, dimarts.** L'ONU de l'Orfeó estava furiosa contra els USA perquè el seu almirall Sherman ha aconseguit que Franco els cedís bases.
- Dia 22 de juliol, diumenge.** Convidat a dinar pel diputat Riera al seu nou domicili, he passat un dia agradable amb la seva muller, el fill i les quatre filles.
- Dia 23 de juliol, dilluns.** A l'ONU de l'Orfeó s'ha comentat que tres amics de Franco acaben de morir, l'almirall Sherman, el rei Abdullah i en Petain.
- Dia 25 de juliol, dimecres.** Veig per primera vegada la meravella de la televisió en colors.
- Dia 27 de juliol, divendres.** L'Institut de Cultura Catalana ha fet un homenatge al Dr. Turró, amb parlaments del Dr. August Pi i Sunyer, Avel·lí Artís i Josep Puche.
- Dia 5 d'agost de 1951, diumenge.** He fet el sonet anual per celebrar el sant de la mare.
- Dia 10 d'agost, dimarts.** Es dona per segur que el govern USA farà un emprèstit de 400 milions a Franco.
- Dia 15 d'agost, dimecres.** Invitat per en F. Messeguer he estat hoste seu en un hotel de Teziutlán, població on té els magatzems de la fusta que obté en aquells boscos. He anat a veure en ple bosc com es fan els taulons per a la seva indústria del moble. Hi havia una grandiosa cantúria de cigales. Vàrem estar a punt de veure una baralla de galls. Els Ávila Camacho són els que dominen aquestes terres.
- Dia 17 d'agost, divendres.** Aprofitant el viatge he estat a Veracruz per pagar rebuts de l'Esteller, encàrrec que m'havia fet el diputat Folch. Aquesta vegada m'he pogut banyar a Villa del Mar i veure, un vespre, passejar les *jarochas* i els *jarochos* per la plaça, que es un encant.
- Dia 19 d'agost, diumenge.** Al transcriure del dietari que aquest dia celebrarem amb un gran dinar el sant de la muller d'en Vidal, de Blancafort, veig que no vaig anotar la baralla que aquest va tenir amb en Pedret, arran de la qual el separà de la confiteria i el confinà a una granja d'Azcapotzalco, on jo l'anava a veure i l'animava fins que va arribar el seu fill Sebastià i les coses se li van encarrilar; obtenint un bon profit remuntant llançadores. Ja amb el negoci rutllant féu venir la seva muller que arrodoní el benestar. Jo des de llavors cada quinze dies anava, els dissabtes, a dinar a aquella casa, fins que es traslladaren a la Granja Florida que havia estat de la Maria Antònia, secretària de l'Sbert, on ja estigueren instal·lats còmodament.
- Dia 24 d'agost, divendres.** L'Adell m'ha portat al Lírico a veure *Los Churumbeles*, orquestra amb un cantaire, evidentment invertit, que fa embogir els *gachupines*.
- Dia 25 d'agost, dissabte.** Veig al Bellas Artes *La culta dama* de Salvador Novo, molt valenta.
- Dia 26 d'agost, diumenge.** Passejant amb els pares d'en Messeguer trobem el matrimoni Grau de Miravet.
- Dia 27 d'agost, dilluns.** Veig que en el dietari que transcriu no havia parlat del matrimoni Grau. Van venir d'USA i tingueren moltes dificultats per passar per exiliats. Jo vaig ajudar-los. Han prosperat molt en una fàbrica de mobles i s'han fet una bonica casa on sovint sóc convidat a dinar. Ell té una germana a Tarragona. En Joan no em parla gens bé d'ell.
- Dia 2 de setembre de 1951, diumenge.** Enterrem la mare d'en Rouret sense que aquest hi pugui assistir, perquè està de viatge.
- Dia 11 de setembre, dimarts.** La celebració de la data ha tingut poca concurrència. Ha parlat Palazón.
- Dia 21 de setembre, divendres.** Al Bellas Artes s'ha celebrat l'acte solemne de commemoració del quart centenari de la Universitat de Mèxic. Torres Bodet ha dit una oració memorable i ha estat aplaudit durant més de cinc minuts, més que Vasconcelos el feixista.

- Dia 22 de setembre, dissabte.** El segon equip de l'Agrupació Dramàtica estrena *El cor m'ho deia* de Ladislau Fodor, molt ben dirigida per en F. Messeguer.
- Dia 25 de setembre, dimarts.** El crioll Betor que agafa unes "torrades" tremendes, avui cridava a cal Cabruja: *Vivan los catalanes y mueran los gachupines i viva México hijos de la Chingada.*
- Dia 1 d'octubre de 1951, dilluns.** En Rouret ridiculitza el rector de la Universitat de Salamanca d'Espanya, vingut per commemorar el 400 aniversari de la Universitat d'aquí. Diu que sembla un senyor feudal.
- Dia 15 d'octubre, dilluns.** En Dalmau Costa, reuní al seu restaurant Embajadores, M. Sarraïl rector de la Sorbona de Paris, Sbert, Prieto, Gordon Ordaz, etc.
- Dia 22 d'octubre, dilluns.** He estat acompanyant la sogra d'en Messeguer i el seu cunyat Vicent.
- Dia 26 d'octubre, divendres.** A l'ONU de l'Orfeo la majoria ha quedat decebuda pel triomf dels conservadors a Britània.
- Dia 27 d'octubre, dissabte.** El fill de l'Alicia i F. Messeguer ha estat un nen, segons els meus pronòstics. No he escrit mai en el meu dietari que l'Alicia era una dependenta criolla de la botiga de mobles de Messeguer.
- Dia 28 d'octubre, diumenge.** S'ha estrenat *La dama enamorada* de Puig i Ferrater per l'equip de la Sra. Emma Alonso. El paper de noi l'ha fet el fill petit de J.M. Francès. La cosa no ha estat gaire bé.
- Dia 1 de novembre de 1951, dijous.** He visitat el Panteón Jardín, on s'enterren els nostres independentistes. Hi ha apartats per a jueus i per a musulmans.
- Dia 5 de novembre, dilluns.** L'afillat d'en Roc Boronat se li ha casat amb una criolla de 18 anys.
- Dia 13 de novembre, dimarts.** En Ceferino AVECILLA, crític teatral, ha fet una rebentada de *La dama enamorada* de Puig i Ferrater i amb molta poca solta ha retret les bestieses que el de la Selva del Camp feu a París.
- Dia 16 de novembre, divendres.** Començo a vendre guants de l'israelià Josué Furzifer; a veure si tindrè més sort que amb els mitjons de l'àrab Jerade.
- Dia 19 de novembre, dilluns.** A la revista italiana del teatre Iris, torno a veure el *caricat* Robert Font. El cantaire Harry Mimo és bo però molt brut.
- Dia 20 de novembre, dimarts.** Tots hem sentit la mort del mestre de cases Freixes, de qui en Pino administrava les finques. Cada any es feia una casa de 10 pisos. Ara ja molt ric en diners i criatures s'ha mort.
- Dia 22 de novembre, dijous.** L'Orfeo ha llogat el seu teatre a la companyia mexicana que representa l'*Anna Christie* d'O'Neil. Una obra de mariners molt interessant però mal representada.
- Dia 1 de desembre de 1951, dissabte.** Al concórrer a la famosa tertúlia del cafè París, en Farerras m'ha demostrat molt d'afecte, fins a l'extrem de dur-me a casa seva a veure la gran biblioteca que ha reunit i presentar-me el seu gendre catalanofrancès, Lluçia Bonmatí, el qual m'ha donat comissió per vendre els seus cotxets metàl·lics per infants.
- Dia 4 de desembre, dimarts.** Per mediació d'en Torné i en presència d'en Fronjosa fill, em són presentats els nouvinguts de casa nostra Josep de la Mata i Jaume Borau, aquest últim cunyat del metge Casanova de Tarragona.

- Dia 7 de desembre, divendres.** Entre les coses que Borau ha dut de Tarragona hi ha ametlles i avellanes de la vinya i de l'hort i una còpia del testament de la mare en el qual em fa el seu hereu universal. He quedat molt trist pensant els trencacolls d'aquesta decisió.
- Dia 8 de desembre, dissabte.** Amb *L'hereu escampa* de Rusinyol acomiadem l'estimat actor i amic Prat. Com a fi de festa l'Heleni Barjau canta òpera.
- Dia 15 de desembre, dissabte.** Empès per en Farreras, Galés i el Dr. Turró, entro en tractes amb el Sr. Pere Ripoll, mallorquí propietari dels laboratoris Anfira, per fer de comissionista de la zona de N. León i Coahuila.
- Dia 20 de desembre, dijous.** Penso que guanyant els diners que diuen que guanyaré i estant Monterrey solament a 600 metres sobre el nivell del mar, podria fer venir la mare a Mèxic.
- Dia 21 de desembre, divendres.** He saludat el diputat Gerard a qui vaig conèixer a Montserrat quan jo hi vaig passar quinze dies l'any 1937 per curar-me de tifoidea.
- Dia 22 de desembre, dissabte.** En Torné m'ha convidat a sopar, però el romesco l'ha fet ell i no el seu pare.
- Dia 25 de desembre, dimarts.** Dinar de Nadal a casa d'en Vidal, amb les famílies Mateu i Miret que també ja tenen tota la seva família a Mèxic.
- Ha estat el millor Nadal passat a Mèxic.** Jo he regalat a Vidal *Los dos mosqueteros* de la col·lecció Nelson, comprats al Tepito per 1,50 pesos.
- Dia 28 de desembre, divendres.** He dinat a casa l'Àngel Messeguer molt ben atès per la seva muller, la Quimeta Peypoch i Mani. L'Àngel ha explicat sense embuts que el seu hobby de jugador l'obliga quasi tots els dies a sopar al llit a les cinc de la matinada.
- Dia 29 de desembre, dissabte.** En Puigdomenech ha fet un vers al president Companys i el mestre Josep M. Codó hi posa la música.
- Dia 31 de desembre, dilluns.** En Folch, el dentista, ha estat molt content de veure'm i assabentar-se de les novetats que jo sé.

Comentaris:

Aquest any he escrit el drama *El dictador amb els guerrillers* que trobo bo.

Amb les comissions no he guanyat gaire però no em peneixo d'haver deixat l'Eureka. Ja veurem si a Monterrey s'arrangen les coses.

Volia organitzar el sopar dels tarragonins però en Torné no m'ha ajudat.

Any 1952

- Dia 1 de gener de 1952, dimarts.** He estat convidat al nou pis d'en Manuel Galés per celebrar el seu sant, també hi eren en Canturri i l'Eroles, l'Àngel Guansé ha estat molt afectuosa. Ara que en Galés està tan ben instal·lat, cal recordar quan feia de director d'una casaller de nois espanyols, on havíem estat invitats en alguna celebració.
- Dia 6 de gener, diumenge.** La Loreto d'Iniesta celebra els reis i m'ha convidat a la festa. Sempre està rodejada dels seus fills.
- Dia 11 de gener, divendres.** M'estic acomiadant dels amics i dono a Cabruja objectes de cuina i d'altres de la llar. Alguns d'aquests objectes havien pertangut a Mestres i a Tolosa.

Dic adéu a Galés, Farreras, Torné, Rouret, Llistosella, Cabruja, Olivé, Calvet, Romogosa, Vidal, Mateu, Potau, A. Messeguer i F. Messeguer. M'ha semblat que aquest últim és el que ho ha sentit més.

- Dia 12 de gener, dissabte.** Emrenc el viatge cap a Monterrey no gaire temorenc perquè conec aquell país. Viatjo amb els òmnibus del *Norte*, en un dia molt suau. No crec que deixi Mèxic per sempre; me l'estimo molt.
- Dia 13 de gener, diumenge.** Arribo a Monterrey no gaire cansat i m'hostatjo a l'hotel Ancira. Sense dinar vaig a abraçar l'amic Mestres al restaurant on treballa i em presenta el seu patró Antoni Costa. Després vaig a casa l'Adell on ell i la Maria m'acullen amb uns grans crits de joia i abraçades.
- Dia 18 de gener, divendres.** Ja visito metges i trobo la feina molt distreta. Fa un temps fresc i això ajuda a treballar i a trobar-ho tot molt bé.
- Dia 20 de gener, diumenge.** L'Adell em convida a veure un partit de futbol i a dinar a casa seva, en companyia d'en Mestres, la Sra. Roseta i del seu fill. Tot ha anat molt bé i s'acorda que cada diumenge farem el mateix.
- Dia 29 de gener, dimarts.** En Mestres a fi que m'estalvi bastants *pesos* em fa entrar a la seva dispensa, només a dormir. Menjo als restaurants de bon preu i hi trobo bons bistecs.
- Dia 3 de febrer de 1952, diumenge.** Trobo els metges complaents i jo em dono molta a visitar-los i lliurar-los mostres, que és el més pesat de la feina de comissionista. A les farmàcies afectes als laboratoris Anfira sempre s'hi obtenen bones comandes. Calculo que tindrè uns bons guanys.
- Dia 6 de febrer, dimecres.** En Mestres s'ha hagut d'allitar a conseqüència del que ell creu que és una infecció gàstrica. Resulta però que té una tifoidea. El Dr. Assab (àrab) el cura amb Aureomicina, amb la sorpresa que l'obliga a menjar molt.
- Dia 12 de febrer, dimarts.** Durant la setmana he recorregut Linares, Montemorelos, General Terán, Allende, El Cercado. És una ruta a l'est del país, pobra. Destaca però la comarca de Montemorelos tota ella plantada de tarongers, que en aquest moment estan en flor.
- Dia 13 de febrer, dimecres.** Els universitaris han fet un concert a la plaça Saragossa, abillats folklòricament, que m'ha agradat molt.
- Dia 14 de febrer, dijous.** En Mestres està millor però hi ha hagut refrecs amb la Maria de l'Adell per qüestió del menjar. Ell vol que el menjar li faci la dispesera.
- Dia 15 de febrer, divendres.** Cal explicar que la dispesera és una torre d'una família rica i vinduda a menys que lloga les habitacions que li sobren. La casa està en la confluència dels carrers Saragossa i Albino Espinosa. La part principal de la família és una àvia de vuitanta anys i un matrimoni amb fills i filles.
- Dia 16 de febrer, dissabte.** Les xerrades amb Lluís Mestres recorden episodis de casa nostra. Li noto que té por de la gent del país i això és estrany.
- Dia 17 de febrer, diumenge.** He vist els films *La Ronde*, francesa, amb Simone Signoret i *Magnòlia*, americana, amb Ava Gardner; molt bones.
- Dia 18 de febrer, dilluns.** Després de passar dotze hores dalt de l'òmnibus d'Anàhuac, sóc a Piedras Negras, la ciutat més a l'oest del meu itinerari. Un jove descendent d'espanyols m'ha anat contant les històries locals dels llocs per on passàvem.
- Dia 20 de febrer, dimecres.** Sóc a una vila fronterera on a l'altra banda del riu hi ha els USA, que es cap on miren els mexicans cada dia.

- Dia 21 de febrer, dijous.** Rosita, una població minera de cinquanta mil habitants que viu dels sis mil miners que treballen a les fonderies que hi ha a les mines.
- Dia 22 de febrer, divendres.** A Sabines, també hi ha mines però la ciutat es veu pobra.
- Dia 24 de febrer, diumenge.** Monclova, vila antiga que comença a prosperar gràcies als alts forns, que alguns republicans espanyols han empès a establir. L'enginyer en cap de les construccions és en Carles Altaba un correligionari que ha demostrat la seva vàlua. M'ha convidat a dinar a casa seva on la seva muller mexicana ha estat molt afectuosa. Vora Monclova s'hi sembla molt blat.
- Dia 28 de febrer, dijous.** Han arribat dues notícies ben sentides, que són: el traspàs de Paco Madrid a Buenos Aires i de Pous i Pagès a Barcelona. Dos homes de lletres catalans ben destacats.
- Dia 2 de març de 1952, diumenge.** Al matí l'Atlante ha jugat amb el Monterrey i a la tarda, amb les entrades que ha comprat l'Adell per al seu fill i per a mi, hem anat a veure els reis del basket, els negres *Globe-troters*, una novetat que desperta la bogeria de tothom.
- Dia 4 de març, dimarts.** El viatge a Nuevo Laredo em fa conèixer uns deserts desolats. La ciutat per on arriba el millor turisme USA a Mèxic té el contrast d'aquests rics amb la gran pobresa dels criolls. He pogut menjar unes delicioses magdalenes amb una llet molt pura i bons bistecs, tot provinent de l'altre costat del riu.
- Dia 13 de març, dijous.** Estic engripat però surto cap al sector est de Matamoros, una població fronterera que no és gaire important i que està molt aprop del mar.
- Dia 22 de març, dissabte.** Al passar per Reinos, una població bonica, ja s'entra a les grans plantacions del cotó. Gràcies al valencià Minyana que m'ho explica tot, puc assabentar-me de què passa. Ell es queixa de la imperícia del plantejament i es dol que hom no hagi deixat cap arbre en les grans extensions perquè això priva de ploure.
- Dia 24 de març, dilluns.** Ja a Monterrey veig *Els Miserables*, de Harry Bauer, que m'emocionen com sempre, més encara si recordo l'estimat Victor Hugo.
- Dia 27 de març, dijous.** La família de la dispesa havia estat en terres de Texas quan eren mexicanes.
- Dia 31 de març, dilluns.** Amb Mestres i Adell quedem sorpresos que a Galés l'hagin fet del Consell de l'Esquerra sota la presidència de Dalmau Costa.
- Dia 2 d'abril de 1952, dimecres.** El film francès *Menages* amb Simone Signoret és una obra d'art.
- Dia 3 d'abril, dijous.** Lombardo Toledano, el líder comunista mexicà, féu un míting des de les escales d'una església. La gent no en va fer gaire cas. L'home és un bon orador.
- Dia 7 d'abril, dilluns.** Celebrem que el Barça ja és campió de Lliga. Els Adell, Bladé, Mestres i jo estem contents.
- Dia 9 d'abril, dimecres.** En Mestres ja està recuperat de la tifoidea
- Dia 13 d'abril, diumenge.** Avui diumenge he acabat la comèdia *La guineu fa de fabricant* dins la trilogia que preparo. Com que és Pasqua hem dinat a casa l'Adell. En Mestres ha retornat a aquests dinars. Ell i jo hem regalat una mona d'un ou al nen Roger, acudit molt celebrat.
- Dia 20 d'abril, diumenge.** Un *gachupín* ha tingut la barra de dir-me, quan ha sabut que era català: *la mala hierba nunca muere*.
- Dia 25 d'abril, divendres.** La Montoya ha representat al petit teatre México *Mater imperatrix* de Benavente, obra que involucra els israelites.

- Dia 26 d'abril, dissabte.** Potau m'escrui que ja tinc els papers arranjats i a punt per nacionalitzar-me. La tramitació ha durat sis anys i cent sis dies.
- Dia 1 de maig de 1952, dijous.** Hi ha hagut desfilada obrera, però molt lluny d'aquelles desfildes grandioses de Ciutat de Mèxic.
- Dia 4 de maig, diumenge.** *El tramvia anomenat desig* fet per Elia Kazan a Hollywood, no ha estat a l'alçada del drama.
- Dia 5 de maig, dilluns.** Mirant per les botigues he trobat un disc de l'Emigrant de l'Emili Vendrell. L'he regalat a l'Adell.
- Dia 10 de maig, dissabte.** El patró Ripoll m'ha escrit dient-me que li agrada la meva actuació i que em quedo a Monterrey. He estat molt content.
- Dia 15 de maig, dijous.** Torno a fer la ruta de Piedras Negras, aquesta vegada amb molta calor, mosquits i una gran sequera al camp.
- Dia 20 de maig, dimarts.** En Galés em comunica que en Tarradellas arriba a Mèxic el dia 27.
- Dia 25 de maig, diumenge.** El Barça ha quedat campió de Copa i com que ja ho era de la Lliga ha fet una bona *performance*. Ha guanyat les copes de la Perona i de Martini Rossi.
- Dia 26 de maig, dilluns.** Avui diumenge en el dinar de casa l'Adell, la Maria ens ha obsequiat amb una coca de recapte amb llonganissa.
- Dia 29 de maig, dijous.** Després d'un viatge amb autobús arribo a Ciutat de Mèxic. Fa un temps molt frescós que presagia el primer gran aiguat de l'any.
- Dia 31 de maig, dissabte.** Veig el patró Sr. Ripoll que em mostra la bonica torre on viu. Té moltes pintures però no són gaire bones.
- He estat a la despesa del carrer Mesones per desnonar-la. He retret a Cabruja que no m'havia escrit.
- Dia 3 de juny de 1952, dimarts.** Prenc el tren per retornar a Monterrey. Durant el llarg viatge he recordat els Messeguer, penso que són massa comerciants. Per mi en Rouret i Galés amb tots els seus defectes són millors.
- Durant l'estada a la capital he vist el vodevil francès *Els fills d'Eduard*, i la comèdia de Gorostiza *El color de nuestra piel* que és pesada i molt venjativa.
- Al Follies hi havia la gitana catalana Carme Morell, dona bonica i atractiva.
- Dia 8 de juny, diumenge.** En el dinar a casa de l'Adell mengem les carxofes que vaig portar de la capital.
- Dia 12 de juny, dijous.** He anat a Nuevo Laredo amb l'Adell i el seu cotxe. Li he explicat que els amics de la capital opinen que s'equivoca d'enviar el seu fill a estudiar a Barcelona.
- Dia 15 de juny, diumenge.** Nou dinar a casa l'Adell que ha acabat malament per culpa d'en Mestres.
- Dia 17 de juny, dimarts.** En Rubinki, el boxejador, és aquí i jo l'he anat a saludar. Li he recordat les seves grans interpretacions com a actor.
- Dia 18 de juny, dimecres.** Pepita Embil és aquí per fer una temporada de sarsuela.
- Dia 21 de juny, dissabte.** He enviat la comèdia a Rouret.
- Dia 22 de juny, diumenge.** És diumenge i he descobert el balneari La Pastora on es poden prendre banys de sol.
- Dia 1 de juliol de 1952, dimarts.** Veig que el cor se m'ha enfortit i he reprès les cardades amb tota normalitat.

- Dia 6 de juliol, diumenge.** El dinar d'avui és de comiat del fill de l'Adell. Hi assisteixen els matrimonis Rovirola, Mateu, Sardina, Gracia, Mestres i la família Bladé Pascual. L'Adell ha volgut donar solemnitat a la cosa.
- Dia 15 de juliol, dimarts.** Per a les hores mortes he descobert una biblioteca a la plaça Federal on s'està molt fresc.
- Dia 20 de juliol, diumenge.** He comprat la *Historia del teatro* del francès Gaston Baty que és el millor que s'ha escrit fins ara.
- Dia 25 de juliol, divendres.** El *Cirano de Bergerac* fet *made in USA* és dolent. Se salva el descendent de catalans Josep Ferrer.
- Dia 28 de juliol, dilluns.** M'han saludat alguns obrers de l'Eureka que treballen aquí a les ordres de Carcano i de Bilbao. M'han dit que el meu exaprenent Roland López dirigeix el taller d'allí. N'hi he dit quatre de ben dites.
- Dia 2 d'agost de 1952, dissabte.** Ja soci de la Societat esportiva Monterrey, he assistit al primer partit, que ha perdut, de segona divisió contra el Veracruz.
- Dia 8 d'agost, divendres.** Hom diu que serà president de la República el Sr. Ruiz Cortines.
- Dia 15 d'agost, divendres.** L'exploració del cotó és un "cuento xino" on els que tenen els *pesos* es diverteixen i els obrers badallen. Causa astorament saber que per fer la *pisca* (recollida del cotó) aquí es guanyen vint pesos diaris i als USA quinze dòlars.
- Dia 20 d'agost, dimecres.** El gran autor teatral Rodolfo Usigli ha fet una conferència a la Universitat. Ha dit que París i Barcelona eren ciutats que produïen un gran teatre, que la glòria de l'autor consisteix, com van dir Aristòfanes, Shakespeare i Moliere, en la seva independència crítica i en estar contra l'establert també. Aconsella a la joventut que es dediqui al teatre encara que hagi d'abandonar la família.
- Dia 25 d'agost, dilluns.** He enviat a la mare un xec de cinc dòlars via Nova York per veure quin canvi li fan allà.
- Dia 1 de setembre de 1952, dilluns.** El cap em barrina que si la mare no pot venir potser que jo vagi a veure-la. Per això li dic al Potau que no em tramiti la naturalització.
- Dia 5 de setembre, divendres.** He descobert que en la pintoresca carpa dita Teatro de actores, un dels vells artistes que ho manegen tot és Lizard Planells, català.
- Dia 10 de setembre, dimecres.** He estat al poble proper anomenat Apodaca i m'he assabentat que aquest nom li prové de l'últim virrei d'aquestes terres, qui va dirigir també les obres del port de Tarragona.
- Dia 15 de setembre, dilluns.** L'Adell, avui al futbol ha estat molt efervescent.
- Dia 20 de setembre, dissabte.** Una lletra de Galés molt afectuosa.
- Dia 25 de setembre, dijous.** En el viatge a Piedras Negras he trobat en Salvador Olivé, el que feia de peó a l'Eureka. Camperol al Penedès, ara comissionista de llibres per les escoles. Hem estat molt feliços explicant coses de l'ofici.
- Dia 28 de setembre, diumenge.** Avui he treballat a la ciutat de Saltillo, d'uns 70.000 habitants, amb governador, plena de bells edificis barrocs. Ciutat liberal i maçona amb la població molt índia.
- Dia 1 d'octubre de 1952, dimecres.** Veig el film de Buñuel *Subida al Cielo*, una argumentació còmica molt ben reeixida.
- Dia 3 d'octubre, divendres.** He assistit a l'acte de l'aixecament de parets del teatre dedicat a la Montoya.

- Dia 6 d'octubre, dilluns.** El matrimoni Gracia, ell manyo i ella filla d'en Màrius Aguilar, s'han afillat un nen crioll per fer companyia al gosset pequinès.
- Dia 9 d'octubre, dijous.** La màxima sensació del país és la detenció de Paco Sierra, el marit macarró de l'Esperanza Iris, acusat d'haver posat una bomba en un avió per cobrar l'assegurança dels passatgers com si fossin familiars seus.
- Dia 12 d'octubre, diumenge.** El film *La mort del viatjant*, interpretat per Fred Marx, està molt ben fet i l'actor ha estat magnífic.
- Dia 15 d'octubre, dimecres.** Per homenatjar el centenari de Victor Hugo, li lleigeixo totes les obres de teatre.
- Dia 18 d'octubre, dissabte.** Torné pare, se m'ha ofert per portar quelcom a la meva família en el seu retorn a casa nostra. Els envio un paquet de mocadors perquè n'hi hagi per tothom.
- Dia 25 d'octubre, dissabte.** A la dispesa que molts dissabtes s'omple de ianquis que foten molt d'escàndol i enrenou han robat un xec d'un compatriota texà.
- Dia 27 d'octubre, dilluns.** He visitat el que en diuen la Huasteca, és un lloc on capten l'aigua per portar a Monterrey. A la infraestructura li manca la netedat que hi ha a Catalunya.
- Dia 1 de novembre de 1952, dissabte.** He visitat amb la senyora Roseta el cementiri on està enterrat el seu marit. Mai havia vist un abandó semblant.
- Dia 5 de novembre, dimecres.** En les eleccions USA ha guanyat el general Eisenhower. Si els ianquis s'aparten dels demòcrates, malament.
- Dia 10 de novembre, dilluns.** En Mestres ha volgut llegir el que un tal Fontana de Reus diu d'ell en el llibre *Los catalanes en la guerra de España*. Són llibres fets sense consciència ni serietat.
- Dia 25 de novembre, dimarts.** En el viatge al sector de Piedras Negras, m'ha sorprès un *norte* (tempesta) molt fred. Ja en l'hotel San Carlos, saludo el gerent, un català de nom Emili Sandoval, bon pianista que es diu deixeble del mestre Rocabruna.
- Dia 1 de desembre de 1952, dilluns.** A Monterrey hi fa un fred terrible; com que l'estufa de gas està espatllada, em poso a dormir entre els dos matalassos que té el llit.
- Dia 4 de desembre, dijous.** L'Adell em convida a anar a saludar, a l'aeroport, a en Rouret que va al congrés de la Pau a Viena amb un avió holandès. Rouret acompanyarà el Dr. Giral i el general Jara. Li recomano que si va a França visiti la muller del Joan Rodríguez.
- Dia 12 de desembre, divendres.** En Mestres surt cap a la capital i després cap a Córdoba de vacances.
- Dia 16 de desembre, dimarts.** L'amic Fort m'ha enviat deu dòlars per a l'Annita de Rodriguez. Jo n'afegeixo cinc per a l'oncle de Tuir en el mateix enviament.
- Dia 17 de desembre, dimecres.** La mare escriu que ha rebut els mocadors.
- Dia 21 de desembre, diumenge.** Torna Mestres i diu que els amics de la capital li feren molt bona rebuda, així com la família de Córdoba.
- Dia 22 de desembre, dilluns.** Se sap que l'Humbert Torres ha tornat a casa nostra pel seu mal estat de salut.
- Dia 24 de desembre, dimecres.** La revetlla de Nadal a casa l'Adell ha estat amenitzada amb molts cants, principalment d'en Gracia, que a més de jotes cantà la romança de la Francisquita. En Sardina cantà cançons gallegues i jo "La Titona" i havaneres. El Sardina acabà torrat.
- Dia 25 de desembre, dijous.** Al dinar de Nadal a casa l'Adell érem Mestres, Sardina, Srs. Roseta i els seus fills i jo. La Maria llogà una cuinera per guisar els guajalotes. Fou un dinar

de solemnitat. En Mestres ens obsequià amb dues botelles de xampany Freixenet. L'Adell s'empipà amb nosaltres perquè havíem parlat massa en català.

Dia 27 de desembre, dissabte. Després d'un bon viatge amb els nous òmnibus del nord, amb calefacció, vaig anar a veure en Potau, i allí amb ell estava quan va arribar en Galés i va dir-me que, com ja m'havia dit en Mestres, volia que jo anés a viure a casa seva.

Dia 28 de desembre, diumenge. Ja amb en Galés i la seva muller, dino en una torre de Las Lomas amb una *miss* anglesa. Passava que en Galés guardava la torre d'un col·lega seu de l'ambaixada britànica que era a Cuba.

Dia 29 de desembre, dilluns. Veig el Patró Ripoll i, com ja em temia, em notifica que ha unificat altra vegada el sector nord i que en Bravo, un "niño de Morelia", farà la meva comesa i la d'en Balada, ja molt malalt.

Dia 30 de desembre, dimarts. Amb els pares d'en Messeguer visito la fàbrica que està molt millorada.

Dia 31 de desembre, dimecres. Acomiada l'any al teatre Tívoli, amb un espectacle de revista.

Comentaris

Veig que m'he tornat a oblidar que amb l'Adell vàrem anar a San Antonio, Texas, viatge amb el qual encara que fou llampec, vaig satisfer la curiositat que em despertaven aquelles terres més enllà del riu Bravo. Naturalment, tot està fet seriosament però no gaire diferent de Mèxic. Ara quan escric aquests comentaris, al 1972, veig que les viles frontereres mexicanes fan el mateix servei que les catalanes amb França. Aquí són els francesos els que compren els licors.

L'Adell em tenia obsessionat perquè jo veia que ell perdia l'idealisme i anava al comercialisme.

En Mestres i jo semblàvem més puritans, però és que nosaltres no havíem de mantenir la nombrosa família de l'Adell.

Josep Tarradellas va estar a Mèxic i fou molt obsequiat per en Dalmau Costa.

L'Esquerra organitzà alguns actes en honor del seu Secretari General. També féu aparèixer un número de *La Humanitat* de quatre pàgines.

Any 1953

Dia 1 de gener de 1953, dijous. En Galés fa una festa a la torre de Las Lomas a la qual assisteixen Farreras, P. Ferrer, Garriga, Esteban, Joaquim Ausiró, Marrassé i nebot, Dr. Tusó, tots amb les respectives mullers, a més de jo i la Vda. Jordà. Fou una festa bonica.

Dia 3 de gener, dissabte. Visito les famílies que feia temps que no veia. Els Iniesta han estat molt contents i els Vidal, no cal dir-ho, molt contents perquè estrenaven *carro*.

Dia 5 de gener, dilluns. Vaig a Cuernavaca i la trobo molt més comercial que la primera vegada que la vaig veure.

Dia 6 de gener, dimarts. Veig la Ciutat Universitària ja molt avançada. L'estadi no m'ha acabat d'agradar.

Dia 12 de gener, dilluns. A en Galés li plau que escrigui a Mossèn Batlle a Tarragona, demanant-li que faci el que pugui per Joan Rodríguez.

- Dia 15 de gener, dijous.** En Rouret, després d'haver tornat de Viena, conta el que ha vist per Europa a l'ONU de l'Orfeo. Tots quedem bocabadats.
- Dia 18 de gener, diumenge.** En Llistosella per 200 *pesos* envia mil pessetes a la mare.
- Dia 22 de gener, dijous.** La cubana María Antinea és l'atracció màxima de les varietats.
- Dia 23 de gener, divendres.** Ha debutat el Tríó Barandalla amb l'estrena de la sarsuela *Don Manolito* que no m'ha agradat.
- Dia 26 de gener, dilluns.** El Sr. Ripoll s'ha descalçat que em donarà 250 *pesos* mensuals i ja hem xocat.
- Dia 30 de gener, divendres.** Parlant de l'experiència amb els metges, n'he trobat un que m'ha demanat el tres per cent dels beneficis per receptor medicaments dels laboratoris Anfira.
- Dia 1 de febrer de 1953, diumenge.** He vist al teatre Ideal una *Yerma*, per l'actriu Blanch, molt desgraciada.
- Dia 5 de febrer, dijous.** A l'ONU de l'Orfeo els comentaris eren pel casament de la Infanta María Cristina amb el rei del Cinzano.
- Dia 7 de febrer, dissabte.** Al Bellas Artes en López Lagar, que ha deixat la Xirgu, ha presentat *Les Rattes* del francès Lenormand. Ell ha estat molt bé.
- Dia 8 de febrer, diumenge.** He estat convidat a una festa a casa els Barjau per celebrar l'arribada de Borau i un amic seu.
- Dia 10 de febrer, dimarts.** Ja he efectuat la ruptura amb el patró Ripoll. I com que fa el ruc, en Galés m'empeny a que li demani indemnització per incompliment de contracte.
- Dia 11 de febrer, dimecres.** En Galés ja s'ha traslladat a viure al seu pis del carrer Artes.
- Dia 12 de febrer, dijous.** En Rouret és un dels oradors en els mítings que s'organitzen per parlar del congrés de la Pau. En Galés i jo l'hem anat a escoltar.
- Dia 13 de febrer, divendres.** En Torné em convida a anar a Guadalajara a veure els negocis que ha muntat.
- Dia 16 de febrer, dilluns.** Amb la intermediació del Dr. Tusó el patró Ripoll em dona una indemnització de 3 mesos de sou.
- Dia 21 de febrer, dissabte.** Vaig a l'estrena de la sala Chopin on la Mary Douglas (mexicana) i Rubinski, dirigits per Sekisano, representen *L'os* de Txékhov. Tots dos han estat insuperables.
- Dia 25 de febrer, dimecres.** Per primera vegada tinc la quantitat de mil *pesos*, 5.000 peles.
- Dia 28 de febrer, dissabte.** He llegit *Tarragona símbol* de Manuel de Montoliu i *El general Prim* de Miquel i Vergés. Dos llibres molt interessants. Com que en Miquel i Vergés no aclareix qui féu matar el general Prim, en Galés diu que ell farà un llibre i ho dirà.
- Dia 1 de març de 1953, diumenge.** La ciutat es veu neta des de que l'Ernesto P. Uruchurto ha tret els *puertos* del primer *cuadro*.
- Dia 2 de març, dilluns.** A l'ONU de l'Orfeo es comenta amb gust que el general Cárdenas torni a tenir pes.
- Dia 5 de març, dijous.** Arriba la notícia que ha mort l'Stalin i no cal dir que l'ONU està efervescent com mai. Galés diu que fou un mala bèstia.
- Dia 8 de març, diumenge.** S'elegeix la nova Junta de l'Esquerra: President en Galés, vicepresident en Pere Ferrer, els altres càrrecs se'ls reparteixen Boix, Eroles, Manyà, M.D. Bargalló, Lluhí fill, Font i Canturri. Una junta de concòrdia anticomunista.

- Dia 12 de març, dijous.** El teatre de l'Orfeó anomenat Àngel Guimerà ha passat a dir-se Caballito, arrendat per la Sra. M.T. Algara que tot i tenir el marit castellà i ric és barcelonina. Ha fet *Cassandra* una obra una mica empalagosa.
- Dia 15 de març, diumenge.** Els Grau fan mans i mànigues per ser considerats, per això ens conviden a Galés i a mi a un dinar.
- Dia 18 de març, dimecres.** Estic dubtant si entrar a vendre llibres a casa González Porto que és gallec.
- Dia 22 de març, diumenge.** En Messeguer m'arrossega a veure una batalla campal de lluita lliure al Coliseo, tot perquè ell que hi és tan aficionat no pot suportar que jo li digui que aquest divertiment és fals de cap a peus.
- Dia 25 de març, dimecres.** A la tertúlia dels dissabtes al cafè París es destaca en Safont, espiritista que sempre parla amb el president Companys.
- Dia 29 de març, diumenge.** He llegit *Clochemerle* de Gabriel Chevallier, un romanç satíric francès.
- Dia 30 de març, dilluns.** Començo a escriure el drama *Cossenía*, sobre temàtica tarragonina en el qual hi poso una gran il·lusió.
- Dia 10 d'abril de 1953, divendres.** Acabo d'escriure *Cossenía*, el tercer acte del qual em sembla magnífic.
- Dia 16 d'abril, dijous.** Veig al teatre Ideal *Función de despedida* d'Usigli, amb M. T. Montoya. Ni l'actriu ni l'obra han reeixit.
- Dia 18 d'abril, dissabte.** Commemorem la segona República Catalana al Centre Asturià on en Vinyes em dona molt mal sopar. En Gelabert petit ha parlat.
- Dia 25 d'abril, dissabte.** Commemorem la fundació de l'Esquerra al restaurant Embajadores, en homenatge a Dalmau Costa, on ens encabim 150 concurrents. Cosa mai vista. El patró s'ha lluit en el sopar i després es llueixen en els parlaments en Boix, en Dalmau Costa i en Galés.
- Dia 27 d'abril, dilluns.** Veig al teatre dels electricistes *No es cordero que es cordera* traduït per León Felipe magníficament. Els aficionats han estat molt bé.
- Dia 30 d'abril, dijous.** Com que no treballo lleigeixo molt. Així he llegit un volum del *Peregrí apassionat* de Puig i Ferrater, i també *Els retrats literaris* i *Laberint* de Domènec Guansé.
- Dia 1 de maig de 1953, divendres.** El govern ha manat que els sindicats no portin banderes nacionals sinó penons.
- Dia 5 de maig, dimarts.** Veig el film francès *Clochemerle* molt inferior a la novel·la.
- Dia 9 de maig, dissabte.** L'esperada estrena de *La mort d'un viatjant* de Miller al Bellas Artes ha portat molta gent al teatre. L'obra és una troballa sensacional. En Manzano ha estat bé. Hi havia la novetat de veure com resultava el noi Pedret; ho ha fet bastant bé.
- Dia 10 de maig, diumenge.** El noi Pedret, que tots trobem excessivament pinxo, fou el motiu pel qual el seu pare i en Vidal es van barallar a la confiteria.
- Dia 12 de maig, dimarts.** A la rebotiga del Cabruja s'hi torna a parlar contra Tarradellas. Ja veurem on van a parar.
- Dia 14 de maig, dijous.** A l'ONU de l'Orfeó es comenta el discurs d'en Prieto molt apassionadament.
- Dia 16 de maig, dissabte.** Veig a l'Ideal *El niño y la niebla* d'Usigli fet per la Montoya i en Manzano. L'obra és molt cruel.

- Dia 20 de maig, dimecres.** Es conta que en Galas i Erechederra són els amos del negoci dels hotels *meublés* i tenen els gallecs d'arcabots.
- Dia 25 de maig, dilluns.** En Galés m'ha donat per llegir el *Coridon* de Gide. No l'he trobat tan tremend. També m'ha donat el *Joan Maragall* de J.M. Corredor i la *Guia de Barcelona* de Carles Soldevila.
- Dia 27 de maig, dimecres.** He sopat amb els Orozco i la seva filla Maria Elena. Entre les coses de casa nostra hem parlat de la Vallgornera casada amb el general Clavé, mexicà, i de la Boada i el seu fill.
- Dia 30 de maig, dissabte.** Estic a la inauguració del teatre Gante on s'ha representat *John Gabriel Borman* d'Ibsen. La Pilar Sen ha estat bé, i també els altres.
- Dia 31 de maig, diumenge.** En Mateu i fills em porten a la final del campionat de copa entre León i Puebla, guanya Puebla per 4-2.
- Dia 2 de juny de 1953, dimarts.** En Galés ha obtingut dels seus amics Esteban, ell fa de gerent a la casa Salvat d'aquí, que jo entri a treballar de venedor. He vist que amb la venda del Costumari Català de Joan Amades hi havia molt a fer. Feia mesos que podria haver treballat per la González Porto, però no m'agrada treballar per a un gallec.
- Dia 8 de juny, dilluns.** Ens han despertat uns violents coets que es tiraven des de casa nostra. Ha resultat que estaven dedicats a la mort d'un nounat.
- Dia 12 de juny, divendres.** El *Benissanet* de Bladé té l'encant dels mots singulars de la Ribera.
- Dia 16 de juny, dimarts.** En Galés fa el comiat de Miss Willg, la famosa britànica que se'n torna a casa seva.
- Dia 17 de juny, dimecres.** Si passo prop de la llibreria de l'Artís al carrer Insurgentes m'hi deixo caure cap al tard quan hi ha en Bladé, que ho fa tot agradable.
- Dia 19 de juny, divendres.** A l'ONU de l'Orfeo i al cafè París es comenten els mitings que fan els grups de Prieto i de Giralte per protestar pel possible pacte dels ianquis amb Franco.
- Dia 20 de juny, dissabte.** En Fortuny m'explica els seus malsdecap d'aquí, de Constantí i de França.
- Dia 22 de juny, dilluns.** En Galés edita llibres anticomunistes i així entren nous amics en el seu cercle. Un d'ells és Víctor Alba acabat de fugir de Barcelona.
- Dia 23 de juny, dimarts.** Com que en Galés també fa algun treball per al banc de Casanellas té contactes amb l'amic Marrassé de Vila-seca, home que té molt mala salut però aguanta. Ara diu que vol traduir a l'anglès una gran obra que ha escrit sobre economia.
- Dia 25 de juny, dijous.** En Galés m'ha convidat a anar a l'Ateneo Español a escoltar una conferència del govern basc de Galíndez. L'he trobada plena d'optimisme per al futur.
- Dia 26 de juny, divendres.** Ara les mil pessetes per a la mare em costen 210 *pesos*.
- Dia 28 de juny, diumenge.** L'Sbert ha pronunciat la primera conferència de taula rodona, amb molta concurrència. Ha fet riure que Josep M. Francès es queixés que hom no l'havia fet regidor de Barcelona.
- Dia 30 de juny, dimarts.** El Dr. Tusó i muller creuen que podré vendre algun piano d'una marca que ells representen.
- Dia 2 d'agost de 1953, diumenge.** En Joan Rodríguez Papasseit ha estat alliberat de la presó de Tarragona. Creiem que Mossèn Batlle hi ha ajudat. Aquesta notícia la rebo per carta de l'Anita, la seva dona, sis dies més tard.
- Dia 12 d'agost, dimecres.** A l'ONU de l'Orfeo fan conya dient que en Rouret fa d'espia doble.

- Dia 17 d'agost, dilluns.** En Galés m'ha encarregat els treballs necessaris per a l'enterrament del Dr. Ramon Bertran i Tàpies, l'estimat amic que morí després d'un campionat d'escacs que guanyà.
- Dia 21 d'agost, divendres.** L'Sbert ha fet la segona conferència de taula rodona que ha estat molt ben acollida per tots.
- Dia 27 d'agost, dijous.** Es parla, i no s'acaba, de les aventures de la muller de Timoteu Escuder.
- Dia 5 de setembre de 1953, dissabte.** Ditet, el famós tarragoní que tan poc he recordat, sempre amb el seu vici de les cartetes, sembla que en Torné de Guadalajara s'ha compadit d'ell i l'ha llogat per a la panificadora. Quan treballava pels americans en la cosa de matar bestiar que tingués glossopeda, com que tenia molts diners, amb prou feines el vèiem.
- Dia 6 de setembre, diumenge.** El metge Salvador Armendares, que més valdria que es cuidés de la seva muller, ajuda a la creació d'una Conferència Nacional Catalana en què hi tó molt a veure en Miquel Ferrer Sanxís, secretari de l'Orfeo.
- Dia 7 de setembre, dilluns.** Com que el jaio Artís es baralla amb tothom, ara es veu que en Peypoch no li vol fer d'administrador de la revista i així ha estat com a pres d'en Galés i d'en Bladé, he acceptat aquesta feina que em diuen que estarà ben pagada.
- Dia 11 de setembre, divendres.** En Ot Duran d'Ocon ha estat l'orador que ha comentat la diada. Tots hem dit que ha estat el parlament més documentat de tots.
- Dia 14 de setembre, dilluns.** La reunió de la Conferència Nacional Catalana ha tingut poca concurrència. Hom creu que Miquel Ferrer de l'UGT vol remoure els independentistes.
- Dia 16 de setembre, dimecres.** He vist des de l'Alameda la tradicional desfilada, com sempre tan rodejada de criolls de tot arreu.
- Dia 20 de setembre, diumenge.** Encara que en Galés vol que els diumenges dini a casa seva, no deixo de satisfer el meu costum d'anys d'anar a donar un tomb per la Lagunilla a comprar llibres. Després prenc el bany de vapor al carrer Ecuador i arribo net i fresquet per al dinar, a base d'arròs amb pollastre. Jo però porto el cafè molt a la vista, del més car.
- Dia 22 de setembre, dimarts.** Començo a fer guàrdia a casa els Vidal ja que tots s'han traslladat a Veracruz per rebre l'hereu Josep. L'Alfons Folch m'acompanya a les nits i em conta coses de la guerra.
- Dia 26 de setembre, dissabte.** Festegem l'arribada de tots els Vidal de Veracruz amb un bon dinar d'aquells que sap fer la senyora Assumpció.
- Dia 2 d'octubre de 1953, divendres.** L'Sbert pronuncia la tercera conferència de taula rodona. Com que parla com a home d'Esquerra els independentistes Ventosa, Roig i Calvet li oposen els seus punts de vista. Moltes raons per a res.
- Dia 3 d'octubre, dissabte.** A l'ONU de l'Orfeo i al cafè París hi ha regnat una gran efervescència al assabentar-nos que els ianquis han signat un acord amb Franco.
- Dia 8 d'octubre, dijous.** L'amic Baquer, que és un venedor d'automòbils i que sempre ha estat molt atent amb mi, ha arribat de casa nostra i diu que ha estat a Tarragona.
- Dia 15 d'octubre, dijous.** En Palazón, anomenat el nembutal, parla en la commemoració de la mort del president Companys.
- Hi ha hagut cantada de l'Orfeo i amb motiu de debutar-hi la filla de l'Emili Folch, en Galés ens ha convidat a molts a una xocolatada.
- Dia 16 d'octubre, divendres.** Ha sortit el segon Butlletí de l'Esquerra en què he hagut d'intervenir bastant.

- Dia 19 d'octubre, dilluns.** Veig en Paco Cardona, el tarragoní casat amb una mexicana, i li ofereixo el *Costumari català*. M'ha parlat molt del meu germà Josep.
- Dia 23 d'octubre, divendres.** En Mestres ha vingut a la capital com l'any passat quan jo no hi era. Ha volgut que l'acompanyés a Còrdova. He trobat el fill de la Carme i n'Antoni Barges molt eixerit. Hem estat molt ben atesos.
- Dia 25 d'octubre, diumenge.** A Veracruz feia bon temps i m'he pogut banyar. He vist l'arribada del vaixell transatlàntic *Covadonga* que ha ofert el ridícul espectacle del ploriqueig dels *gachupines*.
- Dia 28 d'octubre, dimecres.** Surt *La Nostra Revista* i l'Artís està molt content dels meus serveis. Ja ho crec que pot estar content perquè hi he posat hores que no les he cobrades.
- Dia 1 de novembre de 1953, diumenge.** La visita dels morts l'he fet al cementiri que hi ha prop del santuari de la Verge de Guadalupe. Tot el conjunt, santuari i poble, l'estat l'anomena Villa Madero per recordar el president sacrificat pel clericalisme polític.
Tothom troba un encant construir una gran plaça davant de la basílica.
- Dia 5 de novembre, dijous.** A l'ONU de l'Orfeo hem rigut de veritat al comentar una caricatura de Freire on apareix Franco vestit de gitana cantant "La bien pagá".
- Dia 8 de novembre, diumenge.** La *gata* (criada) Regina que té Galés, de pell molt negra de tant collit cotó, explica uns contes molt graciosos.
- Dia 12 de novembre, dijous.** Al Follies Bergere, ja decadent, veig en Rombal fent *El conde de Montecristo* en forma de meló bastant atractiu.
- Dia 16 de novembre, dilluns.** Atenent el prec dels Orozco he estat a casa el matrimoni Clavé-Vallgornera. He recordat a la senyora els temps que jo treballava a casa Baró i la veia passar tan bonica. Els records de Tarragona han estat nostàlgics perquè tots fa temps que no hi som.
- Dia 18 de novembre, dimecres.** El pilot Monts, d'un dels bòlids de la cursa panamericana, ha dit que provenia de Tarragona i el seu vertader cognom és Menéndez.
- Dia 20 de novembre, divendres.** Aquesta data marca el trencament de l'amistat dels Mateu amb els Vidal. Per un pretext a la castanyada. La cosa portava cua però.
- Dia 24 de novembre, dimarts.** Ha mort l'oncle Esteve de La Bisbal
- Dia 26 de novembre, dijous.** A l'ONU de l'Orfeo fa gràcia la invenció del mot "arrepentides" dedicat als comunistes penedits.
- Dia 28 de novembre, dissabte.** En Canturri explica que una vegada al Centre Asturià va sentir com un *gachupin* que menjava en un reservat malparlava dels refugiats; llavors ell s'hi atansà i els va cridar ¡Viva la República me c... en Dios!
- Dia 30 de novembre, dilluns.** En Cabruja està molt cofoi de les lletres que rep de Carles Riba des de Barcelona. La tertúlia de la rebotiga es va reduint des que s'endevina que es vol sotmetre a una mestressa criolla.
- Dia 1 de desembre de 1953, dimarts.** Amb motiu de l'anada de l'amic Àlex Manyà a Veracruz de gerent, en Galés m'ha fet ocupar el seu càrrec a la Junta de l'Esquerra. Amb Lluhí fill fem les convocatòries de la taula rodona.
- Dia 4 de desembre, divendres.** La conferència de taula rodona se celebra sense l'Sbert, empiapat pels baladriers que el venien a empenyar.
- Dia 8 de desembre, dimarts.** L'Emili Folch té tant de treball posant injeccions de Bogomolets, el reforçant rus, que a penes fa de dentista.

- Dia 9 de desembre, dimecres.** L'Adell i Messeguer m'han fet conya pel meu acostament a en Galés. És per enveja ja que ells motivaren que jo deixés la influència d'en Rouret.
- Dia 12 de desembre, dissabte.** He estat atenent en Batista Bladé i la seva mare uns quants dies.
- Dia 14 de desembre, dilluns.** En Calvet de la Junta em deixa entrar a l'Iris a veure els films russos que ell té en concessió de l'ambaixada. N'hi ha que són molt bons de color com *Les flors de pedra*.
- Dia 16 de desembre, dimecres.** Treballar pel Butlletí de l'Esquerra amb Cabruja és una bona comèdia. En Galés ens ha invitat a sopar a casa seva als qui hi treballem.
- Dia 19 de desembre, dissabte.** Ajudo l'Avel·lí Artís a arranjar la llibreria per a les festes de Nadal. Ell té dos nois, un de ros i l'altre moreno, que són els que es belluguen per lliurar llibres i cobrar.
- Dia 20 de desembre, diumenge.** Aquest any envio més de seixanta felicitacions de Nadal i Cap d'any.
- Dia 21 de desembre, dilluns.** La vetllada commemorativa de la mort del president Macià ha tingut com a oradors Nicolau d'Olwer, Pilar Sen i Boronat. L'Orfeo ha cantat els himnes.
- Dia 23 de desembre, dimecres.** Apareix el tercer Butlletí de l'Esquerra.
- Dia 24 de desembre, dijous.** En aquestes festes la gent no està per llibres.
- Dia 25 de desembre, divendres.** Un altre Nadal de ric a casa dels Esteban, els amics d'en Galés. La mestressa de la casa que és barcelonina ha fet les coses més diferents que la Maria Adell. La disbauxa ha estat molt gran i l'Esteban ha fet fotos a color.
- Dia 26 de desembre, dissabte.** Els Vidal m'han portat a Tehotiuacan on hem fet fotos a les piràmides.
- Dia 30 de desembre, dimecres.** Acabo l'any al teatre Ideal veient com la Guiu fa un vodevil passador.
- Dia 31 de desembre, dijous.** Tant a l'ONU de l'Orfeo com al cafè París els tertulians han comentat el segon volum del *Pelegrí apassionat* més aviat amb un to despectiu. A mi em dol que en Puig i Ferrater no sigui estimat.

Comentari:

En Galés ha estat repetint que es produiria una nova Guerra mundial. Això no ha passat.

El nou president Ruíz Cortínez es ressent del *relajo* del maleït darrer president Alemán.

Es van esvaïr les esperances que desaparegui la dictadura de Franco.

El meu germà Josep m'ha escrit i, si bé diu que no hi ha hagut baixes a la família, i la mare està forta, deixa entreveure que m'enyoren. Jo rumio, rumio.

Any 1954

Com que a en Galés no li agradava que jo escrivís un dietari, durant aquest any no el vaig portar. Per tant, els comentaris de les coses viscudes seran sense data.

Francesc Farreras i Duran, que havia estat nomenat bibliotecari de l'Orfeó, em va encarregar l'organització d'un munt de llibres, i per aquell treball em donà una bona quantitat de *pesos* mensuals. Jo hi vaig esmerçar més hores del compte i a més de posar en un lloc més important els llibres en català, vaig col·locar els quadres de les personalitats, que estaven mal col·locats, en els llocs adients. Així vaig posar a la dreta del president Macià, el president Companys i a la seva esquerra el president Prat de la Riba.

Ja a començaments d'aquest any, l'Orfeó buscava un nou lloc on instal·lar-se. Llavors jo ja em vaig adonar de la poca capacitat de maniobra dels que manejaven l'entitat. En Francesc Salvat era capaç d'enredar mig món. L'ideal hauria estat comprar alguna casa antiga amb jardí i adaptar-la. La cosa va anar que llogaren al carrer Bolívar, molt cèntric això sí, un segon pis que havia estat el centre dels nord-americans.

El que va ser més extraordinari aquest any fou la vinguda d'en Tarradellas, que tenia per objecte obtenir els vots dels diputats al Parlament de Catalunya per ser elegit president de la Generalitat. Com que jo era de la Junta de l'Esquerra vaig haver de fer moltes convocatòries amb la ciclostil que havíem comprat. El banc d'en Casanellas va ser el lloc on es feien les reunions; jo deia que allò semblava la Generalitat. M'ajudà molt en la redacció la Irene Peypoch. En Tarradellas tornà a França elegit per tots els diputats de Mèxic menys per un, que fou per la meua angoixa, en Galés. En Tarradellas marxà barallat amb en Dalmau Costa i es veu que Galés participava de la posició del milionari. Això va portar un distanciament d'en Galés amb els altres diputats i amics i jo en vaig rebre les conseqüències.

En Galés, per tenir-me content, molts dies volia que mengés a casa seva i que l'acompanyés en visites i en actes on ell assistia. Va voler que l'acompanyés a la recepció a l'ambaixada espanyola el 14 d'abril, a la que jo mai hi havia volgut anar. Cosa que vaig trobar molt agradable. També em portà a prendre les aigües al balneari d'Agua Hedionda a Cuatla, Morelos. Jo li feia de secretari sense sou, em feia anar sovint a la impremta del seu parent Ausiró, que estava en un lloc tan perillós com és el barri del Tepito. Feien els paquets de les obres de propaganda democràtica i jo intervenia en la seva distribució i cobrament. Era una feina que m'agradava molt i em recordava l'entusiasme que ja a casa nostra vaig tenir sempre en intervenir en les impremtes tant per a *La Patada* com el *Tarragona Federal* o per a *L'Avançada* i per a *La Llibertat*.

Per Sant Joan se celebrà la primera revetlla al nou estatge de l'Orfeó, i es pot dir que fou la seva inauguració. *Canti nou fa aigua fresca* i una gran gentada va acudir a la festa.

Semblava que el lloc que es destinava a teatre seria prou gran però quan s'hagué de comptar amb l'escenari es va veure petit.

L'Agrupació Catalana d'Art Dramàtic reunia els que ajudaven en el teatre. Jo vaig ser d'una Junta que presidia F. Messeguer acompanyat d'A. Manyà, J. Roure i Torrent, P. Calders, M. Porta i A. Cabruja. Es féu *Allò que tal vegada s'esdevingué* de Joan Olivé i una de Txèkhov, en les quals el noi Peypoch féu d'actor bastant bé.

El diari esportiu *Esto* va portar una crònica de l'Aymamí Baudina que posava pels núvols el tarragoní i amic S. Comas a qui anomenava l'Einstein de la *quiniela* perquè havia guanyat alguns milions a Barcelona.

Al setembre hi va haver, a l'Orfeó, la votació per les pubilles de les comarques catalanes, en què foren elegides N. Altaba, F. Domingo, M. Ros i A. Brunet.

A la fira del llibre mexicà, per primer cop, hi va participar l'Orfeó amb un estand molt bonic. Jo vaig comprar alguns llibres.

Jo tenia molts llibres a l'àmplia habitació que en Galés m'havia destinat al seu pis. Es pot dir que dormia damunt de llibres, a més de les restes de les edicions dels llibres que Galés anava editant.

Dels llibres que edità en Galés, el millor fou un de George Orwell anomenat *La rebel·lió dels animals*.

Al mes de novembre sortí la revista *Orfeó*, que tant de temps feia que patollava per sortir. Va ser una cosa més aviat pobra, de la qual se n'encarregà en Vila del POUM, que en aquesta època remenava molt les cireres de l'Orfeó.

Ara per recordar les meves activitats les adaptaré al comentari de la meva relació amb els principals amics.

Al parlar de Francesc Messeguer i Villoro, s'ha de comptar amb els seus germans Àngel i Benet i els seus pares. L'Àngel, casat amb la Quimeta Peypoch i Maní, ja era molt cèlebre per les seves coses i per ser un dels puntals principals de la timba en la qual una vegada va guanyar diners per comprar-se una casa. Francesc Messeguer, molts anys solter, el vaig veure casat amb la seva Alicia que era una dependenta de la seva casa de mobles. Vaig veure nàixer el nen gran i en aquella casa darrerament hi anava cada quinze dies a menjar. En Paco m'estimava pels meus coneixements de teatre, ell també n'era quasi un professional i fou un dels puntals del teatre català a Mèxic.

En Lluís Mestres va ser un amic que em tingué allotjat a casa seva pagant una mínima quantitat, cosa de la qual jo discrepava perquè jo estava sota la influència d'en Rouret. Mestres va fer la pasterada de marxar de Mèxic quan tenia uns magnífics ingressos com a viatjant de productes químics. La seva tornada a Monterrey ja la tinc explicada. Amb la seva germana Carme vàrem ser molt amics i quan jo anava a Còrdova em tractava molt bé.

Amb en Francesc Adell hi va haver per força amistat perquè en el barco d'anada a Mèxic hi anaven els seus sogres i els dos cunyats. Tot convingué perquè ell hagués de renovar l'amistat iniciada a Tarragona. Era una mica emprenyador i moltes vegades vaig estar a punt de trencar amb ell degut a la seva presumpció.

A l'Àngel Vidal, que en el transcurs d'aquests comentaris ja es descriu la meva amistat amb ell i la seva família, el vaig tenir com a germà i així vaig viure les seves derrotes amb el gran triomf final. A ell fanàtic de Tarradellas quan jo vaig quedar enganxat amb Galés no li minvà per res la seva amistat cap a mi. Vaig estimar els seus fills Sebastià i Josep, principalment aquest que posat a fer de porter de l'equip de futbol de l'Orfeó, i que el feia guanyar per les seves actuacions memorables. Un elogi per a la seva muller que sempre volgué fer algun requisit el dia que anava a menjar a aquella casa.

En Josep Folch, diputat per Montblanc, sempre va estar atent a la meva amistat, fins i tot quan se n'anà amb els de Lluhí al Casal Català. Em van convidar moltes vegades a menjar a casa seva i vaig viure les alegries a l'arribar la dona i els fills del seu germà i les tristeses quan aquests l'abandonaren. La seva dona Maria sempre estigué molt efusiva.

En Pino i la Perelló. Ja des de Montpeller vàrem anar suportant aquesta parella, que si bé estigué a l'Orfeó on ella féu d'actriu al teatre, quan vingueren a casa nostra ella i a França ell,

es veieren retirar l'afecte de quasi tots els amics. A mi em dolia per ella ja que a l'Esquerra de Tarragona m'havia agradat molt la Perelló.

Mateu. Un amic conegut a Montpeller amb qui vaig estar a punt d'anar a Ciudad Juarez a fer fortuna. A l'arribar-li la dona i els fills l'amistat es complica pel geni sonat d'ella. Jo havia anat a menjar a casa seva i tots es mostraven molt afectuosos amb mi. Com que l'amistat era triangular, ja que la compartíem amb en Vidal, quan la dona d'en Mateu volgué trencar l'amistat amb Vidal la cosa anà malament rai.

Grau Costa, de Miravet, era un xicot que durant la guerra anava amb grups una mica suspects. Va arribar amb la muller a Mèxic des dels USA d'una manera dubtosa. Jo vaig ajudar a que els reconeguessin com a refugiats. Com que volia tenir informes de la seva família de Tarragona, em convidà moltes vegades a dinar a casa seva.

Doctors Folch i Tusó. Amb aquests amics hi vaig tenir molta relació i vaig estar convidat a casa seva moltes vegades. La Sra. Tusó que era de Torredembarra vingué a casa nostra i al tornar ens explicà coses de vertader interès.

Dr. Gispert. També amb aquest amic hi vaig tenir molta relació perquè es cuidà de guarir-me de moltes malalties. La clínica que va fundar, la Médico-Farmacéutica és un lloc on vaig passar estones molt divertides.

Dalmau Costa i la seva muller Emma. A ell el vaig conèixer en les reunions de l'Esquerra quan era presidida per Rouret. Li agradava barallar-se amb en Solé Torner que era un penques. Quan Dalmau tingué muntat el gran restaurant Embajadores, vàrem fer els sopars de l'Esquerra sempre allí, amb una gran devoció per als homes estimats. De l'Emma ja en els dietaris en parlo i cal remarcar que sense la seva gran dedicació, el teatre català hagués estat quasi res. Sempre s'ha suposat que Dalmau aportà els diners per fer el teatre Guimerà.

Rouret i Mary Domingo. En els primers temps de ser a Mèxic, la Mary era la que ens empenyia a trobar feina o trobar dispesa. Aquella casa era un punt de reunió i la Mary sempre trobava uns licors o unes galetes per afalagar-nos. Jo com que era secretari amb Rouret vaig viure molt aquells temps tan bons.

Torné. Aquell xicotàs ros i pigat era el que jo havia conegut a Tarragona, a la presó militar on ell representava el PSUC. Jo en el dietari parlo de les visites a casa seva amb en Galés i de la invitació que m'havia fet per anar a Guadalajara.

Artur Bladé i muller. L'amistat començada als anys 1931 i després a Montpeller, s'afermà al fer el viatge a Mèxic amb el mateix vaixell. Quan ja vàrem estar ben situats vaig fer moltes visites a casa seva, arriscant-me a esser menystingut per l'ofici que atribuïen a la llevadora Cinta Font Margalef. Quan vaig estar llogat a casa l'Avel·lí Artís, en Bladé m'aconsellà moltes vegades.

Tisner, Pere Calders i Roure Torrent, els vaig haver de sofrir a l'Associació Catalana d'Art Dramàtic per l'enemistat que tenien amb l'Emma Alonso. Jo persistia en l'amistat de l'Emma, i vaig fer els cabals *D'un home entre herois* de Rafel Tasis, que havia guanyat el premi que ella havia instituit. Aquests pinxos barcelonins van estar ben fastigosos.

L'Avel·lí Artís, amb qui vaig conviure vora dos anys, fou home que tot i haver tingut un atac al cor, encara tenia molta energia. Feia poc que s'havia barallat amb en Fabregat i el poeta Bartra perquè el fotien, deia ell. Com ja explico, el vaig ajudar posant-hi més temps del que calia a *La nostra revista* i després amb les baralles que es van desfermar entre els fills de l'Artís i la seva segona muller A. Llopis. Vaig haver de suportar tots aquests entrebancs estoicament, tot per amor a la revista, que em donava el plaer de trafiquejar a la impremta i de barallar-me

amb en Russinyol de Rubí que era el corrector de proves. El dia darrer de l'any van enterrar el senyor Artís i al cementiri fou la darrera vegada que vaig veure Indalecio Prieto.

Tísner. Després de la mort del seu pare vaig entrar a les ordres del fill gran amb qui vam fer la revista que es digué *Nova revista*. Ves si devia ser important la meua labor que després que jo vaig marxar de Mèxic no aparegué cap número més de la *Nova revista*.

Bou. Va ser un amic a qui vaig conèixer per l'amistat d'en Tolosa. També vaig ser convidat moltes vegades a dinar a aquella casa i vaig assistir al banquet ofert a la confiteria El Molino per celebrar el naixement del seu fill Estevet. La seva muller Antonieta fou una dona molt d'Esquerra que sempre em va acollir amb afecte.

L'ONU de l'Orfeo. En el nou estatge, l'ONU tenia un lloc privilegiat i les disputes allí semblaven més importants. Els concurrents amb qui em barallava o parlava eren: Roca de Reus, Gat, Olivé, Maleras, Salvat, Baquer...

Amb cinquanta-cinc anys que tenia jo i una alçada de dos mil dos-cents metres no impedien que disputés aferrissadament per les meves devocions. Escric aquesta pàgina el 1972 i dins el meu cervell apareixen aquells records com si els revisqués.

En Galés fa aparèixer un trimestral anomenat *Veu Catalana* per empenyar en Torrebadella.

No s'ha d'oblidar el diputat Riera que també em convidà molt a les dues cases on va viure a Mèxic.

Any 1955

Sóc al 1955 amb pocs apunts perquè seguia el consell d'en Galés de no portar dietari. Vaig començar l'any neguitós perquè els preparatius del viatge cap a la nostra terra no rutllaven. Anava a la delegació espanyola quan passava prop d'allí, i els preguntava què passava. Sempre era de témer que algú em fes la punyeta i no pogués obtenir el permís d'entrada. Aquest retard produïa conyes entre els amics, principalment de la Maria Perelló que estava gelosa que jo fes el viatge. Crec que en Galés també n'estava de gelós. Jo seguia impertorbable amb la idea del retorn, que de vegades apareixia com a definitiu i altres vegades era d'anada i tornada. Els papers mexicans tenien dos anys de termini i en aquests dos anys era de creure que la mare moriria si és que tan malalta estava. A vegades pensava que cometia falta de desagraïment a Galés deixant-lo quan ell estava més enfonsat en la campanya antitarradellista. Ja el primer dia que començà aquesta campanya em vaig sentir a una empresa forçada. A França i amb en Rouret sempre havia estat amb en Tarradellas.

A les vacances de Setmana Santa, en Galés va voler que l'acompanyés al balneari amb la seva muller. Vam estar-hi molt ben atesos perquè la cuinera era una gandesana molt simpàtica. Allí ens assabentàrem que la moneda mexicana havia baixat a la meitat. Tothom ho atribuïa a la bogeria de despeses que havia fet el president Miguel Aleman.

El 14 d'abril fou celebrat a can Dalmau Costa, el restaurant Embajadores, com era normal des de feia anys i aquelles reunions germanívoles dels primers temps s'havien convertit en l'exhibició dels vestits de les mullers dels que eren més rics. Com l'any anterior, en Galés va voler que l'acompanyés a l'ambaixada espanyola, a la recepció que hi havia per commemorar la proclamació de la República.

Per fi, em fou comunicat que podia entrar a casa meua i el sotsdelegat Campos em va fer passar al seu despatx. Al saber que era de Tarragona m'explicà detalls de l'entrada dels franquistes a la nostra ciutat ja que ell era de la columna dels primers que l'ocuparen.

En Vilà de Veracruz es va encarregar del tràmit del meu passatge, cosa que fou molt laboriosa tot i que tenia experiència d'haver fet els tràmits de l'Esteller que feia poc havia retornat.

Sobre el problema del comiat dels amics. Home amb ganes de quedar bé, vaig fer una llista dels amics de qui havia d'acceptar un dinar de comiat, no fos cas que em posés en alguna casa on no fossin afectes a la meua amistat.

Els Vidal i el Francesc Messeguer eren amics a qui dedicava els dissabtes i hi anava a dinar. Tots dos veien amb bons ulls el meu viatge i no sentien cap gelosia. Passava però que a mesura que en Vidal ampliava el negoci, s'interferia en negocis que feia en Messeguer i es pot dir que ja se sentien rivals. Era una situació ben emprenyadora per a mi. També, en Vidal es mantenia Tarradellista cosa que el distanciava d'en Galés. A vegades somniava que si em quedava a Tarragona em desferia d'aquest embull tan desagradable.

Per acomiadar en Mestres i l'Adell a Monterrey. Era evident que millor que un sol es sacrificués i aquest argument va ser el que em féu anar a la ciutat del nord. Feia dos anys que l'havia deixat però ja hi havia novetats, l'Adell s'havia comprat els terrenys per fer-se una casa. L'Antoni Costa s'havia construït el motel a la carretera de Laredo. La gran il·lusió de canalitzar el riu estava quasi realitzada. En Mestres era a l'hospital acabat d'operar de la pròstata i tenia la seva germana que el cuidava. Vàrem anar tres vegades a veure'l, el Paquito portava el cotxe. No hi hagué comiat perquè la Carme va dir que això el trastornaria. El paquito conduí molt malament el cotxe i sa mare ho digué a l'Adell, cosa que motivà que aquest li clavés una cadira entre cap i coll. El dinar de comiat va ser de gala perquè a més dels seus cunyats i sogres hi havia el seu gran amic Sardina i el mig amic Gracia, barceloní manyo, molt bon cantador de sarsueles. També vaig anar a acomiadar-me de la família en la casa dels quals havia dormit quan vaig estar a Monterrey l'any 1952.

Llistat de famílies i persones que em feren comiats.

Els Mateu que tant m'estimaven, en contraposició al Vidal amb qui havien renyit.

L'Àngel i el Paco Messeguer els pares i familiars dels quals tant m'estimaven.

En Farreras que no era de la corda d'en Galés, era Tarradellista, no obstant jo estava molt bé amb ell i la seva família, molt agraït pels *pesos* que em donava de la seva butxaca perquè li fes la reforma de la biblioteca, ja que era bibliotecari de la Junta de l'Orfeó Català. El dinar fou de gran classe perquè així es venjava d'en Galés.

En Salvador Olivé, pagès del Baix Penedès que havia conegut a l'*Eureka*, va oferir-me un dinar al restaurant de l'Orfeó.

En Folch de Montblanc també va voler acomiadar-me amb un dinar i passàrem una tarda amb els seus familiars plena de records.

Grau Costa de Miravet es lluï amb el dinar i amb la seva muller van estar molt afectuosos.

En Tísner, d'una manera inesperada, també em convidà a dinar i em portà a conèixer el terrat amb molts arbres plantats que tenia al seu pis.

L'estimat Fradera que encara tenia el seu pare viu, un home molt conegut de les lluites socials.

A casa l'Orozco, que el pobre ja quasi no hi era, la seva muller estigué molt afectuosa així com les filles i m'encarregaren un munt d'obsequis per al seu fill de Tarragona.

Riera de Martorell, tan fotut del cor que l'obligava a viure en els baixos del xalet on havia muntat un taller de brodar coixineres que feia portar per les seves filles més grans, em donà un bon dinar i estiguérem parlant tota la tarda encara amb aquella veu que sempre m'havia fascinat.

Per dinar amb l'Iniesta vaig haver d'anar a Cuernavaca en aquell xalet que tenia llogat i em van retratar al mig de la família. No cal dir que la Loreto em va carregar de comandes per als seus familiars i fins per als meus.

Amb en Bou, que vaig conèixer per mediació d'en Tolosa, passava que s'havien refredat les relacions perquè aquest les havia refredades. Va ser una visita de comiat per quedar bé.

Amb Fortuny i la companya fou un dinar i una tarda molt divertida. Aquest amic una mica tarambana l'estimava molt des de que se li van morir els dos fills d'atacs cardíacs. Ell em recomanà la visita al seu germà Rafel a Montpeller.

En Folch, el dentista, i el seu company de consultori el Dr. Tusó, casat amb aquella camperola de la Pobla de Montornès que tan afectuosa era amb mi, també vaig anar a acomiadar-me.

Un dia ja completament de bòlid vaig haver de dinar a casa l'Artur Bladé i a casa del Vicenç Bladé. La confusió dels dos mateixos cognoms no pogué impedir que complís el promès als dos amics, a la casa del darrer, on hi havia la seva mare, Roseta, que no m'ho hauria perdonat mai.

En Pino i la Maria Perelló de qui jo defugia el tracte degut a les notícies que havien arribat de Catalunya en la seva no molt llunyana estada volgueren, que anés a dinar a casa seva, si més no, per ensenyar-me el certificat de matrimoni que tenien.

No cal dir com n'estava de content en Vidal ja que confiava que a la vegada que jo aniria a Blancafort, li explicaria coses de la nostra terra que no li havien sabut explicar ni el seu fill Josep ni la seva muller. Ell em va carregar una llançadora perquè els amics i el seu gendre veiessin l'eina amb què s'estava fent milionari.

En Salvador Garriga em donà un gran dinar amb concurrència d'invitats perquè jo havia acceptat de portar una olla exprés als seus familiars de Barcelona.

El comiat de la casa Salvat de què era venedor, principalment del Costumari Català, quedà una mica a l'aire perquè podia passar que tornés. El senyor Morera que era el gerent es mostrà molt comprensiu.

En Rouret no va fer mai esment del distanciament que representava que jo estés amb en Galés; en Galés el menystenia per la posició comunista que aquest havia adoptat; tant és així que va oferir-me un bagul que havia portat de París que a mi em va fer la mar de servei.

La Mary Domingo que tenia de company en Martínez, fill de l'heroi militar Martínez Albadalejo, també em desitjà bon viatge, així com el vell militar.

Un altre militar molt estimat meu, en Gómez García també estigué content del meu viatge.

Ja sabia que el tretze de juny sortiria de Veracruz amb el vaixell italià *Francesco Morosini* i els darrers dies se'm feien molt pesats i angoixosos perquè no m'haguera agradat gens que, per un descuit hagués mancat la sortida. El viatge tenia transcendència perquè podia ser d'anada i tornada. Finalment arribà l'hora dels comiats més sensibles els de l'Àngels Guansé i en Galés, als quals vaig besar.

Solet vaig agafar el tren cap a Veracruz. Jo que havia ajudat a marxar a en Poblet, Mesures i Tolosa havia de fer sol l'experiment d'anar pel món amb un pesat bagul i dues maletes.

Al retrobar el Pic de l'Orizaba al Nevat de Toluca em recordava del dia que vaig arribar a la ciutat de Mèxic i del dia que vaig veure per primera vegada aquest volcà, com una piràmide, tot nevat. Ja des del mar amb aquella vista tan fina que tenia vaig quedar meravellat de la seva bellesa fascinant.

El *Francesco Morosini* era un vaixell arranjat que havia fet la guerra i devia pesar dotze mil tones. Em va semblar que confiar-me als italians era no patir, sempre he pensat que són bons mariners. La classe turística consistia en habitacions de quatre lliteres bastant juntes. Em vaig posar a la baixa, damunt hi tenia un jove mexicà que anava a Itàlia a ampliar coneixements d'hoteler. L'altra llitera l'ocupaven dos asturians que, deien, tornaven a casa seva. El més vell a baix, el més jove a dalt. Els asturians m'informaren que en la colla de mexicans, *morenos*, hi havia un fill del periodista De Negri, conegut homosexual. Tota la colla que anava amb ell també ho semblaven. Érem al ball i havíem de ballar. Jo vaig fer amistat amb la senyora Lola, muller del comunista Vilardell, que anava a veure el seu pare a Calella. Calia pensar que menjaríem molt *espaguetti* i així fou. El primer port que tocàrem era Tampico. L'amic Calm d'Olot que sabia del meu pas va pujar al barco acompanyat de dos amics, tots ells professors de l'acadèmia que tenien en aquella població. En Calm em donà comandes per quan anés a Olot a veure en Vilarrasa. Com que vaixell passà la nit a Tampico, ho vaig aprofitar per conèixer aquesta població que no havia vist. Els barcos han de travessar una gran extensió de canal obert entre les arenes fins arribar al port que és principalment petrolier. La ciutat és bonica i poc empastifada de construccions modernes.

Vam navegar tres dies i el divuit de juny entràvem al port de Houston a Texas, que té un canal de vuitanta quilòmetres que vàrem travessar de nit, fascinats per l'espectacle dels pous de petroli en moviment amb les seves fogueres de cremació de gas. Vàrem estar dues nits en aquest port. De dia amb els asturians i la senyora Lola dinàrem a la població en un self-service que costava un dòlar el dinar. Comentàrem que els homes i les dones negres, molt corpulents i alts, més aviat em feien por. El vaixell era omplert automàticament de sèmola de soja. No cal dir que els obrers portuaris eren negres que es passaven el dia jugant als daus a la coberta mentre la maquinària feia la seva feina.

Tot seguit el dia vint-i-u arribàrem a Nova Orleans, la famosa ciutat el nom de la qual recorda la dominació francesa. Es va passar hores remuntant el Mississipi, que és un riu de color gris. El temps era boirós i no deixà veure la gran bellesa de les seves voreres. Amb l'experiència de Houston, el dia que vam passar allí vaig fer sol les passejades amb la finalitat principal de pujar al tramvia anomenat *Desig*. Amb el nom de la cèlebre obra de Tennessee Williams. Ja no hi havia tramvia però hi havia autobús. De tornada del trajecte em vaig ficar en un tramvia però en el lloc dels negres. El cobrador me'n va treure i era un negre, el bon home. Vaig dinar en un restaurant a dòlar i vaig comprar una camisa d'aquest preu. Distret vaig travessar el carrer pel mig i el guàrdia blanc es va empenyar tant que vaig creure que em pegaria. Des del vaixell vèiem com les embarcacions encara amb grans rodes als costats, com en les velles estampes, portaven gent de l'altra part del riu. Vaig passejar per la zona residencial tota plantada de magnífics roures i per la vella població francesa orgull d'aquella ciutat. L'arquitectura i la gent convidaven a la placidesa, en viu contrast amb la població negra sempre tan excitada.

El dia vint-i-quatre de juny de 1955, divendres, entràvem a l'Havana que havíem vist, la matinada quan era fosc, brillar sorprenentment. A mesura que ens hi vam anar acostant es feia de dia i tot seguit es va veure la bellesa dels seus passejos i dels seus edificis, recordats mil vegades en fotografies de tota mena. Parades les màquines de l'àncora, envaí l'ambient l'original

xerrameca dels cubans que ja no em deixà fins que abandonàrem aquell bonic port. Al pujar els obrers portuaris ja es veié que embarcarien sacs de sucre. Amb la senyora Lola emprenguérem la tasca de visitar la ciutat. El passeig del marquès de Marianao em va colpir tot seguit, recordant que el tenim a Cambrils aquest marquès. Vam entrar als mercats i comprovàrem que si bé les bananes eren de qualitat, no ho eren ni les taronges ni les papaies ni els mangos ni les pinyes. Per no haver d'anar al barco dinàrem en un restaurant. Jo volia, a la tarda, anar al Centre Català però la senyora Lola estava cansada i ho vaig deixar córrer. Pensava que podria veure l'Arana. També ens posàrem en els barris de la terragada, però al comentar el vist de la ciutat, preval la bellesa de les places i avingudes, i aquell desfici que tenia la població motoritzada per anar a refrescar-se al passeig del Malecón.

El dia vint-i-cinc de juny ens aixecàrem de les lliteres sense haver pogut dormir gens pel soroll de les grues i per la xerrameca dels obrers, en les converses dels quals ja s'hi endevinava el malestar per la dictadura de Batista. Al matí, tornàrem a passejar amb la senyora Lola i prenguérem cafè i més cafè que deien, feia passar la set. Unes xicres petites amb no més d'un dit de cafè molt concentrat. Dinàrem al barco i a la tarda salpà cap a Veneçuela.

Dies vint-i-set i vint-i-vuit de juny a La Guaira i Caracas. El barco estigué més d'un dia a fer la travessia en la qual coneguèrem un matrimoni català amb una filla cubana, ell gironí, ella barcelonina, amb el que començàrem una gran amistat ja que ella era independentista que vivia a Camagüey. Amb la senyora Lola férem un quartet bo per jugar al dòmino. Ell es deia Ventura Roig i coneixia l'Arana. A la matinada del dia vint-i-set, igual com passà amb l'Havana, anàrem descobrint els pocs llums de la Guaira i a l'anar-se fent clar, les muntanyes que la rodegen que són el començament dels Andes. Una vegada a terra decidírem anar a dinar a Caracas. El viatge es feia amb autobús. La primera feina que vaig fer va ser dirigir-me a l'adreça del Sebastià Icart on em digueren que feia poc que havia mort i que la seva muller no sabien on vivia. Jo ja vaig quedar destrempat i tots els plans d'anar amb ell al Centre Català i de veure la població com ens havíem escrit, van quedar ofegats pel dolor que em produí la pèrdua de l'amic de tants anys. Si bé durant la Guerra Europea ell fou germanòfil, després amb la República estigué en el nostre costat i tot va ser perdonat. Ens havíem escrit des de França, ell era a Perpinyà on, amb situació dramàtica, s'emportà la Genoveva Lacomba que es volia quedar allí amb en Rodríguez. M'escrigué del seu viatge a Veneçuela amb la Genoveva. A mi em feia una gran il·lusió tornar-los a veure. Vaig dinar. Amb la fórmula de viatjar amb els autobusos vaig anar veient la població que sota la dictadura del General Díaz sofria una gran transformació; es veia una part moderna tota ostentosa on el barri del silenci presumia de gran capital, encara que no gaire lluny es veien les barraques dels treballadors. Vaig anar a dormir al barco i l'endemà no vaig pujar a Caracas, amb aquella autopista meravellosa que havien fet enginyers francesos. La senyora Lola hi anà amb el matrimoni gironí.

Dies vint-i-nou i trenta de juny i u a nou de juliol, travessa de l'Atlàntic. En els onze dies de travessia fins a Tenerife passaren moltes coses en el barco, principalment els grans temporals que feien cruixir la carcassa del vell vapor. Una nit anant a l'excusat, vora una porta de sortida, mullats per l'aigua, vaig veure vuit o deu persones agenollades pregant a Déu que amainés la tempesta. Els vaig convèncer que el barco era bo i que els italians que el conduïen eren bons mariners. Fou un miracle que em creguessin; eren, pobres desgraciats, emigrants que tornaven tan infeliços com quan van marxar.

L'amistat amb en Ventura Roig la vaig començar amb un jove mestre lleidatà de nom Roselló que havia anat a Veneçuela a fer calers. Era d'aquelles persones que la impaciència els empeny d'un lloc a l'altre fins aconseguir l'objectiu. Ell deia que havia fet diners de mestre de sala de restaurant, però era dubtós que n'hagués fet de diners. Ara marxava a Itàlia per anar a Polònia on tenia familiars. Era evident que era un comunista que viatjava qui sap si amb el nom canviat. Es mostrà molt catalanista i així ens guanyà el cor a en Roig i a mi. Tants dies de travessia, amb mal temps la major part d'ells, cansen de veritat. Ja cap al final de la travessia van venir alguns ocellets, era la prova que arribàvem a Canaries. Els canaris que venien a bord es posaren contents i encara xerraren més que mai. No és gaire bonica l'arribada a Tenerife i tot ho va empitjorar la ventada que feia. Quedàrem amb en Ventura Roig que ells havien d'anar a veure uns amics i jo em passejaria amb la senyora Lola.

El deu de juliol, diumenge, érem a Tenerife. Ens vàrem adonar que havien esborrat el nom d'Àngel Guimerà i això no m'agradà. Per acabar-ho d'adobar la senyora Lola va voler menjar bacallà. A la tarda, amb un taxi, anàrem a veure els platanars i ens acostàrem al Teide. Potser si no hagués fet tant de vent ens hauria agradat més.

Altra vegada navegant cap a l'estret de Gibraltar; ja sabíem que passariem cinc dies en el mar. Llavors fou quan la Rosselló m'explicà que si jo pensava arribar a França a través d'Espanya, seria millor no fer-ho i anar primer a Nàpols, perquè de la manera que estava fet el bitllet m'ho permetia. A mi se m'acudí que podria deixar les maletes grans i el bagul a Barcelona, i és per això que vàrem anar al comissari del barco, que no hi trobà inconvenient. L'únic que mancava era que un dels passatgers que baixés a Barcelona poses aquest equipatge al seu nom. La senyora Lola no ho volgué fer i llavors fou en Ventura Roig el que tingué la gentilesa d'acceptar de fer-ho. Això em va fer més amic d'aquest bon català. Passaren els dies i ja ens trobàvem a l'estret de Gibraltar, ben diferent de quan hi passàrem anant cap a Casablanca. Ara semblava l'entrada d'un port de tants vaixells, principalment petroliers, que s'hi veien. Com que feia un temps molt clar, vam poder veure la roca perfectament. Acostar-nos a Barcelona tant a la família Roig, com als altres i com a mi mateix ens feia patir de frisança. Fins que la matinada del dia quinze de juliol, divendres, veiérem Montjuïc.

Dia 15 de juliol. Tots tinguérem la sensació que era una mala entrada per una ciutat tan bonica com Barcelona. Nosaltres volíem veure el Cap i Casal radiant i es veia més aviat brut i negrós. Mancaven dos-cents metres per atracar que una veu molt gruixuda cridava la senyora Lola. Jo no veia ningú de casa de moment, però vaig veure que els dos asturians del meu camarot s'havien posat unes camises blaves. "Mau marramau" vaig pensar, perquè et fiis del que diu la gent. Per fi, arraconats tots junts, vaig veure el meu germà Josep i la Roseta, la Maria Sugrañes i la Maria Marsal, Joan Rodríguez l'evadit i l'Esteller. Trigava a sortir perquè no trobaven les meves maletes, però l'amic Roig va fer el que havia dit de no sortir fins que tots tinguéssim les maletes, tot i que els seus familiars barcelonins es delien per abraçar-lo. Fou un gest magnífic. Per fi tots a terra, amb maletes i tot, arribaren les hores dels petons i les abraçades i del plorar. L'amic Roig va prometre venir a veure'm a Tarragona. Vaig passar amb els que m'havien vingut a rebre, també amb el jove Roselló, al bar, i allí tots quedaren sorpresos que jo emprengués el periple d'Itàlia i França. No va caldre donar gaires explicacions, perquè molt aviat el barco va fer el senyal de sortida. Al

donar-los els adéus, ja vaig comprendre que la meva decisió els deixava ben confosos. El vaixell travessà pel mig de les illes de Còrsega i Sardenya.

Dies 16 i 17 de juliol. Arribada a Nàpols. “*Vedere Napoli e doppo morire*” deien els napolitans que retornaven de sud-amèrica i tots ploraven a llàgrima viva. Eren gent molt emocional que, al contrari del que deien els ibèrics que venien al barco, es portaren molt assenyadament. En canvi aquells asturians els vaig veure dubtosos moralment i políticament. Efectivament Nàpols té una entrada meravellosa amb el seu volcà al fons. En Roselló, com que sabia parlar l’italià, em va anar guiant fins que ens posàrem en un hotelet de segona en aquell barri on hi ha els carrers plens de roba estesa. Ell em va dir que allò era el major encant d’aquella població. Com que eren temps de turistes ens allotjàrem a dalt de tot de l’hotel i encara gràcies. Vàrem passar dues nits allí i en Roselló es treballà de tal manera la serventa que se la va poder cardar. Un dels dies fou el de la Verge del Carme i l’amic volgué que ens fiquéssim al mig de la gernació d’una barriada. El vaig treure d’allí perquè allò no tenia cap sentit. Els napolitans com a tot arreu del món el que feien era arrambar l’api. A la Catedral, l’amic va voler que ens asseguéssim a oir missa per jutjar les poques persones que l’oïen, si ho feien bé. Digué que no. També em portà a una barriada miserable vora mar, que feia molta pudor de caca. Evidentment hi havia criatures que anaven nuetes i grandassots amb pèl que es banyaven nus. Quan menjàvem en les tratories, ell quasi sempre demanava pizza. Jo la vaig tastar i no m’agradà gens. Jo menjava coses de carn i així resistia bé. A Nàpols hi ha el vell i el nou com a tot arreu, destacant el castell dels reis d’Aragó. En conjunt és una ciutat amb gran atractiu principalment per la possibilitat de les excursions a Capri i a Pompeia. A l’escoltar el parlar del poble, em semblava a vegades que sentia la gent de la Costa Brava.

Amb un tren molt ràpid arribàrem el dia divuit de juliol a Roma. Havíem deixat la famosa Campània, que resultà curta ja que tot seguit el tren entrà en terreny muntanyós. Com a tota gran ciutat, des de molt lluny es veia la seva projecció amb l’escampall de xalets fins que travessant ja la ciutat arribàrem a la famosa estació Termini, orgull dels italians de la qual parlaven com si fos una gran meravella. En el meu parlar es podria dir que és una gran empastifada ja que és una estació on els trens queden aculats i així ja queda minimitzada. Poques estacions són tan meravelloses d’arquitectura com en disposició de va i ve de trens com les de Tolosa de Llenguadoc i la de Burdeus. L’imbècil de Mussolini es creia que havia fet la gran cosa. Més que l’estació és el xivarri que s’hi sent i la xerrameca parlada en totes les varietats italianes. A mi això m’agrada molt.

En Roselló m’encaminà cap el barri que toca l’estació i després de preguntar en vuit o deu hotelets de segona en trobàrem un al carrer de Sant Vicent, quasi com el de Nàpols. Eren llocs només per dormir ja que a menjar s’havia d’anar a les tratories, que ell ja les buscava de les que ho fessin a bon preu. A la tarda vàrem anar a veure el Tíber i el Fòrum. Són coses que emocionen molt, després de tantes vegades de veure-les retratades o pintades, quan mires les de veritat t’adones de la gran sort que gaudeixes. Com a tarragoní romanitzat, que tantes coses saps de Roma i la seva història, és un plaer reviure mentalment aquests llocs que foren teatre de tants episodis emocionants, que són el mateix fonament de la meva estimada llatinitat. A Roma es veu la fruita a totes hores en botigues o en carretons; en Roselló exultava de poder-ne menjar; jo anava “al tanto” que no m’agafés diarrea. L’amic en volia saber tant com jo de Roma, perquè naturalment un mestre ha

estudiat una mica la història. Aquella nit, al llit, anant repassant el vist i anant-ho lligant amb la relació que té amb Tarragona vaig tenir uns somnis meravellosos.

Dia 19 de juliol, dimarts. El dedicarem totalment al Vaticà. Ens prepararem tot anant a la basílica recordant que Miquel Àngel l'havia construït i que fou el primer en assentar una cúpula en els quatre cantons que formen el creuer. L'entrada a la gran Catedral de Sant Pere, em va fer un gran efecte per la grandiositat que se'n desprèn. Meravella com va saber resoldre el creuer centrant-hi quatre columnes salomòniques ben rematades, tot amb un gust exquisit. En canvi les grans figures de l'absis les vaig trobar desorbitades. Ens causà molta estranyesa el deambular de turistes nòrdics ensenyant les cuixes. En Roselló en sabia molt de tot, el que vol dir que vaig tenir un bon Ciceró per veure el tresor i després a la tarda el museu i la Capella Sixtina, als que vàrem dedicar moltes hores.

Avui la gent d'esquerra ja creu inqüestionable que cal retornar als llocs d'origen les escultures quasi sempre robades. És el mateix que jo vaig pensar al museu Vaticà davant el gran devessall d'escultures gregues. A més les escultures són de la religió de l'Hèl·lade que xoquen amb el cristianisme. Jo vaig quedar extasiat i commogut davant les escultures i com sempre m'ha ocorregut vaig trempar amb molt gust. Tot i que quedàvem rebentats de caminar, en Roselló encara sortia a la nit. Jo vaig dir que no.

El matí del dia 20 anàrem a veure el Coliseum, edifici imponent de veritat. De tornada jo volia agafar el tramvia, no podia més, però el gran tossut volia que continuéssim caminant. La dissensió s'enverinà de tal manera que vam partir peres i vàrem quedar que ell ja no m'acompanyaria més. Quan vaig arribar a l'hotel em van dir que ja havia marxat, per tant jo vaig fer el mateix i vaig agafar el tren cap a Florència.

Un cop a Florència, com que el dia és tan llarg al juliol encara vaig aprofitar la tarda per anar a la catedral (*Duomo*) i admirar l'edifici de l'Ajuntament, rodejat de grans escultures, entre les quals destaca una còpia del David de Miquel Àngel, que em va fer una forta impressió tant per la forma original com per la idea. Va resultar que els amos de l'hotelet on em vaig hostatjar eren de Montpeller i tingueren una gran alegria al saber que jo hi havia viscut més de dos anys, del 1940 al 1942. Parlant en francès, m'informaren com havia de veure els museus i els restaurants on havia d'anar a menjar. Sempre recordaré el menjador d'un d'ells que era en un soterrani i les cireres bullides que em donaven a les postres.

Dia 21 de juliol, dijous. El matí el vaig dedicar a visitar el museu *Galleria degli Uffizi* on hi ha el millor de Florència. A banda de les grans peces d'escultura grega que hi ha, vaig quedar extasiat davant les obres pictòriques de Botticelli, Rafael i Leonardo da Vinci. A la tarda vaig anar al Palau Pitti, i altra vegada pintures i més pintures de tots els grans mestres del renaixement. Suposo que en aquests dos museus sols, vaig fer més de 15 quilòmetres de caminada. Sempre dic que el que allí hi ha no es podria comprar amb tot l'or del món. Honor als Florentins que han sabut guardar tan gran tresor. A més dels museus també vaig fer passejades per la ciutat; destaca el pont vell que és una meravella. Al vespre vaig reposar en una placeta amb brollador i em vaig embadalir veient jugar una colla de nois. Jugaven molt educadament, quina diferència amb els de Nàpols o els de Roma. Els francesos de l'hotel em deien que per les mateixes pedres que jo trepitjava hi havien passejat més de deu grans mestres del renaixement Miquel Àngel, Dante, Petrarca, Botticelli, Rafael, Leonardo, Donatello, Vespucci, Boccaccio i els Medici.

El mati del dia vint-i-u encara vaig anar al Museu Provincial on vaig contemplar el veritable David de Miquel Àngel fet amb marbre de Carrara. El tenen en un gran creuer que rep llum natural. Emociona la barreja entre la història d'Israel i la bellesa de l'escultura. Quan m'acomiadava de la ciutat, des del tren vaig dir que hi tornaria.

Dia 22 de juliol, divendres. Menton, Cannes, Marsella. Vaig sortir-me amb la meua de fer una passada entre tren i tren a Menton, la ciutat amb el record de Blasco Ibáñez i vaig arribar-me al port, tot d'una manera molt ràpida, però ho vaig fer. Sempre en honor de l'autor de *La Barraca*. Amb el tren havia travessat ciutats d'Itàlia tan vinculades a la nostra història com Gènova. Després de Florència la vall de l'Arno es meravella pura.

Quasi a mitja nit vaig arribar a Cannes i la feinada va ser buscar un lloc per dormir. Uns ferroviaris es van compadir de mi i m'indicaren una casa particular que llogava habitacions. Vaig dormir com una soca i al matí altra vegada a trescar entre els turistes que omplien la ciutat. Més que res hi vaig estar per poder dir que coneixia Cannes perquè allí no se m'hi havia perdut res. Vaig menjar en els *bistrots* que freqüentaven els ferroviaris, tot va anar bastant bé i vaig parlar-los de tot el que havia fet jo per França. Vaig tornar a dormir com una soca, tenia les cames que ja no em volien portar.

Vaig travessar Niça, Marsella i Lió, ciutats on jo ja havia estat el 1928. Aquella costa blava, dita també cornisa, és meravellosa principalment pels poblets arran de mar i per les grans torres i xalets que es van veient al passar en tren. Marsella on jo volia treballar llavors; els conflictes obrers a cops de bombes feren impossible la meua idea.

Dies del 23 al 27 de juliol. Al vespre vaig arribar a París, amb la idea de ficar-me en el mateix barri de l'any 1928 i em vaig posar en un *meuble* d'un carrer travessar a la Poissonnerie que es deia França i Itàlia, així s'adeia d'on venia. Una vegada instal·lat encara vaig sortir a donar un tomb pel barri.

El segon dia tota la preocupació fou anar a buscar entrada al teatre Sarah Bernhardt per veure la companyia grega de teatre d'Atenes que estava fent obres dels clàssics. Vaig trobar entrada pel dia 27 i el primer que vaig fer després fou anar a la plaça des Vosges a tornar a veure la casa museu de Victor Hugo que tant m'havia agradat l'any 1928. París ja no era el mateix d'abans i els francesos no eren ni els d'aquell any ni els de 1939 abans de la catàstrofe, ni els de 1942 després. Als obrers en les obres se'ls veia beure molta cervesa, i a tothom se'l veia més prim. Com si no volguessin estar grassetts com abans. Passant pel Boulevard Sant Miquel vaig sentir parlar català en alguns restaurants econòmics i ja m'hi vaig fer parroquià dels mateixos. Menjava per 400 o 500 francs amb vi bastant bo.

No cal dir que una de les primeres visites fou a les Tulleries, a la Plaça de la Concoràdia, pujar pels Camps Elisis, veure la tossa de l'arc de l'Estrella i, ficat dins, veure els noms de Tarragona i altres noms catalans que estan gravats a les seves parets de pedra. Ara allí ja no hi havia el Trocadero i la vista cap a la torre Eiffel i cap als Invàlids era majestuosa. El record de Napoleó se'm feia present per allò que podia haver estat de procedència Mallorquina i per tantes lectures sobre el petit caporal. Als Invàlids vaig tornar a visitar la seva tomba i allí on hi ha les banderes victorioses de la guerra europea, mirar aquella bandera catalana que sempre em fa plorar.

Cada nit em ficava en un cinema o en un teatre i al primer teatre que vaig anar va ser el Théâtre des Nouveautés, on feien una obra molt còmica. Ara al formós Panteó d'Hommes Illustres ja hi havia enterrat el nostre mariscal Josep Joffre, famós per les batalles de

la I Guerra Mundial, que l'any 1928 vaig veure junt amb en Foch en la desfilada commemorativa dels deu anys de la Victòria.

Tot un matí el vaig passar pujant pel carrer que, a Montmartre, va cap a la plaça del Sacré Coeur, encantant-me amb les venedores a l'aire lliure i amb les paraulasses amb que parlen a la gent. Tot aquell rebombori es molt agradable. Ja dalt a la plaça hi ha pintors que em feren l'efecte que més aviat eren comparses. N'hi havia algun que parlava castellà. També vaig entrar al Sagrat Cor. Encara que molt amatat del que pensa el poble de París, no m'agrada que es deixés clavar allí aquella fàbrica de pedra desafidora. A la tarda vaig entrar al cementiri del Pere Lachaise, tot pensant en la gran quantitat de catalans que allí reposen. El vespre, el vaig dedicar a anar al Centre Català, on no comparegué cap persona important.

Diguem-ne que per veure gent els millors dies eren els dissabtes i els diumenges. Als Deux Magots, on m'havien dit que trobaria una tertúlia amb l'Ambrosi Carrión, els cambres em van dir que els mesos de calor la gent se n'anava als pobles i allí no compareixia ningú. És per això que ja no vaig voler trobar a ningú més. Fou un bon entreteniment passejar entre la Poissonnerie, Les Halles, i el barri de Sant Miquel. Em vaig ficar en algun local d'aquell indret a veure cinema francès.

Dia 27 de juliol, dimecres. Per fi l'esperat dia que al teatre Sarah Bernhardt, amb l'entrada comprada dies abans, vaig veure *Hécuba*, per la Cia del Teatre Nacional d'Atenes. La famosa obra d'Eurípides fou representada en la llengua original. Eren coses que em produïren una gran emoció, més si es té en compte que la premsa deia que els cors actuarien amb la fórmula i la música antigues. Vaig sortir molt emocionat de veure i oir tanta bellesa, donant gràcies a la deessa Atenea que m'hagués donat vida per poder veure una representació tan extraordinària. Vaig anar als mateixos cafès que havia anat l'any 1928 per llogar alguna venedora d'amor. Semblava que fossin les mateixes, però no podia ser, havien passat vint-i-set anys. El preu havia canviat molt però els costums no havien canviat gens.

Dia 29 de juliol, divendres. Travessant les planes plenes de vinyes de la Borgonya vaig anar a Marsella, també molt canviada. Vaig voler anar a veure si la platja dels Catalans era un lloc molt concorregut i va resultar que sí que ho era. Ja no vaig trobar el restaurant on havíem anat a menjar amb Vidal i Mateu l'any 1942, i al Centre Català no vaig trobar cap tarragoní. L'Avinguda Canebiera estava molt canviada i al vell port solament hi havia embarcacions de plaer i les dels pescadors que al vespre venien el peix a grans crits.

Dies 29 i 30 de juliol. A Montpeller. Aquí sí que estava segur que trobaria en Segalà i el vaig veure molt envellit i minat per la beguda. Portava unes ulleres negres molt grosses i tenia la sastreria en un bon lloc. Vivia amb la muller i la filla petita i el negoci li anava bé. Com que havia estat a la resistència quan anava pel carrer el saludaven molt efusivament. Em portà a la redacció del *Midi Libre* on ens ensenyaren la nova maquinària, ja que em presentà com un *journaliste* tarragoní. Vaig hostatjar-me en un hotelet però vaig menjar i dormir a casa seva. Tot passejant vam anar a veure en Plana de Valls i la Viuda Foguet de Montblanc, també en Fortuny de Constantí, a qui vaig comininar a tornar al poble per encàrrec del seu germà Joan. També vàrem veure altres coneguts que quedaven allí. Parlàrem de tots els amics de Mèxic i al marxar em digué que si tenia alguna dificultat, que no em fes por tornar a Montpeller perquè ell ja se'n cuidaria de trobar-me un bon treball que no fos massa cansat. Les abraçades que ens ferem a l'acomiar-nos foren les

últimes d'un amic que per mi sempre fou com un germà. M'encomanà al sastre Grau, en la línia carlina, que l'havia tingut d'aprenent a casa seva a Tarragona.

Dia 1 d'agost de 1955, dilluns. A Beziers. L'Anita d'en Rodríguez ja no vivia al camp, com els havia trobat l'any 1942 quan ens vàrem anar a acomiadar amb en Vidal. En Joan no hi era, ja que acabava de complir una condemna de set anys a la presó de Tarragona. Hi havia la filla Paquita, casada i amb criatures. Vam passar moltes hores contant coses dels amics de Mèxic i ella m'explicava dels amics que vivien per allí. Jo havia portat alguns presents per a ella dels amics de Mèxic i també me'n donà per en Joan a Barcelona. Les lamentacions que feia per les activitats del seu marit les passo per alt perquè les dones dels polítics ja saben que poden venir aquestes eventualitats.

Dies 2 i 3 d'agost a Perpinyà. Vaig fer cap al Cafè de la Posta on el Ton Ferré va anar a buscar en Torregrossa. Mentre decidíem on aniríem a dinar va venir en Secall i se m'emportà cap a casa seva. Era molt emocionant passejar per aquells carrers on sempre havia caminat amb por. Una alegria immensa m'envaïa el cor al veure voleiar la bandera quadribarrada en molts llocs. Passàrem per aquell fatídic Pont d'en Vestit per anar a casa d'en Secall. Per fi en la botigueta de queviures d'en Secall va aparèixer com un cel la seva muller, Marina, de Figueres, era bonica i encisera, i no cal dir aquell estol de quatre fills, dos nois i dues noies, també tan bonics. Tot tenia un contrast immens recordant aquell 1942 en què tothom estava malalt i rovellat per la fam. Després de deu anys d'acabada la guerra tot havia tornat com el 1939 abans d'esclatar. Sí, és clar, hi havia els morts. Ja no trobaria en Mussió, ni el capità Vergara, en Ferré petit i tants d'altres.

Ja estava ronc de tant d'explicar què feien els de Mèxic i què sabia dels de Tarragona, o com havia trobat els de París, Marsella, Montpeller o Beziers. Explicar el meu viatge també tenia el seu atractiu. Quan era al Cafè de la Posta venien tants a veure'm i demanar notícies de tots que semblava impossible que jo ho pogués aguantar. Amb en Guasch de l'Espluga recordàrem el seu cunyat Mussió i tants morts a la resistència. Era un goig infinit retrobar la Bassa i el Palmàrium, ara nou de trinca.

Dies 4 i 5 d'agost a Tuïr. Tot anant-hi, pensava en el panorama que em trobaria ja que sempre m'havia escrit amb l'Àngela i en el transcurs de catorze anys havien passat moltes coses i s'havia mort el cosí Esteve. Sort que cap familiar morí a la guerra perquè això hagués fet que jo anés acollonit perquè els cosins, com a camperols, són d'aquells que no s'amaguen les paraules. Vaig arribar i em vaig encaminar a casa l'Àngela que vivia solament amb l'oncle i el seu marit, ja que les nenes casades eren a Carmaux. Jo ja els havia escrit des de París, així és que tot seguit de presentar-mi l'oncle Miquel ja arribà de l'hort. Tot foren petons i abraçades a la mexicana, com jo deia. L'oncle no demostrà molta efusió perquè era un home una mica ximplet però l'Antoine, l'home de l'Àngela que és el que té més caràcter de tota la família, em rebé molt efusivament i no em va fer sentir de cap manera que em retragués pas res del que havien fet per mi perquè, davant la meua situació, el que van fer era un deure. Això a mi m'èixamplava el cor i quan anàrem a fer la visita a les cosines Margarida i Joana ja estava molt confortat. La cosina Rolanda vingué a casa de l'oncle i a la seva casota, que era un molí abandonat amb salt d'aigua encara, hi vaig anar a dormir. Ara l'oncle ja no vivia a la casa de terra sinó al davant mateix, en una casa de veritat que li varen vendre uns espanyols que havien posat una bòvila i havien fracassat. Com que estaven barallats amb la viuda del cosí Esteve aquella família fou tabú de visitar. Sort que vaig veure un dia el nen Miquel, ja molt gran, a qui havia tingut moltes vegades

als meus genolls. Tuïr havia canviat i ja no hi havia l'hotel Farines on s'havien hostatjat els Arana i els Masalles quan estigueren allí el 1939. Tornar a veure tants indrets era per a mi d'una emoció vivíssima. Abraçades i petons altra vegada i el goig de veure ja lliure tot aquell camp del Rosselló i aquell Canigó que em feia fremir de mirar-me'l. Encara vaig haver d'anar a buscar les maletes a can Secall. Tots em digueren: l'Antoine, en Secall, en Guasch, ... que si em passava alguna cosa no dubtés a tornar. El tren em portà cap a Cervera i Portbou. Aviat sabríem què passaria.

Dies 6, 7, 8 i 9 d'agost a Barcelona. No cal dir com estava d'espantat davant els duaners de Portbou. Mentre tenia les dues maletes petites damunt d'un banc, en una finestreta havia d'atendre unes preguntes de la policia i el vistiplau d'entrada. La cosa s'allargà tant que vaig perdre el tren. Davant d'aquesta vergonya, el policia que m'entretenia digué que si volia no calia que anés a veure la policia de Tarragona, que em fes el carnet d'identitat i tot quedaria arranjat; el tracte el vaig trobar favorable. Els duaners m'obriren les maletes que ja havien estat tan regirades a Itàlia en busca de la seta (drogues), i a França en busca del tabac. Vaig haver de dinar a Portbou. En una tarda amb plugeta, la meva terra va aparèixer ben trista. Les fascinants planes de l'Empordà no lluien. A Girona l'Onyar estava sec, però la seva visió em féu vibrar com quan al cafè de la Posta a Perpinyà vaig sentir la primera sardana que era la "Girona aimada". Quan vaig passar pel Montseny era pluja el que queia i al Vallès ja era un aiguat. Total, que el tren s'aturà i fins les dotze de la nit no arribà a l'estació de França. L'estació em recordà un dia de gener de 1939 quan hi vaig passar jo ja soldat de la República, mentre sofria un bombardeig espantós. Els vigilants m'indicaren un lloc per dormir: una dispesa dels porxos d'en Xifré. En els dies que vaig passar a Barcelona, la primera cosa fou carregar-me les dues caixes de puros Coronas que portava de Mèxic per encàrrec d'en Vidal i entregar-les a Rodríguez i a Llevadot; aquest darrer em guardava el bagul i una maleta gran. Després calgué anar a casa l'Antoni Mestres a portar el que la seva germana Carme m'havia encarregat. Allí comparegué la Gabi, la muller d'en Lluís Mestres, que s'estranyà que el seu marit no m'hagués entregat res per a ella. Calgué aclarir-li que els dies que vaig ser a Monterrey, ell estava greu de l'operació de la pròstata. Després vaig anar a casa les filles i la primera muller d'en Galés, i tot seguit a casa la cunyada Quimeta i cunyat Antoni Guansé a portar-los-hi les coses. Vaig dinar amb Joan Rodríguez, Joan Llevadot i en Tolosa, a la casa del qual vaig ser molt ben rebut. Barcelona em causà una gran decepció, ja que passava per una crisi de deixadesa i tot apareixia molt brut, principalment les façanes i les entrades de les cases. Es deia que això responia a que les rendes estaven congelades en ínfima quantitat. Jo però ho vaig tornar a reveure tot.

Dia 10 d'agost, dimecres. Per fi a Tarragona. Havien passat cinquanta-sis dies des de que havia sortit de Veracruz. El meu estat era deplorable, estava prim i rovellat com una arengada. No creia que podria plorar al passar per Sitges, Vilanova, El Vendrell i Altafulla, ciutats i viles tan estimades i plenes de records. Quasi al sortir a la platja llarga, mirava si es veia la ciutat estimada amb el seu campanaràs. El tren anava molt ple i els nebots Imma i Joan a penes em conegueren d'entre la multitud. En fi, encaminats cap a casa eren la mare i l'amiga Elvira les que vaig trobar al peu de la porta. Com digué la mare els mateixos que m'havien acomiadat feia setze anys. La mare amb els seus vuitanta-tres anys estava molt envellida encara que els ulls li brillaven com sempre. Tot seguit la casa s'omplí de familiars, amics i estadants. Dormint no recordo haver somniat res bonic. Vaig córrer

al Serrallo, més que per veure el cosí Joan Jordà pel jaio Torné (cagaduros) i l'encant del peix. La subhasta ara s'efectuava en una llotja edificada de nou. Si bé els cantaires no eren ni un Ximo ni un Calamans, el que ho feia llúia una bonica veu. La mare del Torné em donà un dinar amb un suquet de peix que havia cuinat el jaio. Això fou un triomf ja que aquest homenet a Mèxic mai va voler fer un romesco. Ja havia agafat confiança amb la Imperial Tàrraco i em sentia orgullós que a Mèxic m'haguessin dit que era el seu cònsol. A ca l'Ambròs passaven per una situació crítica ja que havien servit botifarres que havien produït un mort i molts malalts per triquinosi. Sort en va tenir en Claudi que el temps passat a l'exili li havia donat valentia per capejar aquella situació. En Claudi era qui al camp de concentració de la platja de Sant Cebrià (Rosselló), des de la cuina estant, ens passava algun pa de més. Sempre molt enganxat amb en Marrassé, el meu salvador del Coll Pregon (pas del Ripollès al Vallespir). Vaig començar a fer tertúlia en aquella casa de tants anys estimada i que ara tenia un aspecte molt diferent principalment pels consumidors xarnegos que solament bevien gotets de vi. Els amics Veciana, Marrassé, Marsal, Pedrol, Pomerols, Guinovart, Rogè I, Rogè II Sabaté cunyat del Josep de la Pansa, Aragonés, Salom, Inglès, Gandia eren els que s'entretenien en jugar a la botifarra, també hi havia en Manel Valls, (Xurrinyo), molt dedicat a les crítiques. Tot seguit moriria l'Ambròs i es casaria el seu fill. En Claudi també era casat. S'ha de dir que l'Esteller, ajuntat amb una aragonesa, em convidà a dinar i així ho feren els cosins Josep i Eusebi Sordé, en Ton Puig i en Recasens Jordà. Per veure el Solé baster calia anar al bar Central, on concorrien Escuriola, Esteller, Escriu, Miró el paleta, del Amo, Salló, ..., també es jugava i hom recordava les facècies de l'Esteller a Mèxic. Un dia determinat de la setmana anava a sopar a casa d'en Ton Puig on també anava la nòvia del seu fill o el novi de la seva filla, fill de la Teresina (mosquits), també concorria allí la Tita Masalles, filla de la Pepa Pedrol. De vegades anàvem a sopar a casa d'aquesta darrera. Foren sempre sopars amenitzats amb molta música i amb cants i fins i tot amb ball. Cal recordar que la casa d'en Puig era la fàbrica Grimau, ara dita ca l'Escofet, d'on era una mena de conserge. Passaren les festes del Cós del Bou de les quals, encara, Simó i família eren els animadors i vingué Sant Magí amb tot el batibull dels castellers de la colla Vella que s'organitzava a ca l'Ambròs i n'era el cap l'estimat Esteve Pomerols. Cal dir que el futbol no l'enyorava gens, ja sabia que el Tarragona F.C. havia desaparegut, en canvi els castells sí que els vaig enyorar. Vaig engrascar-me amb el paper d'en Pomerols de pare-pedaç perquè com sempre l'organització anava malament rai. Feia poc que havia deixat l'alcaldia n'Olivé Martínez, un xicot que era simpàtic a tothom, però ja hi havia el fatídic Rafael Sanromà Anguiano, aquell que de jovenet era allò que ara es diu un gamberro. Per Santa Tecla els castells foren per a mi el mateix i el principal atractiu. Recordava que l'oncle Josep de l'Argentina quan tornà també va ser seduït per l'ambient dels castells.

El "xalet" del Pretori (la preso) estava abandonat, m'hi vaig ficar i vaig donar un tomb per tot l'edifici i vaig pujar fins al terrat. Records inoblidables com quan hi vaig veure el Morenete i també del temps de la guerra quan hi havia anat a fer de periodista.

Un dia vaig anar a dinar a l'hort de la cunyada i un altre dia a veure la vinya, ja molt decaiguda i malmesa pels robatoris. La vinya era un recordar de dinars i berenars i de festes amb els amics i de plaers donats al sexe des de la més tendra adolescència.

Calia fer una veritable Volta a Catalunya per reveure els amics o fer els encàrrecs encomanats a Mèxic, així que vaig començar per Altafulla on reveuria els Punsoda i els parents. A Vilafranca, amics d'en Fradera. A Sitges, per reveure aquella bonica ciutat d'havaners. Al Prat a veure què tal era l'aeroport, una vergonya. A Badalona, la d'anar a menjar el be. A Mataró hi havia en Jaume Fusté, casat, xicot que m'havia escrit alguna vegada. A Calella, a veure la senyora Lola i conèixer la seva família; em feren un esmorzar de figues acabades de collir. Ja ficat en aquella costa calia reveure Lloret, el de la Marina, on ja hi havia molt de turisme. Tossa, llavors encara una vileta de la costa tan bonica habitada de gent molt simpàtica. A Sant Feliu, a veure la família d'en Felip Calvet, el marit de la Teresa Rovira i Virgili; ell no hi era però els seus familiars estigueren molt atents. S'Agaró era com abans de la guerra. Amb el carrilet vaig anar a Girona on hi havia una filla de l'Adelaida Fuster Maset; la ciutat, que ja havia vist des del tren, la vaig veure als meus peus estesa des del cap d'amunt, des del balcó d'una casa del Portal Nou, que es ressentia de la pudor del riu Onyar. Amb la cosina Adelaida vam anar a peu a l'Estanyol, poblet on estava casada la seva filla Montserrat, tot va coincidir amb l'Aplec de les Fonts molt aprop de Salitja, on vaig veure el Molí dels avis Maset. Cal anotar que era un aplec amb tot de bicicletes i de parents que havien vingut de Sant Dalmai a peu; més endavant hauria de veure els aplecs amb les motos i després de l'arribada del turisme, amb els autos. Tota la família era gent senzilla i amable. A Celrà hi calgué anar a veure els descendents de la tia Narcisa, i per fi a La Bisbal, la vila que va enamorar-me als quinze anys. Ja no hi trobaria ni la tia Trinitat ni l'oncle Esteve, ni el cosí Estevet ni el pobre cosí Josep, expatriat voluntàriament d'aquell país. La vídua de l'Estevet i les filles m'acolliren afectuosament i em recordaren que el germà Josep estigué refugiat amb ells durant la guerra. La vídua vivia amb la filla Trini i l'Assumpció era casada a Palamós, on vaig anar a veure-la. Palafrugell, la vila d'en Josep Pla que llegíem en els Destinos que arribaven a Mèxic.

Com que en Rouret deia que no hi havia platja millor al món que Tamariu, allí vaig anar per poder-li explicar ja que a mesura que anava viatjant escrivia cartes a Mestres, Messeguer, Adell, Rouret, Vidal, Pino, Ferreras, Fradera, Fort, ...

Quan vaig ser a Figueres se'm va ocórrer aprofitar els autobusos per anar a Olot a veure els Vilarrasa i d'allí igualment fins a Ripoll i amb el tren anar a Puigcerdà; d'aquesta vila podia anar a la Seu d'Urgell i amb els vells Alsina Graells fins a Lleida. La sorpresa en aquesta ciutat era poder veure l'amic d'infantesa Altuna, que feia programes a la ràdio. Fou un retrobament sensacional. A Fondarella, a tocar de Mollerussa, el cosí Pepet em va atendre amb gran efusió i com que era el moment que la teulera li començava a marxar bé, es desféu per ensenyar-me-la i anar on trobava el fang. Fou una estona inoblidable. La cosina Dolors també estigué bé, no tant el cosí Joan. Des de Mollerussa, amb l'Alsina Graells, vaig anar cap a Poblet que ja tenia restablerta la comunitat de monjos del Císter. Allí hi havia el gran dels germans Vidal Marot, tan amics del meu germà Josep que m'atengueren molt bé. El monestir estava molt recuperat i ja havien restaurat els sarcòfags i panteons amb el comte rei Jaume i els altres familiars seus. Tot això produïa en mi un seguit d'emocions que no sé com no vaig caure malalt.

A Montblanc hi havia el germà de la Loreto Montmany, gent tan amiga a Mèxic, a qui vaig entregar coses que ella m'havia donat. I vaig tornar a passar uns dies a Blancafort per atendre la filla, el gendre i la consogra del Vidal gran, principalment aquesta última que resultà ser gran amiga de la cunyada Roseta. A Valls vaig saludar els fills del Sebastià Icart, Joan i Leonard; a Constantí la família d'en Joan Fortuny; a La Pobla de Mafumet en Blasi; al Morell la muller i els fills del germà de Joan Fortuny; a Reus la família dels Torres de Mèxic,

que sempre havien estat atents amb mi, també la família de Maria Roca i el famós coronel Mas. A Móra, després d'esplaiar-me contemplant l'Ebre, riu tan entranyable, vaig veure el fabulós amic Terré que estiujejava allí i Jaume Solé (*Gallo*). Riberejant l'Ebre, passant per Miravet i el seu famós castell amb un bus ben atropellat, cap a Tortosa, ciutat en què vivia en Joan Monrabà, en Joanet Montserrat i la germana de Joan Rodríguez Papasseit. Molts records de l'època del futbol i de la guerra, i records del gran correligionari Cabanes, que no volgué expatriar-se per morir a la seva estimada Tortosa. Per la banda dreta de l'Ebre hi ha Amposta amb el seu pont penjat que quasi varen inaugurar quan hi anàrem per primera vegada a jugar a futbol; allí vaig visitar el metge Pujol i Font, germà del que tant m'aprecià quan fou comissari de la Generalitat. Aquest metge estigué tancat al "xalet" de Pilats amb el Joanet Montserrat. Cambrils és una vila plena de records tant polítics com gastronòmics, moltes vegades havíem anat a fer dinars a casa del correligionari Gatell, també hi vaig veure l'arribada de les barques i l'encant del peix tan pintoresc com a Tarragona.

Anant al Vendrell efectuava la segona part de la Volta a Catalunya, portava records per a la família de Benvingut Ferret i la de Casanovas. El primer m'acollí molt afectuosament i amb ell vàrem anar a veure la finca de Pau Casals a la Platja. A Vilafranca calia anar a veure el germà de l'amic Pere Ferrer. Aquestes viles estaven molt somortes, en canvi Sant Sadurní, per allò del xampany se la veia més espavilada; el taller Benach on havia treballat ja no existia. Martorell, la vila somniada pel diputat Riera, pel filòsof Francesc Pujols i per Tolosa, estava molt desperta per l'augment de trànsit a la carretera de Madrid. Vaig saludar el pare de Tolosa que estava passant l'estiu al seu xalet tan bonic prop del riu Anoia. Un autobús em portà a Sabadell, la ciutat d'en Camps, amb molt poc moviment als carrers, en canvi les fàbriques rutllaven. Terrassa la ciutat dels Morera, Ribera, ..., es pot dir d'ella el mateix que de la seva veïna. Amb el tren del Nord, (ara la Renfe), cap a Manresa, la ciutat d'en Prunés i Farreras, que tenia el pont romànic per reconstruir i se la veia molt quieta. Amb un autobús molt atrotinat vaig fer cap a Vic, on portava records per a la muller d'en Grau Costa, el negre de Miravet. Llàstima que no vaig poder veure aquesta Ciutat dels Sants en dissabte i dia de mercat; Vic és sempre agradable, però el seu monument a Verdguer és ben pobre, tan rics com són els vigatans amb el negoci de la llonganissa. Granollers era el final de la Volta i calia menjar-hi un estofat a ca l'Europa. El Vallès Oriental sempre m'ha agradat i unes primeres pluges de tardor l'havien deixat molt verd.

No em mancaven les cartes de Mèxic i així sabia notícies del que passava. *La Nostra Revista* que el fill gran de l'Avel·lí Artís havia emprès la publicació ja no sortia. S'evidenciava que el meu ajut era molt gran per a aquesta publicació com ho fou per a *La Nova Revista* que editava el seu pare. També em vam fer saber que la Roser Torrell de Reus havia estat elegida pubilla de les comarques tarragonines i que al final fou elegida pubilla major Maria A. Neira.

Les cartes que m'enviava en Galés eren molt interessants i em recordava que el vell Torné no havia volgut fer mai un romesco a casa del seu fill, ja que els feia aquest i la mexicana de la seva dona ja els començava a saber fer.

Amb la mare parlàrem molt de les germanes i de la baralla que un dia tingué amb la Teresa (la borda). Jo li vaig dir que havia d'aguantar i no morir abans que ella; així ho va fer la valenta. La tia Angeleta estava plena de problemes amb els seus fills però m'acollí afectuosament.

Anant com anava completament de bòlid, no vaig recordar els esdeveniments importants que passaven al món, me'n fotia del que podia passar a Madrid ja que pensava que aviat tornaria a ser a Mèxic.

El germà Josep volgué que passéssim el dia de Nadal a casa seva, cosa que no m'entusiasmà gaire ja que vàrem tenir de companyia el noví de l'Imma, jove murcià entossudit a no parlar català, cosa que no feia el seu germà Mingo que era concorrent a ca l'Ambrós.

Any 1956

El temps al començament de 1956 era suau cosa que feia pensar en un hivern benigne. Tot-hom es meravellava del temps que feia i jo m'embadalia veient florir els ametllers, principalment els de la vinya, la bellesa dels quals no havia oblidat mai la meua retina.

Devia esser la darrera vegada que la mare vingué a la vinya i encara ho volgué fer a peu. La vinya l'habitava un matrimoni amb molts anys, murcians, acompanyats d'una filla. A mi em desagradà molt que habitessin el mas aquella classe de gent, acompanyada de gossos molt escandalosos.

Va ser a primers de febrer que es desfermà un aire glacial terrible i tot seguit la temperatura començà a baixar a dotze sota zero. La solució que vaig trobar va ser no moure'm del bar Ambrós i prendre *carajillos* per fer-me passar el fred.

La mare tot seguit acusà les temperatures i vaig decidir arranjar els dos llits personals dins la mateixa alcova i dormir amb un radiador elèctric encès. Com que el fred durava decidírem fer el menjar en la sala amb dos radiadors encesos. La mare s'aixecava a coure el menjar i després de dinar ja se'n tornava al llit. La veïna Leonor comprava el que necessitàvem. Jo sortia al matí i a la tarda cap el bar on s'explicaven i es llegien les malvestats que feien les gelades al Camp. Hi havia qui deia que no quedaria cap arbre viu i que una gelada com la que patíem feia quatre-cents anys que no s'havia vist.

Les temperatures pujaren a quatre o sis graus, però així es mantingueren fins el mes de març. Des del Camp de Mart es veia la tragèdia del Camp; els garrofers amb les fulles cremades li donaven un color de cendra espantós. A la vinya, la ja florida parada de faveres que havia vist el gener s'havia convertit en petits tronquets negres. Solament hi moriren un o dos olivers. Oficialment es deia que els garrofers eren morts, però ni jo ni els bons pagesos ho creguérem; als ametllers els havia caigut la flor i se'ls havia retirat la saba, les figueres de punxes eren totes destruïdes i ben mortes.

Les cibalgines que havia dut de Mèxic impediren que caigués malalt, però estava molt atropellat i em sentia malalt del fetge. Per acabar-ho d'arranjar el mes de març moria a Barcelona el cosí Cisquet on vaig haver d'anar a l'enterrament amb aquell fred espantós que feia a Sants.

Comiat al cosí Cisquet Marsal

Mentre era a Mèxic m'havia engelosit de tu perquè creia que retenies massa la mare a casa teva. Quan vaig tornar i vaig venir a abraçar-te a casa teva es notava el refredament amb mi, però tot explicat aviat fórem amics i retrobàrem la càlida simpatia que sempre ens havíem tingut. En el meu cervell mai ha desaparegut el record dels anys d'infantesa quan et

vaig conèixer al Molí de l'Horta, on ens venies a veure tan eixerit i ben plantat amb aquelles espadenyes blanques.

Quan moriren els avis et posares al costat de la mare, que més que nebot semblaves germà d'ella. L'avi reia molt dels teus acudits i li satisfieien aquelles menjades de llonganisses que feies, deien que eren de metro. Et casares, no tingueres fills. Se't morí la dona. Tornat a casar vas marxar a treballar a França durant tota la Guerra Europea. Ens enviaves cartes que explicaven els bombardejos de París i la teva valentia i els teus avenços en fondre l'alumini i soldar-lo. Quan tornares estàvem tots contents de retrobar-te tan sa i tan cepat. Volies que jo quan vaig venir a treballar a Barcelona l'any 1919 treballés amb tu de fonedor, aquest ofici em feia por pel brut que és. Se't tornà a morir la muller que tampoc t'havia donat fills. Et casares quasi per compassió amb aquella veïna lletja que tant havia ajudat les teves dones anteriors i ella et donà la filla desitjada, la Mariona, de la que fou padrina la mare. La nina creixia malaltissa però creixia. Anys de guerra. Separació de nou, que va durar vint anys, però al tornar vaig retrobar el teu amor per mi íntegre.

Tu i l'oncle Josep de Buenos Aires éren els homes que jo tenia per models i no us puc retreure res a tots dos perquè fóreu bons republicans fins a la mort. A Tarragona et deien el de Sants i tu n'estaves orgullós; quan els franquistes et detingueren els vas dir que eres federal de tota la vida. El jutge digué que eres l'únic de Sants que tingué la valentia de dir-ho. Vivies feliç amb la teva Maria casada i ja amb un nen, l'Ernestet, que tant estimaves. A mi encara em passejaves cap a l'Orfeó i pel barri fèiem una copeta de menta. Les gelades de febrer et foren fatals, ara reposaràs de la llarga vida de treballs sense descans ben merescudament. Jo mentre visqui et recordaré i faré honor a la teva fidelitat i als ideals que tant vas estimar.

Més que les converses amb Recasens Jordà, una mica esborrat, m'agradaven les de Jaume Marrassé. Parlàvem de què podria fer amb la vinya i al saber que la veïna Teresa Rovira llogava el xalet els estius a gent francesa, que li pagaven molt ben pagat, vaig pensar de poder fer el mateix amb el mas de la vinya. Per portar el pla a la pràctica era imprescindible donar-li una porta d'entrada d'automòbil a la banda de la platja. Quan vaig voler preparar els treballs i obtenir els permisos, em vaig adonar que el veí Ventosa amb avinença del veí Boxó s'havia apoderat del que dèiem pedregal, cosa que volia dir que tallava el pas a la meva iniciativa. L'advocat Fontana entabanant la mare havia intervingut en l'operació, cosa que em contà fil per randa el procurador Montaner. L'advocat Fontana amb moltes penques em digué que si tenia collonets podria fotre-li un plet al Ventosa; un plet contra un advocat és una bogeria.

A Barcelona amb en Joan Rodríguez, en Llevadot i en Tasis:

En Llevadot m'havia posat en relació amb uns clients seus que fabricaven uns discos de marca Orfeó, això feia que el veiés quan anava a Barcelona i així allargava la visita tres dies; els dijous amb els que prenien cafè al bar Pajaritos de la Ronda Sant Pau i els dissabtes amb els de la penya Joan Santamaria del cafè Terminus. Era un entreteniment que millorava l'horitzó que es veia des de Tarragona on la cosa era molt baixa de sostre. La penya que presidia en Rafael Tasis la vaig trobar interessant i el dia que hi concorria en Joan Macià era divertidíssim. Vaig començar a anar als sopars que es feien a Can Culleretes el tercer diumenge de cada mes, que també eren interessants i s'hi deien coses atrevides.

A Mèxic ja havia plegat *La Veu Catalana* tan relacionada amb Dalmau Costa i amb Galés. En Tasis col·laborava a la revista *Horizontes* que dirigia en Pere Foix.

Festes Majors de Sant Magí i de Santa Tecla.

Es veia ca l'Ambrós molt animat perquè els castellers feien cap allí i els dies de fer els castells hi havia molta controvèrsia i discussió. Admirava l'Esteve Pomerol per la seva incansable tasca d'arranjar les coses sobre la marxa.

Al Morell i La Pobla de Mafumet

A la primera vila ja havia arribat el germà d'en Joan Fortuny i el vaig trobar instal·lat. Si bé em convidaren a dinar no vaig trobar que la seva muller m'agraís molt els meus treballs per fer-lo tornar de França. A La Pobla hi havia en Blasi que hi passava l'estiu i la seva família va demostrar-me vertader afecte. Aquestes poblacions estaven en plena explosió de la cria d'aviram a dalt de les golfes i la cria era tan massiva que se sentia una gran mala olor de la gallinassa.

A Vallmoll i a Valls.

A la primera vila hi havia parents de la muller d'en Mateu de l'Hospitalet de Llobregat; després de veure'ls i visitar la vila vaig fer una carta reportatge per a Mèxic. A Valls hi havia els fills de Sebastià Icart, l'amic que no vaig poder veure a Caracas. El gran, massa gras, ja no tenia aquell encant que vint anys abans tenia a Tarragona. En Lleonard, el petit, tot i l'ofici d'ataconador en què treballava era bonic i graciós. La seva mare continuava sent lletja com sempre. En Lleonard tenia un fill que era, de moment, el darrer lleganya de tants que n'hi havia hagut.

A Tortosa amb Monrabà i Joanet Montserrat.

La ciutat de l'Ebre anava posant edificis als llocs que havia buidat l'aviació franquista i encara sort que la fonda Savoy quedà completament sencera; allí és on em féu anar a dormir en Monrabà la muller del qual, madrilenya, no m'agradà gens. En Joan Montserrat es mostrà molt afectuós i la seva muller molt amable. Ell em féu pujar al turó dominant de Tortosa on treballava d'encarregat de l'empresa que estava acabant de construir el seminari.

A Constantí a veure la muller de Joan Fortuny.

Va preparar l'entrevista en Joan Sabaté, el cunyat del Josep de la Pansa, i la Fortunya no estigué gaire afectuosa. La nena d'un dels dos fills del Fortuny morts d'atacs de cor era molt dèbil.

Un dia amb en Claudi i altres amics anàrem a l'hort d'avellanes del Sabaté.

Amb en Claudi fèiem visites a amics i concorrents del bar, sovint anàvem a cal Mariet de la carretera de Barcelona on, sota aquell mas tan bonic que havia estat del Joanet Granell de la xocolata, criava porcs. Mariet que era carlí havia venut un porc sense passar per l'escorxador i havia emmetzinat molta gent, fins i tot en va morir un.

El teatre i el cinema en aquell hivern tan gelat no els vaig trepitjar. Va ser als festivals de teatre del mes d'agost al Camp de Mart que vaig guardar els programes. *La ferida lluminosa* de Segarra per la Maria Vila no m'agradà gens, era ajustada a la moda d'obres amb capellans. *Las Troyanas* d'Eurípides, per Enriqueta Torres i Cebrián era de les bestieses que es feien per al teatre Grec de Montjuïc.

En aquelles anades a Barcelona aprofitava per veure teatre i així *El amor es una comedia* per la Vila i el Carles Lloret al teatre Romea estigué bastant bé. *Ell és ella* per la Contreras i el Carles Lloret al Romea fou passadora. *Bolero* amb Coral·lina Colom i l'Escamilla i traducció

de Xavier Regàs, al teatre Alexis de la Rambla de Catalunya, fou una cosa bastant original. Tots els del café Terminus érem a l'estrena de *L'altre amor* per Laura Bové i Padrós a l'Orfeo Gracienc, l'obra estava bé però en l'ambient d'aquell enorme teatre s'ofegà. *De acuerdo Susana* per l'Asquerino i el Closas al teatre Comèdia fou molt ben jugada, destacava el galant català vingut de Buenos Aires.

Elisir d'amore, de passada també veia alguna cosa al Liceu i aquesta obra de Donizetti, per l'Antonietta Pastore i Gianni Poggi, fou una cosa inoblidable.

De Mèxic arribaren programes de les festes de la Mare de Déu d'agost, les presentacions de pubilles i la proclamació de pubilla major a la noia Joana Sendra de Valls que tenia parents a Tarragona.

El casament de la neboda Imma amb el "murcià" Martínez es va fer de manera popular i com que la part religiosa s'efectuà a l'esglesia de Sant Miquel hi anàrem a peu. La mare es posà la millor roba i totes les joies i repenjada en el meu braç férem el curt trajecte. Hi havia gent molt coneguda del barri que ens mirava i molts gitanos esperant els caramels. De Barcelona van venir la Dolors, la Maria González i la Maria Marsal. No van convidar la neboda Maria. Es va fer un dinar al restaurant Tàrraco seguit de ball. Mai he estat content d'aquest matrimoni i les fotos ja denoten la meva tristesa.

Galés enviava cartes esperançadores remarcant el seu anticomunisme també n'enviava al Josep Prats i Vilafranca, barber, conegut a Tarragona com El Federal, i al seu fill Josep Maria, mestre de la República.

Dia de Nadal celebrat a casa del germà Pepet; vàrem seure a taula amb el seu gendre i la seva mare, dona desagradable que la mare menyspreava molt. Les coses van anar de tal manera que la mare enmig d'aquelles converses poca-soltes que els xarnegos sostenen referent al *dialecto*, va cridar: Visquen els catalans!, Visca Catalunya! Va semblar al germà Pepet cosa extemporània però jo la vaig celebrar molt.

Final d'any amb angoixa. Si bé en Recasens Jordà m'havia assegurat que em contractaria a la Mútua i per tant tenia la situació econòmica assegurada, l'angoixa provenia que això comportava l'abandó de tota esperança de tornar a Mèxic. El meu pla era tornar-hi un cop morta la mare. No em sabia desfer de la idea de tornar-hi i això era un martiri que em posava malalt.

Any 1957

El primer dia feiner de 1957 entro a treballar a la Mútua d'Accidents de Treball de Tarragona. En Recasens Jordà, el director, s'havia adonat del drama que passava íntimament davant l'evidència que ja no podria retornar a Mèxic perquè la mare havia millorat de salut i n'hi havia per anys. Per més idealista que sigui, un català es preocupa molt de la seva situació econòmica i la meva estava a punt de petar. Havia dut de Mèxic alguns milers de *pesos* però anaven desapareixent per art d'encantament en viatges i estades a Barcelona. Amb la mare estàvem tractant del meu casament, i fou un gran alleujament que jo tingués uns ingressos passadors, perquè hi penséssim veritablement.

L'estar llogat a la Mútua consistia més que res en el cobrament dels rebuts i la feina, pesadíssima pera a mi, de col·leccionar les receptes mèdiques a fi de comprovar-les. El treball que es feia en aquella oficina era empíric, molt diferent del que havia vist en casos semblants a Mèxic.

Llavors la ciutat vivia l'època de les motocicletes i el mateix Recasens Jordà i quasi tots els seus dependents en tenien. Aquests dependents menys en Ras i en Maixé eren joves, encara que amb el servei militar fet, molt enjogassats i imitadors de l'estil del seu cap bastant conyon. Jo que he patit tant pel món encara mantinc la meva bona fe innata que era aprofitada pels més joves per jugar amb mi. Vaig esser obsequiat amb unes quatre ampolles de xampany i com que tenien preparat un sopar no sé perquè, al farell del port, vaig dir que les guardava per aquell àpat; a l'hora d'abocar-me el xampany a la copa vaig adonar-me que l'havien omplert d'orina.

Jo anava amb molt de compte al parlar als associats ja que no sabia amb qui me les havia. Podien ser franquistes o no. El cap em deia que no tingués por però tot seguit vaig descobrir una bona quantitat de ressentits que em volien fer parlar per menystenir-me. Tot anava contra la meva malaltia del fetge i m'emmetzinava el caràcter més aviat jovial. Si a ca l'Ambrós havia de topar amb el Manuel Xurriño, a la Mútua ho havia de fer amb la muller i el fill del seu germà Avenir, amb qui tant m'havia barallat al Centre Federal i al sindicat de periodistes.

Es podia dir que s'havia acabat l'època de l'estraperlo però s'entrava en una de nova, confusa en què la gent aportava la immoralitat produïda per la guerra i l'estraperlo.

Ca l'Ambrós encara era un lloc de reunió agradable més que res per trobar-hi en Marrassé, en Claudi o l'Esteve Pomerol. Amb aquest darrer s'havia de comentar o futbol o castells i tenia els amics tan guanyats que les seves opinions eren indiscutibles. En Marrassé n'estava una mica gelós però també l'escoltava.

Quan arribaven Sant Magí i Santa Tecla els concurrents al bar s'esvalotaven, cosa que desagradava profundament en Groizard. El batibull el produïen els castellers i cal dir que l'Esteve Pomerol tenia dos germans també castellers, Pau i Victorino que eren els més discutidors. Tot aquest ambient m'agradava molt. Vaig iniciar que cada mes podríem fer un sopar amb els amics i en Claudi però només es féu una vegada, ho trobarem massa car tot i que no arribà a les quaranta pessetes.

Ja d'alcalde en Sanromà Anguiano es discutia la justificació del polígon industrial i la destrucció de l'horta d'avellaners de la dreta del Francolí. Vaig veure que el meu germà nedava entre dues aigües, segurament per la nefasta influència del veí d'hort l'advocat Ventosa.

A la primavera varem fer una excursió a Bellmunt de Siurana amb els de la Mútua que majoritàriament hi vingueren amb moto, jo vaig anar amb el cotxe d'un dels metges. El matí el dedicarem a visitar la mina principal de plom en la qual entràrem i veiérem el treball dels miners sempre amb perill de silicosi per respirar pols mineral. Dinàrem a Falset al bar Esport que encara era el mateix d'abans de la guerra. Fou un bon dinar i ja vaig veure que en Recasens Jordà no hi escatimava res. Aquesta excursió em féu reviu moltes altres tan divertides però amb la diferència que ara tenia cinquanta-set anys.

Sant Magí i Santa Tecla m'interessaven principalment pels castells i observava com s'ho feia l'Esteve Pomerol per tirar endavant aquell munt de gent mig torrada sempre propensa a la contestació i l'escapoliment.

Continuà el festival al Camp de Mart per Sant Magí; hi vaig anar a veure *L'hostal de la glòria* de Sagarra, per la Maria Vila, que no fou superior al que féu a Mèxic l'Emma Alonso. *Les vinyes del Priorat* també de Sagarra que no havia llegit i creia que seria una obra ambiciosa resultà una cosa gens inspirada que acusava la decadència de l'autor. Maria Vila encara aguantava. *L'auca del senyor Esteve* de Rusiñol, que encapçalava el llarg conjunt de Maria Vila, no fou una obra adient per presentar en un festival. *El amor de los cuatro coroneles*, *La Celestina* i

Macbeth foren representades amb dignitat per la companyia que encapçalava Maria J. Valdés, encara que a la Valdés li venien grans les obres.

La muller d'en Tolosa, Teresa Cortel, morí el dia vint-i-dos de setembre precisament dos dies abans d'inaugurar el Camp Nou del Barça que tant havíem esperat per assistir-hi. Vaig sentir la pèrdua de la senyora Teresa tant com la família no debades ja des de Montpeller i Mèxic havia llegit les cartes que enviava al seu marit. L'acolliment que em féu a l'arribar a aquella casa fou excepcional i sempre inculcà als seus fills un gran amor per mi, fins a fer-me dormir amb l'Arcadi com si fos un de la família.

24 de setembre de 1957, dimarts.

Inauguració del Camp Nou del Barça.

En Tolosa s'havia encarregat de comprar les entrades i per tant anàrem el meu germà i jo a casa seva a buscar-les endemés de donar-li el condol pel traspàs de la seva muller. Tot i el trasbals que passava en Tolosa ens rebé i ens donà les entrades. Evidentment en els seus ulls s'hi veia el que patia per la mort de la muller i per no poder ser al Camp Nou en un dia tan assenyalat.

Vam dinar a casa de la Maria González a la plaça d'Osca de Sants i després xano-xano férem cap al Camp Nou a fi d'ésser-hi abans de l'aglomeració que es desfermà més tard. Era un dia esplèndid i el meu germà quedà meravellat de la tossa que feia l'edificació. Jo havia vist construir l'immens estadi des dels fonaments i l'edificació ja m'era familiar.

No érem els únics que ens havíem avançat a l'hora d'entrada i les rodalies ja donaven goig de veure per la gentada que s'anava apropant. Tothom participava de l'emoció sentida profundament, això feia que tots parlessin fluix com si entressin en una catedral.

Ja dins l'estadi els ulls vivien el somni dels colors de l'herba amb el dels draps i les banderes que voleiaven. Els ulls ploraven interpretant el goig que sentia l'esperit d'assistir a la inauguració d'aquell Camp Nou tan somniat.

Jo havia sostingut abans d'ensorrar el camp vell que hauria estat millor de fer-li un pis més, les coses havien anat d'una altra manera i en definitiva així s'havia d'acceptar. Ja el camp s'havia omplert de gom a gom i ens entreteníem a escoltar les sardanes pels altaveus i els avisos que es feien al públic.

Per fi es començà la festa amb la cooperació de centenars de sardanistes, després la desfilada de les representacions dels clubs catalans, somniant que al nostre Tarragona F.C. que sempre havia estat addicte al Barça se l'hagués vist desfilat com per art d'encantament. L'aparició dels jugadors era motiu perquè els ulls tornessin a plorar expressant l'emoció que sentia l'esperit de viure aquells moments suprems de l'existència d'un esportista pur carregant una existència d'estimar el futbol desinteressadament.

El contrincant del Barça era el Varsòvia i els jugadors blaugrana foren Ramallets, Olivella, Brugué, Segarra, Vergés, Gensana, Estrems, Basora, Villaverde, Martínez Kubala i Tejada. A la mitja part es desenvolupà un festival folklòric en què centenars de dansaires dels ballets de Catalunya van fer els balls més adients per acabar tot en una gran sardana final que omplia tot el camp d'anells. Músiques, cants i plors de tots els concorrents acomiadaren un esdeveniment tant emocionant. S'acabà el partit jugat amb molta empena per ambdós bàndols i amb el meu germà poguérem emocionar-nos plens de goig d'haver assistit a una infausta i fabulosa festa.

Excursió a Montserrat per acomplir la promesa feta a la mare.

Vaig decidir que s'efectués l'excursió en temps que a Montserrat ja no hi hagués la concurrència que hi ha en ple estiu. Vaig llogar un taxi i amb la Roseta i en Pepet vam anar-hi per Vilafranca. Quan fórem als voltants de la muntanya en un dia de tramuntana clar i assolellat tot tenia més relleu i més color. Després de tants anys de no veure la muntanya apareixia més voluminosa però a poc a poc tornaven a esser familiars els seus contorns. El Cavall Bernat on tot sovint hom hi posava banderes catalanes apareixia tan dret i desafador com sempre.

Ja era migdia i tot era nou als meus ulls perquè hi havia una nova façana. Instantàniament vaig adonar-me de la lleugeresa d'haver posat aquelles lletres sota un baix relleu de Rebull *Catalunya serà catalana o no serà*, frase d'en Torres i Bages. Aquest home eminent podria haver dit això però segurament hauria desautoritzat posar-ho en aital lloc.

Arribàrem justos a la missa i no cal dir com ploràrem en el cant del Virolai. La mare s'aguantava molt ferma i va pujar al cambril sense ajut de ningú, la il·lusió li donava fortalesa.

En el dinar va tenir molta gana i marxàrem aviat d'aquell lloc sagrat perquè havíem d'anar a Martorell. Quan passàrem pel davant de les cases de cel·les de lloguer encara es recordà de la que hi havíem passat quinze dies a l'abril de 1937 per recuperar els meus glòbuls rojos, perduts en la tifoidea pescada al front d'Aragó en el triangle Alcanyís-Lécera-Azuara.

A Martorell trobàrem els pares d'en Tolosa, en Tolosa i algun dels fills que ja coneixien la mare, no pogueren fer gaires compliments perquè ens venia la nit al damunt. Tot i les previsions arribàrem de nit a Tarragona i no cal dir com estava de cansada la mare.

En els meus diaris comentaris muts a la matinada, quan em despertava al llit, comprovava que és un do infinit poder tenir un Montserrat per cambril de la Verge.

En Joan Garcia sosté que no li agraden les demostracions de riquesa, segurament té raó, no s'ha d'oblidar però que això és propi de tot el món catòlic; jo trobo que Montserrat, la geologia, la comunitat, l'escolania, es la demostració de la importància que tenim com a poble dinàmic, poètic i inspirat.

Excursió a Mataró a veure en Jaume Fusté, fill del meu cosí Pepet de Fondarella.

En Jaume que m'havia escrit a Mèxic una carta molt original el vaig trobar molt interessant. El seu punt d'abandonar la casa paterna per discrepàncies econòmiques semblava que li augurava un bon avenir en els negocis.

Excursió a la Font del Garrot amb en Claudi de ca l'Ambrós, Marrassé, Valls, Sabaté, Guinovart, Pedrol, Marsal i Pomerol.

Fou una recordança de tantes vegades que d'infants, adolescents i de tota edat havia anat a aquell lloc que té tanta fascinació per als pelacanyes. Les fotos no sortiren i és per això que no queda memòria gràfica d'aquell dia tan comentat.

De teatre fins a final d'any vaig veure a Barcelona *La Ratonera* i *La Tèla* d'Agatha Christie, per Isabel Garcés, al teatre Comèdia. *La Manon* que la Victòria dels Àngels ens féu al Liceu potser fou en decadència de facultats de tan magnífica cantant.

De Mèxic. Homenatge a Jaume Serra Hunter, representacions teatrals de la Margarida Xirgu a *La Casa de Bernarda Alba* de García Lorca, homenatge que l'Orfeó Català de Mèxic féu a tan immortal actriu. Elecció de pubilla, amb el nomenament de pubilla major de la Vallença Joana Sendra, visita de la secció de ballets de l'Orfeó al teatre Degollado de Guadajajara, els Jocs Florals foren presidits per l'amic Alcántara i tingueren una gran brillantor.

Quan a finals d'any celebràrem amb la mare els seus vuitanta-cinc anys no volgué companyia. Per a les dones és un fàstic complir anys quan són velles. Tot i l'atropellada que estava per les malures, encara cuinà el pollastre i beguérem xampany del bo que jo havia comprat. El Nadal no va voler venir a passar-lo a casa d'en Pepet i això fou mal senyal.

Tot l'any havíem dissentit d'anar a canviar el testament perquè jo trobava molt violent que m'hagués fet únic hereu, ella no ho volgué fer mai, una altre discussió fou aconsellar-me que m'havia de casar amb la Maria Garcia, cosa que jo no volia. Ella no volia sentir parlar de casament amb l'Elvira Fortuny, i així finí l'any sense casar-me.

Any 1958

L'any 1958 comença amb preocupacions per la salut de la mare, ella ja no va al mercat que era la seva fal·lera i no fa el menjar; la veïna Leonor es cuida de fer-ho. Jo quan arribo a les tres de la tarda a dinar, menjo la sopa i la verdura o l'amanida i la sopa i em coc el bistec que menjo amb molt d'all. La mare mira com menjo i jo li parlo dels esdeveniments del dia. Quan vaig a fer la migdiada ella se'n torna al llit on jau sempre damunt el costat dret, això que el metge li ha dit que ha d'alternar els dos costats. La veïna Leonor m'ha dit d'amagat que la mare ha caigut dues vegades al carrer, cosa de cor i una a la cuina que per poc s'hi mor. Ella solament menja la sopa al migdia i a la nit i també una mica de llet, té molta fe en beure un dit de conyac quan se sent dèbil.

Ja som al mes de febrer que resulta molt fred. Ve a veure la mare la seva germana Àngels, que ens diu que ja la veu molt acabada. Jo cada dia a quarts de nou, quan m'aixeco per anar a la Mútua, entro a la seva habitació per veure què i si vol que li porti quelcom. El dia vint-i-set quan vaig entrar a l'habitació estava agenollada damunt la catifa intentant tornar al llit, la vaig posar al llit i em digué que havia caigut, tremolava de fred, vaig avisar la Leonor que anés a buscar el meu germà amb el qual decidírem que vingués el metge tot seguit. El Dr. Bosch receptà unes injeccions i uns supositoris i em digué que la combreguéssim perquè segurament tenia pulmonia, vingueren molts familiars a veure-la, amb la tia Àngels que no es movia del seu costat. Al vespre quan vingué Mossèn Domingo a confessar-la estava millor, passà molt mala nit, era evident que se sentia morir. Tot i que fèiem funcionar dos radiadors a l'habitació la casa estava gelada i tots tossíem, el germà i jo ens alternàvem dormint una mica al llit. Durant el matí del dia vint-i-vuit vingué en Recasens Jordà que la mare reconegué perfectament i intercanviaren algunes paraules gracioses a l'estil d'aquest amic, quan fou el migdia tot canvià i ella començà a tenir tos i a respirar amb dificultat i ja es veié que era el final. La tia Àngels l'ajudava a tossir i a mitja tarda se li morí als braços. Quan jo hi vaig acudir no creia que fos la mort però la tia m'ho confirmà amb la seva experiència d'haver-ne vist morir tants. La cunyada Roseta, la Leonor i altres presents ploraren amb estrèpit, el meu germà plorava silenciosament, jo no vaig plorar. El meu esperit estava aquells dies ple dels esdeveniments terribles que es descabdellarien seguidament i tenia el cervell ben atent per no desmaiar-me i fer d'actor en els episodis propers impassiblement. L'u de març s'efectuà l'enterrament, vingueren la Maria Marsal i la Maria González de Barcelona. Per la casa hi havia, a més de la tia Àngels, la cunyada Roseta, les nebodes Imma i Maria, l'Elvira Fortuny i la veïna Leonor, eren dones que jo estimava molt. No sé com varem poder cabre per dinar en un pis tant petit. A l'enterrament de la tarda em vaig mostrar molt sencer. Seguiríem la ruta dels enterraments

de tants de familiars Plaça de les Cols, Merceria, Baixada del Patriarca, Pla de la Seu; al cementiri vaig dir unes paraules de comiat i mentre fèiem lloc per posar la nova caixa vaig manar que els ossos del pare els possessin dins la caixa de la mare, cosa que no agradà a molts. Usàrem el sarcòfag dels avis que havien disposat que només seria per a ells, però com que jo l'any 1934 vaig poder esquivar aquesta voluntat a l'enterrar-hi el pare, ara havia hagut d'usar molta diplomàcia i pessetes perquè la gent que regien el cementiri, mossèn Batlle i l'extint Murtra, acceptessin la voluntat de la família que havia decidit que la mare podia ser enterrada allí on ja era el pare, tia Àngels i el cosí Martí Recasens s'hi van avenir. L'enterrament amb tres capellans costà cinc mil pessetes i l'efectuaren els successors de Melendres. La mare m'havia fet hereu universal i jo ho vaig pagar tot.

Comiat a la mare

La meva memòria està plena de la imatge de quan éreu formosa i infant de cinc anys encara estava ple de la vostra olor. Més que la veritat dels reis em preocupava per on havia nascut, el melic em semblava més honorable contra l'opinió dels amics dels deu anys, ja que ho discutíem. Quan moriren els avis em condolia de veure la vostra cara tan bella sempre plena de llàgrimes. Ja que el germà gran no havia pogut estudiar em volien fer estudiar per mestre sota el consell de la tia Conxa. Al morir el nen Peret vau esdevindre quasi folla. Jo vaig tirar pel dret amb l'ofici de sastre, foren temps terribles ben diferents dels feliços que passàrem quan teníem a casa l'oncle de Buenos Aires. La meva edat boja amb les meves fugides de casa els anys 1914 i 1915 la vau perdonar ja recuperada, vaig complir la paraula i des de llavors vaig ésser dòcil, ja tenia setze anys. Havia treballat un any a la Barcelona dels assassinats entre patrons i obrers i havia fet el servei militar dels seixanta dies d'excedent de contingent l'any tràgic de 1921 i quan tenia mal de cap em posaveu aquelles compres calentes d'aiguardent, em fascinava sentir la vostra olor penetrant. Temps de revolta, disputes amb el pare i opinions diverses dels germans, vós i jo estàvem serens perquè complia el promès. Quan es casà el germà gran fóreu més meva perquè ell us tenia sempre, conquerida possessió que vaig haver de cedir a l'oncle de Buenos Aires quan tornà a venir. Per l'afició al futbol havíeu passat però ara no passàveu per la de la política. Hi hagué molt de perill però quan fou proclamada la República no vareu quedar convençuda del tot, tot i haver nascut l'any de la primera República. Jo m'afermava en la vostra admiració al tenir un lloc preferent dins els que treballaven pel nou règim i quan el germà Joan consumà el casament amb la Genoveva, que us feia tan poca gràcia, ja vaig ser indiscutible per a vós. Naixement dels néts, mort del pare el 1934, sis d'octubre, alegries i penes i alegries el començament de 1936 amb la victòria de les esquerres i noves penes amb la guerra amb la qual al final solament havia mort l'admirable nebot Josep. Volíeu venir amb mi cap a França, jo us vaig estalviar el terrible calvari. La primera carta fou per a vós i al contestar-la fou la primera de les desenes que m'enviàreu durant els disset anys d'exili. Tuïr, Perpinyà, Bordeus, Montpeller, Mèxic i mai ens cansàrem d'escriure'ns fins que vaig tornar. A l'arribar jo de l'exili, a la porta de casa us acompanyava l'Elvira Fortuny, la mateixa que us acompanyava quan ens acomiadàrem. Ja havien mort el germà Joan, la seva muller la Genoveva, l'oncle de Buenos Aires, la seva muller i alguns cosins, però restava viva l'avorrida tia Tereseta que vau prometre que veuríeu enterrar i així fou. Ja sabeu que volia casar-me però no ens entenguérem entre la Maria que volíeu i l'Elvira que volia jo. Havien passat els dos anys que tenia de temps per tornar a Mèxic i tinguéreu por de venir a Tuïr a veure l'oncle Miquel. Ara volia que canviéssiu el testament participant de l'heretatge el germà Josep que havíeu exclòs, no hi hagué res a fer, li vau mantenir la rancúnia fins a la mort per haver-vos pres l'hort de Riu Clar indegudament.

Davant de la mort somniàveu i somniàveu i de vegades cridàveu socors, volíeu viure més anys dels que us pertocaven, ara ja reposeu com demanàveu d'una vida tan plena d'episodis terribles, però també plena de molts dies de felicitat. A dins el cervell solament hi retinc la imatge de quan éreu jove i bella i plena de salut i feïeu aquella olor tan encisadora de mare.

Fins el juliol vaig veure poc teatre. *El misteri de la sala d'estar* de Ramon Minguell, al Metropol de Tarragona, per la gent que dirigia l'Admetller, *Càndida* de Bernard Shaw, al Candilejas, per Olga Peiró, *Romeu de 6 a 9* per Capri al Romea, *Rosa tatuada* de Tennessee Williams, per Pepita Serrador al Comèdia. *El pobre d'esperit i els altres* de Sagarra, per Lluís Orduna al Guimerà. *Pum, pum i el va matar* d'Antonio de Armenteras, en versió catalana per Capri al Romea.

L'excursió a Vallfogona per guarir-me el fetge fou un fracàs, feia molt fred i això encara agreujava el mal. Tot i ser setembre el balneari estava desert en fi, un desastre. De tornada vaig visitar Santa Coloma de Queralt, Igualada i Barcelona.

A Andorra a veure l'Àngel Vidal. Després d'una visita a Blancafort a la filla d'en Vidal, el gendre i familiars, vam decidir que ens trobaríem l'octubre a Andorra, que vindrien els seus pares de Mèxic. De passada vaig visitar Granollers, Vic, Puigcerdà, Lleida i La Seu d'Urgell. Vaig arribar primer a Andorra per veure en Pedreny perquè ens donés allotjament per a deu persones. va fer el ronse amb el pretext que tenia els llits desaparats i va esser en ... qui em féu el favor. Tinguérem una gran alegria d'abraçar el matrimoni Vidal a qui tan unit havia estat a Mèxic i si bé el primer dia va ploure, el segon va fer una enorme nevada que ens convidà a tots a tornar cap a la terra baixa. Amb en Joan Rodríguez, a qui havia vist a Perpinyà, ens preguntàvem si veuríem mai més en Vidal.

Fins a final d'any vaig veure *El pobre Gabriel* de Xavier Regàs, amb Velilla al Guimerà; *Glòria i Amadeu, Societat Limitada* de Josep M. Poblet, amb Capri al Romea.

Al festival del Camp de Mart de Tarragona *Ondina* de Dowe, *Camí d'estrelles* d'Escalona, amb la (Braguetes), *Los locos de Valencia* de Lope de Vega, per Marsillac.

En el primer cicle de teatre llatí al teatre Romea de Barcelona *Chacun sa vérité* de Pirandello, pels del *Granier* de Tolosa de Llenguadoc, *Proteu* de Claudel, per una companyia de París, *Tirant lo Blanc* adaptació de J. Sales per l'A.D.B., *Los melindres de Belisa* de Lope de Vega, per Germán Schroeder.

Arribada de Roma, revista, per Mari Santpere i Alady al Còmic, per Tots Sants feren el *Tenorio* de Sengenís i Maset va fer de *Comendador*, tots dos escara estaven en forma; *Requiem por una mujer* de W. Faulkner, per Antonio Bautista, al Comèdia, molt impressionant.

Al Liceu, *Les bodes de Figaro* de Mozart; *Lucia de Lammermoor* de Donizetti i anava a dormir a la Igualadina del carrer de Sant Pere per estar més a prop del teatre.

Al Palau de la Música Catalana, el vint-i-sis de desembre concert, que tot i l'assistència de Ministres del Govern de Madrid l'auditori va protestar perquè no es cantava l'Himne de la Senyera, protesta que va acabar amb apallissades de la policia, detencions, entre les quals la del famós Jordi Pujol que tant d'impacte faria al sentiment catalanista.

A Mèxic s'estrena *Vendaval* de l'Odó Hurtado, per Emma Alonso al teatre Trianon, també es féu un homenatge a Roc Boronat per haver guanyat el premi A. Guimerà.

Any 1959

L'any 1959 està destinat a sofrir els episodis de la venda de la casa i haver de sotmetre'm a l'evidència que el millor comprador serà la de l'odiat forner Soler.

Ja no dino a casa, és més còmode al sortir a les tres de la tarda de la mútua anar a dinar al restaurant Avenida, a tocar dels carrers Lopez Pelaez i Pau Casals (ara Colom), així la veïna Leonor no ha de molestar-se que prou feina té amb els fills. A la nit menjo fruita que jo mateix compro a ca l'Arpada.

Els sopars de germanor que organitza la mútua durant l'any ja em comencen a cansar, principalment perquè cada dia el fetge està pitjor.

El fetge el tinc pitjor per les contínues enrabiades que em donen els veïns de casa i alguns dels nois de la mútua avesats a l'ambient pillet de la ciutat.

És un hivern molt esventat i, encara que tapo les esclertes de la porta del pis amb papers i poso unes dobles cortines a l'alcova per defensar-me'n, sempre tinc fred.

A la petita cambra que dóna a la galeria, hi faig funcionar dos radiadors elèctrics perquè pugui fer les lectures a què estic avesat a la nit més calent.

Vaig cada dia al vespre a ca l'Ambròs, d'on surto a les nou de la nit. Quan vengui la casa penso posar-me en una dispesa de la plaça de la Font perquè a l'hivern és un lloc més calent.

Davant la pèrdua de pes deguda a la malaltia del fetge, decideixo també sopar a l'Avenida on el preu és molt més econòmic que a ca l'Ambròs.

El teatre que veig fins a mig any és principalment a Barcelona, *L'avió de les deu trenta* amb Velilla i en Güell al Romea, bo. El catorze de gener l'Orfeo Català commemora els cinquanta anys de la sala amb el *Giravolt de maig* del mestre Toldrà i lletra de Carner que resulta un espectacle magnífic. És un esdeveniment *La gata sobre el tejado de zinc* de Tennessee Williams interpretada per l'A. Bautista que no em va convèncer. El tretze de març es fa l'homenatge a Josep Admetller que dirigeix *La ventafocs* ajudat pel ballet La Salle. És una pena que jo hagi d'assistir al comiat d'aquest amic quan es pot dir que el vaig veure debutar.

Fins a mig any faig diverses excursions, la primera a Figueres, Olot, Banyoles, Girona i Blanes. A Olot veig en Vilarrasa i muller que estan molt contents de la meua visita. A Blanes volia sentir els pescadors per si parlaven com el mestre Ruyra els recull en les seves narracions. Fou una sorpresa que continuïn parlant igual i veritable esplai per a l'oïda la música de la seva conversa.

Cap a Montblanc per anar a l'Espluga de Francolí i a Blancafort on passo dos dies amb la Maria Vidal i amb el seu marit perquè la mare d'ell està malalta.

Teatre a Barcelona. De juliol a setembre veig *La embustera* de Diego Fabri per la Mari Carrillo al Comèdia, bona. *El barret de cascavells* de Pirandello, traduïda per Sagarra, per Luís Orduna al Guimerà, molt ben interpretada. *L'amor i el futbolista* per Cumellas al Romea, poca cosa. *La Pepa Maca* de Cecilia A. Mantua per la Cunillè al Romea, obra popular agradable.

Sant Magí. A més dels castells que omplen ca l'Ambròs de xivarri dels castellers i de les discussions dels entesos concurrents, la festa de teatre al Camp de Mart interessa molt els tarragonins perquè per primera vegada s'hi farà *Terra baixa* de Guimerà per l'actor Guitart, una obra tan esperada que s'hagué de suspendre perquè va ploure molt fort. Va seguir *Enric IV* de Pirandello per Carlos Lemos, bé. *La corona d'espines* de Sagarra per la Vila, estigué bé. Les sarsueles *Doña Francisquita* de Vives i *Katiuska* de Sorozábal per Pau Vidal i Cia, estigueren passadores. Davant l'espectacle de la mullena dels espectadors i la meua, vaig prometre no anar

més al Camp de Mart. Amb quatre anys que jo veia el festival no s'havia complert la promesa de fer un teatre a l'aire lliure en condicions.

Fins el dinou de setembre, on a Barcelona tingué lloc el II Cicle de Teatre Llatí, vaig veure *Un pobre diable* de Regàs a l'Alexis, molt pobre. Una extraordinària *Gigi* de Colette per la Núria Espert al Barcelona. *Ejercicio para cinco dedos* de Peter Shaffer per Andrés Mejuto al Comedia.

Santa Tecla anà acompanyada de les mateixes discussions dels castellers amb l'al·licient que es projectava instituir una festa de castellers en què s'homenatjaria l'amic Esteve Pomerol, fundador de la nova etapa de la colla Vella.

A partir del dinou de setembre va començar a Barcelona el II Cicle de Teatre Llatí amb *Le Bourgeois gentilhomme* de Molière per la Cia. Deninz de la *Comédie Française* que brodaren aquesta peça, *Le menteur* de Corneille per còmics de París, també estigué molt bé *Tres angelets a la cuina* la famosa comèdia d'Albert Hussón que a Mèxic havíem vist com *La cocina de los ángeles* fou interpretada per Lloret, Nonell i Capri que no milloraren els grans actors que ho havien fet a Mèxic. *La femme du boulanger* de Jean Giono per la *Comédie de Provence* fou una altra cosa, brodada d'una manera magnífica, *Le Baruffe Chiozzotte* de Carlo Goldoni per una Cia. de Venècia fou també meravellosament interpretada.

A l'octubre vaig veure al Guimerà *Les maletes del Senyor Vernet* de Claude Megnier, i al Romea en el III Cicle de Teatre de l'ADB *Les cadires* i *La cantant calba* d'Eugène Ionesco.

U de novembre. La primera diada dels castellers que tant soroll havia portat a ca l'Ambròs, que es va celebrar en homenatge al restaurador de la colla Vella, l'amic Esteve Pomerol. Hi van participar el cor l'Àncora, el ball de Bastonets, la coral Santa Tecla i la cobla Tarragona. Hi hagué missa i la colla Vella aixecà el tres de set aixecat per sota, el quatre de vuit i el pilar de cinc. En el sopar de germanor a la Ciutat Residencial es féu ofrena a en Pomerol d'una placa d'honor. L'amistat amb aquest amic ja venia de quan als anys vint jugava a futbol amb el Tarragona i ara era agradable, cada vespre, sentir-li contar coses que havien passat a Tarragona mentre jo havia estat fora. Per recordar la refundació de la colla Vella dels castellers es va fer un fullet imprès per gent del *Movimiento*, que recordava la història de la colla des de la seva fundació l'any 1925, gràcies a aquesta refundació quan als anys trenta vingué l'oncle de Buenos Aires va poder revivre els castells que ell havia muntat quan era jove.

Com venc la casa. Els episodis de vendre la casa s'anaren succeint durant l'any, començant per tímids ofertors que me'n donaven 125.000 pessetes. Quan el forner Soler ho va saber ja me'n donà cent cinquanta mil, però volia rendir-me per cansament. Llavors vaig idear un sistema de fer-lo rendir a ell i fou posar la casa en venda per pisos, en això m'ajudà el procurador Martí; no li agradà gens al forner Soler i un dia m'envià el savi del seu fill a proposar-me la compra per 300.000 pessetes, com jo havia fixat, però sense intervenció del Martí. Jo no vaig accedir a fer aquesta putada i així vaig aconseguir que el forner Soler es rendís i pagués a cal procurador en presència de la seva muller les 125.000 pessetes de paga i senyal; em vaig venjar una mica de les dolenteries que havia fet a la mare.

El fetge no em féu plorar a l'abandonar-la. La mare havia dit que la vengués quan fos morta i així o vaig fer. Més que en els seus murs és dins el meu cervell que queden els records bons i dolents de tant temps passat en aquella casa de construcció estranya que no admetia cap reforma. El segon pis que la mare arranjà els anys trenta amb tant d'amor ara se'm feia completament absurd. Dins el cervell hi ha el record dels anys feliços que hi visquérem la mare i jo sols, l'olor i el tast dels guisats que ella feia alegrement, el film dels meravellosos

somnis, moltes nits repetits, del fruit sexual de moltes variants. La mare no mereixia ser recordada entre els odis dels mals veïns i les pudors de les desenes de gats que hi vivien, la mare la recordo entre l'horta, els jardins i l'aigua del molí de l'horta o entre la mar i la garriga olorosa de la vinya de l'Arrabassada.

A casa d'en Tolosa vaig deixar d'anar-hi per culpa de la seva muller l'esquizofrènia de la qual ja era inaguantable. Vaig sentir que li deia per telèfon si jo era el seu macarra un dia que volia dormir a la meva dispesa de Barcelona. Aquell dia jo vaig fer de testimoni en una comissaria de policia...

A casa el Cisquet Muntaner vaig passar algunes nits delicioses cantant cançons tarragonines, sempre acabades amb una passada del ball de Dames i Vells.

Aquest dia Nadal de 1959 el vaig passar a casa del germà Josep i sense la mare de companyia em semblà més trist que alegre.

Perpinyà, Tuïr i Canet platja. Després de veure les cosines un dilluns, en Secall em portà a Canet a veure la parcel·la que s'havia comprat, vam passejar per la platja ja sense banyistes i em va mostrar el gran restaurant que els germans de Sarral s'havien construït.

Móra d'Ebre i Benissanet. Vaig anar-hi a veure com anaven les obres del mas de l'Artur Bladé.

Obres de teatre fins a acabar l'any. *Panorama desde el puente* d'Arthur Miller per López Lagos al Comèdia, aquesta obra em féu una gran impressió i em va resoldre molts problemes difícils de la meua comèdia *L'amor, sempre*; *El nas de Cirano* de Tejedor i *El Llibertí* de Venedetti foren les obres que Capri representà fins acabar l'any al Romea, ambdues bones.

Marxo de la casa del carrer Major. El forner Soler s'avançà en el pagament de la casa i vaig haver d'evacuar-la cuita-corrents. Vaig embalar el de més valor perquè fos guardat al magatzem de la casa de la cunyada Roseta junt amb alguns mobles i tota la resta s'ho emportaren el germà Josep, la Maria Maset i el veí Soler. La muller del pescador Torné (cagaduros) volgué comprar-me un matalàs gran.

Una casa que feia cinc anys que donava disgustos diaris que m'emmalaltien el fetge.

Any 1960

Aquest 1960 serà any de teatre perquè el primer dia de gener ja vaig assistir a una funció per l'Agrupació Dramàtica de Barcelona que representaren *Un prometatge* d'A. Txèkhov i *La cantant calba* d'E. Ionesco. Trobar-me a Barcelona es devia a que hi vaig anar a passar les festes de Cap d'any, m'hostatjava a la Fonda de Sant Agustí que era on havien anat els pares a passar la nit de nuvis.

Estic a dispesa amb la senyora Montserrat al carrer López Peláez de Tarragona, que quan vindrà el mes de juny m'acomiarà perquè ella ha de passar temporades al seu poble. Era una dona encara jove molt carregada de punyetes. Jo ja no treballava a la mútua de Recasens Jordà perquè m'havia volgut jubilar a l'arribar als seixanta anys i com que la casa de la mare l'havia comprat en Soler el forner, jo anava a menjar a casa l'amic Borràs en el seu establiment bar Avenida que en Quicus va batejar com a bar Amanida.

Molts dissabtes anava a la tertúlia d'en Tasis del cafè Términus de Barcelona i em quedava a veure alguna funció d'òpera o teatre.

Esmorzar al bar Amanida. Continuava fent l'esmorzar en aquest bar el diumenge al matí, costum que s'havia iniciat tot seguit d'haver retornat a Tarragona. Ara però en Borràs i muller malalts no tenien afany de quedar bé. Allí esmorzàvem en Llovell (llebreta), Icart (lleganya), Balart (pistoles), Salló, Gonzalo, Enriquet (contribucions), Lliteres (sergent de l'exèrcit), Manyo i Puig tots ells concurrents als partits del Nàstic i per tant en constant xerrameca futbolística, com que en Puig tenia entrades pel futbol volia que l'acompanyés els diumenges de partit.

Febrer de 1960. Algunes topades amb Sumoy, Salló i Roquer que em feien venir ganes de canviar de bar perquè l'hivern a l'Amanida es deixava sentir molt per les mestralades que hi petaven de front.

Març de 1960. Gran excursió cap a Castelló per conèixer el País Valencià i les Balears. A Castelló encara em vaig trobar amb les festes de la Magdalena, és a dir de les Gaïateres i vaig passar allí alguns dies fins que s'apropava el dia dinou, dies que foren de clima suau i que vaig aprofitar per anar a Vila-real i Burriana dues viles ben diferents però boniques.

També vaig anar a Sagunt per veure el teatre romà i que m'hi vaig estar un dia i una nit, ja que no era cosa de buscar llit a València inútilment. El teatre està molt ben conservat però com que està en una població poc culta no s'hi fa cap representació. Vaig veure com plantaven les falles la nit abans de St. Josep i en aquest dia vaig traslladar-me a València en temps plujós.

A València no arribà a ploure i això em deixà veure a pleret les falles. Vaig anar al Casal de Catalunya a veure en Gaspar Lloret que em féu anar a visitar el tarragoní Masdeu que estigué molt content de la meua visita. La muller valenciana d'en Gaspar m'acollí molt efusivament.

Calia sortir a les onze de la nit cap a Xàtiva perquè era el darrer tren i així fou com em vaig estalviar els terratrèmols de les explosions de tota mena d'enginys que usen com a final de festa el dia de St. Josep els Valencians. Cal dir que de les traques no me'n vaig escapar perquè quan al migdia anava a dinar me'n petà una tot al meu voltant i vaig veure com s'espanten les velles, les criatures, els gats i els gossos, que és una pena veure cosa tan salvatge.

A l'arribada a Xàtiva estaven fent els preparatius de la cremà de les seves falles, cosa que vaig sentir des del llit perquè estava molt cansat. L'objecte del meu viatge era anar al castell a veure el que es pogués dels records de l'estada del comte Jaume d'Urgell. És molt pesada la pujada a mig camí del castell però des de dalt té una vista magnífica damunt del camp ple de tarongers. Hi ha una tomba molt probablement de construcció recent que guarda, diuen, els ossos del menyspreat comte. A Xàtiva cal veure la meravellosa Col·legiata tota de marbre rosa d'una bellesa insuperable. Encara vaig tornar a sopar i dormir i qui sap si passejant pels carrers vaig veure entre els xiquets que feien gresca el famós Raimon d'avui dia.

Un matí vaig prendre el tren cap a Alacant en aquella línia que va a la Encina la lentitud de la qual et deixa abatut i malalt. Després de donar tants tombs inútils arribarem a Alacant, ciutat marinera molt atractiva, que sense turisme tenia una veritable fascinació. Vaig hostatjar-me a la fonda El Comercio que m'havien recomanat al Centre Català d'Alacant, vaig anar als magatzems de ferro de la casa Bonet de Tarragona però no hi havia cap tarragoní, hi vaig trobar però el senyor Jové que havia treballat amb mi a l'Eureka de Mèxic, que em rebé molt bé i amb ell conversàrem de com va el País Valencià.

Com que per a la sortida del vaixell cap a Mallorca faltaven uns dies, em donà temps d'arribar-me a Elx (Baix Vinalopó), en aquesta ciutat ja hi feia calor i la gent anava en mànigues de camisa. Era meravellós viatjar en mig de milers de palmeres datileres. Vaig hostatjar-me a l'Hotel Comerç on hi havia poca concurrència i a la nit hi feia fred.

L'anada a Mallorca em donava temps de passar fins diumenge a Elx, cosa que vaig aprofitar per veure el partit de futbol Elx-Atlètic de Bilbao que era motiu d'apassionament de tota la ciutat. Vaig anar aviat al camp perquè calia avançar-se a la gent de la comarca que vingueren en grans quantitats donant un caire a la concurrència molt original i bastant salvatge. Tot i tenir seient bo em vaig veure tan rodejat de gent que cal dir que estàvem com sardines a la llauna, feia una calor tan espantosa que no sé com vaig sortir viu d'allí. Les vedettes eren en César per l'Elx i el porter Carmelo pel Bilbao que més que porter semblava pallasso.

S'acabà el partit que guanyà l'Elx i tot va anar bé. Allí vaig assabentar-me que en un cafè hi havia una penya del Madrid i vaig anar-hi a prendre cafè, ja vaig veure que estava creada per en Bernabeu per tenir contertulis quan anava allí procedent de Sta. Pola on té una torre i hi va a pescar.

La població d'Elx tenia uns cinquanta mil habitants perquè havia doblat la població en pocs anys motivat per la instal·lació de centenars de fàbriques de calçat vulcanitzat, per això es parlava tant castellà.

Com a Tarragona menjava molts dàtils confitats allí els vaig poder tastar naturals, que es maduren com els plàtans i són negrosos.

A l'hort del capellà vaig veure les palmeres amb els noms dels homes més sobresortints d'Espanya, hi havia pocs catalans.

Com que encara quedava temps vaig anar a passar un dia i una nit a Múrcia i tot i estar en una fonda recomanada la cosa va anar malament. Allí ja es veia començar el sud i tota la seva misèria, una ciutat amb molts habitants, 200.000, que vivien en cases amuntegades al redós d'una enorme catedral, el riu feia pudor de qui sap què i encara rai que la flor dels tarongers i els violers perfumaven l'aire.

Vaig tornar a Alacant i encara vaig anar al Centre Català on la majoria de concurrents era gent de Madrid de procedència catalana, alguns desterrats, però que no parlaven català.

Quan vaig veure el vaixell en què havíem d'anar a Eivissa l'ànima em va caure als peus, era el *Jaume I* de menys de mil tones. Hi va haver mala mar però com que jo tenia llitera vaig procurar dormir i no adonar-me del que passava; vaig arribar a Eivissa sense marejar-me.

La ciutat d'Eivissa té un bonic aspecte tota escalonada al fons de la badia, hi vaig anar a passejar pujant el munt d'escalas que hi ha, hi vaig veure pageses amb bicicleta que no havien abandonat les amples faldilles negres, l'illa estava quasi verge de turisme, tot era molt agradable i bonic i la gent molt afectuosa.

Després de dinar al vaixell sortírem cap a Palma on se celebrava un partit de futbol de desempat entre l'Eivissa i el Menorca, això vol dir que al vaixell hi venien molts fans que estaven empipadíssims perquè creien que, com que el vaixell corria poc per avaria, no arribarien a temps de veure el partit. Això passà a mitges. Quins renecs els dels eivissencs!

Vaig estar alguns dies a Palma recordant el viatge que hi havia fet el 1920. Llavors al ser un viatge col·lectiu vaig estar en un gran hotel, ara estava en una fonda modesta

recomanada però que no resultà gens bona. A peu, vaig recórrer tota la ciutat i cap al tard anava al Centre Català a xerrar amb els viatjants catalans que allí van. Un dia hom hi féu una conferència molt nacionalista i el diumenge vaig veure ballar sardanes a la plaça del monument a Jaume I.

Vaig fer una excursió a Pollença amb el carrilet que m'agradà molt i fou molt pintoresca pel contacte amb la gent del país molt enraonadora. A Palma la gent estava molt callada, encara pesava sobre d'ella la guerra civil, s'explicaven coses terribles ocorregudes, érem a l'abril però ja hi havia molt de turisme estranger que donava al centre de la ciutat molt bon aspecte.

M'agradà molt la reforma que es feia, principalment un carrer porxat que quedava molt bonic, labors que a Mallorca depenien molt d'en March, causava pena assabentar-te'n de les desenes de coses que pertanyien a aquest excontrabandista.

Vaig tornar a Barcelona amb avió, un avió d'aquells que els que el pilotaven ens pregaren que ens asseguéssim tots al costat dret per contrarestar la forta tramuntana que hi tocava. Fou una excursió de molts dies per reveure el País Valencià i les Illes i del qual vaig treure molt profit.

A dispesa a casa la senyora Pepeta (cigronera) que no era altra que la filla de la famosa perruquera del carrer Major la casa de la qual en deien a cal León; ella que havia estat orfeonista i era vídua d'un Andreu, germà de l'amic federal Facund Andreu, ara tenia com a marit en Joan, antic carnisser del carrer Major i antic soci del Tarragona F.C. L'ambient de la dispesa era enfosquit per la presència d'un dispeser castellà molt tocat i posat que hom deia era invertit. Vaig triar aquesta dispesa al carreró de la Palma, a tocar de la plaça de la Font, perquè era tant a prop del bar Ambròs, ple d'amics i molt arrecerada del vent i dels freds.

Teatre vist fins a mitjans d'any.

Com que per aquells temps anava sovint al Liceu posaré òpera i teatre tot junt, al posar Liceu ja es veurà que es tracta d'òpera. *Un prometatge* d'A. Txékhov i *La cantant calba* de Ionesco per l'Agrupació Dramàtica de Barcelona (ADB), foren molt ben interpretades. El 7 de gener *Un rapto en el Serrallo* de Mozart al Liceu, fou una meravella. El 8 de gener *Tristany i Isolda* de Wagner al Liceu; vaig voler veure aquesta obra que mai havia volgut veure perquè els crítics deien que no s'havia vist res de millor interpretat, evidentment fou una cosa pesada. *Un soñador para el pueblo* de Buero Vallejo que havia despertat tant d'entusiasme a Madrid va confirmar l'expectació a Barcelona, prenent de referència fets de l'època de l'Esquilache a Madrid posava en evidència el règim gens amant de la llibertat. *Cor delator* d'Allan Poe i *La maleta* de Tasis per l'ADB, molt graciosos. *L'hort dels cirerers* de Txékhov per l'ADB, molt ben interpretat i molt ben acollit pel públic. *El camí de la creu*, una cosa pesada. Al mes de maig, *L'hostal de l'Amor* de Ferran Soldevila per l'ADB, molt ben interpretat, aquesta obra ja s'havia fet a Mèxic. Dia 19 de maig, *Dialogue des carmelites* al Palau, aquesta obra francesa de tanta anomenada tingué una interpretació de gala i fou molt ben acollida.

Dia 19 d'agost Sant Magí, divendres. Ja molt escamat dels defectes d'organització de les funcions del teatre del Camp de Mart encara vaig anar a veure *L'Orestíada* d'Èsquil, *Juli Cèsar* de Shakespeare, *Terra Baixa* de Guimerà, *La puntaire de la costa* de T. Ribas i *Rigoletto* de G. Verdi pel baríton barceloní Ausensi.

Del 24 al 30 d'agost de 1960. Excursió a l'Alguer, Marsella, Gènova i XVII Olimpíada a Roma.

L'excursió fou patrocinada pel multimilionari Francesc Recasens de Reus, home que entretenia els lectors del *Diari de Barcelona* amb uns "punts de vista" setmanals que els lectors agraiïen molt donada la penúria d'escriptors que defensaven les coses catalanes. Tasis va embrancar-me en aquesta excursió i ell després no vingué. Hom deia que fèiem un retrobament de l'Alguer i es parlava de l'època que els catalans conqueriren l'illa de Sardenya i que foren gent del Camp de Tarragona que s'establiren a l'Alguer, tot això em feia ballar el cap, em feia pensar que si anava a l'excursió ja hauria vist totes les terres catalanes. Em sentia molt malalt del fetge però pensava que si tenia càncer calia veure l'Alguer per poder dir que ja havia vist tots els països catalans. Els diaris en feien molta propaganda però a l'hora d'embarcar no érem ni dos-cents.

Dalt el *Virginia de Churruca* de la Transatlàntica hi vaig trobar l'amic de tertúlia Pere Català i Pic de Valls, gran fotògraf de Barcelona i això m'animà, era una persona ben coneguda. Hom acomiadà el vaixell amb serpentines i espetec de coets i tot fou molt bonic. Mar endins es va veure que la motonau era de només set mil tones i era molt ballarina. Com que sortírem al vespre tot seguit se serví el sopar i ja es va veure com la gent s'agrupava en preferits i altres. A l'hora d'anar al camarot de quatre va resultar que a sota meu hi havia l'escriptor Josep Miracle i a l'altre costat en Baubí i el jove Granell de Perpinyà.

Al fer-se de dia tot el vaixell anà en enrenou perquè ja es pogueren veure barques motores de l'Alguer que ens venien a saludar lluint al pal banderes catalanes que em produïren molta emoció. Acostant-nos al port veiérem com voleïava dalt del castell una gran bandera quadribarrada, fou llàstima que un barco tan petit no pogués varar al moll i per tant calgué anar-hi en barques motores.

Jo vaig desembarcar dels darrers i ja vaig veure formada a dalt del moll la comitiva que havia d'anar a la Catedral de l'Alguer a dipositar la imatge de la Verge de Montserrat que portàvem i després a l'Ajuntament per assistir a la recepció que ens oferien, semblava que la gent que ens vingué a rebre, un miler, parlava català, però si hi parlaves era difícil d'entendre'ls. Era una processó presidida per una bandera gremial i tancada per una banda de música, portàvem una pubilla de les rodalies de Barcelona que feia un gran efecte. Ja es comprenia que la cosa era feta per una minoria de la població. A la Catedral el rector ens donà les gràcies en alguerès i a l'Ajuntament en Alguerès i en Italià. Tot fou molt emocionant i molt bonic i després de dinar es va fer una festa folklòrica en que prengueren part grups de l'Alguer, d'Aggius i de Bono, el grup català, després d'actuar aquests, va ballar sardanes.

Dia 26 d'agost, divendres. El parell de dies que vam estar a l'Alguer van ser d'una calor espantosa, encara sort que l'excursió a Sassari i a Porto Torres que ens refrescà una mica; aquestes dues viles semblaven les nostres com si diguéssim La Bisbal i Palamós. Vàrem poder veure la creació de conreus de cereals, dits *fertilia*, promoguts pel govern autònom de l'illa radicat a Càller (*Cagliari*) que ara eren rostolls entre olivers, tot plegat feia la sensació de pobresa.

L'Alguer, vila de pescadors amb turisme, era bastant atractiva i vaig anar al mercat de peix per comprovar els noms d'aquests i solament alguns eren semblants als nostres. El que deien els entesos en lingüística que venien a l'excursió és que el sard és una llengua paral·lela en mig del català i el toscà (italià). Menjàvem i dormíem al vaixell però vaig voler anar a menjar a un restaurant i tot estava molt italianitzat.

De nit fou la sortida de la motonau cap a Gènova i per al comiat de l'Alguer es féu una recepció d'autoritats i lletraferits algueresos a dalt de la motonau, l'esbart Verdaguer els dedicà unes danses, aquest esbart va actuar en alguns llocs on feia tanta calor que no em vaig veure amb cor d'entrar-hi. El comiat dels que havien muntat a la nau fou molt lent perquè a més dels parlaments seguien cançons alguereses per un grup de cantaires. Per fi el vaixell sortí amb molt de retard. Vaig pensar que s'havia fet l'excursió amb la intenció d'augmentar el turisme cap a l'Alguer. Molt cansat vaig anar a dormir.

Dia 27 d'agost, dissabte. Apareix Gènova molt bonica tot i que hi ha uns roquissers que li donen lletjor, el port semblava petit però és el segon de la Mediterrània després de Marsella per tràfic en tones, són quaranta milions de tones anuals. Quan ets dins del port imposen els grans vaixells transatlàntics de vora quaranta mil tones com el *Juli Cèsar* i el *Leonardo da Vinci* nou, a punt d'estrenar-se.

Com que l'estació de tren és vora el port vaig dedicar-me tot seguit a esbrinar l'hora de sortida del tren cap a Roma, no sortia fins a mitja nit i vaig anar amb una colla de joves a veure un film amb molt de nu de tema mitològic que va esser molt bo. La majoria de gent va anar a veure el famós cementiri de Gènova però jo vaig preferir anar a veure la Catedral i les esglésies que custodien veritables meravelles, altars de marbre de molts colors i pintures de grans autors.

Gènova és una ciutat que ha estat eixamplada damunt els roquissers grisos però que l'enginy humà ha sabut transformar en plans esglaonats, en ciutat bonica i, en un lloc fins i tot monumental. El túnel per anar a Milà des del pla del mig és cèlebre i ja se circulava per l'autopista *del sole* que jo vaig veure construir l'any 1955. Vaig veure la casa on diuen que va néixer Colom però jo crec que és nascut a Mallorca. Els barris vora el port són bruts però no hi vaig veure misèria. M'assabento que per fer l'excursió a Roma com deia l'itinerari del programa del viatge i que d'antuvi hi havia dos o tres joves que hi volien anar, a última hora s'havien desdit i hauria d'anar-hi sol.

Dia 28 d'agost, diumenge. A mitja nit el tren va sortir cap a Roma via Civitavecchia, el que vol dir vorejant la mar. M'entretingueren molt una colla de joves que anaven a banyar-se a La Spezia i tot i que eren carboners dels que fan carbó a la muntanya, les seves facècies no foren mai descordades i per no embrutar els seients es tragueren les sabates. Ja era de dia quan passàrem per Pisa on vaig poder veure el famós campanar inclinat de la Catedral.

El tren anava a més de cent per hora i parava en poques estacions ja que a les set del matí havíem de ser a Roma, en sis hores férem sis-cents quilòmetres, quan ens creuàvem amb un altre tren es produïa un soroll de xoc molt violent. La costa no sempre és bonica però ho és majoritàriament. Quan passàrem per Tarquínia Viterbo (Laci) vaig recordar-me del famós conte. Ja a cent quilòmetres de Roma la gent no era camperola sinó fatxenda com acostumen a ser a les grans ciutats.

Com que ja havia vist Roma el 1955, després de baixar a la famosa estació Termini vaig esmorzar i me'n vaig anar cap a la Ciutat Olímpica, calia veure al natural tot el que

ja havia vist fotografiat centenars de vegades en revistes i diaris. Feia una calor espantosa i en aquell lloc arraconat encara en feia més.

Vaig poder veure unes proves de natació i amb això vaig estar pagat d'haver fet tan llarg viatge. Com que era un dia de poca activitat a l'estadi es veien deambular els representants dels grans països. No cal dir que la comunista Roma donava mostres d'admiració pels russos. Jo tot ho vaig trobar bonic i meravellós.

Vaig anar a dinar al mateix lloc on havíem anat el 1955 amb el mestre Roselló i vaig menjar els bons *spaghetti* que allí fan, en una *trattoria* del carrer de Sant Vicent prop de l'estació Termini. Com que era diumenge Roma estava buida de gent i de tràfec, vaig anar aviat a l'estació perquè el tren sortia a les cinc de la tarda.

Tot esperant vaig veure l'espectacle que feien uns joves comunistes que acomiadaven uns companys amb guitarres i cançons, però esvalotaven la gent i als que feiem cara d'estrangers ens increpaven. El viatge de tornada a Gènova fou més pesat però sempre agradable entre bona gent disposada a riure d'algun acudit que fes un viatger graciós. Al damunt hi tenia un heroi de la guerra amb moltes medalles, si me'n va contar de coses...

Dia 29 d'agost, dilluns. A l'arribar a Gènova vaig haver d'anar a peu fins el vaixell però vaig tenir forces per fer-ho, me les devia donar la Deessa Atenea perquè jo estava ben fotut. A la matinada el vaixell va salpar cap a Marsella. Al llit pensava en la reeixida excursió a Roma i en el content que estava d'haver estat present a l'Olimpíada. Després he sabut que de Tarragona només hi vam ser el Gibert i jo.

En el trajecte cap a Marsella vam trobar molt mala mar i boira cosa que va fer que el barco anés a poc a poc, això provocà que arribéssim a Marsella vora el migdia en lloc de les vuit del matí i va impedir que es pogués fer el tomb per la Provença projectat en el programa de l'excursió.

Al port m'havia d'esperar l'amic Tarragoní Llagostera però es devia cansar d'esperar. El port de Marsella es veia molt engrandit i amb entrada dels vaixells per la part de llevant i sortida per ponent s'havia millorat al màxim l'atrancament. El *vieux* port sense el famós pont es veia molt ennoblit i tot estava molt net encara que la venda de peix continuava, com sempre, dalt de les barques.

Després de dinar empenquèrem el retorn cap a Barcelona amb vent de popa i els que es maregen van fer-ho per darrera vegada davant de Barcelona pel tràngol que hi havia.

Dia 30 d'agost, dimarts. Dormint vaig somniar que moria feliç per haver estat en una Olimpíada. En definitiva, l'excursió no fou gaire agradable perquè malgrat que l'arribada a l'Alguer fou una cosa emocionant i bonica tota la resta anà malament, principalment les promeses d'anar a Roma i fer l'excursió de la Provença que quedaren en promeses.

Jo, tot i el malalt que em trobava del fetge no vaig marejar-me mai. Vaig veure incorrecció en l'oficialitat del vaixell, actitud que havien de tractar de corregir el senyor Recasens i filla a qui el viatge al cap i a la fi degué desplaure. Entre els viatgers hi havia molts independentistes que es devien rosegar els punys davant el tracte imperialista que rebien.

A l'arribar m'assabento que el dia vint-i-vuit d'agost el nebot Joan morí de leucèmia, tant que m'havia fet patir aquella criatura, quan semblava que s'encarrilava en el treball es morí deixant-nos ben sorpresos a tots. M'havia hagut de barallar per ell amb el germà Joaquim del col·legi La Salle que em va voler espantar explicant-me que el noi, que feia de cambrer als menjadors, era un gran masturbador que encomanava aquest vici no solament als altres nois cambrers sinó fins i tot a escolars.

Vaig haver de sentir unes imbecil·litats que vaig decidir que millor que el noi sortís d'aquell antre de masturbacions. Quan ja li havia trobat feina va dir-me el tal germà Joaquim que se l'havia endut a la seva finca de l'Aleixar un senyor d'allí. Després de dir-n'hi unes quantes de fresques, van aconsellar-me que ho deixés córrer. El noi va fugir de l'Aleixar i es refugià a casa de la tia Genoveva. El treball de marbrista que li buscarem era massa dur per a ell i tot acabà conduint-lo a la leucèmia incurable. Pobre Joanet.

Setembre de 1960.

Dia 23 de setembre, divendres. Santa Tecla. Aquesta festa major caracteritzada per la lluita de les dues colles de castellers el dia de la Mercè tingué la sorpresa que la colla nova arribà del pla de la Seu a l'Ajuntament. Els herois foren a primers Salvador Canyellas i Ramon del Pentinat, segon Jordi Martínez de família del sud, tercer el fill del Ton Márquez i l'enxaneta el petit Pedrola (garrofeta). Al bar Ambròs que hostatjava la colla vella amb el seu cap l'Esteve Pomerol això caigué com una bomba, perquè sempre havia menyspreat els de la colla nova conduïda per murret.

Per anar a Fondarella vaig començar una excursió cap a Tàrrega, Mollerussa, Lleida, La Pobla de Segur amb bon record de la fonda de cal Torrentet, Manresa, Terrassa i Sabadell on vaig veure en Perelló, germà de la Maria.

Una altra excursió a Lloret, Tossa, Sant Feliu de Guíxols, S'Agaró, Palamós, Palafrugell, Tamariu, la platja tan anomenada per en Rouret, L'Escala, Empúries, Roses, Cadaqués amb pluja, Figueres i Girona a veure la cosina Adelaida, sogra del Gorgoll i els altres familiars.

A La Pobla de Mafumet i El Morell hi vaig anar a veure en Blasi i el germà de Joan Fortuny per contar-li què feia allí.

En el Cicle de Teatre Llatí al Romea feren la tragèdia *Fedra* de Racine per una companyia francesa, molt bé; s'estrenà la comèdia *L'Àmfora* de Ventura Porta amb un tema sobre Tarragona, ben trobat; *L'Ours et la Lune* de Claudel, de poca qualitat; *Oedipe roi* de Sòfocles, molt bé.

Finals d'octubre i novembre de 1960. *La ermita, la fuente y el río* de Marquina, molt malament; *La Dida* de Pitarra per la Vila, sense convèncer; La tragèdia *Nausica* de Maragall per Orduna al Romea, molt cuidada.

13 de desembre, dimarts. El premi Sant Jordi és guanyat per E. Massó amb *Viure no és fàcil*, coseta fluixa.

17 de desembre, dissabte. A Acapulco *El Pessebre* de Pau Casals i l'Alavedra. Aquesta estrena segons m'explicà Galés en una carta fou una apoteosi per al mestre.

Entre les amistats que moriren l'any 1960 hi hagué la senyora Magdalena de Blancafort, sogra de la Maria Vidal, tan amiga de la cunyada Roseta.

Any 1961

Comença aquest any a la despesa de la Igualadina del carrer de Sant Pau que havia triat l'any anterior per estar més a prop del Liceu. D'aquesta manera vaig poder veure les grans òperes del meu estimat Verdi *Rigoletto*, *Falstaff* i *Aida*, també *I puritani* de Bellini i *Tannhäuser* de Wagner.

Partits de futbol amb l'amic Tolosa que preferia veure el seu Europa que el Barça, on tenia seients de preferència; així veiérem un Barça-Saragossa, un Sants-Júpiter, un Europa-Sant Andreu i un Barça-Hamburg.

6 del matí, mercat de flors, Rambla de les Flors de Barcelona. Calia veure què passava i per cert que fou divertit veure tanta gent remenar una cosa tan delicada de tan mala manera.

12 d'abril, dimecres. Gagarin és enviat a l'estratosfera amb la nau Vostok 1, és el primer cosmonauta que viatja a l'espai exterior, els descreguts fan molta conya a l'esquena de les religions amb aquest viatge; Gagarin comenta "Aquí no hi veig cap Déu".

15 d'abril, dissabte. Els francesos abandonen Algèria després de la terrible tragèdia passada pels europeus que s'hi havien instal·lat, tothom tem per la gran quantitat d'alacantins que s'hi han fet un benestar.

Campionat de pilota basca. Per la proximitat del carrer de Sant Pau al frontó Jai Alai del Principal Palacio, l'antic Teatre Principal, assisteixo a algunes sessions d'aquest campionat que no m'acaben de convèncer.

Fins a la meitat d'any els films que he vist són *La caida de Orfeo* que és cosa meravellosa; *La piel de nuestros dientes*, bona; *Gog y Magog*, passadora; *El Alamo*, una cosa grandiosa; *Espartaco*, quasi real i molt poètic; el film català *Sega verda*, bastant reeixit.

A Baltasar Porcel la Penya Joan Santamaria li va oferir un sopar ben merescut per la seva dedicació al teatre on ha portat molt de públic.

Fins a la meitat de l'any el teatre vist ha estat bastant bo així una *Yerma* de García Lorca, bona i un *Chéri* de Colette, molt fascinant; *Com si fos un tros de vida* d'Eduard Criado, bo; *Els savis de Vilatrista* de Rusiñol, sempre interessant; *Tècnica de cambra* de Pedrolo, passadora; *El comprador de horas* de Deval, per Núria Espert, una cosa magnífica que fascinà la gent; *Els condemnats* de Porcel, bo.

A meitat d'any vaig canviar de despesa, vaig traslladar-me a la Pensión del Carmen del carrer del Carme, número 12 perquè vaig adonar-me que el carrer de Sant Pau era el passadís per anar a tota mena de prostitució, així l'entrada al carrer de Robadors era l'ala esquerra de la baixa prostitució; la cruïlla amb Sant Ramon i Espalter era la creu de la prostitució i dels pispes, amb el bar Marsella i quan s'arriba al carrer Sant Oleguer es troba l'ala dreta de la prostitució que segueix amb el carrer Tàpies fins al Paral·lel.

L'encarregada de la Igualadina era una mala bèstia. La senyora Carme de la despesa del mateix nom és una abandonada de l'home, enèrgica però amable.

Poso un anunci a *La Vanguardia* per trobar comprador de la vinya i topo amb tres pretendents, em decanto per un de València que crec que és qui hi està més interessat. Tot seguit veig que em vol fer passar amb passeres i començo a patir fent viatges cap al carrer de Vic del barri de Gràcia.

Fira de Martorell. El pare d'en Tolosa em convida a veure aquesta fira i dino a la seva torre en companyia de la seva muller ja molt malalta, i a la tarda, després de mostrar-me l'Ateneu al qual tant va contribuir per a la seva construcció, em porta a veure un partit de futbol.

Vaig a Vilafranca i El Vendrell a veure els castellers, en la primera hi trobo en Magí Miró; les grans concentracions de gent que es fan pels castells són una mica empipadores.

En Cantinflas ha estat a Barcelona i en Blanc diu que el va saludar, tant que m'hauria agradat poder fer-ho jo!

El senyor Mossa de l'Alguer ve a la tertúlia del Términus, més molt agradable escoltar aquest home que vaig conèixer a l'Alguer.

16 de juliol de 1961, diumenge. Sortim cap a Prada de Conflent en excursió per esser al festiu Pau Casals, Tasis explica el viatge, ens aturem a Vic i a Ripoll per veure les esglésies i a la Collada de Toses i Puigcerdà, anem a dinar a Font Romeu i sopem a Prada. El concert és a càrrec a més d'en Casals, en David Oistrakh, violinista i en Julius Katchen, piano; aquest executà dues sonates de Beethoven, i tots tres el *Trio en do menor* de Mendelsohn. Dins l'església el concert fou meravellós i calia veure a més de la reina vella de Bèlgica la gran qualitat de l'assistència. Fou cosa de plorar a l'acomiar-nos amb el *Cant dels ocells*. Dormirem a Perpinyà.

17 de juliol, dilluns. Anàrem a veure la fortalesa de Salses i després de visitar la Catedral de Narbona dinàrem a Carcassona en un restaurant molt bo i després veiérem la fortalesa. Per anar a Tuïr (Rosselló) passàrem per Quillan (Llenguadoc) i Millars (Rosselló), després de veure les famoses caves anàrem a Elna (Rosselló) a veure la famosa Catedral. El sopar fou a Canet Platja (Rosselló) on pogué jugar qui va voler.

18 de juliol, dimarts. En la costa vermella veiérem Argelers (Vallespir), la de la famosa platja dels refugiats, Cotlliure, Portvendres, Banyuls i Cervera de la Marenda, viles del Rosselló; vàrem banyar-nos a la platja de Llançà, després de veure Roses i Empúries a dinar a l'Escala, viles de l'Empordà; després d'una breu visita a Girona tornada cap a Barcelona.

5 d'agost, dissabte. Dinar de casament a l'hostal del Sol de Tarragona del fill de l'Artur Bladé i la seva núvia mexicana.

6 d'agost, diumenge. Els cosins Leonor, Vittorio i el seu fill Víctor de Buenos Aires són a Tarragona i els festegem amb un esmorzar, unes visites al Pont del Diable, als horts de Riu Clar, a la vinya de l'Arrabassada, i un sopar a casa d'en Josep Sordé amb la tia Àngels. Leonor, filla de l'oncle Josep tan admirat, se sent molt tarragonina i recorda coses del seu pare que la fan molt simpàtica. Viatgen per Espanya amb un cotxe llogat amb el que faran cap a Chiavari (Itàlia), d'on és fill en Vittorio. Només volgueren passar un dia i mig a la nostra ciutat i després anaren a Barcelona on volien veure la Teresina Vidal. Jo els vaig prometre que fora el primer cosí que els aniria a veure a Buenos Aires.

Agost. Vaig a Blancafort on veig la Maria Vidal, el marit i els fills i passo dos dies en plena felicitat. Segueixo cap a Poblet, Prades, Cornudella, Poboleda, Margalef, Amposta, La Cava i Tortosa, en plena Festa Major de la Verge de la Cinta.

Setembre. Havia promès a Josep Maria Poblet anar-lo a veure a Montblanc i així vaig emprendre una excursió cap a Berga, Solsona en plena Festa major, Ponts, Balaguer, Lleida i Montblanc on vaig saludar en Poblet i família i també en Montmany, germà de la senyora Loreto.

- Casament de la neboda Maria. No vaig poder anar a aquest casament per efectuar-se els dies que vaig fer l'excursió a París i Tolosa.
- 20 de setembre, dimecres.** Sortida del viatge organitzat amb *Ferrotour* en tren cap a París, que vaig haver d'efectuar sense *couchette* perquè no n'hi havia prou. L'arribada a l'estació d'Austerlitz fou espectacular i més quan ens reunírem els excursionistes que venien de Bilbao i Madrid, formant més d'un centenar de persones a peu d'andana. L'esmorzar a l'estació fou molt bo i tot seguit ens distribuïren en grups cap als hotels, el meu era l'hotel Torino del carrer Caroline del barri de Montmartre. París estava assolellat i dolç que fascinava. Podíem dinar als restaurants Monceau i La Campagne, vaig anotar que en aquest darrer un dinar costava 550 francs amb vi. A la tarda vàrem anar a veure l'Arc de Triomf.
- Segon dia.** Excursió a Versalles, que trobàrem en ple període de restauració pagada pels americans. El guia féu molta conya a costa dels reis fins i tot del fatídic Felip Vè. A mi m'agrada molt l'excursió, feta en un dia magnífic, ben diferent de la de l'any 1928 que plougué tot el dia.
- Tercer dia.** Un dia de visites als grans magatzems, també fórem espectadors de les lluites dels algerians amb la policia, férem el *Paris la nuit* que costà molts francs per només anar a quatre llocs de poca categoria.
- Quart dia.** Visita a Montparnasse a veure el cafè Les deux magots on no vaig veure catalans, la Catedral de Notre-Dame, els Invàlids. A la nit vaig anar a un teatre prop de la plaça Blanche a veure una obra poc important, vaig passejar per aquell barri força atractiu i ben proveït de prostitució. Si bé vaig anar a veure Calderón al seu bar, al no funcionar bé els telèfons, no vaig poder concertar amb ell una visita, cosa que fou empenyadora.
- Cinquè dia.** Al matí a Montmartre passant per la *place du Tertre* fou una excursió meravellosa, vaig poder comprovar que tot el casticisme d'aquell mercat de queviures i del mercat de pintures està viu i més bonic que mai. París no em defraudà i així com el juliol de 1955 l'havia vist de passada ara el vaig poder gaudir, encara que molts dels excursionistes castellans foren empenyadors. Eren gent que trobaven millor Madrid que París els imbècils.
- Deixo els del *Ferrotour* a l'arribar a Tolosa. Per veure o trobar l'amic Ciutat vaig passar hores molt empipadores perquè l'amic d'en Joan Rodríguez, en Serra, tampoc era a casa seva. Per fi vaig trobar en Ciutat que va portar-me a l'hotel Saint Sernin on vaig passar una nit molt bona.
- El segon dia d'estar a Tolosa era diumenge i en Ciutat em va portar al mercat popular al redós de la Catedral on em va presentar l'Estrugues, l'exmatalasser, de Tarragona que hi venia bosses. Ell em portà a dinar a casa el seu fill i vaig veure cases a bon preu en una de les quals vivia, en un pis obtingut per rifa. A la tarda amb la seva muller vàrem anar al centre Llar de germanor i al Casal català on vaig parlar amb la filla de Salvador Seguí.
- Al matí del tercer dia en Ciutat em va portar amb el seu automòbil a veure uns solars que tenia a prop d'on es faria el Mercat central, cap al migdia anàrem a veure el mercat on saludàrem en Gay que hi venia, A. Ventura, Galofré i Barberà. La muller d'en Ciutat no es mostrà gens simpàtica, i en Ventura es veia molt menjat per l'alcoholisme. Els dies foren assolellats i bonics i vaig trobar una Tolosa plena de refugiats molt agradable.
- 18 d'octubre, dimecres.** Llegeixo a l'Artur Bladé la meua obra *L'amor sempre* ja quasi acabada, em dóna una opinió favorable.
- 1 de novembre, dimecres.** Domènec Guansé passa pel port de Barcelona camí de Santiago tornant de França. És a través de les seves cartes a Galés que estava en relació amb aquest

tarragoní de Xile. Li vaig donar abraçades per en Joaquim Fort, un dels darrers alcaldes republicans de Tarragona i una capsa de panells.

Salvatore Quasimodo el poeta premi Nobel fa una conferència a la casa d'Itàlia, aconseguix fascinar-me tant que em poso a estudiar la seva poesia pensant en escriure el poema al comte Jaume d'Urgell amb les seves fórmules.

25 de novembre, dissabte. *L'Atlàntida* de Verdaguer i Falla és estrenada al Liceu amb gran solemnitat dirigida pel mestre Toldrà amb l'ajut dels cantants Victòria dels Àngels i R. Torres. En el meu poc saber de música em va semblar una cosa més aviat pesada.

Al Palau de la Música Gaziel fa una conferència amb comentaris sobre el Cant espiritual de Maragall i es decanta per l'esperit agnòstic del gran poeta. Hi assisteix l'Abat Escarré, veig, potser, aquests dos homes admirats per darrera vegada.

Viuda del futbolista Castelló (Picolí). A la plaça de les Cabres del Mercat de la Boqueria és on, passant i repassant, aquesta constantinenca em parlà del seu marit en termes d'una gran afecció, Però jo ja havia parlat amb el Picolí de Tarragona que em digué que era una mala dona, que el deixava morir de descurament .

Els films vistos la darrera meitat d'any són pocs atès les moltes excursions, així *Plácido* un film de Berlanga amb Casen, fou bo; *Can can*, fou passador; els altres films no mereixen ser anotats.

Les obres de teatre vistes la darrera meitat de l'any foren moltes tot i que no vaig veure les del Cicle de Teatre Llatí perquè estava viatjant. *La primera història d'Ester* de Salvador Espriu va estar molt ben representada; *Hamlet* de Shakespeare no ho fou tant i *Becket o l'honor de Déu* de Jean Anouilh, per l'A.D.B. tingué una interpretació magnífica; *Las Meninas* de Buero Vallejo van agradar molt, jo les vaig trobar massa rebuscades; *Port-Royale* al Liceu, per una companyia francesa fou una cosa magnífica. El dia u de desembre en Josep M. Poblet estrenà *Crim en el teatre* que va estar bé; el dia darrer de l'any al Romea acomiadarem el 1961 amb *L'Estudiant de Vic*, popular catalana molt ben representada.

Les òperes vistes al Liceu foren *Ballo i Maschera* de G. Verdi, molt bo; l'òpera russa *El príncep Igor* d'A. Borodin, pel Teatre de l'Òpera de Belgrad que portava un gran baix.

Quatre obres de teatre a punt de passar a màquina. Des de l'any 1950 a Mèxic que treballava en *Els guerrillers i el dictador*, *500 milions per un idil·li*, *Cossenía* i *L'amor sempre*, aquest darrer el vaig escriure quasi tot a Tarragona si bé l'havia pensat a Mèxic.

Any 1962

Al començar el 1962 ja estava convençut que el valencià que volia comprar la vinya m'enganyava.

Vaig anar al Club Natació Barcelona a veure el campionat de Reis, va esser una diada molt bonica i amb bon temps, m'ensenyaren tot el club i vaig quedar veritablement meravellat.

Premis als concursos de sardanes al Tinell. Tingueren un marc més natural i es pogué escoltar el concert de les cobles sense que eixordessin com altres vegades.

Comiat del Teatre Còmic amb una revista en què actuava la Mary Santpere, filla del gran cantant i actor que tantes vegades havia actuat en el teatre que ara desapareixia. Jo el recordo

dels quinze dies que vaig passar el 1914 a casa de la tia Antònia del carrer Cabanyes quan el cosí Salvador, que hi feia d'electricista, m'hi portava a les nits.

19 de març de 1962, dilluns. Es para el foc entre francesos i algerians en la guerra tan imbècil que sostenien i que estigué a punt de portar la guerra civil a França. De Gaulle i Ben Bella signen els acords.

El Concili Vaticà II a Roma acapara l'atenció de la premsa mundial, aquí hom espera que pugui canviar alguna cosa el règim.

El premi Santamaria s'atorga al restaurant Diagonal i augmenta la importància que tenia. Total, voler estirar més el braç que la màniga.

A can Culleretes es fan sopars de reconeixement als autors Jordi Ventura i Vicenç Riera Llorca, aquest darrer arribat feia poc de Mèxic.

Al certamen literari de Vilapicina hi vaig perquè a l'amic Salvador Perarnau li va ser premiada una poesia, fou una cosa molt rústega.

Al certamen d'Història de Santes Creus hi va venir en Recasens Jordà amb les filles i fills i la filla de l'advocat Juncosa que volgué afalagar-me. La cosa resultà una mica encarcerada amb molta por per part dels que parlaren.

Fins a mig any vaig veure els films *Éxodo* amb Paul Newman, que fou meravellós; *Los cañones de Navarone* amb Gregory Peck, una altra meravella; *Rocco y sus hermanos* de Visconti, molt bo; *Fanny* amb Maurice Chevalier, molt ben ambientat; *El rostro impenetrable* interpretada i dirigida per Marlon Brando, bo.

Fins a mig any vaig veure les obres de teatre següents: *M'agrada aquesta dona* de Poble que fou molt divertida; *Divinas palabras* de Valle Inclán, de la qual en volgueren fer un gran muntatge però que el baix nivell cultural dels espectadors no aprecià; *Calpurnia* una obra premiada per la Penya Santamaria, dolenta; *La simbomba fosca* de Baltasar Porcel, no va convèncer; *La visita de la vella dama* d'F. Dürrenmat molt ben representada per l'Agrupació Dramàtica de Barcelona (ADB), fou espectacular; *Algú a l'altre cap de peça* de Pedrolo, no va convèncer; *El condemnat* de Pickwick per Capri, bona.

Juny de 1962. Mor Manuel Galés a Mèxic. Continuament sotraguejat per la colitis que semblava que el venceria, ha mort d'un atac de cor. Quan vaig conèixer aquest amic i en tots els anys d'amistat sempre em va fer un gran respecte i fins i tot por. En Rouret em semblava un company però en Galés em semblava un mestre, li tenia afecte però no m'hi entregava, un home del que s'explicaven tantes coses em feia respecte. Quan les eleccions a diputat del Parlament català, però, el vaig admirar per la seva decisió i al final pel triomf ja que en definitiva havia estat el principal actor. Després del sis d'octubre de 1934 quan el veiérem apartat del nostre costat em desil·lusionà, tot fou perquè no acceptà la solució que li va donar el President Companys, crec que no va comprendre Companys. El treball a contribucions el dec a ell però mai em va agradar aquella col·locació, jo havia demanat un lloc de mecànic a la Tabacalera. Al front de Lecera el vaig veure els primers temps i tot seguit, com que es va barallar amb no sé qui, va desaparèixer. Fins a Montpeller no el vaig tornar a veure ja molt apartat dels tarragonins que més aviat estimaven en Rouret. A Mèxic va passar el mateix, quan en Rouret volia restablir l'autoritat de l'Esquerra en Galés es feia pregar, després hi entrà posicionant-se al costat de Dalmau Costa en contra de Tarradellas; fou llavors que vaig cometre l'error, empès per Lluís Mestres, d'acceptar

l'acolliment a casa seva i fer-li de secretari i quasi de negre. Val a dir que es portà molt bé amb mi i que aquells dos anys i mig foren feliçment passats amb el record de les grans atencions que tingué per mi. Em va semblar que tornant a Tarragona em desfaria de l'error d'estar ficat al costat d'en Dalmau Costa en contra dels amics que més estimava. Ja a casa meva vaig rebre llargues i boniques cartes que m'escrivia a fi de retenir-me al costat del seu punt de vista, la seva mort ha estat el meu alliberament, tot i això seraré fins que mori un gran agraïment a totes les mercès rebudes d'aquest gran home del Camp de Tarragona, gran catalanista, gran liberal i gran enamorat.

Dia 2 d'agost, dijous. Assisteixo a l'enterrament d'Emili Vendrell. Amb una forta emoció que em va fer plorar vaig veure desfilat les despulles del gran tenor i vaig cantar l'Emigrant enmig de la gran gernació, formada majoritàriament per dones, que l'acomiadava. Mentre viuré els records de la seva Francisquita seran inesborrables com també els seus discos de l'Emigrant tantes vegades escoltats a l'exili.

Festes Majors de Tarragona d'agost i de setembre passades ja amb la preocupació de la venda de la vinya.

V Cicle de Teatre Llatí al Romea. Una companyia francesa va fer *Pays du Gargantua et Pantagruel* que no va resultar molt bé; *Arlequin valet de deux maîtres* de Goldoni, per Edmond Tamiz, fou molt bona. *Primera història d'Esther* de Salvador Espriu causà sorpresa, però cal dir que fou bona; *Les golfes* de Feliu Aleu fou molt bona; *El condemnat de Piicwicktown* d'André-Paul Antoine, versió de Xavier Regàs, bona; *La Cantatrice chauve* d'E. Ionesco, una cosa sorprenent i bona; *La Moscheta* de Ruzante pel Teatre de Torino fou una sorpresa meravellosa.

Aiguats de Terrassa i Rubí. Mentre se celebrava el Cicle de Teatre Llatí, al sortir d'una funció de tarda vaig quedar bloquejat al passatge Manila de les Rambles per un gran aiguat, més de dues hores d'una pluja espessa. Al matí per la ràdio ens assabentàrem de les inundacions a les conques dels rius Arenes i Ripoll que s'havien endut barrades senceres de cases a Terrassa i Rubí, es deia que hi havia més de mil morts, cosa que fou de quasi dos mil. Una terrible catàstrofe motivada per deixar construir casetes dins els rius i les rieres a la pobre gent emigrada a Catalunya des del sud. El mal empitjorà amb el repicar de les ràdios demanant ajuda. Tots els catalans d'arreu del món enviaren milions de pessetes, tothom estigué a l'alçada de la tragèdia, des dels nois escoltes que van treure els morts del fang fins a les criatures que buidaren les guardioles per nodrir les subscripcions.

Anant a Rubí i Terrassa per Castellbisbal i baixant per Sabadell i Ripollet vaig tenir una idea clara de la grandiositat de la catàstrofe.

Cap a Olot, Rupit, Cantonigròs, i Vic. Una excursió per conèixer aquestes muntanyes i els poblets tan bonics com Rupit.

Sant Boi i Montserrat fou una excursió molt bonica en un dia de molt de fred.

Excursió a Montgat, Tiana, El Masnou, Alella, Vilassar, ... per comprar postals per a la col·lecció.

13 de desembre, dijous. Sopar del Premi Sant Jordi a l'hotel Colón. Hi vaig anar per poder saludar Gaziell, Fusté i Josep Pla que eren del jurat, els dos primers em varen semblar plens de vida i de molta actualitat, en Pla em va semblar beneït. Guanyà el premi J. Massó amb la novel·la *Viure no és fàcil*, ben poca cosa.

La nevada de Nadal fou una cosa no vista de feia més de cent anys i per tant agafà desprevingut l'Ajuntament que no va saber prendre cap mesura eficaç. Es demostrà que l'alcalde Porcioles era un ruc. Jo vaig passar el dia al metro que fou el gran refugi dels barcelonins. Per Sant Esteve anant a dinar al carrer Quintana em va caure un mottle de galleda de neu entre cap i coll que per poc em mata, es contà que així moriren algunes persones. Això va ser degut a que l'alcalde manà que es buidessin de neu els terrats, cosa catastròfica perquè se'n varen fer malbé molts. La neu glaçada no hi havia manera de trencar-la fins que els botiguers i els dependents de les botigues es decidiren a tirar-la a les clavegueres arrancant-la a cops de pic.

Durant el segon semestre de l'any els films vistos foren molts però només *El presidente* un film realitzat per Carl Th. **Dreyer valgué la pena.**

En els darrers sis mesos de l'any el teatre vist, a més del Cicle de Teatre Llatí, ha estat *Senyora àvia vol marit* de Pous i Pagès, ben representada; *Romeu i Julieta* de Shakespeare per la parella Carulla-Abadal, bé; *L'Àngel de la Guarda* de Pitarra, molt ben adaptada la renovació; *Ulisses a l'Argòlida* de Rubió i Tudurí, molt bé i *Bearn o la sala de les nines* de Llorenç Villalonga, igualment molt bé.

Els desastres dels aiguats i de la nevada de Nadal donaren a aquest any 1962 una mena d'estat d'ànim social de tragèdia i no crec que fossin gaires les persones que el volguessin acomiadar.

L'arrencada de quatre queixals també ha estat una tragèdia personal perquè vaig topat amb professionals que no van saber atendre el meu estat baix de salut del moment.

Any 1963

Comença l'any 1963 havent trobat ja comprador per a la vinya.

Un recital molt complert de Joan Lluís a casa el metge i poeta Colomines em fa pensar de proposar-ho als amics de Tarragona que no s'hi entusiasmen, potser per por.

Assisteixo a l'aplec de Paret delgada, un dels primers de l'any. És la tercera vegada que es fa l'aplec, l'excés d'escrits en papers penjats barroerament pels arbres i les parets fa pensar en el perill que sigui suspès el tan ben pensat aplec.

Assisteixo a molts aplecs de sardanes començant pel del Tibidabo i seguint amb el de Mataró que aprofito per anar al barri de Cerdanyola d'Argentona a veure el cosí-nebot Jaume, segueixen els de Malgrat, Pineda, Sant Pol de Mar, Canet, Caldetes, Caldes de Malavella, Manresa i com a fet singular en el primer aplec de La Bisbal d'Empordà assisteixo al sopar de gala per presentar l'aplec.

Una excursió al Montseny començant per Sant Bernat i seguint cap a Viladrau, sopar i dormir a Sant Hilari, continuant per Breda i acabant a Santa Coloma i Anglès. A l'hotel de Sant Hilari ens hi morírem de fred.

Els films vistos durant el primer semestre de l'any 1963 foren *El maquinista de la General* amb B. Keaton, bo; *El analfabeto* de Cantinflas, bé com sempre; *El posto*, italià molt laic; *Esplendor en la hierba* d'Elia Kazan, amb Natalie Wood, molt bo; *La guerra de los botones*, d'Yves Robert, una originalitat francesa, molt bo.

Repartiments de premis dels concursos de sardanes. Es remarcaren els tarragonins classificats quasi els darrers.

Gran dinar per festejar el llibre de memòries d'en Claudi Admetlla, un ambient molt eufòric que tot seguit va desaparèixer.

Després de l'aplec de la Bisbal viatjo fins a Perpinyà i després arribo a Beziers a veure la família del Joan Rodríguez que varen estar molt contents, de tornada vaig anar a Port de la Selva per veure l'Antonet Costa i després a Girona i a Sant Feliu de Guíxols.

Les obres de teatre vistes al primer semestre de l'any són *L'àngel de la guarda* de **Frederic Soler** (Serafi Pitarra), adaptació de **Xavier Regàs** i Josep Maria Pobleu al Teatre Romea, bé; *Fang* d'Eduard Criado al Romea, molt discutida; *Ulisses a l'Argòlida* de Rubió i Tudurí; *Bearn o la sala de les nines* de Llorenç Villalonga, i *El Ben Cofat i l'Altre* de Carner, totes tres molt ben muntades i representades per l'ADB; *El concierto de San Ovidio* de Buero Vallejo, molt bo; *Sonata de fantasmes d'Stringberg*, per l'Agrupació d'Adrià Gual que va estar molt bé.

Agost, temps de calor a la festa major de Tarragona en la qual ja estan rebutjats els festivals de teatre del Camp de Mart per dolents, la gent s'entreté amb les disputes dels castellers que fan llenya molt sovint.

Una excursió per anar a buscar postals a La Riba fou molt pintoresca ja que l'estanquera no me les va voler vendre perquè passava l'hora de tancar. Continuo cap a L'Espluga, Pobleu, Lleida i Fondarella on el cosí Pepet amb la seva motocicleta em volgué passejar cap on extreien l'argila i cap a les seves terres per explicar-me els seus projectes, jo molt malament del fetge vaig aguantar-ho bé, fou la darrera vegada que el vaig veure, vaig tornar per Vilafranca i El Vendrell.

Excursió marítima a Cambrils. Amb una embarcació no gaire adequada vaig fer aquesta travessia per veure des de la mar el Camp i les muntanyes del fons que fan molt bon efecte, vaig dinar a l'Hospitalet de l'Infant, vaig anar a sopar i dormir a Tivissa i l'endemà a Tarragona havent travessat llocs molt bonics.

Calia anar a Menorca, cosa que s'aconsella fer en barco i resulta de molt d'efecte l'entrada a la badia i al port de Maó on es veu el castell de La Mola de tants records per les coses de la nostra història nacional.

Ben hostatjat a Maó, la majoria de la gent recordava la seva resistència durant la guerra civil, vaig anar a sopar i dormir a Ciutadella que és una població també molt bonica. És original com cuiden el terrer dolent que tenen per obtenir farratge per alimentar els animals que donen la llet per fer els famosos formatges de l'illa. Vaig anar a Palma en avió en un matí clar i fou cosa molt bonica veure com està conreada la terra de Mallorca on no hi ha un pam que no s'aprofiti. A la nit vaig tornar amb avió a Barcelona que fou cosa fascinant veure les dues ciutats amb tant d'enllumenat.

Col·leccionant postals altra vegada cap a València passant pel Saler el El Perelló (València) a veure la casa del mestre Serrano, Gandia, Dènia, Alacant, Santa Pola per veure aquest poblet al qual en Santiago Bernabeu, el dictador del Madrid, li dona anomenada, després Alcoi on vaig voler saber-ho tot sobre els torrons de Xixona, Alcoi és una vila molt catalana amb gent molt amable, finalment passant per les costes de Castelló vaig anar a Amposta.

13 de setembre, divendres. Mor el cosí Pepet de Fondarella mentre jo era a l'anterior excursió.

Hom digué que després de l'aplec de Calella no havia fet res de bo, era un incansable sardanista però el cor li fallava.

Les darreres excursions d'aquest any foren a la Fira de maquinària de Reus i a la Fira de Sant Narcís a Girona a veure el devessall de firaires ja que és el lloc principal de concentració abans d'acabar el bon temps.

23 de setembre, dilluns. Per Santa Tecla segona Festa Major. El fet de passar uns dies a Tarragona va ser el motiu que molts em felicitessin perquè consideraven que era un fet la venda de la vinya, jo procurava endarrerir-la fins que en Castelló va dir-me que el germà Josep estava molt malament del cor i vaig tirar pel dret. Per això vaig haver de passar per la baconada de saber que un que figurava com a comprador, un tal Pérez, no era altra cosa que un negociador i que quan feren els germans Pardo, els vertaders compradors, el seu primer pagament, van aparèixer el cosí Josep Sordé i el seu soci Duch dient que volien comissió perquè eren els indicadors de la venda. Una veritable putada de la que no hi hagué manera de desfer-se'n ja que hi havia el compromís d'acabar aviat per mor de la salut del germà Josep.

El dia de la Mercè la colla nova de castellers arribà fins a l'Ajuntament cosa que produí una gran emoció en els seus fanàtics i en tota la ciutat vella; els protagonistes foren José Martínez, Fidel Sarraí i l'enxaneta Tonet Pedrola (garrofeta), cal dir que això emocionava molt el germà i la cunyada que hi acudien i seguien els castellers com si tinguessin trenta anys.

A Barcelona un cop acabades les festes de la Mercè començà el Cicle de Teatre Llatí al Romea que aquest any tenia com a plat fort *La répétition ou l'amour puni* i *La fira d'arrambi qui pugui* de Jean Anouilh, versió de Salvador Marsal i Jordi Ciurana que foren brodades per la companyia de París; *Situació bis* de Pedrolo, en els seus intents de fer teatre avançat; *Jeanne d'Arc* de Péguy, magnífica; *La Loca de Chaillot* de Jean Giradoux per la Companyia María Guerrero de Madrid, bé; *Teatro de Indias* per una companyia de Buenos Aires, bo, i el plat fort de l'ADB *L'òpera de tres rals* de Brecht, al Palau de la Música, que fou admirable, l'obra havia estat prohibida el mes de juny per Fraga Iribarne però finalment es pogué representar el dia dotze de novembre.

Fins a final d'any vaig poder veure *Romeu i Julieta* de Shakespeare traduïda per J.M. de Sagarra, representada pels joves actors Abadal-Carulla que no va tenir èxit; *Les golfes* de Feliu Aleu que l'actor Anglada brodà magníficament; *Don Juan* de Ferran Soldevila per Pau Garsaball, que per la poca qualitat d'aquest actor no tingué l'èxit que s'esperava; *El buevo* per Casen, bé; *Mar i Cel* de Guimerà per Mario Cabré i C. Colom al Palau, fluix; *Divinas palabras* de Valle Inclán amb Manuel Dicenta al Barcelona, bé.

Fins a final d'any no vaig veure gaires films però vaig anotar com a bons *Mundo de noche* sobre el món de l'espectacle i *El pretendiente*, francesa, protagonitzada per Pierre Étaix.

El dia vint-i-dos del mes de novembre és assassinat el president Kennedy, cosa que ens deixa a tots consternats perquè se segava una vida en la qual havíem posat moltes esperances; fou molt amic dels poetes, jo havia fet constar aquesta estimació en una de les meves obres de teatre.

L'Abat de Montserrat fa les seves famoses declaracions al diari francès *Le Monde* que trasbalsen tot el món i que al final el porten a l'exili.

El resum d'aquest any 1963 es distingeix per la millora de la malaltia del fetge que els metges de Tarragona no sabien tractar. El metge Riu amb medicaments no gaire costosos i amb un règim adequat féu que augmentés de pes, cal creure que aquells metges m'estaven prenent el pèl mentre jo havia perdut set quilos. Va empijorrar la malaltia del fetge la crisi

que vaig passar amb la venda de la vinya en la qual no poder fer el que jo volia em destrossava els nervis. L'acumulació de males intencions en la majoria de familiars i persones tractades en aquest afer va desmoralitzar-me tant que de vegades em venien ganes de tornar a Mèxic i deixar els maldecaps a qui els volgués.

Any 1964

Com que aquests comentaris els escric l'any 1969 m'adono, amb les notes que em serveixen per escriure'ls, de l'enorme quantitat de coses que vaig fer i vaig veure durant aquest any. A començaments d'any hi ha l'anada del Papa de Roma a Jerusalem cosa veritablement mai vista.

Centenari del teatre Romea 1864-1964. En Mario Cabré i Cumellas es cuidaren de posar en solfa aquest centenari que debutà el dia primer de febrer amb *Terra Baixa* d'Àngel Guimerà, amb Guitart de Manelic i l'Almendros de Marta, fou d'agrair que es comencés amb el més important dels autors dramàtics.

Seguí el centenari amb *Galatea* de Sagarra, que la feren la Cunillé i en Pau Garsaball ben ajustats en els seus papers, l'obra completament envellida.

L'onze de febrer *El Místic* de Rusiñol per Mario Cabré, la Fornés i Coral·lina Colom. En Cabré encaixa en aquesta obra i el públic l'aplaudeix molt, jo opino que no ha arribat a comprendre del tot el personatge.

Els films vistos abans d'anar a Sud-amèrica foren *Gran jugada de la Costa Brava* film francès, dirigit per Verneuil, passador; *Maduixes salvatges* d'Ingmar Bergman, molt bo; *Maria Rosa* del director Armand Moreno, amb la Núria Espert que no va convèncer i *Rocambole*, passador.

Viatge a Sud-amèrica. Com que vaig veure que havent cobrat la meitat dels meus diners per la venda de la vinya podia emprendre aquest viatge, perquè la totalitat dels diners els cobraria el mes de setembre, vaig posar mans a l'obra de preparar el viatge que organitzà sota la meua direcció l'Ultramar Express. Amb els *Boeing* de la Panamerican aniria fins a Lisboa i després amb els de l'Air France. Vaig fer un testament ben estrambòtic per cert. L'aventura era insegura i per això quan vaig acomiadar-me dels familiars i amics de Tarragona i Barcelona semblava com si m'acomiadés per sempre.

16 de febrer, diumenge. Surto cap a Lisboa. A penes vaig dormir preparant-ho tot a fi de no deixar-me res, principalment els medicaments. Únicament prenia una maleta mitjana i una bossa de mà tot nou, calia ser a la seu d'Iberia a les onze del matí i vaig fer just com sempre. Encara que tenia l'experiència dels viatges que havia fet a Mallorca amb avió, era una novetat fer-ho amb el *boeing 707* de propulsió a raig que són unes enormes bestiaesses. Tot seguit es va veure que no tindriem prou temps. Sortirem a quarts de dues del Prat i tot i que em vaig posar vora d'una finestra no vaig veure res perquè la península estava ennuvolada, ja a prop de baixar a Lisboa hi havia clarianes que em permeteren veure la ciutat de Lisboa amb el seu riuàs d'aigua roja.

L'aeroport era pobre i com que em vaig assabentar que no sortiríem fins al vespre tot i la plugeta que feia amb l'impermeable vaig agafar un bus a fi de fer una visita a la ciutat. Tenia a la memòria el *Portugal enfora* de Gaziol i naturalment estava abocat a veure les coses com ell les havia vist. Sense sol les coses encara són més tristes i l'efecte d'una gran tristesa és el que m'ha quedat a la memòria de la Lisboa antiga. No vaig sentir un fado ni

per casualitat i la gent la vaig veure mal vestida i trista, sempre parlant fluix, temorenc a que algú pogués escoltar-los. A l'aeroport on vaig menjar uns entrepans a la tarda hi vingueren molta gent del poble a veure els avions i molts soldats que seien a les cadires dels passatgers fent un bon contrast la seva pobra roba amb la bona dels viatgers. Vaig adonar-me que el que feien era fruir veient les cuixes de les dames viatgeres.

Ja de nit pujarem a l'avió francès que s'enlairà a un quart de dues del dia disset, que ens portaria a Pointe au Pitre de l'illa Martinica a les Antilles. L'avió que venia de París anava completament ple, fins al punt que les criatures de bolquers les penjaven al sostre. Hi havia molts antillans i un nen d'aquests va seure al meu costat i es passà la nit prenent-me la meva manta per doblar la seva. Tantes criatures de bolquers, algunes havien fet caca, feia que l'avió fes pudor, pudor que s'ajuntava a la que expel·lien els que vomitaven a les bosses de plàstic.

Per fi arribarem a Pointe au Pitre, un vertader Edèn, vam baixar perquè ens donaven un desdèjuni encara que era negra nit. Vaig anar al vàter a alleugerir-me de roba perquè tot jo bullia de calor. El refrigeri fou bo servit per unes magnífiques negresses que em portaren com a final un cafè superconcentrat meravellós.

A dalt de l'avió cap a Caracas només ens hi trobàvem unes quinze persones i un cop ben netejat s'hi respirava amb molt de gust. Aviat sortí el sol quan enfilarem l'aeroport que està vora mar al costat mateix del port de la Guaira, havíem fet el trajecte en cinc hores. Assegut al costat d'una finestra de l'esquerra vaig veure la gran edificació de xalets que hom ha fet vora el mar que li dona un aspecte molt bonic. Els edificis nous donen un magnífic aspecte a l'entrada de Caracas.

Cap a Bogotà. L'avió passa per damunt dels Andes amb els bellíssims cims nevats. L'avió de vegades fa doble soroll i diuen que és que troba corrents d'aire importants. En hora i mitja de vol ja som a Bogotà que es veu molt emboirada, té un aeroport magnífic. Em ve a la memòria el tràgic Bogotazo sorgit després del magnicidi de Jorge Eliécer Gaitán l'abril de 1948. Els edificis exhaleu un agradable olor de cafè que naturalment tastem sense trobar-lo gaire bo.

Cap a Lima. Ens apartem dels Andes i volem damunt la mar. Quan baixem a l'aeroport amb molt bona visibilitat es veu Lima a l'esquerra i el Callao a la dreta rodejats de muntanyes sorrenques. Allí vaig buscar en va l'amic Pere Mestres a qui havia escrit per dir-li el dia que arribaria, no hi era i donant tombs pels edificis em vaig adonar del bigarrat de la gent que hi transitava i de la gran animació que hi havia. El trajecte Bogotà-Lima l'avió el féu en dues hores i mitja de vol.

De camí cap a Santiago i volant altra vegada per damunt dels Andes ens trobem aviat sobre les muntanyasses de l'Aconcagua vertaderament majestuoses i apropant-nos a la capital passem per damunt de terres àrides arenoses. L'avió féu un vol damunt Santiago i la ciutat es veia bonica i assolellada i l'estació aèria era molt cèntrica.

De Lima a Santiago vam estar tres hores. Feia estona que pensava que podia passar el mateix que a Lima on l'amic Mestres no vingué, però només esser damunt de l'escala de baixada ja vaig veure l'amic Fort, inconfusible, amb altres persones que em saludaven. Entre les reixes ens donarem les mans i l'acompanyant era en Josep Valls de Torredembarra.

Ja passats els tràmits duaners ens abraçarem, jo amb els ulls plens de llàgrimes amb en Fort, la seva muller, en Valls i els petits Roser i Peret que estaven tan contents de l'arribada del tiet. Amb el Peugeot d'en Fort travessarem Santiago que es veia molt ple de moviment de gent i tot seguit anarem a la casa on vivia, el pis d'una casa de dues plantes rodejada de jardí en un barri distingit.

En Valls havia vingut de la llunyana Antofagasta i es quedà a sopar i dormir a la casa. Amb dues persones a preguntar jo quasi no podia contestar. El sopar molt bo que em donaren amb un magnífic vi em donà forces per aguantar l'estropada.

Em preguntaven pels de casa nostra i els de Mèxic, però vaig ser valent per recordar a tothom com volien els preguntaires. De les nou a les onze de la nit iniciarem el parlar de tot i tothom i això durà les tres setmanes que vaig esser a casa d'en Fort.

A l'habitació que em donaren per dormir hi havia aquelles fotos de quan el Quim guanyava els campionats de rem i quan em vaig posar a dormir ho vaig fer amb una sensació de plaer talment com en diades d'abans de la guerra civil.

Cada dia al matí quan en Fort anava al treball amb l'automòbil em deixava en un lloc determinat, perquè jo el veïés i al migdia ja havia d'esser en un altre lloc on ell em recollia per anar a dinar, a la tarda feia excursions pel meu compte o acompanyava la seva muller a fer alguna visita.

El primer dia em portà al Centre Català i m'ensenyà els carrers dedicats al president Companys i al general Jofre.

Una nit em portaren a veure un partit de l'equip local Colo-colo contra el brasiler Santos, amb el rei Pelé, guanyà el Colo-colo per tres a dos i fou un magnífic partit. Colo-colo és el nom de l'indígena que féu front a Valdivia, conqueridor del país.

En Fort una nit em portà a sopar al Centre Català al qual hi concorregueren Cristià Aiguader, Jordana, Valls, Pelai Sala i Roig, una altra nit fou la Junta del Centre Català presidida pel senyor Casares que m'oferí un sopar.

En Roig, un home molt de la barrila, ens va fer un dinar a casa seva que va consistir en un romesco fet per en Valls amb un peix semblant a l'anfós. En les quatre hores del matí que tenia per visitar la ciutat jo vaig anar als museus, les esglésies, les estacions (alguna de molt bonica) i als carrers principals a més de fer tertúlia al Centre Català.

Els costums dels xilens són molt diferents dels mexicans i es fa remarcar la que diuen *tomar el once* que no és altra cosa que fer beguda d'aiguarent. El primer diumenge anàrem a veure la seva famosa platja de Viña del Mar després de passejar pel port de Valparaiso, una ciutat rodejada de turons als quals es puja per curts funiculars. Viña del Mar també està rodejada de turons amb coníferes i està partida per un riuet i un estany. Menjàrem marisc i peix fet coure amb llimona.

Hom remarcà que el marisc de Xile és el millor i més barat del món de tal manera que quan es menja cloïsses (*almejas*) se'n menja una plàtera sencera. El que en diem barretets allí són grans com la mà i com dues mans els eriçons de mar, que tenen una carn groga molt deliciosa.

El dissabte i diumenge següents els anàrem a passar al poblet mariner anomenat el Quisco, al sud de Valparaiso, a la torre que el cunyat del Fort hi té vora mar. Hi passàrem un cap de setmana molt bonic amb totes les criatures de tres famílies. El trajecte des de Santiago a aquest lloc és d'uns 200 quilòmetres i el camí és molt bonic; travessant l'horta de la capital als pendent de les muntanyes hi han arrelat les ginestes portades d'aquí.

Fèrem visites a diferents cases Roser i Montse Bru, a la de la tarragonina Roseta Colomer el marit de la qual viu en el terreny d'una de les antenes de les ràdios de la ciutat i un dia anàrem a portar flors al cementiri a la mare del Quim i al pare de les Bru, el diputat al Parlament català Lluís Bru Jardí.

La muller d'en Quim un dia cuinà unes algues marines amb forma de mandonguilles que foren saboroses.

Santiago està rodejada de muntanyes i muntanyetes i en la que s'anomena Cerro de San Cristobal hi ha una plaça anomenada Euskadi.

Alguns dies vaig portar tortells per les postres comprats a la gran dolceria catalana *La Selecta*.

La ciutat no estava molt envaïda pels automòbils (*carros*), però a la gent li agrada passejar pels carrers de les botigues importants i a la tarda fer el te a l'anglesa.

Els vins anunciats amb grans cartells lluminosos porten noms catalans i es menja un pastís fet de blat de moro dit *choclo* que és molt bo.

Del treball en diuen *la pega*.

Vaig anar a veure el mercat Central, amb productes de gran coloració que són uns festa per als ulls.

En Quim em portà a veure un indret amb camps de tennis i camps petits de futbol anomenat la Masia que també té una construcció amb molt de terreny i tot ha estat adquirit pel Centre Català com a nou local de propietat.

Fou una veritable bogeria portar-me una nit a veure l'*Strip-tease* més important de la ciutat amb amaniment de passos de comèdia de molt regust local, les dones que es veieren més foren unes quinze i n'hi havia de bellíssimes.

Xile em va semblar un país amb una enorme riquesa minera que ben administrada li pot donar benestar.

La capital Santiago té la neu a cinquanta quilòmetres i està situada al peu dels Andes que li donen una aigua per veure de categoria superior.

El mes de febrer ja és la tardor allí i un dia aparegueren les muntanyes nevades que fou una delícia per a la vista.

Els vint-i-dos dies passats amb el Quim Fort foren meravellosos i cal dir que tots els seus millors amics m'atengueren i m'estimaren com de la seva família, la seva muller Margarita, amb els seus fills Roser i Peret estigueren sempre gentils.

Dia 11 de març, dimecres. Cap a Buenos Aires. L'avió torna a passar pel damunt de l'Aconcagua ara ja nevat i al deixar enrere la carena la pampa argentina es veu coberta d'espessos núvols que no em deixen veure res de res fins que l'avió es capbussa a l'aeroport d'Ezeiza, fet per Perón a cinquanta quilòmetres de la capital.

Són el cosí Vittorio Raffo i el seu fill Víctor els que m'han vingut a rebre. Lemoció no fou molt forta perquè feia pocs anys que ens havíem abraçat a Tarragona. El cas és que havien vingut a buscar-me amb el seu camió de repartiment perquè tenien l'auto espatllat i així vaig entrar a Buenos Aires d'una manera ben original, ells no havien pensat que on m'havien d'esperar era a la delegació d'Air France dins el centre de la ciutat.

Encara sort que tot seguit vaig adonar-me que vivien en un barri bonic i tenien una casa àmplia i nova, a la casa m'esperaven les cosines Leonor i Teresa amb les quals ens abraçarem germanívolament, també hi havia la Beva, filla de la Leonor i el nen Dani.

Ja estava en ple ambient argentí que em donava un plaer indescriptible i tot i els meus seixanta-tres anys anava d'emoció en emoció, com si tingués aquells trenta que era quan volia anar amb l'oncle a fer les amèriques.

La cosina Teresa tenia ganes de recordar moltes coses i saber-ne moltes més de les estades de l'oncle a Tarragona i de com els pares adquiriren la vinya. Jo vaig dir sempre la veritat i vaig quedar bé.

Al segon dia d'arribar em faltaren cames per anar al Casal de Catalunya on m'acompanyà el cosí Vittorio que també m'ajudà a fer el canvi de moneda. Resultà que el Casal era un edifici propi gran i espaiós que tenia una sala d'actes com el teatre Romea de Barcelona, anomenada sala Margarida Xirgu. Des d'allí vaig telefonar a en Palmada de Banyoles, l'amic d'en Fort, a qui vaig abraçar després de sopar.

Vaig dormir a l'habitació del cosí Vittorio que mentre jo vaig esser allí va dormir en la gran habitació de dos llits del matrimoni, on ja no dorm perquè la Leonor té el mal costum de veure la televisió allitada fins a mitja nit.

Els costums dels cosins eren molt originals i depenien de les activitats del seu fill Víctor que consistien en distribuir als clients, gallecs la majoria, ous, formatges, mantegues, salami... que anaven a comprar a les fàbriques o cooperatives. Aquest negoci feia que cosins i fill s'aireguessin a les sis del matí perquè aquest pogués sortir amb el camió a les set i començar el repartiment a les vuit.

Un dia vaig sortir amb en Víctor per veure la maniobra i fou una cosa molt alegre. Com que era època de bajoques (*chauchas*) i jo els havia dit que convenia menjar-ne me'n donaven per dinar i per sopar amb gran empipament del petit Dani.

Aquest Dani era molt entremaliat i tenia empipat el cosí que temia que li inquietés els canaris i era veritat.

La cosina Leonor, en el gran terrat assolellat que tenia la casa, conreava cactus, begònies i altres plantes amb molt de gust. La seva filla Beva, vídua de feia poc, treballava en una firma de telèfons, vivia davant mateix de la casa en uns baixos.

En Víctor dormia a la planta baixa en una gran habitació muntada en *garsionera* on portava les *pebetas* a cardar.

L'amic Palmada de Banyoles tenia una fàbrica de construcció de telers de gènere de punt que vaig anar a veure i una nit féu que se'm donés un sopar de benvinguda en el qual concorregueren els senyors Arnó, Rovira, Armengol, Bas i Girona que dirigeix el portaveu *Catalunya*, periòdic en altres èpoques tan magnífic. Amb les indicacions d'uns i altres jo anava recurrent Buenos Aires que té molts passejos adornats amb els arbres dits *Palo Borracho* de flors molt boniques.

Vaig anar a veure la casa de la cosina Teresa on per dinar em donaren escudella i carn d'olla perquè a Buenos Aires hi ha cansaladers catalans que fan botifarres. A prendre cafè vingueren la muller i el fill d'en Palmada i també la filla xinesa i el seu marit que amb l'automòbil em portaren a passejar riu amunt passant pels grans barris residencials plens de clubs esportius, fins que vàrem arribar al riu tigre, fou un passeig molt meravellós.

Com que havia escrit al Peret Borràs que viu a Berazategui, prop de Buenos Aires, un dia a la nit va venir a abraçar-me al Casal amb la seva muller Carmeta, encontre que ens féu plorar a tots amb molt de gust. L'endemà vaig anar a dinar a casa seva, que es troba a uns trenta quilòmetres de Buenos Aires, allí vaig abraçar els seus fills Mary i Carles i vaig veure el xalet que s'estaven construint al costat del d'un altre Tarragoní. El fill de Teresa, Josep Aranguren, la seva dona i filla em convidaren a dinar i aquell dia amb Teresa anàrem al cementiri de Flores

a portar unes flors a l'oncle, acte que fou molt emocionant per a mi, dedicat a aquell home que jo havia estimat tant i que ell corresponia estimant-me sempre fins que morí.

No vaig poder abraçar el cosí Josep perquè feia dos anys que s'havia mort lluny de Buenos Aires. La cosina Teresa al cementiri hi té una capella de propietat on després d'enterrar-hi el seu marit, que encara el té en una caixa visible sota l'altar, hi féu traslladar les restes dels seus pares. Un cementiri molt gran on es passeja amb automòbil.

L'amic Ripoll, president del Casal, que vaig conèixer a Montpeller i que també havia estat a Mèxic i que té un negoci de cordes de guitarra va voler que el diumenge de Pasqua anés a veure la Torre dels catalans, vora el riu, on dinàrem i menjàrem la mona amb moltes famílies i gran quantitat de criatures. El diumenge de Rams vaig estar a la Catedral de Buenos Aires a veure l'espectacle que no va ser tal perquè hi havia molt poca gent.

Els espiritistes fan molta propaganda de les seves associacions i tenen molts adeptes.

El diumenge que vaig dinar a casa en Vittorio vaig comprar un tortell a la pastisseria catalana La Rambla, vaig anar a passejar pel carrer Corrientes tan anomenat en els tangos, a veure vora el port els cafès d'espanyols (gallecs) que en temps de la nostra guerra civil es dividien entre franquistes i republicans i on en Vittorio un dia va treure l'oncle de les mans d'un franquista que pesava el doble que ell. Amb en Vittorio anàrem a donar el condol a un compatriota seu que se li havia mort la dona feia uns dies, però era tal el fervor per l'òpera que sentien ambdós que acabaren cantant romances recordant els temps de joventut.

Els dies feiners a les barriades escalonen els dies de fira, que principalment consisteix en venda de queviures. L'Avenida de Mayo, al final de la qual hi ha el Parlament, és molt majestuosa i té el teatre Colón en un costat on en aquells dies anunciaven *El Pessebre* de Pau Casals, en una data que jo ja no estaria a Buenos Aires.

En els carrers Florida i Lavalle el trànsit de vianants és tan intens que s'ha suprimit el trànsit rodat. En un dels seus cinemes hi vaig veure el film *Piel de banana*, molt bo i en el teatre Maipu que fa les millors revistes de la capital n'hi vaig veure una de magnífica que tenia la particularitat que els tangos els cantava un cantaire japonès que va brodar una *Comparsita* meravellosament.

Com que l'automòbil del cosí Vittorio seguia sense estar arranjat, un dia en Víctor em portà a passejar pel port amb el camió petit i així vaig poder veure la gran central elèctrica de la CHADE i la centena de quiosquets (*comederos*) on venen *carne asada* i *menudos asados*. Vàrem anar al barri del Riachuelo que és la claveguera de Buenos Aires on hi ha el camp del Boca Juniors i on havíem d'anar a veure un partit de futbol que va ser suspès per l'enorme pluja que va caure. Dinàrem en una de les seves pintoresques tabernes, tot bastant pudentet.

Dos diumenges els vaig passar al Casal Catalunya parlant amb els senyors Nadal Mallol i Escolà, dos nacionalistes ressentits amb el President Macià per no haver mantingut l'Estat Català. Els dissabtes vaig sentir la mitja hora de ràdio en català i cada dia llegia els diaris *La Prensa* i *La Razón* i alguns dies *Clarín*, els grans diaris de Buenos Aires.

Un dia vaig anar al Santuari de la Verge de Luján amb l'església molt monumental i amb molta riquesa arreu. És un viatge que es fa amb tren, està a uns cinquanta quilòmetres de Buenos Aires ja entrant en la pampa, hom hi veu gautxos que astoren el bestiar encara vestits a l'antiga.

Al sopar de comiat la Leonor es volgué lluir i va venir tota la família de la Teresa a més de coneguts seus de Montevideo que foren molt gentils amb mi. En Vittorio va cantar òpera i jo

vaig cantar “La Titona”, vàrem veure vins dels que elaboren els catalans a Xile com l’Horenci Carbó i dels que elaboren a Mendoza els catalans amb els italians i brindàrem amb xampany.

Buenos Aires estava molt mal pavimentada i la ciutat passava una crisi i pensava en les èpoques d’èsplendor que havia viscut. Si bé la ciutat està desmesuradament eixamplada, en conjunt és una ciutat bonica. No vaig estar mai feliç perquè sempre em venia el record de l’oncle amb les seves paraulasses, les seves contalles, els seus escalfaments polítics i el seu apassionament per les lluites socials.

1 d’abril de 1964, dimecres. Amb motiu del cop militar al Brasil que foragità el president Goulart l’anada a Montevideo va tenir unes peripècies empipadores per a mi, perquè a l’anar a l’Air France em varen dir que s’havia suspès vendre passatges per a aquella capital. Després d’hores d’indecisió l’esmentada companyia va endossar els viatgers a una companyia argentina que va utilitzar un petit bimotor que va sortir de l’aeroport de Morón, dins del mateix Buenos Aires. El bimotor no va prendre gaire alçada i això va permetre’m, posat al costat dret de l’avió, en un dia assolellat i clar veure la gran planúria de la pampa fins quasi al Mar del Plata.

En quaranta-cinc minuts ja fórem damunt de Montevideo al que també li donàrem el tomb permetent que jo el veiés d’un gran cop d’ull, molt ben situat al final del riu de la Plata, estaria més ben dit de la xocolata pel seu color fangós. L’aeroport es diu Carrasco i és lluny de la ciutat. Per anar al centre passàrem per una autopista vora el riu els costats del qual estaven plens de xalets i bones edificacions. Vaig anar a la pensió catalana de l’amic Pasqual on pensava trobar habitació i com no fou així telefonà a l’amic Masalles que va decidir que fóra millor que jo anés a l’hotel Florida i una vegada aposentat allí vaig anar a dinar a casa seva on la muller m’acollí amb molta afecció. Jo no havia vist el Masalles des del 1939 a Tuïr on esperava embarcar-se cap a Amèrica amb la seva formosa primera muller que, la pobra, morí a Montevideo, vàrem anar a prendre cafè a la Llar Catalana on vaig trobar el diputat Cunillera i altres coneguts.

Al vespre anàrem a veure en Conde a la seva botiga de queviures que també em rebé amb molta afecció. Es va decidir que cada dia aniria a dinar a casa d’en Masalles i a sopar a casa d’en Conde, això comportà hores i hores de xerrar cada dia perquè com a Santiago i a Buenos Aires hom volia saber endemés de casa nostra notícies de Mèxic.

Un dia en Cunillera em portà a dinar al restaurant Costa Brava a menjar arròs a la paella, a la tarda anàrem a la plaça on hi ha el monument al president Companys que consisteix en un roc d’1,5 metres d’alçada amb un baix relleu amb el seu bust. Una altra tarda em portà a veure Margarida Xirgu a la finca que té a Punta Ballena a 300 quilòmetres de Montevideo on la mar ja és salada. Margarida ens abraçà molt efusivament i féu que em servissin un cafè concentrat boníssim. Ella viu amb el seu marit l’actor Ortín i una serventa i aquella tarda hi havia un matrimoni de visita. Em dedicà una petita biografia seva i jo la vaig obsequiar amb fotografies de Molins de Rei i un dibuix de la casa on va néixer. Quan parlàrem de teatre vaig adonar-me que està al dia de tot el teatre bo que es fa al món i del bo i dolent castellà i català que es fa a casa nostra. Al parlar-li de com la Núria Espert fa la Maria Rosa va dir que n’estava assabentada i que ho trobava bé.

Quan ens acomiadàrem ens abraçàrem i deixà que la beséssim, eren petons retinguts de quan jo tenia onze anys que la vaig veure per primera vegada a Tarragona en *Juventut de príncep* de Wilhelm Meyer Forster traduïda al català per Carles Costa i Josep M. Jordà. Podia

morir feliç aquella actriu tan adorada havia estat en els meus braços i no era cap somni. A l'acomiar-nos em va semblar que ja no la veuria mai més però el 1969 que escric aquest comentari ja ha fet vuitanta anys i encara és viva i que ho sigui per molts anys. A la cruïlla de les dues carreteres on havíem d'esperar l'autobús ens vàrem trobar un andalús, un d'aquells *Negus* de la guerra civil. No hi havia companyia al teatre Solís escenari de tantes interpretacions meravelloses de la Margarida.

Vaig tenir molta alegria d'abraçar en Joan Icart, el fill gran del Sebastià Icart (cañón), que a Montevideo amb un cunyat seu viu a gust podent mantenir la seva ideologia sense por. Viuen en una casa de propietat on el jardí l'han convertit en hort i el dia que vaig sopar amb ells menjàrem tomàquets dels que cultivaven. Per consell seu vaig anar a veure el film tan discutit d'Ingmar Bergman *El silenci* que em va fer molta impressió, es tracta de fer comprendre a les dones homosexuals que la resistència, quan es casen, d'entregar el sexe al marit pot acabar en que aquest usi l'altre forat cosa que es veu en el film d'una manera brutal.

Amb el cunyat, Isern i la família Icart una nit donàrem un tomb per les platges centríques vorejades de passejos molt ben il·luminats. En aquestes platges al matí hom tira l'art per pescar com a casa nostra i després de plegar d'escoles, de tallers i de fàbriques una enorme quantitat de jugadors de futbol hi juguen ja que són dures amb una sorra que sembla cendra. En l'excursió d'anada a Punta Ballena vaig adonar-me que el país està a penes conreat i és tot ell molt pla. En un lloc predominant dels alts de la ciutat es domina la ciutat amb el port al fons, la vista és molt agradable.

Toca l'hora d'acomiar-me de la muller, el fill i la filla d'Icart, ja casats amb fills, essent cosa emocionant. Igualment passa amb el matrimoni Masalles que tan gentilment s'havien portat.

Dia 8 d'abril, dimecres. Cap a Sao Paulo. Vuit dies vaig passar a Montevideo i al marxar tant en Conde com en Masalles m'aconsellaren que no hi anés per la situació política de dictadura en què havia caigut el país. Aquest dia el president Goulart descendia a l'aeroport militar mentre jo agafava l'avió que em portaria a Sao Paulo. El Boeing 707 de l'Air France volava no molt alt i em deixava veure les terres del nord de l'Uruguai i les del sud del Brasil on es veien grans llacunes. Després de Porto Alegre veiérem Curitiba, capital de l'estat de Paranà, per al cap de dues hores de vol estar davant de Sao Paulo, que veiérem de molt lluny perquè l'aeroport és a més de cent quilòmetres de la ciutat. Anant cap a l'est hom s'adona que han fet el camp al mig d'una selva tropical molt espessa. Fins que no arribàrem al llindar de la ciutat no vam veure gens de terra cultivada, vermella i argilosa, que ja demostra la pobresa dels conreus.

La gent està desnudrida i mal vestida. L'oficina de l'Air France està situada en un lloc molt centric i això impedeix que essent al vespre com som pugui trobar un taxi lliure. Milers de persones esperen els autobusos que passen i és després de més d'una hora d'espera que puc agafar un autobús per anar al Casal català, on un matrimoni de Rubí que fan de conserges m'acullen i m'organitzen l'hostalatge en una casa de catalans. En el sopar migrat que em donen ja endevino que patiré. Després de sopar, un jove que dorm a la mateixa casa que jo m'hi acompanya. Veig que hi ha xinxes i m'expliquen que per causa dels sostres de fusta tot Sao Paulo n'està ple.

Una mica pel meu compte i de vegades acompanyat pel tarragoní Ollé i pel barceloní Castells vaig veient la ciutat que té cinc milions d'habitants i com que no hi ha metro es

debat en una circulació que és un veritable caos. Hi ha magnífics gratacels i hom diu que són italians i jueus els que mouen la indústria i el comerç d'exportació i d'importació que té el port de Santos.

Al barri on hi ha el Casal català s'hi veuen molts xinesos i japonesos i en un cinema d'aquests hi veig un film molt bo fet al Japó. El barri també té un enorme Centre teosòfic i tot fa creure que s'hi practica molt l'espiritisme. Una visita a la Catedral i al seu barri em fa adonar que es venera Sant Jordi; venen imatges seves ben ridícules.

En Castells m'acompanya a la llibreria del senyor Mestre Jou qui a més de llibres també ven vi imitació del d'Alella. En Castells organitza un soparet on ens trobem amb el comerciant Fontcoberta i el pintor Rubió, per anomenar el seu independentisme en diuen "integralisme". Tot sona a buit dins d'una ciutat tan diferent de la nostra, jo els convido a tornar a casa o a anar a Mèxic on el que volen fer tindria més realitat.

Per un jove metal·lúrgic, que hom anomena el noi de Sant Boi, mig tocat de l'ala, m'assabento que hi ha molts socis del Casal que són franquistes que la seva guillada de casa nostra està justificada per malifetes de tota mena. Ell mateix és un dels tals que viu una vida eròtica per rebentar els fils de les noies que concorren als balls miserables que es fan al barri. Els nadius, producte de la barreja de negretes amb portuguesos, ha donat uns tipus dòcils així s'explica que utilitzin els individus i individus del país de pell blanca com a *bujarrones* per als homosexuals.

Els europeus són els que ho mouen tot com arreu d'Amèrica Llatina. La vida dels nadius és molt miserable i el seu aliment es basa en la *fajolada* que consisteix en bullir arròs i fesols, quan es pot hi posen un ou cuit o una mica de porc. Les bananes són molt barates. Als restaurants del centre de la ciutat, servits solament per dones, donen molt poc menjar i resulta molt car. Al donar voltes per les barriades de la ciutat vaig veure l'estació de tren que va a Santos, que en realitat són dues estacions l'una per a pobres que se'ls veu esgarrifosament miserables i l'altra per a rics. Les tabernes són locals sinistres i els tramvies són els més vells del món.

14 d'abril, dimarts. Rio de Janeiro. Més de dues hores tarda l'autobús que et porta de Sao Paulo a l'aeroport. Encara sort que abans de pujar a l'avió ens varen donar un bon dinar. Amb quaranta minuts som damunt de Rio de Janeiro i com que férem un tomb pel damunt de la ciutat abans d'aterrar vaig adonar-me de la seva bellesa tantes vegades contada. Mentre l'avió es preparava per fer el salt de l'Atlàntic cap a Madrid vaig poder deambular per la zona on amb una atmosfera molt clara es veien les grans platges i els gratacels més sobresortints. A la duana feren un rigorós escorcoll que em semblà ridícul. Abans de pujar a l'avió ens oferiren un bon got de suc de raïm negre de gran qualitat.

Cap a Madrid. Una magnífica posta de sol es produïa quan l'avió deixava Rio de Janeiro i passava prop de la gran estàtua de Jesucrist Redemptor dalt del Pa de Sucre mil vegades vist en revistes. Vora deu hores de vol dalt de l'avió i de nit es fan pesades, aquest és l'interès que tenen les companyies d'avions de reduir el vol a tres o quatre hores. S'ha de tenir molta son per dormir i per tant sense aclucar l'ull encara es fa més pesat el trajecte. El soroll dels reactors és terrible i més encara quan passa per damunt d'alguna tempesta que sembla que l'avió trepitgi mal camí.

15 d'abril, dimecres. Arribem a Madrid. Amb nou hores i quaranta-cinc minuts l'avió ha fer el trajecte i quan ha clarejat el dia ens adonem que estava núvol i no es veia res, plou i l'aeroport fred i encarcerat amb una monumentalitat sense gràcia fa empipadors els onze

graus que patim. Els duaners semblaven els de Rio de Janeiro, tot desagradable i com a torna les veus cascades dels servidors dels altaveus. L'autopista que porta a Madrid és molt espaiosa i tot seguit es veié que la ciutat feia goig.

De l'any 1935 que hi havia estat amb la mare i el 1937 que hi vaig anar amb el camió del peix que Tarragona oferia cada dia durant la guerra, per tant feia vint-i-set anys que no hi havia estat. Un madrileny no va voler donar-me la drecera per anar al carrer de la Montera on havia de trobar la dispesa per dormir, a la dispesa no hi havia lloc i en vaig trobar una altra al mateix carrer. Allí hi havia un gironí dibuixant que m'aconsellà per fer les excursions, tenia pruija per veure la Catedral de l'Almudena que sense acabar em va decebre, amb autobusos de circumval·lació vaig anar veient els barris de Madrid, alguns ben atractius, vaig veure la casa dels sindicats feta de maons vermells, molt lletja, on el gendre del meu germà deu de passar el temps quan va a Madrid.

Com m'havia recomanat Margarida Xirgu vaig anar a veure l'obra que feia Amelia de la Torre *La casa de los 7 balcones* i en un entreacte, armat amb una capsa de bombons, vaig anar a saludar aquesta artista al seu camerino, que estigué tan contenta del meu encàrrec.

Vaig anar a veure el Centro catalán un local vell i brut on m'enviaren al Retiro a veure la font de la sardana que estaven construint i el monument a Jacint Verdaguer dedicat *por el pueblo de Madrid*, molt emocionant.

Donant voltes per Madrid vaig estar a la Ciudad Universitaria, al nou mercat de la Cebada, els nous Ministerios molt lletjos, el barri del Pacifico que ara sí que era pacífic donada la por que denotava la gent.

A la nit el gran moviment de passejants i compradors es concentra en el triangle Alcalá, Arenal i Gran Vía, que llueix un enllumenat magnífic. Encara vaig haver de veure com les escombraries són recollides per particulars semblants als que el 1912 vàrem veure a Madrid quan hi vaig estar per primera vegada. Els menjars que em donaven a la dispesa em feren diarrea i com que havia d'anar als excusats dels cafès vaig quedar ben assabentat de la literatura que hi havia escrita, tota molt contestatària.

18 d'abril, dissabte. Arribada a Barcelona amb un avió Douglas de dos motors que féu el trajecte amb una hora i vint-i-cinc minuts, volàrem sobre núvols grisos fins arribar a Móra d'Ebre que vaig veure perfectament i després amb clapes, Altafulla i Torredembarra. Les comarques barcelonines estaven assolellades i quan vaig mirar el termòmetre a Barcelona marcava divuit graus que eren reconfortants després dels dies a Madrid amb els onze graus.

El maig de 1964 a Tarragona. Vaig haver de passar quasi tot el mes en les negociacions del cobrament de la venda de la vinya perquè havia sorgit la dificultat que mort el nebot Joanet eren solament dos nebots que quedaven per repartir la tercera part de la quantitat global i encara el nebot Roger no tenia l'edat adient per cobrar la legítima, per la qual cosa calia que la seva germana fos tutora. Un veritable embolic que els compradors, els germans Pardo fills d'un antic delegat d'hisenda a Tarragona, pogueren resoldre gràcies a les amistats que tenien en els estaments oficials.

Efemèrides. Fa 25 anys de l'acabament de la guerra. Se'm desvetllen unes ganes boges d'anar a donar un tomb per tot el teatre d'operacions de la guerra en què jo vaig esser actor i així agafo un dia el tren fins a la Puebla de Híjar i allí amb el de Val de Zafán, que quan jo vaig esser a Alcanyís el 1936-37 no existia, m'estic un parell de dies en aquesta vila que trobo

molt millorada i on ja no existeix l'hotel Morera que és on em vaig hostatjar mentre vaig fer de periodista al front. Vaig hostatjar-me ara a l'hotel Aragón bé; una nit s'hi féu una vetllada aragonesista amb alguns alcanyissencs residents a Barcelona. Amb un autobús vaig anar fins a Lécera i pel camí anava recordant els llocs que havia passat tantes vegades en el cotxe dels aviadors Polac i Vilanova morts al front d'Astúries.

Lécera estava igual que la vaig trobar el dia 26 de juliol de 1936, l'hostal on feren l'arròs aquell dia, condimentat pel dentista Folch era la mateixa cosa bruta i miserable. Vaig trobar un altre lloc on em donaren dinar.

A la tarda amb un taxi que existia, misteriós, en aquell poble tan pobre vaig fer-me portar a Lagata i Letux els dos poblets on es concentraven per descansar els amics que formaven la centúria de Tarragona i que tenien les trinxeres davant de Belchite.

En aquests poblets a penes hi havia habitants perquè s'havien traslladat a Belchite, en marxa cap aquesta vila vaig veure el Monte Lobo on jo havia pujat algunes vegades després de prendre'l als franquistes. Belchite havia abandonat la vila vella i vivia en una de nova perquè aquella quedà completament destruïda en les batzegades de la guerra, llavors no hi vaig poder anar quan fou conquerida pels nostres i ara tinc la sort de fer-ho.

Compro unes postals dolentes, les úniques que hi ha i esperant l'autobús per anar a Saragossa veig una disputa entre dos xicots camperols que es pegaven terriblement. No vaig poder aclarir perquè es pegaven i ningú s'acostà als dos lluitadors per separar-los, al final vençuts pel dolor dels cops se separaren proferint terribles juraments, qui sap si encara era cosa de la guerra. Marxant d'aquell pla de Belchite on romanen bonics conreus de vinya vaig cap a Saragossa, el camí és tot desert i desolació.

El mes de juny vaig a Manresa a recórrer el front, que des del dia de la caiguda d'aquella població començarem a recórrer amb els amics Marrassé, González, Mosquera i d'altres enquadrats en una companyia d'homes que ens havíem incorporat a l'exèrcit el dia 18 de gener de 1939, a Barcelona i anàvem cercant la unitat de formació militar. Amb un autobús que passà per Moià anàrem a Vic i vaig anar recordant aquella carretera que havíem trepitjat a peu fins a Vic, on abans de marxar cap a Torelló encara vaig acomiadar-me de Joan García, que estava allí perquè la Tabacalera de Tarragona funcionava allí.

Vaig baixar a Sant Quirze de Besora perquè des d'allí ens encaminàrem a Borrassà, d'on haguérem de retornar pitant perquè ens canonejaven. A Sant Quirze un matí ens acomiadàrem de González i Mosquera que ingressaren a l'hospital i Marrassé i jo continuàrem sempre a peu cap a Ripoll per una dreuera

Quins dies més terribles foren aquells perquè sense menjar ranxo havíem de caminar i caminar. A Ripoll no ens deturàrem i seguírem cap a Camprodon on poguérem descansar una mica i a la nit en Marrassé i jo anàrem a demanar un plat de farinetes en una masia on dormirem a la palla. Arribàrem a Molló, no vàrem poder anar més amunt perquè plovia, calia anar al poblet d'Espinavell i d'allí veure un congost on es forma el coll Pregon per on descendírem a Sant Salvador de Conflent.

13 de juny de 1964, dissabte. Quasi a meitat de l'any, al celebrar-se el segon aplec de la sardana a la Bisbal es commemorà el 75 aniversari de la fundació de la cobla La Principal de la Bisbal. Assisteixo al sopar, és molt emocionant escoltar dels vells la història de l'estimada cobla tan vinculada a la nostra família i a Tarragona.

A 12 de juliol vaig a l'aplec d'Olot i prometo no anar-hi més perquè no hi ha manera de poder seure.

19 de juliol, diumenge. Vaig a Banyoles a veure una regata d'*out rangers* a vuit en què també varen haver-hi contendents d'Oxford i Cambridge, les famoses tripulacions britàniques que guanyaren. Fou una cosa meravellosa poder veure la festa.

A finals de juliol, havia vist del Centenari del teatre Romea les darreres obres que es feren perquè en els mesos que vaig esser fora en representaren la major part. *Mar i Cel* feta per M. Cabré i la Colom estigué molt justa, *La dama enamorada* per la Teresa Cunillé, Ricard Palmerola i Adrià Gual III estigué bé, *El Ferrer de Tall* de Pitarra per la Nicolau, Martori i Pau Garsaball, *L'endemà de bodes* per flora Soler, Martori i Anglada estigué bé, *La Dida* per Assumpció Casals, Carratalà i Capri fou magnífica.

Agost a Tarragona. A més de la pobra Festa Major haguérem d'anar donant els darrers tocs a la pesada feina del cobrament del darrer termini de la venda de la vinya.

28 d'agost, divendres. Segarra fa el comiat del futbol i jo assisteixo a l'estadi del Barça, a l'emocionant partit que féu plorar a la majoria.

A setembre, prop de Santa Tecla, cobrem el darrer termini de la venda de la vinya, cosa que em treu un gran pes de sobre perquè sabent que el germà Josep anava malament del cor sempre era de témer alguna complicació. La neboda Maria estigué contenta i vaig obsessionar els seus dos cosins i tia amb una quantitat que cobria el dinar que els havia promès si tot anava bé.

El dia de la Mercè les colles de castellers Vella i Nova volien arribar des de les escales de la Catedral a l'Ajuntament, principalment la Vella per igualar la gesta feta per la Nova l'any anterior. Aquest desafiament augmentà els espectadors i era enorme la gentada que hi havia, les coses varen sortir rodones perquè les dues colles arribaren a l'Ajuntament i en un rampell de fer gala de potència pujaren les escales fins al rebedor del pis principal, cosa realitzada per primera vegada. Els herois per la colla Vella foren Antoni Solé, Manuel Sampietro i el seu germanet de dos anys. La colla Nova presentà el mateix equip que havia guanyat l'any 1963 format per Josep Martínez, Fidel Sarralí i l'enxaneta Tonet Pedrola (garrofeta) de tres anys d'edat.

El 15 de setembre, dimarts, vaig sortir de Barcelona en viatge organitzat cap a Euskadi i Aragó. Amb bon temps ens encaminàrem per Lleida cap a Barbastre on dinàrem. Mentre arribàvem a Osca, on passejàrem, vaig recordar aquella nit de màxim fred quan hi vaig anar pel primer aniversari de l'afusellament de Galán i García Hernández. Ja prop de Jaca va desaparèixer la pobresa del terreny i aparegueren els boscos, allí sopàrem i dormírem.

Molts de nosaltres érem soldats catalans que ens explicàvem les penes de la *mili*. Al matí abans de marxar vaig recórrer la ciutadella. Camí del castell de Javier la terra és molt àrida però el castell és bonic i ben cuidat. Ens encaminem cap a Burguete i cal remarcar que el guia, senyor Sabata, és un home molt bregat en aquest afer i de molta cultura, el dinar a Burguete no té altre objecte que el de poder visitar a la tarda el monestir benedictí de Roncesvalles.

Els espessos boscos estan emboirats i en el monestir ens mostren una joia d'un rei navarrès que és el fonament de les cadenes de l'escut d'Espanya. Al vespre arribem a Iruña per sopar i dormir en un dels hotels principals, abans i després de sopar dono una volta per la ciutat que es remarca pel colossalisme dels edificis públics. Tothom es queixa de la manca d'aigua que fa que ens deixin un gerro per tots els quefers de l'habitació.

La ciutat dels carlins i les ferminades es pot dir que és bonica. El dia 17 sortim cap a Donostia passant per Tolosa que és una població on es parla solament en basc. Els llocs que travessem són conques de rius molt estretes i amb molt pendent cosa que fa que es porti un calçat especial per a protegir-se.

Donostia se'ns presenta molt riallera i com que fa bon temps amb sol es veu molt bonica tot i que també practica el colossalisme en els edificis oficials. Pugem a la muntanyeta de l'Igüeldo des d'on es domina la ciutat i les rodalies i tot es veu molt bonic rodejat de verdor. Dinem en un bon restaurant i després tot passejant veiem una processó de nens i nois amb flautes (txistu) i timbals. Hom ens fa veure la recança que és la ria per a aquestes poblacions atlàntiques quan baixa la marea, una recança i molt mala olor.

Anem a Irún on soparem i dormirem i fem una excursió a Hondarribia que és una platja passadora des d'on veiem Hendaia i Béhobie en el País Basc Francès (*Iparralde*). Jo abans de sopar vaig a veure la duana on passa, potser augmentat, el que passa a Portbou, però aquí la gent són castellans i gallegoportuguesos. Ens hostatgem en un gran hotel però encara estan pitjor d'aigua que a Iruña. Després de sopar fem una excursió a Donostia per veure la il·luminació de la platja de la Concha, obra d'en Bohigas, molt impressionant, després visitem famoses tabernes on se serveix el *txacolí* i es menja molt de perrill serrà, tot molt bonic i d'efecte rústec i envinatat.

Dia 18 de setembre, divendres. Anem cap a Bilbao i pel camí visitem el monestir de Loyola, també els jesuïtes practiquen el colossalisme. El lloc és però bonic i ben muntat de cara als visitants. No es veu Bilbao fins que es transita pels carrers, per anar-hi hem passat per vora mar, el guia s'ha volgut deturar a Zarauz que estava ja abandonat d'estiuajants.

A Bilbao ens hostatgem en un hotel molt cèntric i folklòric on el problema de l'aigua és tan greu que un viatjant català té una discussió molt violenta amb l'amo per aquest motiu. A la tarda fem una excursió cap a la platja de Neguri a Getxo encara concorreguda i tornem per la ria travessant el famós pont "*colgante y elegante*" visitant Portugaleta.

Definitivament la ciutat fa un pobre aspecte a causa de la pols de ferro que ho rovella tot. Jo faig un volt pel meu compte per la part comercial i després de sopar vaig amb el trenet a Santurci per conèixer el poble d'una dispesera que vaig tenir a Mèxic. Fa gràcia l'apetit que hom té de sardines i la manera de menjar-se-les. Quan retorno a l'hotel són les onze de la nit hora en què tanquen les tabernes i hora que es treuen a empentes els borratxos.

Els menjars típics no m'han agradat gaire i menys el bacallà i això que l'hotel Arana on som té molta fama de fer-lo bo.

Dia 19, dissabte. Cap a Gasteiz on esmorzem i ens encaminem cap a Logroño. Al deixar el famós Euskadi hom s'admira que amb unes conques tan estretes i curtes i amb unes ries tan pobres hi visqui aquest admirable poble rodejat de prosperitat.

Ens acostem a l'Ebre que veiem de lluny i el travessam a Haro, ja rodejats de vinyes que donen molta feina a qui les ha d'anar anomenant pel nom que coneixem en les etiquetes dels vins de la Rioja.

Dinem a Logroño, ciutat que estava en plenes festes del vi i que ens feren pagar molt car al restaurant. Aquesta ciutat fa un eixample amb molt de gust. Cap a Tudela les carreteres són terribles. Ens aturem a donar un tomb per aquesta ciutat ja completament baturra.

A l'anar a orinar veig que per distingir la seva porta algú hi ha posat un número 100 molt gran, baturrades anticatalanes.

Travessant Navarra tot es veu ple d'escrits de *viva el rey Javier*.

Prop de Saragossa veiem les cases de les forces nord-americanes destacades en aquesta ciutat, ens estranyem de la separació de negres i blancs. Hom conta les batusses que hi ha hagut entre manyos i americans.

És la tercera vegada que visito Saragossa i em sembla que hi fa més calor que mai, el guia diu que és incomprendible que algú visqui en un lloc on el fred i la calor són terribles.

El règim franquista ha fet que la ciutat llueixi magnífiques avingudes i bones il·luminacions, també s'han fet construir els dos campanars que mancaven al Pilar i ara construeix un pont monumental.

Vaig a donar un cop d'ull a comerços oberts, n'hi ha molts amb cognoms catalans i a la nit vaig al famós carrer del Tubo on estan concentrats tabernes i restaurants d'anomenada. Dormir amb trenta-cinc graus de temperatura és un suplici que acabem aviat sortint ben d'hora cap a Barcelona via Lleida.

Dia 27 de setembre, diumenge. Cap a Perpinyà, Prats de Molló, Tuïr, París, Avinyó, Nimes i Agde. Aprofitant els Jocs Florals de Perpinyà vaig quedar-me a veure què passava i així vaig saludar els amics Guasch, Sauret de París, García Castellet, Peypoc i en Josep Maria Prats i Biarnès de Tarragona.

Amb el temps que amenaça pluja, asseguts al pati d'honor del castell dels reis de Mallorca on es van desenvolupant lentament els actes, amb oradors vells que es fan pensats, encara sort que el perpinyanès Pere Cerdà abranda l'acte amb un parlament molt patriòtic. Ja plou quan s'acaba l'acte amb els Segadors. Per acabar-ho d'adobar he d'anar al sopar dels Jocs que val tres mil francs vells on he d'aguantar els eterns raonaments d'en Guinart, de Batista i Roca i d'un capellà de Tolosa que diu que el català prové de l'occità.

Dia 28, dilluns. Dino al xalet on viu en Secall i a la tarda vaig a veure les cosines de Tuïr que trobo fent la verema al mig de les vinyes, on m'ha portat amb l'automòbil el fill de la Rolanda, sopo i dormo a casa l'Àngela en el llit que hi morí l'oncle Miquel estimat i al matí del dia 29 de setembre el noi de la Rolanda em porta a Prats de Molló en excursió per recordar que fa 25 anys hi vaig passar sis dies, fins que l'oncle traient-me'n em salvà d'una mort segura. El dia era plujós i férem el mateix trajecte que llavors rodejant el Canigó que ja havia rebut la primera nevada, així s'acomplia la commemoració dels 25 anys d'haver acabat la guerra.

A Perpinyà vaig al nou cementiri del Vernet a veure la tomba de Serra i Moret per donar-ne una impressió a Pere Foix i encara veig una pel·lícula calenta dita *La Ragatza*, molt bona.

El dia 30 surto cap a París per Tolosa, a Carcassona, amb empentes, obtinc couchette i així puc arribar a París més descansat. Quan es va fer de dia el matí aparegué plujós i encara a desenes de quilòmetres de París vaig observar que les edificacions es veien molt juntes.

Quan el tren parà a Austerlitz, tot sortint m'adono que el tren porta no menys de vint-i-cinc o trenta vagons. Vaig esperar mitja hora que vingués en Calderón, al no aparèixer llavors vaig anar a casa seva amb bus, ja hi ha la dita preguntant es va a Roma. Calderón no se sabia avenir de com ho havia fet i després de saludar la seva muller vam anar amb el Peugeot a la seva casa de Sartrouville on dinàrem i després recorreguérem diferents llocs de París i *environs*.

No vàrem poder trobar la casa de l'Aixendri. Un diumenge vingueren a la casa els matrimonis Badia i Ortuño i amb mi, Calderón i el seu filllet férem un dinar de bajoques i mongetes i conill amb allioli tot regat amb *beaujolais*. Vaig cansar-me de contestar les preguntes dels cinc tarragonins i suposo que no els vaig defraudar perquè la meva memòria és bona.

Per anar al Saló de l'Automòbil en Calderón em guià fins a l'estació de metro República-Versalles, que és la línia que va amb pneumàtics els quals fan que no faci soroll. Per fi veia aquell saló tantes vegades somniat que cal que vegi qualsevol viatger abans de morir.

Una tarda vaig anar al *boulevard* Saint Michel a veure què feien els estudiants i els vaig veure besant-se més que mai amb una mena de furor petonístic.

Un matí vaig estar a Montmartre que ja fora de *season* i amb plugeta es veia molt desert, això no impedia que les famoses venedores estiguessin tan gracioses com sempre. Calderón passejant-me amb el Peugeot em féu veure la nova cara que prenia París gràcies a rentar les façanes dels grans edificis públics i dels monuments.

Ja érem a primers d'octubre quan em portà a l'estació de Lion per fer el viatge de tornada. A migdia aparegué el sol i tot el trajecte fins a Avinyó gaudírem d'un temps admirable que feia destacar la bellesa d'aquelles terres de la Borgonya per les que passàvem tan plenes de ceps, de canals, de poblets i de ciutats riques i boniques.

Ja es feia fosc quan passàvem per Lion amb els seus dos riuassos i ja era de nit quan arribàrem a Avignon.

La ciutat es veia molt ben il·luminada i feia una temperatura molt agradable, vaig dormir en un hotel molt a l'antiga i el matí el vaig dedicar a veure el palau dels Papes i a donar tombs per la població, cal destacar la visita damunt del Roine des d'uns jardins magnífics.

Sopo a Nimes i abans d'anar a dormir passejo pels seus *boulevards* tan ben il·luminats amb magnífiques botigues de tota mena que li donen un gran to. Al matí faig una excursió al pont romà sobre el Gard, impressionant per la seva grandiositat i bona construcció. Nimes és la ciutat que té millors edificis romans i més ben conservats i dóna gust de pensar la formosor que devia tenir en aquella època. Vaig a dinar a Adge on no trobo el germà d'en Salvat però vaig a l'Ajuntament a veure l'escultura d'en Tarrac, molt bona. A la tarda, dirigit per un cor-religionari que dinava al mateix restaurant, vaig a veure els terrenys on havien estat els camps de concentració dits dels catalans i per les vores del riu Herault a l'original platja, en els dos costats del riu, on encara hi ha molta animació. Tot d'una el temps canvia radicalment i dono per acabada l'excursió sense anar a Beziers.

Mor el germà Josep l'u de novembre. Ja sabíem que havia caigut un parell de vegades però no esperàvem que se n'anés tan aviat. Fou després de veure un Barça-Espanyol per la televisió que no es trobà bé i al llit a les onze de la nit se li parà el cor que tant havia prodigat estimant tantes nenes. Tarragona no li féu l'enterrament que mereixia qui desinteressadament en l'esport, les sardanes i el teatre s'havia donat a ella. Jo vaig escriure un comiat que em valgué felicitacions de tothom per l'inspirat que em resultà.

Fou un any de molt de teatre. Tot i que no vaig veure el Cicle de Teatre Llatí al Romea per trobar-me viatjant en canvi, com es llegirà, vaig veure *El seductor* de Capri, *Quan no sigui amb tu* per Garsaball, *Clar de lluna* a Montjuïc. El IV centenari de Shakespeare fou celebrat per l'Agrupació Adrià Gual amb *El mercader de Venècia*, molt ben muntat i interpretat, *El rey se muere* i *La cantant calva* de Ionesco, *Ball robat* de Joan Oliver, *Les arrels* de Josep Morató

i Grau, *Els justos* d'Albert Camus, *Em caso amb l'altre*, *La bona gent* de Santiago Rusiñol, *Extraordinaria vida de Dol i jo* de Rafael Bertran Montserrat, *La teta gallinaire* de Francesc Camprodon, *L'Hostal de l'Amor* de Ferran Soldevila, i altres com aquestes obres en Garseball les feu en aquesta temporada al teatre de l'Orfeó Gracienc. En Capri aquell any treballà molt i ens donà *Bon Nadal Mister Groge*, molt bona; *El senyor Perramon*, *Tres angelets a la cuina*, que fou una vertadera creació. Els de l'Institut d'Estudis Catalans feren *Èdip Rei* de Sòfocles i *L'home que no arribà a temps* de Joan Cumellas, no gaire ben representada i per final d'aquell magnífic teatre vist aquell any, al teatre Grec la companyia Piraikan d'Atenes i representà *Medea* d'Eurípides i *Elektra* de Sòfocles que foren dues meravelles d'interpretació.

A finals d'any fou elegit nou president dels USA en Johnson.

Aquest any 1964 s'escaigué de fer 25 anys de la recreació per als refugiats de la nova massa coral de l'Orfeó Català de Mèxic que tants records agradables té per a mi.

Fou un Nadal trist i un final d'any igual perquè la mort del germà Josep m'entristí molt.

En quest any 1964 tan ple de notícies mancava comentar la mort per un càncer d'en Joan Macià Lamarca a qui havia conegut a Mèxic i de qui havíem rigut totes les situacions còmiques allí tingudes, després a Barcelona el vaig retrobar a la tertúlia del Tèrminus on la seva conversa era molt apreciada per tots, com també ho era la del gran Santamaria. Al desaparèixer en Joan Macià vaig augmentar la meua quota a 500 pessetes que era el que pagava ell. Un quinze d'abril efectuàrem el seu enterrament en un dia rúfol i plujós. al carrer Tuset per acompanyar-lo no érem gaires.

Any 1965

Començat l'any 1965 inicio els preparatius per anar a Mèxic, a mesura que els vaig fent m'adono que caldria aprofitar el viatge per tornar per l'Àsia. Tinc la desgràcia de recaure per tercera vegada a l'agència d'Ultramar Express que com es veurà més endavant fou una fatalitat. De bones a primeres he d'acomiar-me de la idea d'anar a Mérida perquè en aquell aeroport no puc fer el dipòsit de 50.000 pessetes exigit com a penyora per entrar a Mèxic.

24 de gener, diumenge. Mor en Winston Churchill. No podré dedicar moltes ratlles al traspass d'aquest gran home a qui dedicàrem la més gran devoció quan derrotats els francesos, veiérem en les seves ofertes de fermesa davant Hitler la nostra salvació. Dies terribles foren els que passàrem als soterranis de les cases de Montpeller escoltant la seva veu esperançadora per la ràdio, ja a Mèxic ens poguérem adonar del segurs que estàvem de confiar en tan gran home. L'haver acceptat tan dignament la derrota del seu partit i el deixar passar al poder altres de més joves ha fet que l'estimació pel valent estadista hagi estat mantinguda fins a la seva gloriosa mort.

Calçotada a l'ermita de Sant Pau, vora Sitges. Ja som a març que s'efectua aquesta excursió en què intervé tan destacadament en Tasis, en Joan Lluís i els germans Calvet que porten les costelles de l'Empordà i es cuiden de coure els calçots i la botifarra. El dia és molt fred i tot i que fa sol és més el que menjem i bevem el que ens escalfa. Estic molt feliç amb el matrimoni Quicus.

Casament d'en Josep Maria Recasens a la Pobla de Claramunt. He hagut d'accedir a assistir a aquest acte. La cosa ha estat molt pintoresca dalt d'una ermita que té una magnífica vista damunt la plana d'Igualada, he retrobat els cosins, cosines i germanes del Josep Maria que havia vist per primera vegada nus al xalet del seu pare a la platja de l'Arrabassada. En deu anys quina diferència, però a favor d'ells perquè tots són molt bons nois i bons catalans.

Concurs de roses a Sant Feliu de Llobregat. Bé, amenitzat amb bones cobles de sardanes la cosa ha estat molt bonica, les roses velles i les noves són unes meravelles.

21 de març de 1965, diumenge. Acabo la volta perifèrica del terme de Barcelona. El 1964 havia iniciat aquesta volta que vaig començar pel monestir de Pedralbes i seguint pel que s'anomena carretera d'Esplugues fins trobar la Diagonal i travessant per un camí ral ficar-me a la carretera de Sants a Tarragona en el terme de l'Hospitalet, al Coll Blanc ficar-me a la Riera Blanca, arribar a la Gran Via com a primera etapa.

La segona etapa consistí en pujar a Montjuïc pel funicular i seguint el camí que fan els habitants de les barraques ficar-me a Can Balero, darrere l'estadi de Montjuïc i anar cap al polvorí passant pel costat del cementiri i ja en ple barri de Can Tunis anar pel passeig de la Zona Franca fins a trobar el mar, allí on es construeix un nou espigó i travessant un nucli de barraques anar a trobar la carretera de Can Tunis fins a l'estació del Morrot.

La tercera etapa comença des d'aquesta estació i anant per la carretera de Can Tunis fins a l'Estació Marítima i després vorejant el moll d'Espanya, anar fins el final de la Barceloneta i passant pels restaurants de vora mar anar fins el Passeig Marítim d'allí, baixar a la platja de Somorrostro, habitatge de gitanos i retornant a la denominada avinguda d'Icària, anar fins a la claveguera del Bogatell i caminant al seu costat arribar fins a la platja del Poble Nou. Deixant els dipòsits de vagons de la Renfe, anar al carrer Ramon Llull fins el barri del Besòs on després de fer visita a la platja del Camp de la Bota donar per acabada aquesta etapa.

La quarta etapa fou empresa des del carrer central del barri del Besòs i travessant el carrer Guipúscoa prop del pont dels barris de la Verneda i Sant Martí el Vell, passant pels barris forans de Sant Andreu, arribar a la cruïlla de Meridiana i Favència.

La cinquena etapa comença anant seguint la via Favència i quan es troba la Vall d'Hebron pujar un caminet cap a Sant Genís dels Agudells on donant un tomb per camins de muntanya i de vagades per la carretera de l'Arrabassada s'arriba fins el funicular del Tibidabo.

La sisena etapa fou prenent el funicular del Tibidabo, caminar fins a Vallvidrera i acabar-la baixant pel funicular de Vallvidrera.

La setena etapa fou caminar des del peu del funicular de Vallvidrera fins el camí de l'ermita de Sant Pere Màrtir on, després d'arribar-hi, baixar per diferents camins molt arriscats fins la barriada de Mr. Pearson d'on, per carrers molt bonics, arribar altra vegada a Pedralbes.

Aplec del Parc Güell. Hi he anat amb ganes de recórrer tot el parc i així ho he fet. Fou una bona idea la donació d'aquests terrenys perquè ara, amb l'aberració de construir-ho tot amb edificis de pisos, destaquen els bons sentiments dels senyors d'abans.

Aplec a santa Coloma de Gramanet. Més aviat per mantenir-me en forma davant de la imminència del viatge a Amèrica vaig a aquest aplec que resulta divertit.

Saló de maig de pintura a la Biblioteca de Catalunya amb molta concurrència.

Els films que veig abans de marxar són *Els paraigües de Cherbourg* amb Catherine Deneuve, molt bo; *Siete dias de mayo* dirigida por John Frankenheimer i protagonitzada por Kirk Douglas, Ava Gardner i Burt Lancaster, de guerra, bo; *La piel suave* dirigida per François

Truffaut; *Arriba el telón*, de Cantinflas; *Goldfinger* escrita per Ian Fleming i dirigida per Guy Hamilton, la novetat d'un film policíac amb un nou actor magnífic Sean Connery; *El Rolls amarillo* dirigida per Anthony Asquith, amb Ingrid Bergman, Shirley Maclaine i Jeanne Moreau, drama, molt entretingut; *Paris pintado*, també bo.

Conferències a l'Orfeó Català a càrrec dels poetes vius recordant poetes morts, amb recitadors sempre dolents que no han tingut èxit i és que el principal hauria hagut de consistir en reunir bons recitadors de versos.

Àpat del desè aniversari del premi Joan Santamaria, molt concorregut. Ja és evident que hom es decanta a donar els premis per l'amistat, cosa que em desplaça molt.

La cobla Els Montgrins ha estat contractada a Tarragona. A més de fer una audició de sardanes féu un concert a la Cooperativa local del Casal Tarragoní, alguns benemèrits amics han pagat les despeses.

Teatre vist fins marxar cap a Amèrica. *La teta gallinaire* va aconseguir una bona interpretació, *La maleta de Fasis* fou ben acollida per tothom, *La òpera de 7 peniques* de Breck fou muntada amb gran luxe i fent un gran impacte en els espectadors, *Pigmalió* a l'Orfeó Gracienc amb magnífica traducció de Joan Oliver fou molt celebrada, *Mossèn Ventura* és una obra perquè es vegi en Capri vestit de capellà, no cal dir que l'èxit de públic fou definitiu, *Después de la caída* de Miller té una bona interpretació, *Un senyor damunt d'un ruc* és l'obra que veiérem en un concurs de comèdies en què agradà molt i que ara al Romea agrada molt a la gent, *Bonaparte quiere vivir tranquilo* de Forzano en obra italiana traduïda al castellà per Pemán, molt agradable, *La sonata a Kreutzer* de Tolstoi, una bona adaptació que ha agradat molt.

Som al mes de maig i estic ben empipat de la manera com l'alemany que ha anat portant la tramitació del viatge de volta al món l'ha anat retardant per la seva incapacitat. A darrera hora m'haig de decidir a sortir cap a Madrid sense tenir a la mà tots els papers del viatge. A punt d'emprendre el viatge no estic segur que la meua salut l'aguanti però com a bon català tiro pel dret i ben carregat de les medecines que el Dr. Riu em recomanà em llanço a l'aventura havent fet testament.

29 de maig, dissabte. Surto cap a Madrid. M'he hagut d'aixecar de bon matí i després de donar molts tombs per l'habitació decideixo sortir al carrer amb una maleta mitjana i una espècie de bossa de mà. Amb un taxi vaig cap a la plaça d'Espanya, em queda un quart d'hora per agafar l'autobús per anar a l'aeroport del Prat. El dia és rúfol i després de tots els tràmits, que no em vénen de nou perquè el viatge a Sud-Amèrica ja em donà experiència, a les vuit l'aparell s'enlaira i es va obrint pas entre la boira. Volant damunt els núvols no hi ha cap clariana per veure el paisatge i quan l'avió es capbussa per aterrar es veu per uns instants Madrid, llunyà, presidit pels seus alts *buildings*. Ja a l'aeroport la preocupació s'esvaeix perquè apareix el tal Frile, empleat d'Ultramar Express, que em dona el passaport i el visat per Mèxic autoritzat des del dia 27 d'abril, tot això per fer mèrits per una propina que jo ja havia pagat a Barcelona, quines penques! A dalt del Boeing 707 d'Aerolineas Mexicanas ja em va semblar respirar, les *guardesas* mexicanes amb aquella veu dolça em feren oblidar les l'Iberia més aviat *marimachos*.

L'avió anà passant sempre damunt de núvols fins que ens situàrem sobre l'Atlàntic. No parlaré del menjar ni de les begudes que donen als avions perquè sempre és el mateix en les diferents companyies. A punt d'aterrar a les Açores es veieren les illes molt bé des del meu ull de bou, a l'aeroport, molt pobre, de l'illa Santa Maria vaig començar a comprar postals a bon preu.

Amb l'avió proa cap a Miami vaig comprovar que només érem uns trenta passatgers, foren hores de vol molt pesades perquè es feien amb llum solar, encara bo que les becaines t'ajuden a passar el temps. L'avió féu la maniobra per aterrar de tal manera que vaig poder veure el centre de Miami i tots els canals de vora les platges i els hipòdroms molt clarament. La meua vista ho veia perfectament tot, fins les quantitats enormes d'automòbils, em semblà un conjunt bonic i vaig maleir l'alemany de l'Ultram Express que havia fet impossible l'estada d'uns dies allí. La tripulació ens donà molts consells per tenir preparats els papers oportunitat. Al final resultà que no tocàrem ni terra perquè de l'avió travessàrem per una mena de corredor enlairat a una sala d'espera on es preguntà pels que volguessin comprar whisky i se'ls demanà que entreguessin els diners per endavant, no poguérem comprar postals i pel mateix corredor enlairat tornàrem a l'avió quan aquest estigué disposat a partir.

Tot seguit, anant cap a Mèxic es féu fosc. Amb un parell d'hores de vol ja veiérem la resplendor de Mèxic capital. A l'aeroport s'armà un guirigall perquè preguntaven per una tal Ofelia que fou la darrera a baixar de l'avió, el nom se'm quedà a la memòria. Vaig telefonar a en Vidal però no contestà ningú, aleshores amb un taxi vaig anar a l'Orfeo però com que eren les deu de la nit ja estava tancat.

Volia quedar-me a dormir a l'hotel de sota l'Orfeo però el taxista em digué que feia olor de *meublé* i em va conduir a un de car. Amb la guia telefònica vaig localitzar P. Messguer i parlant amb ell em va donar el número de l'Eroles perquè avisés el Sebastià Vidal que em vingués a buscar.

Vaig passar la nit a l'hotel que valia vint-i-cinc *pesos* i vaig tenir somnis molt bonics i sensuals. Feia deu anys que no veia el Sebastià però estava tan eixerit com sempre. D'un salt ens presentàrem al Parc Mundet on hi havia el seu pare i família i no cal dir l'alegria que tots tinguérem d'abraçar-nos.

L'Àngel Vidal condueix el seu *carro* molt bé i ja ficat a casa seva sento aquell benestar que sempre he sentit al mig d'aquesta família. A la tarda vingueren a veure'm unes veïnes i resultà que una d'elles era aquella famosa Ofelia de l'avió.

Com que era diumenge anàrem a passar la tarda a casa l'Eroles on estava reunida tota la família Vidal amb els Pinós, els Folch i els Tarragonès, tot seguit em caigueren les invitacions per anar a dinar o sopar a casa dels amics.

Aquella nit anàvem a veure al superluxós cinema Diana, amb aparcament i tot, el Beckett en anglès que em fascinà extraordinàriament, una altra nit hi veiérem una revista folklòrica preciosa.

La visita obligada al taller d'en Vidal em sorprenué perquè, a més de fer el de sempre, tenia una màquina electrònica per fer les anelles de les bitlles i una altra per fondre la massa de plàstic per fer diferents peces dels telers, tenia trenta obrers a qui pagava trenta *pesos* de promig, un secretari i una mecanògrafa.

Vam decidir que el dinar que m'havia d'oferir el Sebastià, com que a casa seva amb quatre criatures era impossible, el fariem a casa d'en Josep on la Núria preparà un gran dinar a la catalana, a la tarda anàrem a veure el pati on Josep construïa la seva casa pròpia perquè el Sebastià ja la tenia i per cert molt luxosa.

M'ensenyaren com havia de prendre el *camión* per anar a l'Orfeo i així fou com un vespre em vaig presentar a aquella casa on tantes hores tenia esmerçades. L'ONU encara funcionava,

de fet ja havien mort molts concurrents i ja només la Maria Roca i en Romagosa (gat) hi feien els escacs.

No cal dir que en Romagosa m'introduí a la secretaria, ara servida per una senyoreta, on vaig veure al mateix lloc els retrats dels presidents Prat de la Riba, Puig i Cadafalc, Macià, Companys i Pi i Margal que jo mateix havia penjat ara feia més de deu anys.

Un dia anant a l'Orfeó amb el *camión* esmentat hi vaig veure una clàssica escena mexicana de la senyora que s'empipa perquè creu que un senyor ha arrambat el *trasero* de la seva filla, totes les paraulasses mexicanes sortiren a relluir i fou una delícia escoltar-les. Una tarda vaig veure el *Hamlet* de Shakespeare en rus al teatre Regis de l'avinguda Juárez, que em defraudà pel parlar alemanoide que vaig sentir per primera vegada.

El Museu Antropològic el vaig visitar amb gran devoció i m'hi vaig passar tot un matí, quina meravella! No s'hi ha escatimat res, ni un milió de *pesos* perquè hom pogués veure, quasi viure, el desenvolupament de les grans cultures que són el passat prehistòric de Mèxic. Cada cultura es pot dir que hi té una sala dedicada i en aquesta, des dels mapes de la regió descrita fins les maquetes dels centres estudiats passant per mostres autèntiques o fabricades, tot és entenedor i fet de bona manera per a la divulgació, tant per a persones amb interès cultural com per als simples indis analfabets.

Després passejant pel bosc de Chapultepec vaig anar a veure el nou parc i el nou llac on té el restaurant en Dalmau Costa. L'arquitectura del restaurant no m'agrada però s'ha de dir que, com es denota, té una grandiositat fantàstica; en Dalmau no hi era. El pare ha doblat la capacitat del restaurant perquè el poble s'hi pugui esplaiar sense amuntegaments.

En el gran fòrum hi vaig veure un partit de *basketbol* i vaig passejar-me per les noves instal·lacions de tennis i demés esports, tot de primera categoria. A la Diana caçadora ja li havien tret el banyador que li posaven en temps del nefast president Alemán Valdés.

Ja baixant pel passeig de la Reforma vaig anar fins al de la Nueva Reforma i la plaça de les Tres Culturas, amb la restauració de la piràmide precolombina i de l'església de Santo Domingo i fins els nous edificis que interpreten la cultura actual. Des d'allí es veu l'edifici en forma de falca, que té les seves intencions arquitectòniques i espirituals.

A peu, en bus o en *carro* volta a la ciutat de Mèxic. Així, a peu sortint de l'Orfeó, a la dreta pel carrer Bolívar vaig arribar fins a Fray Servando amb Teresa de Mier tot molt canviat però entre Regina i Madero quasi totes les mateixes botigues i establiments. Per l'esquerra de l'Orfeó vaig caminar fins a la Lagunilla i es pot dir que res havia canviat. A la Villa, ja amb el mercat nou, tot estava més polit. Tornant em vaig fixar en els banys de Las Cañas d'uns records tan originals. Prop del taller d'en Vidal vaig veure la nova estació de mercaderies i l'avinguda que té com a monument una màquina de ferrocarril de les més primitives.

A Santo Ángel o a Villa Obregón el problema de la circulació estava quasi resolt i a la Ciudad Universitaria era tan fantàstica la quantitat d'estudiants que hi circulaven i els busos entraven fins dins mateix.

El nou mercat a l'engròs de La Merced, que de llargada fa més d'un quilòmetre, és imponent i l'han fet tocant al vell que manté les característiques tan fascinants de sempre.

Xochimilco està atractiu i molt ben cuidat i amb l'aigua neta.

En Paco Messeguer em portà al gran Estadio Azteca que es veu magnífic, ell hi té comprada una llotja i pot arribar a la vora amb l'automòbil. També em portà a veure el grup de vivendes de la seva propietat on cada habitatge té un espai per aparcar que anomenen *condominios* (condominis).

L'excursió a Cuernavaca amb els Iniesta fou deliciosa, hi vaig arribar a mig matí i tot seguit d'arribar, la Sra. Loreto em va ensenyar el despatx i sortírem a donar un tomb a peu per la ciutat i visitar els supermercats on compràrem coses. Els arbres de la plaça estaven completament podats a fi de foragitar els ocells cagons.

A casa seva passejàrem pel jardí que ella mateixa ha ideat aprofitant el desnivell del terreny que resulta molt bonic, la casa que també ha estat ideada per ells és molt original. Després de dinar sortírem amb el cotxàs que havia comprat el dia anterior i l'Iniesta ens guià per alguns llocs nous de la població.

Anàrem a l'hotel Juárez a veure les pintures, massa acadèmiques, d'un pintor asturià i allí trobàrem en Torrell de Reus que ensenyava l'hotel a uns amics seus. Fou un migdia passat molt feliçment i al marxar em carregaren amb una quarta part d'una penca de bananes, obsequiada pels Vidal, que em causaren molt de trastorn en els diferents canvis de vehicle que vaig haver de fer.

Tots tres nois els tenien a estudiar a Monterrey i fou llàstima que no els veiés. Em donaren una foto del moderníssim monestir de monjos benedictins que practiquen el psiacrisme amb la benevolència del bisbe maçó de Cuernavaca.

Cal parlar dels dinars oferts pels amics: Així, després del ja descrit a casa del Josep Vidal, cal parlar dels vins emprats en els del ganxet Domènec, dels manresans Senyal, del tarragoní Pacià Manuel, ..., perquè fins i tot els Bertran Cusiné fan vi i conyac que anuncien en grans rètols lluminosos.

L'Àngels Guansé viuda de Galés va voler oferir-me un dinar que no sé perquè vaig acceptar i allí vaig veure com havia venut els mobles d'aquell magnífic pis i havia cremat els papers d'en Galés.

En Farreras Duran em convidà a un dinar de solemnitat en companyia de la muller, filla i un net. La casa la té plena de llibres, la majoria comprats als Encants; encara bo que diu que se'n fa una a Cuernavaca prou gran perquè tot estigui al seu lloc.

Paco Messeguer em portà a dinar a casa seva on a més de la seva sogra hi havia el matrimoni Peipoc i els seus tres fills, el gran em vaig sorprendre que s'hagués fet tan gran i ben plantat.

En Pere Foix i muller estigueren molt gentils i vaig veure que la seva caseta i hortet eren deliciosos, acompanyats d'un gran gos.

A Gabriel Fradera el vaig trobar vivint en una torre juntament amb el seu gendre, un basc molt cepat voltat d'ocells, gossos i flors, el seu fill Enric, ja tot un home, m'acompanyà amb el cotxe fins a l'Orfeo i vaig comprendre que era un noi molt llest.

El Josep Folch i muller estigueren molt gentils i encara vivien al mateix pis de sempre, van explicar les desavinences amb el seu germà i les nebodes.

Un dissabte sopàrem a casa els Tarragona en la mena de sopars col·lectius als quals concorrien els Vidal pare i hereu, els Pino, els Folch i els Torà. Fou una festa molt divertida en què em vaig haver de cansar molt enraonant amb dotze persones mentre tractava de sopar. Cal dir que aquells dies més que mai tenia la boca irritada de tant de xerrar.

En Salvador Olivé volgué sopar un dia amb mi a l'Orfeo i mentre sopàvem parlàrem de les impressions que havia tret de la coneixença de la seva muller i fill i dels seus cunyats, recordàrem moltes facècies passades a la fàbrica Eureka i els amics que havien treballat allí ja morts.

Els estimats amics Farreras, Duran, Vidal i fill Josep, Font, Pere Ferrer, Sbert i Calvet, volgueren oferir-me un sopar de comiat a l'Orfeo, on em vaig escriuir perquè mentre jo men-

java peix amb amanida els altres menjaven botifarra amb fesols fregits. Vaig voler que l'Sbert aclarís l'ocorregut al seu pare quan es rendí l'esquadra espanyola als *gringos* a Cuba perquè era l'únic càrrec de bord que sabia l'anglès, però amb un accent tan mallorquí que l'almirall ianqui Ferragut tot seguit el reconegué. Va aclarir també que el pirata March era fill d'un masover del seu avi. La finesa d'oferir-me el sopar de comiat la recordaré tota la vida.

Vaig obsequiar l'Orfeo amb *La Visita* de Folch i Camarasa i vaig anar repartint insígnies de metall de l'editorial "Entre tots ho farem tot" que foren molt ben acollides. La colla de gent de la CNT va pagar-me un refresc una tarda, recordo que hi havia l'Olivé, en Ruiz, en Valero, en Miró (Rosquilles), ... i familiars.

En els dies que vaig concórrer a l'Orfeo vaig saludar els amics Eroles, Salvat, Peipoc, Camps, Vila, Gironès, Ollé, Bustamante, Gonfans, Ribera i fill, Costa Amic, Mestre, Palazón, Torroja i la senyora Coromines i la senyoreta Bargalló.

Vaig estar a la botiga de la Mary Domingo on de bon grat ens abraçarem de tanta alegria de reveure'ns i també a la botiga del carrer Independencia on a la filla de Martínez Albadalejo li vaig donar records per al seu estimat pare, i per acabar les visites d'aquell indret vaig anar al restaurant Ambassadeurs on vaig trobar solament en Roc Boronat que m'atabalà amb els seus impropis contra Tarradellas. Tot i això ens acomiadarem plorant perquè la sort havia decidit que no ens veuríem mai més. Vaig telefonar a Dalmau Costa i li vaig prometre que l'aniria a saludar però fou impossible, també vaig anar a saludar l'Esteve Bou a casa seva on la seva muller estigué tan contenta de reveure'm.

Cap a l'Aeroport. Una tarda amb dos dels *carros* d'en Vidal vaig anar a agafar l'avió que em portaria a Acapulco, vàrem passar per llocs molt nous de l'autopista perifèrica que em semblaren magnífics. Així és que ens trobarem units Vidal i muller, el seu fill Josep, muller i fills i en Paco Messeguer, tots aquests amics hagueren d'esperar dues hores el retard que portava l'avió de la Qantas (australià) que se m'havia d'endur. No vaig emocionar-me gaire en el comiat perquè em feia l'efecte que aviat reveuria aquests amics, com així fou, menys l'Àngel Vidal.

A dalt de l'avió no hi hagué sopar i quan baixàrem per mitja hora a Acapulco no vaig voler prendre res perquè feia una calor tan enorme i era la mitja nit que vaig pensar que em faria posar malalt. A l'avió no hi havia novetat perquè era un Boeing 707, només que comandat per gent de parla anglesa.

Sort que ens donaren desdejuni abans d'arribar a l'illa de Tahití (Polinèsia francesa) on l'arribada fou al matí quan sortia el sol, això féu que jo ho veiés tot paradisiac com hom ho havia pintat, menys l'aigua de mar que era més aviat grisa. Efectivament l'aeroport estava fet dins del mar i donava gust d'admirar la seva originalitat.

Tot seguit de baixar ens posaren collarets de flors d'escassa olor i em portaren a l'hotel Tahití, el més car de tots els de Papeete, al costat mateix de la carretera de circumval·lació de l'illa. La meva mena de *suite* era a la planta baixa i consistia en tres peces, la primera el dormitori, la segona una saleta amb butaques de vímet i coixins i la tercera peça un saló tot adornat de plantes tropicals amb una barana de ferro que la separava del jardí, el dormitori tenia aire condicionat.

El dia de l'arribada era diumenge i el vaig aprofitar per anar al mercat comarcal, com si diguéssim, on hi havia molt de tot principalment peix i fruita, el pa eren les famoses *baguette* franceses. Tot seguit vaig adonar-me de la formosor física de la gent jove i si bé les fesomies de cara eren agradables, de cantell tenien molt que desitjar.

Abans d'anar a dinar vaig veure un partit de futbol amb la novetat que els participants anaven descalços, però amb bones turmelleres i genolleres el porter, xutaven sempre de pit de peu al rebot de la pilota de reglament i els sortia un xut fortíssim, jugaven naturalment molt de cap.

Caminant pel passeig de vora el mar molt ple de xalets i hotelets vaig fer cap a l'hotel a dinar, on vaig menjar bistec amb patates i fruita sense vi perquè era caríssim. A la tarda vaig anar fins al moll a veure els vaixells de guerra francesos que hi havia, que feia que es veiessin mariners arreu.

Per entrar als cinemes hi havia unes cues esfereïdores de jovenalla que la majoria anava amb uns pantalonets curts i prou, perquè els que anaven amb eslip no els deixaven entrar, com que tots havien arribat dels seus barris amb bicicleta o velocípede hi havia uns amuntegaments d'aquests vehicles que es comptaven per centenars.

Jo vaig anar fent Coca-Cola en alguns establiments per veure si descobria prostitució però no en vaig descobrir de cap mena. Les serventes fan molts petons als clients però no es deixen palpar. A les noies els diuen *vaine* i als nois *garçon* a la francesa. No podia faltar la petanca i veig com la juguen francesos i gent del país.

La gent quan està amb francesos parlen francès, però entre ells parlen maori, molt afrancesat però, hi ha barreja de xinesos que parlen maori entre ells i és clar amb els del país.

M'emociono davant la làpida del carrer Gauguin i el de Colette tot pensant en aquests dos grans artistes, cada un en el seu art.

El centre de l'illa està a uns mil metres sobre el nivell del mar, sempre boirós, d'allí baixen diferents riuets que són aprofitats pels diferents poblats pel conreu de verdures, pel bany del cos, per la bugada i demés.

Dins els poblats noies i velles van amb els pits al descobert, no quan surten als camins que porten uns sostenidors i es tapen davant i darrere amb un tros de roba blanca de flors vermelles, sempre deixant el melic i els genolls al descobert.

A la nit hi ha una orquestra en una esplanada de l'hotel a l'aire lliure on la gent balla, jo me'n vaig a dormir perquè estic cansat, dormo intensament i tant que una cambrera entra a l'habitació a despertar-me perquè es hora del desdèjuni. La gent són d'una bondat increïble.

La festa folklòrica a la qual m'havia inscrit el dia anterior, pagant un preu molt elevat de dòlars, començà agafant uns petits busos que ens portaren a l'indret, vora la mar, on se celebrà la festa. Esperarem una mica que arribés una excursió de gent de parla anglesa d'un mínim de cent persones, homes, dones i criatures. La cosa començà sortint d'entre les palmeres una trentena de ballarins i ballarines amb la seva orquestra de percussió damunt fusta menys el bombo que era dels estrets i llargs, després d'unes ballades ens portaren a l'indret on anàvem a coure la vianda i la fruita que menjarem per dinar. Tot fou fet atenent un ritual ancestral, fou com si s'anés a fer una barbacoa mexicana per a la qual havien disposat al fons d'un gran clot uns grans còdols de riu calents.

Primerament hi posaren les viandes, porquets i pollastres i ben separat amb fulles i branques plàteres de marisc i per fi la fruita, durant tot el cerimonial el timbal no deixà de tocar i alguns ballarins dansaren a l'entorn. Cal dir que els balls dels tahitians són com els de totes les illes de la Polinèsia, això és grans remenaments de cul amb una gran rapidesa, amb el bombo que s'encarrega de portar el ritme a cops de maneta. Els balladors eren sis *garçons* i catorze *vaines* que anaven amb un eslip per tapar-se el sexe i damunt portaven una faldilla de ràfia de plàstic de color groc que els arribava damunt dels genolls, tots anaven descalços, els joves el

pit descobert i les noies amb sostenidors, al cap una corona de flors i al coll un penjoll de flors fortes. Abans de dinar ens feren un recital de danses amb cançons més aviat romàntiques, ben diferent del ball completament enèrgic i sensual. Els de parla anglesa i tots els altres quedaren meravellats de la boniquesa de les danses i aplaudiren eixordadorament.

El dinar fou servit puntualment. Per entre el palmerar de cocoters, estava posada una gran taula llarga amb uns bancs per seure, la taula feia un meravellós efecte amb tot de coses originals mai vistes ni imaginades, perquè unes grans ostres feien de plats i el vi era posat dins de canyes de bambú, com si fossin gots de quatre centímetres de diàmetre, hi havia cocos oberts que feien de gerra d'aigua, els plats eren de marisc barrejat amb fruites, de porc i pollastre barrejats i de fruita cuïta. Tot ho vaig trobar bo tirant a dolç i l'estómac i el fetge estigueren contents perquè no vaig tenir cap trastorn. Després de dinar es féu una petita migdiada i tot seguit es reprengueren les danses amb la novetat que les ballarines convidaven els homes a fer-los-hi de parella per remenar el darrere i els nois convidaren les dones, les més interessades, per fer el mateix. Al final hi hagué concurs de noies remenadores que fou lo més còmic sicalíptic que he vist. Però les coses bones s'acaben aviat, tot seguit ens acomiadarem entre un devessall de petons que es feia tothom amb els dansaires.

Veiérem els antics ídols els que havíem pagat per veure'ls, eren fustes negres rebaixades semblants a homes i dones i estaven en un petit muntet de terra amb esglaons; en fi una cosa no gaire agradable.

Després de sopar tornaren a venir a l'hotel els dansaires, em vaig assabentar que els duïa una dama francesa que els reclutava en els poblats perquè així impedia el professionalisme. Tornaren a barrejar-se dansarins i concurrents i ja aparegué la conya i la sensualitat perquè alguns anaven a ballar lluny dels espectadors, entre els arbusts del jardí. No cal dir que aquella nit vaig somniar molt i al matí vaig trobar la mostra d'ejaculació als calçotets. Foren tres dies els que vaig estar a Papeete però, tot i que no m'hi podia quedar més, ja n'hi havia prou per saber el que calia. La impressió és que aquella gent viu feliç i que els estan bé els francesos i les franceses que segurament són les que es deuen aprofitar més de l'afició de la jovenalla a la població. Crec que el governador francès amb les autoritats autònomes no deixen establir comunitats religioses, salvades les inevitables monges dels hospitals, i no deixen entrar gent de nissaga xinesa.

L'aeroport de Papeete està construït damunt de coralls i meravella el bonic que fa arrambat als palmerars de la costa.

He trobat car el transport i el pagament del cànon d'aeroport: sis dòlars. Tot seguit que els tràmits estan fets les *vaines* em carreguen amb collarets de petxines i de flors i tot carregat pujo a l'avió que ara és de la companyia francesa UTA que em porta a un aeroport britànic que correspondria a l'illa de Nova Zelanda.

Vaig estar a punt de quedar-me a l'avió mig adormit perquè no cridaven el meu nom intel·ligiblement. Després tot s'arranjà i vaig pujar novament a un avió de la Qantas on sense trigar gaire ja vaig veure de lluny Sydney i el seu famós pont de ferro.

Vaig empescar-me que calia parlar amb els tripulants que sabien francès dels hotels convenients per a mi, així fou com ells m'indicaren l'hotel Metropolitan, un hotel antic de quatre-centes habitacions on hi havia intèrprets d'almenys deu llengües.

Fou fàcil agafar un taxi i arribar-me a l'esmentat hotel que està al centre de la població. El que m'atengué era un grec que sabia quelcom de castellà però millor vaig parlar francès, vaig dormir una mica i al migdia em vaig ficar a dinar en un *self service* que es deia *Bistró* i era de xinesos que servien a la francesa amb vi i tot i a bon preu. A la tarda vaig anar a la Qantas

per concertar el meu viatge i em rebé com a empleada que sabia castellà una txecoslovaca que havia estat a Barcelona. Ja de nit la ciutat lluïa una il·luminació magnífica i em vaig fixar en els programes dels cinemes, principalment amb motiu d'un film de la Sophia Loren que es deia *Boccaccio'70*.

Els bancs estaven instal·lats en edificis alts, algun de vint-i-cinc plantes. L'hotel si bé era antic tenia totes les comoditats modernes i em féu l'efecte que era un centre de comerciants de la regió de la Nova Gal·les del Sud. Vaig dormir molt bé amb la pastilla complerta d'Ecuamil i quan mandrejava per llevar-me, vet aquí que pel telèfon em parlava l'intendent grec avisant-me que hi havia un senyor de la meva terra que em volia saludar. Jo vaig pensar que no fos algú de la família Esteva, provinents de Vila-seca, un dels quals fou alcalde de Melbourne.

El que m'esperava per saludar-me era un jove sabadellenc que s'havia assabentat de la meva arribada perquè la noia amb qui festejava era germana de la txecoslovaca que em rebé a la Qantas i havia decidit mostrar-me la ciutat. Tenia el cognom d'Enrich, d'una família de drapaires molt coneguts a Sabadell, i ficant-me en el seu cotxet va dir que volia ensenyar-me Sydney. Jo vaig quedar encantat i sense cap aprensió vaig decidir deixar fer al jove. De primer em pujà al gratacel més alt i des del terrat em mostrà la grandiositat de la ciutat edificada damunt de vàries badies. El jove Enrich em portà a passejar per la ciutat residencial i m'acostà a les platges perquè veiés practicar el surf, relliscar damunt les ones amb unes posts de dos metres i mig de llargada que es necessita molta destresa per pujar damunt, també veiérem camps de rugby i de tennis. Passejant pel barri dels supermercats comprà dos grans bistecs i fruites i anàrem a casa seva a dinar on m'obsequià amb una ampolla de vi del que es fa a Austràlia. A la tarda encara anàrem a passejar i em portà al barri popular a la cruïlla dels carrers St. George amb Liverpool, a tocar de l'Ajuntament (Town Hall) on viuen italians, grecs, portuguesos i els pocs espanyols que hi ha. Em va mostrar un restaurant anomenat Costa Brava que és d'asturians de Gijón, el jove m'acomiadà en aquell barri i em digué el bus que havia d'agafar.

Com que hi havia temps vaig anar a veure un film de la Shirley MacLaine que anava d'una història de sultans, després a sopar al Costa Brava on calia comprar l'ampolla de vi en una tenda del costat si és que se'n volia beure. Els asturians oferien un espectacle deplorable perquè anaven abillats com a toreros, amb vestit negre. Vaig menjar rajada i en vaig sortir aviat perquè no m'agradà gens l'ambient de parelles que hi concorria. Abans de sortir del barri vaig anar al Centro español que naturalment era calcat d'aquesta mena de centres d'arreu del món amb el seu retrat indispensable i tota la resta.

Al tercer dia, pel meu compte, vaig anar al port a veure de prop la construcció del nou teatre de l'òpera, vaig agafar una mena de metro i després de dinar al *Bistró* vaig anar a veure el film *Boccaccio'70* que estava dividit en tres seqüències, les feien Anita Erkerberg, Sophia Loren i Romy Schneider respectivament, vaig veure que la gent contemplava impassible totes les nuses que encabia el film. Aquell dia vaig caminar pel barri ric de Balmain, la universitat i l'estació Central. Els italians fan de dependents i de cambres i els grecs tenen botigues de roba, els australians són alts i més aviat prims i se'ls veu sans. El país tenia onze milions d'habitants i l'enemistat entre Sydney i Melbourne produí la creació de Camberra, entremig de les dues, que fa de Capital federal.

Cap a Bangkok. Quan al quart dia m'apressava per anar a l'aeroport es presentà a l'hotel el jove Enrich que volgué acompanyar-m'hi amb el seu cotxet i m'ajudà a fer les diligències de sortida. El que féu el jove Enrich fou d'una amabilitat desusada entre catalans, ho vaig agrair molt.

Vaig volant altra vegada amb la Qantas amb un Boeing 707 que després de passar per damunt d'Àustràlia travessa Indonèsia. La forma d'espiga es remarca quan passem per damunt de Bali que es destaca per les muntanyes altíssimes que té, la mar té color de cendra i les illes van apareixent totes verdes, de verd brut de boira.

Travessem Malàisia i tot seguit ens capbussem cap a Singapur. De fet no cal dir si els aeroports són bonics i polits perquè com que tots els acaben de fer, tots són atractius. Fa molta calor i hi estem poc temps, just per comprar-hi les postals, ja fosc arribem a Bangkok, on fa una calor d'almenys quaranta graus. L'aeroport és lluny del centre de la població cosa que fa que encara patim més estona la calor i quan arribem a l'hotel Viengtai, amb aire condicionat, sembla que renaixem. A la meua habitació comprovo que la refrigeració consisteix en unes caixes posades a la finestra cosa que produeix molt de soroll, tot i això dormo bé.

Bangkok al matí d'un diumenge es fa remarcar perquè la gent no treballa però com que diuen que hi ha un magnífic mercat de verdures, viandes, peix i flors, cap allí faig cap. De lluny tot té un color meravellós però de prop veig la gent bruta i mal vestida i ja tot sembla brut i de mala olor. Tot mirant les mercaderies en venda hom s'adona de la varietat de tot i de la diferència de tot amb el nostre, fins les taronges semblen diferents, les roses però són iguals a tot arreu. Aclaparada per l'enorme calor sembla que la gent no té gaires ganes de parlar. Tot seguit es veu un canal central d'aigua bruta que aguanta tot el transport fluvial a base d'embarcacions de totes menes fins a les motores.

Ja passada la calor del migdia, al vespre dono un tomb i em fixo en els establiments, tots molt diferents del que entenem per establiments i bastant pudentets.

El segon dia, assessorat pel *maitre* de l'hotel que sap francès i ha estat a Barcelona m'endins a veure els temples budistes que són, diuen, els millors de tot Àsia. Com que hi ha un pont que domina la ciutat, pujo fins al seu centre i puc veure l'amplada de la ciutat dominada pels grans temples, a l'esquerra del riu s'aixeca majestuós el temple dit de Wat Arun la torre central del qual té uns setanta metres d'alçada. He llegit que Gaudí s'hi devia d'inspirar en aquestes torres per fer les de la Sagrada Família, tot podria ser. Tots els temples són d'una riquesa i d'una bellesa impressionants. Hom no pot entrar a admirar els Budes de prop perquè estan separats dels mirons amb gruixudes reixes de ferro, en alguns he vist al fons una filera de bonzes amb ventalls que semblaven més aviat aclaparats per la calor, hi ha bonzes joves que demanen caritat per les cases i tot fa l'efecte de cosa miserable.

No és gens agradable mirar la gent perquè se la veu depauperada pels vicis i només són d'aspecte agradable la gent jove fins als quinze anys i encara sembla que pateixin gana. Es veu treballar homes i dones en totes les feines, les principals són carretejar carbó, arròs i queviures, la gent estira de tota mena de carretons. Segurament que el clima fa que tot sigui tan gris. Només les plantes palmeres, marqueses, bananers, manglars, magnoliers, etc, fan la sensació de sanitat i benestar. L'hoteler fa un dinar amb les especialitats del país, no vaig voler tastar-ne cap, tenia por que em fessin mal.

Cap a Nova Delhi. Sortim de Bangkok a la tarda i com que al matí ha fet un bon ruixat apareix tota la plana del delta del riu Chao Phraya, on està assentada la ciutat, més lluminosa i verda. Ja volant damunt l'Índia passem sobre núvols blanquíssims i a mesura que anem cap el nord apareix la serralada de l'Himàlaia, il·luminada des de ponent pel sol oferint un panorama meravellós. Es destaquen de la serralada les grans muntanyes de la zona més alta, l'Himàlaia magnífica. No trigarem gaire a ésser a la plana de Nova Delhi que es veu lleugerament opaca per la calitja. Quan iniciem el capbussament cap a l'aeroport veiem que és lluny de la ciutat i

tot seguit veig les construccions dels suburbis, com els de totes les ciutats grans. Ja preparats per baixar el propi comandant de l'avió ens diu per l'altaveu que només podran baixar els que van destinats a l'Índia, perquè amb la calor de quaranta-cinc graus que fa no vol que ningú s'exposi al risc de deshidratar-se per anar a comprar *souvenirs*, així és com em veig privat de comprar les postals de costum.

Camí de Teheran. Una boira grisa impedeix de veure la terra i les muntanyes. Pels mapes m'adono que travessem deserts i ja a les fosques el rellotge marca les 21 hores locals. Arribem damunt de la ciutat que apareix molt il·luminada amb els llums de colors pampallegejants dels anuncis. Tot i que m'havien recomanat que no donés més d'un dòlar al taxista, aquest en va voler dos i quasi plora perquè no els hi volia donar. Tot seguit vaig adonar-me que la cantarella de la gent ja era la mateixa nostra cantarella. L'hotel Cina on faig cap és dels bons i està situat ben al centre de la població com jo vull, amb un bon aire condicionat hi dormo bé. Quan vaig a passejar per la ciutat m'adono que hi ha excés de circulació, tot seguit s'endevina que hi ha dues menes de gent els que van a l'europea ben vestits i els que van mal vestits acompanyats de dones i noies que porten una mena de mantell de tots colors o negre.

A l'Air France m'aconsellen que vagi a un restaurant de nom francès i ja allí veig que són mig francesos, mig italians, el menjar va així mateix. Els *spaghetti* són bons. Quan vaig voler menjar peix va resultar que em portaren esturió, peix blau, i ho vaig deixar córrer. Com que a l'hotel hom menja a l'aire lliure decideixo fer allí els sopars, que tot i a l'aire lliure són a trenta-cinc graus.

L'hotel té piscina i tot el dia hi ha gent que neda o es refresca. Hi fan gran tabola uns indis molt preocupats per amagar-se les cabelleres. Puc llegir *Le Monde* i un setmanari de l'ambaixada francesa. Cal remarcar els enormes edificis de les ambaixades bastits dins de grans extensions de terreny i rodejats de jardins, amb les seves pistes de tennis; el més important és el britànic, però per l'extensió enorme que té el terreny on es bastirà el de Rússia caldrà veure qui el tindrà més imponent.

La tarda l'he passat al Museu Arqueològic Nacional tot ell dedicat a mostrar que els perses són descendents dels parts, que foren els primers a fabricar instruments de bronze cinc-cents anys abans que els grecs. Un servidor del taulell de l'hotel em desaconsella que faci l'excursió de Persépolis perquè la calor és terrible aquells dies.

Vaig passar tot un matí al Basar, nom que sembla inventat pels perses per anomenar un mercat. És quasi totalment dedicat a les catifes i és tan gran que es pot dir que és com si tot Reus fos basar, caldria però cobrir tots els carrers i places amb lones com el de Teheran. Cada mida de catifa ocupa doble lloc perquè els venedors, per ensenyar-les als compradors, les fan passar d'una a una d'un munt al munt del costat, feina que fan dos xicots un en cada cap o quatre si les catifes són de les grans. És un inesborrable esplai de la vista contemplar tanta meravella i tant de color. Al Basar hi ha restaurants i llocs de begudes servides per nois joves que no paren d'anar d'aquí cap allà.

En el Museu de les Joies dels Emperadors, que aquells dies feien la primera visita a Moscou, hi ha una enorme riquesa que ja l'ha vist tothom, tantes vegades ha sortit al cinema. Un vespre anant als nous jardins d'Elisabeth II, en recordança de la seva estada allí, vaig passar per un cinema on hi havia una gran multitud que feia cua per veure una pel·lícula de Paul Newman. Al costat del llarg passeig que condueix als jardins hi ha un camp de futbol en què s'hi jugaven partits entre equips de barriada. Molta gent seia als parterres o als bancs per dinar, semblava que berenaven.

Al vespre, apareixen a les cantonades dels carrers venedors de panotxes de moresc tendres que couen en fognets de carbó de fusta. Al migdia, després de dinar a les dotze, els obrers que treballen a les obres fan migdiada a l'ombra dels arbres dels carrers en els quals també lliguen els ruquets que els hi porten l'arena en les sàrries. El pa són coques. M'agrada la ciutat perquè solament es construeix amb vuit pisos d'alçada. No m'havia d'estranyar que els iranians (no volen que els anomenin perses tot i que parlen persa) hagin posat a una de les grans cruïlles de la ciutat el nom del més gran dels seus poetes, Hafiz, perquè Barcelona també ho ha fet amb Verdaguer.

26 de juny de 1965, dissabte. Cap a Atenes. La sortida de Teheran fou veritablement còmica perquè jo no em vaig fiar que la companyia aèria em vingués a buscar i vaig anar amb taxi a l'aeroport, allí els de la companyia m'escandalitzaren perquè no els havia obeït. Vaig haver de suportar un retard de dues hores de l'Air France. A les tres de la matinada l'avió s'envolà i no triguàrem gaire a veure sortir el sol.

Ja estem damunt de Turquia quan la meua vista, tan fina, comença a veure entre la boirina matinerana les grans muntanyasses, algunes cobertes de clapes de neu. Faig plans que em donen la certesa que el dia 27 podré anar a Epidaure a l'Argòlida a veure el teatre grec. Quan acabem de sobrevolar Turquia i passem segurament damunt de l'antic Peloponès, la Morea tan repetida en la Crònica de Muntaner, m'entra l'emoció de pensar que en aquella plana ell i els almogàvers escrigueren belles pàgines de la història de Catalunya.

L'entrada a la mar Jònica fou a través de núvols blanquíssims damunt d'una mar blava fortíssima rodejant illes de color d'or. Albirava la terra grega quan l'hostessa manà que ens poséssim els cinturons, encara vaig tenir temps de veure d'un cop d'ull la plana d'Atenes presidida per l'Acròpolis, una emoció que em féu plorar de goig. L'aeroport es diu Olímpic i és molt bell i sense pretensions. Quan amb autobús enfilem cap a la capital, al fer algun retomb apareix amb tota la majestat l'Acròpolis de color d'or vell. El bus para prop de la famosa plaça de la Constitució d'on travessant un carreret sóc tot seguit a l'hotel Nikis on he de sojornar.

La meua primera preocupació fou preguntar què havia de fer per anar l'endemà a Epidaure, el més senzill del món, al costat de l'hotel hi havia una agència que m'ho resoldria tot seguit. Completament eufòric vaig sortir cap a la plaça de la Constitució (Syntagma), davant del Parlament vaig veure els dos herois del monument allí clavats com si els volgués dir "aquí estic, herois".

Tinc un defici per veure-ho tot i em fico, amb el plànol d'Atenes a la mà, pels carrers centrals devorant amb la vista tantes coses anys i anys desitjades de mirar. Tot em sembla meravellós i si acluco els ulls els passejants em sembla que van vestits com a l'Hèlade antiga i els que pregonen mercaderia reciten versos d'Homer, tothom conversa en veu alta i els taxistes fan molta conya mentre esperen els clients, els soldats són alts i cepats i no cal gaire imaginació per somniar-los amb els cascs de crinera vermella.

Deixo pel darrer parlar de les dones que les veig massa morenes per semblar-me deesses, fixant-me en el seu caminar harmoniós llavors les veig vestides amb les seves clàmides, caminar cap a l'Àgora plenes de saviesa i bellesa.

El dinar és a la carta amb sopa i bistec. Demano vi negre que porten en una petita ampolla de cristall, el trobo molt fort, després m'adono que al vi cal posar-li aigua, aquella aigua tan bona que en ampolles també de cristall no manquen en cap taula.

A la tarda cap al Museu Arqueològic. Sabent els carrers per on havia de passar vaig enfilejar pel carrer de l'Estadi fins a la plaça Concòrdia (Omonia), els carrers molt plens de joieries i la plaça rodona amb entrades al seu soterrani per on passa el metro.

La façana del Museu Arqueològic me la sabia de memòria i l'entrada em causà una emoció com si fos en el màxim santuari de la meva devoció. Les meves primeres mirades foren per les Afrodites, que n'he fet una variació marinera per a la meva tragèdia *Cossenia*, els *Apol·los* de qui quan era adolescent envejava la bellesa. Trobar-me davant d'escultures que sempre havia somniat veure al natural em feia plorar, així vaig estar donant volts per les sales del museu fins que tancaren les portes. Ben cansat vaig seure en un banc del jardí i vaig pensar que els nostres almogàvers havien vist tot allò segurament sencer i no n'havien tocat cap.

No vaig poder dormir de l'enorme calor que feia a l'habitació tot i que estava nu damunt del llit. A la matinada vençut per la son vaig dormir una mica però poc perquè a les set del matí, al pati del costat de l'hotel, els barrinadors començaren a fer soroll amb els seus estris escandalosos.

Calia aprofitar el matí del diumenge i em vaig dirigir cap a l'Àgora on es veu tot seguit el fòrum que han reconstruït els nord-americans. D'allí es veu la part nord de l'Acropolis que és la menys bonica. En el fòrum hi ha temples molt ben conservats; és estrany com hom no ha reconstruït més el lloc per tal de poder saber com s'hi veien abans els concurrents a l'Àgora. De tornada vaig passar per la catedral ortodoxa on se celebrava un casament que fou una cerimònia molt alegre i sense encarcaments; i a dinar aviat. El monument a Homer és tan baix que li vaig passar la mà pels cabells dolçament.

A Epidaure a les 14 hores. L'autobús, un Mercedes flamant, ens esperava no gaire lluny de l'hotel i tot seguit vaig comprendre que seria un viatge confortable. Tenien una guia que em donava explicacions en anglès, francès i alemany. Tot seguit ja fórem al port del Pireu i passant per una autopista acabada de fer. Vorejant la mar ens anàrem acostant a Corint, passàrem el canal i ens trobàrem travessant aquesta població, giràrem cap el sud en terrenys de vinyes i de conreus, ja érem a l'Argòlida. La guia mentre ens feia girar a veure el palau-castell de Micenes ens anava explicant la tragèdia de la família dels Atrides que tots coneixem.

Passem la ciutat d'Argos i la vila marinera de Nafplion i endinsant-nos en magnífics boscos de pins cap a l'est ens trobem en una grandiosa esplanada on hi ha aparcats desenes d'autobusos i centenars d'automòbils. Són les 19 hores tocades i a les 20 comença la representació d'*Agamèmon* d'Èsquil. Les entrades s'han de comprar aquí i hi ha molta cua. Quan em toca he de comprar un seient car i així sóc a la filera quinze del grandios teatre repenjat a una muntanya que ella mateixa fa semicercle. La cabuda és de quinze mil persones i com que està ple dóna vertader gust de veure. En llocs d'honor de les primeres fileres s'hi van acomodant personalitats conegudes dels espectadors que són rebudes amb grans aplaudiments. A les 20 hores en punt comença la representació que fa callar a tothom, el silenci és absolut. La tan coneguda tragèdia es va descabdellant amb la total fascinació de la gent. L'acústica ajuda molt a la contundència dels parlaments dels personatges, cada un dels quals es llueix en la interpretació donant-li una gran majestat. Com s'ha comentat en tota la premsa mundial i principalment la de París, els cors són un element molt valuós de la representació i fan que la música hi sigui indispensable, cosa que fa uns anys no passava. Quan acaba l'obra aplaudim llargament a actors, cor i tots els que han intervingut en la representació. Dono gràcies a Atenea, la més estimada deessa, que ha fet possible que jo estigués a Epidaure després de donar la volta al món.

Tornada d'Epidaure. Semblava impossible que amb tan poca llum elèctrica trobéssim l'autobús amb la multitud que envaïa la gran esplanada. Encara que amb retard, les quinze mil persones vingudes de les cinc parts del món i que ens trobàvem allí, anàrem trobant els vehicles que un darrere l'altre anaren sortint.

En el meu viatge hi anava inclòs el sopar que ens donaren en un hotel de Nafplion, de les desenes que hi ha en aquesta població d'estiuieg. El sopar fou de sopa, peix i carn, una fórmula internacional que tothom agrai molt. No vaig poder parlar amb ningú perquè no eren francesos, però com que anava assegut als seients de davant, de tant en tant preguntava coses a la guia que contestava molt amablement. Quan ens anàvem acostant a Atenes, de sobte apareix l'Acropolis molt ben il·luminada que feia un fantàstic efecte. Eren més de les tres de la matinada quan arribàrem a Atenes.

No vaig dormir gaires hores perquè tenia preparada l'excursió d'Acropolis, Estadi, Palau Reial i museu Benaki.

Cap a l'Acropolis. Els automòbils ens conduïren a una plaça com si diguéssim de tria d'excursionistes i allí les guies ens conduïren als autobusos que portaven els noms de l'excursió. Així és que a les nou del matí ja ens trobàvem al museu Benaki admirant col·leccions i més col·leccions de joies de totes les èpoques i de tot el món. Una vertadera meravella i un plaer per als ulls, immens.

Ens van portar davant del Palau Reial per veure el canvi de guàrdia dels Evzons, que són uns xicotassos de 1,80 metres als que no se'ls veuen gens ridícules les faldilletes que porten. Cames i cuixes les porten emmitjades de color blanc.

L'Stadium deu ser una aproximació al d'Olimpia posat a la nostra època perquè aquell no crec que tingués graderies; segurament tenia un pla inclinat perquè la gent dreta ho pogués veure millor. Com tot, és de marbre blanc amb moltes estàtues presidides pel *Discòbol* que està solemne a l'entrada.

Els autobusos ens deixaren prop dels temples que edificaren els romans, de pedra semblant a la de Roma i després de passar pel costat del teatre de Dionís i del d'Herodes Àtic (Odèon), ja pujàrem cap a l'Acropolis. L'emoció principal que hom sent en poder caminar enmig dels temples dedicats a la deessa Atenea tenint ja 65 anys fets, és la de sentir-se valent d'haver pogut aguantar anys i anys el desig fins veure'l realitzat. He somniat moltes vegades que Atenea em protegia. No hi pot haver miracle. En canvi, quin plaer haver pogut realitzar el somni. Cansadíssim dono el tomb al Partenon admirant la seva colossal construcció i m'hi faig retratar assegut davant. Amb el llibret recordatori a la mà on hi ha els plànols i la maqueta de les meravelloses construccions i d'algunes escultures, hom se sent orgullós d'estimar la religió dels hel·lènics i de comprendre el vertader principi i basament de tota aquesta civilització.

Poesia, poesia, ets la mare de tot el creat pels homes. Quin goig de comprovar-ho aquí.

Abandonant el pla dels grans edificis i ja baixant, miro el llibret que reproduïx la torre que els francs construïren com a guaita del castell en què convertiren l'Acropolis. La torre no es altra que la que feren construir els que guiaven els almogàvers i els almogàvers mateixos. Jo li dibuixo una bandera barrada que és per la que lluitaven els que venceren en cent batalles i estigueren assentats prop de cent anys a Grècia. A la guia li parlo de la torre dels francs i li explico qui eren els francs. M'abelleix dir que el comte rei Joan II digué que era el millor palau del món i que els almogàvers no s'endugueren cap escultura, que com diu ella van fer els turcs, alemanys, francesos i anglesos. Però com que les dones són difícils de collar, va contestar-me que en canvi els almogàvers amb les seves batalles havien minvat en un quaranta per cent la

població que hi havia a Grècia en aquella època. Vaig dinar amb molta gana perquè m'havia cansat de veritat.

Una tarda pel barri del mercat. Després de fer migdiada, quan el sol perdia la virulència dels seus trenta-cinc graus, vaig donar un tomb pel barri antic que m'agradà molt. Si bé es veia la gent molt parladora, mantenien converses afectuoses i saludaven amb estimació. Com que tothom ja havia plegat del treball, es veia famílies que sopaven a la fresca en placetes sota els arbres.

Vaig veure renovar cases per afegir-hi pisos, però les envellien posant columnata als baixos aprofitant els xamfrans, cosa que fa molt bonic. Em vaig entretenir molt al mercat que també funciona totalment a la tarda on es veien a més de les nostres verdures, carns i peixos, altres variants de fruites, verdures i hortalisses que ells cultiven. Lolor de tot era diferent a la nostra.

Vaig tornar cap a l'hotel després de baixar a la plaça Omònia pel carrer de l'Estadi enmig d'una gran gernació que passejava i mirava botigues. Aquella nit vaig anar aviat a dormir, calia matinejar per efectuar l'excursió a Delfos i Olímpia que havia contractat a *forfait*.

Cap a Delfos i Olímpia. Eren passades les set del matí amb molta fresqueta que l'autobús començà a emprendre la marxa. No cal dir com estava d'emocionat perquè tenia els ulls entelats de llàgrimes. Veuria aquelles meravelles que tant em fascinaren quan quasi d'adolescent vaig llegir l'Iliada amb petits gravats que venia l'editorial Prometeu de València.

El meu nacionalisme em feia recordar els almogàvers i així vaig estar amatent al passar per Tebes de recordar que algun d'aquells llocs devia d'esser el del llac Copais, a la Beòcia, on els almogàvers guanyaren la batalla definitiva a les tropes de Gautier V de Brienne, duc d'Atenes, instituint des de llavors els comtats d'Atenes i Neopàtria. La torre que assenyalà la guia al passar Tebes que diu esser dels francs segurament fou bastida pels almogàvers. La guia ens assenyalà la cruïlla fatídica d'Èdip i contà tot seguit la seva tràgica història.

A Levadia l'autobús parà i vam poder menjar i beure i tot seguit el vehicle s'enfilà cap amunt d'unes muntanyasses de vora mil metres d'altitud. La vall de Tebes em semblà com si fóssim a Granollers i la de Levadia com si fóssim a Vic. Havíem deixat la gran calor d'Atenes i ara feia fresca.

Quan fórem davant de l'hotel i el museu de Delfos no era semblant a Núria perquè estàvem davant d'una gran paret quasi vertical de muntanya, són contraforts del mont Parnàs. La guia ens portà primer a veure la font Castàlia que surt d'una esquerra de la muntanya i ens féu veure aigua, agenollats a terra, amb el palmell de la mà com els antics hel·lènics. Ens explicà com Apol·lo convertit en un dofí pujà de la mar, que des d'allí s'albira, i hi féu construir un temple, el seu temple. Per això es diu Delfos, de dofí. Pujant amunt ens assenyalà les restes del santuari d'Atenea Pronaia, un monument anomenat Tholos.

Anar pujant tombàrem la palestra, després el teatre i ja al cap damunt, l'estadi amb una bona graderia encara conservada. Ja baixant veiérem la construcció anomenada El tresor dels atenencs; i al final entràrem al museu sense l'adequada majestat dels tresors que guarda. Tot seguit vaig esser atret per l'auriga de bronze, una còpia del qual és a Tarragona.

És xocant que aquest museu no tingui cap estàtua d'*Apol·lo*. Altrament, tot el que hi ha és interessantíssim i demostra la devoció que la contrada i tot el món hel·lènic tenia per Delfos. No cal dir que la guia ens portà davant del forat de l'oracle i així ens explicà com funcionava, els seus benifets i les anècdotes són sobresortints. Vaig pensar que tot estava massa abandonat i que devia existir segurament un propòsit d'algú, de no tractar de reconstruir coses que s'estaven perdent inexorablement.

Vàrem anar a dinar en un dels hotels de prop del museu i allí mentre esperava vaig parlar amb un matrimoni barceloní i un professor americà que s'assegué a la meua taula per parlar. Era un home ple de devoció per l'hel·lenisme com jo, però jo l'avantatjava perquè, com és sabut, al fill hereu de Magí Gibert li vaig posar el nom d'Ulisses. Al professor li agradava el vi del país i me'n posà al got, però tot i ésser de marca no m'agrada, igual que quan l'havia tastat a l'hotel d'Atenes.

Cap a Olímpia. A la tarda l'autobús anà guanyant la costa fent molts revolts, és una carretera estreta i quan ens anàrem acostant a la mar, era bellíssima, semblava ficada en un llac. Ja no ens separaven gaires quilòmetres de la part del Peloponès.

Al poble de Galaxidi hi havia un petit portitxol on ens esperava un *ferriboat* que anava ple d'altres vehicles i solament esperava el nostre per salpar. Tota la maniobra fou molt ràpida, amanida amb la simpàtica xerrameca de mariners i no trigàrem ni dues hores a ser al bonic poblet d'Aigion on desembarcàrem.

Com de costum jo no em vaig marejar, no fou així per altres excursionistes. Tot seguit que l'autobús fou desembarcat, emprenguérem el camí de Patràs vorejant la mar en una carretera bastant bona que anava passant poblets, masies i càmpings, tot als meus ulls hel·lenístics embaumat d'una gran bellesa.

En els càmpings i platges molta gent prenia el darrer bany i els cossos quasi nus il·luminats pel sol de ponent em feien recordar els dels herois grecs de les meves lectures. El sol es ponia quan arribàrem a Patràs, ciutat el nom de la qual m'és familiar pels centenars de vegades que l'he vist pintat a les popes dels barcos grecs que vénen a Tarragona.

Tot seguit que ens donaren l'habitació per dormir, vaig sortir cap a l'escullera del moll per donar un cop d'ull a la ciutat encimbellada en un promontori, que amb el sol ponent feia un aspecte fantàstic.

A Grècia es sopa a les vuit del vespre i tots estàvem plens de curiositat per saber què seria el que deia la carta en grec. Hi va haver amanida i el primer plat eren coses fetes amb marisc i després carn amb patates que tots menjàrem amb molt d'apetit. Després de sopar anàrem a passejar i fou llàstima que el professor no hagués seguit el viatge fins a Olímpia per intercanviar impressions.

Jo em vaig aixecar dematí per anar al mercat i tafanejar les coses que hi portaven. Moltes taronges, fruita com la nostra, melons i síndries a dojo i escassa verdura. Les dones escombra-ven els carrers i feien una agradable xerrameca. Tinguérem d'esmorzar llet i te i l'autobús se'n endugué cap a Olímpia, en direcció a Pírgos.

La guia ens explicà pel camí que la terra no es veia ben conreada perquè hi havia manca de jornalers, molts emigraven a Alemanya a cercar millors jornals. La terra es veia com la del Camp de Tarragona, però amb més abundància de tarongers. Aquesta formosa contrada era segurament l'esquer de les invasions que havia tingut el Peloponès.

Després de travessar Pírgos una ciutat bastant gran, ens endinsàrem en la boscúria de pins que ens portà a Olímpia després de vint-i-quatre quilòmetres.

Olímpia és una vila de mil habitants travessada la qual, per una carretera ombrejada de xiprers, oliveres i baladres i després de passar el riu Kladeos ja ens trobem dins les ruïnes d'Olímpia. De cop sembla que les ruïnes no són en el lloc immortal, però tot seguit hom s'adona que aquelles ruïnes tan abandonades i plenes d'herba són el lloc que fou la meravella de molts segles. El lloc es meravellós, està enclavat en un triangle entre el riu Kladeos, el seu

afluent l'Alfee i la muntanya Kronion. És una esplanada ben aprofitada que quan devia tenir els primers pins devia esser cosa divina.

La guia ens explica una mica de la història. Els primers pobladors de la contrada erigiren un temple a Gaia, muller del suprem déu Urà, quan Cronos va prendre el poder, els olímpics aixecaren temples a aquest i a la seva muller Rhea. Tots sabem el mite que Cronos devorava els seus fills perquè no fos destronat, però quan Zeus fou estalviat per la seva mare féu renéixer els seus dotze germans, origen dels dotze déus grecs i ell fou déu únic d'Olimpia.

Hi ha una reproducció del que foren els temples i les edificacions sagrades. Es destaca el de Zeus que tenia seixanta-quatre metres de llarg, vint-i-set d'amplada i vint d'alçada, només en resten trossos de columnes i els basaments i dins el museu hi ha restes molt completes dels dos frontons esculpits per Fídies; l'un presidit per Zeus i l'altre per Apol·lo. L'Apol·lo és complert i magnífic, no així Zeus que no té cap.

Abans de dinar vam veure tot el recinte i el que més m'emocionà i em féu plorar de gust fou petjar l'arena de l'estadi, feia pocs anys descoberta.

El dinar a Olímpia no fou gaire bo. No vaig tenir amb qui parlar i no vaig veure vi perquè no sabia si seria resinat o no. Després de dinar tornarem una mica al museu on la guia ens explicà que al temple de Zeus hi havia una estàtua d'aquest déu que es podia considerar l'obra mestra de Fídies. El déu estava assegut, les parts nues del cos eren de marfil i els vestits i la corona d'olivera, d'or. Els bizantins la dugueren a Constantinoble el 395 i allí fou destruïda i robada pels turcs. Veírem una maqueta de la ciutat d'Olimpia reconstruïda i estàtues de l'època romana perquè els romans també tingueren devoció per Olímpia.

La guia ens ensenyà el bell pentinat del jove Antinous, favorit de l'emperador Adrià. Són imponents les estàtues de la *Victòria de Praonios*, tant les restes com una reconstrucció magnífica, un *Hermes* de Praxíteles meravellós de precisió i bellesa que solament per contemplar-lo pagaria el viatge a Olímpia.

Algun dia els temples d'Olimpia es reedificaran, però mentre això no es fa, Olímpia és viva perquè la tenim constantment dins els nostres cervells. La llegenda diu que Zeus envia els seus signes d'aprovació per l'obra de Fídies; jo penso que ell era un home déu, el principal home déu que ha tingut la humanitat.

Retorn cap a Atenes. Amb gran recança vaig abandonar Olímpia, prometent que tornaria a passar-hi dies. Ens allunyarem de les ruïnes amb els ulls plens de llàgrimes però emmagatzemant en el cervell la visió indestructible de tan divina bellesa. Retornarem cap a Patras.

La guia ens digué al travessar un càmping del *Club Méditerranée* de París que aquest club té una illa llogada on es fa vida com a l'antiga Hèl·lade. Ens aturarem a Egion per descansar una mica i beure alguna cosa. Vaig preguntar com anomenaven els grecs els enormes plàtans que hi ha allí i em digueren que *platanus*.

La carretera i els carrils del tren sempre van junts i passem poblets bonics i riallers i viles sempre a la vora del mar sense que les masies o els xalets continuïn ininterrompudament fins a Corint. La guia ens assenyala castells als cims de les muntanyes que foren construïts per venecians o genovesos, perquè creu que la seva riquesa va atraure a més d'aquests a perses, romans, germànics, francs, catalans, turcs i eslaus.

Corint apareix molt bonic de lluny i quan hi arribem parem per contemplar el famós canal, el primer construït pels homes, comprar records i postals. Després de Megara passem prop del Pireu que ja veiem de vespre. I ja de nit veiem altra vegada Atenes que irradia la seva il·luminació al cel, destaca el Partenon il·luminat com una construcció d'or vell.

Aquella darrera nit encara vaig a prendre un cafè a la plaça Sintagma, és un gran plaer per a la vista l'estesa de taules que hi ha a les voreres totes plenes de turistes. Per algun *Le Monde* que he comprat m'he assabentat de la tensió política contra el rei a Atenes, tensió que deu produir les discussions que sento en els bars anomenats *taberna*.

He vist que no hi havia cafeteries amb dones i m'ha semblat la prostitució molt discreta. M'he assabentat que el clero ortodox és el que té la culpa que no es reedifiquin les ruïnes dels llocs sagrats de la religió clàssica, deuen tenir por que no ressorgeixi.

Cap a Roma. Ja l'avió en marxa per damunt de Grècia, amb el mapa a la mà tracto de descobrir amb la meva fina vista les illes Ithaki i Argostólion, llocs on havia viscut Ulisses, perquè el meu darrer record és per Homer que creà els bells poemes dedicats a aquest heroi tan admirat que m'agradaria fer d'ell una vida paral·lela amb el no menys estimat Ramon Muntaner.

A penes m'adono que passem Itàlia i quan ens diuen que baixem a Roma vull mirar aquesta ciutat des de l'aire però no puc. Cal fer una llarga espera a l'aeroport de Fiumicino dedicat a Leonardo da Vinci, la gran escultura del qual tenim a la vista.

A Roma hi fa una calor espantosa i la manera d'airejar l'aeroport no refresca per la qual cosa passem unes hores ben desagradables. Hi ha uns *souvenirs* de monges i capellans joves en moto que són una delícia. La Iberia cuida de portar-me a Barcelona i ho fa amb dues hores de retard. Topo amb unes madrilenyes i seu al meu costat un rector vell d'un poble de Burgos que no cal dir com pensa.

Ja en ple vol, l'avió passa pel mig de l'illa de Sardenya on endevino l'Alguer. Com que sóc al costat dret de l'avió, quan ja de nit aquest és davant de Barcelona fa una mitja volta que m'encara amb la ciutat tota il·luminada que fa goig de veure. Som a 5 de juliol de 1965.

Comentari final. Vaig fer testament per donar la volta al món i molt segur de la meva sort vaig acabar el viatge amb molt poques diarrees, poques febres i cap mareig. Estic molt content d'haver pogut realitzar aquest somni que em vingué quan vaig veure que tenia diners per fer-lo. Les cent mil pessetes i escaig gastades no em raquen i crec que és un honor per la família que jo hagi pogut fer aquesta volta que naturalment ningú m'agrairà. Amics que m'estimen estigueren contents que hagués realitzat l'aventura i escoltaren amb plaer la meva fórmula d'explicar-la posant-hi sempre pinzellades de sensualitat que és com m'agrada d'explicar les coses. Dubto en remarcar alguna part del viatge sobre d'altra però crec que les millors emocions les vaig tenir a Tahití i Grècia. Que poca cosa és l'home comparat amb la immensitat de la Terra, més si aquesta és vista des de dalt d'un potent avió. El que val és que ho he fet i conto l'aventura i aquest és el gran poder prepotent de l'home.

31 de juliol de 1965, dissabte. Beethoven per Pau Casals a Prada. És una excursió que s'ha fet en vint-i-quatre hores. En Trias i els seus amics em van enredar a fer-la. És un concert de molta qualitat i emocionant com sempre. Morta la reina vella de Bèlgica ja no la vaig poder veure com a l'altre concert al que vaig assistir. A la una de la matinada iniciem el retorn després d'haver plogut abundantment. Com que en Trias i una excursionista havien promès de collir préssecs al retorn, tot i el terreny mullat, ho fan. Tornen tots enfangats però contents. Després d'hores d'espera a la frontera poguérem emprendre la marxa amb la pluja a l'esquena fins a Mataró, pluja beneïda perquè feia més d'un mes que no plovia.

Sant Magí a Tarragona. La festa, com fa anys, es desenvolupa amb els festivals d'Espanya al Camp de Mart on solament hi va gent els dies que actua en Capri i les picabaralles de les dues colles de castellers.

Santa Tecla. Espineta amb caragolins i xampany amb embut a casa la tia Enriqueta del Quicu. La introducció del xampany a l'esmorzar hi ha donat més gràcia. Anem al concurs d'anelles sardanistes a la plaça de la Font i ens retratem com cada any. El dia de la Mercè les dues colles no arriben a l'Ajuntament com havien fet a l'any anterior per primera vegada a la història.

La meua volta a Catalunya. A principis de novembre comença a Fondarella, Lleida, Flix, Móra d'Ebre, Tortosa, Vinaròs, Cases d'Alcanar, Amposta, l'Aldea, l'Ametlla de Mar, l'Hospitalet, Cambrils, Salou, Vila-seca, L'Espluga de Francolí, Blancafort, Montblanc on veig per darrer any abans d'anar a Mèxic la família Oliveras-Vidal.

Comèdies vistes a la darrera meitat de l'any. *La història d'un mirall*, fou passadora. En el Concurs de Teatre Llatí al Romea veig *Il pleut dans ma maison*, *Il seduttore*, *Le Cid*, *Un porto per Angela*, de les que la millor fou *Le Cid* de Corneille. *Baldiri de la Costa* per Garseball va estar bé. A la revista del Victòria amb la Santpere hi destacaren el Terceto del Surf, mexicans admirables. *Franquie i la boda* per A. Baró fou bona. *Britàniques*, posat per l'IEC, molt discutit. *Les filles del meu papa*, al Romea, bona.

Per la televisió veig arribar el Papa a Nova York el dia 4 d'octubre.

5 de desembre de 1965. De Gaulle va al *ballotage* (elecció de doble volta).

19 de desembre. El Barça guanya al Madrid a Madrid per 3-1. Fusté fa dos gols.

Per Sant Andreu, a Sant Andreu, es fa un homenatge a Ignasi Iglesias, i inauguren un petit monument. Hi ha ballada de sardanes i els andreuencs estan molt contents d'haver fet aquest bon acte.

Nadal a casa el Quicus a Gràcia. Com altres anys amb la seva muller, tia i germana, passem el dia de Nadal en aquella llar.

Nit de Cap d'any en un bar del carrer de l'Hospital amb en Trias a veure ballar una gitana que segurament farà tronar i ploure.

Dels llibres llegits el més important *Zorba el grec* de Kazantzakis traduït al català.

Per recordar els vint-i-cinc anys de l'afusellament del President Companys, en uns mocadors dedicats a la sardana on hi ha el castell de Montjuïc estampat, he escrit amb lletres grosses "1940-1965 No t'oblidem Companys" i l'he enviat al President Tarradellas, a Ripoll de Buenos Aires, a Isern de Caracas, a Joan Rodríguez a Barcelona, a Vidal a Mèxic, a Fort a Santiago de Xile, a la filla del President Companys a Mèxic, i un per mi; total vuit mocadors de seda de cinquanta per cinquanta centímetres.

Any 1966

Ballo la Santa Espina. El primer dia de 1966, tot i estar bastant reumàtic, ballo davant la Catedral de Barcelona els darrers llargs de la famosa sardana..

Primera excursió per Sant Pau, a Sant Pol perquè hi toca la cobla Els Montgrins. A la tarda hi ha un gran concert i ball.

El primer sopar de la Peña Joan Santamaria a Coll i Alentorn, un dels homes més importants d'Unió Democràtica de Catalunya. Com sempre el que val més són les intervencions d'en Tasis i d'en Bergós.

La Candelera a Molins de Rei. El dia ha estat rúfol i molt fred. Al Foment hi havia exposats els projectes per ampliar el teatre. He parlat amb alguns directius als que he dit que quan es pugui, aquell teatre ha de portar el nom de Margarida Xirgú.

Primer aplec a Vic amb el Mercat del ram. L'aplec s'ha fet en diumenge i això ha portat que jo em quedés a dormir a cal Ventura on he dormit molt bé. L'aplec ha estat un fracàs perquè feia una tramuntana gelada.

Dia 8 d'abril, divendres. Divendres Sant a Castelldefels per veure la famosa processó que fan els surenys (emigrants) amb grups d'homes i dones disfressats dels personatges de la Passió. Total una pasterada.

Dia 10 d'abril, diumenge. Segona calçotada a l'ermita de Sant Pau prop de Sitges. Els mateixos amb el mateix divertiment de l'any anterior.

11 d'abril, dilluns. Aplec a Bellvitge. Un desastre d'aplec. Hi havia anat per veure les fastigoses construccions de vivendes per a obrers que són un caos o més ben dit uns nínxols per a persones vivents. Per acabar-ho d'adobar la principal claveguera de l'Hospitalet passa al descobert entremig de les cases.

A Olesa de Montserrat a veure en Gironès que em convida a dinar i m'ensenya el poble i el gran teatre nou per fer la famosa Passió.

17 d'abril, diumenge. Aplec de Riudarenes, lloc on encara no havia estat i poble pagès que es dona el gust de tenir les quatre millors cobles: Principal de la Bisbal, Montgrins, Caravana i Meravella. Ha calgut anar a dinar a Santa Coloma.

L'aplec de Vidreres enmig dels pins és dels més fascinants que hi ha. Llàstima que hom no pensa en la gent "ajada" i no lloguen cadires per seure. Fan l'aplec amb les millors cobles; hi ha bons restaurants per dinar.

La fira de Figueres ja en el mes de maig, és un amuntegament de maquinària agrícola amb un quant de bestiar que han portat uns gitanos més negres que el fum. I molta fira però tot ple de pols. A la Rambla he vist ballar sardanes per aquella colla tan ferma. M'he arribat a Roses on bufava una tramuntana molt empipadora.

L'aplec de Caldes de Malavella tan concorregut com sempre i molt estimat per tothom perquè s'hi pot seure. Les millors cobles han tocat les trenta-sis sardanes i després de dinar he pogut anar a Lloret que celebraven el mil·lenari de la fundació de la famosa i ara riquíssima vila, amb un aplec de cors de Clavé a la seva petita plaça de braus. M'he quedat a dormir a cal Navarro i l'endemà a veure Tossa abans de tornar a Barcelona.

Homenatge a Salvador Perarnau a Síria amb motiu d'esser proclamat Mestre en Gai Saber per haver guanyat el seu tercer premi ordinari als Jocs Florals. Fou una diada ben sorprenent en què tota la vila es mobilitzà per homenatjar l'estimat amic. En Tasis, Pere Elies, Busqueta i jo som els que hi anàrem de la tertúlia i comprovàrem tant en l'acte literari com en el dinar de vora quatre-cents comensals l'estimació que els convilatans senten pel seu poeta. Em toca seure al costat d'un home d'afers que dedicà a Perarnau un vers joglar dit *La Clau* i una magnífica clau daurada amb el seu pany. Foren molts a l'hora dels parlaments que adreçaren belles paraules al homenatjat destacant les que digué en Tasis. Tota la vila era plena de banderes barrades i la gent vibrà de veritat.

50è aniversari de la fundació del Tarragona F.C. amb el vers meu a la felicitació de Nadal. L'agradable sorpresa que els amics han tingut al rebre la felicitació amb el vers dedicat a esser

l'himne del nostre club m'ha valgut moltes felicitacions. Jo encara, als jugadors que queden d'aquella època Roca, Anglès, Virgili, Cendrós, Creus, Garcia i Arbiol els hi he posat el segon vers amb el nom dels jugadors. En Mezquida (Petrófilo), ha comentat en el diari local l'efemèride i ha posat el tros de *Lluitant amb tot valor ...*

Els films vistos fins a meitat d'any són: *El millón de dolares* de Vittorio Gassman, bo. *Campanas de medianoche* d'Orson Welles, bo també. *My Fair Lady* magnífica.

Obres de teatre vistes fins a meitat d'any són: El centenari de *Les joies de la Roser* de Pitarra al Romea fou de gran solemnitat. L'obra és anticarlina i encara que retocada és molt bona. *Un tal señor Blod* per en Cassen resultà bona. *Les filles del meu papa* amb la gent del Romea resultà passadora. *Les tres germanes* de Txèkhov al Romea, amb traducció de Joan Oliver tingueren una magnífica interpretació. *La corona d'espines* de Sagarra, fou passadora (teatre molt passat). *El malalt imaginari* de Molière, fou molt ben interpretat per Capri. La Núria Espert volgué reviuir *La nostra Nataxa* que havíem viscut als anys trenta, quasi ho aconseguí i és de les obres que ha fet amb més entusiasme. *La Terra Baixa* que ens donà l'Almendros amb en Guitart deixà molt que desitjar. *Mossèn Janot* també d'A. Guimerà, tingué amb Mario Cabré un intèrpret adequat que al primer acte estigué fluix.

Primer aplec de Torroella de Montgrí per l'abril. La visita a aquesta famosa vila fou molt emocionant perquè al conuiu un dia i una nit amb els vilatans vaig poder adonar-me de com eren. Els follets que es feren amb motiu del primer aplec resumien tot el que havien fet els torrellencs i V. Bou per la sardana. Fou un dia molt feliç en veritat. De tornada vaig baixar a Arenys de Mar i després per la carretera travessera vaig anar a Sant Celoni a veure l'alcalde en Comas. Fou una excursió que resultà molt rodona.

Aplec al parc Güell fou com sempre molt ple de sardanes.

L'aplec de Calella tingué de nou que després d'anar a dinar a Mataró a casa del cosí Jaume Fusté, a la tarda anàrem a l'aplec amb el cosí Josep que havia baixat de Fondarella expressament. Fou un dia també molt feliç.

L'aplec de La Bisbal, com cada any dic, és el que m'agrada més. Hi veig la cosina Maria i la seva filla i aquest any vaig saludar les germanes de l'amic Vigo mort fa tants anys. El dia estava rúfol però quan les quatre cobles atacaren els compassos de la Santa Espina sortí el sol com si es tractés d'un miracle. Per tornar vaig idear anar a dinar el dilluns a Palafrugell i veure la cosina Maria a Palamós i anar a dormir a Sant Feliu de Guíxols a casa del pare d'en Calvet i el dimarts anar a Caldes de Malavella a agafar el tren cap a Barcelona. Fou una excursió molt bona.

L'aplec d'Anglès. Era per primera vegada que anava a aquesta vila industrial i si bé el lloc de l'aplec no és gaire bo en canvi la gran fonda on posen les cobles i els forasters era cosa bona i interessant de veritat.

La volta cap a Andorra dormint a Sant Joan de les Abadesses, Puigcerdà, Andorra, la Seu, Artesa de Segre, Pont de Suert, passant per Castejón de Sos i Graus, dormir a Lleida i cap a Flix, i per Gandesa cap a Vall-de-roures a passar-hi dos dies i amb tren anar a Tortosa, dormint-hi i després de Cambrils i Salou passar quinze dies a Tarragona.

A la fonda de Sant Joan de les Abadesses hi feia molt fred, tots aquells indrets són molt bonics però les petjades del comte Arnau són introbables. A Puigcerdà sempre hi fa fred, però de botigues n'hi ha més cada dia.

A Andorra s'hi celebrava el primer concurs de composició de sardanes, hi anàvem amb l'amic Cunillera que ja s'ha instal·lat al principat. Vaig saludar Fontbernat, que se'l veu molt

ferm, i altres amics de Cunillera. A la tarda féu un aiguat acompanyat de llamps i trons com poques vegades n'he vist cap.

A la Seu sempre hi fa millor clima que a Andorra i és ciutat entretinguda. D'allí vaig haver de baixar fins Artesa de Segre per encaminar-me a Tremp a veure el Dr. Sastre que no havia vist des de Montpeller, vaig dinar molt bé en un bon restaurant i cap a La Pobla de Segur a dormir a cal Torrentet que és un lloc molt popular.

A Pont de Suer hi vaig arribar el matí següent, mig marejat dels retombs de la carretera. En un bar de xarnegos quasi em van menysprear i en autobús vell i atrotinat després de desenes de retombs vaig arribar per dinar a Castejón de Sos, poble ja de parla castellana. El dinar fou ben dolent i després de passar vora el riu Éssera, afluent del Cinca, en terres completament ermes vaig descansar una mica a Graus on s'admira el gran monument a Costa, el lleó de Graus.

A Benavarri hi vaig arribar de nit. Viatjant per les terres del comtat de Ribagorça ja es retrobaren els cultius tradicionals. A aquesta població de parla catalana hi feia una gran calor, ja plena d'estiuejants de Catalunya que estaven discutint del campionat del món de futbol que se celebrava a Britània.

Vaig aturar-me a Tamarit de Llitera on un vell jubilat del Foment de Barcelona em parlà de l'època que el president Macià feia construir el canal d'Aragó i Catalunya, que allí ja dóna rendiment. Amb el tren cap a Lleida a veure els amics a cal Guarro i anar fins a Fraga per fer visita a aquesta vila catalana, amb el desig de fer una volta per les terres de parla catalana adscrites a l'Aragó tan erròniament. En mig d'una gran calor, dalt del turó on és Fraga es veu tota l'horta del Ribagorça. Davant la impossibilitat d'anar a Faió i Mequinença vaig optar per anar a Flix per la Granadella. Vaig haver de sopar i dormir a Flix, vila molt coneguda i l'endemà per Gandesa, on vaig dinar, cap a Vall-de-roures travessant les serres de Cavalls i Pàndols que apareixen amb la seva gran majestat i que foren escenari de la gran batalla victoriosa de l'Ebre.

A Vall-de-roures la calor era asfixiant i la sort era que del bar a la dispesa només hi havia vint-i-cinc passes. Al Matarranya hi baixava aigua, cosa agradable i difícil de veure i a la nit feia de bon caminar per les seves voreres com pujant al castell. Al bar hi vaig veure la victòria dels britànics amb Espanya que a la gent no li féu ni fred ni calor. Vaig tornar amb el tren que es diu de Vall de Safán i el passar per les serres i els poblets d'entremig fou una cosa molt interessant.

Tot seguit d'arribar a l'Ebre fórem a Tortosa on vaig dinar al Siboni com de costum, retornant per Cambrils on vaig baixar del tren, passant per Salou fins a Tarragona amb autobús.

Per Sant Magí i Santa Tecla. He passat quinze dies a Tarragona. Les festes Majors són agradables per les passions que desvetllen els castellers de les dues colles. El dia de la Mercè no arribaren a Casa la Ciutat. Els festivals del Camp de Mart no tenen cap interès i les festes religioses cada dia més llangueixen.

Per mi és fascinant veure amics de França o del país que vénen a veure els castells i les sardanes. El matí de Santa Tecla a casa la tia Zita d'en Quicus fem l'espina amb caragolins i bevem xampany amb els embuts i ja a la plaça de la Font retrobem amics que es volen retratar amb nosaltres. Això ha fet una col·lecció de boniques fotografies.

Anada a Occitània i al Rosselló.

Vaig començar per Agde on volia veure el germà d'en Salvat Parés perquè m'ensenyés les restes del camp dels Catalans. El germà era a Barcelona, però un català de Terrassa me l'ha

ensenyat, ja completament esborrat. He anat fins a la platja a vora del riu Herau comprovant la gran importància que tot té.

A Beziers hi he estat dos dies per complaure la família Rodríguez, menjant a casa la seva muller i passejant amb l'automòbil del seu gendre andorrà. Dos dies molt deliciosos; a Perpinyà he trobat en Secall en obres, ja que es gasta el mig milió de pessetes que va treure a la rifa francesa.

A Tuïr les cosines eren pel camp però d'una manera o altra les he vistes.

A Ceret m'he pogut adonar de la formosor de la vila on he dinat, s'hauria de veure amb els cirerers florits. He agafat un autobús que em portarà a Torruella de Montgrí i així faig el viatge molt còmodament i tot seguit arribo a l'Estartit on m'adono de la gran importància que té aquesta platja. He vist una parella, noia i noi suecs, que talment semblaven escultures de Fídies. Encara he sopat i dormit a Girona.

Els films vistos fins a finir l'any foren *El gran circo*, que resultà passador, *El Greco*, bastant reeixit; *Pampa salvatge*, no gaire bo; *Maria Rosa*, film en català que no resultà bo tot i que la Núria Espert s'esforça a quedar bé; *Lady L*, fou bo, amb en Paul Newman, Sophia Loren i David Niven, de protagonistes i dirigida per Peter Ustinov.

Les obres de teatre vistes fins acabar l'any foren: *Com si fos un tros de vida* d'E. Criado, feta per la companyia badalonina d'aficionats que guanya el campionat de teatre amateur, molt ben representada. Al Romea *Dues setmanes a Barcelona*, fou una comèdia fina. *Ja tenim 600!*, una altra comèdia de Muntanyola més aviat mediocre. *Apunt de solfa* arranjada per en Poblet, fou divertida. Del Cicle de Teatre Llatí vaig veure *L'apotecari d'Olot* de Pitarra, ben representada. *La història d'una guerra* de Baltasar Porcel, molt dolenteta. *Tuto per Benne*, de Luigi Pirandello, magnífica. *Les eaux et forêts*, formidable. L'Sbert Verdaguer estrenà *L'envelat de Tossa 1964* que fou un magnífic ballet. El mim francès Marcel Marceau presentà un espectacle formidable *Ronda de mort a Sinera* ens apassionà i ens emocionà com totes les coses d'Espriu. *L'auca del senyor Esteve* de Rusiñol, no m'agrada. Les dues obres foren representades per l'agrupació Adrià Gual. Els cent anys del naixement del mestre Morera foren commemorats al Liceu representant l'òpera *Cassandra* que m'agrada molt.

El 26 de novembre, dissabte. Sopar dels seixanta anys d'en Tasis a la torre del transbordador de la Barceloneta. Com que en Joan Rodríguez no tenia tiquet i hi volia assistir li vaig donar el meu. Quedaren molta gent sense poder sopar.

4 de desembre, diumenge. Mor a París en Tasis. L'haviem acomiadat dies abans a la tertúlia del Tèrminus on vingué abans d'emprendre el viatge. La notícia ens deixà corglaçats a tots els seus amics. El dia 10 hi hagué el funeral i el dia 11 l'enterrament; jo vaig anar al funeral, hi havia molta gent sense estar estrets.

El comentari del traspàs de l'amic Tasis el faig dos anys més tard, és a dir, estic perfectament fred per fer un retrat de l'home que vaig conèixer a través dels comentaris abrandats que apareixien a la *Nostra Revista* de l'avi Artís a Mèxic. Jo estava submergit en l'ambient que Dalmau Costa anava aixecant contra Tarradellas. Jo m'adonava de la situació i anava fent perquè com que tenia ganes de tornar a Tarragona, atenant les súpliques de la mare, no calia capficar-s'hi.

En Galés estava enfonsat en aquesta actitud i jo vivia a casa seva. Així és que trobàvem el que escrivia en Tasis magnífic. No cal dir que Galés em recomanà que fes amistat amb en Tasis, més quan aquest col·laborava des de Barcelona en un mensual que pagava

en Dalmau Costa a Mèxic. Tot seguit de conèixer-lo va agradar-me l'apassionament que posava en el parlar. Se li endevinava mal geni, cosa perdonable en un home que se les havia d'heure amb treballadors d'una impremta, dependents d'una llibreria i familiars sense dinamisme. Fins en Joan Rodríguez, sempre tan recelós, caigué en la trampa del desinterès de tan destacat home de lletres.

Jo li havia dit a en Tasis que havia estat redactor dels diaris tarragonins *Tarragona Federal* i *Llibertat*, i dels setmanaris *La Patada* i *Avançada* i corresponsal esportiu d'*El Diluvio* i de *La Humanitat*. En Tasis quan em presentava oblidava això i deia que jo era un milionari perquè havia venut terres a vora mar. Això ja em tenia fregit i tot seguit en un canvi de posició que adoptà en Joan Rodríguez, vaig adonar-me que aquest tenia raó perquè en Tasis treballava per al clan Hurtado a fi de ressuscitar Acció Catalana. Ja passat a l'institucionalisme del que en Tasis en deia pestes, vaig anar aguantant la seva amistat. El veia treballar excessivament i com que havia vist morir molts que així ho feien, no em sorprengué la seva mort.

Mercès al seu gran catalanisme i a la seva vehemència defentsant-lo serà recordat tota la vida. La mort prematura no el deixà gaudir dels fruits que hauria recollit en la seva ancianitat.

He llegit en francès durant l'any una *Odissea* de V. Berard que després em féu llegir una *Antologia de Poesia Grega* de Brasillac, obres que refermaren la meua gran devoció per tot el de l'Hèl·lade. Posats a llegir en francès vaig llegir tota l'*Obra Poètica* de Verlaine i tota l'*Obra Poètica* de Rimbaud i encara vaig tenir temps de llegir en francès l'*Ulisses* de l'irlandès James Joyce. Aquest *Ulisses* és una cosa més pesada que el plom.

Dia 8 de desembre, dijous. Té seixanta-sis anys, ha estat casat i sempre ha tingut “querida”. Al restaurant de Sant Boi l'homenet em contà com tot i tenir filles casades ell segueix amb una amant de torn. Cada diumenge baixa a la rambla dels ocells i en el passatge Manila troba la dona amb qui va a dinar i després a cardar. Quan tenia muller també feia el mateix per no haver-la d'atropellar tant.

Un homenet ruc deia a l'Orfeó que el president Companys era avorrible perquè els anys dels atemptats entre el sindicat únic i el lliure defensava l'únic. Jo vaig dir que algú havia de defensar els de l'únic.

En Solé de la Lleidatana s'ha fet amic d'un matrimoni de París que el marit es tocòleg i em va contar que quan era a Tunísia una vegada va intervenir en una batalla campal entre dues famílies que celebraven un casament. Les famílies allí fan festa fins a mitjanit perquè esperen que els sigui mostrada la camisa de la núvia tacada de sang pel trencament de l'himen. Ell va haver de certificar que el nuvi tenia un membre de reglament però que l'himen es veu que era molt dur. El mateix doctor va dir que a París trencà sovint l'himen de noies solteres que no volen anar al llit de nois amb la virginitat.

Una treballadora de fàbrica discutia amb una gitana prostituïda, a cal Lluís del carrer de la Cera, perquè aquesta li cantava els avantatges de la seva manera de viure. La treballadora va explicar la terrible sort de les que cauen en aquesta vida perquè una que treballava amb ella, tipa del macarró que havia de mantenir, quan volgué tornar al treball el pinxo la matà d'una pallissa.

El jaio A. de Solivella explicà que quan la Guerra Europea era tan gran la misèria al seu poble que per anar a treballar al camp els donaven mitja arengada per tot el dia. Parlant de Solivella, quan els carlins s'hi sublevaren els primers dies de l'aixecament militar del 1936, el sergent de la força militar de Tarragona que afusellà els condemnats a mort, quan va donar els trets de gràcia n'estalvià dos que només estaven ferits. Un d'ells era un amic que havien fet el servei militar junts. Hom no creu que aquests dos salvats denunciessin les desenes d'homes que foren afusellats a Tarragona pels fets de Solivella.

Tercer Nadal aquest del 1966 que brindem amb xampany amb els embuts del Quicus Carbó a casa seva a Gràcia. És una originalitat que molts amics troben de mal gust. Tots els que hi brindem des de la seva muller lleidatana, la seva germana i la tia ens hi divertim molt.

Any 1967

Josep Pla dedica en aquest gener de 1967 a *Destino* un article a Tarragona per comentar un recent viatge seu a la nostra ciutat. Recorda que tornant de Roma, a començaments de segle, tot ple de romanisme el féu riure molt que el senyor Hernández Sanahuja, llavors el màxim arqueòleg tarragoní, sustentés que les muralles dites ciclòpies eren hitites. (Els hitites feren una petita civilització al cor del que ara és Turquia dos mil cinc-cents anys abans de Crist i arriben fins quasi l'any mil abans de Crist). Llavors com ara, en Pla diu que les muralles són obra dels romans i li agrada fer constar que els arqueòlegs d'ara pensen el mateix.

Dos germans malaguenys han sortit del seu amagatall després de vint-i-vuit anys perquè s'hi ficaren el dia 8 de febrer de 1939 quan la ciutat fou abandonada pels republicans, perquè tenien por d'esser afusellats. Els diaris fan comentaris que fan basarda.

Víctor Hurtado ha publicat un comentari polític a *Le Figaró* de París que la *Vanguardia* copia, d'on resulta que aquest jove aprofitant unes declaracions del comunista espanyol Carrillo anuncia que aquí es gesta un moviment socialdemòcrata a l'alemanya, al front del qual hi ha l'Heribert Barrera, Serra Gasulla, Rodolf Guerra, Domènec Ramon i Joan Ballester.

Al pare del noi andalús que fa d'ajudant de cambrer a la Lleidatana li he sentit dir que ell s'emborratxa de tant en tant perquè "no le pise la mujer." Sense comentaris!

El senyor Clouses, un estranger indefinit que menja a la Lleidatana, ha estat molt content quan jo per atzar he dit que Déu protegia els eslaus, llavors ha confessat que era polonès encara que el seu pare fos alemany.

Glòria, una taquillera del metro barcelonista i concurrent al bar dels Pajaritos és l'admiració de jaios i enveja de les antigues dones de teatre que allí concorren. Avui hi ha hagut escena violenta perquè el jaio que darrerament feia vida marital amb ella ha entrat a insultar-la demanant-li el retrat i les joies. Tot i que se sap que la Glòria és tibada, ha aguantat molt bé l'escena i els seus mots han estat pocs i gens grollers. L'home semblava una peixatera.

Puig i Ferrer fa temps que és menyspreat per la majoria per les animalades que ha escrit a alguns dels volums del seu *Pelegri apassionat*. Com que en Tasis deia que l'únic que se salva d'ell és *La dama enamorada* i el *Cercle màgic*, m'he dedicat a buscar la novel·la per arreu i per fi al carrer de la Palla l'he trobat per dues-centes pessetes els dos volums que abans de la guerra valia 6 pessetes. La influència dels escriptors russos és definitiva, però fa la sensació que no existeix aquesta influència. Llàstima que faci parlar els seus convilatans massa literàriament i

que no parlin de política quan al camp se'n parla sempre principalment. Calia que no tingués por al parlar del joc; ara ja sabent que ha publicat onze volums amb el Janet del *Cercle Màgic* com a protagonista és meravellós veure com ha aprofitat aquest Janet que fou carn de la seva carn i esperit del seu esperit. Puig i Ferrater fou un bandarria però per un home del Camp és molt agradable la seva xerrameca.

Les excursions fins al maig varen començar per Arenys de Mar, Sant Climent de Cirerers (de Llobregat), Montmeló, també vaig anar a Montjuïc un dia que feien la cursa de bòlids i també vaig anar a la Fira d'Espàrrecs de Gavà. La primera Festa major a la que vaig anar fou a Montcada i Reixac on tocaven les cobles Caravana i Principal de la Bisbal. Després de l'aplec de Caldes de Malavella vingué una festa de tastavins a Vilafranca.

Jean Franco és un paquebot rus que vaig veure al moll de Barcelona.

L'aplec a la Bisbal serví per fer el tomb cap a Palafrugell, Palamós, Sant Feliu de Guíxols i tornar amb tren per Caldes de Malavella.

El sevillà que dinava a la meua taula m'ha dit que té cases a Sevilla i a Barcelona. Digué que no acabarem els andalusos perquè les dones allí pareixen com les conilles i si vénen a treballar aquí estan molt contents perquè així els deixen tranquils i no han de modificar el seu sistema de vida. Un bandarria.

Carmen Valor, la tiple tantes vegades aplaudida aquí i a Mèxic, era als Pajaritos on hem parlat dels seus èxits. Ara ja ha de fer de *caricata*. Jo li he vist tota la simpatia i el "salero" de sempre.

Pin i Soler el meu conterrani sofrí l'exili a França pel seu liberalisme. A Marsella no va saber copsar la moda d'escriure a París i per això la seva obra és bastant pobra. Segurament la fòbia que tenia per l'arquebisbe Creus de Tarragona, l'abat Gatell de Poblet i el baró d'Eroles, els més primerencs carlins, el féu condemnar.

Un gironí conyon, ja granat, ha deplorat que els gironins castellanitzats haguessin volgut representar el valor dels herois defensors de la ciutat a la Guerra del francès amb aquell lleó de la plaça del Mercat tan isolat i castellà. Tots creiem que algun dia el trauran i en posaran simplement un de gironí.

A aquest pare aprofitador que anava sol amb cinc criatures jo li he preguntat per què essent català havia fet tanta collita. Ha resultat que sense embuts m'ha dit que ara li eren un empenyament, però que quan serien grans li portarien els ingressos a casa. Jo li he compadit tant d'optimisme.

Aquest xofer que va a Andorra i ve a sopar a la Lleidatana m'ha explicat com assassinaren el seu pare i tres companys més quan entraren els negres de la guàrdia mora de Franco a Llavorsí. Ell donà una pallissa de garrotades al seu oncle que era alcalde, van haver d'emigrar cap a Osca i quan pogueren passaren a Andorra totes quatre famílies. La seva mare va haver de pujar els nou germans que eren. A Llavorsí hi deixaren les propietats, compten quan hi podran tornar.

Abril de 1967. De Joan Puig i Ferrer li torno a rellegir els primers volums del *Pelegrí apassionat* perquè ja els vaig llegir a Mèxic a casa d'en Galés. Ara, el dia de Sant Jordi he comprat els onze volums a casa Tasis i els llegiré fins el quart volum que Lluís Capdevila diu que és l'únic que val la pena. Els volums en els quals ha volgut encabir més de cinc-centes pàgines atapeïdes resulten pesats. El seu complex anti-mare li ha fet falsificar bons moments en el primer volum on apareix falsa la poca estimació de la mare, perquè això passa només

en els éssers bojós. M'agrada molt la prosa que empra perquè apareixen totes les dites i paraulasses de la gent del Camp. L'amic Aramon ha dit que l'Obiols fou qui li endreçà els volums que estaven molt mal muntats.

El segon volum recorda la barrila quan en Francesc Pujols en feia. La seva manca de contenció fa que els desfogaments sexuals siguin desdibuixats i gens fascinants i que ja apareixin les venjances contra algun dels seus examics. Torna a oblidar molt la política que en el nostre poble llavors era el seu motor principal.

El tercer volum parla del Camp, Tarragona, Reus i la Selva. És molt agradable quan empra el parlar del Camp. Ja d'entrada a França comença a fer conya amb els pagesos traslluint la rancúnia contra aquella burgesia abans d'hora. Fa la sensació que no estava inspirat quan escrigué el volum.

A Puig i Ferrer el quart volum li raja bé. En Lluís Capdevila en el primer volum de les seves memòries diu que aquest és el millor dels volums. Tot i que té sis-cents trenta pàgines no es fa pesat perquè va traslladant l'acció d'un lloc a l'altre ràpidament, llàstima que no hagués viscut les aventures perquè podria descriure els llocs més verídicament. Sense fer gaire cas de les manies que té a algun dels seus examics aquí es veu que Puig no dona la talla de gran novel·lista; l'heroi se li queda fred perquè Puig tenia el complex de no aparèixer sencer tot ell. Al final amb la tornada per la mort del seu pare arrodoneix el volum amb pàgines bastant fascinants.

L'onzè volum manté fins el final la rancúnia contra els seus examics de tal manera que fa la impressió de bogeria. Un home que visqué a París durant tota la guerra civil i féu el tomàquet arrambant una fortuneta no té cap autoritat per dir el que diu. Ell que vol ser un heroi ha quedat per a la posteritat com un boig atacat de mania persecutòria.

Ja arribats al maig de 1967 he vist el film del Quixot *Don Kihot*, de Grigori Kozintsev fet a Rússia que no va convèncer. *Cantinflas cartero del barrio*, bona. *El Óscar* fou nominada a l'Òscar de 1966. *Fedra* per la Mercouri. *L'Olimpiada de Tokio* documental de Kon Ichikawa. *El Judes* dirigida per Ignacio F. Iquino que l'any 1952 havia estat el primer film estrenat en català des de la guerra no està malament. *Que vienen los rusos* és un encant. *Giulietta dels esperits*, molt bo. *Cenizas y diamantes*, polaca, regular.

De teatre *La bona persona de Sezuan* de Bertolt Brecht, per l'Espelt, molt ben representada al Romea. *La filla del rei*, passadora. *Edip 67* de John Richardson per la Companyia de Teatre Experimental Català. L'etern Capri amb Jo, el serial i la gallina que féu riure força la seva clientela. El Piccolo Teatro di Milano, féu *Arlecchino servitore de due padrone* que fou una meravella. *Es perillós fer-se esperar* de Josep M. Espinàs, sense pena ni glòria. Becket també tingué una representació molt bona.

Cal afegir els films *Como robar un millón* amb Audrey Hepburn, *Un hombre y una mujer* film francès amb Anouk Aimée, Jean-Louis Trintignant, aquest darrer molt extraordinari.

Al Palau de la Música homenatge a Pau Casals per les joventuts musicals amb el discurs formidable de l'Alavedra.

Necrològica d'en Tasis a la biblioteca de Catalunya en què parlaren en Poblet, l'Aramon i l'Heribert Barrera, magníficament.

Disc d'en Raimon a l'Olimpia a la seu de la Unesco de Barcelona que fou escoltat devotament per tots.

Paco Messeguer vingué de Mèxic i vaig estar un dia amb ell, anàrem al Romea a veure Becket.

De Gaziel en vull fer un resum dels seus llibres. *Un estudiant a París, L'home és el tot, Seny, treball i llibertat, Castella endins, Portugal enfora, La península inacabada*. Quin home més diferent de Puig i Ferrater! En els seus llibres hi ha impregnat un nacionalisme que encara que de darrera hora és vàlid. L'impacte que produïren aquests llibres quan s'editaren encara continua i estic molt content d'haver escollit la seva conferència al Palau en què hi havia d'oïent l'Abat Escarré, perquè el vaig poder veure amb plenitud de facultats completament donat a Catalunya. Aquest fi seu m'agradat molt no debades jo vaig estar enamorat d'ell quan enviava des de França els comentaris de la guerra Europea.

De les dones un home deia que el matrimoni ideal fóra el que els dos cònjuges s'avinuessin a tenir-se fidelitat durant cinc anys i després campí qui pugui sense que cap dels dos reclamés el divorci, aquesta cosa tan inhumana.

Joan Fuster ha dit que Puig i Cadafalch s'espolsà del damunt l'Ors perquè era feixista "avant les lletres", si ho pot sostenir haurà fet un bon servei a les lletres catalanes.

Els mallorquins de Melià tracta el tema molt desapassionadament, prediu que els mallorquins solament amb el turisme no aniran enlloc.

A Joan Fuster li he escrit dient-li que més que sant, Montaner té un paral·lelisme amb Ulisses.

Joan F. Cabestany en el llibre *Expansió catalana per la Mediterrània* remarca com els papes maltractaren els nostres comtes reis des de Pere I a Martí l'Humà, amb en Jaume II es pot dir que s'hi rabejaren fent-li entregar Sicília als Anjou. Diu que Pere III fou l'únic que tingué un ideari polític per a l'expansió catalana pel Mediterrani.

Francesc Pujols per ell mateix d'Artur Bladé es pot dir que no és perfectament reeixit per les limitacions que imposà la censura. Es cultiva massa l'anècdota i la facècia i quan Pujols explica la Pantologia se li dona poca amenitat i sembla que usa la filosofia per cridar l'atenció. M'agrada com cataloga els pintors després de Fortuny, així: Casas, Rusiñol, Mir, Anglada, Nonell, Canals, Picasso. No pot fer creure que sigui el continuador de Lluïl. Bladé ha cuinat el llibre amb una prosa molt saborosa i això és una de les fascinacions del llibre, ha posat a en Cabruja com un dels assistents a les conferències d'en Pujols a Montpeller i no s'ha recordat de mi que també hi assistia.

Comiat a Jaume Marrassé

A Jaume Marrassé l'acomiedo així. Ja de petit fores emprenyador, ara t'he vist mort quan et posaven a la caixa. Sempre vares voler ser el més pinxo de la colla i del Tarragona F.C. et donares de baixa moltes vegades per pinxear. Jo amb el temps et vaig haver d'admirar perquè eres un home fort i en les patacades del futbol i de la política o en les cases de meiques t'hi entregaves com un valent. En la política te n'aneres amb Joan Rodríguez Papasseit, vas perdre molts punts al fer-te amant d'aquella puteta xata. Recordo que en la guerra eres regidor municipal, en Sanahuja ja t'ho retreia però tu a la teva. El 18 de gener del 1939 ens incorporàrem a l'exèrcit republicà amb en González i en Mosquera i molt fotut vaig aguantar aquell mes de soldat perquè no diguessis que era un covard, al passar la frontera em vas salvar la vida quan jo havia caigut damunt la neu i me la vas allargar al camp de Prats de Molló. A Montpeller vas dormir mesos amb mi en l'estret llitet de monja i quan feia tant fred t'arreceraves al meu cul somniant segurament en aquella xateta. Per rebequeria no vas voler aprendre el francès ni

estimar els occitans i això et portà a camuflar-te a Barcelona. Amb aquelles cartes amenaçadores al gust de la mare feres que tornés a Tarragona l'any 1955, no recordava que practicaves la repugnant cacera d'ocellets i jo molt cabronet vaig continuar essent amic teu. Vaig enterrar el cosí Cisquet, l'Elvira Fortuny, en Claudi Fonts, la mare, el nebot Joanet, el cosí Pepet, el germà Pep i ara tu que et considerava com un germà. He somniat que tots els ocellets que vas matar et picaven al cap. Nosaltres t'enyorarem però els ocellets no.

Prat de la Riba de Fort i Bofill. Aquest autor fa creure que els responsables dels atemptats i del manteniment de l'odi contra Barcelona i Catalunya eren els lliurecanvistes castellans que volien enderrocar el proteccionisme català.

El *Pitarra* de Josep M. Poblet fa de molt bon llegir. Poblet ha exhaurit totes les fonts de documentació però encara no és el llibre definitiu que esperem d'aquest estimat amic.

Ja al juny de 1967 assistim bocabadats a la victòria d'Israel contra els àrabs, amb sis dies ocupa el Sinaí i la cisjordània palestina.

El 16 de juny, divendres, vaig anar a veure el Dr. Riu per la inflamació que sentia al testicle dret, la cosa no minvava i en Recasens Jordà em recomanà que si no volia sofrir conseqüències irreparables anés a veure el Dr. Puigvert, el qual em visità el dia 28 de maig. De les visites a la clínica d'aquest Dr. fins al diagnòstic en vaig treure la conclusió que les coses de casa nostra encara no poden fer-se sense dolenteria. Tot em semblà un gran aparell per treure els diners de la gent que en té, ben lluny d'aquells hospitals de Montpeller on sempre vaig veure una gran generositat i amor al proïsme.

El diagnòstic va trigar quinze dies i després de l'operació que se'n diu biòpsia que consisteix en treure, amb una agulla extractora carn de la pròstata, em van dir que era una infecció bacil·lar maligna de la pròstata. La broma va costar vint mil pessetes. Vaig anar a reconciliar-me amb el Dr. Riu que em digué que ell també ho hauria trobat amb unes anàlisis i tres visites i digué que la infecció no era solament de la pròstata sinó de totes les parts genitals. El dotze de juliol començo el tractament a base de *Dual-Estrepto* i *Dipasic*.

Veig les comèdies *Aixequem a les caigudes* i *Un cop a la setmana*, i els films *La jauria humana* i *La condessa de Hong Kong*.

Em faig soci de l'Ateneu Barcelonès el 15 de juliol de 1967.

Passo Sant Magí a Tarragona amb la sensació que estic curat. Veig en Pau Rovira (Zefus) i Tarragó, els dos de Tolosa.

Primers de setembre. Excursió pirinenca passant per Vic, Puigcerdà, Martinet i Andorra on amb Cunillera faig una gran abraçada a Lluís Capdevila i tot fent comentaris al carrer davant del quiosc de Santmartí, es presenta el gran hisendat senyor Revés que dona a Capdevila les claus del despatx on allotja l'editorial Andorra a base de vint-i-cinc milions de pessetes aportats per aquest hisendat. En Capdevila no estima Puig i Ferrer del que solament salva el *Cercle màgic*; Diu pestes del *Pelegrí apassionat* i diu que en Mossèn Llorens era un gran home i molt ric, també opina que el llibre de versos de Roc Llop és bo. M'anuncia l'aparició del primer volum de les seves memòries i m'explica la història de la muller d'en Cristià.

A Martinet parlo amb un matrimoni que són els únics espanyols que parlen indonesi perquè han viscut allí vint anys.

A la Seu d'Urgell, dinant, un baturro que parla català veig que convida els apòstols del famós quadre a baixar a dinar, tossut diu que hi hauria d'haver una sola religió.

A Balaguer, tornant a donar el tomb per les restes del castell formós, em barrina la idea de fer un poema al comte Jaume d'Urgell a qui crec menyspreat.

A Lleida tertúlia amb Quicus i amics de cal Guarro. Flix, Móra d'Ebre amb el fabulós Tarré, Tortosa, Sant Carles de la Ràpita amb el fill del Victorino Pomerol, Vinaròs, a Peníscola no veig els fills de Gimeno i em queda un agre record dels bandarres que tota la nit foteren un soroll horrorós esperant els bous, Amposta, Vandellós on es veu el daltabaix per la construcció de la central nuclear, Cambrils, Salou, El Vendrell.

Santa Tecla la passo a Tarragona fins veure la prova de les colles de castells i veig arribar els pilars de quatre a la plaça de la Font.

Altafulla, Torredembarra, un viatge per veure els amics Punsoda i Valls. Punsoda estava descansant després d'haver mort el porc, la seva muller i el fill tingueren la gentilesa d'acompanyar-me a Torredembarra a veure en Valls, on vaig dinar. Parlàrem de moltes coses d'abans d'ahir i d'ara i en Valls ja molt recuperat m'encarregà d'escriure al Joaquim Fort perquè s'interessés per la seva néta a Valparaiso (Xile).

El passejador de Lisboa que dinava amb mi al restaurant confirmà la mala impressió que em féu la pobra gent portuguesa quan hi vaig esser el 1964. Aquest senyor veié al moll de Lisboa com un auto de gran luxe es precipità contra la multitud que presenciava un embarcament, matà dues o tres persones i en ferí a una desena, la multitud no es queixà ni protestà atès que l'assassí era una personalitat.

Del Cicle de Teatre Llatí al Romea el més destacat fou l'*Agamennone* de Vittorio Alfieri per una companyia de Roma. Seguiren en el meu afecte *Adrià Gual i la seva època* de Ricard Salvat, *Collar de cranis i el rellotger* de Joan Brossa, *Aquesta nit improvisen* de Pirandello i *Semper nunc* de Josep Junyent Massana.

Els films *Rapto de las Sabinas*, *Yo maté a Rasputin*, *Arde Paris* i *La bandida* (mexicana) amb Maria Fèlix, Pedro Armendaris i Indio Fernández, tots foren molt bons.

Sopar a Joan Oliver on aquest estimat poeta digué unes quantes coses dignes del seu estil, com per exemple que el teatre Romea s'hauria de cremar, del carrer de l'Hospital hom va al cementiri, que caldria comprar quatre parets encara que fossin d'un garatge per fer teatre, principalment traduccions fent venir els directors estrangers a dirigir-les perquè fóra l'única manera d'aprendre a fer teatre. Explicà la mutilació per la censura de la seva obra *Lloquem-hi cadires*, que l'argument que té entre mans és el de Jesús a Roma on en Judes li fa d'empresari en l'entestament de ressuscitar morts i fracassa perquè no vol ressuscitar una romana, ja que el seu pare li havia manat de solament ressuscitar galileus.

Als teatres veig una *Marina* en català al Romea. *La diada boja o les noces de Fígaro* de Beaumarchais, al teatre del Poblenou pel Teatre Experimental que resulta un gran èxit i que a mi m'agrada molt, *La puta respectuosa* i *A porta tancada* ambdues de J.P. Sartre, al Poliorama, molt ben interpretades per la Núria Espert causaren sensació.

Mariners russos a les Rambles. Una bona sorpresa, el dia 29 d'octubre anaven agrupats amb un oficial per impedir que se li escapessin cap als carrers del Raval.

A la tomba del President Companys hi vaig pujar el diumenge dia 29 d'octubre, abans del dia dels morts a portar-hi una rosa vermella. La família del nostre gran màrtir havia netejat molt bé el frontal del nínxol.

La tia Àngels viuda de Sordé morí el dia 9 d'octubre. Vaig anar a Tarragona. El més important fou veure els cosins sempre tan barallats que per fi estaven somrients mentre durà l'enterrament.

Sopar a l'amic Bergós que tants anys ha estat el conversador en els sopars de la Penya Santamaria. Es pot dir que per escoltar-lo per darrera vegada han acudit més de cent amics al sopar. Ell no ha acusat l'emoció i com sempre ha trobat els comentaris saborosos tan plaents a tots.

La lliura esterlina i la pesseta són devaluades respectivament els dies 19 i 20 de novembre. Amb aquesta devaluació de la *pela* ja són set les vegades que ho han fet els que manen ara a Madrid. L'espectacle de les devaluacions és repugnant i prova el podrit que està el món occidental. Ja hi ha qui augura per al tossut de De Gaulle un altre daltabaix, perquè voler-se'n fúmer d'anglesos i americans no crec que li porti cap bon resultat.

A Met Miravittles l'he anat a saludar perquè trobo molt bones les seves cròniques polítiques i he volgut esborrar la mala impressió que es degué emportar de mi quan va venir a saludar-nos a la penya del Tèrminus. Llavors obeïa als enverinaments que els comentaris estudiats d'en Tasis ens produïen a tots.

Els films darrers que veig aquest any són *La mujer indomable* amb el Burton i la Taylor, molt bona, *Nueve cartas a Berta* cinema espanyol, bastant bé, *La gran juerga* amb Louis de Funes, bona.

El Nadal el vaig passar a can Quicus Carbó bevent xampany amb els embuts amb la seva muller, la tia i la germana.

La darrera excursió de l'any a Mollet on feia un fred que pelava.

Any 1968

Primera excursió de 1968 a Sant Vicenç dels Horts on al preguntar per l'estanc a fi de comprar les postals de costum, unes dones no sé com s'embrancharen i m'insultaren dient-me que "los catalanes eran unos gandules que no querian trabajar". Definitiu.

Dels primers films de l'any *El Padrecito* de Cantinflas, on al *doctorcito* li diuen Chava, com a mi em deien perquè és el diminutiu amistós de Salvador.

Al Prat de Llobregat hi vaig el dia 16 de gener a fi de veure l'empaquetament de l'enciam que s'exporta. El que veig em sembla cosa extraordinària. Desenes de dones surenyes (del sud) comanades per algunes matrones catalanes atenen el complicat afer l'escollir, neteja i embalatge dels enciams de trocadero i escaroles per a l'avió de Berlín. El restaurant on he dinat estava a la confluència de dos carrers que portaven els noms de Carme i Quintana.

Sant Joan d'Espí és una vila on calia anar a veure la fàbrica dels *cubitos* de Gallina Blanca. Com suposava el terreny muntanyós no ha estat aprofitat per posar-hi les fàbriques que són al pla robant el terreny dels arbres fruiters.

Molins de Rei per la Candelera. No han engrandit el teatre ni han fet obres a la casa on va néixer Margarida Xirgú.

Vilanova i la Geltrú darrer dia de Carnaval. Un gran aiguat al migdia no impedí que les comparses es divertissin una mica bàrbarament. Per esser gent de mar ja està bé.

Els films. *Un hombre para la eternidad* amb Orson Welles i Vanessa Redgrave, molt bo, *Un hombre* un western amb Paul Newman, extraordinari, *Piper mint frappe* de Carlos Saura amb Geraldine Chaplin, un film espanyol bastant reeixit però fet malbé per manca d'actors, *Un tigre en la red*, bona.

Als teatres, *Estimat professor* i *La pista* dues comèdies mediocres, *Les mosques* de J.P. Sartre muntada al Romea; demostra en l'arranjament d'aquesta famosa obra grega que el filòsof de París no s'ha pogut escapar de les ganes que té l'autor i el poble grec de salvar la dignitat d'Orestes, *Baixos fons* de Gorki al teatre del Poble Nou fou muntat molt originalment i va tenir molt de públic, *Un piset amb entrada lliure* al teatre Talia, passador i prou, *El Funerari* l'obra que munta anualment en Capri al Romea és bona i fa riure.

El crític cinematogràfic Miquel Porter i Moix féu una exposició de cinema català a casa seva. Em va atendre personalment i vaig comprovar que el cinema a Catalunya ja funcionava el Nadal de 1914 quan jo vaig fugir a Barcelona. Una exposició tan completa no l'esperava i en Porter m'acompanyà donant-me detalls de tot l'exposat que abraça des de les primitives màquines projectores als programes i les fotos d'artistes i cinemes des del començament del fabulós espectacle.

En Porter em demanà que a fi d'arrodonir les notícies de tot Catalunya li donés un resum de com va sorgir a Tarragona. Mans a l'obra en Rafel Simó m'ajudà en el treball i així vaig escriure una crònica en què li explicava com a començaments de segle comparegueren a Tarragona un parell de firaires que muntaren uns envelats per donar a conèixer a la gent les novetats que arribaven de l'estranger com a mostra del nou art. El que es féu remarcar més fou l'anomenat *Polaco* que va tenir l'envelat a la cantonada de la Rambla Nova amb Sant Agustí i que fou el primer que va tenir un orgue a l'entrada. El *Polaco* va fer fallida i aleshores un andalús anomenat Teodor Menjibar (Tiburón) posà un nou envelat allí on encara hi ha el cinema Modern, que de transformació en transformació ha acabat tenint la importància que ara té. Jo i Tarragona hem vist des d'aquella sala l'evolució del cinema. En la crònica comento quina mena de personatge era el tal Tiburón que començà fent de macarró de "la Navarra" mestressa de la casa de prostitució del carrer de les escales de l'Arbós. Un tarragoní de cognom Cirera retornat de l'Havana fundà el cinema Novetats, ja d'obra i fusta, però no el va saber gestionar bé i féu fallida estrepitosament.

Raimon al Romea. Fou la setmana del recital que ens fa cada any aquest gran poeta de la cançó. Més que un espectacle és una commoció de la joventut que acut al teatre i omple totes les sessions durant set dies. Invariablement el "Diguem no" em fa plorar que és l'únic que puc fer. A on portarà la flama que crema dins l'esperit d'en Raimon?

Homenatge al mestre Fabra al Palau fet amb motiu del centenari del seu naixement. Fou un acte ple d'emoció on també la joventut volgué tenir el principal paper. Foren sorprenents els abrandats parlaments que els representants de València i de les Balears havien preparat per a aquest acte tan solemne.

Sopar a l'Alvedra de la Penya Santamaria, ben merescut per l'abrandat parlament en l'acte d'homenatge al mestre Pau Casals.

Commemorant el vintè aniversari de la proclamació dels Drets de l'Home per la ONU, s'organitzaren conferències per part dels amics d'aquest organisme que anaren a càrrec dels amics J. Ventalló, Pere Domingo, Baltasar Porcel i Díaz de Velasco. No va haver-hi gaire concurrència a la cúpula del Coliseum.

Sopar a Pere Domingo per la Penya Santamaria. Quan escolto aquest amic si tanco els ulls es com si sentís el seu germà Marcel·lí.

La cosina Margarida de Tuïr, el marit, el fill i la nora són els primers que em vénen a veure. És Setmana Santa i hem fet bones passejades mostrant-los la Biblioteca de Catalunya, el Liceu, el palau de la Generalitat, l'Ajuntament, Santa Maria del Mar, l'Orfeó Català,

Montjuïc i el metro. No han estat molt contents dels restaurants cal Joanet i Pa i Trago. La cosina Margarida, com que està casada amb un passant de notari és molt espavilada i fins i tot molt culta.

Excursions a la Ciutat Meridiana i Torre Baró; s'ha de reconèixer que en la Meridiana s'ha construït bastant planificat, a Torre Baró el que fou en principi Font dels Lledoners s'ha convertit per la lladronícia dels que han remenat aquell veral en un amuntegament infecte de xarnegos ja difícil de corregir. Vaig muntar pel costat nord i travessant el cim vaig baixar cap a les Roquetes un dia de sardanes que fou un espectacle deliciós.

A cal Roig a l'Hospitalet. L'esmorzar que vaig fer a la bodega Odón amb gent del barri i el dinar en la caseta baixa, llogada, que té aquest amic fou un bon exercici de coneixement hospitalenc.

De Dual-Estrepto en prenc la darrera tanda, vint injeccions i som a l'abril.

29 d'abril, dilluns. Topo amb la guàrdia urbana per mantenir-me digne. Fem cap a la comissaria amb un guàrdia jove, gallec, que fa un atestat de quinze línies ple de mentides i verí.

Els films *Las señoritas de Rochefort* amb Catherine Deneuve, bo, *Le grand prix* film francès, bo, *Vivir para vivir* amb Yves Montand, semblant a *Un home i una dona* bo però no tant com aquest.

Als teatres, *I quines mans te el Doctor* de Ramon Folch i Camara un vodevil per la Companyia de Teatre Còmic Català, mediocre.

Aplecs. Caldes de Malavella, Figueres, La Bisbal d'Empordà on després dono el clàssic tomb cap a Palafrugell, Palamós on saludo la filla del cosí Esteve que feia anys no saludava, Sant Feliu de Guíxols amb els familiars d'en Felip Calvet.

Jaume Fusté, el fill del cosí Pepet, s'ha obert tan bona posició a Mataró que meravella de veritat. Amb el seu cotxe fem una excursió per una carretera interior del Maresme, que vertaderament és un lloc molt bonic.

Excursió a Miravet a remolc del contertulià Grau Mora en què preniem part Poblet, Sala i Bladé. El sopar i dormir és a Móra d'Ebre on en Tarrés em fa els honors i anem a refrescar-nos al soterrani d'una fàbrica de caixes de mort. El dinar de tornada, a càrrec de la Cinta de Bladé a Miravet on recorrem algunes sínies. Per a mi la tornada és catastròfica.

Darrers de maig rebel·lió dels estudiants de la Sorbona de París i de França.

4 de juny, tinc judici de faltes per la topada amb la policia municipal de Barcelona. Els amics no volgueren que nomenés advocat ni que digués res al judici. Jo vaig creure que havia de dir als jutges, tres, que un vent de bogeria passava pel trajecte carrer de l'Hospital -Bogeria el dia dels fets perquè tres guàrdies, tres, volgueren que retornés al punt de partida (Hospital) i m'imposaren vint-i-cinc pessetes de penyora perquè no ho vaig fer. Encara més aire de bogeria devia d'empènyer el guàrdia 2111, Antonio Lara Garrido, gallec, que tot portant-me a la comissaria del carrer nou perquè no vaig contestar en castellà una intemperància seva, em va dir que "se me caeria el pelo" i no cal dir que em digueren "tonto" i "burro". Que l'aire de bogeria devia continuar perquè el tal guàrdia dictà quinze línies al fer-se l'atestat, totes falses de cap a peus. El jutge digué que podia parlar català si volia hi ho vaig fer. Quan anava a pagar les tres-centes quaranta pessetes de la penyora per desobediència el guàrdia encara tingué penques de parlar-me i li vaig dir que calia que aprengué urbanitat i es curés de l'odi racial que sentia pels catalans.

L'Orfeo català cantà a la Catedral. Hi hagué feines i treballs per arrencar a l'Arquebisbe protector dels gitanos permís per utilitzar el temple perquè era l'únic lloc amb aforament per encabir-hi dues mil persones. La pobra gent de la Tarragona d'avui fins que l'Arquebisbe no donà permís per fer el concert no comprà entrades. L'Orfeo fou finalment molt festejat per l'Ajuntament i el concert tingué un gran èxit escoltant la gent a peu dret "El cant de la senyera".

Lluís Mestres mor en un balneari de vora Córdoba (estat de Veracruz, Mèxic) el 18 de juliol. Es suïcidà segurament al veure que tenia càncer. Els amics Eroles i Adell m'han dit després que havia agafat desgana de viure, tot segurament per l'estat d'abandó en que el tenia la seva filla.

Al repassar l'amistat amb aquest tarragoní recordo quan el veia al col·legi dels germans de La Salle per allà el 1907, era un xicot prim, escardalenc, molt amant de barallar-se, no debades era fill del serraller de renom Mascareta. Si bé jo vaig treballar en aquesta serralleria per allà el 1920, aleshores no el vaig veure. Sé que estudià a l'Escola Industrial de Barcelona i a l'Estació Enològica de Vilafranca del Penedès. Fou cap 1930 que va aparèixer a les tertúlies de cal Segalà i va començar a agradar-li de passejar amb mi, principalment cap a la vinya de l'Arrabassada o cap a l'hort del Riu Clar. Quan ja fórem dins el Centre Federal en l'efervescència de les eleccions de l'abril de 1931 ell influí molt en el meu nacionalisme. Vaig adonar-me que no era molt estimat per fallides en els negocis que havia emprès i perquè depenia molt dels diners del seu pare. Després del triomf sorprenent de la República fou dels que sortí dels Federals per formar l'Esquerra Republicana a Tarragona. No fou elegit diputat com propugnava i s'acomodà d'empleat de contribucions. Marxà a treballar a Barcelona fins que en els primers dies de la sublevació militar el vaig tornar a trobar a Tarragona, ara com a comissari de la Generalitat i em manà d'anar al front de Lécera a conduir l'equip de periodistes que havia armat. El seu fracàs a la comissaria jo el vaig viure del front estant i fins quan derrotats érem a Perpinyà no el vaig retrobar, estava molt emprenyat. El vaig retrobar a Mèxic i em vaig hostatjar a casa seva durant uns anys, fins que el vaig acomiadar acabada la II Gerra Mundial en aquella bogeria que tenia d'arribar el primer a Barcelona. Quan el 1952 el vaig retrobar a Monterrey completament arruïnat i el vaig acomiadar el 1955 vaig veure que no faria res més de bo. Era un gran xerraire, la seva veu era vertaderament captivadora, però cap dels seus pensaments tenia consistència. En les discussions volia tenir raó sempre. En tants anys d'amistat amb ell sempre ens estimàrem i aquests anys darrers de defalliment jo era dels pocs que li escrivia quatre ratlles. Per les hores de barrila passades amb ell el recordaré sempre amb estimació.

21 de juliol de 1968, diumenge, a Fondarella. Passo uns dies amb els estimats cosins i compleixo la promesa de portar flors als morts al cementiri. La cosina Dolors, el cosí Joan i jo hi anem una tarda ben alegrement. Abraç el fill de la Dolors, l'Aleix, i estic amb la seva entremaliada filla a casa seva. M'impresiona la nova bòbila completament mecanitzada. Poques vegades havia estat tan content amb els cosins.

Les Borges Blanques i Montblanc. En la primera vila amb el fill del cosí Joan i dinar al nou restaurant Versailles. Les Borges està molt millorada. A Montblanc per veure en Poblet, Montmany i Pocarull, moments molt feliços amb les xerrameques amb aquests amics.

Ja a l'agost a Tarragona, vaig a l'Espluga de Francolí a passar un dia amb l'amic Virgili Sanromà on esmorzo i també dino. És un dia deliciós en què en Virgili m'acompanya al nou Casal i a diferents indrets mai vistos.

En els quinze dies passats a Tarragona per Sant Magí foren molt emocionants els encontres preparats perquè en Salvat Parés pogués abraçar els amics Recasens Jordà i Artur Bladé. Per la seva part, m'introduí en el cercle dels amics d'en Floresví i em convidà a dinar a casa seva de Vilabella.

Anem a Tortosa a enterrar en Joan Monravà, germà de la cunyada Roseta. Amb aquest motiu vaig a visitar en Joan Montserrat que em parla de l'amistat que té amb l'amo del restaurant Goya on m'hostatja i amb el metge d'Amposta Pujol i Font. No veig la germana d'en Joan Rodríguez Papasseit però veig la seva filla. Ja a Amposta abraço el Dr. Pujol i Font que m'aclareix que el seu germà Lluís deixa un fill a Cleveland d'Estats Units.

30 d'agost, divendres. Començo el tomb dels Pirineus, trobo inesperadament a Figueres el senyor Oliva de Girona. Els dies 30 i 31 d'agost i 1 de setembre els passo a Perpinyà on trobo els amics Calderon, E. Pinyol, Ferré, Torregrossa i Secall. Dinant a casa en Secall em diu que el seu fill Fredi és dels grups d'estudiants contestaires. Tenim grans xerrades amb Pinyol i Calderón amb l'automòbil del qual ens traslladem a Tuïr a veure les cosines Àngela, Rolanda i Margarida i els marits de la primera i l'última. El dia 2, dilluns, surto amb el tren cap a Vilafranca del Conflent i d'allí amb el carrilet cap a Font Romeu on dino i veig la ciutat olímpica, una cosa impressionant de debò. Vaig amb el carrilet a la Tor de Querol i a Puigcerdà on dormo.

El dia 3 vaig a Bellver de Cerdanya on dino i veig el germà de l'amic Mill a l'Ateneu que m'acompanya a la casa del gendre de l'Alavedra, on aquest m'acull germanívolament i em mostra el lloc de la serralada del Cadí per on sortirà el túnel que hom parla de construir. A la tarda torno a la Tor de Querol on emprenc viatge amb un autobús cap a Andorra, passant pels colls de Puymorens i Envalira, dues hores i mitja de viatge molt empenyador.

Els dies 4 i 5 els passo a Andorra menjant a la Brasserie Francesa. Veig en Cunillera i el seu nou consultori i els amics Fontbernat i Santmartí. En Capdevila està en un mas de Sant Julià i no el puc veure.

El dia 6, divendres, dino a la Seu d'Urgell i dormo a Balaguer on passo els dies 7 i 8. El sastre Sauret m'explica que el seu germà té molts néts i que el "procurador en Cortes" Viola està casat amb una neboda seva. Barés i Garrobé amics de Montpeller em conviden a visitar l'Ateneu suara inaugurat on parlem de tot. Expliquen que al nou hotel li diran "Parador Conde Jaime de Urgel".

Els dies 9 i 10 els passo a Lleida. A casa de l'amic Barrio trobo en Quicus i els altres amics. Voltant pels Camps Elisis admiro el gran pavelló de la fira. El dia 11 dino a Calaf, vila a 700 metres d'alçada. El dia 12 dino a Manresa on em compro unes espartenyas i acabo l'excursió a Barcelona.

Setembre a Tarragona on tot esperant la Festa Major visito els amics Pallac, Garrido, Puig, Prats Biarnès, Roca, Rofes, Recasens Jordà, Vives, Castelló, la tia Cita, cosins Eusebi i Martinet, Salvat Parés, Floresví i colla, Porta d'Argentina, Albiol ferroviari i Carbonell.

Santa Tecla passa i les colles fan els castells tradicionals sense passar del carrer Major el dia de la Mercè.

A Reus no veig en Marimon però als porxos de la plaça Prim veig en Ferré de Constantí, Macies del Morell i Punsoda d'Altafulla.

Olimpiada de Mèxic. Els preliminars de l'olimpiada foren la visita que em féu el matrimoni mexicà Gómez que em portà una moneda de vint-i-cinc pesos dedicada a l'olimpiada,

oferta pel matrimoni Iniesta-Loreto. Tot seguit arribà la vídua Canadell que em portà una altra moneda de part de l'Àngel Vidal. Causà estranyesa que als diaris d'aquí apareguessin unes cròniques denigrant les coses de Mèxic, però tot seguit ens adonàrem que hom volia pressionar el govern Mexicà. En definitiva somnis de bojós o de feixistes. Ja passada la revolució dels estudiants a París, ens adonàrem que es volia repetir a Mèxic la mateixa cosa i començàrem a llegir notícies molt inflades als diaris, com de costum, que anticipaven que els estudiants mexicans tenien ganes de fer fracassar l'olimpiada. L'amic Fradera m'escrigué que tot eren mentides i que l'olimpiada no es veia amenaçada per res. Arribà la notícia de la topada dels estudiants amb la policia que causà bastants morts i no passà una setmana que ja no es parlà de les activitats dels estudiants.

A París també havia acabat el que Jean Cau, secretari de Jean Paul Sartre, en va dir Festa Major ja que digué que la festa l'haurien de pagar els pares.

Va començar l'olimpiada i tot anà com una seda. Tant que els diaris d'aquí parlaven de l'alçament de Mèxic resultà que en cap olimpiada s'havien obtingut més bones marques que en aquesta. Algun ximple em preguntava quin himne tocarien quan els espanyols guanyessin una medalla. Resultà que no s'hagué de tocar res perquè no en guanyaren cap. En Fradera m'escrigué que tot havia pres un aire grandios i que l'olimpiada fou un èxit sense precedents. Els periodistes espanyols que anaren a Mèxic vingueren amb la cua entre cames i no els va quedar ganes de fer conya.

Aquest 1968 fa sis anys que sóc a la dispesa del carrer del Carme, número 12 de Barcelona. Al fer-hi cap el 1962 la dispesera Carme Senseric va semblar-me molt acollidora, molt diferent de l'encarregada de la Igualadina del carrer de Sant Pau que era una dona sense cap cultura. Aquí feien menjar per als dispesers si ho volien i els dispesers eren d'alguna qualitat. La cosa es deteriorà quan entrà a la casa un andalús invertit que s'entenia molt bé amb la criada andalusa, amiga de la infància de la dispesera. Aquesta criada tenia un germà que ajudava en algunes feines de la dispesa i tot seguit vaig descobrir que era un torrat que macarronejava de la germana perquè aquesta s'entenia amb la dispesera, totes dues tríbades. Era un panorama per marxar tot seguit, però no va poder ser perquè al fer-me arrencar el queixal del seny vaig caure en una vertadera malaltia que em tenia inconscient i vaig haver d'aguantar a la dispesa. Segons els mals dentistes on vaig caure se me n'havien d'arrencar dos més que, amb un de bo que m'arrencà a Tarragona el dentista Barri, foren quatre en tres anys. Les infeccions, les vacunes i els antibiòtics em portaren a una anèmia molt perillosa que em tenia acollonit.

Carme, la dispesera, era una bona dona amb un noi de set anys a qui el marit havia abandonat fugint cap a Amèrica, segurament al descobrir el seu caràcter de tríbada. A la dispesa hi hagueren robatoris continuats fins que no tragueren l'invertit i el macarró. Quan la cosa marxava bé i jo havia vençut l'anèmia i havia adquirit l'habitació número quinze amb balcó al celobert, un dia la Carme i l'amiga traspassaren el negoci, l'any 1966, a un català de Calaceit que el primer que féu fou pujar l'habitació a seixanta pessetes. El dispeser es deia Ramon Sebastià casat amb una dona dominadora, Elvira, tenien un noi gran i una germana, Àngels, que era educada i treballadora. El 1967 i 68 vaig sostenir una lluita amb un torrat andalús, tocador de la ràdio a totes hores que al final va marxar. Ara a les darreries de 1968 la casa és una maternitat, tres matrimonis amb criatura i una dona amb gos.

Els darrers sopars de la Penya Santamaria del 1968 foren per a l'amic Joaquim Ventalló que va tenir un gran èxit i per al conductor de l'Enciclopèdia Catalana d'edicions 62, en Jordi Carbonell.

Els films vistos fins a finals d'any foren *En el calor de la noche* amb Sidney Poitier, bo, *Casino Royale* amb Louis de Funès, bo, *Porgy and Bess* amb Sidney Poitier, fantàstic, *Guerra i Pau*, primera i segona part, russa, una cosa magnífica.

Als teatres, *Vent de garbí i una mica de por* de Maria Aurèlia Capmany, al Romea, bo sense ésser excel·lent, *La vida sentimental* de L. Velle, amb Montserrat Carulla, Bé.

La darrera excursió de l'any fou a Sant Boi per la Immaculada, amb pluja com cada any, la cobla però hi va poder tocar.

Lectura d'*Història d'Esquerra Republicana de Catalunya* a casa l'Andreu Abelló on érem una cinquantena presidits per Maria Macià. No és estrany que la censura no la deixés publicar perquè més que una història, l'obra de J.M. Pobleu és una apologia.

L'exposició de Joan Miró ha estat un gran esdeveniment. He de combatre molt a estimats amics que no comprenen el gran pintor.

Els millors llibres llegits el 1968. El *Serra Moret* de Pere Foix, el vaig llegir a Tarragona en varies repeses. En Foix ha concentrat en la biografia del seu admirat amic totes les dades de les aventures del gran home. És una vida molt plena de viatges, alguns dels quals semblen empresos per defugir la lluita. Quan se li apropava la mort va saber mantenir-se ferm sense tornar a casa nostra.

Arran de mar de Baltasar Porcel és un llibre molt agradable de temes mallorquins, ben singulars però, per a mi té el defecte que són coses ja llegides en els diaris i les revistes.

All i salobre de Josep M. de Sagarra, llegit ara el llibre m'ha defraudat i la còpia del parlar esqueixat de la gent de mar de l'Empordà no m'ha agradat gens i el final rebuscat del protagonista, menys.

Quan mataven pels carrers d'Oller i Rabassa és un llibre que es llegeix molt saborosament encara que s'hi nota molt l'autocensura de l'autor.

La Papallona de Narcís Oller, en tercera lectura manté l'interès de sempre i es fa remarcar com una obra ben arrodonida.

Les noces de Fígaro, *Els Lusíades* (el Quixot portugués) de Luis de Camões, *Marat-Sade* de Marsillach, al Poliorama. Ell millor dels tres *Les noces*.

L'amic Amadeu Solé el trobo a Lloret i m'assabenta de la mort del seu sogre. Dino allí enmig de tan agradable família i després de dinar anem tots a Blanes a veure l'amic Pou i la muller que ens mostren la casa de vuit pisos que acaben de construir.

La cosina M. Marsal i família que estiuegen a Sant Feliu de Codines em tenen tres dies a casa seva, on no hi estic gens bé a causa del gos llop emprenyador que tenen. Un gran lloc Sant Feliu.

Jocs Florals a Zuric.

18 d'octubre, divendres, sortida cap a Zuric per acompanyar en Josep Maria Pobleu que ha guanyat dos premis en els Jocs Florals que s'han de celebrar allí el dia 20. Primer sortim en el tren que va a Ginebra, sopem al tren i dormim en *couchette*. conversem amb una catalana que va a Suïssa.

El dia 19 quan clareja ja admirem el Roine. A Ginebra deixem les maletes a l'estació de trens, esmorzem de cafè amb llet i fem una passejada fins el llac. Sorpren l'amplitud de la ciutat. Anant amb el tren cap a Friburg hom s'adona que les valls suïsses s'assenten damunt de terreny d'al·luvió (palets de riu). Els vagons de tren, semblants als trens tramvies d'aquí, són admirables per la netedat i els viatgers van ben vestits i són educats.

Al migdia arribem a Friburg on ens espera l'amic Canudes i al trobar-nos ens abraquem emocionats. Quedem que jo dinaré al restaurant de l'estació i en Poblet anirà a dinar amb en Canudes. Prenc un cafè en un bar popular i observo que els suïssos beuen molt. Tot esperant els amics dono un tomb de botigues i admiro les dedicades a flors que són meravelloses. Quan arriben els amics anem tots caminant cap a la casa d'en Canudes que és al mig del bosc en la ruta de Berna. De passada obtenim per a mi habitació per dormir a La casa del poble, un alberg que solament val quinze francs. A casa d'en Canudes saludem la seva muller i un matrimoni català i tots sis prenem el te. Parlant de tantes coses, en Canudes diu que va estar a Mèxic i després va passar al Canadà a treballar per l'ONU que és d'on rep la jubilació de què viu. Parla de l'aviador Josep Maria Carreras i Deixeus que fou qui va pilotar l'avió en el que jo vaig fer el bateig de l'aire el 1923 al Prat de Llobregat, diu que Carreras és el millor aviador català de tots els temps i que al passar al servei del govern britànic, ara la reina l'ha fet baronet. Sopant amb en Poblet i amb el matrimoni Canudes bevem vi *beaujolais* embotellat. Ja després de sopar en Canudes m'acompanya a l'autobús que em porta a la ciutat.

El dia 20 fem un comiat molt emocionat a en Canudes que ha vingut a l'estació a dir-nos adéu i emprenem el viatge amb tren cap a Zuric. El dia està molt clar i al migdia apareix el sol. El tren que va a més de cent per hora passa constantment per terres poblades de viles i ciutats i es veu tot molt net i amb moltes flors. A l'arribar a Zuric trobem un delegat dels Jocs Florals que ens rep i també l'Arimany que va despistat com un sonàmbul. Dinem per set francs al restaurant de primera de l'estació, menú: sopa frisona, llengua de vedella, quatre talls grans en una plàtera acompanyada de patates fregides, bledes i gran quantitat de tallarines a la italiana. Una poma golden per postres, cultivada a la mateixa Suïssa, ja que aquest país té indrets que no tenen res a envejar als cultius del Prat de Llobregat.

A peu anem cap al local on es faran els Jocs Florals i pel camí entrem en un gran cafè de molt luxe a prendre'n un que resulta llarg però bo. El local és la sala d'actes d'una escola universitària molt moderna i molt espaiosa, hi ha moltes dones i criatures i al donar a conèixer el poeta guanyador a la reina de la festa, aquest tria la Teresa Triadú i Vila d'Abadal, que ocupa el lloc amb vestit de carrer de faldilla curta. Els premis de poesia els obtenen respectivament en Màrius Sampere Passarell, en Miquel Arimany i mossèn Muntanyola. En Josep Maria Poblet puja a l'estrada per dues vegades a recollir els seus dos premis. Ens assabentem que en Bladé ha estat premiat i no ens havia dit res. En Badia i Margarit i Josep Faulí fan uns discursos anodins plens de por, si bé el de Triadú que el llegeix la seva dona, és més ferm però peca del mateix.

El sopar dels Jocs Florals es fa en un gran hotel del 1740, on ens encabim uns cent cinquanta concurrents. El sopar és dolent i sense vi i mercès a que mossèn Muntanyola està emocionat hom sent quelcom de patriòtic. Saludo en Miquel Guinart i en Jordi Arquer.

Els nois que ens volien portar a Suïssa han comparegut a darrera hora amb el seu automòbil i no saben trobar l'hotel on anem a dormir. Dormo a la mateixa habitació amb en Poblet que ronca. Ens llevem aviat i anem a donar un tomb per Zuric, baixem pel carrer principal fins el llac. Els bancs semblen tots concentrats en aquest carrer. Fa un dia bo com si fóssim a Barcelona. Dinem aviat perquè jo surto a les tres de la tarda cap a Montpeller. Poblet tornarà amb l'automòbil dels nois. L'hotel és d'italians i el menjar sopa minestrone amb tripa, que no tasto, després una mena de fricandó. Dormir divuit francs

i dinar set. Ja en el tren aviat es fa fosc i el dia 21 l'acabo sopant a l'estació de Ginebra, un menú de segona a cinc francs. El tren de nit és avorrit perquè hi viatja poca gent, a les tres de la matinada arribo a Montpeller i trobo un hotel al carrer Boudin per deu francs.

Ja essent dia 22, dimarts, cerco en Cabré que no és a la seva adreça, em diuen que és a l'hotel Les Violetes de la *route* de Lodeva on treballa. Tampoc hi és. Vaig caminant per l'*arceaux* cap a un restaurant a prop de la facultat de medicina on dino per set francs i passo per la facultat de filosofia i lletres a recordar els meus temps d'estudiant de Civilització francesa, allí. Tot està tan net i pulcre que meravella. Camí del cafè de l'esplanada trobo el vell barri igual que fa vint-i-vuit anys. Al cafè no hi ha cap català perquè només hi van els diumenges. L'esplanada està plena de cotxes però els jardins són magnífics com sempre. Al passar davant del *Lycée de garçons* veig el lloc on es va suïcidar en Camil Companys el 1940. Al passar pel carrer Petit Saint Jean sopo al famós restaurant Mikey el propietari del qual, amb el seu gran bigotàs a la russa, imposa. Sopar, quatre francs i mig amb vi, tot abundant. Després de veure un film vell de la Brigitte Bardot, per quatre francs, cap a dormir.

Dia 23, dimecres. A bona hora vaig al bar on anava en Segalà, cantonada de Gambetta amb Clemenceau. El vell patró el recorda molt. Vaig al cementiri a portar un record als amics Sanahuja, Segalà, Albert, ... Veig la casa on vivia la família Castelló. Vaig a la nova urbanització vora Lodeva anomenada ZUP (zona urbana popular), l'avinguda principal porta el nom de Barcelona, tot molt gran, cases de quatre pisos que es lloguen a bon preu. Tot plantat d'espígol i romaní. Després de dinar ve a buscar-me en Cabré i anem a casa la viuda Foguet que està sola perquè té els fills casats. Ens abracem amb molta alegria i tots junts anem a veure en Plana que està a casa amb la seva dona perquè el fill li viu a Tolosa de Llenguadoc. Molta xerrameca per recordar i explicar tantes i tantes coses. Com que en Plana ve els estius a Valls i la Foguet va a Sabadell on té una filla casada, acordem que ens veurem l'estiu que ve. Abans d'anar a dormir a una botiga de la plaça de l'Ou veig la televisió en colors que dona notícies del dia sobre els Jocs Olímpics de Mèxic. Els colors vermell i blau cel s'escampen?

Dia 24 d'octubre, dijous. Sortim amb l'autobús cap a Béziers, plou i tot està emboirat, dinem a Béziers en un lloc allunyat de la població, mal dinar, paguen els de l'autobús. Al passar els Pirineus el temps millora. A Girona vaig a sopar i a dormir a casa dels parents Gorgoll, on trobo el noi ja fet un ebenista que prepara un pis per a casar-se. Al dir-li que el seu cosí de Fondarella va molt calent diu que ell encara hi va més. Girona està amb les fires de Sant Narcís. Veig la canalització del riu Güell.

L'Abat Escarré mor el dia 22 d'octubre i m'assabento dels detalls de la seva mort i enterrament a l'arribar a Barcelona el dia 26. A Tarragona em comuniquen que els germans Navarro i l'Ambrós amb muller i filles estigueren a Montserrat. A la tertúlia del *Términus* l'Alavedra ho explica. Tot i l'efervescència que produí l'enterrament s'ha demostrat una vegada més que el nostre poble no reacciona per coses del clero.

Els amics Pou, Figueras, Ventalló i Bernades són amb qui tinc més afinitat a l'Ateneu on el Dr. Vilà, Llauradó, Unzueta i Ferré Codina són agradables d'escoltar.

Ha mort Martí Rouret i Callol a Mèxic ciutat. La notícia ha arribat portada pels *Messeguer* i ha estat motivada per una operació que anà malament.

A aquest empordanès tan castís el vaig conèixer quan emprenguérem en la Joventut Federal, ja separada dels vells federals, la publicació de *L'Avançada*, periòdic que inspirà en Galés.

Va ser en els preliminars de les eleccions de diputats provincials a la Generalitat que baixà en Martí Rouret a Tarragona acompanyat d'aquells joves tan impressionants de la Ribera de l'Ebre, els germans Messesguer, l'Artur Bladé, Falcó, Gironés, l'Adell, etc. Més que per la seva bellesa física jo el remarcava pel seu parlar empordanès del que jo estava tan enamorat per les meves estades a la Bisbal. Ell era qui escrivia coses més sucoses. En la campanya per diputats al Parlament català on ell era un dels candidats no va estar gaire abrandat, però cal dir que ell i l'Andreu Abelló s'imposaven per la seva joventut. Tenien les dones boges. Jo el vaig admirar molt mantenint la seva intransigència esquerrana amb alguns contertulians anarquistes que concorrien en el primer local de les Joventuts Federals, que tot seguit fou l'Esquerra Republicana de Catalunya de Tarragona. Una vegada elegit diputat el perdérem perquè començà a desenvolupar càrrecs a la Generalitat, i ell més aviat anava a Mora d'Ebre.

Després del 6 d'octubre de 1934 el vàrem tenir altra vegada dins del *Manuel Arnús*, el vaixell que feia de presó, i va estar entre nosaltres en la campanya victoriosa de les eleccions del febrer de 1936. Durant la guerra poques vegades el vaig veure. Jo em vaig passar mig any anant i venint del front fent de corresponsal i vaig agafar una terrible tifoidea; tot seguit la rebel·lió anarcopoumista pel maig de 1937, enfonsada del front d'Aragó, preparació de la batalla de l'Ebre, batalla del Segre, caiguda de Tarragona, incorporació meva a l'exèrcit i sortida cap al Rosselló el 13 de febrer de 1939. No seria fins el juny de 1940 que el vaig retrobar a Montpeller on em vaig refugiar fugint de Bordeus. Ell fou qui, quan la majoria que sojornàvem a Montpeller preniem en conya l'anada a Mèxic, m'aconsellà que no m'ho prenguéssim en conya i fes els papers seriosament i així un dia de primavera de 1942 el vaig acomiadar a Marsella quan marxava cap a Mèxic. Jo també hi vaig anar a la tardor i ell va ser el primer que vaig endevinar al port de Veracruz amb els ulls plens de llàgrimes, fou ell que em cridava i em deia que ja tenia feina, que no em comprometés amb cap altre. Engegada l'Esquerra i amb l'objectiu de desfer les "comunitats" rancunioses aixecades en contra d'ella en tot el continent americà, en Martí Rouret presidint l'Orfeó Català de Mèxic hi organitzà una junta permanent del partit i va voler que jo fos el secretari d'ERC a Mèxic i així el vaig ajudar en aquella vertadera batalla, on altre cop fórem vencedors. La batalla no féu morts de moment però ara els principals protagonistes d'un bàndol i de l'altre ja ens han deixat per sempre. Una de les peripècies del seu etern neguit fou l'anada el 1952 al Congrés de la Pau a Viena, en moments de guerra freda entre l'Est i l'Oest, i vaig esser jo trobant-me a Monterrey amb els amics Messes i Adell qui primer el va abraçar al baixar de l'avió. En els anys cinquanta ens vam separar, ell en el costat extremista i jo en el moderat de l'Esquerra. Calgué admirar-lo encara quan l'actriu Sra. Emma Alonso li va donar bons papers en *La dama enamorada* de Puig i Ferrater i altres obres. Per sempre fórem uns amics entranyables i fou una pena que quan va venir a Catalunya el 1964, tot i que li vaig parlar per telèfon, ni quan jo vaig tornar a Mèxic el 1965 no ens poguéssim abraçar. La notícia de la seva mort arriba en sec quan tot feia esperar que al costat de la seva germana tindria una vellesa reparadora de la seva vida vessada a dolls per inquietuds, servituds i enamoraments. El president Tarradellas m'escrivi que fou un home "que en les hores més dramàtiques de Catalunya va complir amb el seu deure amb patriotisme i lleialtat", què puc afegir jo que sigui més ben dit que això? Totes les seves inquietuds, totes les seves equivocacions, tots els seus enamoraments no ens faran oblidar l'entusiasme amb què va emprendre totes les lluites conservant sempre un aferrissat catalanisme.

Quan jo era vocal de la junta de l'ERC que presidia Dalmau Costa es va voler expulsar del partit en Rouret, jo m'hi vaig oposar i ben assessorat per en Paco Messeguer vaig impedir que es cometés una barrabassada així.

El Nadal, com cada any, el vaig passar a casa d'en Quicus Carbó i família.

Any 1969

La primera excursió de 1969 fou a l'Hospitalet de Llobregat on vaig dinar a casa d'en Roig. En Roig sap moltes coses i té uns discs magnífics també és un gran fotògraf que ha guanyat bons premis.

La segona excursió a Molins de Rei. La fira d'arbres, plantes, planters i altres ha estat sensacional. Qui sap si han estat cinquanta milions de pessetes en vendes que s'han efectuat! El dia ha estat molt bo i al concurs d'anelles sardanistes n'hi han acudit cinquanta-dues que s'han aplegat al camp de futbol. Jo les he vist des de dalt d'un promontori situat vora el camp de futbol. He dinat a cala Rosa amb aquells pagesos golafres que mengen dos plats d'arròs. Un contava que no ha sabut parlar mai el castellà i que ni quan va anar al servei en va voler aprendre.

Els amics de l'Índia, dels que n'és la secretària la tarragonina senyora Menasanc viuda d'Oliva, fan conferències a la Biblioteca de Catalunya; la conferència que fa la nostra tarragonina ressalta pel mestratge que ha adquirit a l'hora de discursar, resulta fascinant. Tots esperàvem la conferència d'en Víctor Torres i Perenya però tot just dos dies abans va tenir un accident d'automòbil, cosa que no va impedir que dictés al magnetòfon la conferència perquè la poguéssim escoltar emocionats.

En les tertúlies de l'Ateneu es comenta el retard de les obres que s'han de fer a l'edifici per afegir-hi tres pisos més.

En les tertúlies del cafè Términus, al Passeig de Gràcia, i del cafè Or del Rin a l'encreuament de Rambla Catalunya amb Gran Via, es comenta que davant l'imminent tancament d'ambdós cafès serà difícil trobar llocs adients per continuar-les.

Lenrenou produït a la Universitat el mes de gener ha fet témer que hom perdés els estres, després de trenta anys de dictadura es fa difícil creure en fórmules passades.

16 de març de 1969, diumenge. Excursió a València, Benidorm, Alacant, Elx, Múrcia, Cap de Palos (Cartagena), Mar Menor a San Javier, Benidorm, l'Albufera, València.

Solament amb una aturada per esmorzar prop de la Geltrú i una altra parada passat Castelló arribem a quarts d'una del migdia a València, amb això que veig ballar sardanes a l'ombra del monument a Dom Jaume I el Conqueridor.

Un petit tomb a la València enfallada i després de dinar passant per Gandia arribem a Benidorm després de sentir cantar cuplets rancis a la guia. Posem a l'hotel moderníssim dit Dídac, perquè el San Diego i el Diego ja hi estaven registrats.

Dono un tomb per Benidorm principalment al poblet mariner encara no gaire estrefat, des de la seva miranda, mirant al nord i al sud veig la gran quantitat d'edificis (virots alts) que s'han fet. Sopo amb el matrimoni badaloní metal·lúrgic del que el marit es diu Nèstor i amb la senyoreta barcelonina Gil. Després de sopar passem a una sala de concert ball on tothom s'hi diverteix de valent principalment els turistes estrangers.

Emprenem el dia 17 marxa cap a Alacant i tot passant per La Vila Joiosa i pel nou túnel es comprova que la nova carretera es molt suficient. Ja de lluny veiem els edificis monstres que s'han deixat bastir a Alacant. Fa molt vent i tot seguit agafo un autobús per anar a veure que han fet els alacantins a la platja de Sant Joan, que fa vuit anys vaig veure començar l'edificació d'hotels i grans edificis. Des del final de la platja es veu que l'esforç constructiu ha estat molt gran i que fa un grandios aspecte.

S'asseu al meu costat una senyora de Donòstia malalta dels bronquis a qui recomano que millor vagi a Elx a millorar-se. És una nacionalista abertzale que ha estat a la presó i que acomiada amb un *gora euskadi*. Dinem al que era el restaurant Balseta ara fa vuit anys i que ara és un gran hotel. Mengem arròs, bo, per segon dia consecutiu. Abandonem Alacant on he anat a veure al matí el mercat que m'ha semblat més abandonat que mai.

Emprenem viatge cap a Elx i tot seguit som al mig dels famosos palmerars. Fa una gran ventada i jo em dedico a veure l'església i a escoltar una dona que parla de la descripció del misteri d'Elx amb ganes de veure'l alguna vegada. En vuit anys Elx ha crescut enormement doblant la població que ara és de 105.000 habitants. Quan som a la pujada d'Oriola la guia em fa observar l'espectacle de les palmeres.

Després quan som a la conca del Segura el vent ha cessat i trobem una Múrcia molt calenteta però amb els arbres sense brostar. A Múrcia ens hostatgem a l'hotel Victoria vora el pont per on passa tot el tràfec Barcelona-Andalusia i viceversa que és enorme. Visito l'Ajuntament, la Catedral i el barri que l'envolta i faig cap al carrer principal que hom ha convertit en una monstrositat amb edificis de quinze pisos d'alçada. Travesso el pont per on passa poca aigua i roja, a la plaça del Carme m'adono que tot està molt bonic i que hi ha un cinema molt important. Veig molts cognoms catalans a les botigues. Sopem en un ambient una mica ridícul però amb bon vi de Jumilla i escolto dues senyorasses que bescanten contra el règim i de quina manera.

Ja havia previst que no podria dormir pel soroll del tràfic i a bona hora del dia 18 sortim cap a Cabo de Palos (Cartagena). Passem per entre muntanyes pelades que proven de replantar de pins i per un congost arribem a una plana desèrtica per fer parada a San Javier, poble a la vora del mar Menor.

La guia ens porta a un supermercat perquè fem gasto, la senyoreta Gil hi compra un pernil, que diu que és a tan bon preu. Per una carretera nova que voreja el mar passem per Los Alcazares. En el desert on de tant en tant proven de fer arrelar ametllers i garrofers, veig que hi tenen plantat, meloners i sindrieres i perquè els corbs no es mengin les llavors hi posen unes tires de tela de plàstic de colors. Es veu que aquests conreus els reguen amb un sistema de canonades de reg que vénen de molt lluny. Quan som a la vora del Cap de Palos es veu vinya i ceps emparrats.

El Cap de Palos és un barri del poble de La Manga del Mar Menor, a divuit quilòmetres de Cartagena, terres que ultrapassen Guardamar del Segura en direcció sud, hi fa una gran ventada i per esperar l'hora de dinar, des de dalt d'un turó dibuixat en una postal la vista del Mar Menor en què destaquen edificis estil virot en el lloc que en diuen La Manga i en les platges de Los Alcázares i San Javier. Com que el Mar Menor no te fondària a l'estiu la seva aigua és calentíssima. El poble te un espigó i en el mollet hi ha algunes embarcacions de pesca.

Dinem al restaurant El Mosqui que és de molta fama i el menjador és en un envelat cobert amb vidrieres. Mengem mero amb all i oli i costelles a la brasa. M'assabento que murcians, *cartageneros* i madrilenys edifiquen i exploten el turisme.

A la tarda empenem la marxa per retornar a sopar i dormir a Benidorm. Després de San Javier agafem una carretera de la costa en la qual de tant en tant hi ha càmpings i petites cales i s'hi veuen conreus de carxofes i faveres. Passem pel mig de Torreveja, de Guardamar, on desemboca el Segura i de Santa Pola, també tot ple d'horta.

Quan arribem a Alacant descansem vora el moll i m'adono de la manca de vaixells que hi ha. Algú em diu que els alacantins ara més s'estimen pensar en el turisme que en comerciar. Travessem Alacant i retornem per on havíem vingut ja amb el sol ponent. En alguna platja es veuen joves que es banyen. Tota aquesta part de costa és pobra en conreus perquè és molt muntanyosa.

Quan entrem a la badia de Benidorm és imponent la visió de les construccions per la part sud. Fa molt de vent i fred i no surto a donar cap volt per la vila. La guia ens adverteix que al matí següent caldrà sortir d'hora per la qual cosa després de sopar aviat a dormir.

El matí del dia 19 empenem la marxa per aturar-nos a la vora del penyal d'Ifach on enmig d'una gran ventada intentem fer fotografies. A les rodalies d'aquest penyal hi ha una vila estiuenca molt bonica. Seguim empesos d'una gran ventada i la guia no vol passar per Dénia; així passada Gandia anem per la carretera de la costa, després de Sueca i El Saler veiem les grans obres de la llera del Túria i amb dificultat, travessant per llocs on hi ha falles plantades, arribem a l'hotel d'Europa per dinar tot seguit. Mengem la inevitable paella.

Vaig a prendre cafè a la Casa de Catalunya on em trobo que només puc parlar per telèfon amb en Gaspar Lloret. M'ajunto en una taula amb un home vell que és el director d'un ballet i amb els joves Savalls i Valls Calaf, aquest darrer parent del President Companys. Al pessimisme dels joves per l'avenir de Catalunya contesto assabentant-los de la lluita que menem per la llengua i pel nacionalisme i com que el jove Valls Calaf s'interessa per la poesia li faig prometre que llegirà en Màrius Torres i abandonant en Carner es dedicarà a Salvador Espriu.

Després de sopar torno amb alguns excursionistes de Sant Llorenç de Morunys per ensenyar-los la Casa de Catalunya. A la tarda he travessat la Catedral per anar al Rat Penat que estava tancat i després de veure la generalitat, la llotja i el mercat que cada dia m'agrada més he vist les falles d'aquelles places principalment la del Collado que havia guanyat el primer premi. Setanta milions en falles que fetes en maquetes no en costarien ni cinc. No cal dir que hi ha una gentada enorme i molts són catalans.

Quan s'apropa l'hora programada del dia 20 de març, entro a l'hotel i des d'allí sento les explosions de la cremà de la falla oficial de la plaça de l'Ajuntament i després el terratrèmol dels coets de la traca. De passada cal dir el lleig que és l'edifici de l'Ajuntament.

A les dues de la matinada empenem el retorn retrobant tot seguit la gran ventada. Ens aturem a Torrellblanca i dues vegades més per atendre les diarrees de les dones. Passat el nou pont d'Amposta el vent és ja huracanat i mou l'autobús sense calefacció.

No baixo a Tarragona perquè em sento malalt; cinc hores està el bus de València a Barcelona. Jo em poso al llit a les deu.

Bocaorella a l'Espluga de Francolí.

Amb l'amic Virgili i Sanromà sempre havíem parlat del calibre que havíem d'atorgar als espluguins, aquest poble s'està remarcant en el desenvolupament de les nostres comarques. Per la gent de Blancafort ja sabia de la seva tendència al carlisme que es veu que ha tornat a enfonsar noves arrels.

Unes noves notícies extraordinàries dibuixen els trets que tenen avui en dia aquests vilatans. Alguns espluguins anaven a l'avantguarda de les tropes republicanes que entraren a Terol. Tothom sap que l'artilleria destruï el banc d'Espanya que hi havia en aquella població i tothom sap que alguns soldats ompliren els sarrons amb bitllets de mil, dels milions que hi havia allí.

Poc a poc s'ha anat sabent que aquells espluguins que anaven a l'avantguarda s'han fet rics de cop i volta i han comprat terres i han comprat o s'han fet refer les cases. Hi ha el cas còmic d'un espluguï que tornant del front deixà un paquet de llibres a un parent perquè li guardés i es va trobar amb la sorpresa que quan hi tornà, el parent li digué que havia tingut la curiositat de saber quina classe de llibres eren els del paquet, i com que li agradaren tant se'n quedà la meitat. Tot acabà bé.

El drama esdevingué quan acabant-se la guerra un fill de cal Garrell que era soldat amb els franquistes arribà al poble amb un automòbil amb tres companys més i li donaren al pare d'aquest una maleta perquè els la guardés. Ja passat el temps, ja passada la guerra, un dia tornaren els mateixos soldats amb el mateix automòbil i destacaren igualment el fill d'en Garrell perquè rescatés la maleta. En Garrell s'hi oposà. Va dir al seu fill que mirés el que hi havia a la maleta i que tan gran tresor millor que se'l guardessin per a ells. Podria dir als companys que la riuada de l'any anterior s'havia endut la maleta; el fill primer s'hi negà, segons diu el veïnat, però al final accedí i anà a dir als seus companys el que li havia dit que digués el seu pare. Un raig de trets dels companys deixaren mort a la carretera el fill d'en Garrell.

Mort de Margarida Xirgú.

Fou al migdia quan donant un cop d'ull als diaris vaig llegir que Margarida Xirgú havia mort. Fou un cop inesperat perquè no sabíem que estés malalta. Com que estàvem a 26 d'abril i era dissabte, ho comentàrem tot seguit a la tertúlia del Tèrminus amb en Poblet i quan vingué en Guansé el va sorprendre la notícia perquè no la sabia. Més tard ens va dir que quan va anar a fer la crònica per al Tele-Estel va tenir un traç que li impedia d'escriure. Tots sabem el que devia en Guansé a la Xirgú per quan va estar malalt a Xile.

Jo també vaig quedar tan desconcertat que fins a la matinada, quan acostumo a coordinar els pensaments, no em van venir a la ment els comentaris que havia de fer. Calia arrencar d'aquell dia de l'any 1912 quan jo tenia dotze anys, que vaig quedar-me trasbalsat per Margarida en aquell paper de *Juventut de Príncep*. Després l'he vista en comèdies, drames, vodevils, tragèdies, però sempre la meua retina ha retingut la visió divina d'aquell dia. En la Marta de *Terra Baixa* no m'agradava, era en *Maria Rosa* que la veia més pura i més immortal. Quan es va ficar a Madrid a fer teatre del Benavente no m'agradava, fins que amb Marquina, autor català, ja m'agradà més. Quan aparegué García Lorca estàvem bocabadats per les grans coses d'aquest poeta, però de tot el que ella interpretà fou en *Doña Rosita* o *El lenguaje de las flores* que m'agradà més.

Ja a Mèxic sospirava per veure-la fer *La casa de Bernarda Alba* que interpretada per la Fàbregas em feia sentir la curiositat de com ella ho deuria fer. A la deessa Atenea mare de tota

saviesa dec que un dels principals propòsits del meu viatge a Sud-amèrica fos anar a veure la Xirgú quan vaig ser a Montevideo. El Dr. i amic Cunillera féu realitat aquest somni i ara en la meua retina es manté inesborrable aquella tarda d'abril de 1964 que vaig poder parlar amb Margarida com un amic i que jo vaig escoltar la seva veu, encara meravellosa, parlant de teatre i de tantes belles coses. L'abraçada i els petons de comiat eren per sempre. Gràcies, deessa Atenea, gràcies.

En Masalles amb data de 28 d'abril m'envia la lletra que em conta com fou l'enterrament i com fou la vetlla del seu cos embolcallat per la bandera barrada. Tots els catalans de l'Uruguai hi eren i molts de l'Argentina i Xile i tots els amants del teatre de Montevideo. Tots els catalans amants del teatre i els de tot el món i tots els poetes tindrem en el nostre cel aquesta immortal dona idealista i exímia actriu.

L'amic Pou i el circ.

L'amic Pou ha explicat com va anar l'enrolament al circ francès poc abans que els alemanys rebentessin la línia Maginot. No fou cap conya perquè ell anà perfectament contractat des de París cap a Chateauroux on hi havia els vagons del tren amb tot l'equipatge del circ. Explicà com s'hi afegí en Claret, que féu les mil i una per prendre-li el lloc important que ostentava. La primera gran feina que tingueren fou pintar la vela a fi que la claror no la traspasés i així fer-lo invisible a l'aviació alemanya de nit. Estaven en aquesta feina, més bruts que una guilla, quan s'enfonsà el front i l'amo del circ amb aquest pretext no volia pagar-los els jornals. Tot seguit van aparèixer els fugitius de la catàstrofe i encara bo que després de cobrar pogueren arribar, primer a Bordeus i després a Montpeller, on jo vaig ésser víctima, com tants altres, de les fantasies teixides a l'entorn dels que havien estat empleats del famós circ. Hom creia que anaven travessant França amb les *roulottes* i que així havien arribat a Montpeller.

Abril de 1969. Com explicà en Salvat Parés la seva intervenció en els primers dies després del 19 de juliol de 1936.

Com inspector de Sanitat inscrit a la Conselleria de Governació fou requerit pel President Companys perquè anés a ajudar els elements de la Barceloneta que tenien uns canons emplaçats per disparar a la Capitania del Passeig de Colom. Va anar allí i la cosa funcionà tan bé que no va caldre més que dues canonades perquè es rendís la Capitania que tenia el General Goded a dins. Atengué també les operacions de les drassanes.

El dia 20 de juliol de 1936 en Lluís Mestres que havia estat nomenat Comissari de la Generalitat a Tarragona va dir que si no li donaven en Salvat Parés no acceptava el càrrec. Fou així com en Salvat anà a Tarragona i va ser, amb Joaquim Fort i amb Sanahuja, actor principal de la desarticulació dels falangistes i dels militars insurrectes aixecats contra la República. En Salvat ajudà el tinent de la guàrdia civil Ferré perquè aquest cos fos fidel i ell anà a la caserna de Sant Agustí a explicar als soldats que quedaven llicenciats, quedant a la caserna sols el comandament dels militars addictes a la República. Ell portà el Cardenal Vidal i Barraquer a Poblet i d'allí a Barcelona. Ell féu estalviar alguna vida dels rebels, cosa que li valgué que un militar, quan restà amb la cama tallada a l'hospital de Figueres, vetllés perquè no fos afusellat.

Dia 25 de maig de 1969, diumenge. Cap a l'Estartit, l'Escala, Empúries, Roses, Cadaqués, Portlligat, Port de la Selva i Peralada.

Després de sofrir tantes decepcions en els viatges a *forfait*, encara m'enganxo a aquest que té l'al·licient de veure el castell de Peralada. A l'Estartit fa un garbí fred però hi ha

gent que ja es banya. Són espectaculars les construccions cap a la part sud de la platja on vaig anar tot passejant. El dinar a la fonda Montserrat és bo i a l'Escala fem parada al port dels pescadors on no toca el garbí però s'ha d'aguantar l'anar i venir d'automòbils que és un fàstic.

Passem dues hores a Empúries veient el museu i les noves excavacions a la part romana. La poca coneixença del lloc portà el xofer a donar el tomb cap al dit Sant Martí que s'assenta damunt del moll grec on jo no havia estat.

Per Sant Pere Pescador fem cap a Roses on el garbí porta fred i pluja. El sopar a l'hotel Caravel·la és una porqueria.

Cap a Cadaqués les muntanyes estan cobertes de ginesteres en flor i llueix un sol magnífic. És dia de mercat i venedors i compradors donen molta alegria a les vores del mar. Dono un tomb per la vila i em fascina tot, la gent, les cases i la netedat. Dels pocs llocs que es conserven intactes.

Mal camí per anar a Portlligat passant per vora el cementiri que és una delícia. A la platja al xofer xarnego se li ensorrà el vehicle. Uns perpinyanesos li digueren com ho havia de fer per treure'l. La casa de Dalí una merdeta. Uns pescadors del Port de la Selva em digueren que al poc que Dalí havia comprat hi volia afegir terres d'altres sense pagar.

Cap al Port de la Selva tot es veia bonic. Vaig anar a veure en Cairó que no era a casa i em digueren que estava malalt. El dinar a l'hotel Bellavista fou bo i per Llançà anàrem a Peralada on amb un grup de monges férem la visita del castell acompanyats per un guia que complaent, que ens explicà coses impensades en aquests casos. Els famosos Rocabertí quedaren ben servits. Es un castell del segle XVI tot de cossos afegits. Els interiors són plens de mobles, tapissos i llibres i als soterranis hi ha bon celler i bones col·leccions de tot.

A les caves d'en Mateu ens oferiren una copa de xampany. L'excursió fou bona per mi perquè feia molts anys que no havia pogut anar a veure bé aquests llocs.

El 25 de maig mor Jaume Castelló i Pena, marbrista. He enviat un comiat a la vídua que no ha estat agrait. Un amic ben gentil que la família malaguanyà. Fou alcalde republicà de Tarragona després de Joaquim Fort i abans de Pere Vicens i aquest fou l'últim alcalde abans de l'entrada de les tropes feixistes.

L'anada a Mataró a veure en Jaume. Volíem anar a l'aplec de Calella però la pluja ho ha impedit, en Jaume però ha aprofitat per passejar per l'autopista abans d'esser inaugurada.

L'aplec a Sant Cugat amb l'actuació dels nens del Vendrell ha estat poc consistent. Encara bo que el cosí Grané ho ha arreglat amb una bona xerrada.

A Canet de Maresme la Principal de la Bisbal ens ha ofert les dues darreres sardanes d'en Viladesau que ens han entusiasmat a tots.

6 de juny, divendres, efemèride dels trenta anys del desembarcament a Normandia dels aliats.

Els anys passats no han esborrat del record aquesta data (dia D) tan cabdal per la victòria aliada.

Un dia de juny de 1969 mor Sergi Puig i Almirall a França. En dies de perill, perquè ell estava molt compromès en la lluita antifeixista i s'havia assabentat que un company seu torturat a Via Laietana l'havia delatat, encara va voler acomiadar-se de nosaltres abans d'agafar l'autobús cap a la frontera; qui havia de pensar que ja no ens veuríem mai més! Bon esportista de molt jove havia estat jugador i atleta del Tarragona. Ja exiliat lluità amb la

resistència francesa contra els nazis i fou reconegut com a heroi. Era mestre de la República i al tornar de l'exili reingressà al cos de magisteri i el destinaren a Canet lo Roig, a la província de Castelló, però hi va exercir poc temps perquè anà a Barcelona a treballar per estar en contacte amb el moviment obrer. El seu pensament el portà a organitzar-se amb els del PSUC; el Sergi mai va abandonar la lluita. Fou un dels millors de tots els que jo he conegut, era un idealista que cal recordar. Vaig escriure al seu germà Cinto i a la seva esposa Rolanda per reconeixement.

El primer film vist en el primer semestre de 1969 fou *El Sr. Embajador* de Cantinflas, tan graciós com tots els seus, la tercera i la quarta part del film *Guerra i Pau* que si bé menys espectaculars, tingueren tanta bondat com les altres, *La Chica con la maleta* fou molt divertit, *El día de la lechuzca* amb la Cardinale fou una cosa emocionant, *Las mujeres* amb la Brigitte Bardot fou passador, *Una història d'amor* amb Joan Manuel Serrat no fou reeixit, *Al maestro con cariño* amb Sidney Poitier, aquest actor ha fet el millor paper de la seva vida, film meravellós, *Buona sera, señora Campbell* amb Gina Lollobrigida, molt divertit, *El Gran Meaulnes* d'Alain Fournier, francesa, una cosa vertaderament meravellosa.

Obres de teatre vistes durant el primer mig any de 1969. Al teatre Windsor *L'enterrament és a les quatre* amb la Carulla i l'Abadal, molt divertida, *Txèkhov tres farses russes* adaptat per Joan Oliver, molt ben representat al Romea. Qui sap si serà la darrera vegada que haurem vist la Mary Santpere en una revista al teatre Victoria. *Les criades* de Jean Genet per la Núria Spert no em convencé, llàstima de treball de la Núria, *El món per un forat* de Joan Mas, al Romea, pels Mallorquins, molt graciós, *L'évenement* de Moratin per una companyia de París molt intel·ligent, *Amics i coneguts* al Poliorama, per la Núria Spert i companyia, molt distret però amb poca grapa, *Un pagès a Barcelona*, al teatre Barcelona de la Rambla de Catalunya, amb Garsaball, molt graciós, *El gandul* al Romea per Capri, molt vulgar, *El malalt imaginari* de Molière al teatre Calderón, dirigit per en Loperena, molt bo, molt bé la Ferrandis i malament l'Anglada.

Juliol quinze dies a Tarragona.

21 de juliol, dilluns, els americans petgen la lluna. A casa la cunyada sento com el nebot diu que ho ha vist a la matinada. Els dies que estaré a l'Espluga de Francolí amb la televisió del Casal veuré totes les incidències i l'allunatge de la tripulació.

Una setmana a l'Espluga. Un dia amb Torner i família anem a l'ermita de la Trinitat i dino a casa la seva cosina. L'endemà passejo amb en Virgili i anem a veure familiars del Guasch. Un altre dia amb en Torner anem a Montblanc a visitar J.M. Poblet i dinem a casa d'en Pocarull, el cosí de Jordi Oliveras.

15 d'agost, divendres, Festa Major a la Bisbal d'Empordà. Vaig a aquesta festa perquè no vaig poder anar a l'aplec. Tot just arribat a casa el llibreter Hugas sento les lamentacions d'en Viladesau motivades pel menyspreu que tenen els contractistes d'orquestrats a les cobles per a les festes majors, en canvi paguen preus exagerats als conjunts de guitarres elèctriques. Em quedo tres dies a dormir al bar Plata i mentre, vaig a Palamós a saludar la Trini Maset i l'Àngel Messeguer a qui trobo jugant a la petanca fet un estiuejant convençut. Prenc cafè a casa seva amb la muller, els fills petits, la Irene Peypoch i el seu nebot. La tertúlia a casa l'Huguet s'amplia amb la del sastre Ferré.

A Palamós hi ha quaranta barques i venda de peix a peu de platja.

Sant Magí a Tarragona. Passo els dies passejant amb en Pau Rovira “Zefus” i la muller als quals ja havia saludat a Barcelona a casa la seva germana. Són molt agradables les seves converses interminables que recorden les seves activitats a Tarragona i a Tolosa com a president dels rabassaires. Té fotos molt interessants d’una i altra ciutat.

Dinar amb l’Altuna a casa seva amb peix guisat per ell mateix. La muller i el fill, molt gentils.

27 d’agost, dimecres, a l’Ateneu m’assabento que l’Alavedra és a Israel acompanyat pel mestre Casal i també que s’ha mort l’amic Tubau, tan famós a Montpeller.

29 d’agost, divendres, a Perpinyà. Vaig directament al cafè de la Posta i a menjar i dormir al restaurant de catalans del mateix carrer. Sopo un dia a cal Secall que m’explica el seu viatge a Tarragona i inacabables converses amb el cosí Recasens, Calderón, Ortuño, Cabré i Montoy de Lleida, Figueras de Reus i Ferré de Mataró.

En Guasch a qui havíem anat a veure al seu gran port de la Salanque, portats pel cotxe Peugeot nou de Calderón, em convidà a dinar diumenge en companyia de la seva muller, la cunyada i els fills de Barcelona, el fill gran i la nora, després ens portà al Palmàrium a prendre cafè i ballar sardanes. El que va dir Calderón d’Andorra, Guasch i Montoy, fins i tot Badia, foren coses molt importants. Asseguts davant el cafè de la llotja veiérem ballar sardanes a la nit.

Vaig veure el film *La religiosa de Monza* episodi de la llegenda negra espanyola a Itàlia, molt frapant. Vaig anar a Sant Cebrià, tan bonic i ben preparat turísticament, havia estat la nostra presó uns quants mesos l’any 1939.

Les parets pintades que diuen ¡Exigim parlar català! són obra del grup d’aquí inspirat en el poeta llibreter.

7 de setembre, diumenge. Francesc Adell i Maria la seva muller arriben de Mèxic. Sort que les dues hores d’espera passades sabent coses de la germana de l’Adell i de les seves activitats catalanes a Marsella són molt interessants. Trenta anys lluny de la terra, per persones que marxaren tan joves, és cosa que fa plorar. A la tarda a Vallirana a casa de la mare de l’Adell tot ha canviat i tots els familiars i amics participen de la gran xerrameca de tantes coses a dir que hom desgrana en aquests casos. L’amic Adell tan adorable físicament ara ja té els cabells blancs i mesura les paraules. El temps no passa en debades. La seva muller Maria es manté molt jove. Hem parlat d’en Mestres. Crec el que diu de les seves atencions vers ell. Gràcies Maria en nom de tots.

A Sant Cugat amb Rofes. El dinar a casa seva fou molt entretingut en companyia dels seus fills i la nora. Records de coses passades durant la guerra, de cap de Mossos d’Esquadra i el passar la frontera acompanyant el president Lluís Companys.

A Sant Cugat amb el cosí Joan Grané. Cal escoltar el que explica de la seva professió, és el millor de la seva conversa.

Centenari de l’Aliança del Poblenou. Vaig a la pudenta barriada a commemorar tan grata efemèride que va acompanyada en el record d’haver ajudat a triomfar, amb aplaudiments en les Caramelles, a Pilar Alonso.

Dies abans de la festa de Santa Tecla en Recasens Jordà em va voler donar una sorpresa que consistí en un dinar que s’havia de celebrar a casa seva, fou al restaurant Sol Ric en companyia de l’Adell i la muller. Fou en espectacle meravellós per un coneixedor en profunditat dels dos amics, veure’ls junts xerrar amb tota llibertat després de tants anys de no poder fer-ho.

La dissort m'ha separat de molts amics i de les seves converses fascinants però aquell dinar em pagà tots els desconhorts passats. És l'obrir-se el cor de la gent i el parlar clar i català que val.

Recordant una festa tan infausta és quan hom pensa en la gran felicitat dels que tingueren fe en la República i en Catalunya i les serviren desinteressadament.

Festa de Santa Tecla a Tarragona.

Els castellers volgueren quedar bé. Aquest any la competència entre les dues colles va ser eficaç i veiérem castells ben fets tant davant l'Ajuntament com a les escales de la Catedral. A la tertúlia del Floresví varem trobar a faltar en Salvat Parés.

26 de setembre, divendres, a Fondarella amb l'automòbil del nebot Miquel Martínez, on anàrem a veure el fill del cosí Joan greument ferit en accident d'automòbil.

29 de setembre, dilluns, a Lleida a la fira. Una cosa magnífica principalment per la gran varietat de mostres de peres i pomes. Els dies passats a la botiga de can Guarro, deliciosos, amb l'incident de la compra dels barrets cordovesos vermells i verds.

Dia 12 d'octubre, diumenge. Anada a Sant Joan de les Abadesses a fi de trobar en Joan Cid i Mulet i presenciar la col·locació de la placa de l'Orfeó Català de Mèxic a la casa on va néixer Jaume Nunó i Roca. En Cid, malalt ja, havia tornat a Mèxic i el senyor Moreno em va convidar als actes amb les autoritats franquistes, que no vaig acceptar. Les festes foren boniques principalment l'audició i ballada de la sardana amb melodies de l'himne mexicà.

Dia 15 d'octubre, dimecres. Els independentistes han decidit portar roses a la tomba del president Companys a Barcelona, jo hi vaig i no en vaig veig cap.

Dia 27 d'octubre, dilluns. Fira a Reus al nou lloc de l'estació vella. Visita a casa d'en Mas on sóc molt obsequiat.

Dia 29 d'octubre, dimecres. El Francesc Adell havia dit que faríem un dinar de comiat amb en Joan Rodríguez i com a darrera hora féu el dinar a casa sa mare, en Joan no va poder venir.

Francesc Adell, de Riba-roja d'Ebre, advocat i periodista, quan la guerra escrivia a *La Llibertat* amb en Recasens Jordà on denunciava els crims de la FAI entre altres coses i per això s'hi jugava la vida a diari. Signava molts escrits amb el pseudònim de El Crit. En un dia ben fred férem el comiat d'aquest amic amb l'esperança de reveure'ns aviat. Li vaig donar uns volums de les meves obres de teatre per a ell i per als seus fills Francesc i Roger i també per als cunyats Batista i Vicens, a més d'un portaclaus per a en Roger.

Aquest dia 29 d'octubre ens assabentem que Franco fa un govern amb l'Opus Dei.

Fins a finalitzar l'any vaig visitar els amics Roig, Bou, Josep Maria Recasens Jordà, Josep Maria Prats Biarnès, Samà, Josep Sendra i Salvat Parés. A tots els vaig portar el meu llibre i en Salvat Parés, molt malalt, s'aixecà del llit per conversar amb mi durant una hora. Vaig dir als amics que el seu estat es veia greu, patia d'una úlcera severa, també patia del cor i penso que pel seu estat s'alimentava massa.

Ballada de sardanes a la barriada de les Roquetes, lloc on meravella que entre tanta gent del sud els catalans es mantinguin fermes.

Dels films vistos fins acabar l'any, els més bons són *Adivina quien viene esta noche* amb Spencer Tracy, meravellós i Katharine Hepburn, *El Doctor Zhivago* amb Omar Sharif, el vaig veure a Lleida, és un film magnífic per intèrprets, música i paisatge, *Las sandalias del pescador* amb Anthony Quinn i Laurence Olivier, bon film, però l'argument no és seriós.

1969, *lectura de llibres*.

Primer volum de *Memòries* de Lluís Capdevila, m'ha divertit molt, principalment la miserable bohèmia viscuda quan la seva família s'empobrí.

Primer volum d'*Història de la Literatura Catalana* de Martí de Riquer, per mi una obra massa densa.

El Satiricón en castellà, l'obra de Petroni és molt ben aclarida.

Els burgesos catalans d'Antoni Juglar, obra espessa i mal intencionada.

Histoire de Suisse en francès, de Charles Guillard, molt ben abreujada.

Lenorme volum de *La història del teatre català* de Francesc Curet, massa extensa.

Bizancio de R.J. Sender, biografia dels almogàvers i epopeia de les campanyes catalanes a orient novel·lades, no del tot reeixida.

Un lloc entre els morts de Maria Aurèlia Campmany, agradable l'argumentació, no gaire reeixida.

Les mandarins comprada a Perpinyà, de Simone de Beauvoir, una vertadera meravella, molt agradable per als meus gustos.

El Modernisme a Sitges de Joan Plana té la curiositat d'explicar les relacions del pintor tarragoní Ferran i l'Ajuntament amb Santiago Rusiñol.

Antologia poètica de Salvador Espriu per J. Badosa, amb traducció castellana dels principals versos.

Maria Pi i Sunyer i el seu temps per Carles Pi i Sunyer, no tan reeixida com *La novel·la del besavi* del seu germà August.

Teoria econòmica de Carles Marx, cosa molt espessa.

Res de nou a l'oest d'Erich Maria Remarque, traducció de Joan Alavedra, nova lectura molt agradable.

Prat de la Riba i Siluetes de catalans reculls de la Teresa Virgili del seu pare A. Rovira i Virgili, el que s'hi remarca és la prosa tan concisa del mestre dels prosistes catalans.

Obres completes de Salvador Espriu plenes d'incerts i de meravelloses poesies.

Poesia neoclàssica i preromàntica de Joaquim Molas, sempre amb la mania del refinament s'ha deixat de posar apreciables poetes.

Vida i obres de Màrius Torres de Mercè Boixareu que ha unit la devoció al gran poeta amb un encant en la tria.

L'arenga d'Àngel Guimerà, una reedició ben acollida.

Història del teatre català de Joan Fuster, ben abreujada.

Antígona de Muñoz Pujol, poc poètica.

Episodis de la història, del núm. 115 al 132.

Segon volum dels *Castells Catalans*.

Pompeu Fabra d'Artur Bladé.

Les nits a Barcelona de Sebastià Guasch.

Exploracions submarines catalanes d'Antoni Ribera.

556 Brigada Mixta d'Artís Gener.

El regionalisme en el món modern de M. Cruells.

Antologia 1833-1913 de Josep Maria Poblet.

Montjuïc del segle XX de diferents autors.

Quatre volums d'*Entre tots ho farem tot*.

La família dels Garrigues de Pin i Soler, també en tercera lectura, m'ha agradat molt.

Personatges inoblidables de J. Alavedra, té el do de la fascinació i les anècdotes dels personatges descrits fan tenir la il·lusió que els reveus en el moment descrit pel gran escriptor.

Los Mayas de Von Hagen, aquest llibre regalat per l'hereu Josep Vidal ple de fotografies, d'història i de comentaris de la vida de l'admirat poble maia m'ha agradat molt. Jo quan era a Mèxic ja tenia la intenció de desenvolupar en una novel·la un punt de vista meu que tenia com a intèrprets els suara Lacandons, deixalles d'aquella gran civilització.

Tercer volum de *Memòries* d'A. Hurtado, els dos primers volums m'havien agradat però ja hi vaig trobar alguna petulància, com la que rebaixava la importància de Lenin. La família hauria fet bé de treure aquell paràgraf. En aquest volum la família deu haver capgirat els capítols que parlen del President Macià amb el maquiavelisme que la censura, descobrint un detractor de Macià, el deixés publicar. La família i l'Hurtado han quedat ben rebaixats inventant uns relats tan mentiders. El mateix passa quan parla dels germans Badia. El President Companys és ben tractat, segurament per pagar-li les facilitats que donà a tota la família Hurtado per sortir de Catalunya els primers dies de la guerra Civil.

Durant el segon semestre de l'any he anat a veure les següents obres de teatre: *Ubú rei* d'Alfred Jarry per una companyia italiana que no m'agrada, *L'Hernani* de Víctor Hugo per una companyia francesa resultà recitada tan precipitadament que tampoc m'agrada. En homenatge a Santiago Rusiñol, en Capri muntà al seu gust *El pobre viudo* que féu riure molt. Per estrenar temporada al teatre Capsa es va fer *El adefesio* d'Alberti que no m'agrada gens tot i el valor que té l'obra. Mario Cabré en homenatge a Santiago Rusiñol fa *Una gente bien* amb l'Assumpció Casals com poques vegades l'hem vista. Aquest any el Cicle de Teatre Llatí al Romea no l'ha fet en Regàs, està molt malalt. Ha destacat *Una Roma per un Cèsar* de Jaume Vidal Alcover, representat pel FEC, és una obra important que necessita un gran muntatge per impressionar.

Antoni González Montoros ens deixa i tots sentim molt el seu traspàs. Envio comiat a la seva muller sense, resposta.

J. Solé alt càrrec de la Campsa, amic del poeta Solà Cornadó, gran fartaner, ens ha deixat en plena grip. Un amic molt estimat. Feia quinze dies que havia dinat amb ell a la Lleidatana on tants anys ens havíem divertit amb les seves coses.

Queda l'altre amic Solé del menjador de l'Ateneu, restes d'un home ric que als setanta-vuit anys té la dèria de ballar a l'Empòrium, al Novedades o al Panams i explicar les seves aventures amoroses en què inclou que encara practica el coit i ejacula més de dues vegades al mes. Hi ha catalans molt forts.

Per Nadal a casa d'en Quicus Carbó amb Navassa i família com cada any, amb la desagradable sorpresa de no poder acabar el dinar perquè a la tia se li havia mort un nebot. Passat l'ensurt dinem amb en Navassa, la muller i la germana, així que dinar i sopar del dia de Nadal a casa d'en Quicus en companyia de la germana i la tia Cita de l'amfitrió, que cada any està més prim. Jo he portat brut Codorniu que hem begut amb els embuts de llauna. La bondat del temps ha fet que aquell pis fred tingués bona temperatura.

Cinc-cents felicitacions de Nadal i cent versos de "Cavalca Comte Jaume, cavalca" són les que he enviat aquest any. Les felicitacions a la vegada recorden el desenari de la mort de la mare.

Any 1970

El gener de 1970 comença molt suau.

A primers d'any faig una llarga excursió per veure el passadís del metro des de l'estació de Sants fins a la plaça Anglada. És un enllaç massa llarg. Vaig en direcció al carrer Aragó passant per la vorera del rebaix dels trens de la Renfe, m'adono de les obres de la nova estació de Sants, camino fins el carrer Calàbria on comença el túnel de les vies que aniran cap a la plaça de Catalunya.

Dia 11 de gener, diumenge. Comiat a Viladesau. La Principal de la Bisbal ofereix una audició que més que ballada és escoltada per multitud d'entesos en sardanes i per alguns mestres compositors que viuen a Barcelona. Arriba de Mèxic l'amic Agustí Bartra i Lleonart poeta, narrador i dramaturg.

Dia 25 de gener, diumenge. Sóc a Valls a l'homenatge al compositor de sardanes Sanahuja, trobo en Roig que és un gran amic d'aquest, com també ho és de Tomàs Gil d'Horta de Sant Joan, que és el director de la cobla Barcelona que toca les sardanes de l'homenatge. Assisteixo a les converses dels amics d'en Roig, tots ells empresonats a la Model de Barcelona després de la guerra Civil, que expliquen les activitats teatrals, corals i musicals que allí efectuaven amb abundància d'anècdotes, remarcant el bon humor que mantenien àdhuc els condemnats a mort, que al no haver estat canviada la seva condemna eren afusellats. Remarquen que l'amic Rosanes de Tarragona escrivia les obretes teatrals que es representaven musicades pels músics empresonats, entre ells en Sanahuja. Molts dels que acudien a l'homenatge venien a parlar amb en Roig ja que ell va ésser el delegat de policia a Valls.

El mateix dia dino a casa d'en Lleonard Icart, la seva mare es mostra molt contenta així com el fill d'en Lleonard ja fet un homenet. Esperem que la cunyada d'en Lleonard, J. Isern, que viu a Montevideo arribi de Tarragona, però com que no ve, uns dies després i acompanyada de la seva cunyada valenca ve a veure'm a la pensió i m'explica coses de Montevideo. Jo li dono els petits volums de les meves obres de teatre per al seu marit i també per als amics Masalles i Conde, ella diu que els hi entregará quan arribi a Montevideo.

Comiat a Josep Salvat Parés.

El dia 27 de gener de 1970 quedarà clavat a la memòria dels teus amics. Et vaig conèixer a l'Esquerra de Tarragona on destacaves entre els montblanquins per la talla i pel coratge. El 1934 també fores empresonat en el barco *Manuel Arnús* i hagueres de passar la peripècia del govern de la República a les mans d'en Lerroix i d'en Gil Robles, govern que acabà amb el triomf esclatant de les esquerres el 1936. Totes les angoixes d'aquells dos anys havien passat i il·lusionats anàvem a recuperar el temps perdut treballant amb vigor en l'afiançament de la República. Et veia alguna vegada a Tarragona però al Congrés de l'Esquerra a Barcelona a mitjans de juliol no hi faltares. Arribà la sublevació militar i el començament de la Guerra Civil. El divendres 24 de juliol, quan vaig tornar a Tarragona, et vaig trobar al costat d'en Lluís Mestres, comissari de la Generalitat a Tarragona. Jo vaig anar a fer de periodista al front d'Aragó, a Lecera, tu rebies i milloraves els meus comunicats. El 1937 vaig tornar malalt a Tarragona, ja no eres a la comissaria. Durant la guerra algun dia et vaig veure a Barcelona. Passà la guerra i ja refugiat a Tuïr de Rosselló em vaig assabentar de la teva ferida i tràgica situació. Passà la Guerra Mundial guanya-

da pels nostres amics aliats. Acabà la meva estada a Mèxic i vaig tenir una gran alegria d'abraçar-te i veure't recuperat de salut i ben acompanyat de la teva santa muller i de la teva filla. En les visites que et feia es veia que el teu taller millorava i augmentava la feina per la gran activitat constructora com a conseqüència del turisme que alegrava la nostra terra. Estades a casa teva, confessions mútues, records dels dies tràgics del començament i del final de la Guerra Civil en els quals destacades per la teva valentia i el teu coratge, el calvari de l'amputació de la cama, dels judicis i de l'estada a les presons. Aquests darrers anys estaves cansat de lluitar però et mantenies ferm en l'idealisme i volies venir a viure a Tarragona i prendre el sol a la vora del Balcó, ple de meravellosos colors i de llum. No ha pogut ésser així. Mentre viurem i estarem en aquell Balcó els amics que tant estimaves et recordarem i no oblidarem la teva veu sonora, les teves heroiques gestes ni la teva figura vigorosa i fascinant.

Dia 1 de febrer de 1970. Comiat a Viladesau al Palau de la Música Catalana amb el teatre ple.

Un dia de febrer vaig a Vilanova i la Geltrú i a Sitges, a la primera per veure les comparses de les festes de Carnestoltes i a la segona, a la tarda, per veure la final del concurs d'automòbils d'època.

A l'acabar el mes de febrer també acabo els setanta-tres sonets amb què comento l'èxode des del 13 de febrer de 1939 al 16 d'octubre de 1942 quan som davant el port de Veracruz. Ara cal la feina d'escollir-ne els millors per al llibre de versos.

1 de març de 1970, diumenge. A Manresa al Concurs de colles sardanistes, que ben apretades en aquell lloc vora el riu on també s'hi fa la fira de material agrícola, s'hi van encabir vuitanta-tres colles. Tot i el gran fred que feia vaig veure l'espectacle des de la carretera d'Igualada que resultà meravellós. A la tarda es féu l'aplec que fou poc concorregut. La nova cobla La Principal de la Bisbal ja sense en Viladesau se'n sortí bé de la seva comesa.

Un dia feiner de primers de març vaig anar a l'Hospitalet a veure en Roig, prenguérem cafè i xerràrem de moltes coses, dinàrem en un restaurant a la cruïlla dels carrers Comte Jaume d'Urgell amb Maria Ernest, on també passàrem una tarda agradable. Vàrem veure moltes fotografies dels seus nois a les excursions de l'estiu i fent escalada a les muntanyes.

19 de març de 1970, dijous. A la Fira de Mollerussa hi feia una ventada terrible, vaig haver d'anar-hi a buscar en Josep Capella. Encara bo que m'acompanyà a Fondarella amb el seu cotxet i allí vaig dinar, sopar i dormir a casa seva perquè la cosina Adelaida ja era morta. A la nit vaig passar una bona estona a cal Pep amb les nenes tan balladores.

A Picasso i al Dr. Fontseré els envio una postal del vaixell *Montserrat* de la companyia Transatlàntica, demanant-los que visquin cent anys com la companyia i les bodegues Torres de Vilafranca, perquè aleshores ja sense cap nosa (franquista) puguin rebre l'homenatge del poble de Catalunya.

Un dia del mes d'abril l'amic Ollé de Mèxic ens portà uns obsequis de l'amic Vidal. El vaig passejar per la Barcelona vella i el vaig portar a l'Orfeo, vàrem dinar amb en Joan Rodríguez al Monumental del carrer Major de Gràcia, l'Ollé ens contà moltes notícies d'allí i nosaltres en contàrem d'aquí.

Per celebrar els meus setanta anys entrego a l'Ollé quatre còpies d'una fotografia de l'equip de futbol Veterans de l'Orfeo Català de Mèxic feta el 1943, en què apareixo acompa-

nyant l'equip amb el capità, que era en Camps. Els amics que rebin les còpies de la fotografia participaran del meu aniversari dels setanta anys i de la meua originalitat. Remarco que dels amics que hi som retratats per la Mary Domingo que són Solé, Bladé, Vicent, Àngel Messeguer, J. Falcó, Font, Rouret, F. Messeguer, jo, Masdefiol, Figueres, Ballester, Camps i Lluís Falcó només es mort en Rouret, perquè vegin que el futbol fortifica.

Dia 12 d'abril, diumenge. Aplec de Sils que es fa al camp de futbol. Per dinar estrenem un restaurant i a la tarda veiem mig partit de futbol.

El dia de Corpus de 1970 anem a Vilanova i la Geltrú a veure els amics Torrents i Tubau, el primer resulta que coneix l'amic Roig i havia estat amb ell al seu xalet a Tarragona, el segon em convida a cafè i m'explica que la seva dona, que és de l'Ametlla de Mar, es diu Torné. Aquests amics els vaig a veure per recomanació de Fradera. A la tarda vaig a Sitges on de sobte trobo passejant amb la muller, els fills i les nores de l'A. Puig. La processó és més aviat una cosa còmica.

Dia 25 d'abril, dissabte. Fabulós recital de poesia al Price. Sembla que es fa aquesta festa, amb una assistència de quatre mil persones, per manifestar l'estimació del poble per la poesia i potser com a desgreuge al poeta Josep Carner a qui només un parell de centenars de persones l'han anat a rebre a l'aeroport. La ressonància de la festa és capital, llàstima que jo no hi puc entrar i sóc una més entre les centenes de persones que ens quedem al carrer.

Excursió amb els de la UNESCO a Escaladei i a Torroja del Priorat. El meu interès era anar a veure la vídua del correigionari Sentís mort feia uns mesos. Va sobtar a tots l'estat d'abandonament de la Cartoixa de Santa Maria d'Escaladei, vàrem anar a una finca llunyana per dinar-hi i en el camí, observant els terrenys de conreu estructurats en terrasses amb marges de pedra seca, vàrem tenir una idea del patiment dels pagesos per conrear aquelles terres tan feréstegues.

Dia 3 de maig, diumenge. Aplec a Santa Perpètua de la Moguda, poble ubicat en un lloc ben difícil però que l'arribada de xarnegos li va augmentar la població i també les edificacions i els bars.

Conec el futbolista del Sant Andreu Guillem Tovar i Tous, fill d'Adelaida i Gori, a través d'un amic de l'Ateneu que té una finca a Vimbodí. Així es que un dia vaig a un entrenament al camp del Sant Andreu i veig com entrenen a les ordres de Daucik. Un noi molt ben plantat i somrient que m'acull molt afectuosament, em convida al partit del diumenge següent amb l'Ontinyent i guanyen per 2 a 1. El camp del Sant Andreu és una gran festa, tot ell guarnit amb banderes catalanes (els colors del Club) que emocionen de veritat. Allí asseguts a les grades hi ha l'Adelaida, en Gori i la núvia de Guillem. Quants records expliquen aquests amics de quan l'Adelaida era la minyona del meu germà Josep. Prometo que els aniré a veure a Vimbodí.

Dia 10 de maig, diumenge. Aplec al Parc Güell que vaig aprofitar per fer una gran excursió, primer a la font del santuari del Carmel i després a Horta.

Dia 12 de maig, dimarts. Recital de Lluís Llach al Victòria. Aquest cantant que comença a destacar pel seu mestratge va emplenar la platea. Algunes de les seves cançons són bones de veritat.

Dia 24 de maig, diumenge. Aplec de Figueres celebrat en els jardins de les escoles, cosa que el fa guanyar molt principalment en arrecerament. La Principal de la Bisbal estrena triple que efectua un solo d'aquest instrument fantàstic i és felicitat per l'autor de la sardana.

Dia 31 de maig, diumenge. Aplec de Girona en un lloc molt ben triat de la Devesa. Com que el dia era esplèndid hi va haver una gran concurrència i hom repartí popularitat per la sardana i més ajuda monetària dels catalans, perquè no haguessin de ser sardanes pagades pels de Madrid.

1 de juny de 1970, dilluns. Mundial de futbol entre Brasil i Anglaterra guanyat pels primers, fent-se seva la copa del món i entronitzant com a vertader rei del futbol el gran Pelé.

Dia 4 de juny, dijous. Al Vendrell castells de festa Major. Amb l'amic i casteller Guitart, conegut de Barcelona, vam parlar amb Julivert i vaig veure l'aixecament dels castells davant mateix de l'Ajuntament cosa molt castissa d'aquella vila. Vaig anar a acomiadar-me de l'estimat amic Ferret, fou la darrera visita perquè va morir poc després.

Dia 8 de juny, dilluns. A Altafulla a dinar amb els Bou, amb qui anàrem a casa d'en Punsoda que tot i estar malalt ens ensenyà casa seva, la dolceria i la del seu germà. Fou la darrera vegada que el vaig veure perquè va morir després de la visita. Amb els Bou recorreguérem les troballes romanes dels Munts i el camí que porta a Torredembarra, ja tot ple d'edificacions i xalets.

Paso uns dies de juny a Tarragona. Vaig al Serrallo a veure el Sisquet Torné i família, veig en Bladé, tots els amics, vaig a Reus a veure el cosí Manuel Recasens i el coronel Ferré Bonet que em té molta estima.

Dia 14 de juny, diumenge. Aplec de la Bisbal d'Empordà. Estant a la llibreria Hugas amb Viladesau i altres concurrents discutim el problema de les cobles i la manca d'instrumentistes, exposem cadascú els seus parers. Jo remarco que amb el règim polític que té avui el país cal esperar més de les activitats individuals que no pas de la voluntat institucional dels municipis.

L'aplec té una gran concurrència i com sempre el dilluns empench la tornada, dinar a Pals i a veure les construccions gòtiques que m'agraden, tinc temps de saludar la cosina Maset i els seus fills a Palamós i al vespre dormo a Sant Feliu de Guíxols a casa els Calvet.

El dia 17 navegant cap a Tossa i Lloret, arribo a aquesta vila i dino a casa l'Amadeu Soler, la família del qual està molt contenta de reveure'm, dino amb el nou gendre i amb el nét, el dia acaba portant-me a Barcelona amb el seu cotxe a velocitats espantoses per l'autopista.

Dies 23 i 24 de juny. Després d'assistir amb els amics a la reunió política d'ERC a la Llotja de Barcelona faig els preparatius per emprendre el viatge cap a Foix, Tolosa de Llenguadoc i Bordeus.

Dia 25 de juny, dijous. Amb una gran coca cap a Tolosa de Llenguadoc.

Vaig comprar la coca i vaig dinar a la bodega La Ginesta del carrer Jovellanos i a quarts de tres, des de la plaça Catalunya, el tren empenia la marxa cap a Puigcerdà. Feia bon temps però a les muntanyes del Ripollès va començar a ploure fins arribar a la Cerdanya on feia bon temps. No cal esmentar la gran diferència amb el tren francès. Tant a l'hora de passar per les vores del riu Carol com per les vores del riu Aude les grans muntanyes imposaven d'allò més. Vàrem arribar a Foix i el sol il·luminava el famós castell que en va semblar poc bonic. Fins a Pamiers encara anàvem encaixonats entre congostos d'altres muntanyes, però d'allí a Tolosa van aparèixer esplanades grandioses on es conrea principalment els gira-sols, que estaven encantadors.

Totes les vores de Tolosa eren noves per a mi perquè sempre hi havia arribat de la part de la Mediterrània. Ja era fosc quan arribàrem a la gran estació. En Rovira m'havia escrit que m'esperaria. Al no trobar-lo a les andanes vaig pensar que no havia vingut. Havia passat que en retardar-me a sortir del tren, mentre ell m'esperava a la porta com és costum allí, no em va veure sortir i se'n va tornar cap a casa seva. Davant del dubte de trobar casa seva vaig anar a dormir a un hotelet a la vora de Saint Cernin mateix, que en els baixos tenia un bar amb una jovenalla molt escandalosa.

Dia 26 de juny, divendres. Abans d'anar a cal Rovira vaig entretenir-me en el famós mercat a l'aire lliure tot ple de flors, fruites i verdures, amb una gran animació que feia goig de veure. En Rovira preparava el cafè amb llet quan hi vaig arribar i em va dir que potser podria dormir a casa seva, mentrestant anàvem caminant cap al gran mercat que té un aparcament al damunt. Quan dinàvem va arribar la seva dona i després de dinar anàrem al jardí de plantes a veure els seus amics i al moll del canal de Midi-Bordeus, dit de Sant Salvador, on es veu la gran importància del canal que jo havia vist prop de Béziers. En Rovira és un entusiasta de la televisió per la qual cosa la vàrem estar veient fins a les deu de la nit.

Dia 27 de juny, dissabte. El cosí Ramon de Bordeus em cita a la plaça del Capitoli a prendre cafè, hi vaig sol perquè en Rovira no vol venir. És el cafè dels Arcs on ens trobem amb amics del cosí i en Pàmies de Reus. Per acabar la tarda anem a fer un tomb pels *boulevards* cap al Garona i passant pel pont dels catalans enfilem de dret fins a la plaça de l'Esquirol on ens acomiadem i jo vaig a sopar, ve la filla d'en Rovira i encara tenim coca per donar-li.

Dia 28 de juny, diumenge. Vaig aprofitar el matí per anar a veure el museu dels Agustins que era l'únic que hi havia, poques pintures de Lautrec ja que el seu gran museu és a Albí. Després de dinar amb la dona d'en Rovira i amb ell, portant en banderola un modern aparell de marca per enregistrar les sardanes, ens encaminàrem a peu cap al lloc on es feia l'aplec de sardanes, va resultar ser una esplanada amb pins a la vora del riu. Allà hi havia autocars de Tuïr que portaven els dansaires dels ballets però no n'hi havia cap de la família. Hi havia poca concurrència perquè els del PSUC havien anat a un acte del PCE de Carrillo. Vaig parlar amb en Domènech de Bellmunt però no vaig trobar l'amic Serra, ni cap amista, ni cap conegut de Tarragona. Hi havia la cobla de Perpinyà que va tocar molt bé i els ballets foren de bona qualitat.

Dia 29 de juny, dilluns . Com que amb el meu cosí havíem concertat que amb el reusenc Pàmies aniríem a visitar tot el grandios complex de les fàbriques d'aviació i dels instituts científics, ens hi vàrem passar dues hores admirant principalment l'Institut que hostatja el microscopi nuclear més potent del món, de milers d'augment, per radiografiar la fatiga dels metalls. Fou d'admirar l'amplitud de les avingudes, el novedós de l'arquitectura, la grandiositat del sector urbanitzat, que encara serà més gran quan s'hi traslladin les fàbriques de Breaut Sud-ouest i d'Assault que s'han de construir deu vegades més grans en altres llocs. Després de sopar vaig anar a veure l'E. Serra que s'excusà de no haver anat a l'aplec.

Dia 30 de juny, dimarts. Abans de dinar vaig anar a veure un germà de l'E. Ciutat per deixar-li el llibre, em vaig acomiadar dels Rovira i amb el cosí vàrem anar a dinar a un restaurant de vora l'estació per no haver de córrer per agafar el tren. Sempre vorejant el canal del Midi anàrem passant terres i més terres planes i algunes ciutats importants, el camp es veia tot molt ben conreat i quan fórem al territori de Bordeus aparegueren les vinyes, que al mes

de juny són tan verdes i ufanes. Ja no recordava que l'estació de Bordeus fos com una gran catedral d'estil renaixement molt majestuosa. Anàrem a sopar i després al cafè Muntanya del *cours* Víctor Hugo on ens reunirem amb els tarragonins Pinyó i Arnau i el barceloní Ollé. Tot Bordeus està molt canviat i té comerços grandiosos com la bodega prop del cafè Muntanya on es poden trobar tots els vins del món.

Dia 1 de juliol, dimecres. Vaig dormir al pis del cosí i després d'esmorzar vàrem anar en veure a Suau a la llibreria del seu fillastre. Per donar-me a conèixer li vaig demanar l'Esquella de la Torratxa i tot foren petons i abraçades de tan estimat amic amb tants anys sense veure. És un bonic establiment amb venda de diaris i revistes, bastants d'espanyoles. La seva dona i els fills ens acolliren molt afectuosament. Anàrem a dinar i a sopar al restaurant econòmic de la plaça de Sant Miquel tocant al port fluvial però a prendre cafè prop de la llibreria d'en Suau, després anàrem a deixar el meu llibre a casa d'en Jaumet Martí, a qui no vàrem trobar.

Menjàvem per set francs amb plats grans i tot abundant de tal manera que el que allí ens donaven, a Barcelona costaria dues-centes pessetes. Cada nit vam anar a prendre cafè i aigua al Muntanya on vàrem anar coneixent alguns refugiats, però no el Poch que havia treballat amb mi a Bègles d'Aquitània i que és un gran empresari constructor d'edificis.

Dia 2 de juliol, dijous. Passejada pel formós jardí de plantes, molt millorat i dinar a casa d'en Suau, la dona del qual m'explicà la seva odissea de quan fou directora de la comunitat basca de la Seu d'Urgell i d'altres indrets de França, fins que trobà el Suau i es casaren. D'en Suau aquesta dona en té molt bona cura des que no fa molt va tenir l'atac d'apoplexia.

En el mateix cafè de vora la llibreria passàrem la tarda recordant tants amics dels que jo puc donar raó. Volia veure l'Aragai que és l'home de l'Esquerra a Bordeus però aquells dies era fora ciutat.

Dia 3 de juliol, divendres. El cosí que és un gran caminador, em féu passejar cap al barri del nou pont penjat que travessàrem i des dels seus seixanta metres d'alçada vàrem veure l'amplitud del territori guanyat als aiguamolls, que és on s'edificarà el nou Bordeus. Foren tres hores de caminar, a la tarda vàrem descansar.

Dia 4 de juliol, dissabte. Anem al poble on el fill gran del cosí té horts llogats per cultivar verdures que ven a l'estimat mercat dels Caputxins on vaig fer vida els set mesos que vaig viure a Bordeus els anys 1939-40, terres guanyades als aiguamolls on amb bons adobs químics i amb insecticides es fan bones collites. Allí dinem amb la muller i els dos néts, nen i nena, del seu fill i la nora que és de Barbastre i després anem a veure l'espluguí Palau i donem un tomb pels altres horts on veiem que hi ha qui ja sembla els porros amb maquinària i observem com el fill del cosí prepara una parada per plantar-hi porros. Per les plaques de carretera indicatives de la toponímia veig que allí hi ha un poble que es diu Blancafort.

Dia 5 de juliol, diumenge. Amb el cosí i el jove Ollé anàrem a Arcachon (Occitània), la vila que té les platges on es banyen els bordelesos, a la vora del semi-llac on es crien les millors ostres del món, diuen. El tren era una mica vell i s'emplenà de jove una mica estrident, encara bo que nosaltres poguérem seure. La vila te quinze mil habitants que a l'estiu es multiplica. S'assembla a Sitges però el comerç de les ostres és tan gran que la cosa està en mans dels bancs. Fèrem un dinar de peix a deu francs que no va estar malament. Em donaren l'explicació següent sobre la reproducció de les ostres: la cosa és que n'hi ha de dues classes unes que s'autoreproduïxen i una altra classe de les que hi ha mascles i femelles,

en aquesta classe, quan els mascles deixen anar el semen es recull en unes teles emblanquinades de calç que després es dipositen en terrenys plans de palets de riu, sota l'aigua, seguidament s'escampen i a esperar que les ostres siguin de talla comercial. Per caminar damunt d'aquests camps d'ostres els mariscadors porten un calçat de plàstic molt original.

Varem tornar abans que la multitud envaís el tren i a l'estació veiérem el Talgo París-Madrid. Bordeus és una ciutat molt extensa i ja té un milió d'habitants. Prop del port vell de Bordeus hi ha una plaça commemorativa d'un refugiat espanyol que es va tirar damunt d'una metralladora alemanya i fou mort.

Vaig escriure carta al president Tarradellas i al Quim Fort a Xile.

L'Ollé em va fer moltes fotografies.

Dia 6 de juliol, dilluns. El cosí va venir a acomiadar-me a l'estació, en canvi en Piñol no. Segurament ja no tornaré més a Bordeus però dono gràcies als déus que m'han permès de tornar-hi quan feia precisament trenta anys que els alemanys m'hi havien foragitat. Tots els dies passats a Bordeus foren molt assolellats i el de retorn també. Un cop vaig estar sol vaig poder observar amb més atenció la gran vitalitat que té la part d'Occitània, va ser quan passava travessant afluents del Garona i d'aquell canal sempre tan atractiu, ombrejat per les dues fileres de plàtans tan ufanosos. A Tolosa vaig haver de canviar de tren i quan vaig ser camí de Foix em vaig adonar de la meravella dels conreus amb els gira-sols en plena floració. Ni d'anada ni de tornada el tren mai fou gaire ple. Cap a les dues de la tarda arribarem a Foix on feia una calor sorprenent. Vaig anar a passejar pel poble i a veure de prop el gran castell que jo trobo molt poc graciós i a comprar unes postals, sense oblidar-me de les que m'havia demanat l'amic Foix. L'altre tren que vaig agafar per anar a Puigcerdà va resultar que no hi enllaçava, així és que a les vuit del vespre vaig encaminar-me cap al poble d'Enveig a l'Alta Cerdanya perquè em fessin un entrepà en un hotelet, on foren tan simpàtics que em feren pagar el dormir a meitat de preu que a l'hotel de l'estació.

Dia 7 de juliol, dimarts. Vaig pujar a Puigcerdà per esmorzar a base d'entrepà, cosa que fou impossible perquè com que era la festa Major del Roser, totes les botigues estaven tancades, encara bo que a la fonda de l'estació me'n feren un de molt apetitós. Vaig haver d'esperar fins vora el migdia per agafar l'autobús que porta a Bellver, hi vaig arribar a l'hora de dinar, abans de dinar però el germà de l'amic Mill m'afaità i em digué que el seu germà no era allí. Tampoc hi havia l'Alavedra, així és que vaig decidir tornar cap a Barcelona amb la Renfe. Si bé no hi havia l'Alavedra en canvi vaig tenir unes agradables converses amb el poeta Bragulat.

Del 8 al 13 de juliol. Els vaig passar a Barcelona amb un temps molt calorós.

Del 14 al 27 de juliol. A Tarragona on els dies van passant amb vertadera droperia. Una tarda vaig a prendre cafè al Serrallo a casa dels Torné on veig el Cisquet, els seus fills i tota la família. Preparo el viatge d'anar a Andorra d'una manera original sortint amb la Igualadina fins a Guissona.

Dia 28 de juliol, dimarts. A mitja tarda sortida cap a Guissona amb l'autobús molt ple de gent de Montblanc, Blancafort i Solivella que han baixat a banyar-se a la platja. Al passar per aquestes viles l'autobús es buida i així continuem cap a Belltall, Tàrrega i Guissona de buit. A Guissona cal caminar bastant per trobar fonda però en trobo una de treballadors. Després de sopar vaig a veure si tindrè lloc en un taxi que surt al matí cap a Ponts, però ja està tot aparaulat.

Dia 29 de juliol, dimecres. Un dia rúfol i plujós, vaig a la gasolinera a fi que algun turisme se m'emporti. Com que no en passa cap he d'esperar. Mentre estic esperant es desferma una tempesta de llamps i trons esgarrifosa. Cau un llamp a prop d'on sóc i deixa la gasolinera sense llum. Arriba un camió de la llet que se m'emporta fins a Ponts, allí vaig a casa del cosí Joan Sordé i a casa de la seva germana i dino a casa del primer, a qui acompanyo a l'oficina per anar a esperar després l'autobús de l'Alsina Graells que em portarà a la Seu d'Urgell. El cosí Joan, molt enamorat de la música com el seu pare, em fa escoltar el Pessebre de Pau Casals en un aparell de cassets que té a l'oficina. Ja és quasi fosc quan arribo a la Seu, allí hem de llogar un taxi gran, que costa de trobar-lo, perquè anem sis persones. D'entre aquestes sis persones hi ha un matrimoni català que sap com van aquestes coses i el troba. Durant el camí el xofer del taxi gran ens amenitza el viatge amb la narració de la seva vida vertaderament extraordinària. Arribem a la placeta del centre de Les Escaldes on em rep en Cunillera i m'acompanya al restaurant La Paella, que primerament havia estat del gendre del Padreny, on fan menjar a tothora i per dormir els hi llogo un bungalow completament nou on estic molt bé.

Dies 30 i 31 de juliol. Després de fer la visita matinal de consuetud a Cunillera, trobo a la placeta el cosí Recasens que m'hi estava esperant, tot seguit la sorpresa de trobar el Grau Mora de Miravet, amb qui anem a veure amb en Cunillera un malalt a un gran hotel d'Ordino, que sembla l'avantsala del Paradís. Saludem la muller d'en Grau, després de buscar aferrissadament trobo la senyora Teresa Sierra, muller viuda de Descàrrega, molt contenta de veure'm.

Dies 1 i 2 d'agost de 1970. Com que fa un temps magnífic vaig trobant-me i parlant amb el cosí Recasens, amb amics i amb en Lluís Capdevila, en Fontbernat, en Santmartí i uns vilatans d'Alcoi que m'animen per anar-hi a veure les festes dels moros i cristians per sant Jordi. Trobem el poeta Jaume Cuadrat i Realp i compro el seu original llibre, també compro el llibre d'Andorra del Capdevila que aquest dedica al meu cosí. Els dies han passat suaus amb algunes picabaralles amb el cosí Recasens i les converses amb en Cunillera i la gent de La Paella que són molt agradables. He pogut menjar bones truites del Valira a bon preu i beure un bon vi de can Torres de Vilafranca, sempre a cent vint-i-cinc pessetes el cobert de dos plats.

Dia 3 d'agost, dilluns. Dia rúfol amb pluja. A la Seu ja no hi plou. El metge Cort no hi és. Dino i marxo cap a Igualada amb l'Alsina Graells, que passa per Calaf, la carretera més empenyadora de tot Catalunya. A Igualada després de sopar vaig a casa d'en Vilaró i allí estem fins tard.

Dia 4 d'agost, dimarts. Vaig a la Pobla de Claramunt a veure el fill d'en Recasens a qui trobo molt desmoralitzat perquè els negocis del gel i dels xampinyons no rutllen. Prometo dir-ho al seu pare. Mentrestant la dona i els fills estan molt xirois.

Dies 5 i 6 d'agost. Veig el joier Massana de Mèxic perquè en Vidal ha volgut que ens conegués al Joan Rodríguez i a mi. Estant jo al pis que tenen llogat a Sant Gervasi passant-hi la tarda, m'assabento que el també joier de Mèxic Estapé ha mort en la visita que estava fent a Catalunya.

Dia 7 d'agost, divendres. Dino amb en Joan Rodríguez i li entrego una caixa de puros.

Dia 8 d'agost, dissabte. Dino amb en Joan Bou i família, la seva filla ja ha tingut un nen i tots estan molt contents. Per aquest motiu no han anat ni aniran a Altafulla.

Dia 9 d'agost, diumenge. Ve en Rovira i la seva dona a veure'm a la dispensa.

- Dia 10 d'agost, dilluns.** Avisat per la viuda Oliveres que arribaria en Josep i altres de Mèxic vaig directament a casa seva per estalviar-me l'anada a l'aeroport, però després de dinar en aquella casa, volguis o no volguis, cap a l'aeroport on ens diuen que en Josep no arribarà.
- Dia 11 d'agost, dimarts.** En Joan Bou m'ha convidat a anar a l'aeroport per rebre el seu nebot Joan, fill de l'Esteve de Mèxic. Res de res. Vaig a les postres del gran dinar que li oferien. Allí hi havia l'emprenyador del Josep Bou, amb el qual vaig esser molt contundent en les respostes a les preguntes anticatalanes, també hi havia el germà Jaume, el del restaurant. Una barreja de gent distinta que és el que avui passa per les cases.
- Dia 12 d'agost, dimecres.** Només arribar a Tarragona plouen els morts. En Rafi em diu que es va morir l'estimat Peret Isern.
- Dia 13 d'agost, dijous.** Es mor Josep Inglés, futbolista, germà d'en Miquel
- Dia 14 d'agost, divendres.** A la Rambla Nova i al migdia en Porqueres em dona la terrible notícia de la mort i enterrament d'en Lluís Punsoda. És un cop molt fort, precisament feia uns mesos que l'havíem vist amb en Joan Bou i ens havíem promès de trobar-nos.
- Dia 15 d'agost, dissabte.** Mare de Déu d'Agost. Els aliats celebren els vint-i-cinc anys del dia de la victòria sobre el Japó que marca la fi de la Segona Guerra Mundial. Vaig a l'Arboç i a la tarda passo a donar el pèsam al fill del Punsoda, veig la família Marianet i la de Balcells Recasens.
- Dia 16 d'agost, diumenge.** Vaig a visitar en Garriga de París a la clínica Roselló del carrer de Pin i Soler de Tarragona, on em trobo el mestre Roca de la tertúlia del Bar Central i tenim una llarga conversa.
- Dia 17 d'agost, dilluns.** Vaig a casa del fruiter Ayxendri on abraço el seu germà de París que està magnífic de salut. Tota la família escolta el disc de Mauthausen regalat pel meu cosí de Bordeus. L'Ayxendri va ser un dels presoners d'aquest camp.
- Dia 18 d'agost, dimarts.** Vaig a Reus a acomiadar en Marià Roca i ens trobem a Barberà, Massaguer i altres, vaig a saludar el coronel Ferré Bonet.
- Dia 19 d'agost, dimecres.** Ja fa dies que en Pau Rovira i la seva muller són a casa nostra, cada dia ens veiem amb ell en Rofes i el Fany a la Penya Barça. Avui dia de Festa Major hem anat seguint els castells dels castellers unificats en una sola colla que han estat molt bé, principalment davant de les escales de la Catedral.
- Dia 20 d'agost, dijous.** A Vimbodí, a casa l'Adelaida i el Gori Tovar hi vaig dinar encantat de les atencions de tots. La muller de Llevadot em va rebre sense efusió i tot foren queixes ben contestades sense por. Encara vaig tenir temps d'anar a Montblanc a veure en Poblet i en Pocarull.
- Dia 21 d'agost, divendres.** Vaig a casa d'en Ton Puig amb Mateu Roca i en Pau Rovira. És una tarda molt divertida ja que es tracta que en Pau ens ensenyi les cançons, les poesies i els discursos que conté el seu magnetòfon. La muller d'en Ton riu molt dels aguts d'en Pau, en Roca en canvi està molt seriós.
- Impensadament arriba de Bordeus el Jaumet Martí a qui convidem a cafè a la penya Barça de la plaça de la Font, ens hi trobem en Rofes, en Gili, en Porqueras, en Faust, en Rovira, l'Icart, en Gandia i l'Anglès, en Jaumet no ha canviat i té la mateixa gràcia de sempre en contar les coses.
- Dies 22 a 24 d'agost,** encara a Tarragona. Dies 25 a 27 d'agost, a Barcelona on passejo amb l'automòbil del Sebastià Vidal, la muller i el nebot Josep Oliveres.

Dia 28 d'agost, divendres. Anada a Perpinyà. És un dia fresc, passem la duana amb molta facilitat per l'habilitat del conductor. Com que havíem sortit a la tarda quasi és fosc quan arribem i el que era una plugeta es converteix en un xàfec grandíols. Per tal de complir la promesa feta als reusencs vaig a dormir a l'hotel del Midi cosa que em fa mullar bastant.

Dia 29 d'agost, dissabte. Visito en Secall i família, veig el cosí Cosme Ferré, Pinyol, Torregrossa, etc.

Dia 30 d'agost, diumenge. Vaig a passar la tarda al Palmarium on després de treballar ve en Figueres i entre altres hi ha els germans Espasa d'Ulldemolins, amics d'en Joan.

Dia 31 d'agost, dilluns. A Tuir dino a casa la cosina Margarida amb el seu marit i el fill Adrià amb la muller i els fills. Amb el seu automòbil m'acompanyen a veure l'Àngela i en Toni, després m'acompanyen a casa la Rolanda on també hi ha el seu marit, el fill, la nora i els nets. M'assabenten que la germana Teresa Maset de València ha mort, com el cosí Josep de Vernet del Canigó (Conflent).

En François en estat una mica begut s'entesta a dur-me a Perpinyà, mestres ve el cosí François Maset i com que no puc anar a casa seva a veure la família ho deixem per a l'any que ve.

1 de setembre, dimarts. A Perpinyà, després de dinar a casa d'en Secall amb en Figueres anem amb autobús al mas Guasc, el que significa fer a peu un bon tros i passar i repassar el riu Tet per una passera gens segura. Veiem de passada el grandíols supermercat. En Guasc ens acull amb l'efusió de sempre i ens ensenya la finca, parlem de tots i de tot. Concertats amb ell veiem la ballada de sardanes davant la Llotja en què una néta seva és una bella sardanista.

Dia 2 al matí. Faig el tomb de la ciutadella i dels carrers tan recordats d'aquell barri, torno al cafè de la Posta on hi ha en Calderón que porta negociacions amb l'Arias per comprar un xalet. A la tarda a penes tenim temps d'acomiar-nos i l'autocar em retorna cap a Girona on vaig a sopar a casa Gorgoll i allí amb la muller, el fill, la nora i la neta passem unes hores distretes parlant de la família.

Dia 3 de setembre, dijous. Els Gorgoll m'havien dit que fora fàcil veure en Poch Fusté al camp d'aviació perquè aquell dia feia festa. Gent del camp m'ensenyaren el mas Peric que es veia allí mateix. Vaig caminar quasi una hora perquè per arribar al mas vaig haver de donar el tomb a la meitat del camp d'aviació. Encara sort que els parents em donaren dinar i amb ells parlarem de la família d'aquells pobles, les masies de procedència dels quals el camp d'aviació no ha tocat. A la nit ja era a Barcelona.

Dies 4 i 5 de setembre. A casa el llibreter Ballester vaig pagar el viatge d'anar a Montblanc on se celebra el certamen literari Pompeu Fabra.

Dia 6 de setembre, diumenge. A Montblanc al certamen literari. M'adono que hi ha en Sebastià Vidal i la muller, amb ells veig els gegants i ballar sardanes a l'Àlícia, mentre ell ens fotografia amb màquina de pel·lícula a colors. A la tarda a la terrassa de l'hotel del Pedreny els acomiada. Durant el dia estic amb en Poblet, Bladé, Rossinyol, Casanoves i en el dinar de germanor amb el poeta i Dr. Colomines i Gilabert de Reus. Al mig dia estic a estones a casa en Montmany que ha estat premiat al certamen, veig la filla i el gendre i els fills, així com a casa Pocarull, la seva muller m'anuncia que en Josep Oliveres ja ha marxat aquell matí. El dinar és passador però la festa del certamen impossible per la calor que hi fa.

Els que condueixen l'autocar el fan passar per Barberà d'on es veu molt bé la Conca.

- Dia 9 de setembre, dimecres.** A Sant Cugat del Vallès amb en Joan Rodríguez Papasseit on vam xerrar de tantes coses i li vaig donar moltes notícies.
- Dia 10 de setembre, dijous.** A Montjuïc a veure els campionats d'Europa de natació. Les instal·lacions són admirables. És molt agradós veure l'entusiasme de la gent i la gran concurrència de gent de tot Catalunya en una festa tan magnífica. Passejant cap a Miramar veig com funcionen les cistelles del nou telefèric que va i ve del castell..
- Dia 11 de setembre, divendres.** Visito en Solé, cunyat d'en Masalles d'Uruguai, diuen que han passat l'estiu a Tarragona però veig la seva muller molt dèbil.
- Dia 13 de setembre, diumenge.** A Mataró amb en Jaume Fusté i fill perquè la muller i les filles són a Fondarella. Dinem en un restaurant i a la tarda em porten amb l'automòbil a veure les obres que fa. A la nit a l'estació compareix l'amic Vilaret que havia conegut a Perpinyà.
- Dies 16 i 17 de setembre.** A Tarragona des d'on envio les felicitacions de Nadal i Cap d'any a Amèrica.
- Dies 18, 19 i 20 de setembre.** A Tortosa em trobo que en Montserrat era mort de feia un mes, la viuda i el fill m'acullen efusivament, és un cop molt dur. Vaig a veure el cunyat d'en Joan Rodríguez, la seva germana a llàgrima viva encara plora la mort del més estimat dels néts. Sopo i dormo a la fonda Goya. Al matí següent emprenc viatge fins a Peníscola amb un autocar que es fica a tots els pobles de passatge, així els veig bé, principalment Alcanar de Mar on estem una bona estona parlant amb aquells pescadors. Ja se sap que a Vinaròs s'ha de fer canvi d'autocar. Fa mestraló i tot està molt bonic.
- A Peníscola en Gimeno m'acompanya a veure els hotels i restaurants del seu fill, que no hi és, i de la seva filla i gendre on dino i no em volen cobrar, hi trobo el famós Jordi Escrig que fa de cuiner. A la tarda vaig a donar un tomb per la fortalesa, ara molt ben acurada, amb totes les cases ben pintades, encara que ja s'hi han posat massa tabernes i botigues de *souvenirs*. Quan hom acabi d'eixugar els aiguamolls Peníscola serà molt important.
- De retorn a Vinaròs sopo i agafo un tren de vagon motor per anar a Tortosa, en dissabte al vespre està completament buida de gent i sense vida nocturna. El diumenge dino al mateix hotel Siboni on he dormit i arribo a Tarragona tard. La Renfe empra cinc hores per fer el viatge.
- Dies 21 i 22 de setembre.** Visita als amics Mateu Roca, Nel·lo i a la cosina Maria Maset que feia molts anys que no ens vèiem.
- Dia 23 de setembre, dimecres.** Festa Major de Santa Tecla. Els caragolins i l'espinaeta els férem a casa d'en Jordi Carbó on comparegué en Montemayor. Les fotos i pel·lícula es feren a l'entorn de la taula i qui sap quan les veurem. Com cada any estiguérem prenent l'aperitiu a casa l'Ambrós i allí esperàrem els gegants nous i la comitiva municipal. A la tarda des de la Penya del Barça vàrem veure ballar els gegants.
- Dia 24 de setembre, dijous.** Dia de la Mercè. Els castells d'anada cap a l'Ajuntament els vaig veure des del balcó de ca l'Escrig que precisament tenia carta del seu cunyat Borràs. Hi havia la germana que viu a Suïssa, el seu marit taxista fou xofer de la reina Victòria Eugènia fins que aquesta morí. Els pilars de quatre no anaren gaire lluny.
- Dia 26 de setembre, a la nit.** Mor en Josep Arana després d'una gran xerrada amb en Quicuc Carbó, que no s'assabenta de la seva mort fins el dilluns dia 28 quan és a Barcelona.
- Dia 27 de setembre, diumenge.** Saludo en Julivert i els amics de la colla del Vendrell davant la Penya del Barça, esperen el sorteig davant de l'Ajuntament per anar cap a la plaça de braus. Veig la sortida molt acolorida i tot i que vaig a bon pas cap a la plaça hi entro

juntament amb les colles. Veure la plaça tan plena és un espectacle poques vegades vist; tot seguit entren les colles i es va ocupant tota l'arena que fa goig de veure. Es comença puntualment i l'*espiquer* va parlant en castellà de les autoritats presents, però quan ho fa en català esclata una gran ovació que dura llarg temps. El públic compost per comarcans ha entès que havia de donar aquesta mostra de catalanitat. Concorren les colles de Barcelona, Vilafranca, l'Arboç, Valls, el Vendrell i Tarragona que van pujant castells i vetllen la puntuació i així és com s'arriba a igualar la puntuació de Valls i del Vendrell, però aquests quasi al final amb un dos de vuit amb folre depassen els primers i guanyen el concurs. Els que hi entenen s'adonen de com la genial idea de Julivert ha influït en la victòria. Al vespre hi ha el concurs de sardanes anual a la plaça de la Font tan interessant com sempre.

Dia 28 de setembre, dilluns. Anant a Lleida passo el matí a Reus, saludo en Mas i altres amics sota els porxos de la plaça del Prim. Dino i emprenc el viatge cap a Lleida en un dia suau. Al capvespre ja sóc allí i quan tinc l'habitació baixo a la botiga d'en Barrio a fer la tertúlia de costum. La televisió dona la notícia de la mort de Nasser. Tots comentem que els egipcis han tingut molta sort.

Dia 29 de setembre, dimarts. Passo unes hores a la tarda a can Quimet, llibreria molt ben proveïda als porxos del carrer Major, acabo la tarda a la Fira de la fruita cada any més ben presentada i acurada. A la nit a can Barrio trobo els amics Moran i Mateu, músic, als quals ofereixo el llibre de teatre així com també l'he ofert a en Quimet, a Vallverdú i a Lladonosa.

Dia 1 d'octubre, dijous. Passo dos dies a Fondarella on ja trobo el fill d'en Joanet molt millorat, amb la notícia que el fill de l'Aleix es casarà a Montserrat. Molt content amb en Pepet, on dormo, i en Capella el fill del qual, Josep, m'acompanya a prendre l'autobús. A en Joanet el fill que havia enviat de missioner a l'Índia se li ha casat i vol tornar.

Dies 2 i 3 d'octubre. Veig *Los desbarats* de Llorenç Villalonga al Romea, una obra que té un primer acte dolent però que en els dos darrers millora molt.

Dia 4 d'octubre, diumenge. A l'Hospitalet, en Roig m'anuncia que el seu fill ha fet demanar la mà de la núvia. De tornada baixo a Sants i veig les obres grandioses de la nova estació de trens.

Dies 5 i 6 d'octubre. Lectura del *Llibre d'Andorra* de Lluís Capdevila que resulta d'una gran amenitat.

Dia 7 d'octubre, dimecres. *Ronda de mort a Sinera* per la companyia d'Adrià Gual al Romea, amb l'emoció de sempre.

Dia 11 d'octubre, diumenge. A casa d'en Sendra amb grans xàfecs d'aigua, que són els mateixos que produeixen les inundacions a Girona. La culpa principal d'aquestes inundacions sembla ser la plataforma del pont de l'alferes Huarte que s'ha convertit en un obstacle al pas de l'Onyar.

Dies 12 a 14 d'octubre. Lectura dels llibres que he rebut de Mèxic; *Por Cataluña!* de Pedro Gringoire, una obra admirable, plena d'emocions pels catalans i *El anarquismo, los estudiantes i la revolución* de Fidel Miró mirat des del punt de vista d'aquest heterodox.

Dia 15 d'octubre, dijous. Al matí vaig al camp d'entrenament del Barça on veig a les ordres del Mister Buckingham, entrenar potser d'una marera massa dura els tan estimats jugadors. Vistos de prop m'han agradat molt Reixac, Torres i Sadurní, en Gallego i Marcial no tant. Els grups de xarnegos diuen mal de Narcís Martí Filosa, jo el trobo bo.

El mateix dia dino a casa Bou on porto el disc de Mauthausen que els agrada molt. Al final de la tarda vaig a casa d'en Montagut a dur-li el llibre i parlem hores de tantes coses interessants, principalment dels diners que avançà perquè la muller d'en Conde pogués anar a Amèrica.

Dia 16 d'octubre, divendres. *Mort de Dama* de Villalonga al Romea per la companyia d'Adrià Gual, una obra que m'agrada molt principalment perquè es fica amb aquesta dama i amb la neboda que é cupletista a Barcelona.

Dia 18 d'octubre, diumenge. Primer vaig a Vilanova i la Geltrú amb en Roig per dinar amb en Torrents, el seu amic, al xalet. No el trobem perquè la carta que li vaig enviar per citar-lo no la va rebre perquè ja no viu en aquesta vila. La mala pega ens segueix perquè a l'anar a veure el seu cosí, aquest és a l'hospital accidentat d'una topada d'automòbil. Jo aprofito per anar fins a Sant Boi a veure en Martí Comas i com que m'he d'esperar fins a les deu de la nit passo el temps a casa Macià. Sopo a casa d'en Comas i després sentim el disc de Mauthausen i els dono el meu llibre de teatre.

Dia 20 d'octubre, dimarts. Ha mort el president de Mèxic, Lázaro Cárdenas del Río, motiu pel qual em poso corbata negra durant set dies. A tots els amics que escric a Mèxic els recordo l'agraïment que hem de tenir per aquest gran estadista i humanista que igual que estructurà el nou Mèxic, tan florent, a l'ajudar a la República Espanyola i els espanyols en desgràcia aportà al seu país l'ajuda valuosa de tants eminents homes l'impacte l'impacte dels quals recordarà Mèxic eternament. Per això en Fradera m'envia una pàgina a colors del seu enterrament i el diputat Folch m'envia un *Siempre* dedicat al gran desaparegut. Tant els que vàrem esser beneficiats passant a Mèxic com els altres espanyols, al seu dia rendirem homenatge al gran president Cárdenas.

Dia 25 d'octubre, diumenge. A Sant Just Desvern amb en Joan Avià on amb el seu fill Jaume i família, filla i família vàrem escoltar el disc de Mauthausen amb molta atenció. En Joan, cunyat vidu de Pau Rovira, va estar molt afectuós i m'acompanyà al centre cultural tan catalanista.

Dia 29 d'octubre, dijous. A Girona per Sant Narcís no veig els Gorgoll, però veig el desastre que ha fet la riuada, a les parets de la barriada del Carme es veu la taca de l'aigua que puja un metre i mig, tot això em fa escriure una carta al director de *Presencia* aconsellant-li que tinguin en compte d'aquí endavant el riu Ter com a conca hidrogràfica i no el riu Onyar.

Dia 31 d'octubre, dissabte. Tots celebrem a la penya del Saló Rosa de l'Ateneu la tornada d'en Xavi Regàs ja recuperat i xerraire.

Dia 3 de novembre de 1970, dimarts. Unes grans manifestacions pro amnistia que passant jo per les Rambles veig les conseqüències.

Dia 5 de novembre, dijous. Anem a Lloret amb Joan Rodríguez a dinar a ca l'Amadeu. No cal dir l'alegria que tenen els dos amics, primer i després la seva muller de retrobar-se. Passem un bon dia fent projectes per a l'avenir.

Dia 7 de novembre, dissabte. En Poblet ensorra en Salvat que defensava Cambó. Ens assabentem de la mort de Benvingut Ferret Vidales al Vendrell.

Dia 9 de novembre, dilluns. Mor el general De Gaulle, aquest home també ens féu vibrar amb les seves crides a la ràdio francesa quan l'escoltàvem a Montpeller. Més tard a l'enterrar la quarta república francesa ja no ens va agradar tant i quan va fer l'empastifada d'Algèria vàrem començar a dubtar que fos un estadista. Al final, amb els fets de maig de 1968 a Paris i el voler tornar a ser reelegit pensàrem que l'home era un militar idiota.

Tornem a pensar que els francesos han tingut més sort que nosaltres.

Dia 12 de novembre, dijous. Vaig a Altafulla a donar el condol a la muller d'en Punsoda i veig els parents Balcells Recasens.

Dia 15 de novembre, diumenge. Vaig a veure el vell Mauri de la Lleidatana que està malalt; el gendre, l'Àngel Alsina, explica com va conèixer els Montal. Essent xofer del coronel Bergareche, a la nit tornant de Madrid de veure un partit Madrid-Barça varen trobar el vell Montal amb pana, llavors Bergareche va voler que Montal prengués l'Alsina per xofer, cosa que li va costar donar-li sis mesos de permís. No cal dir els lligams que el lliguen amb els Montal.

Dia 23 de novembre, dilluns. A casa l'Avel·lí de Xile a portar el llibre *Els catalans pel món* per regalar als fills d'en Joaquim Fort. És agradable estar amb aquell herbolari i la seva família.

Dia 27 de novembre, divendres. *Un home és un home* de Bertel Brecht al Romea, muntat per en Salvat per als de l'Adrià Gual, que resultà fallat perquè l'Ovidi Montllor no ha comprès el personatge.

Desembre de 1970. Entrem en aquest mes amb l'angoixa del consell de guerra a Burgos contra els de l'ETA, en el qual apareix com a principal inculpat Jokin Gorostidi acusat de ser l'executor del cap de la brigada politico-social de la policia, Melitón Manzanos, i quinze persones més. El govern a la fi accepta que es vegi la causa a porta oberta, cosa que produeix un daltabaix que ni es pot acabar de fer el judici. Al final surt condemnat en Jokin i vuit més a dues penes de mort cada un, cosa que produeix a tot el món un aixecament de protestes, mítings i sabotatges contra Espanya vertaderament grandiosos.

El segrest l'u de desembre del cònsol alemany de Donòstia, Eugen Beihl, per part d'ETA per atreure l'atenció internacional i pressionar l'indult de les penes de mort causa sensació a tot el món.

Un diumenge al matí al Palau de la Música Catalana concert de presentació de la coral infantil amb molt bon resultat.

Veig la pel·lícula de l'anada a l'Alguer, molt reeixida i emocionant.

Anada a Tarragona, un plaer de conversar amb tants amics.

Més d'un centenar de personalitats del món de les lletres i la cultura va a Montserrat a redactar un document en què protesten per la persecució dels nacionalistes bascos, pel procés de Burgos i per la persecució del nacionalisme català. Sembla que l'abat demana a Tomás Garicano Goñi, ministre de Governació, que dissuadeixi els reunits. Una vegada deixen el Monestir no s'acompleix cap de les promeses, molts foren penyorats, a altres se'ls va prendre el passaport i al Jordi Carbonell per no voler parlar en castellà al fer-li l'atestat se l'incomunicà i tot i que els jutges no hi veuen causa, se'l tanca amb dos bojos.

Dia 24 de desembre, dijous. Passat el Nadal a casa d'en Quicuc Carbó, m'assabento per la televisió que ha estat alliberat el cònsol alemany, mesura que alleugera l'angoixa que regna a Catalunya pel procés de Burgos.

Dia 26 de desembre, dissabte. Especialment convidat per en Víctor Torres vaig a veure'l a casa la seva tia Xita on conec la seva muller i als fills, l'oncle i familiars dels Perenyés. Faig un petó a la tia Xita recordant aquells anys que a Montpeller vaig viure moltes setmanes al pis que tenia la família.

Dia 27 de desembre, diumenge. Es produeixen manifestacions organitzades pels elements ultres del règim per fer complir les sentències de Burgos. Molt de soroll i poca gent i atacs a Montserrat i a l'Opus Dei.

Avui fa cent anys de l'atemptat que va patir en Prim i Prats a resultes del qual morí tres dies després el 30 de desembre de 1870. En Joan Fuster li ha dedicat tres magnífics articles (dos a *La Vanguardia*) dels quals se'n dedueix que el gran estadista fou mort a instigació dels senyors feudals castellans i andalusos, el duc de Montpensier i els negrers que s'enriquien a Cuba, perquè Prim estava a punt de donar l'autonomia a aquest país.

Dia 30 de desembre, dimecres. Hom indulta els condemnats de l'ETA de la pena de mort. A les penyes s'havien dividit les opinions. La gran pressió internacional ha fet el miracle. Més val així.

Ha estat un any maleït que s'ha emportat molts amics: Salvat Parés, Joan Montserrat, Pere Isern, Lluís Punsoda, el metge Soleret i el gran protector, el gran estadista i humanista president Cárdenas, però també s'ha endut tres dictadors Salazar, Nasser i De Gaulle.

Any 1971

1971 comença amb freds.

1 de gener, divendres. Concert anual de l'Orfeó Català, com sempre la gent entusiasmada.

9 de gener, dissabte. El poeta Salvador Perarnau, ja molt fotut, és el primer que cau. Amb ell a les penyes dels Pajaritos i del Términus havíem mantingut una bona amistat. Com a poeta era de segona línia, molt infantil.

Dia 10 de gener, diumenge. Actuació de la cobla la Principal de la Bisbal davant de l'edifici del col·legi d'arquitectes de Barcelona, que patrocina l'actuació.

Dia 17 de gener, diumenge. Tres tombs al palau de la Generalitat.

Dia 20 de gener, dimecres. Anoto la mort de la senyora Mariana Ferrer, mare de l'Adell, escara que ho vaig saber més tard.

Dia 21 de gener, dijous. *La filla del mar* de Guimerà, posada al dia per en Ricard Salvat al Poliorama, per les actrius Montserrat Carulla i Paquita Ferràndiz. M'ha agradat. Remarco el prurit de Guimerà d'emprar arguments agradables per als mahometans.

Dia 22 de gener, divendres. Mor el traïdor Josep Maria Millàs-Raurell.

Dia 24 de gener, diumenge. A Tarragona, des del balcó de J. Porqueras a la plaça Rusiñol, veig l'entrada a la ciutat del nou arquebisbe Pont i Gol. A remarcar un cor de seminaristes amb guitarres de molt d'efecte.

Dia 25 de gener, dilluns. Hi ha grans esperances de trobar petroli a les goles de l'Ebre. Jo hi faig conya.

Dia 27 de gener, dimecres. Llegeixo el llibre *El 6 d'octubre a Catalunya* de Manuel Cruells, és anti ERC i anti president Companys. Es diu que Cruells és un franc tirador ex Nosaltres Sols que encara els dirigeix en Cardona.

Dia 2 de febrer de 1971, dimarts. La llotja de Barcelona molt animada, reunió setmanal dels amics correligionaris d'ERC.

Dia 6 de febrer, dissabte. Lectura del llibre *Els monestirs catalans* d'E. Torras amb fotografies de Pere Català i Roca. Les fotografies encara són en blanc i negre.

Dia 11 de febrer, dijous. Al teatre Romea veig *Cap de setmana amb senyora* un vodevil poca-solta amb Nonell.

- Dia 13 de febrer, dissabte.** Mor la Cita Torres, tia del Víctor i la Núria,
- Dia 14 de febrer, diumenge.** Vaig a veure en Bou a Collblanc i també a veure arribar la penya del Barça de Tarragona i a fer una passejada amb ells fins a la plaça d'Espanya.
Aquest dia mor en Mateu Roca a Tarragona, la notícia em colpeix molt, preparo el comiat.
- Dia 18 de febrer, dijous.** A Tarragona amb molt de vent. A casa dels nebots em donen detalls de la mort d'en Mateu Roca.
- Dia 19 de febrer, divendres.** Concert a l'Orfeó Català dedicat al mestre Pujol, molt emocionant.
- Dia 20 de febrer, dissabte.** Bladé i Desumvila fa una conferència al Centre lleidatà sobre Francesc Pujols, escoltada amb molta satisfacció pels amics concurrents.
- Dia 22 de febrer, dilluns.** *Feu la mère de madame* de Georges Feydeau, representada al Romea per un conjunt francès. Poca cosa.
- Dia 25 de febrer, dijous.** Visita a casa d'en Josep Mateu (nano) que no resulta gens agradable per l'empipadora que és la seva dona.
- Dia 1 de març de 1971, dilluns.** Trasllat i enterrament a Reus de les restes de Joan Prim i Prats, acompanyat d'amics perquè és dilluns, dia de mercat. Els reusencs han fet festa a la tarda i tot ha resultat molt solemne. Hom ha portat molts soldats perquè cobrissin el carrer i tots ens hem emocionat molt.
- Dia 7 de març, diumenge.** La colla sardanista Violetes del bosc, en commemoració del seu 25è aniversari, ha patrocinat un concert amb tres cobles al Palau de la Música que ha estat un èxit.
- Dia 10 de març, dimecres.** A l'Ateneu han fet eleccions de compromissaris cosa que ha produït molt d'enrenou.
- Dia 11 de març, dijous.** Vaig a casa de l'Alavedra a buscar el llibre d'en Foix. L'amic m'explica com viu i m'ensenya el pis tan ben situat que té.
- Dia 12 de març, divendres.** Vaig amb l'equip de futbol de l'Ateneu a veure com juguen amb ell a Bocaccio.
- Dia 23 de març, dimarts.** Els diaris em fan recordar que fa cent anys de la Comuna de París.
- Dia 25 de març, dijous.** He tingut molta feina a fer imprimir els comiats a Mateu Roca, una dotzena dels quals acompanyo amb una foto d'ell i meva. Estic molt content del que he fet per ell.
- Dia 31 de març, dimecres.** A Tarragona reparteixo el comiat a Roca que ha agradat molt als amics.
- Dia 4 d'abril de 1971, diumenge.** Visita al museu de la Ciutadella, una mica arranjat amb el mal gust de posar coses als passadissos que van al Parlament de Catalunya.
- Dia 6 d'abril, dimarts.** Per fi tenim Junta a l'Ateneu on tindrà un lloc l'amic professor Vallmitjana de Torredembarra.
- Dia 7 d'abril, dimecres.** Un enfrontament amb Josep Palau, un amic amb esperit de contradicció. L'he sorprès amb l'argument de *Las Cortes Catalanas* de Francesc Sunyer i Capdevila.
- Dia 8 d'abril, dijous.** Sabem que l'Adell és aquí, vaig a Vallirana però no el trobo, una veïna m'explica la mort de la seva mare i el que passa.
- Dia 11 d'abril, diumenge.** Inesperat encontre amb en Josep M. Prats i Biarnès de Tarragona al sortir de l'Ateneu, he acabat convidant-lo a ell i als fills al Café Zurich.

- Dia 15 d'abril, dijous.** En Capri al Romea representa *Sóc un viu* de l'italià Antonioni, amb l'actriu Àngels Lledó, un vodevil que m'ha agradat.
- Dia 18 d'abril, diumenge.** Vaig a Lloret per festejar el dia de la Pubilla de la Sardana. No veig l'Amadeu Solé i després de dinar vaig a Blanes a veure en Pou. Un dia molt fred i agafo la grip.
- Dia 25 d'abril, diumenge.** Una setmana amb grip.
- Dia 27 d'abril, dimarts.** Encara ben engripat em passo el dia amb l'Adell, la seva dona i els seus amics de Normandia passejant-los pel barri gòtic i l'Orfeó Català i dinant a casa seva a Vallirana.
- Dia 29 d'abril, dijous.** En Garsaball representa al teatre CAPSA *El retaule del flautista* que ja havia vist estrenar a l'Aliança del Poble Nou. Garsaball hi dona més vida, llàstima que portin aquests vestits d'un panyo tan barat que treu molt d'encant al lluïment dels actors.
- Dia 5 de maig de 1971, dimecres.** L'Eroles de Mèxic ve a la dispesa a buscar-me i passegem pel mercat de la Boqueria, anem al seu hotel i saludo la seva muller i la vídua de Pere Ferré i ja no ens veiem més.
- Dia 8 de maig, dissabte.** L'amistat amb el casteller del Vendrell Guitart ens ha dut a en Mill i a mi a veure l'aixecada de castells dels Nens a l'hotel Orient, on els han portat els del Club Nariguts. Per primera vegada he vist castells dins d'un local. Tot molt emocionant.
- Dia 17 de maig, dilluns.** Ha arribat de Mèxic la notícia de la mort del diputat Enric Canturri i Ramonet. L'home més ric de la Seu d'Urgell que va voler militar a ERC, fou un dels diputats que l'any 1954 a l'ambaixada de la República espanyola a Mèxic va elegir Tarradellas com a nou president de la Generalitat de Catalunya.
- Dia 20 de maig, dijous.** En Mill, l'Àngel Gramunt i jo anem a veure un partit del Sant Andreu per saludar en Tovar que està content.
- Dia 21 de maig, divendres.** Moren en Padreny i en Galobardes dos amics emprenyadors.
- Dia 22 de maig, dissabte.** En Cunillera ha estat oportú de trobar-nos als porxos i hem fet una bona cafetada i bones notícies.
- Dia 25 de maig, dimarts.** S'inaugura la sala d'actes de l'Ateneu amb una conferència d'en Ricard Salvat en castellà.
- Dia 30 de maig, diumenge.** Llegeixo amb gust *Història de Catalunya* de Joan Reglà i Campistol.
- Dia 5 de juny de 1971, dissabte.** Ha vingut un grup de socis del Casal Català de Buenos Aires en el qual venia A. Palmada, la rebuda ha estat a l'Aliança del Poble Nou on han estat obsequiats amb un recital de Núria Feliu.
- Dia 8 de juny, dimars.** Conferència de Garcia Castellet a l'Ateneu sobre Salvador Espriu.
- Dia 10 de juny, dijous.** Una altra vegada a Sitges per Corpus per veure les catifes, com sempre tan boniques.
- Dia 12 de juny, dissabte.** Amb en Joan Rodríguez he anat a Vallirana a casa l'Adell, a un dinar que ens ha fet la Maria Bladé. Hem passat unes hores molt agradables recordant els dies feliços i els crítics. Els anys esborren els punts de disputa si hi ha cultura i fraternitat.
- Dia 16 de juny, dimecres.** L'amic Foix m'envia per correu aeri la seva gran biografia del president Cárdenas, un magnífic llibre on ha posat els cinc sentits per donar una impressió exacta del gran Cárdenas.
- Dia 25 de juny, divendres.** M'emporto l'amic Mill a Tarragona per mostrar-li la ciutat Imperial. Pel carrer de la Unió i per la Rambla Nova anem al Balcó i després al Pretori, carrers

de la Nau, Cavallers, Comte, Mísser Sitges, Abat i Major per mostrar-li on jo he nascut i que ara és on viu la Rosa Solé. Hem de pagar vint pessetes per visitar la Catedral i com que plou no podem visitar el Passeig Arqueològic. Després de dinar a cal Quimet anem al Serrallo a veure l'arribada de les barques i a presentar-li els amics que tinc allí.

Dia 27 de juny, diumenge. Mor l'amic Coca i acaba la tertúlia tarragonina.

Dia 29 de juny, dimarts. A Canet de Mar a sentir la Principal de la Bisbal com cada any, però aquest any l'amic canetenc Joan Alegret, professor de català, va voler que anés a dinar a casa seva. Vaig trobar una família magnífica. El dinar va tenir la novetat que el pollastre estava farcit de porc amb seques i per postres hi va haver gran quantitat de maduixots amb vi.

Dia 30 de juny, dimecres. Marxa de la dispesa la senyora Timotea que havia viscut allà amb una filla i tres néts que han sortit molt fermes i bons nois.

Dia 4 de juliol de 1971, diumenge. Vaig a l'aplec de Banyoles amb la intenció de trobar-hi l'amic Palmada de Buenos Aires i no li trobo, això que havia dit que hi seria. A la nit, a la Rambla dels Estudis trobo el matrimoni Virgili de Tarragona i amb ells podem gaudir de la victòria del Barça, gràcies al transistor d'un veí de cadira.

Dia 5 de juliol, dilluns. Vaig portar el matrimoni Virgili a la Seu Vella, carrer Montcada i Palau de la Música Catalana. El meu *tour* els agradà molt i dinàrem a l'Ateneu que també els agradà.

Dia 6 de juliol, dimarts. Ha vingut a dinar amb mi el cosí Joan Fusté.

Dia 11 de juliol, diumenge. Els coronels del Marroc volen derrocar el rei.

Veig en Fany, Anglès, Gandia, Porqueres, Ayxendri pare i fills, els amics de Floresví, els amics de Prats, molts dies a casa de l'Àvià i del Cabré, un dia a casa d'en Cinto Puig i un dia a casa d'en Vives.

Dia 20 de juliol, dimarts. Al Sudan els mahometans fan una matança de comunistes.

Dia 23 de juliol, divendres. Veig en Garriga a Salou que està molt afectuós.

Dia 26 de juliol, dilluns. Al Vendrell per Santa Anna, molt barrejats amb els castellers trobem a faltat en Julivert. Saludo un nét d'Andreu Nin per recomanació d'en Garriga.

Dia 27 de juliol, dimarts. He passat vint dies a Tarragona.

Dia 30 de juliol, divendres. Anem amb en Mill a acomiadar el mercat del Born que tanca les portes definitivament.

Dia 6 d'agost de 1971, divendres. Iant Fleming visita el monument a la Biblioteca de Catalunya.

Dia 12 d'agost, dijous. Torno a esser a Tarragona a casa de la cunyada Rosa.

Dia 16 d'agost, dilluns. En plena festa de Sant Roc mor el capità Lobo.

Dia 19 d'agost, dijous. Faig el comiat al Camp del Nàstic on tantes emocions i enrabiades havia pres. Des de l'any 1923 que feia ressenyes a *El Diluvio* de Barcelona mai els pipis que manaven al Nàstic em varen poder veure. Ara a la llotja de la penya Garrofer amb Solé el baster i l'Armengol, amb un Sendrós a qui no vaig parlar, encara em vaig enrabiar perquè tractaren el Santandreu molt malament. Hi havia el pare i el fill Tovar.

Aquests dies a Tarragona vaig saludar els amics Virgili Sanromà de la impremta, Prats Biarnès, Sefus, Rofes, Ramos, Armengol, Fany, Gambin, Caballé, Llagostera de Marsella, Marsals, Gironès, Carbonell, Ignasi Anglès, Gandia, Simó i Pallac.

Les baralles a la penya del Barça foren fastigoses, les bestiasses no creien que el Barça pogués guanyar la triple corona.

- Dia 30 d'agost, dilluns.** A Vilafranca a veure la famosa concentració i torneig de colles de castellers en la que guanyà el Vendrell.
- Dia 2 de setembre, dijous.** Després de dies de buscar el diputat Folc de Montblanc finalment el vaig trobar a Barcelona. Havia estat a Tarragona i no havia vist ni el Recasens Jordà ni el Lloret. Els dies 2, 3, 4, 5, 6, 7 i 8 vaig anar a saludar-lo cada matí a l'annex de l'hotel Colón. Si bé un parell de dies va voler anar a prendre cafè amb mi, no va voler anar a la Llotja a veure Joan Rodríguez ni acceptar el dinar de benvinguda que a l'Esquerra oferim sempre als visitants notables. Vàrem ben bé perdre el temps amb ell. Encara rai que em va aclarir alguns punts foscos de l'entrega del Cardenal Vidal i Barraquer a la Generalitat, que han passat a l'arxiu de memòries 1933-39.
- Dies 9 i 10 de setembre.** D'un viatge d'anada a Manresa en va sortir una excursió a Castellar de n'Hug on hi ha les fonts del Llobregat. A les 15 hores amb un bon autocar sortirem cap a Berga i d'allí a Guardiola on canviarem d'autocar. Era un dia molt clar i un noi molt comunicatiu m'anà explicant una descripció de les terres per on passàvem. De Guardiola a Castellar la cosa fou pesada però acceptant un bon consell vaig baixar davant del Gran Hotel i pujant a peu cap a Castellar vaig trobar les fonts que no rajaven gaire aigua. Una cosa molt original. Vaig dormir a casa Francisco on donaren un sopar molt curt. Feia fred de veritat, sort de posar-me al llit vestit. A les sis del matí ja sortíem cap a Guardiola i entràvem fins a Bagà que fou una sorpresa per a mi que la vila fos tan dedicada als estiuejants. No hi havia res per menjar i fins a Berga no em vaig poder acontentar la panxa. Pel camí un obrer català que treballava a la construcció de la central tèrmica de la Fecsa a Figols em va donar detalls de com anava tot. Sort que a Manresa, a casa el Suís, em vaig poder treure el ventre de pena.
- Dia 11 de setembre, dissabte.** Un recordatori clandestí de quatre pàgines ha agradat molt a tots els catalanistes.
- Dia 12 de setembre, diumenge.** Pels diaris m'assabento de la mort de Nikita Krushev.
- Dia 16 de setembre, dijous.** Una anada a Granollers a fi de baixar a la tarda per la Roca del Vallès.
- Dia 18 de setembre, dissabte.** Ballada de sardanes a la plaça de l'Ateneu, amb una anella de l'Àngel Teixidó en què hi vaig fer ballar en Lluís Xiprés.
- Dia 20 de setembre, dilluns.** Grans i greus aiguats al Llobregat.
- Dia 22 de setembre, dimecres.** Vidal i Muller vénen a la dispesa i em donen una gran alegria, ens reunim amb en Joan Rodríguez i estic amb ells fins a l'hora de dormir.
- Dia 29 de setembre, dimecres.** És dia d'eleccions a procuradors familiars i les veig a Tàrraga on dino i a Balaguer on sopo. Veig que voten algunes dones. Per anar a Balaguer des de Tàrraga passo pels pobles de la Fuliola, Castellserà, el Tarròs i Bellcaire que pel setembre fan molt goig de veure. Parlo amb Barés.
- Dia 30 de setembre, dijous.** Un dia i una nit solament dedicats a Lleida amb les tertúlies de can Barrio; en Morán s'emprenyà perquè hi havia qui parlava de les eleccions.
- Dia 1 d'octubre de 1971, divendres.** Sóc a Montblanc on veig el tram de muralla que restauren i dino a casa Pocarull on no trobo el matrimoni Vidal, però agafant un autobús que passa per Alcover veig tota l'extensió dels camps d'avellaners d'aquells pobles que, com que l'autobús entra dins, es veuen bonics com Picamoixons, Alcover, La Selva del Camp. A Reus trobo els Vidal i quedem que els tornaré a veure després del viatge que he de fer a Marsella.

Dia 2 d'octubre, dissabte. Amb un viatge llampec sóc a sopar i a dormir a Móra d'Ebre on a més de veure el Tarrè, muller i amics veig el matrimoni Bladé.

Dia 4 d'octubre, dilluns. El casament del nebot Roger Maset havia tingut el preliminar d'entregar-li tres mil pessetes com a obsequi de casament. Ja m'havia assabentat que la núvia Montse Gaià, filla del cambrer del Tàrraco Roc Gaià, havia estat sardanista i que la família Roc eren gent com cal. Vaig estar a casa de la núvia veient el preludi del casament, cosa que no havia vist mai de tan a prop des de que s'havia casat el germà Josep. Tot presagiava una bona festa. Quan arribàrem a la casa d'assistència de la Diputació, totes les nenes i els nens acollits estaven en dansa, cosa que em féu emocionar i em recordà quan el 1955 vaig veure en Roger allí mateix, petit com ells mateixos. És feu entrada a l'esglesia dedicada a la Nostra dona de la Mercè amb música de l'harmòniom que tocava mossèn Ritort. Les cançons de l'escolania alegraren molt el casament que sempre resulta una cosa pesada. Val mil vegades més un casament civil que no un de religiós. Una vegada l'acte acabat amb els conseqüents interminables petons, llavors vénen les interminables fotografies tan empipadores. Molt aviat ens trobàrem a l'hotel Sant Jordi de la carretera de Barcelona i ja tothom amb l'impuls que dóna al cor el uisqui o el vermut es va sentir ple de cordialitat i s'oblidaren els refregaments familiars.

La família de la dona del meu germà Joan va anar apareixent, destacant la neboda Maria Maset, el seu oncle Josep Borrull i la tia d'aquesta, Maria Borrull, amb la seva bonica filla tinguda amb un vicari. La cunyada Roseta em va acompanyar i férem una bonica foto amb els nuvis, els quals van anar a passar la nit a un hotel de quatre estrelles de Benicarló i feren el viatge de nuvis amb una excursió col·lectiva a França i Itàlia. Jo he estat molt satisfet d'aquest casament que s'ha fet amb una noia tarragonina.

Dia 8 d'octubre, divendres. Emrenc viatge cap a Marsella amb la fórmula del viatge prèviament pagat. La primera aturada és a Llançà, vila per la qual havia passat moltes vegades però mai hi havia dormit. Passo un dia a l'hotel Empúries nou de trinca i em passejo per la vila i la platja. Llançà és un poble important.

Dia 9 d'octubre, dissabte. Matinejant vaig agafar el tren que em va portar a Portbou per agafar ja el que em portaria a Perpinyà, ciutat que em va rebre altre cop amb pluja, vaig haver de sopar i dormir a cal Sansa, prop del cafè de la Llotja.

Dia 10 d'octubre. Era diumenge i vaig estar al cafè de la Llotja amb en Figueres, perquè ara aquest amic no va al Palmàrium i també vaig saludar el Secall.

Dia 11 d'octubre, dilluns. Ja cap a Marsella en un dia bastant desapacible. Vaig anar veient passar totes les viles i poblacions que tants anys fa que veig i no em canso mai de veure. Les que més m'interessaren foren les més properes a Marsella que feia setze anys que no veia. Mitja hora abans d'arribar a Marsella es féu fosc i no vaig poder veure totes les grans innovacions que han fet a les seves rodalies. A les 19 hores en punt entrà el tren a l'estació i jo seguidament vaig buscar la porta de sortida on ja m'esperava, tan amable com sempre, en Llagostera, m'agafà el maletí i vam anar a peu cap a casa seva on la seva dona m'acollí fraternalment. Sopàrem tot seguit i aviat a dormir perquè en Llagostera s'ha de cuidar molt per les terribles pallisses rebudes a Mauthausen.

Dia 12 d'octubre, dimarts. Ens aixecàrem a les deu i anàrem a donar un passeig pel parc que envolta l'arribada de l'aigua a Marsella. Tot molt ben cuidat. A la tarda amb el cotxe que té en Llagostera vam anar a la vila on viu el germà d'en Mestres, el barber, que és cunyat del Virgili Sanromà de la impremta. El xicot no s'immutà gaire i ens va dir que esperés-

sim que plegués, que aniríem a veure qui podíem trobar. Ho vàrem deixar córrer. Amb el cotxe en Llagostera m'ensenyà les construccions noves totes molt importants.

Dia 13 d'octubre, dimecres. Al matí amb temps plujós anàrem a visitar les restes del port grec que bastiren els fundadors de Marsella. El conjunt que hom vol conservar rodeja l'edifici de la Borsa i demostra la importància de la construcció. Jo vaig prendre uns apunts perquè no existeixen postals del lloc. A la tarda tot i el temps plujós l'amic es va entestar a portar-me a Ais de Provença, viatge que va resultar poc sortós perquè es punxà una roda i vàrem haver de passar per Ais mentre plovia.

Caldrà fer altra vegada la visita a la terra d'en Mistral.

Dia 14 d'octubre, dijous. Al matí pels mercats de la vora del carrer Sant Ferriol i per aquest mateix carrer anàrem a visitar la Borsa, magnífic edifici que tanca un grandios tresor de la importància de la història marinera de la Provença i de França a la Mediterrània. A la tarda amb el cotxe anàrem a veure al que li diuen en Pitu Virgili, que és el germà petit dels bot d'oli, nebot de la tia d'en Quicus Carbó. Amb el cotxe bastant ple vàrem anar a passar pel passeig del Prado, parcs i conjunts esportius fins a sortir a la Corniche nova que ara té una gran amplada, després pujàrem a un palau de conferències, el Chateau Berger, des del que es veu la platja dels catalans, les illes d'If i de Ratonneau, en una tarda de vent de mestral que donava molt bona vista a tot.

Dia 15 d'octubre, divendres. Al matí en Llagostera em portà a un cinema de la Canebière que tenia tres sales de projecció, de comú acord triàrem el film *Papillon* que resultà bastant divertit. A la tarda anàrem a visitar la germana de l'Adell que ens esperava amb el seu marit i ens oferí galetes i vi escumós. Foren hores de discussió i record de les dificultats dramàtiques que van viure ella i la seva mare a Riba-roja d'Ebre, on per ser més extremista que la gent d'esquerres que portava l'Ajuntament, es va fer marxista amb el consegüent batibull que li portà aquesta actitud.

Ens va dir que tenia un noi casat. En fi, la vàrem trobar ben situada encara que constataria perquè ella porta el dimoni de l'extremisme al cos.

Dia 16 d'octubre, dissabte. Ens vàrem acomiadar de la muller de l'amic que tan afectuosa va estar amb mi i Llagostera va venir a acomiadar-me a l'estació on vaig agafar un tren del migdia. Aleshores vaig poder veure totes les indústries que els marsellesos han posat a Fos-sur-Mer i la millora de les viles veïnes. Ja a Perpinyà vaig trobar en Figueres a la Llotja i quedàrem d'acord per l'endemà.

Dia 17 d'octubre, diumenge. Amb en Figueres anàrem al cementiri de l'Oest, molt ben situat, ja hi trobàrem una cinquantena d'amics disposats a acompanyar la néta d'en Guasch de l'Espluga que portava una bonica garba de clavells vermells. La làpida a la memòria del president Companys i als catalans morts a la guerra i als camps de concentració és de bona alçada i uns amics en el dia commemoratiu hi posaren un bust de bronze del President. Reunits a l'entorn del monument en Garcia Casteller féu el discurs amb al·lusions a la situació actual i a les esperances per a l'avenir, dit tot molt eloqüentment. Ens vàrem anar acomiadant, principalment d'en Guasch i família i a la tarda vaig anar a prendre cafè a la Llotja amb Figueres i amics i vaig anar a agafar el tren. Passàrem per Portbou ja fosc i vàrem arribar de nit a Girona on vaig dormir.

Dia 18 d'octubre, dilluns. Amb el tren vaig baixar a Blanes per anar a Lloret a veure l'Amadeu sense saber que havia mort el passat dia deu.

- Dia 19 d'octubre, dimarts.** A Barcelona, a l'anar a la Llotja em vaig trobar que en Vidal i la seva muller eren allí amb en Joan Rodríguez i els amics d'ERC, cosa que vàrem aprofitar per anar a dinar a can Culleretes, passant pel restaurant Sogas que és on en Pitarra tenia la rellotgeria.
- Dia 21 d'octubre, dijous.** Vaig a veure el Palau Blaugrana i la bodega d'en Bou.
- Dia 23 d'octubre, dissabte.** Les manifestacions dels treballadors de la Seat han arribat a la plaça de Catalunya.
- Dia 26 d'octubre, dimarts.** Altra vegada de reunió a la Llotja amb els amics d'ERC, també hi ha en Vidal.
- Dia 30 d'octubre, dissabte.** Acomiada el Vidal i la muller davant de l'hotel Montecarlo de les Rambles. Les abraçades són molt doloroses, qui sap si seran les últimes.
- Dia 2 de novembre de 1971, dimarts.** Ballets dels països catalans d'una gran bellesa al Palau de la Música Catalana.
- Dia 5 de novembre, divendres.** Anada a Tarragona a contar el viatge a parents i amics, dino a casa d'en Recasens Jordà.
- Dia 8 de novembre, dilluns.** En Messeguer m'assabenta que el matrimoni Bladé ha tingut un accident greu d'automòbil.
- Dia 14 de novembre, diumenge.** *Le Monde* explica l'assemblea de l'oposició catalana i ens assabentem que el governador ha posat penyores d'un milió de pessetes a Josep Solé Barberà i a Josep Andreu Abelló i penyores de cent mil pessetes a Alexandre Cirici, Marià Vila d'Abadal i Joan Vallvé.
- Dia 21 de novembre, diumenge.** Amb l'equip de l'Àngel de l'Ateneu anem a Bigues i Riells en un dia plujós, tot va malament menys la foto.
- Dia 25 de novembre, dijous.** Envio les nades als amics.
- Dia 30 de novembre, dimarts.** Acabo el mes molt engripat.
- Dia 3 de desembre de 1971, divendres.** Al Romea un espectacle de Rusiñol muntat per en Regàs amb els vells *Súper Tango*.
- Dia 6 de desembre, dilluns.** M'he empassat el gruixut llibre *La iniquitat de Casp i la fi del comtat d'Urgell* de Lluís Domènech fill.
- Dia 9 de desembre, dijous.** Vaig a Tarragona a veure el matrimoni Bladé al qual trobo bastant recuperat a la clínica Monegal. Dino per primera vegada a casa d'en Roger on la seva sogra m'atén molt bé.
- Dia 11 de desembre, dissabte.** Arriba la notícia que ha mort en Valls a Torredembarra.
- Dia 17 de desembre, divendres.** Al Romea Nonell i Velilla presenten *Un marit de dia*, només passador.
- Dia 23 de desembre, dijous.** Al menjador de l'Ateneu ens veiem obsequiats per Marià del Vendrell amb coques de ceba, espinacs, fesols i botifarra molt delicioses. La colla de joves ha estat molt feliç i s'han cantat boniques cançons.
- Dia 24 de desembre, divendres.** Vénen a la dispesa el matrimoni Borrull de Palma de Mallorca i no em troben, però deixen una formosa ensaimada que reparteixo per la colla de la meua taula de l'Ateneu.
- Dia 25 de desembre, dissabte.** Vaig a l'Hospitalet a escoltar les cobles Montgrins i Costa Brava. En Roig em convida a visitar el bar Tarraco que hi ha allí.

Dia 31 de desembre, divendres. Acomiada l'any al bar Maracaibo de l'amic Simeó, però prenc part amb la colla dels matrimonis Pasqual i Jordi, Xiprés i d'altres a veure xampany, tinc sort que l'amic Xiprés m'acompanya a casa.

Coses destacades d'aquest any han estat el casament del nebot Roger, la meva tornada a la tertúlia Juliachs, la vinguda de Mèxic d'en Folch, dels Vidal i dels Adell, l'anada a Marsella i a Perpinyà i la visita contínua a les obres de les estacions del metro i Renfe de la plaça de la Universitat.

Entre els morts, els més sentits Canturri, Amadeu Solé, la mare de l'Adell, el pare d'en Messeguer, el reenterrament d'en Prim a Reus, Mateu Roca, Galobardes, capità Lobo, Kruschew, Valls de Torredembarra.

Fa cinquanta anys de l'Sparta de Praga-Barça, dos partits fabulosos que anàrem a veure a Barcelona amb en Marsal de guia.

Any 1972

Dia 1 de gener, dissabte. Ja som a la matinada d'aquest dia quan abandonem el bar del Simó del carrer Canuda.

Dia 9 de gener, diumenge. La Principal de la Bisbal actua davant de la seu del col·legi d'arquitectes de Barcelona, destaquen el primer triple amb els seus solos.

Dia 13 de gener, dijous. Vaig a veure el matrimoni Bladé a casa del seu fill, els veig animats.

Dia 22 de gener, dissabte. Entren al Mercat Comú, Anglaterra, Irlanda i Dinamarca.

Lorenzo Zabala, l'industrial segrestat per l'ETA és alliberat i els obrers són readmesos.

Dia 30 de gener, diumenge. Partit de l'Ateneu F.C. al camp de Piscines i Esport contra un equip de mallorquins que estudien aquí.

Dia 3 de febrer, dijous. Nova estada aquí a Catalunya de Teresa i Marcial Marimon, els vaig a visitar i conec el seu fill Miquel Àngel.

Dia 4 de febrer, divendres. Llegeixo el nou llibre de Bladé *Moraguetes* en què ha volgut fer aparèixer el meu nom en les anècdotes de Montpeller. El llibre és molt bo.

Dia 10 de febrer, dijous. Envio carta i moltes fotos a Fort.

Dia 13 de febrer, diumenge. Carnestoltes. Vaig a la plaça de Sant Jaume a veure l'espectacle de la sortida dels cotxes d'època cap a Sitges.

Dia 25 de febrer, divendres. *Sòcrates* és una obra que Marsillach ha presentat al teatre Poliorama, està bastant bé.

Dia 27 de febrer, diumenge. Caçotada a la parcel·la que els nebots Maria i Roger tenen al barri de la muntanya de Sant Pere. Hi havia els seus sogres, l'oncle de Dien Bien Fu, la germana Joana i els fills, els néts d'en Roc Gaià. Després vaig anar a veure on tenien el pis la Maria i el seu marit que fou una enredada i em costà una grip que em va durar mesos.

El mateix dia al matí, abans de la caçotada, a l'arribar amb el tren a Tarragona havia anat directe a l'Amfiteatre del que vaig prendre apunts per enviar-los al Dr. Bosch Gimpera, per això vaig acabar el dia amb un gran cansament.

Dia 3 de març de 1972, divendres. Vaig a veure l'espectacle *Xauxa* de La Trinca al teatre Español, bastant divertit amb qualitat descendent.

- Dia 7 de març, dimarts.** Carme Ballester, viuda del president Companys, mor a París. Hom estava content perquè els alemanys li passaven una important jubilació.
- Dia 17 de març, divendres.** El film *Laia* amb Núria Espert es passa al cinema Coliseum, no ha resultat reeixit.
- Dia 21 de març, dimarts.** Vaig a Vilanova i la Geltrú amb en Mill convidats per en Ballester que ens fa cansar caminant, però que val la pena perquè al cementiri civil hi trobem un panteó a Miquel Guansé, que resulta ser l'oncle de Domènec Guansé. Aquest maçó fou un home tremend en la política. A la tarda encara visitem Sitges, fa molt de vent.
- Dia 27 de març, dilluns.** Passo el dia amb el Josep Borrull, la muller i el fill d'ella, m'han portat ensaïmada de Mallorca.
- Dia 29 de març, dimecres.** Vaig a la tertúlia Juliachs amb en Vallvé que ja està curat de la inflamació de la mà.
- Dia 2 d'abril de 1972, diumenge.** En dia de Pasqua vaig a Martorell, volia trobar-hi els fills de Tolosa però no els veig, passo per Sant Boi i tampoc veig els de la família Macià González, per fi a l'Hospitalet trobo en Roig i la família.
- Dia 6 d'abril, dijous.** Vaig a Tarragona, veig en Recasens Jordà, Roseta, Roger, Cerots del Cós del Bou, Virgili Sanromà i Esteller.
- Dia 14 d'abril, divendres.** Aldarulls catalanistes a la Universitat de Barcelona.
- Dia 18 d'abril, dimarts.** A la reunió d'ERC a la Llotja de Barcelona parlem del proper dinar d'amics.
- Dia 21 d'abril, divendres.** El *Bestiari* de Joan Oliver s'ha muntat al nou teatre Arts amb música de La Trinca, bo.
- Dia 23 d'abril, diumenge.** Sant Jordi. Llibres. Busco però no veig en Joan Fuster.
- Dia 28 d'abril, divendres.** Regàs a l'Ateneu torrat de uisqui bescanta contra el president Companys, cosa que no li aguanto i es produeix un enfrontament amb moltes paraules gruixudes.
- Dia 1 de maig de 1972, dilluns.** Veig el concurs de colles sardanistes a les Rambles davant de can Jorba, el dia és plujós, veig gent de Tarragona.
- Dia 7 de maig, diumenge.** Ja més alleujat de la grip escric cartes a Conde, Vidal, Carme Rovira, Cunillera i Perelló.
- Dia 16 de maig, dimarts.** El Dr. Riu, vistes les meves anàlisis, en treu que tinc colibacil.
- Dia 24 de maig, dimecres.** El partit Ràngers de Glasgow i Dinamo de Moscou acaba amb 3-2 a favor dels escocesos. Tot i guanyar han fet tota mena d'excessos, s'han embriagat per la ciutat i han fet una gran trencadissa al camp del Barça.
- Dia 28 de maig, diumenge.** L.F.A.C. del Front Nacional Català, que feia pintades i explotava alguna bomba, ha estat descobert per la policia que ha fet detencions i hi ha hagut fugides a França.
- Dia 30 de maig, dimarts.** Veig la Francisca Tàpies vídua de Fradera a casa els Garrabella. Hi ha hagut les llagrimetes usuals però hem parlat de tot i de tots.
- Dia 1 de juny de 1972, dijous.** He passejat pel nou parc Verdaguer de Montjuïc on ha estat molt ben aprofitada la muntanya.
- Dia 2 de juny, divendres.** Nixon que va anar a Pekín, ara ha anat a Moscou, cosa que desferma molts comentaris. Sembla una actitud valenta, ja veurem.
- Dia 3 de juny, dissabte.** A la fira de mostres no hi ha Rússia, perquè l'any passat no li deixaren onejar la seva bandera. Feren igual amb la catalana.

- Dia 14 de juny, dimecres.** Començo a donar els onze volums de la novel·la *El pelegrí apassionat* de Puig i Ferrater a l'amic Alegret, perquè els doni al Departament de Filologia Catalana de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, del director de la qual rebo efusives mercès.
- Dia 18 de juny, diumenge.** Actuació de la cobla La Principal de la Bisbal pagada per la colla sardanista Violetes del Bosc davant de la Catedral de Barcelona.
- Dia 20 de juny, dimarts.** *Història de la Vanguardia* un llibre que la filla de Gaziel ha fet publicar a França, no m'acaba de convèncer que l'autor fos un catalanista.
- Dia 23 de juny, divendres.** Joan Torres, un jove barbut que ha estat al Brasil, convida a coques de Terrassa.
- Dia 25 de juny, diumenge.** Met Miravittles escriu que els fets de maig de 1937 a casa nostra poden esser relacionats amb els que hi va haver el 1968 a París o aquest any a Roma.
- Dia 6 de juliol de 1972, dijous.** Una mica més millorat torno a anar a la tertúlia Juliachs.
- Dia 7 de juliol, divendres.** *Una casa d'embolics* al Barcelona per la Güell i Gili, una cosa bastant fluixa.
- Dia 9 de juliol, diumenge.** Maremoto al Serrallo, sense cap mort.
- Dia 13 de juliol, dijous.** A la tertúlia Juliachs trobo en Sunyol de Mèxic.
- Dia 20 de juliol, dijous.** A Tarragona vaig al Serrallo on m'adono de la catàstrofe marina del dia 9. Recordo l'any 1917 nedant al moll amb en Pocarull vora del Serrallo, de sobte vàrem quedar en sec i al revenir la mar no va fer cap estrall.
- Dormo a casa del Roger, que anuncia que té palla al niu.
- Dia 30 de juliol, diumenge.** He endreçat els llibres de l'habitació.
- Dia 1 d'agost de 1972, dimarts.** A la reunió política d'ERC a la Llotja de Barcelona ens assabentem que en Cunillera ha tingut un infart de miocardi.
- Dia 2 d'agost, dimecres.** A la tertúlia Juliachs em barallo amb Sunyol perquè té paraules menyspreables per al president Cárdenas amb motiu de l'homenatge que li ha fet l'Orfeo Català de Mèxic.
- Dia 3 d'agost, dijous.** *Facem Comedia* d'A. Ballester amb Garsaball, al teatre CAPSA, molt justeta.
- Dia 4 d'agost, divendres.** *L'Auca del senyor Llovet* de J. Teixidor amb Jordi Torres i Mercè Bruquetas, amb pàgines musicals de La Trinca molt bones. Una obra molt agradable però no sensacional.
- Dia 5 d'agost, dissabte.** Vaig a veure en Roig a l'Hospitalet, té el noi a fer de soldat, explica coses originals.
- Dia 8 d'agost, dimarts.** Festegem el meu sant amb coca i vi ranci al menjador de l'Ateneu, Mill reparteix la coca.
- Dia 9 d'agost, dimecres.** Acomiada la viuda de Fradera a casa els Garrabella i li dono uns llibres, uns discs i dos-cents *pesos* per a la subscripció al monument del president Cárdenas. Qui sap si ens tornarem a veure.
- Dia 10 d'agost, dijous.** Vaig a Canet a saludar l'amic Alegret, passo la tarda amb la seva família.
- Dia 16 d'agost, dimecres.** Ja sóc a Tarragona per festejar l'amic Roc, sogre de Roger, en un dinar extraordinari. Aquesta vegada anoto els parents i amics vistos a les cases, la cunyada, el Prats Biarnès, Puig Almirall de correus, Virgili Sanromà de la impremta, vaig als bars

Ambròs, Peña Barça, Nàstic, Cerots del Cós del Bou on es comenta que el castellà Calderón, president del Nàstic, anomena el camp nou amb el seu nom.

Dia 21 d'agost, dilluns. Recasens Jordà de la mútua em porta al Vendrell passant pel coll de Santa Cristina. Dinem al restaurant de Santa Cristina molt bé. Pel Vendrell no he trobat l'amic Vallvé de la tertúlia Juliachs ni la Maria de l'Ateneu, però el seu pare m'ha rebut bé.

Dia 26 d'agost, dissabte. Arribat a Perpinyà ja saludo els amics Torre-Josa, cosí Recasens, Pinyol i Figueres. Dinant a casa d'en Secall veig la inauguració de l'Olimpiada de Munich amb la seva gran televisió, tot s'ha vist molt grandios.

Dia 27 d'agost, diumenge. A casa mateix d'en Secall veiem les proves de rem dels Jocs Olímpics. M'assabento del dinar que varen oferir a Sauret, Garcia Castellet, Dardalló, Guinart i Barés. Conec els nuvis de les filles d'en Secall. Diu que va passar quinze dies a l'Escala - Empúries a casa els parents de la seva dona. Diu que no va rebre la carta d'en Joan Rodríguez a temps per anar a veure'l a l'estació. Secall fou amic de Conté, alcalde de Salses i ara director de la televisió francesa.

Amb Figueres veig un Bonet fill de Sarra, m'assabento que Sunyer, alcalde de Batea, viu a Gers (Migdia-Pirineus). Amb Figueres i amb els amics fineixo la tarda a les palmeres de la plaça Aragó.

Escric al president Tarradellas.

Dia 28 d'agost, dilluns. Al matí a la llibreria Jordà veig el matrimoni Roca que encara no han vist el poeta Prous Vila, diuen que a les reunions a Prada, de lletraferits n'hi havia més de cinc-cents. A la tarda vaig a Tuïr a casa de la cosina Margarida que està amb el seu marit i el fill petit que acaba d'arribar de Dinamarca, m'assabenten que la cosina Teresa de València ha mort, que el fill petit del cosí Esteve, l'Adrià, està a punt de casar-se i quan esperem l'autobús, arriba la cosina Rolanda que dóna bones notícies de l'Àngela, l'Antoine i el François i que m'abraça i em besa amb gran efusivitat. Els prometo que quan tornaré a Tuïr m'hi quedaré a dormir per conèixer i saludar tota la família.

Després tornem a Perpinyà a fer tertúlia amb en Figueres i els amics de la plaça Aragó i a la nit me'n vaig al cinema Perpignan a veure el film *Roma* de Fellini, que no trobo molt bo.

Dia 29 d'agost, dimarts. M'acomio de Perpinyà sense veure l'amic Calderón de qui en Ton Ferré no m'assabentà bé de les seves intencions. Surto amb cotxe de línia cap a l'Escala - Empúries a les deu del matí i a les dotze ja som a lloc. Veig l'àvia de l'amic Xiprés que com que està malalta diu que no em pot atendre bé, faig un tomb per la vila amb un temps no gaire bo, però que tot i això està plena de turistes, dino en un restaurant prop d'on surt l'autocar cap a Flaça, a la tarda hi embarco i aviat comença a ploure. El mal temps no em deixa gaudir de la bellesa de l'Empordà. Després de canviar d'autocar a Flaça arribo a La Bisbal on vaig a veure la cosina vídua de l'Estevet i el seu gendre Gironès el fill del qual a punt d'entrar al servei militar es veu molt cepat i amb la fesomia del seu avi. La pluja m'impedeix de veure bé el taller de ceràmica del cosí de la Montserrat Figueres de Fondarella. Sopo i dormo a cal Ridaura.

Dia 30 d'agost, dimecres. A Palamós veig l'Assumpció Maset sempre tan atrafegada venent als turistes, dino, sopo i dormo a Sant Feliu de Guixols, a casa d'en Calvet que encara trobo junt amb el seu fill, un xicot ja de vint-i-quatre anys, que és el nét de Rovira i Virgili. En Felip diu que el dia anterior varen estar a dinar a la fonda el matrimoni Rahola, en Delmàs, l'Heribert Barrera i en Casanovas.

Dia 31 d'agost, dijous. A causa de la pluja no puc anar a Lloret amb l'embarcació i ho faig amb autobús. Veig la vídua d'en Solé molt enfeïnada pels turistes, després de dinar me'n vaig a agafar un autobús que em porta a Hostalric i d'allí amb el tren vaig a Mataró on sopo i dormo a casa d'en Jaume i la Miracle Fusté. Li dic a en Jaume que compri el mas del Rector Vell, està preocupat pel seu fill que no vol estudiar. A la nit ja dormo a Barcelona ben cansat.

Aquest viatge a Perpinyà i a Tuïr m'ha fet pensar en la situació de la família. Els preocupa a tots que l'Àngela i l'Antoine acceptin que la seva filla Sebastiana que està separada del seu marit que treballava a les mines de Cornon, ara estigui amistançada amb un miner de Narbona. Això ha refredat l'amistat amb ella principalment de Margarida que sembla la més estricta. Segueixen sense relacions amb la vídua de l'Esteve per la relliscada que va tenir amb un aviador.

Ja veurem com haurà anat el casament de l'Andreu Maset Clotis quan hi tornaré l'any que ve.

Dies 1 al 17 de setembre de 1972. Descanso a Barcelona per emprendre un viatge al sud que em porta sense aturar-me a Tarragona, el dia 18 a Reus; és dia de mercat, veig la Llotja nova i veig els amics Mas, Barberà, Ferré de Constantí, Ferré Bonet que ja té el fill que fa d'advocat a Tarragona. A la tarda és quan la Llotja es veu animada, la cosa està més bé que malament.

Pujo al tren i ja sóc a sopar i a dormir a la fonda Barcelona de Móra la Nova on parlo amb l'actual Casanoves fill, que va estar al xalet (presó) amb en Joan Roig. En castellà de Beziers parlem de tot i de Joan.

Dia 19 de setembre, dimarts. Al matí surto caminant cap a Móra d'Ebre i encomano a cal Turró habitació per dormir. Al bar Sport trobo el Terré amb qui faig algunes visites. Després de dinar a cal Turró agafo un autobús que em porta a Benissanet on trobo en Bladé i la muller que m'ensenyen les obres que han fet des de l'últim cop, ja fa anys, que vaig estar al seu mas. La piscina és molt original. Encara podem menjar unes figues amb moscatell i com que fa un temps plujós em tornen a Móra d'Ebre amb el seu auto nou, on després de sopar vaig al bar Sport a acomiadar-me d'en Terré.

Dia 20 de setembre, dimecres. Com cada any, agafo a quarts de vuit l'autobús que em porta a Tortosa. A Tortosa plou lleugerament i faig les visites a la viuda de Montserrat i a casa la Maria i el Pepe Hernández que em parlen de la néta que tenen a Tarragona, C. Puig, que és una gran nedadora, també em parlen d'en Pomerol de la Ràpita. Això m'empeny a anar a aquesta vila a la que arribo plovent molt fort, és per això que vaig a dinar a la fonda el Suizo mentre es posa a ploure a bots i barrals. Aprofito mitja hora de calma per anar a la Llotja del peix on admiro la gran quantitat de marisc que es posa a la venda i després de comprar unes postals es posa de nou a ploure bàrbarament, el carrer de davant de la fonda és com un riu. Sopo i vaig a dormir sense electricitat. A la fonda he menjat peix fresc molls i pelaies.

Dia 21 de setembre, dijous. Segueix l'aiguat cosa que em priva d'anar a veure en Pomerol, a qui escric una carta. El temps amaina una mica i tinc temps d'agafar un autobús cap a Tortosa on arribo enmig d'un gran aiguat. Un automobilista s'apiada de mi i em porta a l'estació del ferrocarril on arribo mullat.

Amb l'aiguat calmat arribo a Tarragona on Josep Maria Prats em diu que en Palmiro de Tolosa de Llenguadoc, que va esser guàrdia d'assalt a Tarragona, ha vingut a aquesta.

- Dies 22, 23 i 24 de setembre.** Menjo i dormo a casa de la cunyada Roseta i vaig a les cases del nebot Roger, Josep M. Prats i Virgili Sanromà, parlo de fotos amb Roger (sort), al cafè del Nàstic estic una estona al migdia parlant amb Altuna, Solé (baster), Gelabert i Socias, a la Penya Barça parlo amb Fany (Fani), Inglés, Gandia, Porqueras, Ferré, Martí (puça), Miles i Garcia, veig el concurs de sardanes, cada vegada m'agrada menys veure els castells.
- Dia 25 de setembre, dilluns.** Vaig a Montblanc amb l'autobús i després de dinar a la fonda de l'estació vaig a veure les famílies Pocarull i Montmany en menys d'una hora i agafo el tren cap a Lleida, observant en el trajecte el daltabaix que fa la Renfe per fer la doble via. Encara tinc temps de veure la fruita al pavelló dels Camps Elisis on trobo la muller de l'Agustí Ferrer.
- Dies 26 i 27 de setembre.** Dormo a la fonda del Racó a Lleida, assisteixo a les tertúlies del vespre a casa d'en Barrio on també ve en Morant. Vaig una tarda a Balaguer a veure en Barés. Tot el dia 27 amb Molins que des de la seva farmàcia dels Magraners, on veig el seu fill i saludo la seva muller, marxem en direcció a Montsó amb el seu automòbil. Parem a Raïmat per veure els conreus dels Raventós Codorniu que són impressionants, després de passar per Suquets anem a fer el vermut a Binèfar lloc on s'ha establert gent de la part catalana de l'Aragó i que té uns bons bars. Dinem a Montsó on hi ha bons establiments de bars i botigues de roba, però el dinar en un restaurant popular ens resulta dolent. Em prenem una excursió cap a Barbastre, a la plaça fan obres a la casa de l'Escrivà de Balaguer i anant cap a Graus veiem els preparatius del que serà el polígon industrial del Cinca. A Graus veiem la carretera que condueix cap a un lloc d'alta muntanya on l'Opus Dei construeix un centre marià amb una gran església, seminaris i hotels com a Montserrat. A Graus també veig la resclosa anomenada de Joaquim Costa acabada, molt plena d'aigua, i per la seva esquerra passem per Benavarri, Campell i Tamarit de Llitera, arribem a Lleida a les vuit del vespre molt cansats.
- Dies 28 i 29 de setembre.** Ja a Fondarella dino a casa de la Montserrat i dormo a casa d'en Pep Fusté admirant els mecanismes automàtics que ha posat a la bòbila per fer passar els matxembrats pel forn. Amb el cosí Joan, sempre tan xerraire, anem a casa la cosina Dolors que encara es manté valenta.
- Dia 30 de setembre, dissabte.** Havent dormit a Manresa a casa del Suís marxo cap a Avinyó i Santa Maria d'Oló, al Moianès, a veure en Gramunt i la família d'en Teixidó de l'Ateneu. Un viatge molt pesat per la rapidesa amb què s'ha fet. A la nit ja sopo i dormo a Barcelona tan dolçament.
- Dia 3 d'octubre de 1972, dimarts.** Vaig a la reunió d'amics d'ERC a la llotja de Barcelona on sempre hi ha en Joan Rodríguez de referent polític.
Estic molt constipat.
- Dies del 4 al 9 d'octubre.** Escric cartes per a en Quim Fort a Xile, l'Adell, Roig, Jau, Fusté, Badia, Cabré, ...
- Dia 10 d'octubre, dimarts.** Dinar a casa d'en Bou amb el seu fill Josep i la muller del germà Esteve de Mèxic.
- Dia 13 d'octubre, divendres.** Veig el film *El violinista en el tejado*, molt bo.
- Dia 14 d'octubre, dissabte.** Mor el cosí Martinet Recasens a Tarragona i com que no em trobo bé no vaig ni als funerals.
- Dia 15 d'octubre, diumenge.** Porto roses al nínxol del president Companys.

- Dia 16 d'octubre, dilluns.** Joan Fernández (cubà) cosí de l'estimat Mateu Roca em visita i m'explica les seves peripècies des de que va marxar de Tarragona i tornà a Cuba.
- Dia 17 d'octubre, dimarts.** Vaig a Caldes de Malavella a veure la cosina Teresa Serra Maset de qui el cosí Joan de Fondarella m'havia parlat. D'aquesta manera puc acabar l'arbre genealògic de la família del pare que no podia acabar.
- Dia 20 d'octubre, divendres.** Vaig a Sant Cugat del Vallès per saber noves de la mort de Martinet Recasens, de part del cosí Grané, al qual trobo molt fred i m'aprova que no hagués anat a l'enterrament que fou una cosa còmica.
- Dia 21 d'octubre, dissabte.** Dino a casa la Maria González amb la cunyada Roseta. Maria no vol anar a Sant Cugat. La Núria m'hi porta amb l'automòbil.
- Dies 22 i 23 d'octubre.** *El somriure de Viena* de Lluís Capdevila, el lleigeixo amb vertadera delectança, una obra mestra.
- Dia 25 d'octubre, dimecres.** Comiat del menjador de l'Ateneu. Jo pago dolços i vi ranci per Mill, Xiprés, Lluís, Ferran, Àngel i dependents.
- Dia 26 d'octubre, dijous.** Dinar a Tarragona a casa del nebot Roger, veig el Cerots, la cunyada Roseta, Solé (baster), ...
- Dia 1 de novembre de 1972, dimecres.** Jan Julivert el mític cap de colla mor al Vendrell. L'enterrament és amb autoritats i tots vestits de casteller.
- Dia 9 de novembre, dijous.** A Tarragona a veure la cunyada Roseta operada del pit.
- Dia 10 de novembre, divendres.** Mor Suau a Bordeus, envio una carta de condol a la vídua.
- Dies 15 i 16 de novembre.** Costa i Horts ve de Mèxic a veure'm a la dispesa i parlem de tots i de tot i de l'Artur Bladé que l'ha fet venir.
- Dia 18 de novembre, dissabte.** Dino a casa de Maria i Ernest que es declaren anarquistes.
- Dia 23 de novembre, dijous.** El dinar a Torredembarra tant de temps treballant la preparació per fi s'efectua, amb assistència de Joan Rodríguez Papasseit que lleigeix alguns dels episodis de les memòries que escriu, Bou amb qui veiem les restes romanes d'Altafulla, Amós, Bofarull i muller, Recasens Jordà de la Mútua i jo. En Joan parla de la seva insistència prop de Tarradellas perquè es faci quelcom i fa un elogi de la meva actuació.
- Dia 30 de novembre, dijous.** Maria Aurèlia Capmany i Heribert Barrera contra Antoni Juglar que defensa la contracultura a la seu del Col·legi d'arquitectes, amb enorme concurrència de joventut. Un acte important.
- Dia 7 de desembre de 1972, dijous.** Dino a casa de la cunyada Roseta. He portat les felicitacions a Tarragona. Escolto mitja conferència de Bladé a la Llibreria de la Rambla.
- Dia 15 de desembre, divendres.** Al Romea en Capri fa una temporada amb *L'amic del Ministre*, passador.
- Dia 25 de desembre, dilluns.** Ja passats al nou menjador de l'Ateneu ens assabentem que el cuiner Jaume, invertit sense perdó, se'n va a Madrid a reunir-se amb el seu amant, ha estat una història ben empenyadora.
- Dia 29 de desembre, divendres.** Mor el president Harry S. Truman que havia estat un polític que jo havia defensat. Ell va aprovar a l'ONU la retirada dels ambaixadors de l'Espanya franquista el 1947 i també ell veient la fam que regnava en aquest país el va ajudar.
- Dia 30 de desembre, dissabte.** La Núria i el Josep Vidal vénen a veure'm a la dispesa i em porten un obsequi, beneïts siguin.

Dia 31 de desembre, diumenge. Acomiadem l'any al bar Maracaibo amb l'amo Simeó, Xiprés, Fusté i el poeta de l'Alt Urgell Espunyes, acompanyat d'una deixeblla i d'un deixeble seus. Tot ha anat molt acompanyat de vi i xampany.
L'any acaba amb el perill que la cosa de la cunyada Roseta sigui greu.

Any 1973

- Dia 5 de gener de 1973, divendres.** A casa Tous amb Josep Vidal, muller i noia parlem de l'Orfeó de Mèxic i de les activitats seves i les dels pares, cunyat i germà.
- Dia 8 de gener, dilluns.** Acomiada Maria i Jordi Oliveras a casa de la viuda Oliveras hi ha moltes dones, tot és molt emocionant.
- Dia 13 de gener, dissabte.** La colla sardanista Violetes del Bosc ha patrocinat un concert de la cobla La Principal de la Bisbal a la Plaça de la Catedral de Barcelona.
- Dies 15 i 16 de gener.** Cabré de Montpeller em ve a veure, està molt atent amb en Joan Rodríguez.
- Dia 23 de gener, dimarts.** Josep Maria Prats de Tarragona ve a la reunió d'ERC a la Llotja de Barcelona, dino amb ell.
- Dia 25 de gener, dijous.** La pau al Vietnam és celebrada al bar de l'Ateneu amb gran alegria.
- Dia 27 de gener, dissabte.** Roser Bru exposa les seves pintures a la sala Pequenins. Pensa que els darrers fets a Xile acabaran bé.
- Dia 31 de gener, dimecres.** Neix el nen Roger Maset Gaià. El meu nebot m'ho comunica per telèfon i em fa una gran emoció.
- Dia 5 de febrer, dilluns.** Vaig a Tarragona a veure el nen Roger Maset que se'l veu bonic tot i haver costat molt treure'l de la matriu materna.
- Dia 11 de febrer, diumenge.** Recordant el centenari de la Ia. República tots els diaris barcelonins porten treballs per commemorar-ho. La Vanguardia porta grans biografies dels presidents Figueras, Pi i Margall, Salmerón i Castelar.
- Dia 14 de febrer, dimecres.** Lliuro les poesies que han de formar el meu llibre a l'amic Joan Alegret, professor de català, perquè les corregeixi i les passi a màquina.
- Dia 25 de febrer, diumenge.** Nova tanda de medicaments, Dual Estrepto i Cemidón.
- Dia 1 de març de 1973, dijous.** Joan Mejía és el nou dispeser que m'apuja el preu de la dispesa.
- Dia 9 de març, divendres.** Vaig a Tarragona per veure la cunyada Roseta i saber-ne noves, diuen que té càncer.
Aquest dia mor el menyspreat cardenal Arriba y Castro.
- Dia 17 de març, dissabte.** Al bar Túrria de la Plaça de la Font compareixen els amics Dolç i Vallvé.
- Dia 29 de març, dijous.** Joaquina Boronat, vídua de Masalles de l'Uruguai, retorna allí i s'acomia a casa del seu cunyat Solé. Parlem dels amics i recordem el seu cunyat Amadeu mort de fa poc, també recordem la Paquita Penedès, vídua de Coll, molt amiga de la cosina Leonor de Buenos Aires.
- Dia 31 de març, dissabte.** Parlo una hora amb Domènec Guansé que és pessimista en l'avenir de Xile. No vol saber res dels seus parents de Vilanova i la Geltrú.

- Dia 3 d'abril de 1973, dimarts.** He llegit les obres completes de Pere Coromines, moltes de les quals ja havia llegit a mesura que aquest les anava editant. Fou un home molt important i té coses molt bones.
- Dia 8 d'abril, diumenge.** Picasso ha mort i tot Catalunya ho ha sentit de veritat. Jo estimava molt aquest home i sempre he defensat la seva pintura i com que vaig veure a Mèxic el seu Guernica cal considerar-lo genial. L'Orfeo Català li ha fet el primer homenatge.
- Dia 9 d'abril, dilluns.** Joan Roig estrena pis nou.
- Dia 12 d'abril, dijous.** En els enfrontaments de la policia amb els treballadors de la Fecsa a Sant Adrià del Besos ha mort un obrer, cosa que ha estat sentida per tota la ciutat.
- Dia 15 d'abril, diumenge.** Veig el senyor Clausà que és txecoslovac i a més és el concurrent més antic de la Lleidatana.
- Dia 20 d'abril, divendres.** Vaig a casa dels pares de l'Eveli, els herbolaris de la Plaça de Sant Agustí Vell.
- Dia 25 d'abril, dimecres.** La UNESCO organitza un col·loqui amb Maria Aurèlia Capmany i Muñoz Espinal com a oradors, a la seu del Col·legi d'arquitectes de Barcelona.
- Dia 26 d'abril, dijous.** A l'Ateneu, el mexicà Agustín Yáñez fa una conferència sobre l'esperit dels aborígens.
- Dia 28 d'abril, dissabte.** En Joan Rodríguez Papasseit i altres amics han anat al casament del fill del president Tarradellas.
- Dia 1 de maig de 1973, dimarts.** A Madrid l'enfrontament d'estudiants i policia ha produït un mort d'aquests darrers que al dia següent fan una manifestació.
- Dia 5 de maig, dissabte.** Rellegeixo *Los catalanes en la guerra de España*, un munt de mentides de José María Fontana Tarrats, fill de Reus.
- Dia 6 de maig, diumenge.** A la festa de nomenament de Tarragona Ciutat Pubilla de la sardana no hi vaig per culpa del reuma.
- Dia 8 de maig, dimarts.** A la reunió d'amics i correigionaris d'ERC a la Llotja de Barcelona, en Joan Rodríguez i en Bofarull expliquen com va anar el casament del noi Tarradellas al qual varen concórrer més de dos-cents convidats de dins i de fora.
- Dia 20 de maig, diumenge.** Dino a casa d'en Roig i parlem dels preparatius per al casament del seu fill.
- Dia 29 de maig, dimarts.** Ve a veure'm a la dispesa en Marià Fort de Mèxic i després fem cap a la Llotja on parlem amb els amics d'ERC.
- Dia 31 de maig, dijous.** He llegit *El temps barrat* d'A. Cirici, *Canal 4* de Tísner i *1939* de Xavier Benguerel. L'obra d'A. Cirici és de gran qualitat.
- Dia 1 de juny de 1973, divendres.** Llettraferits de la penya Poblet, abans Tasis, van al cafè Zurich, el Saló Rosa s'ha tancat.
- Dia 2 de juny, dissabte.** L'Artur Bladé ve a l'Ateneu i parlem amb en Bernades, Albert Mament i B. Jané.
- Dia 3 de juny, diumenge.** Veig la fira de mostres de Barcelona, cada any menys interessant.
- Dia 6 de juny, dimecres.** Ve l'Adell a la dispesa, passegem una mica per la Rambla.
- Dia 8 de juny, divendres.** Veig l'exposició dels llibres de les editorials catalanes a la Biblioteca de Catalunya.
- Dia 9 de juny, dissabte.** Franco nomena cap de govern Carrero Blanco.
- Dia 14 de juny, dijous.** A Tarragona vaig a dinar a casa d'en Recasens Jordà.

- Dia 19 de juny, dimarts.** Casament del fill de l'amic Roig. He acceptat d'anar-hi perquè s'ha efectuat a l'església de Gandia, a la colònia Güell. Tot ha estat molt original fins i tot el celebrar el dinar en un hotel de Corbera de Llobregat, cosa que ha estat una incògnita fins que hi hem arribat. El nuvi portava vestit vermellós i la corbata també.
- Dia 23 de juny, dissabte.** Vaig a Vic en dia de mercat a veure el bar mexicà on va tocar la grossa de Nadal.
- Dia 1 de juliol de 1973, diumenge.** Acabo de llegir el quart volum de l'*Enciclopèdia Catalana*.
- Dia 2 de juliol, dilluns.** Dino al pis de dos milions de "peles" d'en Bou a la Diagonal, diners molt ben emprats.
- Dia 4 de juliol, dimecres.** Dinar amb els Adell a Vallirana on el Cisquet ha omplert la taula de menjar.
- Dia 10 de juliol, dimarts.** Josep Flor és el nou dispeser de la Pensión del Carmen, abans d'aquest hi va haver Ramon Sebastià de Calaceit i Luís Mejía, castellà, que des de feia més de quinze anys ho tenia rellogat a la Carme Senserrich i al Sebastià. Fa dotze anys que hi sóc.
- Dia 17 de juliol, dimarts.** Els amics decidim no anar a les reunions de la Llotja de Barcelona fins el setembre.
- Dia 19 de juliol, dijous.** A Tarragona he dinat a casa del nebot Roger.
- Dia 20 de juliol, divendres.** He llegit *Episodis de la guerra civil espanyola* de Miravittles.
- Dia 24 de juliol, dimarts.** Envio carta al Met Miravittles replicant-li certes falles del llibre, principalment sobre Negrín.
- Dia 26 de juliol, dijous.** Anada a casa del cosí Joan de Sant Cugat del Vallès.
- Dia 28 de juliol, dissabte.** Amb motiu dels seixanta anys de Salvador Espriu La Vanguardia ha publicat treballs de diferents escriptors durant quatre dies.
- Dia 29 de juliol, diumenge.** Dinar a casa d'en Roig a l'Hospitalet i assistència a l'aplec on actua la cobla La Principal de la Bisbal.
- Dia 1 d'agost de 1973, dimecres.** Trobo Josep Maria Murià, i conversem una hora en una terrassa de la Rambla de Catalunya.
- Dia 4 d'agost, dissabte.** Vaig a Montbau, a manca de trobar-hi la Josepa Grané passejo per aquesta barriada construïda entre els pins i les fonts d'aigua.
- Dia 10 d'agost, divendres.** Vaig a Sabadell, de passada inauguro els túnels del tren subterrani. Vaig a casa d'en Vallvé a Santa Maria de Barberà del Vallès on veig la muller, els fills i un nét.
- Dia 13 d'agost, dilluns.** Vaig a Canet de Mar amb la família Alegret que sempre es tan atenta, passegem fins a l'ermita.
- Dies 16, 17, 18 i 19 d'agost.** Vaig a Tarragona. La Roseta sembla talment que millori, dino amb Josep Maria Prats i Biarnès a casa seva.
- Dies 20 i 21 d'agost.** Vaig a Tortosa i a La Ràpita. Passo una tarda i una nit a Horta de Sant Joan on el taverner m'explica coses referents a Picasso i la família que l'acollí, que li havia explicat el seu pare. Un poblet bonic difícil d'arribar-hi.
- Dia 27 d'agost, dilluns.** Trobo la Maria i l'Adell en un bar refrescant-se i em conviden a l'Aquàrium del carrer del Pi, ell sembla ximplet.
- Dies 30 i 31 d'agost.** Dino i sopo a casa d'en Secall a Perpinyà, un dinar el fem amb la seva primera noia i el seu nuvi i amb el seu fill Frederic. A la tarda del dia 31 vaig a veure *Le*

dernier tango a Paris el gran film de Marlon Brando que és un drama com una casa encara que comporti escenes més que eròtiques. Em fa trempar molt.

Dies 1 i 2 de setembre de 1973. El dia u vaig a Tuïr i dino a casa la Margarida. Amb el cotxe em porten a casa de l'Àngela i l'Antoine i després anem a casa d'en Francesc i l'Elisa i a casa del fill i la nora on els veig tots molt ben hostatjats en cases noves amb tota la gamma d'electrodomèstics. El dia dos dino a casa d'en Secall i veig sardanes a la Surse, igual que el primer dia les vaig veure davant del cafè de la Llotja, que amb l'acompanyament de ballet són un espectacle bellíssim i molt concorregut.

Dia 3 de setembre, dilluns. Arribo a l'Escala - Empúries i parlo una hora amb l'avi Callol, oncle de Rouret, em sorprèn el seu vigor, diu que volia encarrilar el seu nebot en la conducció dels seus negocis, més val que no hagi estat així. No trobo la família Xiprés.

Vaig a dinar a Palafrugell sense poder veure la família de Palamós, sopo i dormo a Sant Feliu de Guíxols a cal Calvet.

Dia 4 de setembre, dimarts. Passejo per Cassà de la Selva i des de Girona vaig a dinar a Vilobí d'Onyar, a can Bou, prometent que el 1974 hi tornaré. Veig en Gorgoll i sopo i dormo a can Quimet.

Dies 5 i 6 de setembre. A Blanes dino al restaurant del mateix nom i sopo i dormo a casa d'en Jaume a Mataró, quedem que em convidarà a la festa d'inauguració del xalet. Dormo a Barcelona.

Dia 9 de setembre, diumenge. Vaig a casa d'en Roig a l'Hospitalet.

Dia 11 de setembre, dimarts. Muntanyola, el gran poeta de l'Espluga de Francolí, ha mort a Salou i és portat a enterrar a la seva vila. Si ho hagués sabut a temps hauria anat a l'enterrament.

Salvador Allende, fent front a una sublevació militar, se suïcida al Palau de la Moneda. Les notícies dels següents dies són fatals per al govern de socialistes-comunistes que no va saber traspasar a temps el paquet als democristians.

Dia 18 de setembre, dimarts. Dino a casa Casanoves a Móra d'Ebre, on m'assabento que ha tingut un infart i que ha estat a punt de morir. A la nova sala del restaurant hi caben dues-centes cinquanta persones, tot és bonic i gran. Passo la tarda a Benissanet amb la Cinta i l'Artur Bladé i gràcies a Tarré dormo a la dispesa de la senyora Elvira, el dispesar de la qual, Roger, ha fet possible la cosa.

Dies 19 i 20 de setembre. Vaig a fer excursions amb Tarré i sota els arbres de la plaça es fa molta conya amb el Barça. Passejant veiem el local abandonat de la Democràcia del temps de la República on Rouret fou mestre.

Dies 21, 22 i 23 de setembre. A Tarragona dormo a casa del nebot Roger i dino a casa la cunyada Roseta i a casa d'en C. Puig on escoltem el disc *Història de Catalunya*, molt bo. El 23 dino a casa del Josep Maria Prats amb tota la seva família.

Dia 24 de setembre, dilluns. Dino a Montblanc i veig les famílies Pocarull, Montmany i Sierra, dormo a la dispesa del Racó de Lleida.

Dies 25 i 26 de setembre. Dino a Balaguer al restaurant nou, molt catalanista, dono el tomb pel castell i veig en Barés. Tornant a Lleida veig el pont nou, la fira de la fruita i dono el tomb pel barri del Canyeret ara destruït, records de les anades a les cases de p... d'allí, els anys vint. Veig Morant, Barrio i els altres amics a la "gorristeria" de sota les voltes del carrer Major.

- Dia 27 de setembre, dijous.** Vaig a La Seu d'Urgell amb l'Alsina Graells, amb els xofers mal educats de sempre, amb portuguesos, moros i prostitutes. A les Escaldes parlo una hora amb Cunillera que telefona al president Tarradellas. Dino lleugerament i vaig a veure en Lluís Capdevila que amb la seva muller avisten un segon pis petit per la gran quantitat de llibres que hi han d'encabir. Capdevila, a punt d'arribar als vuitanta anys, està vigorós amb ganes de treballar. Em demana que ens tutegem i parlem de trobar una editorial per a la seva obra, enfocada als infants de França amb contes i rondalles del folklore català. Em mostra el tresor d'obsequis que guarda ofrenats per universitaris i particulars. Dormo a la Seu d'Urgell.
- Dia 28 de setembre, divendres.** Vaig a Puigcerdà. La carretera és dolenta però anem amb un bon autocar de l'Alsina Graells. El dia és diàfan i tant les muntanyes d'Andorra com la Serra del Cadí es retallen puríssimes. Després de passar Martinet, Bellver es veu molt bonic, tinc recança de no poder-hi anar. A Puigcerdà s'hi respira un aire molt bo. M'aturo a dinar a Ripoll i em trobo que el matrimoni Xiprés no hi és. Amb temps fresquet passo la plana de Vic i dormo a Barcelona.
- Dia 29 de setembre, dissabte.** Mor Pau Neruda el gran poeta xilè que tant havia estimat els republicans espanyols. Davant dels crims que se succeeixen a Xile, tenim por que el cadàver no sigui cremat i el facin desaparèixer.
- Dia 6 d'octubre de 1973, dissabte.** A Israel, dia del Iom Kippur. Egipcis i sirians han atacat els Alts del Golan i el Sinaí, els primers han aconseguit fer-se forts de moment.
- Dia 18 d'octubre, dijous.** A Tarragona dino a casa d'en Puig i no veig Recasens Jordà.
- Dia 22 d'octubre, dilluns.** Mor Pau Casals a Puerto Rico. No per esperada aquesta mort minva la nostra pena, tota la catalanitat sent en les seves entranyes la desaparició del geni diví de la música, però també del patriota que d'una manera tan abrandada ha defensat Catalunya arreu del món i no ha claudicat al franquisme.
- Dia 23 d'octubre, dimarts.** L'ONU ordena l'aturada de la guerra entre egipcis i israelians. Aquests havien fet recular els exèrcits contraris, havien travessat el canal de Suez pel sud i just s'havien plantat a cent kilòmetres del Caire.
- Dia 25 d'octubre, dijous.** A l'ordenar el govern dels USA la mobilització de totes les seves bases al món es tem la guerra. L'URSS afluixa i desapareix aquest perill. Així tota la moreria ha quedat acollonida.
- Dia 27 d'octubre, dissabte.** Per fi puc llegir *El viatge a l'esperança* de l'Artur Bladé que a més d'estar majoritàriament dedicat a Tarré, ens hi posa a Recasens Jordà i a mi, no cal dir que com tot el que ell fa és bo de veritat.
- Dia 28 d'octubre, diumenge.** Són detinguts per la policia i la guardia civil cent tretze catalans acusats de fer una reunió de l'Assemblea de Catalunya.
- Dia 30 d'octubre, dimarts.** La meua llibreria preferida, Cal Porter, ha fet cinquanta anys que es va establir a Sants, per aquest motiu se celebra una reunió al pis de damunt de la llibreria. Em fa una gran emoció saludar Pau Vila de més de noranta anys i molts montblanquins amics, Josep Porter, que fundà la llibreria amb vint-i-dos anys, es fill de Montblanc.
- Dia 8 de novembre de 1973, dijous.** Acabo de llegir el gruixut llibre *Literatura catalana contemporània* de Joan Fuster. Tot el volum l'he trobat admirable però no passo que Gaziell sigui posat com a cap de sèrie i Rovira i Virgili de segona, a més de no atendre la qualitat d'en Bladé. Així li he escrit al valencià i ho he comentat amb Bladé, Teresa Rovira i els amics.

Dia 15 de novembre, dijous. A Tarragona m'assabento que han mort Magí Gibert, l'Esteller i Furó "cagarro enfarinat". El primer tan proper a mi en la nostra infantesa, en el treball de metal·lúrgic, en el futbol i en la boxa fins al punt de posar Ulisses al seu fill per indicació meva. Es va apartar a l'hora de la política, anant cap al POUM, cosa que fou la seva desgràcia. El vaig veure per darrera vegada al camp de Setfontes el 1939. L'Esteller "esquilador xorisset" em va fer bons favors a mi i al partit, a l'exili vam estar a Montpeller i a Mèxic.

Dia 20 de novembre, dimarts. Per carta de Farreras i retalls de diari m'assabento dels Jocs Florals de Mèxic i de la mort dels amics de l'ànima Eroles i F. Messeguer. Amb el darrer lligàrem una gran amistat a Mèxic a causa del comú amor pel teatre, amb l'arribada dels seus pares i del seu germà Benet es pot dir que vaig ser considerat com de la família.

Dia 2 de desembre de 1973, diumenge. Envio cent trenta-set felicitacions de Nadal i Cap d'any.

Dia 7 de desembre, divendres. Hem quedat decebuts de la majoria de nacions europees per haver claudicat en l'afer del petroli amb els àrabs.

Dia 9 de desembre, diumenge. En un festival folklòric promogut pels amics de l'ONU per celebrar els vint-i-cinc anys de la Declaració universal dels drets de l'home, a la plaça de Catalunya, he pogut saludar el tarragoní Solé Mitjà, fill de Peret "banyeta", que és el Cap de colla i punt principal dels castellers de Barcelona.

Dia 19 de desembre, dimecres. Kissinger el vicepresident d'EE UU ha estat a Madrid. Són coses que no s'entenen.

Dia 20 de desembre, dijous. Carrero Blanco mor en un atemptat a la dinamita fet a Madrid, una mina al mig del carrer on passava el seu cotxe l'ha fet volar més de vint metres.

Dies 22 a 27 de desembre. Vaig atenen l'amic Joan Oller de Mèxic que ha vingut amb la seva muller a passar el Nadal a casa nostra. Han portat un obsequi per a Joan Rodríguez. Al final ha accedit a venir a la Llotja per acomiadar-se dels amics d'ERC, acompanyat de la seva dona i de la Irene Peypoc.

Dia 30 de desembre, diumenge. La gran campanya que ha fet la gran cantatriu Montserrat Caballé al Liceu ha tingut com a final meravellós les actuacions amb el tenor Plácido Domingo, la seva *Aida* ha estat de les millors sentides a Barcelona. A mi m'ha emocionat que el mexicà a qui jo havia vist infant al costat de sa mare la triple Pepita Embil a Mèxic faci una carrera tan gloriosa.

Dia 31 de desembre, dilluns. Avui es quan ens assabentem que l'amic tan estimat de l'Ateneu en Lluís Xiprés ja ha acabat la carrera de metge, cosa que tots celebrem brindant amb bon vi.

Comentaris de l'any: S'han produït les morts de tres grans homes estimats Pau Casals, Pau Picasso i Pau Neruda, al darrer ja li podríem dir Pau els catalans perquè ens ajudà obertament a l'exili i va protegir molts dels nostres amics a Xile.

Va néixer la mare en aquest any de la primera República ara fa cent anys.

Any 1974

- Dia 5 de gener de 1974, dissabte.** *Le Monde* explica com anà l'intent del general Iniesta Cano d'apoderar-se del govern quan morí Carrero Blanco.
- Dia 7 de gener, dilluns.** Escolto Camilo José Cela en la seva conferència a casa del llibreter Porter.
- Dia 17 de gener, dijous.** Kissinger fa possible un principi de pau entre Israel i Egipte.
- Dia 21 de gener, dilluns.** Deixo una carta a l'hotel on s'està en Josep M. Murià en la qual hi ha la meua poesia al Comte Jaume d'Urgell.
Rosa Domènech, muller de l'amic Prats Biarnès, mor a Tarragona.
- Dia 2 de febrer de 1974, dissabte.** La cosina Dolors Fusté mor a Fondarella als 89 anys.
- Dia 4 de febrer, dilluns.** Albert Oliva de Tarragona fa una conferència a Barcelona com a amic de Gandhi.
- Dia 5 de febrer, dimarts.** Francesc Cabré ve a la reunió política d'ERC a la Llotja de Barcelona i dinem junts.
- Dia 8 de febrer, divendres.** A l'Havana bar, dino amb l'amic Artur Bladé.
- Dia 14 de febrer, dijous.** Guimerà és homenatjat a l'Ateneu amb motiu dels cinquanta anys del seu primer discurs en català.
- Dia 17 de febrer, diumenge.** El Barça guanya el Madrid a Madrid per 5-0.
- Dia 22 de febrer, divendres.** *Tartan dels micos* de Terenci Moix al Romea, una bestiesa una mica graciosa.
- Dia 23 de febrer, dissabte.** El meu nebot Roger i la Montse vénen a veure'm i a portar-me una foto a colors del petit Roger.
- Dia 24 de febrer, diumenge.** Carnaval a Vilanova i la Geltrú on a més de veure en Ballester veig en Pere Mestres. A la tarda vaig a Sitges a veure els cotxes d'època.
- Dia 2 de març de 1974, dissabte.** La meua cunyada Roseta Monrabà mor a Tarragona
- Dies 3 i 4 de març.** Sóc a Tarragona per a l'enterrament i funeral de la cunyada enmig d'un temps infernal. He de dormir a casa de la Maria Maset Borrull a Sant Pere i Sant Pau amb una tempesta espantosa. La Roseta sempre m'estimà molt i m'hi podria haver casat. La mare la temia. Fou una dona molt enamorada del meu germà i dels seus fills als quals va estimar massa.
- Dia 6 de març, dimecres.** El bisbe Añoveros ha d'anar a Madrid a causa d'una homilia pronunciada a Bilbao. És un home valent.
- Dia 10 de març, diumenge.** Dino a casa Maria i Ernest.
- Dies 19 i 20 de març.** A Tarragona a casa del Josep Maria Prats, passo aquests dos dies per festejar el seu sant. Dono el condol per la mort de la seva dona a la seva sogra i al seu cunyat Lluís Domènech.
- Dia 2 d'abril de 1974, dimarts.** Mor Juli Figueres i anem a enterrament. Era un dels homes de Prats de Molló però el seu comunisme el féu trencar amb el president Macià. Ell m'ajudà a enfrontar-me amb en Xavier Regàs el dia que a l'Ateneu jo defensava el president Companys de les mentides del gran torrat. Figueres alçà la veu per dir que era comunista en plena sala.
- Dia 3 d'abril, dimecres.** Mor Pompidou. Es preveuen noves eleccions.
- Dia 7 d'abril, diumenge.** El Barça al guanyar al Gijón ja és campió de lliga. La manifestació que es fa a Canaletes i a les Rambles és el deliri, se'm posa la pell de gallina.

- Dia 14 d'abril, diumenge.** Per celebrar el dia, amb l'amic Fabregat mengem tortell a la Lleidatana.
- Dies 18 i 19 d'abril.** Vaig a Vilanova a veure la flama de la sardana i després a Tarragona, dormo en el pis del nebot Joan en el mateix lloc que havia dormit en vida del germà Josep i la Roseta.
- Dia 23 d'abril, dimarts.** Sant Jordi, ho celebrem amb Mill i Martínez al restaurant Sol bevent xampany.
- Dia 25 d'abril, dijous.** El general António de Espínola dirigeix la revolució a Portugal, sembla que ha reeixit sense sang.
- Dia 28 d'abril, diumenge.** Passo la tarda amb Ramona Salvat, el marit i les nenes.
- Dia 5 de maig de 1974, diumenge.** Eleccions franceses, Mitterrand i comunistes no guanyen a la primera volta.
- Dia 12 de maig, diumenge.** Aplec de Caldes de Malavella. Dino a casa de la cosina Teresa on trobo ja el seu nét casat i la seva filla vídua amb el fill de dotze anys.
- Dia 16 de maig, dijous.** Vaig i vinc de Tarragona, dino a casa del nebot Roger.
- Dia 19 de maig, diumenge.** A França, Giscard resulta vencedor a la segona volta de les eleccions per tres-cents mil vots.
- Dia 23 de maig, dijous.** Aplec a Cornellà de Llobregat amb la cobla la Principal de la Bisbal. Un dia dolent en un bon lloc.
- Dia 27 de maig, dilluns.** Vaig amb Mill al casament de l'amic Martínez que es casa amb una dona castellana que ja té uns quaranta-cinc anys. Allí saludo els pares d'ell i els familiars d'ella.
- Dia 29 de maig, dimecres.** Dinar amb els amics Joan Rodríguez Papasseit, Josep Recasens Jordà, Joan Bou, J. Amorós, B. Jané i A. Bofarull amb la muller al restaurant del Xató de la Pobla de Claramunt. L'excursió ha estat molt bona en un dia deliciós.
- Dia 1 de juny de 1974, dissabte.** Veig l'amic Jordana i muller de Xile a casa de la Teresa F. i Marimon, estan espantats d'explicar el que allí està passant.
- Dia 5 de juny, dimecres.** Bofarull dona bones notícies de Perpinyà.
- Dia 6 de juny, dijous.** Surto cap a Palma de Mallorca amb el vaixell *Compostela*. Al camarot no es pot dormir pel soroll de les màquines.
- Dies 7, 8 i 9 de juny.** Arribo al port nou que té un gran eixample construït enfront del port vell. Em costa arribar a casa d'en Pep Borrull, on quan arribo sóc acollit amb una gran alegria per la seva muller, el seu fill i un oncle. Passem dos dies en el xalet que tenen en una urbanització anomenada Son Sardina i fem excursions per les rodalies. Si bé el Pep treballa d'encarregat al moll, l'oncle i el nebot es dediquen a vendre mobles i disposen de dos cotxes. El tercer dia fem una llarga passejada per Palma, veiem l'eixample i l'aeroport, a l'avinguda que arrenca del moll nou, al fer l'encreuament amb l'avinguda del port vell, hi ha molt solemne el monument a Ramon Llull. El Pep em compra el bitllet de retorn a la mateixa nau que ara va buida de gent (quaranta-cinc passatgers) i que sortint a les vuit de Palma arriba a Barcelona a les vint. L'excursió ha estat bona i l'atenció de Pep i família, excel·lent.
- Dies 12 al 16 de juny.** Dino i dormo a casa del nebot Joan on torno a ocupar el meu llit que en la malaltia de la Roseta ocupà ella. A més dino a casa del nebot Roger, veig Recasens Jordà, a Prats Biarnès i vaig a casa l'Imma on veig a la seva televisió el començament dels mundials de futbol amb Alemanya-Xile i Holanda-Brasil, en els que perden els sud-americans.

Dia 17 de juny, dilluns. Al Vendrell tampoc puc saludar l'amic Vallvé però saludo el noi Ferret.
Dia 18 de juny, dimarts. Reunió setmanal a la Llotja de Barcelona. Dono coques amb cireres de Tarragona a Joan Rodríguez.

Dia 19 de juny, dimecres. Envio el llibre *Visió de Catalunya* a Pep Borrull.

Dia 21 de juny, divendres. Dino, sopo i dormo a casa del cosí Joan a Sant Cugat del Vallès.

Dia 22 de juny, dissabte. Dino a casa Maria i Ernest a Barcelona.

Dia 25 de juny, dimarts. Amb Mill i Martínez mengem coca de Sant Joan tot celebrant la victòria del Barça-At. de Madrid per 2 a 1.

Dia 29 de juny, dissabte. Se m'acut fer nit a Girona per anar el dia 30 a l'aplec de la Bisbal. El ros de la cobla m'explica l'anada a Venèçuela. Veig la cosina Maria i torno a fer nit a Girona.

Dia 1 de juliol de 1974, dilluns. Ja a Mataró dino en un restaurant i a la tarda vaig a Argentona a veure què passa amb l'aigua de Burriac. Sopo i dormo a casa d'en Jaume Fusté.

Dia 3 de juliol, dimecres. He llegit *Quan érem capitans* de la Teresa Pàmies, escriptora de grapa que ha reeixit a narrar les coses viscudes amb gran vigor.

Dies del 4 al 14 de juliol. Sóc a Tarragona. El primer dia passejo l'amic Joan Alegret per l'itinerari de Rambla Nova, Balcó, Plaça del Rei amb el Museu Arqueològic, Catedral, Passeig Arqueològic, tomb pels carrers Major, Abat, Mísser Sitges, Cavallers i Plaça Pallol. A la tarda al Serrallo a veure la jaia Torner i l'encant del peix.

Faig una excursió al camp nou del Nàstic i dino a casa d'en Josep Maria Prats i també a casa de la neboda Imma, on veig la final dels mundials de futbol que Alemanya guanya a Holanda.

Visito Puig, Recasens Jordà, Virgili Sanromà, el meu nebot Roger, ...

Dia 18 de juliol, dijous. Per commemorar els cinquanta anys de la mort d'Àngel Guimerà pujo a Montjuïc a veure el monument a Manelic.

Dia 25 de juliol, dijous. Sóc a casa d'en Jaume Fusté a Mataró per festejar el seu sant.

Dies del 27 al 29 de juliol. Viatjo a Perpinyà per assistir a la inauguració del monument al president Companys, plantat en una plaça de Sant Cebrià de Mar. Com sempre dino a casa d'en Secall, amb la seva noia gran i el nuvi d'aquesta. Com que en Secall no resol la manera d'anar a Sant Cebrià, vaig al cafè de la Posta i allí abraço el tarragoní Cabré que es basqueja per trobar qui ens portaria a Sant Cebrià. Quan arribem a lloc ja està començat l'acte, amb el monument rodejat de representants de les entitats de la resistència del Rosselló amb les seves banderes. Tot molt emocionant.

El programa anunciava que el president Tarradellas presidiria l'acte, i essent així Batista i Roca ofereix el monument en nom dels catalans, li contesta l'alcalde de Sant Cebrià amb un magnífic discurs en Francès. Clos ja l'acte que reuní un miler de persones, la banda de música toca la Marsellesa i Els Segadors. Són obsequiats amb vi d'honor en una recepció feta en un restaurant de la vila. A la nit hi ha sopar a l'Alcaldia de Sant Cebrià, al qual jo no vaig.

Mentrestant saludo els amics de sempre de Perpinyà i molt pocs de Catalunya. L'amic Lleó, enriquit cultivant terres, paga una gran refrescada al cafè de la Posta en la qual saludo Figueres, Josep Montoya, Guasch, ...

Escolto la cobla Combo-Gil amb el tenor i els ballets de la Llotja de Perpinyà. Remarco a Secall que ja menja de tot i em diu que més s'estima morir fart que viure afamat.

La festa del monument estava organitzada pels del PSUC i tot va patir d'aquest precedent.

Dia 29 de juliol, dilluns. Com que feia una calor grandiosa no vaig voler estar-me més a Perpinyà i no vaig anar a veure els cosins a Tuïr i amb l'autocar directe a l'Escala-Epúries, passant per Torroella de Montgrí, Pals, Palafrugell, Palamós, Platja d'Aro, vaig dinar a Sant Feliu de Guíxols on vaig donar el condol als Calvet per la mort del seu pare.

Dia 30 de juliol, dimarts. A la Llotja de Barcelona Joan Rodríguez, Antoni, Benjamí, ..., m'esperaven amb candeletes perquè els expliqués què havia passat. Si bé el viatge me'l vaig carregar jo, per no poder-hi anar cap d'ells, no me'n peneixo.

Del 2 al 20 d'agost els passo a Tarragona. En aquests dies aprofito per fer un viatge a l'Espluga de Francolí a veure Virgili Sanromà amb qui anem al mas del pagès Ferran. Un altre viatge a la urbanització Sant Salvador. Dino un dia a casa d'en Josep Maria Prats Biarnès. No hi ha festes de Sant Roc al Cós del Bou perquè ha mort l'estimat amic Rafel Simó a qui de tota la vida m'unia l'amor al teatre. El vaig conèixer fent de guarda-roba a l'Ateneu Tarraconense. Com que vivia als baixos de la casa on vivia el meu germà, fou un constant discutir totes les coses i participar en les empreses de teatre que ell organitzava o per al meu germà o per a les festes de carrer o revetlles. Quan vaig repartir les coses sobrees que havia heretat de la mare li vaig donar el Sant Crist que ja en època dels avis es venerava a casa la mare.

La neboda Imma i família són a Granada i el nebot Roger Maset són a Esterri d'Àneu.

Dia 20 d'agost, dimarts. Sóc a Torredembarra a casa del professor i amic Vallmitjana on dino. Aquest dia el Barça guanya la copa Gàmpèr jugant contra els Rangers de Glasgow.

Dies 23 al 25 d'agost. Veig les festes de Gràcia, Sants i Barceloneta.

Dia 28 d'agost, dimecres. Veig l'amic Bou i li dono records de l'amic Lleó de Perpinyà.

Dia 1 de setembre de 1974, diumenge. Ja a Tarragona arriba la neboda Imma i família de les seves vacances a Granada, expliquen que havien de banyar-se en piscines del brutes que estaven les platges.

Dies 4 i 5 de setembre. He anat a Peníscola a base de sortir amb un autobús de la Renfe al matí de Tarragona, que passa per tots els pobles principalment l'Ametlla de Mar, Vandellós i el Perelló. A l'arribar a Tortosa menjo un entrepà i vaig cap a Vinaròs on canviant d'autocar arribo a l'hora de sopar a l'hotel Les dues badies, propietat de l'amic Gimeno. Allí dormo dues nits, mentrestant prenem cafè als restaurants Nàutic i La Gavina del gendre i del seu fill respectivament, l'hotel del qual es diu La Masia. La considerable flota de pescadors porten llagostins que venen a vuit-centes pessetes el quilo.

Dia 6 de setembre, divendres. Dino al bar Blau d'Amposta. No veig en Pomerols ni en Pujol i Font de qui la seva muller em diu que ja té trenta néts.

Dia 7 de setembre, dissabte. Veig la germana de Joan, Maria Rodríguez i el seu marit. Amb el tren vaig a Cambrils i després a Salou, torno amb autobús a Tarragona.

Dia 10 de setembre, dimarts. Vaig i vinc de Barcelona, veig Joan Rodríguez i amics a la Llotja.

Dia 12 de setembre, dijous. Explota una bomba en un bar de Madrid, hi ha hagut molts morts. El mateix dia a Reus veig l'amic Mas i la muller del coronel Ferrer. Sopo i dormo a Poboleda on veig la muller d'en Franquet.

Dies 13 a 17 de setembre. Sóc a Móra d'Ebre on amb l'amic Terré fem les acostumades excursions. Aquesta vegada una al castell. M'explica que molts dels xalets nous que veig són

- dels enginyers que munten la central nuclear d'Ascó. També diu que està treballant perquè Banca Catalana s'instal·li a Móra d'Ebre, així el seu fill tindria una feina al poble. No veig Bladé que és fora de Benissanet ni tampoc Casanova que és fora de Móra la Nova.
- Dia 19 de setembre, dijous.** Veig Luís Salvadó al seu pis de Sant Salvador i li explico com vaig conèixer el seu fill a Peníscola, el veig molt vell, em regala una pintura seva.
- Dies 20 a 22 de setembre.** Vaig amb autobús a Valls passant per Constantí, així veig la refinèria. A la nit veig a Tarragona la Teresa Fort i el seu marit.
- Dia 23 de setembre, dilluns.** Deixo la Festa Major de Tarragona i me'n vaig a Lleida però vaig a passar la nit a Riba-roja d'Ebre.
- Dia 24 de setembre, dimarts.** Vaig a dormir a Fondarella a casa el Pep que té un nou condicionament de pel·lícula, principalment la nova cambra de bany.
Dono a Josep Capella mil pessetes a l'anunciar-me el seu casament.
- Dies 25 a 27 de setembre.** A Lleida on veig la fira i els amics a casa Barrio, també veig el pont nou. No veig en Morant.
- Dia 28 de setembre, dissabte.** Vaig a Balaguer i veig Barés i Garrobé. Agafo el tren que em porta a Manresa on dormo i sopo.
- Dia 29 de setembre, diumenge.** Sóc a Barcelona. Recordo que a Tarragona es fa la gran festa castellera.
- Dia 30 de setembre, dilluns.** La Chat del Passeig de Gràcia em dóna passatge per anar a Amsterdam.
- Dia 5 d'octubre de 1974, dissabte.** Josep M. Poblet està molt content que l'acompanyi als Jocs Florals on ha guanyat un premi.
Moren Risi Torrell i Maria a Prats de Molló.
- Dia 8 d'octubre, dimarts.** Amb Poblet sortim al matí del Passeig de Gràcia amb l'autocar Mercedes, carrossat a Bilbao, uns vint-i-vuit amics entre dones i homes. A Girona pugem tres noies germanes del poeta Miquel de Palol. A l'arribar al Rosselló trobem bon temps. Anem passant el Rosselló i l'Erault fins que dinem a Narbona, molt malament. Ja la ballem. A Montpeller puja a l'autocar el matrimoni Guinart. Admirant la vall del Roine arribem a Valence on sopem i dormim. El sopar és bo, un sol cambrer foll ens l'ha servit.
- Dia 9 d'octubre, dimecres.** Travessem el Roine per Lió on admirem els nous barris i dinem a Besançon on plou. Mal dinar. Dues amigues es perden i tot en mig de la pluja. Ja de nit passem la frontera i sopem i dormim a Friburg de Brisgòvia en un gran hotel modern. Sopar pobre.
- Dia 10 d'octubre, dijous.** Sempre per l'autopista veiem solament vaques i camps de blat de moro i de naps. Arribem a la vall del Rin amb molt bon temps. A Magúncia ja tenim el Rin a tocar, admirant l'espectacle de la gran circulació d'embarcacions. Dinem al gran i luxós restaurant Favorita i aviat marxem, ja fora de l'autopista, amb la finalitat de passar per les viles i ciutats de la vall del Rin. Admirem les vinyes quasi verticals, els castells i travessem les ciutats de Mannheim, Coblència, i Bon i de lluny veiem Heidelberg. Ja fosc arribem a Colònia i sopem i dormim al gran hotel Mondial. Un dels servidors de la recepció parla català, el que fa que li preguntí el preu de l'estança que és de noranta marcs al dia, seixanta de l'habitació i quinze marcs cada àpat.
- Dia 11 d'octubre, divendres.** Entre l'esmorzar i el dinar en un menjador de gran luxe visito la ciutat, aturant-me principalment en el museu arqueològic que han fet grandiosos, a resultes

d'haver trobat la ciutat romana sota les runes de les cases ensorrades a la Guerra Mundial. Aquest museu té cafè, restaurant, guarderia de nens i sala de conferències.

L'enorme catedral catòlica la façana de la qual potser de cent metres d'alçada, sembla mentida que reposi en simples pedres. A les carnisseries tot és a meitat de preu que a Barcelona. Després de dinar passem per Düsseldorf camí d'Holanda. A les ciutats alemanyes no es veu cap senyal de la guerra i es veuen molt noves i ben pintades. Entrem a Holanda per Arnhem, Nijmegen i Utrecht i som a Amsterdam ja de nit. L'enorme hotel Krasnapolsky en què sopem i dormim és grandios, tres-centes cinquanta habitacions, tres enormes menjadors, el més gran dels quals és com un hivernacle gran o com una església gran.

Ens assabentem de la mort a Mèxic de Bosch Gimpera que m'aprecià molt.

Dia 12 d'octubre, dissabte. Per esmorzar un es serveix ell mateix, hi ha gran varietat de tot. La gent s'atipa que dona gust de veure. Com que plou no es poden bellugar gaire.

Veig l'enorme estació i un museu de Belles Arts. Amsterdam té com a punt principal l'estació al davant de la qual hi ha el gran canal on d'una manera radial fan cap tots els altres canals. Les cases es veuen ben pintades amb moltes flors a les finestres i als parterres.

Dinem al menjador de Van Gogh, de color salmó amb les reproduccions en gran dels seus millors quadres. Si bé la minestra que ens donen no és d'una gran qualitat, tot és servit amb un gran luxe. El *maitre* parla castellà.

A la tarda torno a sortir a visitar la ciutat i em fico als carrerons on hi ha els cinemes de pornofilms, els aparadors els aprofiten per mostrar les revistes que porten unes etiquetes blanques per amagar el sexe. Les prostitutes i els prostituts són tan discrets que no es fan notar. Hi ha més bicicletes que autos.

Després de sopar anem a la recepció que ens ofereix l'Ajuntament en un casal medieval molt bonic. La cobla de sardanes de Collblanc que ens acompanya toca en el claustre, mentre anem degustant el xerès autèntic acompanyat de dolços i salats. A l'acabar, un regidor socialista que va vestit quasi de hippie ens fa un discurs magnífic, que traduït per una catalana ens parla de la germanat dels catalans que lluiten contra els medievals castellans com ho feren els holandesos i la gran quantitat d'aquests que ajudaren els republicans en la nostra Guerra Civil.

El gran hotel Krasnapolsky és la unió d'almenys quatre edificis i és per això que els passadissos són una mica laberíntics i moltes habitacions, com la meua, són antigues però amb tots els serveis.

Després de la recepció ens retrobem amb les amigues vídua Dalmau Costa i vídua Pere Ferrer, Grau-Costa i muller, Francesc Ursul i Vidal i muller, Josep Maria Murià i Romaní i muller, Francesc Requena i Mas de Mèxic, els vint-i-dos catalans de Caracas que van presidits per Marc A. Vila i porten un Pi i Sunyer, la neta del qual és la pubilla del Centre català, de París hi ha Roc Llop que em presenta el també poeta Joan Ferrer que recorda l'avi Vives i la seva filla Palmira de Tarragona, Jordi Arquer i molts més de Barcelona, la Irene Peyroc que convoia la cobla, ...

Dia 13 d'octubre, diumenge. Fem una excursió amb les embarcacions modernes adients que passen pels canals. Ha estat una cosa molt emocionant.

Dinem aviat a fi d'anar a ballar sardanes a la Plaça del Dam que és la que hi ha davant l'hotel i en la qual hi ha el Palau reial i l'església evangelista principal, que aquests dies estan tancats.

Sortim de dinar i la cobla ja dalt del seu cadafal desgrana sardanes que són ballades per catalans i també per molts holandesos. Aquest fet m'emociona i se'm posa la pell de gallina. Jo acabo una sardana.

Quan marxem al local dels Jocs Florals veiem una manifestació que demana que els elements oficials vagin amb bicicleta.

Arribem al Cartesius Liceum a l'aula principal del qual es fa la festa dels Jocs Florals. El local és molt gran i no s'arriba a omplir. Fa un gran efecte l'obertura de l'acte per la cobla de sardanes. La reina de la festa, una holandesa, fa l'entrada amb la seva cort d'honor i tot seguit la senyoreta Roser Missiego Llagostera s'adreça a la concurrència en nom de la comissió organitzadora. Alguns dels trenta-un membres del comitè d'honor són presents.

En representació del consistori en Batista i Roca adreça la paraula als assistents. Són anomenats els poetes guanyadors, essent la Flor Natural per al gironí Miquel de Palol, l'Englantina per a Josep Colet i la Viola per a Josep Maria Murià de Mèxic. Remarco que el premi president Companys és per a Josep Maria Poblet, el de Francesc Macià per a Marc Aureli Vila, un accèssit al Víctor Català és per a Roc Llop, tots ells molt amics meus.

El discurs d'agraïment és pronunciat pel mantenidor holandès Bob de Nigs. Clou l'acte la cobla amb els Segadors. Tot és molt emocionant i és una novetat que la reina de la festa faci uns comentaris al seu nomenament i a les seves idees.

Tot seguit ja ens dirigim al restaurat Slotania, el seu gran menjador a penes dóna cabuda als dos-cents assistents. No cal dir que allí ens trobem i ens acomiadem tots els amics. El sopar és dolent. El plat fort és magre de porc. Seu al meu costat un xicot que treballa a Suïssa que quan veu que manca vi en paga una ampolla, cosa que avergonyeix algun dels milionaris de l'excursió. Batista i Roca clou l'acte amb un discurs dels seus.

Dia 14 d'octubre, dilluns. No esmorzo gaire, però en el triatge dels menjars moltes de les nostres dones fan suc i torrades principalment de mantega i melmelades. Tot seguit ens trobem dalt de l'autocar, que ja en l'autopista passa a prop de Rotterdam i de Breda. Dinem a Gant, capital de la part *flamande* de Bèlgica, que es remarca per l'enorme alçada dels campanars de les seves grans esglésies.

A l'entrar a França per Lilla es passa per Arràs i Compiègne, llocs de batalles de les dues Guerres, es veu en el camp els cementiris i els monuments a les batalles. Ja fosc arribem a París per la part nord i encara veiem els comerços oberts amb tota la seva gran il·luminació. Sopem i dormim a l'hotel Angloamerican on fan el mateix que nosaltres, excursionistes d'altres països enmig d'un gran desori. Sortim a donar el tomb pels voltants i com que som al carrer Sant Lazare m'arribo a l'estació. Molts van als espectacles, jo em sento cansat.

Dia 15 d'octubre, dimarts. Després d'esmorzar vaig en un autobús cap al museu del Louvre a fi de passar-m'hi el dia, però gran decepció, el dimarts els museus de París són tancats per la qual cosa amb el mapa a la mà organitzo una excursió a peu per tornar a l'hotel, així passo pel Palau Reial, la Biblioteca Nacional, la Borsa, per l'avinguda 4 de setembre arribo a l'Òpera i li dono la volta i veig el Grau Costa de Mèxic, ves si és gran París i ens havíem de trobar! Passo pel Bulevard Hausmann on hi ha els grans magatzems Lafayette i Printemps i dino a l'estació de Sant Lazare.

A la tarda dono un tomb per les rodalies i veig la caserna dedicada al mariscal Jofre.

A la nit prefereixo no anar al teatre, encara que sé que fan *Colomba* de l'Anouil. A l'hora de sopar ens fan esperar més del compte i allò és còmic perquè la majoria vol anar als espectacles i deixen el sopar amb alguns renecs; els que ens quedem ens sorprenem que portin un llarg pastís de comiat, molt emmerengat, que porta una bandera espanyola i una de francesa, amb dues bengales enceses que van voltant mentre cremem.

Dia 16 d'octubre, dimecres. Sortim en un dia gris i humit emprant el retorn de París de matinada. Passem per la Plaça de la Concòrdia i després de passar per la vora del Sena direcció sud, ens fem en túnels i autopistes que ens porten lluny de la ciutat, cap al restaurant d'autopista Borel que és l'únic lloc on ens donen bistec.

Les tres o quatre hores per arribar a Montelaimar es fan pesades i em sento com carregat de pit. Abans de sopar passejo per la ciutat que té l'especialitat dels torrons *nougat*; fa un fred humit perquè som a les ribes del Roine. El gran hotel de quatre estrelles on ens hostatgem es diu Relais de l'Empereur, referit a Napoleó i el tríptic explicatiu diu que Napoleó de jove, quan estudiava a Valençà, venia a festejar a Montelaimar i ja posava en aquest hotel i a més després de les victòries de Toló i del retorn d'Egipte ja emperador va posar-hi igualment.

El sopar és de gran gala i la sala representa una gran tenda de campanya de Napoleó, la coberteria és de plata i el servei vestit de vint-i-un botó; abans de servir-nos el pollastre al préssec i el pastís, ens els mostren en una gran safata de plata. Per cert que el pastís per un excés de confiança del cambrer cau a terra, embrutant la màniga de l'amic Benet. La cosa és per esclatar a riure tots però ens reprimim educadament.

El llit on dormo és d'època napoleònica segons diuen i s'ha d'emprar una escala per pujar-hi.

Dia 17 d'octubre, dijous. Agafem una autovia que fa drecera cap a Narbona, passant una bona estona a la vora del Roine admirant el gran panorama de la Provença i, així després d'anar a vora mar a Palavas, arribem a Montpeller on deixem al matrimoni Guinart amb un gran comiat, qui sap si els veuré més. I ja entre les vinyes del Llenguadoc passant per Béziers i recordant la família del Joan Rodríguez arribem a Narbona.

Abans de dinar dono un tomb per la catedral. El dinar molt dolent, que fa que no recordem el nom de l'hotel i així aviat som a Perpinyà on ens fem al supermercat European on hom es gasta els diners que li queden. Ja de nit passem la frontera i a les 20 hores som a Barcelona, davant de les oficines de Chad al Passeig de Gràcia. Plovisca i els comiats són més aviat ràpids. Cal recordar que a Girona deixem les tres noies que tan graciosament amenitzaren el viatge.

El comentari final és que l'itinerari del viatge fou molt ben triat i s'acomplí perfectament. L'Alfred Lòpez bon catalanista que feia de guia es portà molt bé. El xofer, castellà, també es portà bé; dels altres vint-i-sis que formaven l'excursió destaco l'amic Benet Gordaliza de Collblanc que ha resultat quasi un correligionari, l'Antoni Carceller autor de música popular, Conejos i muller, molt ficats en la promoció del diari *Avui*, les dues germanes de Miquel de Palol, en Montgay de Badalona que a més de portar un magnífic tocadiscs ell mateix cantà moltes cançons, els altres es portaren bé encara que n'hi va haver algun que assajà la pinxeria barcelonina. Tots festejàvem el matrimoni Guinart de Montpeller.

- Dia 22 d'octubre, diumenge.** A la reunió setmanal a la Llotja de Barcelona, en Joan Rodríguez i els amics correligionaris estan contents que el viatge hagi estat tan bonic.
Quan vaig ser a París vaig enviar una postal al president Tarradellas i a Calderón, a més he enviat postals de record a nou amics.
- Dia 26 d'octubre, dissabte.** A la tertúlia Poblet, aquest explica que al passar per París dinà amb Tarradellas i la vídua de Marcel·lí Domingo, dient que aquesta li regala la seva gran biblioteca.
- Dia 27 d'octubre, diumenge.** A l'anar a dinar a casa la Maria i l'Ernest els porto una planta d'Holanda.
- Dia 28 d'octubre, dilluns.** Assisteixo a l'obertura de curs del Centre Lleidatà de Barcelona amb actuació de l'Orfeó Lleidatà. Cal destacar el seu director.
- Dia 5 de novembre de 1974, dimarts.** El Barça guanya l'Ajax d'Holanda per 5-0.
- Dia 7 de novembre, dijous.** Vaig i vinc de Tarragona, veig el nebot Joan, el nebot Roger, Roca Garcia i Prats Biarnès.
- Dia 13 de novembre, dimecres.** Manifestacions a la Rambla de Canaletes d'almenys cinc-cents manifestants pel conflicte de la Seat.
- Dia 18 de novembre, dilluns.** Vaig a veure el cosí Joan de Sant Cugat del Vallès on em conviden per al dia 25 a la recepció al local del gremi de confiters, que és una cosa de gran categoria amb un *lunch* esplèndid i després vaig a la Fira de mostres d'Hogar Hotel, molt bonica.
- Dia 26 de novembre, dimarts.** Envio felicitacions de Nadal impreses amb un sonet meu, recordant que he posat en circulació el llibre de poesies amb vint-i-sis folis relligats per mi mateix en què hi va una selecció de sonets i poesies.
- Dia 28 de novembre, dijous.** A l'Ateneu en De la Cierva fa una conferència de presentació del seu llibre *Dos siglos de la historia de España*.
- Dia 2 de desembre de 1974, dilluns.** Festa de poesia a l'Ateneu en la qual Josep M. Poblet i Díaz Playa són els principals oradors.
- Dia 5 de desembre, dijous.** Els amics de la UNESCO fan un homenatge a Bosch Gimpera a la sala d'actes del Col·legi d'arquitectes de Barcelona en què interverren amb grans discursos A. Cirici, Miquel Tarradell i Heribert Barrera.
- Dia 7 de desembre, dissabte.** L'amic Poblet em deixa el llibre de memòries del comandant Escofet titulat *La victòria del 18, 19 i 20 de juliol de 1936 al servei de Catalunya i la República*. M'he passat quinze hores, en tres dies, per llegir aquest fabulós llibre de cinc-cents cinquanta pàgines. Pels que som de l'Esquerra i per tots els catalans que van voler veure la Guerra com una cosa cabdal de la nostra història, hem de donar gràcies als déus que l'Escofet als seus vuitanta anys hagi pogut escriure aquest gran llibre.
- Dia 19 de desembre, dijous.** Homenatge al creador de l'editorial Barcino, l'amic Casacoberta, home que en època de l'amic Rafael Tasis havia acompanyat en algunes excursions. En el saló d'actes de la Biblioteca de Catalunya amb una gran gernació fan uns parlaments al·lusius en J. Carbonell, Ramon Aramon, Coll Alentorn i la bibliotecària Sra. Carulla. A l'acabar anuncia que obsequia els assistents amb el calendari dedicat a Guimerà i el *Resum d'història dels Països Catalans*. Ha estat una vetllada molt emotiva.
- Dia 25 de desembre, dimecres.** Dinar de Nadal a casa de la Maria i l'Ernest amb els seus fills i el sogre. Quedo palplantat perquè hi ha una llagosta per cap.

Dia 27 de desembre, divendres. Es reben còpies de les declaracions del president Tarradellas a *La Depeche* de Tolosa de Llenguadoc. Tothom les troba molt bones.

Dia 31 de desembre, dimarts. A la reunió setmanal d'ERC a la Llotja de Barcelona em reconcilio amb l'examic Frederic Altés, que ens havíem distanciat per haver dit que l'Esquerra era una merda.

Comentari de l'any 1974.

Les dues grans excursions, la de la inauguració del monument al president Companys i l'anada als Jocs Florals d'Amsterdam són de remarcar plausiblement. Com que no tinc costum de parlar gaire de futbol també el fet de guanyar el Barça el campionat de Lliga, amb la presència del gran jugador holandès Johan Cruyff, ha estat una cosa a remarcar.

També els esdeveniments a Madrid, que quasi mai esmento, aquest any tot i els atemptats a Madrid, tenen un caràcter esperançador, a final de l'any, amb la promesa del govern d'una obertura.

Portugal ens ha cridat l'atenció però sóc molt escèptic amb el seu final ja que una unió de militars i comunistes no és de fiar.

El president Tarradellas ha reforçat la seva autoritat amb encertades visites, entrevistes i sobretot cartes.

Any 1975

Dia 3 de gener de 1975, divendres. El llibre *El marxisme a Catalunya*, vol.1, una història del Bloc i del POUM de Víctor Alba m'ha semblat ple de mentides.

Dia 9 de gener, dijous. *Al cap del fi* al teatre Romea, amb la Marta Angelat i l'Anna Maria Barbany, l'autor es carrega l'alcalde Porcioles, molt bo.

Dia 11 de gener, dissabte. Al Liceu veig *Doña Francisquita* feta per la Pepita Embil i Plàcid Domingo, senyor a qui tan havia estimat a Mèxic. El seu fill, el gran tenor José Plácido Domingo dirigeix l'orquestra.

Dia 12 de gener, diumenge. Vaig a l'Aliança del Poble Nou a veure el film *La ciutat cremada* d'A. Ribas, que versa sobre la Setmana Tràgica i no hi puc entrar.

Dia 15 de gener, dimecres. Tarradellas passa uns dies a Perpinyà.

Dia 19 de gener, diumenge. A l'Espluga de Francolí inauguren un monument a Pau Casals amb una gran festa.

Dia 23 de gener, dijous. Mor l'actriu tan coneguda a Mèxic Assumpció Casals.

Dia 24 de gener, divendres. Jordi Pujol fa unes grans declaracions.

Dia 26 de gener, diumenge. Banderes catalanes als palaus de l'Ajuntament i de la Generalitat.

Dia 1 de febrer de 1975, dissabte. L'estimat amic Antoni Terré mor a Móra d'Ebre. A l'estiu vaig estar amb ell i encara estava tan trempat amb moltes ganes d'enterrar Franco. No cal dir com l'Artur Bladé i família han sentit aquesta mort.

Dia 3 de febrer, dilluns. Arriba la notícia que la cosina Àngela de Tuïr ha mort. He enviat el condol al seu marit Antoine. He sentit molt aquesta mort perquè era la cosina que més estimava.

- Dia 9 de febrer, diumenge.** Vaig al carnaval de Vilanova i la Geltrú on les parelles són 2121 i llencen quaranta tones de caramels. Vaig a dinar a Sitges i a veure els cotxes d'època.
- Dia 14 de febrer, divendres.** Mor a Tarragona el coronel Escoda als noranta-tres anys.
- Dia 16 de febrer, diumenge.** Dino a casa d'en Novell (novillo), fa una gran favada.
- Dia 18 de febrer, dimarts.** Amics de Perpinyà diuen que fan el monument a Pau Casals a l'esplanada dels plataners.
- Dia 22 de febrer, dissabte.** Arias Navarro es fa entrevistar a la televisió.
- Dies 25 a 27 de febrer.** Conferències a l'Ateneu de Ricard Salvat i Xavier Fàbregas sobre Àngel Guimerà i Frederic Solé respectivament, ambdues bones.
- Dia 2 de març de 1975, diumenge.** Visito la nova disposició del Museu d'Art Modern de la Ciutadella que com a mínim es veu net.
- Dia 14 de març, divendres.** Amb l'amic Mill anem al port de Barcelona a veure les noves fragates de l'armada la *Baleares* i la *Cataluña*.
- Dia 20 de març, dijous.** A l'Ateneu, la conferència de taula rodona amb Benet, Solé Tura, Rodés i Termes ha estat un acte cultural de molta qualitat.
- Dia 30 de març, diumenge.** Vaig a passar el dia, a dinar i a berenar, a casa del cosí Joan a Sant Cugat del Vallès.
- Dia 1 d'abril de 1975, dimarts.** L'Ernestet ve a veure'm a la dispensa perquè tinc un altre atac de fetge molt fort. Com que havíem parlat per telèfon, em porta les medecines que són eficients. La mestressa de la dispensa em fa el menjar aquests dies, m'ha cuit quatre bistecs que l'Ernestet va portar.
- Dia 10 d'abril, dijous.** Vaig a dinar a casa de la Maria Marsal, menjo arròs bullit per combatre la diarrea.
- Dia 14 d'abril, dilluns.** Gran discurs del president Tarradellas a Tolosa de Llenguadoc del qual m'arriben còpies.
- Dia 15 d'abril, dimarts.** Surto a passejar amb en Mill.
- Dies 16 a 22 d'abril.** Llegeixo la biografia *Josep Anselm Clavé i la seva època, 1824-1874* de Josep Maria Poblet i les *Memòries* de Pere Coromines.
- Dia 23 d'abril, dimecres.** Compró *Quan érem refugiats: memòries d'un exili* de la Teresa Pàmies.
- Dia 24 d'abril, dijous.** S'han mor en Barés i Dionís Salvans.
- Dia 25 d'abril, divendres.** A les eleccions portugueses guanyen els socialistes com jo havia dit.
- Dia 30 d'abril, dimecres.** Es comenten els vint recitals d'en Raimon al Palau de la Música Catalana.
- Dia 3 de maig de 1975, dissabte.** Dino a casa de la Maria i l'Ernest.
- Dia 9 de maig, divendres.** Vaig uns dies a Tarragona, dino a casa de l'Imma i del Roger i del Recasens Jordà. A cal nebot Roger m'expliquen com aquest va anar a la comunió de la Maria Antònia Martínez i que en Joan Maset va fallar. Aquests dies veig Prats Biarnès, Carme Mestres, Altuna, Rafí, ...
- Dia 15 de maig, dijous.** A Sant Cugat del Vallès, la Lali ha tingut un nen que el veig molt robust. Es dirà Demetri.
- Dies 16 a 24 de maig.** L'Adell i en Fort vénen a veure'm a la dispensa. Veig en Tost a l'Ateneu. En Sauret es aquí.
- Dia 25 de maig, diumenge.** Vaig a l'aplec de Santa Coloma de Gramanet, al bosc de can Burityà, amb la cobla la Principal de la Bisbal.

- Dia 27 de maig, dimarts.** A la reunió d'amics correligionaris d'ERC a la Llotja, en Joan Rodríguez diu que ha vist Cristià Aiguader, fill de l'alcalde republicà de Barcelona Jaume Aiguader i Miró.
- Dia 3 de juny de 1975, dimarts.** Vaig a la Fira de mostres de Barcelona per gràcia del jaió Fabregat que m'ha donat una invitació. A destacar el gran pavelló Rus.
- Dia 19 de juny, dijous.** Vaig a Tarragona. Dino a casa de l'Imma i del Roger. Josep Maria Prats és a Itàlia. Vaig a casa d'en Puig. Veig Recasens Jordà, Solé, Porqueras, Fany, ... Han mort Xaneta i el farmacèutic Delclòs. Veig la colla de Floresví. Dino a casa de l'Imma celebrant els quinze anys que Miquel fa d'enllaç de la Tabacalera, càrrec que el té contínuament a Madrid on viatja amb el cotxe que li ha comprat l'Imma.
- Dia 23 de juny, dilluns.** Dino a casa la Maria Maset, a la tarda el seu marit ens fa un passeig amb el cotxe a veure l'autopista, la refineria i Salou.
- Dia 24 de juny, dimarts.** Vaig a Cambrils, veig F. Cabré i germana, tot ha anat molt malament.
- Dia 26 de juny, dijous.** Vaig a Mont-roig del Camp des de Cambrils, hi dino i torno per Reus. M'he sentit el fetge fatigat.
- Dia 30 de juny, dilluns.** Vaig al Serrallo, veig un dinar de vells a casa la Puda. Ha cantat el cor d'Arbeca, molt bé.
- Dia 6 de juliol de 1975, diumenge.** A Tarragona dino a casa del Josep Maria Prats que explica el seu viatge a Itàlia.
- Dies 7 a 10 de juliol.** Vaig a l'Espluga de Francolí, menjo a casa del Virgili Sanromà i del Torné alternativament. A cal Torné dormo molt còmodament. Veig els amics de l'Espluga.
- Dia 12 de juliol, dissabte.** A Barcelona m'assabento que Canudes ha mort a Friburg, recordo que quan vaig anar a Suïssa amb Poblet sopàrem a casa seva.
- Dia 17 de juliol, dijous.** A Sant Cugat del Vallès amb la Maria i l'Ernest. La família Graner Sabat ens ha fet una gran rebuda perquè fins i tot han destapat xampany.
- Dia 20 de juliol, diumenge.** Recordem amb l'amic Gasset el llibre del coronel Escofet que aclareix tan definitivament com va anar la victòria catalana contra l'aixecament dels militars.
- Dia 22 de juliol, dimarts.** A la reunió permanent dels dimarts amb els correligionaris d'ERC a la Llotja de Barcelona ens acomiadem fins el setembre.
- Dia 23 de juliol, dimecres.** És detingut el periodista Huertas Claveria perquè va dir veritats contra els militars.
- Dia 26 de juliol, dissabte.** Ve l'Adell a la meva dispesa, conversem llargament i el porto a l'Ateneu on veiem en Janer.
- Dia 29 de juliol, dimarts.** Sóc a Tarragona. A casa del nebot Roger passem els films que ja són tres. Veig Recasens Jordà, Sanguenís, Tarragó i les vídues Llordacs i Peitg. M'assabento de la mort del futbolista Muntaner i del casteller vendrellenc Magí Miró.
- Dia 1 d'agost, divendres.** Trobo la Maria Vidal de Mèxic amb el marit i els fills a casa la papereria de l'amic, quedem que ens veurem a Montblanc.
- Dia 12 d'agost, dimarts.** Vaig a Montblanc a casa d'en Pocarull que estrena el xalet, amb aquesta família i la de Maria Vidal, quedem que els aniré a acomiadar a Barcelona, a casa de la Vídua Oliveras.
- Dia 16 d'agost, dissabte.** Dinar a casa de la Maria Maset i després tomb amb el cotxe cap a Sant Salvador i rodalies.

- Dia 19 d'agost, dimarts de Festa Major.** Les festes de Sant Roc i de Sant Magí s'han celebrat enmig d'un gran aiguat.
- Dia 21 d'agost, dilluns.** Visito a Altafulla la vídua i la filla de Punsoda.
- Dia 25 d'agost.** Soc a Barcelona. Fa molta calor, principalment a la Lleidatana.
- Dia 1 de setembre de 1975, divendres.** He passat deu hores llegint la *Història de Tarragona* en dos volums de Recasens i Comas que m'ha agradat molt.
- Dia 5 de setembre, divendres.** El comiat de Maria i Sebastià Vidal i família, que s'havia de celebrar a casa de la vídua Oliveras, té lloc a la nit en una torre de Sant Cugat del Vallès, no cal dir que el tràfec ha estat gran.
- Dia 10 de setembre, dimecres.** Sóc a Tarragona veient els campionats de natació provincials al C.N. Tàrraco.
- Dies 16, 17 i 18 de setembre.** Vaig a Móra d'Ebre. No trobo estatge a cal Turó, veig el fill d'en Terré que em fa una rebuda freda, m'hostatjo a la fonda Barcelona de Móra la Nova que és de l'amic Casanovas, aquest amic em porta amb el seu automòbil a casa d'en Bladé a Benissanet i tots estan contents de la trobada, fins i tot Castellà de Beziers que ens acompanya..
- Dies 21 a 25 de setembre.** Sóc a Tarragona. Veig el campionat provincial de Tennis al Club de Tennis de Cala Romana, admiro els camps i la barriada que ha sorgit, veig l'amic Pau Rovira (Zefus), Virgili Sanromà, Gambiu, Miles, Carbó i Monte, un dia dino a casa del Josep Maria Prats i l'altre a casa del nebot Roger, des d'on veig pujar i baixar les escales de la Catedral el pilar dels castellers.
- Dia 26 de setembre, divendres.** Camí de Barcelona dino a Altafulla a casa de la vídua Punsola amb el seu fill, saludo les famílies Balcells i Marianet.
- Dia 27 de setembre, dissabte.** Afusellen cinc empresonats: Juan Paredes Manot (*Txiqui*) de vint-i-un anys, José Luis Sánchez Bravo de vint-i-dos anys, José Humberto Francisco Baena Alonso de vint-i-quatre anys, Ramón García Sanz de vint-i-set anys, Ángel Otaegui Echevarría de trenta-tres anys, en Paredes Manot a Barcelona.
- Dia 2 d'octubre de 1975, dijous.** Vaig a Sant Cugat del Vallès a berenar a casa del cosí Joan.
- Dia 4 d'octubre, dissabte.** Reprenc un altre cop l'assistència a la tertúlia Poblet on es comenta la protesta internacional pels afusellaments.
- Dia 5 d'octubre, diumenge.** Anem a la Pobla de Claramunt a dinar amb la família Recasens Vilaró. El dinar ha estat vegetarià. Els nens molt bruns de la platja son molt bonics.
- Dia 6 d'octubre, dilluns.** A casa dels Garrabella saludo la Paquita vídua de Fradera i assisteixo al desenllaç d'una conferència telefònica amb la seva filla a Mèxic en la qual li diu que pel clima mundial dels afusellaments, torni tot seguit a Mèxic.
- Dia 9 d'octubre, dijous.** A casa de la Teresa Fort i Marimon deixo quatre poemes perquè els porti a Xile el primer que pugui. Passo el vespre a casa d'en Bou on deixo el llibre de poesies.
- Dia 10 d'octubre, divendres.** Retornen els ambaixadors que marxaren de Madrid amb motiu dels afusellaments.
- Dia 18 d'octubre, dissabte.** Dinant a casa de la Maria Marsal vénen impensadament l'Eva i el Jesús de Tarragona.
- Dia 21 d'octubre, dimarts.** Franco està malalt de gravetat, la BBC diu que és mort.
- Dies 27 a 31 d'octubre.** Sóc a Tarragona, menjo panellets a casa del Roger i de l'Imma, faig visita al cementiri, han mort el Dr. Recasens i Manel Valls, torno a Barcelona pel Vendrell on veig l'amic Vallvè.

- Dia 12 de novembre, dimecres.** He llegit les *Memòries de la revolució, de la guerra i de l'exili* d'Alexandre Deulofeu, *Miscel·lània* de mossèn Ramon Muntanyola i *De la rambla a la presó* de Lluís Capdevila.
- Dia 16 de novembre, diumenge.** Hom comenta la resistència a morir de Franco.
- Dia 19 de novembre, dimecres.** Dino a casa d'en Bou amb els seus néts ja tan grans mengem bacallà a la llauna. Diu que li han agradat les meves poesies. Passo el vespre a casa de l'amic Benet de Collblanc, té una gran biblioteca.
- Dia 20 de novembre, dijous.** Mor Franco. Tots els que encara som vius ho comentem intencionadament.
- Dia 22 de novembre, dissabte.** Dinant a casa de la Maria Marçal veig el coronament del rei Joan Carles per la televisió.
- Dia 23 de novembre, diumenge.** Enterren Franco.
- Dia 25 de novembre, dimarts.** Ve a la reunió d'ERC a la Llotja en Prats Biarnès de Tarragona per assabentar-se de la situació, porta el seu fill.
- Dia 27 de novembre, dijous.** En Joan Rodríguez Papasseit ha fet el tretzè full informatiu d'ERC com si es tractés d'un testament. Tarancón ha fet l'homilia del coronament del rei amb molta valentia.
- Dia 4 de desembre de 1975, dijous.** Envio les felicitacions de Nadal en què hi ha quaranta fotografies amb la família Vidal a Mèxic que recorden que fa deu anys vaig fer la volta al món.
- Dia 9 de desembre, dimarts.** Garcia Castellet ve a la Llotja de Barcelona a veure'm.
- Dia 16 de desembre, dimarts.** Reunió d'ERC a la Llotja. Joan Rodríguez Papasseit pensa que cal passar les nostres activitats als joves.
- Dia 19 de desembre, divendres.** No vaig a Tarragona. Envio les felicitacions de Nadal i d'any nou.
- Dia 21 de desembre, diumenge.** El nebot de Lluís Capdevila ve a veure'm a l'Ateneu recomanat per aquest.
- Dia 24 de desembre, dimecres.** El govern no dona l'esperada amnistia i només fa un indult que empenya a la majoria.
- Dia 25 de desembre, dijous.** Amanida i carn d'olla a cal Sol, la tarda la passo al Zurich amb els pocs amics que hi queden. L'Ateneu tanca dos dies.
- Dia 26 de desembre, divendres.** Tarradellas envia un missatge d'any nou que agrada a tothom.
- Dia 27 de desembre, dissabte.** Els diaris escriuen sobre la formació del Consell de forces polítiques de Catalunya. Comentem amb Joan Rodríguez que hi sobren els del PSUC i els Carlins.
- Dia 28 de desembre, diumenge.** El Barça guanya el Madrid per 2-1.
- Dia 30 de desembre, dimarts.** L'aparició del Consell de forces polítiques de Catalunya és un gran triomf per al president Tarradellas.
- Dia 31 de desembre, dimecres.** Gràcies a la senyora Hermínia de la fonda Lleidatana menjo els dotze grans de raïm.

Comentari final de l'any:

La mort de Franco és el gran esdeveniment de l'any. S'han de recordar els milers d'amics que esperaven aquest dia i ja fa temps que són a l'altre barri. Per això als supervivents en la felicitació de Nadal els remarco que hem pogut veure l'esdeveniment.

Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver

